

24.20
 4. 25
 28. 25
 8. 29. 25
25
37.00 12
25.53

Ποτορία τῆς Αρχαίας Εραί

Δος. 16.25
 8. 20
 5. 12

Ημερήσια Δαλδυγίον.

Typharai zpôsob 18.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ ἐν Πειραιεῖ γυμνασίου

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΑΥΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
κατά τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΜΕΤΕΡΡΥΘΜΙΣΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΟ ΒΕΑΤΟΝ

ΜΕΤΑ ΔΥΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΑΡΤΩΝ

«τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν» καὶ τοῦ «Μακεδονικοῦ Ἐλληνισμοῦ»
καὶ μετὰ τοπογραφικῶν σχεδίων τῶν κυριωτέρων μηχανών

³Εγκεκριμένη ύπο τῆς κεντρικής ἐκπαίδευτικῆς ἐπιτροπείας
τῶν Πατριαρχείων τῆς Κων.

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ "ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ,, ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
15 — ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ — 15
1904

18582

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ ἐν Πειραιεῖ γυμνασίου

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΑΥΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΜΕΤΕΡΡΥΘΜΙΣΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΟ ΒΕΑΤΙΟΝ

ΜΕΤΑ ΔΥΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΑΡΤΩΝ

«τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν» καὶ τοῦ «Μακεδονικοῦ Ἐλληνισμοῦ»
καὶ μετὰ τοπογραφικῶν σχεδίων τῶν κυριωτέρων μαχῶν

Ἐγκεκριμένη ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπείας
τῶν Πατριαρχείων τῆς Κωνσταντινούπολεως

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

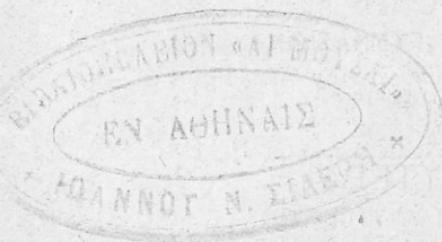
Χραντζής Θ. κατ' Ανδρέαν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ “ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ”, ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

15 — ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ — 15
1904

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον κάτωθι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν σφραγῆδα τοῦ ἐκδότου προέρχεται ἐκ τυπολοπίας.

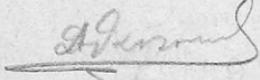

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΓΚΑ

(ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗ)

ΑΝΔΡΙ ΜΕΓΑΛΟΦΡΟΝΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ
ΠΑΙΔΕΙΑΝ ΕΝΘΟΥΣΙΩΝΤΙ
ΕΙΛΙΚΡΙΝΟΥΣ ΦΙΛΙΑΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΨΑΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐὰν ἀληθεύῃ — καὶ δμολογουμένως ἀληθεύει — τὸ λόγιον «αἱ δεύτεραι σκέψεις σοφώτεραι τῶν πρώτων», καὶ ἡ παροῦσα δευτέρα ἔκδοσις τῆς μετὰ χεῖρας ἴστορίας μου εἶνε πολὺ βελτίων τῆς πρώτης. Κατ’ αὐτὴν πᾶσα ἡ ὥλη ἀνεθεωρήθη ἐπισταμένως· πᾶσαι αἱ ἀνακρίβειαι ὅσαι τυχὸν κατὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν παρεισέφροησαν εἴτε ἐκ παραδομῆς εἴτε καὶ ἐξ ἐσφαλμένων πηγῶν, ἐπηρωθώμησαν· πολλὰ δὲ κεφάλαια, ὡς τὸ περὶ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, περὶ πολιτείας τῆς Σπάρτης, περὶ Μεσσηνιακῶν πολέμων, περὶ πολιτείας τοῦ Ἀργοντος, περὶ Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους καὶ ἄλλα, ἐπὶ νέας ὀλως βάσεως συνετάχθησαν καὶ κατὰ τὰ κράτιστα ἴστορικα συγγράμματα παλαιά τε καὶ νέα· καὶ κεφάλαια δὲ νέα προσετέθησαν, ὡς τὸ περὶ Μεσσηνίας, περὶ Κρητικῆς πολιτείας κ.λ.π. μέρη δέ τυνα, ἵτον σπουδαῖα, περιεκόπησαν ἵνα μὴ ἐξογκωθῇ τὸ βιβλίον. Καθ’ δὲν δ’ εἰπεῖν τὸ παρὸν ἴστορικὸν μου ἐγχειρίδιον, ὡς ἡδη διωρθώθη καὶ διεσκευάσθη, διακρίνει ἀκρίβεια ἴστορική, ἀλληλουχία τῶν γεγονότων καὶ γλωσσικὴ σαφήνεια.

Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ διευκολύνω τὸ ἔργον τῶν κ. κ. συναδέλφων ἀφ’ ἑνὸς μὲν προσέθηκα εἰς τὸ βιβλίον μου δύο χάρτας τῶν «ἀρχαίων ἐλληνικῶν χωρῶν» καὶ τοῦ «Μακεδονικοῦ ἐλληνισμοῦ», καὶ τοπογραφικὰ σχέδια τῶν κυριωτέρων μαχῶν, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ἐσημείωσα, ὃπου δεῖ, παραπομπὰς εἰς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Διὰ τῶν τοιούτων παραπομπῶν θὰ δύνανται οἱ κ. κ. συνάδελφοι εἰς πᾶσαν στιγμὴν εὐχερῶς νὰ εὑρίσκωσι τὰ χωρία τῶν παλαιῶν συγγραφέων πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἱδιαιτέρας αὐτῶν μελέτης. Σημεῖω δ’ ἐν τέλει δτὶ τὴν πολιτικὴν ἴστορίαν τῶν Ἀθηναίων ἐγραψα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς «Ἀθηναίων πολιτείας» τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ μόνον εἰς τὰ κατὰ τὸν φόρον τοῦ Ἰππάρχου ἥκολούμθησα τὸν Θουκιδίδην.

Ἐν Πειραιεῖ, τῇ 23 Ἀπριλίου 1904.

Ν. Ι. Β.

Βανδούλης

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΑΥΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

§ 1. ΕΛΛΑΣ

‘Ελλάς κατὰ πρῶτον ἀνομάζετο μικρά τις χώρα ἐν Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας· ἐκεῖθεν δὲ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον τὸ ὄνομα τοῦτο ἔξηπλώθη ἐφ’ ὅλης τῆς χερσονήσου, ἵτις εἶνε ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν τριῶν χερσονήσων τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης· ὅντεν καὶ «Ἐλληνικὴ Χερσόνησος» ὄνομάζεται αὕτη. Εἶναι δὲ ἡ ‘Ἐλληνικὴ Χερσόνησος πρὸς βορρᾶν μὲν εὐρεῖα καὶ συνεχῆς ἐκτενομένη ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Εὔξείνου Πόντου, πρὸς νότιον δὲ στενή, ἀκανόνιστος καὶ πλήρης κόλπων.

‘Ιστορικῶς δύμας ἡ ‘Ελλὰς δὲν περιορίζεται εἰς τὴν χερσόνησον τούτην, ἀλλ’ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ πανταχοῦ ὅπου κατώκησαν Ἐλληνες, πανταχοῦ δηδόθη ὁ ἐλληνισμός. Ἄλλ’ ἡ χώρα, ἵτις ὑπῆρξεν οὕτως εἰπεῖν ἡ μητρόπολις τοῦ ἐλληνισμοῦ καὶ ἐν ᾧ ἐτελέσθησαν ἀγῶνες τοῦ ἐλληνικοῦ ἐπιφανέστατοι, εἶναι ἐκείνη, ἵτις ἀπλοῦται ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου, τῶν Καμβανίων καὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων δρέων μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων τῆς Πελοποννήσου Μαλέα καὶ Ταινάρου. Ἡ χώρα αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἐστία, ἐξ ἣς διεδόθη ὁ πολιτισμὸς ὁ ἐξημερώσας καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους. Ἡ χώρα αὕτη ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῆς νέας ἐλευθερίας καθ’ ὃν χρόνον βαρὺς πέπλος δουλείας εἶχε καλύψῃ πᾶσαν τὴν ‘Ελλάδα. Τὴν χώραν ταύτην οἱ ἀρχαῖοι γενωγράφοι ὀνόμασαν «συνεχῆ ‘Ελλάδα».

‘Η συνεχῆς ‘Ελλὰς διὰ φυσικῶν δρίων διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, α’) τὴν ἡπειρωτικὴν ‘Ελλάδα β’) τὴν Πελοπόννησον καὶ γ’) τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ Ιονίῳ πελάγει νήσους.

‘Η ἡπειρωτικὴ Ἑλλὰς ἐκ δυσμῶν μὲν περιβρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἔξι ἀνατολῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Διὰ δύο δὲ κόλπων, τοῦ Ἀμφρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ, χωρίζεται τρόπον τινὰ εἰς δύο τμήματα, τὴν Βόρειον Ἑλλάδα καὶ τὴν Μέσην Ἑλλάδα, ἣτις ὑπὸ τῶν νεωτέρων καλεῖται Στερεὰ Ἑλλάς. Ἡ δὲ Πελοπόννησος εἶνε χερσόνησος, ἥτις συνέδετο μετὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ στενοῦ ἵσθμου τῆς Κορίνθου, ἀντὶ τοῦ δποίου ἀποκοπέντος ὑπάρχει νῦν διώρυξ. Εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσχωροῦσι τέσσαρες βαθεῖς κόλποι, δὲ Ἀργολικός, δὲ Λακωνικός, δὲ Μεσσηνιακός, καὶ δὲ Κυπαρισσιακός, οἵτινες παρέχουσιν εἰς αὐτὴν τὸ σχῆμα φύλλου πλατάνου.

Αἱ δὲ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος νῆσοι ἀποτελοῦσιν οίονει πολύτοξον γέφυραν συνδέονσαν τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετὰ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος. Όμοίως καὶ αἱ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει νῆσοι ἀποτελοῦσι γέφυραν μετάγονσαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν.

‘Η συνεχὴς Ἑλλὰς εἴνε χώρα κατ’ ἐξοχὴν δρεινή. Τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς κατέχονται ὑπὸ δρέπων, ἄτινα σχεδὸν κανονικῶς διαστανδροῦνται εἰς τρόπον ὥστε σχηματίζονται μεταξὺ αὐτῶν τερπναὶ καὶ εὔφροδοι κοιλάδες καὶ πεδιάδες. Οἱ φυσικὸς δὲ οὗτος σχηματισμὸς τῆς χώρας ὑπεβοήθησεν δχι δλίγον τὴν ἀνάπτυξιν τοπικῶν πολιτειῶν καὶ τὴν διάπλασιν πολυτρόπου ἐθνικοῦ βίου, διηγόλυνε δὲ τὴν ποικίλην μόρφωσιν λαοῦ εὐφυεστάτουν. Ως ἐκ τοῦ φυσικοῦ δὲ σχηματισμοῦ καὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως ἡ Ἑλλὰς ἦτο πρωτισμένη νὰ δημιουργήσῃ τέλειον πνευματικὸν βίον, ἔξι οὐ ἔμελλεν ἐν παντὶ χρόνῳ νὰ ἐκπορεύηται τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

Περίοδοι τῆς ἐλληνικῆς Ἰστορίας

‘Η Ἰστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διαιρεῖται συνήθως εἰς πέντε περιόδους.

Α'. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς καθόδου τῶν Δωριέων (—1104 π. Χ.)

Β'.) Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων (1104—500 π. Χ.)

Γ'.) Ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (500—431 π. Χ.).

Δ'.) Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (431—338 π. Χ.).

E').) Άπο τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (338—146 π. Χ.).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'.

Άπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς καθόδου τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον (—1104 π. Χ.)

§ 2. Ἀρχαίοτατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος

Τίνες ήσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος; Περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν οὐδὲν ἀκριβῶς, καθ' ὅσον αἱ ἀρχαὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας κολύπιονται ὑπὸ οικότους, αἱ δὲ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων εἶνε συγκεχυμέναι καὶ ἀσαφεῖς. Ὡς ἀρχαίοτατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρονται οἱ Πελασγοί, οἵτινες ἦλθον ἐκ τῆς Ἄσιας πρὸ ἀμυημονεύτων χρόνων καὶ κατώκησαν τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Οἱ Πελασγοὶ ήσαν λαὸς γεωργικὸς καὶ ποιμενικός· εἶχον ἵκανὸν πολιτισμὸν καὶ μονίμους κατοικίας· πρὸς κατοικίαν των ἔξελεγον εὐφόρους πεδιάδας, καλουμένας «ἄργη». Ἰνα δὲ προφυλάσσωνται ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ληστῶν, ἔκτιζον τείχη καὶ ἀκροπόλεις, ὃς ὀνόμαζον Λαρίσας. Τὰ τείχη ἔκτιζον διὰ πελωρίων λίθων, τοὺς δποίους προσήρμοιζον ἐπ' ἄλλήλων ἄνευ οὐδεμιᾶς κολλητικῆς ὅλης· τὰ πελώρια δὲ ταῦτα τείχη ἔξήγειρον τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχαίων, οἵτινες ὀνόμαζον αὐτὰ «Κυκλώπεια τείχη», πιστεύοντες ὅτι ἔκτισαν αὐτὰ οἱ μυθολογούμενοι Κύκλωπες. Λείψανα τοιούτων Κυκλωπείων τειχῶν σώζονται μέχρι σήμερον ἐν Τίρυνθῃ, ἐν Μυκήναις, ἐν Ὁρχομενῷ καὶ ἀλλαχοῦ κινοῦντα τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτομέγων αὐτά.

Ἡ θρησκεία τῶν Πελασγῶν ἦτο καθαρὰ φυσιολατρεία. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν φαίνεται ὅτι ἐλάτερον οὗτοι τὸ θεῖον ἀνωνύμως· κατόπιν δμῶς οἱ ὑπ' αὐτῶν λατρευόμενοι θεοὶ εἶχον ἔκαστος ἴδιον ὄνομα καὶ ἴδιαν σημασίαν. Σεβαστὴ δὲ ἔξέχει ἡ μορφὴ τοῦ πελασγικοῦ Διός, τοῦ λατρευομένου ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἡπείρου, δπον ὑπῆρχε καὶ περίφημον μαντεῖον αὐτοῦ.

Πλὴν τῶν Πελασγῶν λέγεται ὅτι καὶ ἄλλοι λαοὶ κατώκησαν ἐν

Ἐλλάδι κατὰ τὸν παναρχαῖον χρόνους, φέροντες ἴδιαιτερα δυόματα· οἷον Δρύοπες, Ἀβαντες, Κουρῆτες, Κραναοὶ, Μινύαι, καὶ ἄλλοι. Τὸ πολυπληθέστερον ὅμως καὶ ἐπικρατέστερον ἔθνος ἦσαν οἱ Πελασγοί· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐπειρράτησεν ὡς περιληπτικὸν ὅλων τῶν λαῶν, ὅσοι κατώκησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν, καὶ ὅλη ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ὀνομάσθη «πελασγικὴ ἐποχὴ».

Μεταξὺ τῶν φύλων τῶν ἀποτελούντων τὸν μέγαν πελασγικὸν λαὸν διεκρίνοντο κυρίως οἱ Δρύοπες, οἱ Κραναοὶ καὶ οἱ Μινύαι. Καὶ τῶν μὲν Δρυόπων σφύζονται μνημεῖα ἴδιως ἐν Καρυστίᾳ μαρτυροῦντα περὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν· οἱ δὲ Κραναοὶ ὑπῆρχαν οἱ ἀρχαιότατοι πελασγικοὶ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξοχώτατοι ὅμως ὑπῆρχαν οἱ Μινύαι. Οὗτοι κατόκουν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ᾽ ἡ κυριωτάτη αὐτῶν ἔδρα ἦτο ἡ Βοιωτία. Ἐν αὐτῇ ἤκμασε κατὰ τὸν προϊστορικὸν χρόνον ὁ Ὁρχομενός, ἡ πλουσία μητρόπολις τῶν Μινυῶν, οἵτινες ἐδέσποζον ὅλης σχεδὸν τῆς Βοιωτίας· ἥσχολοῦντο δὲ οἱ Μινύαι εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν γεωργίαν, ἐξ ὧν ἐπλούτισαν, ὁ δὲ Ὁρχομενός ἐγένετο ἔδρα ἰσχυρῶν καὶ πλουσίων βασιλέων.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως τὰ δυόματα τῶν διαφόρων τούτων φύλων συνεχωνεύθησαν ὑπὸ ἐν κοινῷ ὄνομα, τὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλληνες ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τὸν Πελασγούς, ἀλλ᾽ ἡρωικώτεροι καὶ πολεμικώτεροι· κατόκουν δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν μικρὰν ἐν Θεσσαλίᾳ χώραν, περὶ ἣς ἀνωτέρω εἴπομεν· ἐκ ταύτης δὲ δρμηθέντες κατώθισαν δλίγον κατ' δλίγον νὰ ὑποτάξωσι δλους τὸν λαὸν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, εἰς τὸν δρπίοντος ἔδωκεν καὶ τὸ ὄνομά των (Θουκ. Α. 3.).

(§ 3. Καταγωγὴ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης.

Καθ' ἄ καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, τὰ περὶ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἀβέβαια καὶ ἀσαφῆ, καθ' ὅσον αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας καλύπτονται ὑπὸ σκότους. Ἡ νεωτέρα ὅμως ἐπιστήμη, ἡ συγκριτικὴ γλωσσολογία, ἡτις εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς χρόνους σπουδαίως προήχθη, ἡδυνήθη νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων· αἱ δὲ ἐπ' ἐσχάτων γενόμεναι σπουδαίόταται ἀνασκαφαὶ εἰς τινὰ περιώνυμα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μέρη, οἷον εἰς τὰς Μυκήνας,

εἰς τὴν Τίρουνθα, εἰς τὴν Δωδώνην, εἰς τὸν Ὄροχομειόν, εἰς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ ἀλλαχοῦ, διεφώτισαν ἡμᾶς οὐχὶ δλίγον περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν προϊστορικὸν χρόνον;

Ἡ συγκριτικὴ λοιπὸν γλωσσολογία κατέστησεν ἀναμφίβολον ὅτι οἱ Ἑλληνες ἦσαν οὐλάδος τῆς μεγάλης Ἰνδοευρωπαϊκῆς ἢ Ἀρίας δμοεθνίας, εἰς ἣν ἀνήκον οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἱοάνθι λαοὶ τῆς Ἀσίας (Μῆδοι, Πέρσαι καὶ ἄλλοι) καὶ πάντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης (Ἴταλοί, Κελτοί, Γερμανοί, Σλαύοι). Πάντες οἱ λαοὶ οὗτοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν εἰλημένην δμοεθνίαν, κατὰ τὸν παναρχαίον χρόνον εἶχον πιθανῶς κοινὴν κατοικίαν ἐν Ἀσίᾳ, ἥτις, ὡς ἀποδεικνύεται ἐξ ἀναμφισβήτητων μνημείων, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κοιτίς, πρὶν δὲ ἀποχωρίσθωσιν, εἶχον ἡδη φθάση εἰς βαθμόν τινα ἡμερώσεως.

Πότε ὅμως καὶ πῶς συνέβη ὁ ἀποχωρισμὸς οὗτος; Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ δρισθῇ, διότι τὸ γεγονός ἐπάγεται εἰς χρόνους προγενεστέρους πάσης ἴστορικῆς εἰδήσεως. Φαίνεται ὅμως πιθανὸν ὅτι οἱ οὐλάδοι τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς ἢ Ἀρίας δμοεθνίας, οἱ συγκροτοῦντες τὸ εὐρωπαϊκὸν τμῆμα, ἀπεκχωρίσθησαν πρότερον· ὁ δὲ ἔλληνικὸς οὐλάδος μετὰ τοῦ ἵταλικοῦ ἔμειναν ἐπὶ μακρότερον χρόνον συντηρωμένοι ἐν κοινῇ κατοικίᾳ. Ἐν τῇ συμβιώσει ταύτῃ ἀρέπτυξαν ἔτι μᾶλλον ὅσα ἀπ' ἀρχῆς εἶχον στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ ἐπέδωκαν ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς κοινῆς ὀνομασίας τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων, τοῦ χόροτον, τῆς κριθῆς, τοῦ οἴνου καὶ ἄλλων· διεμόρφωσαν δὲ πολιτείαν ἐρειδομένην ἐπὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς θρησκείας, ἃς βάσις εἶνε ἡ φυσιολατρεία, τ. ἐ. ἡ θεοποίησις τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ δυνάμεων.

Ἄλλὰ πότε ἀπεκχωρίσθησαν καὶ οἱ δύο οὗτοι οὐλάδοι; Καὶ τοῦτο εἶναι ἄδηλον εἰς ἡμᾶς. Φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἀφετηρία τοῦ ἔλληνοϊταλικοῦ οὐλάδου ἐχρησίμευσεν ἡ Φρεγγία. Ἐκ ταύτης ἀφωριμήθησαν τὰ κύματα τῶν λαῶν τῶν δύο τούτων τέως ἡγωμένων οὐλάδων, ἐφέροντο δὲ ἐκάστοτε μετὰ μαραζάν ἡ βραχεῖαν πάροδον χρόνον πρὸς δυσμάς καὶ ἀπεσχίζοντο ἐκ τῆς πάτριδος των εἵτε ἐνεκα ἐξωθήσεως ὃπερ ἄλλων δισατικῶν λαῶν εἵτε ἐνεκα ὑπερβολικῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ πρῶτον ὁρεῦμα ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ἢ τοῦ Βοσπόρου, ἐκεῖθεν δὲ προχωρήσαν ἔφθασε μετὰ χρόνον πολὺν καὶ ἐχύθη εἰς τὴν χερσόνησον τῶν Ἀπεινίνων καὶ οὕτως ἔλαβον τὴν γέ-

νεσιν τὰ συγγενῆ πρὸς τοὺς Ἐλληνας ἵτακικά ἔθνη. Τὸ δεύτερον
ἔρευμα ἡκολούθησε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ἀλλ' ὁ δῶντος αὐτοῦ ἐξέκλινε
πρὸς νότον καὶ κατέκλινε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Στρεφέαν Ἐλλάδα
καὶ τὴν Πελοπόννησον. Τὸ δεύτερον περιελάμβανε τοὺς διαφόρους
πελασικοὺς λαούς, οἵτινες θεωροῦνται ως οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς
Ἐλλάδος καὶ οἵτινες εἰς τὰς μετέπειτα μεταβολὰς ἀναφαίνονται ἐκά-
στοτε ως τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον. Τρίτον δεύτερον, εὐαριθμότερον μέν,
ἀλλὰ φιλοπόλεμον καὶ ἀλκιμον, ἀπετέλεσαν οἱ Δωριεῖς, οἵτινες ἡκο-
λούθησαν μὲν τὴν αὐτὴν δόδον, ἀλλὰ παρέμειναν εἰς τὰς δρεπὰς χώ-
ρας τῆς βορείου Ἐλλάδος, ως ἐν Ὀλύμπῳ. Τέταρτον δὲ καὶ τελευ-
ταῖον δεύτερον ἦτο τὸ τῶν Ἰώνων, οἵτινες δὲν διεπεραιώθησαν διὰ τοῦ
Ἐλλησπόντου, ἀλλὰ στραφέντες πρὸς νότον κατέλαβον τὴν δυτικὴν
παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐκεῖθεν ἀπὸ νήσου εἰς νήσουν ἐφθασαν
εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐλλάδος καὶ ἐγκατεστάθησαν Ἰδίως ἐν
Ἀιτικῇ, ἣν ἐξιώνισεν. Οὕτω λοιπὸν προέκυψεν ἡ αὐτοτελῆς ὑπαρξία
τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, τὸ δποῖον τότε δὲν εἶχε συνείδησιν τῆς ἑαν-
τοῦ ἐνότητος, δι' ὃ καὶ ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη χρόνον δὲν ὠνόμαζεν ἑαυτὸ
δι' οὐδενὸς κοινοῦ ὀνόματος, ἐν ᾧ τούγαντίον παρὰ τῷ ἀδελφῷ ἵτα-
κικῷ λαῷ διεκρίνετο, πιθανῶς ἐκ παλαιᾶς ἀναμήσεως, διὰ τοῦ ὀνό-
ματος «Γραικοί». ἡ δὲ δονομασία Ἐλλὰς καὶ Ἐλληνες ἐπεκράτησε
μετὰ τὰ Τρωϊκά, διότι δ Ὅμηρος, δοτις εἶνε δ ἀρχαιότατος μάρτυς
τῆς ἐλληνικῆς ἴστορίας, ἐκ τῶν κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατευσάντων
λαῶν τῆς Ἐλλάδος Ἐλληνας ὀνομάζει μόνον τοὺς Μυρμιδόνας, τοὺς
μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως συνεκστρατεύσαντας ἐκ τῆς Φθίας· σύμπαντας δὲ
τοὺς ἄλλους ὀνομάζει διὲ μὲν Δαναούς, διὲ δὲ Ἀχαιούς, διὲ δὲ Ἀρ-
γείους καὶ μόνον ἅπαξ ἐν τῇ Ἰλιάδι καλεῖ αὐτοὺς Πανέλληνας.

§ 4. (Ἐπίδρασις τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῆς Ἐλλάδος.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει δι τοι εἶναι ἐποίκοι ἐλθόντες ἐκ τῆς Ἀνατο-
λῆς εἰς τὴν Ἐλλάδαν ἕδρον σπουδαῖα κέντρα ἐν αὐτῇ καὶ συνετέλε-
σαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἐλλήνων. Τῶν ἐποί-
κων τούτων γνωστότατοι εἶνε δ Κέροψ, δ Δαναὸς, δ Κάδμος καὶ δ
Πέλοψ.

Ο Κέροψ λέγεται δι τοι ἦλθεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Ἀιτικήν,

συνρόκισε τοὺς τέως νομάδας κατοίκους αὐτῆς εἰς δώδεκα πόλεις καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἔλαιας καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔλαιου· εἰσήγαγε παρ' αὐτοῖς τὸν γάμον καὶ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, προσέτι δὲ ἔκτισε τὴν παλαιοτάτην ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ἐξ αὐτοῦ δινομασθεῖσαν Κεκροπίαν. — Οἱ Δαναὸς ἦλθεν ὡσαύτως ἐξ Αἰγύπτου μετὰ τῶν 50 θυγατέρων του (Δαραΐδων) εἰς τὸ Ἀργος, ἐγένετο βασιλεὺς αὐτοῦ, ἐδίδαξε τὸν Ἀργείους τὴν ναυτιλίαν καὶ ἐξ αὐτοῦ οἱ ὑπήκοοι του ὠνομάσθησαν Δαναοί. — Οἱ Κάδμος, νίδος τοῦ ἐν Φοινίκῃ βασιλέως Ἀγήνορος, ἀναζητῶν τὴν ὄπο τοῦ Διὸς ἀρπαγεῖσαν ἀδελφήν του Εὑρώπην ἦλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔκτισε τὰς Θήβας καὶ τὴν ἀκρόπολιν αὐτῶν Καδμείαν. Οὗτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ γράμματα καὶ ἐδίδαξε τοὺς κατοίκους τὴν τειχοδομίαν καὶ τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων. — Οἱ Πέλοψ, νίδος τοῦ Ταντάλου, ἐλθὼν ἐν Φρογίας εἰς τὴν Πīσαν τῆς Ἡλιδος ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Οἰνομάου Ἰπποδάμειαν καὶ μετὰ ταῦτα ἐγένετο βασιλεὺς διαδεχθεὶς τὸν πενθερόν του, ἐξ αὐτοῦ δὲ ὠνομάσθη Πελοπόννησος ἅπασα ἡ χερσόνησος, ἣτις πρότερον ἐκαλεῖτο Ἀπία. Οἱ Πέλοψ ὑπῆρξε πατήρ τοῦ βραδύτερον ἐν Μυκήναις βασιλεύσαντος Ἀιρέως καὶ πάπιος τοῦ πολυνθρυλήτου Ἀιρείδον Ἀγαμέμνονος.

Πάντα τὰ περὶ τῶν ἔξεων ἐποίκων λεγόμενα εἶνε μυθώδη, μαρτυροῦσι δὲ μόνον, ὅτι μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία καὶ ἐπιμιξία καὶ ὅτι ἡ προηγμένη Ἀνατολὴ σπουδαίως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς Ἑλλάδος.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι μετὰ τῶν Πελασγῶν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ Φοίνικες, λαὸς κατ' ἔξοχὴν βιομήχανος, ἐμπορικὸς καὶ ναυτικός. Οἱ Φοίνικες ὁρμώμενοι ἐκ τῆς Κύπρου κατέλαβον τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Κρήτην καὶ ἐδέσποσαν οὕτω τοῦ Αἴγαίου πελάγους· ἵδρυσαν δὲ ἀκροπόλεις καὶ ἐμπορεῖα ἐν τοῖς νήσοις τοῦ Αἴγαίου πελάγους, ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ τῇ Ἀρογολίδι. Παρὰ τὸ Ἀργος ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπισημότατον ἐμπορεῖον αὐτῶν. Ωσαύτως καὶ ἡ Κόρινθος ὑπῆρξεν ἡ κυριατάτη ἀποικία τῶν Φοίνικων. Οἱ Φοίνικες διέσχιζον διὰ τῶν πλοίων των τὸ Αἴγαίον πέλαγος ἐμπορεύμενοι πορφυροῦχα κογχύλια, μέταλλα καὶ παντοῖα ἃλλα ἐμπορεύματα, ἔφερον δὲ μεθ' ἑαυτῶν πάντοτε καὶ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν των. Οἱ Σιδώνιοι ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸ εἴδωλον τῆς Ἀστιάρτης (Ἀφροδίτης), πᾶσα δ' ἀποικία αὐτῶν καθίστατο καὶ τόπος τῆς λα-

τρείας τῆς θεᾶς ταύτης. Οὕτω ἡ ἔνη Ἀφροδίτη σὺν τῷ χρόνῳ ἀφωμοιώθη μὲ τὴν ἐλληνικὴν Ἀφροδίτην, κόρην τοῦ Διὸς, καὶ ὡς κομισθῆσα διὰ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης παρεστάθη ὡς ἄναδησα ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκ τοῦ ἀφροῦ γεννηθῆσα. Οἱ Τύριοι οὐδέποτε ἐπέβαινον τοῦ πλοίου χωρὶς νὰ συμπαραλάβωσι μεθ' ἔαντῶν καὶ τὸ εἰδῶλον τοῦ Μελκάρθ (‘Ηρακλέους). Τὰ τῶν ἐποίκων λοιπὸν σχέσιν ἔχουσι μὲ τὰς διαφόρους φοινικὰς ἐποικήσεις. Οἱ δρόμοι τοῦ Κάδμου μέχρι Θήβῶν δεικνύουσι σαφῶς τοὺς διαφόρους σταθμοὺς τῶν φοινικῶν ἀποικιῶν· ἡ δὲ δμωνυμία τῆς βοιωτικῆς πόλεως τῶν Θήβων πρὸς τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν τοῦ αιγανπιακοῦ κράτους, τὴν ἑκατόμπυλον Θήβην, μαρτυρεῖ ὅτι μετὰ τῶν Φοινίκων ἥλθον εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Αἰγύπτιοι, οἵτινες ἔκτισαν τὰς Θήβας δόντες εἰς αὐτὴν τὸ δρομα τῆς αιγανπιακῆς μητροπόλεως. Ἀλλῶς τε, κατὰ τοὺς μύθους, ὁ Ζεὺς ἤρπασε τὴν ἀδελφὴν τοῦ Κάδμου Εὐρώπην ἐξ Αἰγύπτου καὶ ὁ Ἀγήρωφ (πατὴρ τοῦ Κάδμου) παριστάνεται μετοικήσας ἐξ Αἰγύπτου εἰς Φοινίκην.

Παρὰ τῶν Φοινίκων ἐδιδάχθησαν οἱ κατόπιν ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα Ιωνες. Παραλαβόντες ἐξ ἐκείνων τὸν πολιτισμὸν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ραντυλίαν καὶ ἀνεδείχθησαν ἀντίζηλοι καὶ ἀνταγωνισταὶ αὐτῶν. Κατόπιν δμως ἐγέροντο ἀντίπαλοι καὶ τέλος ἔξεδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ Αἴγαίου καὶ τῶν ἐλληνικῶν παραλίων.

Δέον δμως νὰ δμολογήσωμεν ὅτι πᾶν ὅ, τι παρέλαβον ἔξωθεν οἱ Ἑλληνες, μετεμόρφωσαν, ἐτελειοποίησαν καὶ ἐνεχάραξαν εἰς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος.

៥. Ἑλληνικαὶ φυλαί.

Κατὰ τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους οἱ Ἑλληνες εὑρίσκονται διηρημένοι εἰς τέσσαρας φυλάς : τοὺς Δωριεῖς, τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς Ιωνας καὶ τοὺς Αχαιούς. Θέλοντες δὲ νὰ παραστήσωσιν ἔαυτοὺς ὡς ἐν ἔθνος ἔχον κοινὴν καταγωγὴν, ἐθεώρουν ὡς γενάρχην ἔαυτῶν τὸν νίὸν τοῦ Προμηθέως Δευκαλίωνα, βασιλέα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Φθίας, ἐφ' οὐ μυθολογεῖται ὅτι ἐγένετο κατακλυσμός. Ἐκ τοῦ Δευκαλίωνος ἐγεννήθη ὁ Ἑλλην, ἐξ οὗ ἔσχον τὴν ἐπωνυμίαν οἱ Ἑλληνες. Οἱ Ἑλλην ἐγένετο ἐκ τῆς νύμφης Ὁρσηῖδος τρεῖς νίοντος : τὸν Δῶρον, τὸν Αἴολον καὶ τὸν Ξοῦθον, ὁ δὲ Ξοῦθος ἐκ τῆς Κρεούσης, ψυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀτικῆς Ἐρεχθέως, ἐγένετο τὸν Ιωνα καὶ τὸν Αχαιόν.

‘Απὸ τοῦ Δώρου λοιπὸν, τοῦ Αἰόλου, τοῦ Ἰωνος, καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ ὡρομάσθησαν αἱ τέσσαρες φυλαὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ γενεαλογία δμως αὐτῇ ἐπλάσθη εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους. Κατὰ τὸν περὶ τοῦ Ἑλληνος μῆνον οἱ νῖοι καὶ ἔγγονοι αὐτοῦ ἐβασίλευσαν ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος· καὶ δμως ἑκάστῃ χώρᾳ τῆς Ἑλλάδος εἶχε τὰς παραδόσεις τῆς περὶ τῶν ιδίων ἑαυτῆς βασιλέων, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν βασιλικῶν τούτων οἰκων δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν συγγένειαν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Ἑλληνος· ἄλλοι δὲ πάλιν οἵκοι φαίνονται διαθρυληθέντες ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς γενεαλογίας τοῦ Ἑλληνος. Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἵσχυσαν οἱ Ἀχαιοί, ὡς δυομαστότατα ὑπῆρξαν τὰ δύο βασίλεια, τὸ τῆς Σπάρτης καὶ τὸ τῶν Μυκηνῶν, δπου ἐβασίλευεν ὁ ἐνδοξότατος Ἀγαμέμνων. Ἐκ τῶν Μυκηνῶν δὲ, ὡς τῆς περιφαεστάτης πόλεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δ παλαιότατος τῆς Ἑλλάδος πολιτισμὸς δυομάζεται σήμερον «μυκηναῖς». Μετὰ τὸν Ἀχαιοὺς ἵσχυσαν αἱ ἄλλαι φυλαὶ καὶ τελευταῖον τὸ δυομα τῶν Ἑλλήνων κατέστη γενικὸν εἰς πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν τεσσάρων φυλῶν οἱ μὲν Δωριεῖς κατέκοντν κατ’ ἀρχὰς τὴν περὶ τὴν Ὀσσαν καὶ τὸν Ὄλυμπον χώραν· οἱ Ἀχαιοὶ τὴν Φθιώτιδα, τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Ἀργολίδα· οἱ Ἰωνεῖς τὴν Ἀττικὴν, τὴν Εὔβοιαν, τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς τοῦ Ἀιγαίου πελάγους· οἱ δὲ Αἰολεῖς τὴν Θεσσαλίην, τὴν Φωκίδα, τὴν Δοκρίδα, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Αἰτωλίαν, τὴν Ἡλιδα καὶ τηνας τῆς τοῦ Ἀιγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἀπὸ τῆς καθόδου δμως τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον μετήλλαξαν αἱ περισσότεραι τῶν οἰκήσεων τούτων. +

§ 6. (Ἡρωϊκὸς αἰών.)

Τὰ συμβάντα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἴστορίαν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς Ἑλλάδος παρεδόθησαν εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς διὰ μυθικῶν διηγήσεων, τὰς δποίας ἐλάμπουνταν οἱ ποιηταί. Κατὰ τὰς διηγήσεις τινάτας ἡ ἀρχαιοτάτη ἐποχὴ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε κατ’ ἔξοχὴν ἡρωϊκὴ. Ἀνδρες, οἵτινες ὑπερεῖχον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν ὁρμην καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς, κατεπολέμησαν ληστάς, κατέβαλον θηρία καὶ τέρατα καὶ οὕτω προήγαγον τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας. Τοὺς ἄνδρας τούτους δ λαδὲ ὠνόμαζεν ἡρωας

καὶ μετὰ θάνατον ἐλάτρους ὡς ἡμιθέους. Πᾶσα πόλις καὶ πᾶσα φυλὴ εἶχεν ἴδιους ἥρωας, οἵτινες ἀνῆγον τὸ γένος αὐτῶν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ μάλιστα εἰς τὸν Δία. Τοιοῦτοι ἦσαν δὲ Βελερεφόνιης, δὲ Περσέως, δὲ Ἡρακλῆς, δὲ Θησεὺς καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἀλλ' αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτοὺς πράξεις ἀνήκουσιν μᾶλλον εἰς τὰς μυθώδεις καὶ πολλάκις ἀλληγορικὰς παραστάσεις, αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ πρόσωπα τῶν ἥρωών ἡ δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ ἡ δὲν ἐπράξαν ὅσα ἡ εὐπιστία τοῦ λαοῦ ἀπέδωκεν εἰς αὐτούς. Καὶ εἶνε μὲν οἱ περὶ τῶν ἥρωών μνῆμοι ἀλλότριοι τῆς ἴστορίας, ἐπειδὴ δῆμος συνδέονται ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἡ παντελῆς παράλειψις αὐτῶν καθίσταται ἀδύνατος. Λιὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀναφέρομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα διλύγα τινὰ περὶ τῶν κυριωτάτων ἥρωών τῶν ἔχοντων σχέσιν πρὸς τὴν παλαιοτάτην ἴστορίαν τῶν Ἑλλήνων.

α') **Ἡρακλῆς.**—Ο βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Ἀμφιτρύων ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἀλκμήνην, ὑνυγατέρα τοῦ Ἡλειτρύονος (νῦν τοῦ Περσέως), φονεύσας δὲ τὸν πενθερόν του ἡραγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Θήβας, διοπού ἡ Ἀλκμήνη ἐγέννησε τὸν Ἡρακλέα, ὃστις δῆμος ἐλέγετο ἵτο διὸ νίδος τοῦ Διός καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀμφιτρύονος. Ο Ἡρακλῆς ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ ἐν Μυκήναις, ἀλλ' ἡ ζηλότυπος Ἡρα ἀνέστειλε διὰ τῆς Εἰλειθνίας (θεᾶς τῶν τοκετῶν) ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν γέννησιν αὐτοῦ, ἐπέσπενσε δὲ τὴν τοῦ ἐξαδέλφου του Εὑρυσθέως· οὕτω δὲ δὲ Ἡρακλῆς ἀπώλεσε τὰ πρωτοτόκια καὶ διθρόνος τῶν Μυκηνῶν περιῆλθεν εἰς τὸν Εὑρυσθέα· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον του τὸν βίον ἡ Ἡρα ἵτο ἀσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Ἡρακλέους. Υποκείμενος λοιπὸν καὶ ὑπηρετῶν δὲ Ἡρακλῆς, κατὰ τὴν μοῖραν, δώδεκα ἔτη τὸν ἐξάδελφόν του Εὑρυσθέα ἐξετέλεσε κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ δώδεκα καταπληκτικὸς καὶ παρατόλμονς ἄνθλους, δι' ὧν ἐγένετο δὲ ὁ ὀνομαστότατος πάντων τῶν ἥρωών τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μετὰ θάνατον δὲ ἐγένετο ἡμίθεος καὶ ἀναβὰς εἰς τὸν Ὄλυμπον ἐχαιρέτισεν ἀντὶ τοῦ Διός πρώτην τὴν Ἡραν, εἰς τῆς δποίας τὸν ἀπηρῆ διωγμὸν ὥφειλε τὸ μέγα ὄνομά του.

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τὸν μύθον. Ἀλλ' ἡ λατρεία τοῦ Ἡρακλέους εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ Ἀνατολῆς· δὲ ἐλληνικὸς Ἡρακλῆς εἶνε αὐτὸς δὲ τῶν Φοινίκων Μελκάρος (Μελικέρτης). Αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ἡρακλέους, αἵτινες δὲν περιορίζονται εἰς μόνην τὴν Ἑλλάδα ἀλλ' ἐπεκτείνονται εἰς ὅλον τὸν εἰς τὸν ἀρχαίους γνωστὸν κό-

σμον, οὐδὲν ἄλλο ὑποδηλοῦσιν ἢ τὰς θαλασσοπορίας τῶν Φοινίκων. Αἱ Ἡράκλειοι σιῆλαι εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Μεσογείου θαλάσσης δηλοῦσι τὰ πρός δυσμάς δρια τῶν φοινικῶν πλόων· τὰ μηχανικὰ ἔργα τῶν Φοινίκων, οἷον προχώματα, δχετοί, διώρυχες, διευθέτησις τῆς κοίτης ποταμῶν, ἀναπαρίστανται ἐν τοῖς ἄθλοις τοῦ Ἡρακλέους. Ἐνὶ λόγῳ οἱ ἄθλοι τοῦ ἐλληνικοῦ Ἡρακλέους ὑποδηλοῦσι τὰς μεγάλας μεραρθρότητας, δσας ὑπέφερε τότε ὁ προοδεύων καὶ κατὰ τῆς βαρβαρότητος ὑπερισχύων πολιτισμὸς ἐν Ἑλλάδι. Οἱ κατὰ τὸν ὑστερον χρόνον γενόμενοι ἡγεμόνες τῶν Δωριέων ἔπλασαν τὸν Ἡρακλέα ὡς ἀρχηγέτην των, δι' ὃ καὶ θεωρεῖται οὗτος ὡς ὁ κατ' ἔξοχὴν ἥρως τῶν Δωριέων, ἐκπροσωπεῖ δὲ ὁ Ἡρακλῆς τὸ ἴδανικὸν ἥρικὸν τῶν Ἑλλήνων.

β') Θοδεύς.— Ὡς δὲ Ἡρακλῆς θεωρεῖται δ καὶ ἔξοχὴν ἥρως τῶν Δωριέων, οὕτω καὶ δ Θησεὺς θεωρεῖται δ μέγιστος τῶν Ἱώνων ἥρως, τραχύτερος μὲν καὶ ἡρωϊκώτερος ὁ πρῶτος, σεμνότερος δὲ καὶ εὐγενέστερος δεύτερος. Ὁ Θησεὺς ἦτο υἱὸς τοῦ Αἰγέως, βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τῆς Αἴθρας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροίζηνος Πιτθέως· παρίσταται δὲ καὶ οὗτος ἐν τοῖς μύθοις ὡς φοιεύσας ληστὸς καὶ θηρία, οἱ πλεῖστοι δμως τῶν ἄθλων τον ἔχοντις μᾶλλον τὸ ὑπερφυσικὸν ἢ τὸ μυθῶδες. Τὸ δικιολογώτατον τῶν κατορθωμάτων τοῦ Θησέως εἶνε δτι ἐφόρευε τὸν ἐν Κορήῃ Μινώταυρον, τέρας ἐγκεκλεισμένον ἐντὸς τοῦ παρὰ τὴν πόλιν Κνωσσὸν λαβυρίνθου, ἀπαλλάξας οὕτω τὰς Ἀθήνας αἰσχροῦ φόρον, δν οἱ Ἀθηναῖοι ἡττηθέντες ἐν πολέμῳ ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνωσιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κορήτης Μίνωα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τον δ Θησεὺς ἐγένετο βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, ὑπῆρξε δέ, ὡς θέλομεν εἶπη καὶ κατωτέρω, δ πρῶτος ἴδρυτης τῆς πολιτικῆς τάξεως ἐν Ἀττικῇ· ἔξοιρασθεὶς δμως τελευταῖον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἥλθεν εἰς τὴν νῆσον Σκῦρον, δπου ἐφορεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Λυκομήδους.

§ 7. (Ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν)

Ἐκτὸς τῶν μεμονωμένων κατωρθωμάτων τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἥρωος κατὰ τὴν μυθικὴν ἐποχὴν ἀναφέρονται καὶ πόλεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, εἰς τὰς δποιας ἐλαβον μέρος πολλοὶ ἥρωες. Πρώτη τοιαύτη ἀναφέρεται ἡ πολυνθρύλητος Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Ο Φρίξος καὶ ἡ Ἑλλη, τέκνα τὰς Νεφέλης καὶ τοῦ Ἀθάμαντος, βασιλέως τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ὁρχομενοῦ, φεύγοντα τὴν δργὴν τῆς μητριᾶς των Ἰνοῦς, ἐπέβησαν ἐπὶ χρυσομάλλουν κριοῦ, διν ἔδωκεν εἰς αὐτὰ ἡ μήτηρ των, καὶ φερόμενα ἐπὶ τῆς θαλάσσης διηνθύνοντο πρὸς ἀνατολάς. Καθ' ὅδὸν ἡ Ἑλλη ζαλισθεῖσα ἔπεσεν ἐκ τοῦ κριοῦ καὶ ἐπινίγη εἰς τὸν στενὸν πορθμόν, δστις ἀπ' αὐτῆς ἐπωνομάσθη Ἑλλήσποντος· δ δὲ Φρίξος ἔξακολουθήσας τὴν πορείαν του ἔφθασεν εἰς τὴν Κολχίδα (εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου), ὃπου τὸν μὲν κριὸν ἔμυσίσασεν εἰς τὸν φύξιον Δία, τὸ δὲ δέρας ἔδωρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κολχίδος Αἴγιτην, δστις ἀνήρτησεν αὐτὸν εἰς τὸ ιερὸν ἄλσος τοῦ Ἀρέως καὶ ἐπέστησε φύλακα δράκοντα ἀκοίμητον.

Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους δ Πελίας ἐκθρονίσας τὸν ἀδελφόν του Αἴσονα, βασιλέα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ἰωλκοῦ, ἥρπασεν αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Προσελθὼν ὅμως μετά τινα ἔτη δ ἡλικιωθεὶς υἱὸς τοῦ Αἴσονος Ἰάσων ἀπήγησε παρὰ τοῦ Πελίοι τὴν πατρικὴν βασιλείαν. Ὁ Πελίας θέλων ν ἀποφύγῃ εὐσχήμως τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δικαίας ἀπαιτήσεως τοῦ Ἰάσονος προσέταξεν αὐτὸν νὰ κομίσῃ πρότιερον ἐκ τῆς Κολχίδος τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Ὁ Ἰάσων προθύμως ὑπεσχέθη τοῦτο.

Ναυπηγίσας λοιπὸν πεντηκόντορον ναῦν, ἢτις ὠνομάσθη Ἀργὸς (=ταχεῖα), καὶ παραλαβὼν ὡς συμπλωτῆρας τὸν περιφημοτέρους τῆς ἐποχῆς του ἥρωας, τὸν Ἡρακλέα, τὸν Θησέα, τὸν διοσκούρους Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, τὸν Πηλέα, τὸν ἀσιδὸν Ὁρφέα, καὶ ἄλλους, οἵτινες ἐκ τῆς Ἀργοῦς ὠνομάσθησαν Ἀργοναῦται, ἀπέπλευσεν δ Ἰάσων ἐκ τῆς Ἰωλκοῦ καὶ μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἔφθασεν εἰς τὴν Κολχίδα. Σιὰ τῆς βοηθείας δὲ τῆς ἐρασθείσης αὐτοῦ Μηδείας, θυγατρὸς τοῦ Αἴγιτον, κατώρθωσε νὰ φονεύσῃ τὸν δράκοντα καὶ νὰ λάρη τὸ χρυσόμαλλον δέρας· μεθ' δ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰωλκὸν παραλαβὼν μεθ' ἔαντοῦ καὶ τὴν Μῆδειαν.

Ο περὶ τῶν ἀργοναυτῶν μῦθος ἀγήκει εἰς τὸ αἰολικὸν φῦλον καὶ μάλιστα εἰς τοὺς περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἰωλκὸν καὶ ἐν τῷ Ὁρχομενῷ τῆς Βοιωτίας κατοικοῦντας Μινύας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔχει σχέσιν πρὸς παλαιὰν ἐμπορικὴν ἐπιμιξίαν τοῦ θαλασσοπόρου, ἐμπορικοῦ καὶ πλουσίου τούτου λαοῦ μετὰ τῶν παραλίων χωρῶν τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

**§ 8. Οἰδίπους τύραννος.— Ηόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ¹
Θήβας καὶ ὁ τῶν ἐπιγόνων.**

Ἐτέρα κοινὴ ἐπιχείρησις μυημονεύεται δὲ «πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας», διστις ἔσχε τὴν ἔξης ἀφορμήν.

Ο βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Λάιος, ἀπόγονος τοῦ Κάδμου, ἔλαβε χρησμὸν ὅτι τὸ παιδίον, διπερ ἔμελλε νὰ γεννήσῃ ἡ σύζυγος του Ἰοκάστη, θὰ φονεύσῃ αὐτόν. Ὁθεν, ὅτε ἡ Ἰοκάστη ἐτεκεν ὅρον, δὲ Λάιος διατριψάσ τὰ σφυρὰ αὐτοῦ παρέδωκεν εἰς τινὰ ὑπηρέτην του, ἵνα ἐκνέσῃ αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὅρους Κιθαρώνος. Κατὰ τύχην δύμας ποιμήν τις τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Πολύβου εὗρε τὸ παιδίον καὶ ἐφερεν εἰς τὸν Πόλυβον, διστις ἀτεκνος ὃν μίοθέτησε καὶ ὀνόμασεν αὐτὸ Οἰδίπουν ἔνεκα τοῦ οἰδήματος τῶν ποδῶν του.

Ηλικιωθεὶς δὲ Οἰδίπους ὑβρίσθη ἡμέραν τιὰ ὑπό τυρος τῶν συνομηλίκων του ὡς νόθος, ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ἵνα μάθῃ τίνες ἥσαν οἱ ἀληθεῖς γονεῖς του, ἔλαβε τὴν ἀπόκρισιν νὰ μὴ ὑπάγῃ εἰς τὴν πατρίδα του, διότι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του καὶ θὰ λάβῃ σύζυγον τὴν μητέρα του. Ο Οἰδίπους φεύγων τὴν Κόρινθον, ἦρ ἐθεώρει ὡς πατρίδα του, ἐπορεύθη πρὸς τὴν Φωκίδα, συναντήσας δὲ ἐν τινὶ στενῇ δόρῃ τὸν Λάιον ἐφ' ἀμάξῃ καὶ ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἀκολούθους τοῦ βασιλέως, ἐφόρευσεν αὐτὸν μὴ γνωρίζων διτι ἡτο δι πατήρ του.

Μετὰ ταῦτα δὲ λύσας καὶ τὸ αἴνιγμα τῆς Σφιγγός, τέρατος εὑρισκομένου ἔξωθεν τῶν Θηβῶν, ἔλαβε τὴν βασιλείαν τῶν Θηβῶν, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ ἀδελφοῦ τῆς Ἰοκάστης Κρέοντος, ἐνυμφεύθη δὲ καὶ τὴν Ἰοκάστην, ἀγνοῶν διτι ἡτο δι μήτηρ του.

Ἐκ τοῦ ἀνοσίου τούτου γάμου ἐγεννήθησαν τέσσαρα τέκνα, δὲ Ετεοκλῆς, δὲ Πολυνείκης, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμήνη. Ἄλλα τὸ ἀνοσιόν οργημα τοῦτο προσκάλεσε τὴν δογὴν τῶν θεῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου φοβερὸς λοιμὸς ἐνεσκῆψεν εἰς τὴν πόλιν. Ο Οἰδίπους ἐρωτᾷ τὸ μαντεῖον πῶς δύναται νὰ σώσῃ τὴν πόλιν, μετὰ τῆς δποίας ἀληθῶς συμπάσχει, τὸ δὲ μαντεῖον ἀποκρίνεται «ἔὰν δ.ώξῃ τὸν φονέα τοῦ Λαίου».

Ἀναζήτων τούτον δὲ Οἰδίπους μανθάνει παρὰ τοῦ μάντεως Τειρεσίου ὅτι αὐτὸς ἐφόρευσε τὸν Λάιον, διστις ἡτο πατήρ του, καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἰοκάστην, ἥτις ἡτο μήτηρ του, καὶ ἐγέννησε τέκνα, τὰ δποία ἥσαν συγχρόνως καὶ ἀδελφοί του! Πρὸς τοῦ τρομεροῦ τούτου

ἀνοσιουργήματος δὲ Οἰδίποντος καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης καὶ μὴ θέλων τὰ ἵδη πλέον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἔξιορύσσει τοὺς δρφαλμούς του, καταρᾶται τοὺς δύο νίκους του, οἵτινες οὐδεμίαν φροντίδα ἔλαβον περὶ τοῦ δυστυχοῦς πατρός των, καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ τῆς φιλτάτης του θυγατρὸς Ἀρτιγόνης ἔρχεται εἰς τὸν Κολωνὸν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀποθνήσκει ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Εὐμερίδων (Ἐρινύων), ἣ δὲ Ἱοκάστη ἀπαγχονίζεται.

Οἱ δύο νιὸι τοῦ Οἰδίποδος παραλαβόντες τὴν βασιλείαν συνεφώνησαν τὰ βασιλεύσων ἐναλλάξ ἐπὶ ἐν ἔτοις. Ἄλλ’ ὁ Ἐτεοκλῆς βασιλεύσας πρῶτος ἡρνήθη τὰ δώσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους. Τότε ὁ Πολυνείκης δργισθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Ἀργονοῦ Ἀδραστον· γίνεται γαμβρὸς αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρὶ καὶ κατόπιν ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ πόλεμος οὗτος διομάζεται «πόλεμος τῶν ἐπιτὰ ἐπὶ Θήβας», διότι ἐπιτὰ στρατηγοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀδραστοῦ ἐξεστράτευσαν: ὁ Τυδεὺς βασιλεὺς τῆς Καλυδῶνος, ὁ Ἀμφιάραος μάντις ἐξ Ἀργονοῦ, ὁ Ἰππομέδων ἐκ Τύρινθος, ὁ Παρθενοπαῖος ὁ Ἀρχάς, ὁ Καπανεὺς ἡγεμὼν τῶν Μυκηνῶν, καὶ ὁ Πολυνείκης. Καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν οἱ Θηβαῖοι ἐνικήθησαν· ἐπειτα δύμας θυσιασθέντος ἐκουσίως τοῦ Μεγοικέως, νιοῦ τοῦ Κρέοντος, οἱ Ἀργεῖοι ἀπεκρούσθησαν. Τότε ὁ Πολυνείκης προέτεινε τὰ κριθῆ διὰ μονομαχίας τῶν δύο ἀδελφῶν. Μονομαχοῦσι λοιπὸν ὁ Ἐτεοκλῆς καὶ ὁ Πολυνείκης καὶ φονεύονται ἀμφότεροι.

Οἱ Κρέων καὶ πάλιν ἔλαβε τὴν βασιλείαν καὶ διέταξεν ὁ μὲν Ἐτεοκλῆς τὰ κηδευθῆ καὶ ν’ ἀποδοθῶσιν εἰς αὐτὸν τὰ στενομοσιένα, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Πολυνείκους, ὡς πολεμήσαντος κατὰ τῆς πατρίδος του, τὰ μείνη ἄταφον καὶ τὰ γείνη βιορὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν δρνέων. Ἡ μεγαλόφων δύμας ἀδελφὴ τοῦ Πολυνείκους Ἀρτιγόνη παραβαίνει τὴν σκληρὸν καὶ ἀδικον διαταγὴν τοῦ Κρέοντος καὶ θάπτει τὸν ἀδελφόν της, συλληφθεῖσα δὲ καταδικάζεται εἰς θάνατον. Ἄλλὰ καὶ ὁ νιός τοῦ Κρέοντος Αἴμων, μηνιστὴρ τῆς Ἀρτιγόνης, αὐτοκτονεῖ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς· καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Κρέοντος Εὐρυδίκη μαθοῦσα τὸν θάνατον τοῦ νιοῦ τῆς ἀπαγχονίζεται καὶ οὕτω τὰ δυστυχήματα ἐπέρχονται ἀλλεπάλληλα διὰ τὸ σκληροτράχηλον τοῦ Κρέοντος καὶ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀσέβειαν πρὸς τὰ θεῖα.

Δέκα ἔτη μετὰ ταῦτα οἱ παῖδες τῶν ἐπιτὰ στρατηγῶν, οἱ καλούμενοι Ἐπίγοροι, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ κυριεύσαντες αὐτὰς

ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν νῖδον τοῦ Πολυνείκους Θέρσανδρον.

Οὐ θηραικὸς οὗτος μῆνθος περὶ τοῦ Οἰδίποδος καὶ τοῦ πολέμου τῶν ἐπιτὰ ἐπὶ Θήβας παρέσχεν ἀνεξάντλητον ὑλὴν εἰς τὴν παλαιοτάτην ποίησιν· καὶ ὃ μὲν περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Οἰδίποδος μῆνθος ἀναμμιρήσκει εἰς ἡμᾶς τὸν δόμοιον μῆνθον περὶ τοῦ Πάριδος καὶ περὶ τοῦ Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν συγγένειαν Ἑλλήνων, Τρώων καὶ Λατίων· δὲ πόλεμος τῶν ἐπιτὰ ἐπὶ Θήβας φαίνεται ὅτι εἶνε ἀπήκησις μεγάλων ἀγώνων αἰολικῶν καὶ ἀχαικῶν φύλων ἵπὸ τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν ἰσχυρῶν Καδμειώτων.

§ 9. (Τρωϊκὸς πόλεμος.)

Τὸ τελευταῖον, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον καὶ σημαντικώτερον γεγονός τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος εἶνε δὲ Τρωϊκὸς πόλεμος, οὗτος αὐτία ὑπῆρξεν ἡ ἔντης·

Εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔκειτο τὸ ἴσχυρότατον βασίλειον τῆς Τροίας, τοῦ δποίου πρωτεύονσα ἥτο ἡ πόλις Ἰλιον, ἔχον ἀκρόπολιν τὴν δχυρῷ Πέργαμον. "Οτε ἐβασίλευεν ἐν Τροίᾳ δὲ διοτρεφῆς Πρίαμος, δὲ νίδος αὐτοῦ Πάρις ἐλθὼν ποτε εἰς Σπάρτην ἐφίλοξεν ἦθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Μενέλαου εἰς τὸ πλῆρες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἀνάκτορον του. Καὶ τὴν ἀπονοίαν δμως τοῦ Μενέλαου, μεταβάντος εἰς Κρήτην ἔνεκα ἐօρτῆς τυρος, δὲ Πάρις ἀπεπλάνησε τὴν σύζυγόν του, τὴν καλλιπάρον καὶ λευκώλερον Ἐλένην, καὶ ἔπεισεν αὐτὴν νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Τροίαν.

Οὐ Μενέλαος ἐπανελθὼν ἐκ Κρήτης ἔμαθε τὴν ἀρπαγὴν τῆς συζύγου του, ἀμέσως δὲ κατέστησε ταύτην γνωστὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀγαμέμνονα, βασιλέα τῶν Μυκηνῶν, καὶ εἰστοὺς λοιπὸνς ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἑλληνες ἐθεώρησαν τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἐλένης ὡς κοινὴν προσβολὴν καὶ ὡς ὑβριν καθ' δλης τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν νὰ τυμωρήσωσι τὸν αὐθάδη ἀρπαγα. Ὅπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν λοιπὸν τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἀγαμέμνονος ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Τροίας οἱ ἐπιφαρέστατοι τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνες· δὲ ξανθὸς Μενέλαος, δὲ γηραιὸς καὶ λιγὺς ἀγορητῆς Νέστωρ βασιλεὺς τῆς Πύλου, δὲ πολύμητις καὶ πολύτλας ὁδυσσεὺς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης, δὲ ἵπποδαμαστῆς Διομήδης βασιλεὺς τοῦ Ἀργονος, δὲ ἐκ Σαλαμῖνος ἄλκιμος καὶ πελώριος

Αλας δ Τελαιμωνιάδης, δ ἀδελφὸς αὐτοῦ Τεῦχος, δ νίδος τοῦ Ὀϊλέως καὶ ἀρχηγὸς τῶν Λοκρῶν Αλας, δ ἐκ Κρήτης ἀρηψιλος καὶ δουρικλυτὸς Ἰδομενεύς, δ ἀνδρειότατος πάντων τῶν Ἑλλήνων ποδώκης καὶ μεγάθυμος Ἀχιλλεύς, νίδος τοῦ βασιλέως τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Φθίας Πηλέως καὶ τῆς Νηρηΐδος Θέτιδος, δ πιστὸς τοῦ Ἀχιλλέως ἑταῖρος Πάτροκλος καὶ ἄλλοι πολλοί.

Οἱ Ἑλληνες ἀνερχόμενοι εἰς 135 χιλ. συνηρθούσι θησαρ ἐν Αὐλίδι τῆς Βοιωτίας· ἐκεῖθεν δέ, ἀφ' οὗ ὁ ἄραξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων ἐθνοσίασεν εἰς τὴν Ἀρτέμιδα τὴν κόρην τοῦ Ἰφιγένειαν, ὅπως τύχωσιν οὐρίου ἀνέμου, ἀπέπλευσαν οἱ Ἑλληνες ἐπὶ 120 πλοίων. Ὁτε ἔφθασαν εἰς Τροίαν, ἐπεμψαν τὸν Μενέλαον καὶ τὸν Ὀδυσσέα εἰς τὴν πόλιν ζητοῦντες τὴν Ἐλένην μετὰ τῶν θησαυρῶν, τοὺς δόποίους; αὕτη εἶχε λάβη μεθ' ἑαυτῆς· ἀπορριφθείσης ὅμως τῆς ἀπατήσεως αὐτῶν, ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, ἀλλ᾽ ἀπεκρούσθησαν, διότι καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως ἡσαν ὑψηλὰ καὶ ὅχυρὰ καὶ οἱ Τρῷες ὠδηγοῦντο ὑπὸ τοῦ πρωτοτόκου νίδος τοῦ Πριάμου, τοῦ ἀνδρειοτάτου πάντων τῶν Τρώων Ἐκτορος.

Τότε οἱ Ἑλληνες ἐποιούρκησαν τὸ Ἰλιον, ἡ δὲ πολιορκία αὐτοῦ παρετάθη ἐπὶ δέκα ἔτη (1193—1183). Κατὰ τὸ δέκατον ἔτος συνέβη ἡ πολυνομίλητος ἔρις μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως, ἔνεκα τῆς δόπιας μικροῦ δεῖν κατεστρέφοντο δλοσχερῶς οἱ Ἑλληνες. Ὁ Ἀχιλλεὺς ὑμωαθείς, διότι δὲ Ἀγαμέμνων ἀφήρεσε διὰ τῆς βίας τὸ γέρος αὐτοῦ, τὴν καλλιπάροην Βοισηῆδα, ἀπεσύρθη εἰς τὰς σκηνάς του μετὰ τῶν Μυρμιδόνων (οὗτως ὠνομάζοντο οἱ στρατιῶται του) καὶ δὲν ἐλάμβανε πλέον μέρος εἰς τὰς μάχας. Ἐκ τούτου ὠφελούμενοι οἱ Τρῷες ἐπετέθησαν μεθ' ὅρμης καὶ ἐνίκησαν καὶ ἐπανάληψιν τοὺς Ἐλληνας, ἀπαξ δὲ ἡπείλησαν νὰ καύσωσι καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν. Ὁτε ὅμως ἐφοιεύθη δὲ Πάτροκλος, δ ἀγαπητὸς φίλος τοῦ Ἀχιλλέως, δ Ἀχιλλεὺς ἀποβάλλει τὸν θυμόν, δρμᾶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ φονεύει τὸν Ἐκτορα ἐν μονομαχίᾳ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μετ' ὀλίγον φονεύεται, τοξευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν πτέρον, τὸ μόνον τρωτὸν μέρος τοῦ σώματός του. Περὶ τὸ σῶμα τοῦ ἥρωος συνάπτεται κρατερὸς ἀγών, ἀλλ' οἱ Ἑλληνες ὑπερισχύουσι καὶ λαμβάνουσι τὸ σῶμα. Ἐπὶ 17 ἡμέρας θρηγοῦσι τὸν ἔξοχον ἥρωα· τὴν 18ην δὲ νεκρὸς ἐκάη ἐπὶ πυρᾶς, τὰ δὲ ὀστᾶ περισυλλεχθέντα ἐτάφησαν εἰς τὸ Σίγειον, ἀκρω-

τήριον τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἐπ' αὐτῶν δ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ἐσώρευσε μέγαν τύμβον.

Τέλος ἐκυριεύθη καὶ ἡ Τροία διὰ τοῦ ἔξῆς τεχνάσματος τοῦ πανούργου καὶ πολυμηχάνου Ὁδυσσέως. Κατὰ συμβούλην αὐτοῦ κατεσκευάσθη ἔστινος (δούρειος) ὄποις, εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ὅποιου ἐκρύβησαν οἱ ἀνδρειότεροι τῶν Ἑλλήνων. Τὸν ὄποιον αὐτὸν οἱ Ἑλληνες ἀφῆκαν ἐν τῇ παραλίᾳ καὶ προσεποιήθησαν διι ἀνεκάρησαν, πράγματι δι. ὡς ἥλθον καὶ ἐκρύβησαν ὅπισθεν τῆς Τενέδου.

Οἱ Τρῶες εἶδον τὸν δούρειον ὄππον· μαθόντες δὲ παρά τιος αὐτομόλου Ἑλληνος, Σίγωνος καλούμενου, ὃν οἱ Ἑλληνες ἀπελπισθέντες νὰ κυριεύσωσι τὴν Τροίαν ἀνεκώρησαν εἰς τὴν πατρίδα των, εἰσήγαγον αὐτὸν περικαρεῖς εἰς τὴν πόλιν. Τὴν τύκτα ὅμως, ἐν ᾧ οἱ Τρῶες κεκμηκότες ἐκ τοῦ πολέμου εἰζον παραδοθῆ εἰς τὸν ὄπον, οἱ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ δούρειου ὄποιον κεκλεισμένοι ἥρωες ἐξελθόντες ἐφόρευσαν τοὺς δλίγονς φύλακας καὶ ἥροις τὰς πύλας τῆς πόλεως ἐπανελθόντες δὲ καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἐκ τῆς Τενέδου ἐκυρίευσαν τὴν Τροίαν καὶ μετέβαλον αὐτὴν εἰς ἔρεπτια καὶ τέφραν. Ὁ γέρων Πρίαμος ἐφονεύθη. Ἐκ τῶν Τρῶων ἄλλοι ἐσφάγησαν καὶ ἄλλοι ἐξηρδαποδίσθησαν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων ἥσαν ἡ σύζυγος τοῦ Πριάμου Ἐπάβη, ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Κασσάνδρα, καὶ ἡ λευκώλενος σύζυγος τοῦ Ἐγιόρος Ἀνδρομάχη· δλίγοι δὲ ἐσώθησαν, ἐν οἷς καὶ δι Αἰνείας φέρων ἐπ' ὄμοιν τὸν γέροντα πατέρα τον Ἀγχίσην.

Ἄλλα καὶ οἱ Ἑλληνες κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα. Ὁ Μενέλαος μετὰ μακρὰν περιπλάνησιν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Σπάρτην μετὰ τῆς ἐρασμίας συζύγου του Ἐλένης. Ὁ Ἀγαμέμνων φθάσας εἰς Μυκήνας ἐδολοφορήθη ὑπὸ τῆς ἀπίστον συζύγου του Κλυταιμηνήστρας καὶ τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς Αἴγισθου. Ὁ Ὁδυσσεὺς μετὰ δεκαετεῖς πλάγας ἐφθασεν εἰς τὴν Ἰθάκην, ὅπου εὗρε τὴν πιστὴν καὶ φρόνιμον σύζυγόν του Πηγελόπην, τὴν ὅποιαν ἐπίεζον αὐθάδεις καὶ ὑπεροφίαλοι μηνστῆρες, ζητοῦντες νὰ λάβωσιν αὐτὴν γυναικα· τοὺς μηνστῆρας τούτους ἐφόρευσεν δ Ὁδυσσεὺς βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νιοῦ του Τηλεμάχου.

Καὶ δ Τρωϊκὸς πόλεμος παρέσχεν ἀφθονον ὥλην εἰς τὸν Ὄμηρον καὶ εἰς τοὺς καλούμενους κυκλικοὺς ποιητάς.

Ως πραγματικὸν γεγονὸς δὲν δύναται νὰ ἀμφισβηθῇ δ Τρωϊκὸς πόλεμος· μόνον τὰ καθ' ἔκαστα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ποιησιν. Εἰς τὴν

παλαιοτάτην ἐποχὴν βεβαίως συνέβη σύγκρουσις τῶν συντεταγμένων δυνάμεων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν Μικρὰν Ἀσίαν λαῶν, οἵτινες ἐν μέρει ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἑλληνας· ἡ δὲ ὑπὸ τῶν μήνων παριστανομένη ἐξέγερσις τῶν ἥγεμόνων ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Θεσσαλικῆς Φθίας μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Πελοποννήσου, τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους δεικνύει τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐξοικείωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς θαλάσσης.

Μετὰ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καταλήγει καὶ ἡ μυθικὴ περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.

'Απὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων μέχρι τῶν Μηδικῶν πολέμων (1104—500 π. Χ.)

102 § 10. Αἱ μεταναστεύσεις.—Κάθοδος τῶν Δωριέων

Μετὰ τὰ τρωϊκὰ συνέβησαν ἐν Ἑλλάδι μεγάλαι ταραχαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἢ μᾶλλον ἀνατροπὴ καὶ γενικὴ μετανάστευσις τῶν λαῶν. Οὐδεὶς σχεδὸν ἔμεινεν ἐν τῇ ἀρχικῇ του θέσει. Ἡ κίνησις ἥρχισεν ἐκ βορρᾶ. Οἱ Θεσσαλοί, οἵτινες πρότερον κατέφονον ἐν Θεσπιαῖς τῆς Ἡπείρου, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν βορειοτέρων καὶ ἵσχυροτέρων Ἰλλυριῶν, διέβησαν τὴν Πίνδον καὶ κατέλαβον τὴν ὑπὸ τοῦ Πηγειοῦ διαρρεομένην εὐφοριον καὶ πλονσίαν χώραν, ἣτις ἐκ τοῦ ὄντος των ὀνομάσθη Θεσσαλία· διαμοιράσαντες δὲ αὐτὴν κατέκοντας πόλεις, ζῶντες βίον ἐν βασιλικῇ λαμπρότητι καὶ διοικοῦντες αὐτὰς ἀριστοκρατικῶς. Μεγάλα γένη γνωστὰ εἶνε οἱ Ἀλεύαδαι ἐν Λαρίσῃ καὶ οἱ Σκοπάδαι ἐν Κρανῶνι.

'Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς χώρας ἄλλοι μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς κατακτητὰς καὶ ἐγένοντο δουλοπάροικοι αὐτῶν, «πενέσται» καλούμενοι· ἄλλοι δὲ ἀντὶ τῆς δουλείας προντίμησαν νὰ καταλίπωσι τὴν πατρίδα. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν Ἀργην (παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ματαράγκα) κατοικοῦντες Αἰολεῖς Βοιωτοὶ ἥλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Κωπαΐδα εὐκαρπον καὶ κτηνοτρόφον χώραν, ὅπου

ζητισαν τὴν νέαν Ἀργην, τὴν κατόπιν ὑπὸ τῆς λίμνης καταποθεῖσαν.
Ἡ νέα Ἀργη ἐγένετο εἰς κέντρον τῆς νέας Βοιωτίας. Ἐκ ταύτης
ὅρμωμενοι οἱ Βοιωτοὶ ἔξεδίωξαν τοὺς Μινύας ἐκ τοῦ Ὁροχομενοῦ
καὶ τοὺς Καδμείωνας ἐκ τῶν Θηβῶν καὶ κατέλαβον αὐτοὺς ἄπασαν
τὴν χώραν, ἥτις ἐκ τοῦ ὀνόματός των ὀνομάσθη Βοιωτία.
Οἱ δὲ Δωριεῖς, οἵτινες κατέκουν τὸ βόρειον μέρος τῆς Θεσσαλίας
παρὰ τὸν Ὄλυμπον, μετενάστευσαν εἰς τὴν μεταξὺ Οἴτης καὶ Παρ-
νασσοῦ χώραν, τὴν Δρυοπίδα, ἥτις ἀπ' αὐτῶν ἐκλήθη Δωρίς. Οἱ δὲ ὑπ'-
αὐτῶν ἐκδιωχθέντες Δρύοπες ἀπῆλθον εἰς Καρυοτίαν καὶ εἰς τινὰ
μέρη τῆς Ἀργολίδος.

Ἄλλὰ τὸν μεγαλείτερον κλονισμὸν ἐπήρεγκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ
μετανάστευσις τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ μῦθοι παρι-
στάνονται τοὺς Δωριεῖς εἰς τὴν πρόκειμένην περίστασιν ὡς βοηθός
τας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους πρὸς ἀράκτησιν τῶν ἐν Πελο-
ποννήσῳ κυριαρχικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ὡν εἰχον στερηθῆ διὰ
τοῦ παρανόμου ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τοῦ θρόνου τῶν
Μυκηνῶν καὶ διὰ τῆς ἐκδιώξεως τῶν νιῶν τοῦ ἥρωος τούτου ἐκ τῆς
Πελοποννήσου τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως εὐθὺς μετὰ τὸν
θάνατον τοῦ Ἡρακλέους. Διὰ τούτο καὶ ἡ μετανάστευσις αὗτη τῶν
Δωριέων καλεῖται συνήθως «κάθιδος τῶν Ἡρακλειδῶν».

Ογδοήκοντα ἔτη μετὰ τὸν τρωκὸν πόλεμον, οἱ Δωριεῖς ἔχοντες
ἀρχηγοὺς τοὺς Ἡρακλείδας Τήμενον, Κρεσφόντην καὶ Ἀριστόδημον,
βοηθούμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Αἰτωλῶν Ὁξύλου διεπε-
ραιώθησαν ἐκ τῆς Ναυπάκτου εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ πλοίων. Καὶ ὁ
μὲν Ὁξύλος κατέλαβε τὴν Ἡλίδα καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἡλείων
βασιλεὺς αὐτῶν· οἱ δὲ Δωριεῖς ἀφ' οὗ κατὰ πρῶτον προσέβαλον καὶ
ἐνίκησαν τὸν νίδον τοῦ Ὁρέοτου Τισσαμενόν, κατόπιν ἐγένοντο κύ-
ροι τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς Πελοποννήσου, διε-
μοίρασαν δὲ τὴν χώραν πρὸς ἀλλήλους διὰ κλήρου καὶ διὰ τήμε-
νος ἔλαβε τὴν Ἀργολίδα, δ δὲ Εὐρυσθένης καὶ δ Προκλῆς, οἵτινες
ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ὑπὸ κεραυνοῦ φονευθέντος Ἀριστοδήμου, τὴν Αα-
κωνικήν, καὶ διὰ της Κρεσφόντης διὰ δόλου κατὰ τὴν κλήρωσιν τὴν
εὐφορον Μεσσηνίαν· οὕτω δὲ ἐσχηματίσθησαν ἐν Πελοποννήσῳ τρεῖς
δωρικαὶ πολιτεῖαι.

Πολλοὶ τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τισσαμενοῦ ὄρμησαν
πρὸς τὴν βόρειον παραλίαν τῆς χερσονήσου παρὰ τὸν Κορινθιακὸν

κόλπον καὶ ἐκδιώξαντες ἐκ τῆς Αἰγαίας τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας "Ιωνας κατέλαβον τὴν χώραν, ἡτις ἐπ' αὐτῶν μετωνυμάσθη Ἀχαΐα, οἱ δὲ ἐκδιωχθέντες "Ιωνες κατέφυγον πρὸς τοὺς δύοφύλους των Ἀθηναίους. Καὶ ἐκ Μεσσηνίας ὥσαύτως πολλοὶ εὑγενεῖς, ἐν οἷς καὶ δ Νηλείδης Μέλλανθος, κατέφυγον εἰς τὴν Ἀττικήν. Μόνη δὲ ἡ Ἀρκαδία διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς τὸ μὲν διὰ τὸ δρεινὸν τῆς χώρας, τὸ δὲ διότι δ βασιλεὺς αὐτῆς Κύψελος ἔδωκεν εἰς τὸν Κρεσφόντην σύζυγον τὴν ἀρόρην του Μερόπην.

"Υπὸ τοιαύτην μορφὴν μετεδόθη εἰς μεναγενεστέρους τὸ γεγονός τῆς κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Δωριέων, μορφὴν οὐχὶ βεβαίως καθ' ὅλα ἵστορικήν. "Ο Θουκυδίδης δύμας καὶ δ Πλάτων ἐκ συμφώνου βεβαιοῦσιν ὅτι οἱ Ἡρακλεῖδαι οἱ κατὰ τὴν παραδοσιν γενόμενοι ἀρχηγοὶ τῶν Δωριέων, οὐδὲν ἄλλο ἥσαν ἢ Ἀχαιοὶ φυγάδες τῆς Πελοποννήσου. Οἱ φυγάδες οὗτοι ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἀρχήν, ἐξ ἣς ἐξεβλήθησον ἐνεκα ἐσωτερικῶν στάσεων, προσέφυγον πρὸς τοὺς δρεινοὺς Δωριεῖς καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν συνδρομὴν αὐτῶν ὑποσχόμενοι αὐτοῖς γαίας πλουσίας καὶ εὐφόρους. Οἱ Δωριεῖς λοιπὸν συμμαχήσαντες καὶ μετὰ τῶν πρὸς μεσημβρίαν αὐτῶν οἰκούντων Αἴτωλῶν διεπεραιώθησαν μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ τὸ στενώτατον μέρος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ οἱ μὲν Αἴτωλοι διασπόρησαν εὐκόλως ἐγένοντο κύριοι τῆς Ἡλίδος δι' εἰρηνικοῦ συμβιβασμοῦ πρὸς τὸν συγγενῆ μὲ αὐτοὺς λαὸν τῆς Ἡλίδος, τοὺς Ἐπειούς· τὸ ἔργον δύμας τῶν Δωριέων δὲν ὑπῆρξεν οὔτε εὐχερές οὔτε βραχυχρόνιον.

"Αν ἐπρόκειτο περὶ μαχῶν ἐν ἀνοικτοῖς πεδίοις, ἡ νίκη βεβαίως θὰ ἔκλινε ταχέως ὑπὲρ τῶν δωμαλέων καὶ δρεσιβίων Δωριέων· ἀλλὰ τὰ δχυρὰ κυκλώπεια τείχη τῶν ἀκροπόλεων τῶν Πελοπιδῶν, ἄτινα αἰδονεῖς δλοὶ δὲν ἤδυνήθησαν νὰ σαλεύσωσιν ἐκ τῆς θέσεώς των, ἀπέβαινον μέγα πρόσκομμα εἰς τὰς προσπαθείας τῶν Δωριέων. Διὰ τοῦτο κατόπιν μακροχρονίων ἀγώνων καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ὑπέταξαν οὗτοι τὴν Λακωνικήν, τὴν Μεσσηνίαν καὶ μετ' αὐτάς τὴν Ἀργολίδα. Διὰ τοῦ συμβάντος τούτου σύμπασα ἡ μορφὴ τῶν χωρῶν τούτων ἥλλοιωθη. Τὸ κράτος τῶν Πελοπιδῶν κατελύθη, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἔλαβον τὴν κυριαρχίαν οἱ δρεσίβοι Δωριεῖς ὑπὸ ἥγεμόνας Ἀχαιούς. Κατὰ τοὺς ὕστερους δὲ χρόνους οἱ Δωριεῖς ἀναφερόμενοι εἰς τοὺς παλαιοὺς μύθους ἔπλασαν τοὺς ἀρχηγούς των ὡς ἀπογόνους τοῦ Ἡρα-

κλέους θέλοντες νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ώς ἐπιστροφὴν εἰς χώρας, αἵτινες ἀνῆκον εἰς αὐτοὺς κληρονομικῷ δικαιώματι.

§ 11. Οἱ Δωριεῖς ἐν Ἀττικῇ.—Θάνατος τοῦ Κόδρου.

Οἱ ἐν Ἀργολίδι ἔγκατασταθέντες Δωριεῖς ἐξέτειναν τὸ κράτος των πρὸς ἄρχτον· ἡ Φλιοῦς, ἡ Σικυών, ἡ Κόρινθος, ἡ Ἐπιδαυρος καὶ ἡ Τροιζὴν κατέστησαν δωρικαί. Μετὰ ταῦτα δὲ διαβάντες τὸν Ἰσθμὸν εἰσέβαλον καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέκαθον τὰ Μέγαρα, τὰ δοῦλα κατέστησαν πόλιν δωρικὴν. Κατόπιν ἐπῆλθον κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ παράδοσις συνδέει τὴν ἀποδίωξιν τῶν Δωριέων ἐκ τῆς Ἀττικῆς πρὸς τὸν ἐκούσιον θάνατον τοῦ ἥρωϊκοῦ βασιλέως Κόδρου. Χρησμὸς δηλονότι τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου εἶχε παραγγείλη εἰς τὸν Δωριεῖς ὅτι θὰ τυκήσωσιν ἐν ἥ περιπτώσει δὲν φορεύσωσι τῶν βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν Κόδρον. Καὶ οἱ μὲν Δωριεῖς προσεῖχον εἰς τοῦτο· δὲ ἥρωϊκὸς ὅμως Κόδρος, μαθὼν τὸν χρησμόν, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὸν χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος του· ἐνεδύθη λοιπὸν στολὴν χωρικοῦ, εἰσῆλθεν ἄγνωστος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Δωριέων καὶ προκαλέσις ἐπίτηδες ἔριδα μετά τιος στρατιώτου ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε πέμψαντες ἐζήτουν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως των, ἵνα τὸ θάψωσιν· οἱ δὲ Δωριεῖς ἀπελπισθέντες περὶ τῆς τίκης ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς, περιορίσαντες τὰς κατακτήσεις των εἰς τὴν Μεγαρίδα.

Πολλοὺς αἰῶνας μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐδείκνυνον παρὰ τὸν Ἄισσον τὸ μέρος, δπου ἐφονεύθη ὁ Κόδρος, καὶ προσεκύνουν ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τὴν θέσιν, δπου ἐλέγετο ὅτι ἐτάφη ὁ βασιλεὺς, περιεποιοῦντο δὲ καὶ ἐκόσμουν τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο μέρος διὰ φυτειῶν.

§ 12. (Ἐπανανικαὶ Ἀποικίαι)

(Περίοδος πρώτη)

Ἡ μεγάλη ἀνατροπὴ, ἣτις ἐπῆλθεν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Θεσσαλῶν, τῶν Ἀργαίων Βοιωτῶν καὶ μάλιστα διὰ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, ἔγεινεν αἰτία ἄλλων ἀπωτέ-

ρων μεταναστεύσεων. Πολλοί τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἀναγκασθέντες νὰ καταλίπωσι τὰς παιρίδας των μετενάστευσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀποικίας· ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν νικητῶν Δωριέων, μιμούμενοι τοὺς μεταναστεύσαντας τούτους λαούς, διηγθύνθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἴδρυσαν ἀποικίας. Οὕτω λοιπὸν βαθμηδὸν καὶ κατ' δλίγον ἄπασα ἡ δυτικὴ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπληρώθη αἰολικῶν, Ἰωνικῶν καὶ δωρικῶν ἀποικιῶν.

α').) Αἰολικαὶ ἀποικίαι.—Καὶ πρῶτον πολλοὶ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀγαμέμνονος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πενθίλου, νεωτέρου νιοῦ τοῦ Ὁρέστου, ἐνωθέντες μετὰ πολλῶν ἐκ Βοιωτίας Αἰολέων μετέβησαν διὰ ἔηρας εἰς Θράκην καὶ διαπεριανθέντες διὰ τοῦ Ἐλλησπόντου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀοίαν ἐν ἔτει 1054, μετὰ μακροὺς πρὸς τοὺς ἔγχωρίους ἀγῶνας κατέλαβον ἄπασαν τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν καὶ τὰς παρακειμένας νήσους Λέσβον καὶ Τένεδον καὶ ἴδρυσαν ἐπ' αὐτῶν ἀποικίας, αἵνινες ὀνομάσθησαν αἰολικαί, ἡ δὲ χώρα Αἰολίς. Ἐκ τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν δώδεκα μὲν ἥσαν ἐν τῇ ἡπείρῳ, ἦτοι ἐπὶ τῆς τραϊκῆς χώρας καὶ τῆς Μυσίας, τῶν δποίων σπουδαιότεραι ἥσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη (ἥτις βραδύτερον ἐγένετο Ἰωνική), ἔξ δὲ ἐπὶ τῆς Λέσβου, τῶν δποίων πολυνανθρωποτάτη καὶ εὐδαίμων ἐγένετο ἡ Μυτιλήνη, καὶ μία ὁμώνυμος ἐπὶ τῆς Τενέδου.

β').) Ιωνικαὶ ἀποικίαι.—Οἱ Ἰωνες, οἵτινες ἔξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Αἴγιαλείας ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, κατέφυγον, ώς προείπομεν, εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέψησαν ἐν αὐτῇ ἐπί τινα χρόνον. Ἐτὶς τὴν Ἀττικὴν κατέφυγον καὶ ἄλλοι Ἰωνες ἐκ τῆς Ἐπιδαυρίας καὶ Κορινθίας. Ἐπειδὴ δμως ἡ χώρα αὕτη, οὖσα λεπτόγεως καὶ ἄγονος, δὲν ἥδυνατο νὰ διαμρέψῃ τοσοῦτον πληθυσμόν, οἱ Ἰωνες οὗτοι μιμούμενοι τοὺς Αἰολεῖς ἐν ἔτει 1044, ἀφ' οὗ παρέλαβον καὶ δμοφύλους των ἐκ Χαλκίδος, Ἐρετρίας καὶ τινῶν μερῶν τῆς Πελοποννήσου, διέπλευσαν τὴν θάλασσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν νιῶν τοῦ Κόδρου Νηλέως καὶ Ἀνδροκλέους. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν κατέλαβον τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, πλὴν τῆς Μήλου, Θήρας καὶ Ἀράφης, αἵτινες βραδύτερον κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Δωριέων· ἐκδιώξαντες δὲ ἐκ τῶν νήσων τούτων τὸν Κᾶρας καὶ Φοίνικας, ἴδρυσαν ἀποικίας, τῶν δποίων κέντρον ἀπέβη ἡ μικρά, ἀκαρπός καὶ πετρώδης Δῆλος, ἥτις ἐδεωρεῖτο ως τόπος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέ-

μιδος. Κατόπιν οι Ἰωνες προχωρήσαντες διηγθύνθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς μεσημβρίαν τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν μετὰ μαχηροὺς δὲ ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους κατέλαβον τὴν ὑπὸ τοῦ Καΐστρου καὶ τοῦ Μαιάνδρου διαρρεομένην χώραν, ἣν ἐκάλεσαν Ἰωνίαν, καὶ ἦτις ὡς πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸ κλῖμα κατέχει τὴν ὠραιοτάτην τοποθεσίαν τοῦ κόσμου. Ἐπὶ τῶν ὠραιῶν λοιπὸν ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας καὶ ἐπὶ τῶν ἀπέναντι νήσων Χίου καὶ Σάμου ἴδρυσαν δώδεκα ἀποκίας, ὡν ἐπισημόταται ἥσαν ἡ Χίος καὶ ἡ Σάμος ἐπὶ τῶν ὅμων νυμάνων νήσων, ἡ Φάρακα, αἱ Κλαζομεναί, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, αἱ Ἐρυνθραὶ ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Λυδίας, καὶ ἡ μεγίστη καὶ πολυναυαρθρωποτάτη Μίλητος ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς βορείου Καρίας.

Αἱ δώδεκα αὗται Ἰωνικαὶ ἀποικίαι ἀπετέλουν ὅμοσπονδίαν (Ἰωνικὴ δωδεκάπολις), ἵς θρησκευτικὸν κέντρον ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ δασώδους ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης ναὸς τοῦ Ἑλικωνίου Ποσειδῶνος. Ἐκεῖ συνερχόμενοι καὶ ἔτος οἱ Ἰωνες ἐώρταζον τὰ Πανιώνια καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν κοινῶν τῆς ὅμοσπονδίας ὑποθέσεων. Οἱ δὲ Κολοφώνιοι ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Σμύρνης τοὺς Αἰολεῖς κατέστησαν αὐτὴν πόλιν Ἰωνικήν.

γ'.) Δωρικαὶ ἀποικίαι. — Ἡ πρὸς ἀποικισμὸν δρμὴ μειεδόθη καὶ εἰς αὐτὸὺς τοὺς Δωριεῖς. Ὁθεν μετὰ τοὺς Ἰωνας πολλοὶ Δωριεῖς δρμῷμενοι ἐκ τῆς Μεγαρικῆς καὶ τῆς Ἀργολίδος διέπλεισαν καὶ αὐτοὶ τὴν θάλασσαν. Καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβον καὶ ἀπόκισαν τὴν Αἴγιναν, τὰ Κύθηρα, τὴν Μῆλον, τὴν Θήραν καὶ τὴν Ἀνάφην· ἔπειτα δὲ προχωρήσαντες κατέλαβον τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν, ἐκδιώξαντες ἐξ αὐτῶν τοὺς Φοίνικας, ἔτε δὲ τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τῆς Καρίας καὶ ἔκτισαν ἐξ πόλεις, τρεις ἐν τῇ Ρόδῳ, μίαν ἐν τῇ Κῷ καὶ δύο ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Καρίας, τὴν Κρίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Αἱ ἐξ αὗται ἀποικίαι ἀπετέλουν τὴν λεγομένην Δωρικὴν ἐξάντελην πολιν., ἵς θρησκευτικὸν κέντρον ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων καὶ ἐτέλοντο κοινὴν ἑορτήν, συγχρόνως δὲ συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν κοινῶν ὑποθέσεων.

Ωσαύτως μιά μερὶς Δωριέων (Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων) διεπεραιώθη εἰς Κρήτην· ὑπὸτάξασα δὲ τοὺς ιθαγενεῖς ἴδρυσε δωρικὴν πολιτείαν, ἵτις εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἔχρησίμευσεν ὡς πρότυπον

εις τὴν μητρόπολιν. Ὁνομαστόταται δωρικαὶ πόλεις ἐν Κρήτῃ ὑπῆρχαν ἡ Κρωσσός, ἡ Γόρτυς, ἡ Κυδωνία καὶ ἡ Λύκιος.

Πᾶσαι οἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ μημονευθεῖσαι αἰολικαί, ἰωνικαί καὶ δωρικαὶ ἀποικίαι προώδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν καὶ λίαν ἐνωρὶς προήχθησαν εἰς ὑψίστην ἀκμὴν ὑπερβαλοῦσαι καὶ αὐτὰς τὰς μητροπόλεις. Ὡσαύτως ἀξιολογώταται ἀπέρησαν αἱ ἀποικίαι αὗται ὡς πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἔξοχωτέρων ἀιδοῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἀποικίας ταύτας.

§ 13. (Ἐλληνικὴ γλῶσσα. Ποίοισις. — Ὄμηρος. — Ἡσίοδος)

Αἱ τρεῖς φυλαὶ τῶν Ἑλλήνων, ἡ αἰολική, ἡ δωρική καὶ ἰωνική ἀνέπτυξαν ἴδιαν διάλεκτον, πλὴν τῆς ἀχαικῆς, ἣτις λίαν ἐνωρὶς κατεβλήθη ὑπὸ τῶν Δωρεῶν βραδύτερον δὲ ἀνεπτύχθη καὶ τετάρτη διάλεκτος, ἡ ἀττική. Αἱ διάλεκτοι αὗται εἶχον πολλὴν συγγένειαν πρὸς ἀλλήλας, ὡς ἀποτελοῦσαι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὴν ἐλληνικήν· καὶ ἐνιακοῦ μὲν ἦσαν καθαρώτεραι, ἐνιακοῦ δὲ ἀνεμιγγίοντο μετ' ἄλλων· τοῦτο κατ' ἔξοχὴν ἐγένετο ἐν ταῖς ἀποικίαις, εἰς τὰς ὁποὶς συνέρρεον διάφορα φῦλα.

Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων διάλεκτων ἡ αἰολικὴ ἡ αἰολὶς εἶνε ἡ ἀρχαιοτέρα, ἐν πολλοῖς ὅμοιάσυσα πρὸς τὴν λατινικήν γλῶσσαν, διακρίνεται δὲ διὰ τὸ εἴκαμπτον καὶ τὸ μελῳδικόν· διὰ τοῦ Ἀλκαίου δὲ καὶ τῆς Σαπφοῦς ἐν Λέσβῳ, ὅπου κατ ἔξοχὴν ἀνεπτύχθη, ἐγένετο τὸ ὅργανον τῆς μελικῆς ποιήσεως. — Ἡ δωρικὴ διάλεκτος εἶνε ἔντονος, ἥχηρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆς· ταύτην δὲ μετεχειρίσθη ὁ Πίνδαρος ἐν ταῖς φύσαις του καὶ οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἐν τοῖς ζωρικοῖς ὕσμασιν. — Ἡ ἰωνικὴ ἀναπτυχθεῖσα καὶ μορφωθεῖσα ὑπὸ τὸν αἰθρίον οὐρανὸν, τῆς Ἰωνίας διακρίνεται διὰ τὴν γλυκύτητα, τὴν χάριν καὶ τὴν λεπτότητα· ἐν ταύτῃ δὲ ἐποίησθαν τὸ ἱρῷοίκον καὶ τὸ διδακτικὸν ἔπος, ἡ ἐλεγεία καὶ τὰ πρῶτα ιστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ δοκίμα. — Ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἰωνικῆς, διεμορφώθη ἐν τῇ Ἀττικῇ, διὰ δὲ τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ πεζογράφων τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν ἔφθασεν εἰς ὑψίστην τελεότητα καὶ κατέστη οὕτως εἰπεῖν ἡ ἔκφρασις σύμπαντος τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν ἀττικὴν διάλεκτον, ἣν διακρίνει χάρις, σεμνότης, ἀκρίβεια καὶ δύναμις, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς πέμπτης ἐκατονταετηρίδος μετεκβίζεσθαι ἀποκλειστικῶς οἱ πεζοὶ συγγράφεις ὅλων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

Ποίοισις.—Κατὰ τοὺς ὀρχαιοτάτους χρόνους τὸ μόρον πνευματικὸν προϊόν παρὰ τοῖς Ἐλλησιν ὑπῆρξεν ἡ ποίησις, ἣτις ὡς ἔργον τῆς φαντασίας προηγεῖται πάντοτε τοῦ πεζοῦ λόγου. Ἀπετέλοντ γ δὲ τὴν ποίησιν τῆς ἐποκῆς ἐκείνης τὰ ὕσματα τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ψηφισμενικὴ ποίησις.

Τὰ ἔσματα τοῦ λαοῦ εἶχον σχέσιν πρὸς τὰ φαιδρὰ ἡ λυπηρὰ φαινόμενα τῶν

ώροδην τοῦ ἔτους, ίδιως δὲ πρὸς τὴν ἀγαγέννησιν τῆς φύσεως κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὴν νέκρωσιν αὐτῆς κατὰ τὸν χειμῶνα. Διὰ τῶν ἄσμάτων δὲ αὐτῶν, ἄτυνα ἡσαν μικρὰ καὶ ἄτεχνα, οἱ ἀπλούστατοι ἐκεῖνοι ἀνθρώποι ἐξέμιτον ἐν τῷ καρπῷ καὶ ἐνθουσιασμῷ τὰ ἐκ τῶν φυσικῶν μεταβολῶν πηγάζοντα ἀγαθὰ ἢ ἐθρήνοντα τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα δεινά· εἶχον ἐπομένως τὰ ὅματα ταῦτα ἀλλὰ μὲν φαιδρὸν καρακτῆρα, ἀλλὰ δὲ θρηνώδη. Εἰς τὰ τελευταῖα κατατάσσεται δὲ Λίνος, ἄσμα φαλλόμενον κατὰ τὰ θερινὰ καύματα ἐπὶ τῇ ἀπωλετῇ τοῦ ἀκμάζοντος ἕστος, δὲ Ἰάλεμος καὶ ἀλλα.

Ὑπῆρχον προσέστι ἄσματα ἀναφερόμενα εἰς τὰς τύχας καὶ τὰ ἔργα τοῦ οἰκιακοῦ βίου· τουαῦτα ἡσαν δὲ Ὑμέραιος (γαμήλιον ἄσμα), δὲ θρῆνος (ἐπικήδειον), δὲ παιάν, δὲ κᾶδμος πλπ.

Ἡ θρησκευτικὴ ποίησις ἡσαν ὕμνοι πρὸς τοὺς θεούς, φαλλόμενοι ὑπὸ ἀοιδῶν, δύτων ἐν ταύτῃ καὶ ἱερέων, καὶ συνοδεύμενοι πάντοτε ὑπὸ μονοικῆς καὶ χοροῦ· ἐπὶ τῶν ὕμνων δὲ τούτων ἐστηρίζετο πάσα θρησκευτικὴ λατρεία. Τὴν θρησκευτικὴν ποίησιν ἀνέπτυξαν οἱ Πιέριοι Θρησκεῖς, οἵτινες κατὰ πρῶτον μὲν κατώκουν τὴν παρὰ τὸν Ὀλυμπὸν Πιερίαν, βραδύτερον δὲ εὐρίσκοντο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐλικώνος καὶ τοῦ Παραράσσοντος. Οἱ Πιέριοι οὗτοι εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν. Ἡ Πιερία καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἐλικώνος καὶ τοῦ Παραράσσοντος ἡσαν οἱ κυριῶτεροι τόποι, δὲ Θάμνους δέ, δὲ Εὔμολπος, δὲ Ὄλην, δὲ Μελάμπους, δὲ Ὁρφεὺς καὶ δὲ Μονσαῖος ἡσαν τὰ περιφημότερα ὄνόματα, μεθ' ὧν συνδέεται ἡ ἀρχαία αὕτη θρησκευτικὴ ποίησις, ἥτις καὶ Ὁρφικὴ καλεῖται ἀπὸ τοῦ Ὁρφέως, τοῦ ἐξοχωτέρου τῶν εἰδημένων ἀοιδῶν Περὶ τοῦ Εὔμολπου λέγεται δτι συνέστησεν ἐν Ἀττικῇ τὰ Ἐλεισίνια μυστήρια, ἐξ αὐτοῦ δὲ κατήγοροι οἱ Εὐμολπίδαι, τὸ περιλάλητον ἱερατικὸν γένος τῆς Ἐλευσίνος.

Ἡρῳϊκὴ ποίησις.—Οὐλέγω δὲ ὑστέρον ἀναφαίνονται τὰ ἡρωϊκὰ ἄσματα, δι' ὧν ἐξυμροῦντο ἀθλοὶ θεῶν τε καὶ ἡρώων· καὶ πρὸς τοιαῦτα ἄσματα παρεῖχον ἄφθονον ὑληγὸν οἱ περὶ τῶν ἡρώων μῦθοι καὶ αἱ παραδόσεις τοῦ ἔθνους. Τὰ ἡρωϊκὰ ταῦτα ἄσματα, οὐαὶ ἡσαν τὸν ἐπικόσιον Αἴλαντος καὶ τὸν Ὅδυσσεας περὶ τῆς πανοπλίας τοῦ Ἀχιλλέως, τὰ κατὰ τὸν δούρειον ἵππον, δὲ νόστοις τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἀπετέλουν τὴν καλουμένην ἡρωϊκὴν ποίησιν ἢ τὸ ἔπος, σπερ διὰ τοῦ Ὀμήρου ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψηστήν τελειότητα.

Τὸ ἔπος εἶνε καθαρῶς ἀντικειμενικὴ ποίησις. Ὁ ἐπικὸς ποιητὴς ἀντιλαμβάνεται τὰ ἐκτὸς ἑαυτοῦ φαινόμενα καὶ γεγονότα, τὰ ἀγαφερόμενα αἱ εἰς τοὺς θεούς, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν φύσιν, καὶ ἀφηγεῖται αὐτὰ ἀπαθῶς χωρὶς νῦν ἀναμαγγνύης ἐν τῇ ἀφηγήσει ίδιας κρίσεις καὶ αἰσθήματα. Εἴτε ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ ἔπος ἰστορίᾳ, διαφέρον αὐτῆς μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν ἥτοι κατὰ τὸ μέτρον, διπερ δὲ εἶνε δακτυλικὸν ἐξάμετρον.

Ουρδος.—Οτε οἱ Ἰωνες μετενάστευσαν ἐκ τῆς μητρικῆς χώρας εἰς τὴν Μικρὰν Ασίαν παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν τὸν τρωϊκὸν μῦθον καὶ μεγάλην πληθὺν ἄσμάτων. Ἐκεῖ δὲ ὑπὸ τὸν ὁραῖον καὶ ἀείποτε περιλαμπόμενον ὑπὸ τοῦ ἡλίου αἴθριον οὐρανὸν καὶ ὑπὸ τὴν ἐκ τῆς εὐφορίας τῆς χώρας καὶ τοῦ ἐμπορίου εὐδαιμονίαν, δὲ φύσει εὐκίνητος καὶ πλήρης φαντασίας οὗτος λαὸς διέπλασσε καὶ εἰς ἀν-

πέριβλητον τελειότητα προήγαμε τὴν ἐπικήν ποίησιν· τὸν κολοφῶνα δὲ τῆς ἐπικῆς ταύτης ποιήσεως οημάνει τὸ δρόμα "Ομήρος.

Περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς γεννήσεως, ὡς καὶ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ, οὐδὲν εἶναι ἀκριβῆς γνωστόν. Ἐπτὰ πόλεις ἥριζον περὶ τῆς τυμῆς τῆς γεννήσεως αὐτοῦ:

«ἐπτὰ πόλεις μάρναντο σοφὴν ὁίζαν "Ομήρου
Σμύρνη, Χῖος, Κελοφών, Ἰθάκη, Πύλος, "Αργος, Ἀθῆναι».

"Ἄλλ' ἐκ πασῶν πιθανωτέρα πατρὸς τοῦ "Ομήρου φαίνεται ὅτι εἴνε ἡ Σμύρνη, αὐτὸς δὲ ἡτο "Ιων τὴν καταγωγὴν καὶ ὡς χρόνος τῆς ἀκριβῆς αὐτοῦ τίθεται ὁ ἔτας αἰών π. X.

Γρήσια προϊόντα τῆς ἀθανάτου μούσης τοῦ "Ομήρου εἴνε δύο μακρὰ ποιήματα, ἡ "Ιlliás καὶ ἡ "Οδύσσεια, ἄτιτα εἴνε καὶ τὰ ἀρχαιότατα μημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀπ' αὐτῶν δέ, ὡς ἀπὸ ἀεράων πηγῶν, ἥμιλησαν διοι οἱ μετὰ ταῦτα αἰώνες τῶν γραμμάτων ὅλων τῶν εἰδῶν.

"Ἐν τῇ "Ιlliádi περιγράφονται οἱ περὶ τὸ "Illiοr ἀγῶνες τῶν "Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τοῦδες ἐν διαστήματι 51 ἢ 53 ἡμερῶν· ἀποτελεῖ δὲ αὐτῇ ἀδιον μημεῖον τοῦ κλέος τῶν κατὰ τῆς Τοοίας ἐπιστρατευσάντων "Ἑλλήνων ἥρωών καὶ μάλιστα τοῦ "Ἀχιλλέως, ὃστις ὑπῆρξεν ὁ τελειότερος τύπος ἥρωος ἐξ ὅσων ἐπλασεν ἡ Ἑλληνικὴ φαντασία καὶ ὑμησεν ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις. "Η δὲ "Οδύσσεια ψάλλει τὰς τύχας καὶ τὰ τεράστια συμβάντα τοῦ "Οδυσσέως κατὰ τὴν δεκαετῆ ἐν ταῖς θαλάσσαις πλάγῃ αὐτοῦ.

Περιδιηλύτις τῆς "Ιlliάδος.— "Ο "Ἀχιλλέως ὑμωθείς, διότι ὁ ἀρχιστράτηγος "Αγαμέμνων ἀφίθεσε διὰ τῆς βίας τὸ γέρας αὐτοῦ, τὴν καλλιπάργον Βοισηίδα, ἀποσύρεται εἰς τὰς σκηνάς του μετὰ τῶν Μυρμιδόνων ἀποφασίσας νὰ μὴ μετάσχῃ πλέον τοῦ πολέμου, ἐπικαλεῖται δὲ διὰ τῆς μητρός του Θέτιδος τὴν κατὰ τῶν "Ἑλλήνων ἐκδίκησιν τοῦ Διός, ἡτις δὲν ἔβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ.

Οι Τοῦδες ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ἀπονοσίας τοῦ "Ἀχιλλέως ἐπέρχονται βαρύτατοι κατὰ τῶν "Ἑλλήνων, ὅδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ "Εκτορος, καὶ τικῶν αὐτοὺς ἐπαγειημένως, προχωρήσαντες δὲ μέχρι τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν ἀπειλοῦσι νὰ πυρπολήσωσι τὰ πλοιά των. "Ο κίνδυνος εἴνε μέγας. "Ο "Αγαμέμνων ταπεινωθείς πέμπει πρεσβέταν πρὸς τὸν "Ἀχιλλέα ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν αὐτοῦ καὶ ὑποσχόμενος τὸν ἀποδώσῃ τὴν Βοισηίδα μετὰ μεγαλοπρεπῶν δώρων· ἀλλ' ὁ "Ἀχιλλέως μένει ἄκαμπτος. "Η πανωλεθρία τῶν "Ἀχαιῶν ἐπίκειται ἀφεντικός. "Ο φίλατος τοῦ "Ἀχιλλέως Πάτροκλος συγκινεῖται καὶ ζητεῖ νὰ ἐνδυνῆται τὴν πανοπλίαν τοῦ "Ἀχιλλέως καὶ νὰ δόηται τοὺς Μυρμιδόνας εἰς τὴν μάχην. "Ο "Ἀχιλλέως συγκατατίθεται. Καὶ τικὴ μὲν κατ' ἀρχὰς ὁ Πάτροκλος καὶ τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Τοῦδες, ἀπομακρυθεὶς ὅμως πολὺ καὶ ἀσυγγρισθεὶς ὑπὸ τοῦ "Εκτορος φονεύεται ὑπὸ αὐτοῦ. "Ο "Ἀχιλλέως μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου ἀποβάλλει τὴν μῆνιν, δομῷ εἰς τὸν πόλεμον, τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Τοῦδες καὶ ἐγκλείει αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους· κατόπιν μονομαχεῖ καὶ φονεύει τὸν "Εκτορα, τὸν ἄξιον αὐτοῦ ἀντίπαλον, τὸν σύζυγον τῆς "Ανδρομάχης, τὸν γε γαῖον ὑπερασπιστὴν καὶ σωτῆρα τῆς Τοοίας· κηδεύει τὸν Πάτροκλον καὶ ἀποδίδει τὸν νεκρὸν τοῦ "Εκτορος εἰς τὸν γέροντα Πρία-

μον, ἀφ' οὗ ἡδη ἡ ἐκδίκησις ἐτελέσθη καὶ αἰσθῆμα φιλανθρωπίας κατέλαβε τὴν ψυχὴν πρὸ τοῦ θρηνοῦντος πατρός.

Αἱ ἄλλαι πράξεις αἱ ἀραιφερόμεναι ἐν τῇ Πιλάδῃ, παρεμβάλλονται ἐπεισοδιακῶς.

Περιτινής τῆς Ὀδυσσείας.—“Οὐδοσσεὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας ἐπανεργόμενος εἰς τὴν πατρίδα του Ἰθάκην περιπλανᾶται εἰς διαφόρους τόπους ἔνεκα τῆς δργῆς τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ ὅποιον τὸν νιὸν Πολύφημον τὸν Κύκλωπα ἐτύφλωσεν· ὑφίσταται δὲ μυρίους κινδύνους καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἐπὶ τέλος φθάνει ναναγὸς καὶ ἄγεν τῶν συντρόφων του εἰς τὴν νῆσον Ὁγηγίαν. Ἐκεῖ ἐπὶ ἐπτὰ ἔτη κατεκρατήθη ἄκων ὑπὸ τῆς ἐρασθελῆς αὐτοῦ νύμφης Καλυψοῦς, ἐνῷ ἐν Ἰθάκῃ ἀτάσθαλοι καὶ ὑπερφίαλοι μυηστῆρες κατέρρωγον τὴν περιουσίαν του καὶ ἐπίειν τὴν συνετὴν καὶ φύρωμαν σύζυγόν του Πηγελόπην, ζητοῦντες νὰ λάβωσιν αὐτὴν σύζυγον. Τὸ δέκατον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐκ Τροίας ἀνακωρήσεώς του τῇ ἀποφάσει τῶν θεῶν καὶ προστατεύμενος ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἀποτέλει ἐκ τῆς Ὁγηγίας ἐπ σχεδίας· ἀλλ' ὁ ἀπειρῶς καταδιώκων αὐτὸν Ποσειδῶν καταποντίζει τὴν σχεδίαν, ὃ δὲ Ὀδυσσεὺς καὶ πάλιν ναναγὸς ἔλαπται εἰς τὴν φιλόξενον νῆσον τῶν Φαιάκων. Γίνεται δεκτὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς νήσου Ἀλκινόου καὶ διηγεῖται εἰς αὐτὸν τὰ δεινά του· πέμπεται δ' ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Ἀλκινόου ἐπὶ πλοίου καὶ φθάρει εἰς τὴν Ἰθάκην καθ' ὅπερ χρόνον ἐπέστρεψε καὶ διατάσσεται τοῦ Τηλέμαχος, δόσις κατὰ συμβουλὴν τῆς Ἀθηνᾶς εἰχε μεταβῆναι εἰς τὴν Πύλον καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, δῆλος ζητηθῆναι πληροφορίας περὶ τῶν πατρῶν του παρὰ τοῦ Νέστορος καὶ τοῦ Μενελάου. Οὐδοσσεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἀγάπτορά του ὡς ἐπάτης καὶ περινθίζεται ὑπὸ τῶν μυηστηρῶν· δι' ὃ καὶ μετὰ μείζονος ἀγαπητήσεως φορεύει τούτους βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νιοῦ του Τηλεμάχου·”

Ἄξια τοῦ Ὀμηρού.—“Οὐμηρος εἶνε δὲ ὑπατος πάγτων τῶν ποιητῶν καὶ τοιοῦτος ἐκείνη καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου καὶ ὑπὸ τοῦ γεωτέρου νόσουν, καλύπτει δὲ αἰτὸν ἀδάντως δόξα καὶ ἀποτελεῖ τὸν μέγιστον τίτλον τῆς ἐλληνικῆς μεγαλοφυΐας. Υψηλὴ φωτασία, βαθυτάτη κρίσις, ἀκριβεστάτη ἐμπειρία πάγτων τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, ἀφελεστάτη καὶ ἀπλονοτάτη τῆς ψυχῆς διάθεσις, ἀμίμητος κάροις καὶ εὐστροφία περὶ τὴν εἰκονικὴν περιγραφὴν τῶν πραγμάτων, ἄκρα γλαφυρότης καὶ ἀρμονικὴ ἀκολουθία τῶν ἰδεῶν, εἴτε δὲ ἀρεπιθίδευτος καὶ ἐλευθέρα σαρήγεια εἶνε τὰ συνηθέστατα καὶ λαμπρότατα κοσμήματα τῶν δύο ἀδαντῶν αἰτοῦ ποιημάτων. Ἐνὶ λόγῳ ἐν τῷ Ὀμήρῳ λαλεῖ ἡ φύσις, ἡ δὲ τέχνη ἐξαφανίζεται. Ἡ δὲ ἐντύπωσις, ἡνὶ λαμβάνει δὲ ἀναγνώσκων αὐτὰ ἡ δὲ ἀκροώμενος αὐτῶν ἀπαγγελλομένων, εἶνε ἡ συναίσθησις ὅτι ταῦτα εἶνε ἀπόρροια τῆς ιδίας ἐντοῦ ψυχῆς καὶ φαντάζεται ὅτι οὐδόλως εἶνε δύσκολον νὰ ποιήσῃ καὶ αἰτός, δῆλος ὁ Ὀμηρος· τοῦτο δὲ τεκμηριοῖ τὴν ἀπόλυτον τελειότητα τῶν δημητρικῶν ποιημάτων, διότι μόνον τὸ ἀπλούστατον καὶ εὐθύντατον εἶνε τὸ δυσκολώτατον ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας.

Διατήρησις καὶ διάδοσις τῶν ὄμηρικῶν ποιημάτων.—“Ἐπὶ Ὀμήρου ἡ γραφὴ δὲν ἦτο γνωστὴ ἡ μᾶλλον δὲν ἦτο ἀκόμη εἰς πλήρη ἐφαρμογὴν· ὡς ἐκ τούτου τὰ δημητρικὰ ἔπη διετηρήθησαν διὰ τῆς μηδίμης, ἥτις τότε ἦτο ἴσχυροτάτη καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐκ τῆς ἀσκήσεως, καὶ μετεδόθησαν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα εἰς τὸν μετὰ ταῦτα ἀπαγγελλόμενα ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ ταῖς πανηγύρεσιν ὑπὸ τῶν

διαφωδῶν¹. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν δὲν εἶχεν ἀγαφανῆ ἄλλο εἶδος ποιήσεως οὕτε κιθαρῳδοί, οὕτε διθυραμβοποιοί, οἱ διαφωδοί συνεῖχον σύντογον τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν καὶ ἔργα φύδοντι δόκοιηρα τὰ δημορικὰ ἐπὴ συνεχῶς καὶ ἀδιασπάστως. Ὅτε δέ τοις ποιητικοὺς ἀγῶνας κατέβαινον καὶ ἄλλα μουσικὰ καὶ ποιητικὰ προϊόντα θηρεύοντα ἐπίδειξιν, οἱ ἀκροαταὶ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς διαφωδοὺς ν' ἀπαγγέλλωσι μέρη μόνον τῶν ἐπῶν καὶ ἴδιας ἐκεῖνα, ἐν οὓς καὶ ἔξοχὴν ηὔδοκίμουν. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν ἡ κατάτμησις τῶν δημορικῶν ἐπῶν. Τὸν κίγδυνον τῆς καταστροφῆς τούτων προεῖδε καὶ προέλαβεν ὁ Πεισίστρατος, διστις ἀνέθηκεν εἰς τέσσαρας λογίους ἀνδρας ῥὰ συλλέξωσιν, ἐκκαθαρίσωσι καὶ συναρμολογήσωσι τὰ δημορικὰ ἐπη εἰς ἐν ὅλον· προσέτι δὲ δέταξε ν' ἀπαγγέλλωνται ταῦτα δόκοιηρα ὑπὸ τῶν διαφωδῶν κατὰ τὴν ἑօρην τῶν Παγαθηραίων.

Ηδιόδος. — "Ἐνα αἰῶνα μετὰ τὸν Ὁμηρον ἦκμασεν δὲ Ἡσίοδος. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀσκοῃ τῆς Βοιωτίας παρὰ τὸν Ἐλικῶνα, ἣτο δὲ ποιμὴν καὶ γεωργός. Κατά τινα μῆνον, ἐν φεβρουάριον τοῦ ποιμανιά τον ἐν Ἐλικῶνι, ἐλθοῦσαν νύκτα τινὰ αἱ Μοῦσαι τῷ ἔθωκαν δάφνην καὶ τῷ ἐχάρισαν τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως. Καὶ ὃς δὲ Ὁμηρος ὑπῆρξεν δὲ τελειωτῆς τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους, οὗτος καὶ δὲ Ἡσίοδος εἶνε δὲ ἀντιπρόσωπος τοῦ διδακτικοῦ ἔπους, διερευνώντας τὸν διδακτικὸν ἔποντα δὲν μένει ἐντελῶς ἀπαλής, διποτὲ δ τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους, ἀλλὰ πειρώμενος ῥὰ διδάξῃ ἐκφράζει ἐμμέσως ἴδια αἰσθήματα καὶ σκέψεις· οὗτος δὲ προσεγγίζει πρὸς τὴν λυρικὴν ποίησιν.

Ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου εἶνε ἡ Θεογονία καὶ τὰ Ἔργα καὶ ἡμέραι. Τὸ πρῶτον ἔχει ὡς ἑπόδεσιν τὴν κατάταξιν τῶν διαφόρων θεῶν εἰς θεολογικὸν σύστημα, εἶγε δὲ ἔργον βαθείας μελέτης καὶ σπουδαίοτατον διὰ τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν· τὸ δεύτερον περιέχει ἀριστα διδάγματα πρακτικῆς ἡθικῆς.

20 Ζ 14. Πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς προομποικοὺς χρόνους.

Τὰ δημορικὰ ἐπη εἶνε ἡ πηγὴ τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν Ἑλλήνων ιστορίας. Ταῦτα παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς ἀρκούντιως πιστὴν εἰκόνα περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς πρὸς Ὁμήρου χρόνους. Τὸ πολίτευμα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο κληρονομικὴ βασιλεία. Οἱ βασιλεῖς κατήγοντο ἐξ ἐπιφανεστάτου γένους ἀνάγοντες τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὸν Δία· ὅθεν καὶ διογενεῖς καὶ διοτρεφεῖς ὠνομάζοντο. Ἄλλα δὲν ἥρκει μόνη ἡ καταγωγή· ἀπητοῦντο καὶ ἄλλα προσόντα παρὰ τῶν βασιλέων, οἷον σύνεσις, σωματικὴ δύναμη, ἀνδρεία καὶ μεγαλοπρεπῆς μορφή. Οἱ βασιλεὺς εἶχε τριπλῆν ἐξουσίαν, ἥτοι εἶχε τὴν ἐν πολέμῳ ἡγεμονίαν, ἦτο ἀνώτατος δικαστῆς καὶ προϊ-

¹ Ραψῳδεῖν (ἐκ τοῦ ὁπτικῶνδη) σημαίνει ἀπαγγέλλειν συνεχῶς ἐπη.

στατο τῶν ἐπισήμων θυσιῶν. Ὁπως δὲ ἡ βασιλεία διατηρῇ τὴν ἐν εἰρήνῃ λαμπρότητα αὐτῆς καὶ τὴν ἐν πολέμῳ δύναμιν, δὲν ἥρκει ἡ ἴδιωτικὴ τῶν βασιλέων περιουσία. Ἐνεκα τούτον ὁ λαὸς ἐδωρεῖτο εἰς τὸν βασιλέα του ἴδιον τέμενος, συνιστάμενον ἐκ γαιῶν προσωρισμένων εἰς βασιλικὴν χρῆσιν. Είχον προσέπι οἱ βασιλεῖς καὶ ἄλλα ιμητικὰ δῶρα, ἀτινα δὲ Ομηρος καλεῖ δωτίνας, θέμιστας.

Ἡ δύναμις ὅμως τῶν βασιλέων δὲν ἦτο ἀπόλυτος, ἀλλὰ περιωρίζετο ὑπὸ συμβουλίου· τοῦτο ἀπετέλουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιφανῶν οἴκων ἤτοι οἱ εὐγενεῖς. Οἱ σύμβουλοι οὗτοι, οἵτιες παρ' Ομήρῳ καλοῦνται βουληφόροι, ἡγήτορες ἢ καὶ γέροντες, συνήρχοντο συνήθως εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ βασιλέως καὶ μετὰ τὴν συνήθη θυσίαν συνεζήτουν μετ' αὐτοῦ ἐν κοινῷ συμποσίῳ τὰ σοφαρὰ ζητήματα τῆς πολιτείας καὶ ἀπεφάσιζον τὰ δέοντα. Προκειμένου δὲ περὶ λίαν σπουδαίων ζητημάτων συνεκάλουν καὶ τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν (ἀγοράν), ἵνα ἀκούσωσι τὴν γνώμην αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἥγοντες μόρον οἱ εὐγενεῖς κρατοῦντες οἰκῆπιρον, δὲ λαὸς διὰ βοῆς μόρον ἐπεδοκίμαζε τὰς ἀποφάσεις τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ βασιλέως ἢ ἀπλῶς ἐδείκνυε τὴν δυσαρέσκειάν του.

Οἱ ἴδιωτικὸς βίος ἦτο ἀπλούστατος· οἱ βασιλεῖς εἶχον τὰ ἀνάκτορα αὐτῶν ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν, αἴτινες περιεβάλλοντο δι' ἵσχυρῶν τειχῶν, ὃ δὲ λαὸς κατέκει περὶ τὰς ἀκροπόλεις ἀσχολούμενος· εἰς ποικίλα ἔργα· ἄλλοι καλλιέργοντες τοὺς ἀγροὺς καὶ ἄλλοι ἐποίμαιον τὰ ποίμνια τῶν πλουσίων· πολλοὶ δὲ ἡσχολοῦντο εἰς διαφόρους τέχνας, καλούμενοι δημιουργοί· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ τέκτονες, οἱ χαλκεῖς, οἱ σκυτοτόμοι· εἰς τοὺς δημιουργοὺς ἀνῆκον καὶ οἱ ἀιδοῖ, οἱ μάντεις, οἱ ἱατροὶ καὶ αὐτοὶ οἱ κήρυκες. Κατὰ τοὺς ἡρωϊκὸν χρόνους ὑπῆρχον καὶ δοῦλοι, δι μῶς, οἵτινες ἦσαν κυρίως αἰχμάλωτοι καὶ ἡσχολοῦντο εἰς τὰς διαφόρους ἔργασίας τῶν πλουσίων.

Ἐνεκα τῆς ἀπλότητος τοῦ βίου οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς δὲν εἶχον πάντοτε ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῶν θεραπόντων αὐτῶν οὕτε τῆς τέχνης τῶν δημιουργῶν. Αἱ βασίλισσαι ἔγηθον καὶ ὑφαινον μὲ τὰς δούλας των. Αἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων μετέβαινον μὲ τὰς θεραπανίδας εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπλυνοῦν τὰ ἐνδύματα. Οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ ὄφοδόμοντι ἴδιαις χεροὶ τὰ μέγαρα των ἢ ἐπεδίδοντο εἰς γεωργικὰς ἢ κηπουρικὰς ἔργασίας ἢ ἐπετήρουν τὰ ποίμνια των.

Οἱ οἰκογενειακὸς βίος ἦτο λίαν ἀιεπινυγμένος. Ἡ πατρικὴ ἔξουσία

ἥτο σεβαστὴ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἡλικιωθέντας παῖδας. Ἡ γυνὴ, καίτοι ἥγοράζετο ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, ἥτο ἐλευθέρα καὶ ἡ θέσις αὐτῆς ἥτο πολὺ ἀιωτέρα ἢ κατὰ τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους. Τὰ τέκνα ἐμερίζοντο ἐξ ἵσου τὴν πατρικὴν περοιουσίαν. Ἡ φιλοξενία ἐτιμᾶτο πολὺ, δὲ δὲ ἔνεος διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διός. Καὶ τὸ αὔσθημα τῆς φιλίας ἥτο ζωηρότατον· πολυυθρύλητος δὲ ὑπῆρξεν ἡ φιλία τοῦ Ὁρέστου καὶ τοῦ Πυλάδοι, τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Πατρόκλου. Ἡ πρὸς τοὺς οἰκείους ἀφοσίωσις κατὰ τοὺς ἥρωϊκοὺς χρόνους προέβαινεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὅστε ἡ τιμωρία φόρου τιδες ἥτο προσωπικὴ ὑποχρέωσις τῶν συγγειῶν τοῦ φονευθέντος. Ὁ φονεὺς ἡραγκάζετο νὰ πληρώνῃ εἰς αὐτοὺς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, ἀντὶ ἔστεργον· ἄλλως ἡραγκάζετο νὰ φεύγῃ μακρὰν τῆς πατρίδος του.

§ 15. Ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ουμποσούμενοι εἰς 20 περίπου ἑκατομμύρια ἥσαν διεσπαρμένοι εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Οὐδέποτε ἀπετέλεσαν οὗτοι ἐν κράτος, ἀλλ' ἥσαν διηρημένοι εἰς ἀπειραρχίμονες αὐτοτελεῖς καὶ ἀρεξαρτήτους πολιτείας. Διέφερον δὲ κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Οἱ Δωριεῖς ἥσαν ἀντηροὶ καὶ τραχεῖς, φιλοπόλεμοι καὶ φιλόνομοι. Οἱ Αἰολεῖς ἥσαν ἀφελεῖς καὶ ἥδυπαθεῖς. Οἱ Ἰωνεῖς ἥσαν φαιδροί, χαρίεντες καὶ φιλελεύθεροι, εἶχον ἥδη ἐλευθέρια καὶ νοῦν δξύν. Ἐν τούτοις δμως αἱ διάφοροι αὐται αὐτοτελεῖς καὶ ἀρεξάρτητοι πολιτεῖαι συνεδέοντο πρὸς ἄλληλας διὰ δεσμῶν ἥδικῶν καὶ κοινωνιῶν τοσοῦτον ἰσχυρῶς, ὅστε ἀπαντεῖσι οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ἕαντοὺς ὡς μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους. Οἱ κυριώτεροι τῶν δεσμῶν ἥσαν: ἡ κοινὴ καταγωγή, ἡ αὐτὴ θρησκεία, ἡ αὐτὴ γλῶσσα. Εἴ δὲ τὰ μαρτυῖα, αἱ ἀμφικτυονίαι καὶ οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες.

§ 16. Θρησκεία τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ θρησκεία τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, τῶν Πελασγῶν, καθ' ἄ προείπομεν, ἥτο καθαρὰ φυσιολατρεία. Αἱ πελασγικαὶ θεότητες ἥσαν αὐταὶ σχεδὸν αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως, ἀς ἐλάτερον ἀνινταῶν καὶ ἀγαλμάτων. Σὺν τῷ χρόνῳ δμως τὸ θρησκευτικὸν τοι το σύστημα τῶν Πελασγῶν μετεσχηματίσθη. Ἡ ζωηρὰ τῶν Ἑλλήνων

φαντασία ἐπεοσωποποίησε τὰς δυνάμεις καὶ τὰ φαινόμεια τῆς φύσεως καὶ τοιωνιοτρόπως ἔπλασεν ἀπειρον πλῆθος θεῶν ἀγωτέρων καὶ κατωτέρων. Τὸν θεούς των οἱ Ἑλλῆς περιέβαλον μυροφήν ἀνθρωπίνην καὶ ἐφαντάζοντο αὐτοὺς ως ἔχοντας αἰνιθήματα καὶ πάθη ἀνθρωπίτην καὶ ἀνάγκας ἀνθρωπίνους. Ἐτρέφοντο δέ οἱ θεοί δι' ἀμβροσίας καὶ νέκταρος, ἥσαν ἀδάνατοι καὶ ἐκιβέρων τὸν κόσμον προστατεύοντες τὸ ἄγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον καὶ τιμηροῦντας τὸ ἀδικον.

Δώδεκα ἐκ τῶν θεῶν ἐθεωροῦντο οἱ μέγιστοι καὶ ἐξοχώτατοι πάντων καὶ ἐκαλοῦντο Ὀλύμπιοι, ὡς καιοικοῦντες ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης καὶ μεγαλοπρεποῦς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, ἐκινέοντες δὲν ἦδυντατο νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅπου διαρκῆς αἰθρία καὶ γαλήη ἐβασίλευεν (Ὀδυσ. Z. 42). Ἡσαν δὲ οἱ δώδεκα οὗτοι Ὀλύμπιοι θεοί οἱ ἔξῆς.

1) Ὁ Ζεύς, νίδος τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας, ὁ μέγιστος καὶ μεγαλοπρεπέστατος πάντων τῶν θεῶν, ὁ «πατὴρ θεῶν τε ἀιδοῶν τε» καθ' Ὀμηρον ἦτο διὸς τοῦ οὐρανοῦ, διὸς τῶν μελιανῶν νεφῶν (κελαινεφῆς), διὸς συνεγείρων τὰς τεφέλας (νεφεληγερέτης) καὶ ἀπολέντων τὰς καταιγίδας, διὸς ἀστράπιων καὶ βροτῶν (ἐρίγδουπος). Σύμβολα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἥσαν ἡ καταιγίς καὶ ὁ κεραυνός. Ἡ δύναμίς του ἦτο ἀκαταμάχητος καὶ αἱ βουνάί του ἀνεξιχνίαστοι. Ὁ, τι ἀπεφάσιζεν ἐν τῇ ἱδίᾳ σοφίᾳ ἐξετελεῖτο πάντοτε. Αὐτὸς συνετίζει τὸ πᾶν καὶ διεῖπε τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡτο προστάτης τῶν νόμων καὶ τῶν πολιτειῶν· προστάτης τῶν ξένων (ξένιος), τῶν φυγάδων (φύξιος), τῶν ἴκετῶν (ἴκεσιος), τοῦ δρόκου (δρκιος), τῆς οἰκίας (ἔρκειος). Ἱερὸν πτηνὸν εἶχε τὸν ὑψηλέτην ἀετόν. Ἄλλ' ὁ πανίσχυρος καὶ παντοδύναμος οὗτος θεός, δοτις ἐπινείων διὰ τῶν μελανῶν του δρόγων συνετάρασσε τὸν Ὀλυμπον, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς Μοίρας. Ὁ περιοισμὸς δῆμως οὗτος τῆς παντοδυναμίας τοῦ Διὸς ἦτο φαινομενικός· ἡ Μοίρα οὐδὲν ἄλλο ἦτο εἰμι ἢ ἀδιάλειπτος καὶ ἀναλλοίωτος λειτουργία τῶν αἰωνίων νόμων τῆς φύσιος, οὓς αὐτὸς διός Ζεὺς ἔθηκε καὶ μεθ' ὧν ἡ θεϊκὴ αὐτοῦ θέλησις ἀργαίως συνεβάδιζεν.

2) Ἡ Ἡρα, ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ Διός, βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ καὶ πρώτη τῶν θεατῶν, ἔφορος τοῦ γάμου. Ἱερὸν πτηνὸν αὐτῆς ἦτο διατάσσων.

3) Ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ, ἔξελθοῦσα ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός τελεία

κόρη καὶ πάνοπλος, κρατοῦσα δοπίδα καὶ δόρυ, ὅπερ ἔπαλλε (ἔξ οὐ καὶ Παλλὰς) καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσα κράτος. Ἡτο θεὰ τοῦ πολέμου, τοῦ μετὰ φρονήσεως διεξαγομένου καὶ εἰς νίκην πάνιοτε τελευτῶντος· ώς τοιαύτη ἐκνέρωτα τὰς μάχας καὶ ἐριθεῖ τοὺς ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενος ἥρωας, μεθ' ὧν συνηγανίζετο. Ἡτο προσέπι η Ἀθηνᾶ θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς βιομηχαρίας καὶ μάλιστα τῶν γυναικείων χειροτεχνημάτων (Ἐργάνη). Ἐλατρεύετο κατ' ἔξοχὴν ἐν Ἀθήναις (πολιοῦχος), σύμβολα ἔχουσα τὴν γλαῦκα καὶ τὴν ἐλαίαν.

4) Ὁ Ποσειδῶν, ἀδελφὸς τοῦ Διός καὶ θεὸς τῆς θαλάσσης. Σύμβολον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἡτο ἡ τρίαινα, δι τῆς συνετάρασσε τὸν πόντον καὶ διῆγειρε τρικυμίας καὶ θυέλλας. Ἐλατρεύετο κατ' ἔξοχὴν ἐν Ἑλίκῃ τῆς Ἀχαΐας· ὅθεν καὶ Ἐλικώτιος ἐκαλεῖτο.

5) Ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων, δὲ γαπητὸς νίδις τοῦ Διός, θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἡγέτης τῶν Μουσῶν· ἔφερε στέφανον δάφνης καὶ ἐφαίδρυνε ἐν Ὁλύμπῳ τὰ συμπόσια τῶν ἀθανάτων διὰ τῶν ἥχων τῆς περικαλλοῦς αὐτοῦ φόρμαγγος· ἡτο προσέπι θεὸς τιμωρὸς καὶ ἐκδικητής. Ως τοιοῦτος ἔφερε τόξον καὶ βέλη (ἀργυρότοξος, ἐκηβόλος) καὶ διὰ τῶν βελῶν του ἐπέφερε τὸν λοιμοὺς καὶ τὸν ταχεῖς καὶ αὐτομάτους θανάτους.

6) Ἡ Ἀρτεμις, δίδυμος ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ σύμβολον τῆς ἀχράντου παρθενίας· ἡτο θεὰ τοῦ κυνηγίου καὶ ἐτέροπετο θηρεύοντα σὰνὰ τὰ δόρη τὰ ἄγρια θηρία, ἡκολουθεῖτο δὲ πάντοτε ὑπὸ τῶν Νυμφῶν. Ως δὲ ἀδελφός της, οὗτοι καὶ αὐτὴ ἔφερε τόξον καὶ ἔχαιρε δίπτουσα βέλη (ἰοχέαρα), ἀτιτακέας γλυκὺν καὶ ἄνοσον, ἐτίστε δόμως καὶ διδυνηρὸν θάρατον.

7) Ὁ Ἄρης, νίδις τοῦ Διός καὶ τῆς Ἡρας, ἀλλοπρόσαλλος καὶ βροτολοιγὸς θεὸς τοῦ πολέμου, ἀρεσκόμενος καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὴν αἵματονχίαν.

8) Ὁ Ἡφαιστος, χωλός, θεὸς τοῦ πυρὸς καὶ ἀσης μεταλλουργίας τέχνης. Οὗτος ἤριξε διὰ πελέκεως τὴν κεφαλὴν τοῦ Διός, ἐξ οὗ ἀνέθορεν ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ.

9) Ἡ Ἀφροδίτη, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης, ἡ πολυνθέλγητρος θεὰ τοῦ κάλλους, ἡ ἔχουσα ἐπὶ τοῦ χείλους διηγεκὲς γλυκὺν μειδίαμα (φιλομειδής). Σύζυγος τῆς Ἀφροδίτης ἡτο ὁ Ἡφαιστός.

10) Ὁ Ἐρυῆς, ἄγγελος τοῦ Διός, φορῶν πιερωτὰ πέδιλα καὶ

κρατῶν κηρύκειον· θεὸς τοῦ ἐμπορίου (κερδῶς) καὶ τῶν γεαμάτων (λόγιος), ἔτι δὲ ψυχοπομός.

11) Ἡ Δημήτηρ, ἀδελφὴ τοῦ Διός· ἡτο σύμβολον τῆς καρποφόρου καὶ γονιμοτοιοῦ δυνάμεως τῆς γῆς· ὅθεν προστίτις τῆς γεωργίας καὶ ἐπομέρως τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως καὶ τῶν θεσμῶν (θεσμοφόρος). Ἐλατρεύετο κατ' ἔξοχὴν ἐν Ἱερείᾳ, ὅπου ὑπῆρχε μεγαλοπρεπέστατος ναὸς αὐτῆς· πρὸς τιμὴν δὲ αὐτῆς ἐτελοῦτο τὰ Ἱερά.

12) Ἡ Ἑστία, θεὰ τοῦ οἰκιακοῦ πυρὸς καὶ ἀσύλου.

Πλὴν τῶν δώδεκα τούτων μεγάλων θεῶν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι οὐχὶ κατώτεροι τῶν Ὄλυμπίων κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀξιώμα τοῖν.

‘Ο Πλούτων, ἀδελφὸς τοῦ Διός καὶ θεὸς τοῦ Ἀδον.

‘Η Περσεφόνη θυγάτηρ τῆς Δήμητρος καὶ σύζυγος τοῦ Πλούτωνος, ἀρπαγεῖσα ὑπὸ αὐτοῦ.

‘Ο Διόνυσος θεὸς τῆς ἀμπελουργίας, ὅστις παρεῖχε διὰ τοῦ οἴνου εὐφροσύνην καὶ ἐνθουσιασμόν, ἔφερε συνήθως στέφανον ἐκ κλήματος καὶ κισσοῦ καὶ ἡκολουθεῖτο ὑπὸ τῶν μαινάδων, τῶν σιληνῶν, καὶ τῶν σατύρων.

‘Ο Πάν, τραγόποντος, θεὸς τῶν δασῶν καὶ τῶν ποιμένων.

‘Ο Αἴολος, θεὸς τῶν ἀνέμων.

‘Η Θέμις, θεὰ τῆς δικαιοσύνης, φέρουσα ὡς σύμβολον τὴν πλάστιγγα.

‘Η Ἐκάτη (τρίμορφος), νυκτερινὴ θεά, ἔφορος τῶν μαγειῶν· περιῆπται μετὰ τῶν ψυχῶν τῶν τεθνέωτων τὴν νύκτα εἰς τὰς ὄδοὺς καὶ εἰς τὸν τύμφους, τὴν δὲ πλησίασιν αὐτῆς ἥγγελλον οἱ κύρες δι’ ὀρυγμῶν.

Αἱ ἑττέα Μοῦσαι (Κλειώ, Εὐτέρη, Θάλεια, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ἐρατώ, Πολύμυτα, Οὐρανία, Καλλιόπη), ἔφοροι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὁραιών τεχνῶν.

Αἱ Ἐρινύες (κατ’ εὐφημισμὸν Λύμερίδες), θεαὶ δυσιδέσταται, υμαροῦσαι τὸν ἀμαρτωλὸν ἐν τῇ γῇ καὶ ἐν Ἱερῷ καὶ μάλιστα τὸν πατροκτόνον, τὸν μητροκτόνοις καὶ τὸν ἐπιόρκοντος.

‘Υπῆρχον προσέτι καὶ ἄλλαι θεότητες πλεῖσται.

Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίσ τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων μετὰ θάνατον μετέβαινον εἰς τὸν Ἱερὸν. Ἐκεῖ ἐκρίνοντο ἐνώπιον τριῶν κριτῶν τοῦ Μίνωος, τοῦ Αἰακοῦ, καὶ τοῦ Ραδαμά-

θυος· καὶ τῶν μὲν διναίων αἱ ψυχαὶ μετέβαινον εἰς τὰ Ἡλύσια πεδία, τῶν δὲ ἀμαρτωλῶν εἰς τὸν Τάριπαρον.

20 § 17. Μαντεῖα.

Οἱ Ἑλληνες πρωτικότατα ἥρχισσον τὰ παρατηρῶσι πάντα ὅσα συμβαίνουσι παρὰ τὰς συνήθεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἢ τοῦ φυσικοῦ κόσμου περιστάνεις καὶ τὰ ἔξηγῶσι αὐτὰ ὡς σημεῖα τοιαύτης ἢ τοιαύτης οὐεταροὶ ἢ τῆς τύχης· λ. χ. αἱ ἀστραπαί αἱ βρονταί, οἱ κεραυνοί, αἱ ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης, οἱ σεισμοί, ἀτιτά πάντα ἐκαλοῦντο «διοσημεῖαι», οὕτως ἢ οὕτως ἔρμητρενόμενα ἐλογίζοντο ὑπ' αὐτῶν ὃς καλὰ ἦκαντα προμηνύματα τοῦ μέλλοντος· ὁσαύτως καὶ ἡ πτῆσις τῶν οἰωνῶν (οἰωνοσκοπία) καὶ τὰ σπλάγχνα τῶν ἴερείων (ἱεροσκοπία) καὶ ποικίλα ἄλλα σημεῖα ἐνομίζοντο ὅτι ἔξεδήλουν τὴν εὐμένειαν ἢ δυσμένειαν τῶν θεῶν ὡς πρὸς τὰ συμβῆσόμενα.

Αἱ προλήψεις αὗται ἐκ πρώτης ἀφετηρίας παρήγαγον καὶ ἄλλην τινὰ δοξασ.αν, ὅτι δηλ. οἱ θεοὶ ἐπέτρεπον εἰς τινας ἐκ τῶν θυητῶν τὴν ἐπίγρωσιν τοῦ μέλλοντος ἐκ τῶν τοιούτων σημείων καὶ οἱ τοιοῦτοι θυητοὶ ἐκαλοῦντο μάντεις. Διάσημοι δὲ μάντεις κατὰ τοὺς ἱρωίκονς χρόνους ὑπῆρξαν ὁ Τειρεσίας καὶ ὁ Κάλχας.

Ἄλλὰ κυρίως καὶ πρὸ πάντων τὰς περὶ τῶν μελλόντων βουλὰς τῶν θεῶν ἐμάρτυροι οἱ Ἑλληνες εἰς ἴερούς τινας τόπους, ὅπου ὑπετίθετο ὅτι ἵσαν παρόντες αὐτοὶ οἱ θεοί, καὶ οὕτως τόποι ἐκαλοῦντο μάντεια ἢ χρηστήρια. Εἰς τὰ μαντεῖα ταῦτα συνέρρεον οἱ ἀνθρώποι καὶ ἐλάμβανον χρησμούς.

Μαντεῖα ὑπῆρχον πολλὰ ἐν Ἑλλάδι, οἷον τὸ ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἡπείρου, τὸ ἀρχαιότατον πάντων, ἐν τῷ δόποιώ αἱ ἴερειαι ἥρμηνευον τὰς βουλὰς τοῦ Δός ἐκ τῆς κυρήσεως τῶν φύλλων τῆς ἴερᾶς δρυός· τὸ τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Ὁρωπῷ, τὸ δόποιον ἐπηρώτων πολλάκις οἱ τοσοῦτες περὶ τοῦ τρόπου τῆς θεραπείας των· τὸ τοῦ Τροφωνίου παρὰ τὴν Λεβάδειαν, μυστηριῶδες, κείμενον ἐντὸς στερεοῦ ἄντρου, εἰς τὸ δόποιον κατήρχοντο οἱ θέλοντες τὰ λάβωσι χρησμόν, καὶ ἄλλα πολλά.

Ἄλλὰ τὸ περιφημότερον καὶ δυνομαστότερον πάντων τῶν μαντείων καὶ κατὰ πολὺ συντελεῖνον εἰς τὴν ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων ἐνότητα, ἣτο

τὸ ἐν μελφοῖς τῆς Φωκίδος, δπου δὲ Ἀπόλλων διὰ τῆς Πυθίας (ἱερείας) διηρμήνευε τὰς περὶ τῶν μελλόντων βουλὰς τοῦ Διός.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ὑπαρχείας τοῦ Παρνασσοῦ. Ὁ χῶρος, ἐπὶ τοῦ δποίου ἔκειτο τὸ ἱερόν, ὡρομάζετο Πυθώ, ἐξ οὗ καὶ δὲ Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Πύθιος καὶ ἡ ἱέρεια Πυθία καὶ οἱ ἐν αὐτῷ τελούμενοι ἀγῶνες Πόθια. Ἡ Πυθία ἔχρησις δοτεῖ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔμενε τῆστις· καθ' ἣν ἡμέραν ἔμελλε τὰ χρησιμοδοτήσῃ, ἐλούετο ἐν τῇ Κασταλίᾳ κορήνη, κειμένη πλῆσίον τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν φαιδριάδων (ἀποτόμων βραχῶν). κατόπιν ἔθυμαζετο μὲν φύλλα δίφρης· ἐπινεγένετο τῇ Κασσούδος πηγῆς καὶ ἐπειτα ἐκάθητο ἐπὶ τρίποδος, κάτωθεν τοῦ δποίου ὑπῆρχε χάσμα καὶ ἑξήρχοντο ἐξ αὐτοῦ ἀραθυμάσεις. Ἡ Πυθία ζαλιζομένη ἐκ τῶν ἀταθυμιάσεων τούτων ἥρχιζε τὰ λέγγη ἀσυναρτήτους λέξεις, οἵ δὲ ἵρεῖς, οἵτινες διεκρίνοτο ἐπὶ μεγάλῃ εὐφυΐᾳ καὶ σοφίᾳ, γνωρίζοντες ἄλλως καὶ τὰς περιστάσεις, ἐπὸ τὰς δποίας διετέλουν οἱ ζητοῦντες χρησμόν, ἐσχημάτιζον ἐκ τῶν ἀσυναρτήτων λέξεων τῆς Πυθίας χρησιμούς, συνήθως ἐμμέτρους, εὐφυεῖς, συντόμους καὶ δυσκαταλήπτους, πολλάκις δὲ καὶ διφροανέμερους. Ἐκ τούτου καὶ δὲ Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Λοξίας.

Περὶ πάσης σπουδαίας ὑποθέσεως οἱ Ἑλλήνες συνεβούλεύοτο τὸν Ἀπόλλωνα, μάλλιστα δὲ ὅτε προέκειτο περὶ πολέμου καὶ περὶ ἰδρύσεως ἀποικίας.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε φήμην παγκόσμιον καὶ ἐθεωρεῖτο ἀφευδέστατον. Ὁχι μόνον Ἑλλήνες, ἀλλὰ καὶ βάρβαροι ἥρχοντο καὶ ἐξήριοντο κομίζοντες καὶ πλουσιώτατα δῶρα· ἐντεῦθεν καὶ διέγεις πλοῦτος τοῦ μαντείου. Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ ὅμως πολέμου ἀποδειχθὲν ὡς λακωνίζοντες ἀπώλεσε τὴν μεγάλην τοῦ φήμην καὶ ἐπιρροήν· ἐπὶ δὲ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων διεφθάρη μετὰ τῶν Ἑλλήνων γενόμενον ἀπλοῦν ὅργανον πολιτικῆς φατρίας.

§ 18. Ἀμφικτιονίαι.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶχε μεγάλην ἐρωτικὴν δύραμν· ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἀμφικτιονίαι. Αὗται ἡσαν θρησκευτικαὶ μᾶλλον ἡ πολιτικαὶ ἐταιρεῖαι, συνδέονται τὰς γειτονικὰς πόλεις. Σκοπὸς τῶν ἀμφικτιονῶν ἦτο ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ προστασία κοινοῦ ἱεροῦ, εἰς τὸ

δοῖον συνερχόμενοι κατ' ἔτος ἀντιπρόσωποι τῶν περιοικίδων πόλεων ἐτέλουν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, συγχρόνως δὲ συνεσκέπιοντο καὶ περὶ τῶν διαφόρων αἰνῶν συμφερόντων. Ἀμφικτιονίαι ὑπῆρχον πολλαῖ· ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ τῶν 12 λαυρικῶν ἀποικιῶν (τὰ Παριώνια) καὶ ἡ τῆς δωρικῆς ἔξαπόλεως, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις· ἡ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Καλαβρίᾳ (Πόρῳ), ἡ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δήλῳ καὶ ἄλλαι.

‘Ἄλλ’ ἡ ἐπισημοτάτη πασῶν τῶν ἀμφικτιονῶν ἦτο ἡ κατ’ ἔξοχὴν «Ἀμφικτιονικὸν Συνέδριον» καλούμενη. Τοῦ συνεδρίου τούτου μετεῖχον δώδεκα λαοὶ (Θεσσαλοί, Βοιωτοί, Ιωνεῖς, Λαριεῖς, Λοκροί, Φωκεῖς, Ἀχαιοί, Δόλοπες, Μαλιεῖς, Περραθροί, Μάγνητες, Οἰτιῖοι). Ἐκάστη τῶν πολιτειῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸ Συνέδριον τοῦτο ἔπειμπε κατ’ ἔτος δύο ἀντιπροσώπους, ὃν ὁ εἰς ἐκαλεῖτο ἱερομυτήμων (διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις) καὶ ὁ ἔτερος πυλαγόρας (διὰ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις).

Συνήρχετο δὲ τὸ συνέδριον τοῦτο δις τοῦ ἔτους, τὸ μὲν ἔταρ ἐν Λελφοῖς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς τὴν παρὰ τὰς Θερμοπύλας κωμόπολιν Ἀνδήλην, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀμφικτιονίδος Δήμητρος. Οἱ Ἀμφικτίονες εἶχον τὴν ἄμεσον ἐφορείαν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, διηγύθυνον τὸν Πυθικὸν ἀγῶνας καὶ ἐφόρτυνον νὰ λύωσι πᾶσαν διαφορὰν ἀραφυομένην μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν ἀποτελούντων τὸ Συνέδριον.

50

§ 19. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησιν ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια νὰ τελῶνται κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι θρησκευτικὰ πανηγύρεις, εἰς τὰς δοπίας ἐλάμβανον μέρος οἱ κάτοικοι τῆς πανηγυριζούσης πόλεως καὶ οἱ πέριξ αὐτῆς οἰκοῦντες. Τὰς πανηγύρεις ταύτις ἐφαίδρυνον δι’ ἀγώνων μουσικῶν, ποιητικῶν, φιλολογικῶν καὶ πρὸ πάντων γυμναστικῶν, καθ’ ὅσον οἱ Ἑλληνες μετ’ ἴδιαξιούσης ἐπιμελείας ἥσχολούντο περὶ τὴν γυμναστικήν, ἵστις μορφώνει τὸ σῶμα, καλλύνει τὰ μέλη καὶ παρέχει εὔρυθμον εὐέξιαν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως τέσσαρες ἐκ τῶν πανηγύρεων τούτων ἐγένοντο πανελλήνιοι καὶ συνέρχονται εἰς αὐτὰς πανταχόθεν θεαταί. Αἱ πανηγύρεις αὗται, αὕτινες ἡσαν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐθνικῶν δεσμῶν, ἥσαν τὰ Πύθια, τὰ Ἱσθμία, τὰ Νέμεια καὶ τὰ Ὀλύμπια.

α) Τὰ Πύθια ἐτελοῦντο ἐν τῷ παρὰ τὸν Δελφοὺς Κριοσαίῳ πεδίῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, καθ' ἔκαστον τέταρτον ἔτος, διὰ μουσικῶν καὶ γυμνικῶν ἀγώνων καὶ δι' ἀρματοδρομίῶν. Ἀγωνοθέται ἥτοι ἐπιμεληταὶ τῶν ἀγώνων ἡσαν οἱ Ἀμφικτίονες. Οἱ ἀγῶνες καὶ ἀρχαὶ ἦτο χρηματίτης, ἐπειτα δὲ ἐγένετο στέφανος, τ. ἐ. ἀντὶ χρημάτων ἐδίδετο εἰς τὸν τικητὰς ὡς βραβεῖον στέφανος ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἀπόλλωνος δάφνης.

β) Τὰ Ἰσθμια ἐτελοῦντο ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου, παρὰ τὸ σημειούὸν Καλαμάκιον, πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, ἀνὰ πᾶν τρίτον ἔτος· ἐτελοῦντο δὲ κατὰ τὸ ἔαρ ἐντὸς ἄλσους; πιτίων. Ιυμικοὶ ἀγῶνες τεαριῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ μουσικοὶ ἀγῶνες καὶ ἀρματοδρομίαι καθίστων τὴν ἑορτὴν λαμπράν. Οἱ τικηταὶ ἐλάμψαντον θαλερὸν στέφανον ἐκ σελίνου, ἐν δὲ τοῖς ὑστερον χρόνοις ἐκ κλάδων πίτυος ἀγων. Θέται δὲ ἡσαν Κορίνθιοι.

γ) Τὰ Νέμεια ἐτελοῦντο κατὰ διετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἐν τῷ ἄλσει τῆς Νεμέας μεταξὺ Κλεωνῶν καὶ Φλιοῦντος, διὰ μουσικῶν, γυμνικῶν καὶ ἵππικῶν ἀγώνων. Εἰς τὸν τικητὴν ἐδίδετο στέφανος ἐκ σελίνου.

δ) Τὰ Ὀλύμπια ἡσαν ἡ μεγίστη τῶν πανηγύρεων, ἴδρυμεῖσα πιθανῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἡλείων Ἰφίτον. Ταῦτα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος παρὰ τὸ ἱερὸν ἄλσος τῆς Ἀλτεως κατὰ μῆτρα Ἰούλιον καὶ διήρκουν μέχρι μὲν τοῦ 472 π. Χ. μίαν ἡμέραν, μετὰ ταῦτα δὲ πέντε ἡμέρας. Ἀπασα ἡ Ἐλλὰς συνέργεεν εἰς τὴν μεγίστην ταύτην ἑορτὴν· προσέτι δὲ καὶ βάρβαροι προσῆρχοντο, ἀλλ' ὡς θιαταὶ μόνον. Καθ' ὅλον τὸν μῆτρα, καθ' ὅν ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ἐκηρύσσετο ἐκεχειρία, δηλ. διακοπὴ τῶν πολέμων καὶ ἐμφυλίων στάσεων, τὸ δὲ διάστημα τοῦτο ἐκαλεῖτο ἱερομηνία.

Εἰς τὸν ἀγῶνας μόνον γρήσοιο Ἐλληνες ἐδικαιοῦντο νὰ λάβωσι μέρος. Άι γυναῖκες ἀπεκλείοντο ἀπὸ τοῦ νὰ παρίστανται μεταξὺ τῶν θεατῶν. Τὴν ἐπιτίχησιν τῶν ἀγώνων εἶχον Ἡλεῖοι, δέκα δ' ἐξελέγοντο, ἵνα κρίνωσι τὸν διαγωνιζομένους, καὶ ὀνομάζοντο Ἐλλαοδίκαια. Καὶ καὶ ἀρχαὶ μὲν οἱ ἀγῶνες περιωρίζοντο εἰς τὸν ἀπλοῦν δρόμον, εἰς δὲ ἐπειτα προσετέθησαν δίαυλος καὶ δ δόλιχος· βραδύτερον δὲ εἰσήχθησαν καὶ ἄλλα ἀγωνίσματα, ἡ πάλη, τὸ ἄλμα, τὸ ἀκόντισμα καὶ ἡ δισκοβολία καὶ οὕτω ἀπετελέσθη τὸ πένταθλον· ἔτι δὲ ἡ πυγμὴ καὶ τὸ παγκράτιον (ἀγῶν πυγμῆς καὶ πάλης συγχρόνως).

Πάντα ταῦτα τὰ ἀγωνίσματα ἐτελοῦντο ἐν τῷ Σταδίῳ, ὅπερ εἶχεν 700 ποδῶν μῆκος καὶ ἵτο ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς Ἀλιεως καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου δρους. Τέλος εἰσήχθησαν αἱ ἵπποδρομίαι καὶ αἱ ἀρματοδρομίαι, γινόμεναι ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ, ἔχοντι τὸ διπλοῦν μῆκος τοῦ Σταδίου. Αἱ ἵπποδρομίαι καὶ αἱ ἀρματοδρομίαι ἦσαν δὲ λαμπρότατος πάντων τῶν ἀγώνων καὶ ἐλάμφανον εἰς αὐτὰς μέρος μόροι οἱ εὐπατρίδαι ἔνεκα τῆς μεγάλης δαπάνης.

Ἐτὶς τοὺς νικητὰς ἐδίδετο παρὰ τῶν Ἑλλανοδικῶν στέφανος ἐκ κοτίου (ἀγριελαίας) εὑρισκομένου ἐν τῷ ἄλσει τῆς Ἀλιεως. Οἱ νικηταὶ ὠρομάζοντο δλυμπιονῖκα. Ὁ κῆρυξ ἐνώπιον τοῦ συνηγμένου πλήθυντος τοῦ ἐκπροσωποῦντος ἄπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἐξεφάρει τὸ δύνομα τοῦ δλυμπιονίκου, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Τὸ κατ' ἔξοχὴν ὅμας ἀγώνισμα ἥτο δὲ τὸ δρόμος καὶ δὲ νικήσας εἰς τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κύριος νικητής.

Οἱ δλυμπιονῖκαι ἐλάμφανον ἐν τῇ πατρίδι των πλείστας τιμάς. Σύμπασα ἡ πόλις μετὰ πομπῆς καὶ μεγάλης παρατάξεως ὑπεδέχετο τὸν δλυμπιονίκην, τοῦ δροῦν ἡ δόξα καὶ ἴδική των δόξα· Πολλαὶ πόλεις ἐκρήμνιζον μέρος τῶν τειχῶν, ἵνα εἰσέλθῃ θριαμβευτικῶς ὁ νικητής· τοῦτο δὲ ἥτο δεῖγμα ὅτι ἡ πόλις, ἥτις ἔχει τοιούτους ἀνθητάς, δὲν ἔχει ἀνάγκην τειχῶν. Τοὺς δλυμπιονίκας ἀπῆδανάτισε ἡ μοῦσα τοῦ μεγίστου τῶν λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος Πιρδάρου.

Πᾶς δλυμπιονίκης μετὰ τρεῖς νίκας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγέρῃ τὸν ἀρδιάγτα του ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς Ἀλιεως. Ἐν τῷ ἄλσει τούτῳ, τὸ δροῦν περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους, ὑπῆρχον ἄπειρα καλλιτεχνήματα, οἷον βωμοί, ἀγάλματα, ἐν οἷς διέπρεπεν ὁ Ἐρμῆς τοῦ Προαξιτέλους, ἡ νίκη τοῦ Παιωνίου, καὶ ἄλλα. Ὅψοντο προσέτι ἐν τῷ ἄλσει καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστατον τῶν κτισίων τῆς Ὀλυμπίας, δὲν ταῦς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, δωρικοῦ ἀνθροΐδος, τοῦ δροῦν τὰ ἀετώματα ἐκοσμοῦντο διὰ περικαλλεστάτων ἔργων γλυπτικῆς. Ἐν τῷ σκηνῷ τοῦ ναοῦ ἵστατο τὸ κολοσσιαῖον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διός, τὸ ἀριστοτέχνημα ἐκεῖνο τοῦ δαιμονίου καλλιτέχνου Φειδίουν. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Διός πρόσωπον ἐνέπιεν ἱερὸν σέβας εἰς πάντα θεατὴν καὶ ἐφαίνετο ὡσανεὶ ἥθελε δι' ἐνδεικνύειν τὸν νὰ σείσῃ δλον τὸν Ὀλυμπον. Τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην παραστασιν τοῦ Διός ἐνεπνεύσθη

δ δαιμόνιος καὶ λιτέχνης ἐκ τῶν ἀκολούθων τριῶν στίχων τοῦ Ὁμήρου.

«ἡ καὶ νυανέγσιν ἐπ’ ὁφρύσι τεῦσε Κρονίων.

«ἀμβρόσιαι δι’ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος.

«κρατὸς ἀπ’ ἀθανάτοιο μέγαν δ’ ἔλειξεν Ὄλυμπον. (Ιλ. A, 528-30).

‘Η ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου συνάθροισις εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀγωνιστῶν καὶ θεατῶν ἐθεωρεῖτο καλλίσιη εὐκαιρία πρὸς ἐπίδειξιν καὶ πτευματικῶν ἔψην. Ὁθεν πολλοὶ ἴστοροι, δῆμοις καὶ φιλόσοφοι ἐσπευδον εἰς τὴν φαιδρὰν ταύτην τῶν Ἐλλήνων πατήγνων καὶ ἐπεδείκνυν τὰ ἀριστονοργήματα τοῦ λόου. Ὡσάντως καὶ καλλιτέχναι ἐπεδείκνυν τὰ ἔργα των. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγρωσις τῶν πτευματικῶν ἔργων καὶ ἡ ἐπίδειξις τῶν καλλιτεχνημάτων δὲν ἀπετέλουν κυρίως μέρος τῆς ἑορτῆς.

‘Η διλυμπιακὴ τετραετία ἐκαλεῖτο Ὄλυμπιάς. Ταύτην οἱ Ἐλλήνες ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. μετεχειρίζοντο πρὸς χρονολογίαν, τάξαντες ὡς γενιολογικὴν ἀφετηρίαν τὸ ἔτος 776 π. Χ. διε τῷ οχισαν τὰ καταγράφων ταὶ δινόματα τῶν διλυμπιονικῶν. Πρῶτος Ὄλυμπιονίκης ἀνεγράφη ὁ Ἡλεῖος Κόροιβος.

§ 20. Οἱ Δωριεῖς ἐν Μεσσηνίᾳ

‘Η Μεσσηνία κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Δωριέων πρώτη καὶ εὐκολώτερόν πως ἢ αἱ δύο ἄλλαι χῶραι, ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ Ἀργολίς. Κατ’ ἀρχὰς οἱ Δωριεῖς ἐγένοντο κύριοι τῆς βροτείου πεδιάδος τῆς Στενοκλάδου· ἐκ ταύτης δ’ δρμώμενοι συνεπλήρωσαν δίλιγον καὶ δίλιγον τὴν ὑποταγὴν καὶ τῆς ὑπολοίπου χώρας. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Δωριέων Κρεσφόρτης προσεπάθησε κατὰ πρῶτον δι’ εἰρηνικοῦ συμβίβασμοῦ τὰ ἐξισώσῃ τὰ δικαιώματα τῶν παλαιῶν τῆς Μεσσηνίας κατοίκων μὲ τὰς ἀξιώσεις τῶν κατακτητῶν Δωριέων. Τοῦτο δμως δυσηρέστησε τοὺς Δωριεῖς, οἵτινες τομίσαντες δι τὸ προούδοθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως των ἐπανεστάτησαν καὶ ἥραγκασαν τὸν Κρεσφόρτην τὰ καταλύσῃ τὴν μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ὑποταχθέντων ἰσοομίαν καὶ ν’ ἀναδείξῃ τὴν πόλιν αὐτῶν Στενοκλαδον κυρίαν δῆλης τῆς χώρας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ Μεσσηνία μετέπεσεν εἰς τὴν θέσιν γῆς ὑποτεταγμένης. Αἱ ταραχαὶ δμως ἐξακολουθοῦσιν, δ Κρεσφόρτης πίπτει θῦμα αίματηρᾶς στάσεως, ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ καταλύεται καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον δ Ἀρ-

κάς τὸ γένος Αἰπυτος, δν οἱ μεταγενέστεροι ἔπλασαν ὡς νίδν τοῦ Κρεοσφόντου, θέλοντες νὰ περικαλύψωσι τὴν βιαίαν ἐκείνην ἀνατροπὴν τοῦ μεσσηγιακοῦ θρόνου.

⁶⁰ Ἀλλ᾽ ἐπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν Αἰπυτιδῶν συμμεταβάλλεται δὲ ὅλος χαρακτῆρα τῆν ἐπιχωρίου ίστορίας. Οἱ Αἰπυτίδαι δὲν ἦσαν στρατη· λάται ἀλλὰ ἐνθυμισταὶ ἐορτῶν. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Μεσσηνίας ὡς ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐφορίας τῆς χώρας των ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὴν τρυφηλότητα· ἥδη καὶ οἱ κατακτηταί, ἀφ' οὗ καὶ ἀρχὰς ἐξησθένησαν ἐκ τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων, ἐπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀρρᾶς μεσσηνιακῆς διαίτης ἤρχισαν νέαν ἀποβάλωσι τὸν τραχὺν αντιὼν χαρακτῆρα καὶ δλίγον καὶ δλίγον ἐξωμοιώθησαν μὲν τοὺς πρώτους κατοίκους οἵτις ὥστε δὲν ἐφαίνοντο πλέον δμογενεῖς εἰς τοὺς Δωριεῖς τῆς Σπάρτης. Ἡ Μεσσηνία λοιπὸν ὑπὸ τοὺς Αἰπυτίδας ἐγένετο ἀντιδωρικὴ καὶ ἀπόλεμος, ἀπέβη δὲ οἵονεν τμῆμα τῆς Ἀρκαδίας, μενδὲ ἵστι στενώτατα εἶχε συναδελφωθῆ διὰ τῆς δυναστείας τῶν Αἰπυτιδῶν.

§ 21. Οἱ Δωριεῖς ἐν τῇ Λακωνικῇ.—Πολιτεία τῆς Σπάρτης.

Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, δὲν ἐγένετο εὐχερῶς, οὐδὲ διὰ μιᾶς, ἀλλὰ μετὰ μακροὺς καὶ πεισματώδεις ἀγῶνας πρὸς τοὺς παλαιοὺς αὐτῆς κατοίκους, τοὺς Ἀχαιούς. Οἱ Δωριεῖς καταλαβόντες τὰ ἐπικαιρότερα σημεῖα ἡγωνίζοντο μετὰ σθένους καὶ καριερίας ἐπὶ δύο περίπου ἑκατονταετηρίδας πρὸς τοὺς Ἀχαιούς, οἵτινες ὥσαύτως ἀνθίσταντο γενναίως. Τέλος οἱ Δωριεῖς ἐγένοντο κύριοι τοῦ πλείστου μέρους τῆς Λακωνικῆς, ἥτοι τῆς ἄιω καὶ μέσης κοιλάδος τοῦ Εὐρώπα.

Ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διεκρίθησαν εἰς τρεῖς τάξεις: τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς Περιοίκους καὶ τοὺς Εἴλωτας. Καὶ Σπαρτιᾶται μὲν ἐλέγοντο οἱ Δωριεῖς ἀπὸ τῆς πόλεως Σπάρτης, ἥτις κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὅχθης τοῦ Εὐρώπα ποταμοῦ κατέστη τὸ κέντρον ὅλης τῆς χώρας καὶ ἐν τῇ δυοῖς κατώκουν οἱ κατακτηταί. Οὗτοι κατεῖχον πάσας τὰς δημοσίας ἀρχὰς καὶ ἀπετέλουν τὸν διαρκῆ στρατὸν τῆς πολιτείας, ἐκωλύοντο δὲ νὰ μετέρχωνται οἴονδήποτε ἐμπόριον ἢ τέχνην. Περιοίκοι δὲ (πέριξ οἰκοῦντες) ἐκα-

λοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, οἱ Ἀχαιοί, ὅσοι οἰκειοθελῶς ἐπετάχθησαν εἰς τὸν κατακητάσ. Οὗτοι διετήρησαν τὴν προσωπικήν των ἐλευθερίαν, κατόπιν τὰς πέριξ τῆς Σπάρτης πόλεις ἢ μᾶλλον κώμας καὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματά των ἐλευθέρως, πληρώνοντες φόρον τὸ ἥμισυ τῶν προϊόντων εἰς τὸν κατακητάσ· σημειωτέον δικαῖος ὁ τὰ κτήματα αὐτῶν ἡσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δρεινὰ καὶ ἀκαρπα. Οἱ Περιοικοὶ ἡσχολοῦντο προσέπι εἰς τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὴν βιωμηκαίαν· πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχον, ἐλάμβανον δικαῖος μέρος εἰς τὸν πόλεμον καὶ μόνον τὰ στρατηγῶσι δὲν ἡδύναντο. Οἱ Περιοικοὶ καὶ οἱ Σπαρτιάται ὠρομάζοντο δι’ ἐνὸς διόματος Λακεδαιμόνιοι, ὅπως Λακεδαιμόνιων ἐκαλεῖτο ἡ Σπάρτη μεθ’ ὅλης τῆς περὶ αὐτὴν χώρας. Εἴλωτες δὲ ὠρομάσθησαν ὅσοι ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς δὲν ἐπετάχθησαν οἰκειοθελῶς, ἀλλ’ ἐπεχειρήσαν διὰ τῶν διπλῶν τὰ προσάπισσαν τὴν ἐλευθερίαν των· ἡτιηθέντες δικαῖος ἐγέροντο δοῦλοι τῶν κατακητῶν. Κυρίως εἰπεῖν οἱ Εἴλωτες ἡσαν δοῦλοι τοῦ κοιτοῦ· ὡς τοιοῦτοι δὲν ἡδύναντο οὕτε τὰ πωληθῶν οὕτε τὰ δωρηθῶν, ἔξων δὲ καλλιεργοῦντες τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἀλλας οἰκιακὰς αὐτῶν ἐργασίας ἐκτελοῦντες· ἐν πολέμῳ ἐπολέμουν ὡς ψιλοί, ἵνιστε δὲ καὶ ὡς δοῦλοι, καὶ ἐν τῷ γαυτικῷ ὡς ἀπλοὶ γαῦται· ὅσοι δὲ διέπρεπον ἐν πολέμῳ ἐγίνοντο ἐλεύθεροι, καλούμενοι «τεοδαμώδεις» (νέοι πολιταί), καὶ ἐλάμβανον μερίδιον γῆς ὡς ἰδιοκτησίαν των.

Ἡ Σπαρτιατικὴ πολιτεία παρονοιάζει ἀπ’ ἀρχῆς τὸν παράδοξον θεσμὸν τῆς διπλῆς καὶ βασιλείας. Οἱ δύο βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐφημίζοντο ὡς καταγόμενοι ἐκ τοῦ Εὐρισθένους καὶ τοῦ Προκλέους. Τοῦτο δικαῖος εἴνε ἀπλῆ παράδοσις. Φαίνεται πιθανώτερον διπλοὺς διατήρησιν τῆς χώρας, ἦν μετὰ μακροὺς καὶ αίματηροὺς ἀγῶνας κατέκτησαν, καὶ πρὸς ἴδρυσιν ἐν αὐτῇ ἰσχυροῦ κράτους, ἐλαφρὸν ἀπὸ κοιτοῦ τὴν ἀρχὴν δύο ἔξι ἵσους ἵσχυρὰ βασιλικὰ γένη οἱ Ἀγιάδαι καὶ οἱ Εὐρυπωντίδαι, ὃν τὸ πρῶτον ἦτο ἀχαικῆς καταγωγῆς⁽¹⁾.

Τὰ δύο ταῦτα βασιλικὰ γένη δὲν ἡδύναντο τὰ συνδεθῶσι πρὸς ἄλ-

(1) Ὁ Ἀγιάδης τὸ γένος Κλεομένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης κατὰ τέλη τοῦ αἰῶνος π. Χ. ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας καὶ κωλυόμενος ὑπὸ τῆς ἱερείας τὰ εἰσέλθη εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς, εἰπεν «οὐκ εἰμὶ Δωριεύς, ἀλλ’ Ἀχαιεύς». (Ἡρόδ. V. 72).

ληλα διὰ κηδεστίας καὶ εἶχον χωριστοὺς οἴκους καὶ χωριστοὺς τάφους. Ἡ δικέφαλος βασιλεία εἶχε τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι οἱ δύο ὑπέρτατοι καὶ λοιδύταις ἀρχοντες ἐκ φύσεως ἥθελον διατελῆ εἰς διηνεκῆ ἀντιξηλίαν καὶ ἐπομένως δὲν ἥθελον διμοφρονήσῃ ποτέ ὅπως ἀνατρέψωσι διὰ τῆς βίας τὸ πολίτευμα καὶ σφετερισθῶσιν ἔξουσίαν δεσποτικήν.

Καὶ εἶχον μὲν ἄπαντες οἱ Δωριεῖς ὡσα πολιτικὰ δικαιώματα, ἐν τούτοις κατὰ μικρὸν διηρέθησαν εἰς πλονσίους καὶ εἰς πένιτας· ἡ ἀνισότης δὲ τῶν περιουσιῶν, αἱ ἀμοιβαῖαι ἔριδες τῶν δύο βασιλικῶν οἴκων καὶ ἡ ἔλλειψις τόμων προσκάλοντα συχνὰς ἐσωτερικὰς ταραχάς. Τὰ δεινὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκορυφώθησαν, ἡ ἀνομία ἐπλεόνασε καὶ ἡ τεοπαγὴς πολιτεία διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον· εὐτυχῶς δύμως ἀτεφάνη ἀνήρ, ὅστις ἐσωσεν ἐκ τοῦ ὀλέθρου τὴν Σπαρτιατικὴν πολιτείαν· καὶ ὁ ἀνήρ οὗτος ἦτο ὁ περιώνυμος Λυκοῦργος, ὁ μέγας τομοθέτης τῆς Σπάρτης.

§ 22. Λυκοῦργος.

Περὶ τοῦ βίου τοῦ Λυκούργου οὐδὲν γνωρίζομεν βέβαιον καὶ ἀσφαλές. Αἱ εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων περὶ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου τομοθέτου τῆς Σπάρτης εἴνει συγκεχυμέναι καὶ πολλάκις ἀντιφατικαὶ πρὸς ἀλλήλας, ἐνίστε δὲ φθάνοντοι καὶ μέχρι τοῦ θαυμαστοῦ. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι ἡ Πυθία τῶν Δελφῶν ὀντόμασε τὸν Λυκοῦργον θεὸν μᾶλλον ἢ ζυρθωπόν· καὶ ἀληθῶς ὡς θεὸς ἐλατερεύθη ἐν τοῖς ὕστεροις χρόνοις ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ὁ Λυκοῦργος. Τινὲς δὲ τῦν δυσπιστοῦντες πρὸς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἴσχυρίζονται ὅτι δὲν ὑπῆρχε ποτε τομοθέτης τῆς Σπάρτης ὑπὸ τὸ ὄνομα Λυκοῦργος, ἀλλ᾽ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ἐπίθετον τοῦ φωτοβόλου δελφικοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπὸ τὰς ἐμπινεύσεις τοῦ δποίου ιερατικὸν σῶμα ἐθέσπισε τοὺς τόμους τῆς Σπαρτιατικῆς πολιτείας. Ἀλλὰ μεθ' ὅλον τὸ σκότος τὸ δποῖον περιβάλλει τὸν βίον τοῦ Λυκούργου, οὐδαμῶς δικαιούμεδα ν· ἀργηθῶμεν τὴν προσωπικὴν ὑπαρξίαν αὐτοῦ. Ὁ Λυκοῦργος ὑπῆρξεν καὶ ἔδρασε κατὰ τὸ δειντερον ἡμισυ τοῦ θρου π. X. αἰῶνος, εἴνε δὲ ἐκ τῶν ἀιδρῶν ἐκείνων, οἵτινες, ὡς ὁ Ἐπιμερίδης καὶ ὁ Πυθαγόρας, μεσάσαντες μεταξὺ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ τοῦ θείου, περιηγάσθησαν ὑπὸ μύθων. Κατά τινας μὲν ἦτο Ἀγιάδης τὸ γένος καὶ

ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Λεωβάτου· κατ' ἄλλους δὲ ἀνῆκεν εἰς τὸν ἔτερον βασιλικὸν οἶκον τῶν Εὐρυποντιδῶν καὶ ἐπειρόπενσε τὸν μικρὸν ἀνεψιόν του Χαρίλαον.

‘Ο Λυκοῦρος δὲν ἦτο Δωριεύς· τοῦτο δὲξάγεται καὶ ἐκ τῆς εὐρύτητος τῶν γνωμῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως περὶ τῶν ὑπερποιήσιων αὐτοῦ πλόων καὶ σχέσεων· διότι λέγεται ὅτι μετέβη εἰς Κρήτην καὶ διέτριψεν ἐκεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον μελετῶν τὸ πολίτευμα αὐτῆς· προσέτι δὲ ὅτι μετέβη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, δπον ἐγνώρισε τὰ ἀδάρατα τοῦ Ὁμήρου ἔπη, ὡν ἀντίγραφα ἔφερεν εἰς τὴν Σπάρτην. Βεβαίως Δωριεύς τις ἥκιστα ἥθελε μεριμνήσῃ περὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Σπάρτην τῶν δημορικῶν φανωδιῶν. Ἡ περιεσκεψιάν πεῖρα τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου καὶ ἡ πολιτικὴ σύνεσις, ἥτις ὑπόκειται εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου, δὲν εἶνε ἰδιαγενὲς προϊόν τῆς Σπάρτης. Ἡ νομοθεσία αὕτη ἐξεπήγασεν ἐκ Δελφῶν καὶ ἐκεῖθεν ἔινχε τῆς ἐπικυρώσεως. Ἐὰν δὲ ἡ Πυθία ἐκήρυξε τὸν Λυκοῦρον θεὸν ἦτοι ἔμπιστον ἀντιπόδωσιν τῆς θείας θελήσεως, τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι δὲ οὐδὲν ἔμπιστον ἦτοι τὸ δόγμανον τῆς δελφικῆς σοφίας, ἡ δὲ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου του ἐξηγεῖται μόνον ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, ἣν ἤσκησεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολιτικῆς ἀιωμαλίας τῆς χώρας τὸ ἵερατείον τῆς Σπάρτης, δπερ εὐρίσκετο εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Δελφῶν. Αὐτοὶ οἱ θεσμοὶ ἐθεωρήθησαν οἵονεὶ χρησμοί, ὡρίσθη δὲ συνέδριον ἱερέων, δπερ ἔργον εἶχε νὰ ἐρμηνεύῃ τοὺς λυκονοργείους νόμους. Διαρκούσῃ τῆς νομοθετικῆς ἔργασίας τοῦ Λυκούργου φαίνεται ὅτι καθ' διμόφωνον γιώμην εἶχεν ἀνασταλῆ ἡ ἴσχυς καὶ τῶν δύο βασικῶν οἰκων.

Τότε

§ 23. Νομοθεσία Λυκούργου (περὶ τὸ 820 π. Χ.).

Διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ δὲ Λυκούργου τρία τινὰ κυρίως ἐζήτησε νὰ ἔνθηση α) τὸ πολίτευμα, β) τὴν περιουσίαν καὶ γ) τὴν ἀγωγὴν τῶν πολιτῶν συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ δωρικοῦ φύλου καὶ πρὸς τὴν κατάστασιν, ἣν ἐδημιούργησαν οἱ κατακτηταὶ ἐν τῇ χώρᾳ. Σημειωτέον δημοσίας ὅτι πολλαὶ διατάξεις τοῦ Λυκούργου δὲν ἥσαν νέαι ἐφενρέσεις ἢ ἐπινοήσεις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐστιηζόντο εἰς ἀρχαίας δωρικᾶς συνηθείας, ἃς οὔτος ἀνεκαίνισε μόνον, ὡρισεν ἀκριβέστερον ἢ καὶ

ἔξετειν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν τότε περιστάσεων καὶ τῶν ἀναγκῶν· ὅμοιασε δὲ ὁ Λυκοῦργος τὰς διατάξεις του ρίγτρας.

α'). Πολιτικαὶ διατάξεις τοῦ Λυκούργου.—'Ο Λυκοῦργος διετήσθη τὸν θεσμὸν τῆς διπλῆς βασιλείας, περιώρισεν δῆμος κατὰ πολὺ τὴν ἔξουσίαν αὐτῆς. Μόρον ἐν πολέμῳ οἱ βασιλεῖς εἶχον μεγίστην ἴσχυν· ἥσαν ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ καὶ ἡδύναντο νὰ θανατώσουν οἰνοδήποτε· ἐπανερχόμενοι δῆμος εἰς τὴν Σπάρτην ἥσαν ἐπόχρεοι νὰ δίδωσι λόγον τῶν πρόξεων των. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ 510 π. Χ. ἔξεστράτευον ἀμφότεροι οἱ βασιλεῖς, μετὰ ταῦτα δὲ συνήθως δὲ τερος μόνον· βραδύτερον δὲ ἀπεστέλλοντο ὡς στρατηγοὶ καὶ ἄλλοι Σπαρτιᾶται. Ἐν καιρῷ εἰδήποτες ἐδίκαζον τὰς δίκας, τὰς ἀναγομένας εἰς τὸ οἰκαιγενειακὸν ἢ κληρονομικὸν δίκαιον· πρόσταντο τῶν δημοσίων θυσιῶν καὶ προήδρευον τῆς Γερουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ. Τιμᾶς δῆμος ἀπελάμβανον πολλὰς οἱ βασιλεῖς· διπλῆν μερίδα εἰς τὰ ουσαῖτα, τιμητικὴν θέσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, τὸ τρίτον τῶν ἐν πολέμῳ λαφύρων· εἶχον προσέτι κτήματα ἐκτεταμένα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν περιοίκων· ὅτε δὲ ἀπέθιγσκον, ἐθάπτοντο μετὰ μεγάλης ἐπισημόσητος καὶ ἐπενθοῦτο ἐπὶ 10 ἡμέρας ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τῶν περιοίκων καὶ τῶν εἰλάτων.

Γερουσία.—Οἱ Σπαρτιᾶται ἥσαν διηρημένοι εἰς τρεῖς φυλάς, τοὺς Ὑλλεῖς, τοὺς Δυμάρας καὶ τοὺς Παμφύλους, καὶ εἰς 30 ὡρᾶς ἥ φατρίας (ἐκάστης φυλῆς ὑποδιαιρουμένης εἰς 10 ὡράς). Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῆς διαιρέσεως τοίτης τῶν ὡρῶν ὁ Λυκοῦργος συνέστησε τὴν Γερουσίαν, σπουδαῖον πολιτικὸν σῶμα. Ἡ Γερουσία ἀπετελεῖτο ἐξ 28 μελῶν, ἀντιπρόσωπευόντων τὰς 28 ὡράς. Οἱ γερουσιασταὶ ἥ οἱ γέροντες ἥσαν ισόβιοι, ἔξελέγοντο δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ὑπερβάντων τὸ 60 ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἔχόντων τὸ ἥθον ἀγεπίληπτον. Τῆς Γερουσίας προήδρευον, ὡς προείπομεν, οἱ δύο βασιλεῖς, οἵτινες ἥσαν οἱ ἐκ κληρονομικοῦ δικαιώματος γόμμοι ἀντιπρόσωποι τῶν δύο ὡρῶν, εἰς ὃς ἀνῆκον τὰ γένη αὐτῶν. Ἡ Γερουσία μετὰ τῶν βασιλέων προεβουλεύετο περὶ δλων τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, αἵτινες ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσι κατόπιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ, ἐδίκαζε δὲ ὡς ἀγώτατον ποιωικὸν δικαστήριον καὶ ἥτο ἀρχὴ δλως ἀγεύθυνος.

'Η ἐκκλησία τοῦ λαοῦ ἐκαλεῖτο ἀπέλλα καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ Σπαρτιατῶν συμπληρωσάντων τὸ 30 ἔτος τῆς ἡλικίας των" συνήρχετο δὲ

κατὰ πᾶσαν πανσέληνον ἐν ὑπαίθρῳ μεταξὺ τοῦ ποταμίου Κνακιῶνος καὶ τῆς γεφύρας Βαβύκας καὶ ἀπεφαίνετο περὶ τῶν προτάσεων, ἃς ὑπέβαλλον οἱ βασιλεῖς μετὰ τῆς Γερονοίσιας, ἵτοι περὶ πολέμου, περὶ εἰρήνης, περὶ συνθηκῶν, περὶ ψηφίσεως νόμων κλπ. διὰ βοῆς δὲ «ναι ἢ οὐ» ἐνέκρινεν ἡ ἀπέρριψε τὰ προτεινόμενα, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ οὐδεμίαν τροποποίησιν.

Ἐν τῷ παλιτεύματι τοῦ Λυκούργου ὑπῆρχον συνηρωμένα, ὡς βλέπομεν, ἡ μοναρχία, ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ δημοκρατία· καὶ τὴν μὲν μοναρχίαν ἔξεπροσώπουν οἱ δύο βασιλεῖς, τὴν δὲ ἀριστοκρατίαν ἡ Γερονοίσια καὶ τὴν δημοκρατίαν ἀπετέλει ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ.

Ἐφοροι.—"Ἄλλη τις σπουδαιοτάτη ἀρχὴ ἦτο ἡ τῶν ἐφόρων, ἣτις κατά τινας μὲν (Ἡρόδοτον καὶ Ξενοφῶντα) συνέστη ὑπὸ τοῦ Λυκούργου, καὶ ἄλλους δὲ (Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην) βραδύτερον ἐπὶ βασιλέως Θεοπόμπου (757 π. Χ.). Οἱ ἔφοροι ἦσαν πέντε καὶ ἔξελέγοντο καὶ ἔτος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τούτων προϊστατο εἰς, δισὶς ἐκαλεῖτο καὶ ἐπώνυμος. Καὶ καὶ ἀρχὰς μὲν οὗτοι ἦσαν κυρίως ἀντιπρόσωποι τῶν βασιλέων εἰς τὰ πέντε τῆς πόλεως τμῆματα· σὺν τῷ χρόνῳ δύμως, καὶ πιθανώτατα ἐπὶ Θεοπόμπου, συνεκέντρωσαν εἰς ἑαυτοὺς πᾶσαν τὴν ἔξουσίαν καὶ οὕτως ἀπέβησαν πατοδύναμοι. Προήδρευον τῆς Γερονοίσιας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ λαοῦ καὶ ἔξετέλουν τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν· εἶχον τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων· ἐπηγρύπνουν εἰς τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ τὴν πειθαρχίαν τῶν πολιτῶν· ἥδυναντο κατὰ δοκοῦν νὰ πάνωσι τοὺς ἄρχοντας (πλὴν τῶν γερόντων) καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι εἰς αὐτοὺς χρηματικὸν πρόστιμον καὶ φυλάκιον· ἐπετήρουν τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων· καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ἥδυναντο νὰ κολάζωσιν ἐπὶ πταίσματι· ἐπιβάλλοντες χρηματικὸν πρόστιμον· δύμοῦ δὲ μετὰ τῶν γερόντων ἐδίκαζον αὐτοὺς ἐπὶ ἐγκλήματι. Ἀπασα ἡ ἔξωτερικὴ πολιτικὴ ἦτο εἰς χεῖρας τῶν ἐφόρων· αὐτοὶ ἐδέχοντο καὶ ἐπεμπονοῦσαν τοὺς διέτασσον τὰς ἐκστρατείας· καὶ εἶχε μὲν δ βασιλεὺς ἐν πολέμῳ τὴν ὑπερτάτην στρατηγίαν, παρηκολούθουν δύμως αὐτὸν πάντοτε δύο ἐκ τῶν ἐφόρων. Οἱ ἔφοροι δὲ μόνοι εἶχον τὸ πλεονέκτημα νὰ μὴ παρακάθηται εἰς τὰ συσσίτια.

6). Ἀναδασὺς τῆς γῆς καὶ διατάξεις περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου.—Οἱ Δωριεῖς γενόμενοι κύριοι τῆς Δακωνικῆς διήγεσσαν αὐτήν, κατὰ πλαισίων αὐτῶν συνήθειαν, εἰς τοία μέρη· τὸ έν μέρος ἀνῆκεν ἀπ' εἰνθείας εἰς τὴν πολιτείαν· ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐλευθερία

τοῦ θηραν ἐν τοῖς δρυμοῖς· τὸ δεύτερον μέρος διενεμήθη καὶ ἵσους αλήρους εἰς τὸν Σπαριάτας· τὸ δὲ τρίτον παρεχωρήθη εἰς τὸν Περιοίκους ὑπὸ τὸν ὄφον, ὡς προείπομεν, νὰ πληρώνωσι φόρον εἰς τὸν κατακτητὰς τὸ ἥμισυ τῶν προϊόντων. Προϊόντος δῆμος τοῦ χρόνου ἡ ἀρχικὴ αὐτη̄ ἰσότης τῆς περιουσίας διεταράχθη καὶ οἱ Σπαριάται, ὡς προείρηται, διηγέρθησαν εἰς πλουσίους καὶ εἰς πένητας. Ὁ Λυκοῦρος θέλων νὰ νὰ ἅρῃ πᾶσαν ἀφορμὴν εἰς δικονοίας προέβη εἰς τὸ τολμηρὸν μέτρον τοῦ ἀναδασμοῦ τῆς γῆς. Διηγέρεται λοιπὸν ἐκ νέου τὴν γῆν τῆς Λακωνικῆς εἰς 4500, καὶ ἄλλους δὲ εἰς 9000, ἵσους αλήρους διὰ τὸν Σπαριάτας, ὃσοι ἦσαν τότε οἱ οἶκοι αὐτῶν, καὶ εἰς 30,000 μικροτέρους διὰ τὸν Περιοίκους· εἰς οὐδένα δὲ Σπαριάτην ἢ Περιοίκον ἐπετρέπετο ν ἀπαλλοτριώσῃ τὸν αλήρον τον διὰ πωλήσεως ἢ ἀνταλλαγῆς ἢ διανομῆς. Ὁ αλήρος μετέβανε ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν πρωτότοκον νίσιν, δὲ πρωτότοκος νίσιν, δὲ κατέχων ὅλον τὸν αλήρον, ὑπεχρεοῦτο νὰ διατρέψῃ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Μὴ ὑπαρχόντων ἀρρένων αληρούνδων, οἱ αλήροι ἐπεστρέφοντο εἰς τὴν πολιτείαν, ἵτοι διέθετον αὐτοὺς οἱ βασιλεῖς οἱ ἀρχῆτες κύροι τῆς χώρας. Σημειωτέον δῆμος διὰ τοσοῦτον θρυληθεῖσα λαότης τῆς περιουσίας οὐδέποτε σχεδὸν ὑπῆρξε πραγματικὴ ἐν Σπάρτῃ.

“Ο Λυκοῦρος θέλων ν ἀφαιρέσῃ πᾶν ἔχον αὐτούτοις, πρὸς δὲ ν ἀποσκορακίσῃ ἐκ τῆς Σπάρτης τὴν πολυτέλειαν, κατήργησε πᾶν ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν νόμισμα καὶ ἐπέτρεψε μόνον τὴν χρῆσιν τῶν σιδηρῶν, τὰ δοποῖα ἔνεκα τοῦ ὄφου καὶ τοῦ βάρον δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἀξίαν. Ἰτα δὲ ἀποδιώξῃ τὴν τρυφηλότητα καὶ καταστήσῃ τὸν Σπαριάτας ἐγκρατεῖς καὶ δλιγαρχεῖς, συνέστησεν ἢ μᾶλλον ἀνειέωσε τὰ συσσίτια (δωρ. φιδίτια). Πάντες δηλ. οἱ Σπαριάται, πλὴν τῶν γυναικῶν, καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς ὑποχρεωτικῶς συνήρχοντο καὶ συνέτρωγον εἰς κοινὸς τραπέζας, εἰσφέροντες ἕκαστος κατὰ μῆνα ὀρισμένον ποσὸν ἀλεύρου, οἴνου, τυροῦ καὶ σύκων. Μόνον δὲν καὶ δὲν θήρᾳ ἀπονοιάζων ἀπηλλάσσετο τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ νὰ μετάσχῃ τῶν συσσιτίων. Οἱ δαιτυμόνες ἐκάθιδητο εἰς τὰς τραπέζας ἀνὰ 15, πάντοτε οἱ αὐτοὶ κατ ἐλευθέρων ἐκλογήν, ἀποτελοῦντες τὰς λεγομένας συσκηνίας· ἐφαίδρυναν δὲ τὰς συσσιτίας ταύτας δι ἄσμάτων, χορῶν καὶ διηγήσεων σεμνῶν καὶ διὰ σκωμμάτων ἀνεκτῶν. Προσφίλησ ιροφή τῶν Σπαριατῶν ἦτο δέλιας ζωμός, δῆστις συνίστιατο ἐκ χοιρείου κρέατος, αἷματος, δέξους καὶ ἀλατος καὶ ἐντὸς τοῦ ὄποιον

ἔβαπτον τὸν κρίθινον ἄρτον. Ἡ περὶ τῶν συσσιτίων διάταξις τοσοῦτον αὐστηρῶς ἐτηρήθη, ὥστε εἰς μεταγενεστέρους χρόνους δι βασιλεὺς Ἀγιος ἐπιστρέψας ποτὲ νικητὴς ἐκ τοῦ πολέμου καὶ θελήσας νὰ δειπνήσῃ κατ' οἶκον, κατεδικάσθη εἰς πρόστιμον.

γ) Ἀγωγὴ τῶν πολιτῶν.—¹ Απασαι αἱ διατάξεις τῆς λυκονδγείου νομοθεσίας ἔνα σκοπὸν εἶχον, πῶς νὰ καταστήσωσι τοὺς Σπαριάτας γενναίους ὑπερασπιστὰς τῆς πατρίδος· διὰ τοῦτο πᾶς δι βίος αὐτῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας ἐκανονίσθη ὑπὸ τοῦ Λυκούργου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ο πολίτης ἐγεννᾶτο σιρατιώτης καὶ ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Πολιτείαν. Τὰ νεογέννητα παιδία ἐφέροντο εἰς τόπον τινὰ καλούμενον λέσχην καὶ ἐκεῖ ἐξητάζοντο ὑπὸ τῶν ἀρχόντων· καὶ δοσα μὲν ἐξ αὐτῶν ἐνδίσκοντο ἀσθενικὰ ἢ ἀνάπηρα ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς ἀποθέτας, (τόπον βαραθρώδη παρὰ τὸν Ταῦγετον), ἵνα ἀποθάνωσι (Πλούτ. Λυκ. 16), διότι ἡ ζωὴ τούτων ἐθεωρεῖτο ἀνωφελῆς καὶ εἰς αὐτὰ καὶ εἰς τὴν πατρίδα· τὰ δὲ εὐπαγῆ καὶ ὁμαλέα, μέχρι μὲν τοῦ τοῦ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας ἀνετρέφοντο ὑπὸ τῶν γονέων των, κατόπιν δὲ παρελάμβανε αὐτὰ ἢ Πολιτεία καὶ αὐτὴ ἐφρόντιζε διὰ τὴν περαιτέρω ἀνατροφὴν των. Παρεδίδοντο δὲ εἰς τοὺς παιδονόμους καὶ κατετάσσοντο ὑπὸ αὐτῶν εἰς ἀγέλας ἢ βούας, διον συνέζων διαρκῶς συντρώγοντες, συμπαίζοντες καὶ συσχολάζοντες. Πάσης ἀγέλης προστατοῖ δι μεταξὺ τῶν ἰδίων παΐδων διακρινόμενος ἐπὶ φρονήσει καὶ ἀνδρείᾳ καὶ εἰς τὰς διαταγὰς τούτου οἱ λοιποὶ ὄφειλον ὑπακοήν.

Οι παῖδες ἀνετρέφοντο ἐν πάσῃ σκληραγωγίᾳ· συνειδίζον νὰ ὑποφέρωσιν εὐκόλως τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν, τὸ ψῦχος, τὸν καύσωνα, τὴν ἀγρυπνίαν· ἐβάδιζον ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι· ἐφόροντι τὸ αὐτὸν ἔνδυμα θέρος καὶ χειμῶνα· ἐκοιμῶντο εἰς σιραμνὰς ἐκ καλάμων, οὓς αὐτοὶ ἔκοπτον εἰς τὰς δύχθας τοῦ Εὐρώπα· καθ' ἔκαστον ἐμιαυτὸν ἐμαστιγοῦντο δημοσίᾳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὁρθίας Ἀρτέμιδος μέχρι αίματώσεως· καὶ δοσοὶ καρτερῶς ὑπέμενον τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην ἐξέτασιν, ἐστεφανοῦντο· πολλοὶ δημιουροὶ πολλάκις ἐνεκα φιλοτιμίας ἀπέθησκον, χωρὶς νὰ ἐκδηλώσωσι τὸν πόνον των οὐδὲ δι' ἀναστεναγμοῦ· Ωσαύτως ἐγνυμάζοντο οἱ παῖδες ἀδιακόπως εἰς τὸν δρόμον, τὴν πάλην, τὸ ἄλμα, τὸν δίσκον, τὸ ἀκόντιον καὶ ἐν γένει μετεχειρίζοντο πᾶν δρπον μετὰ μεγίστης εὐστροφίας καὶ τέχνης.

² Εφηβοὶ δὲ οἱ παῖδες γενόμενοι διηροῦντο κατ' Ἰλας καὶ εἶχον προστάτας τοὺς καλουμένους εἴρενας (νέους εἰκοσαέτεις). Οἱ εἴρενες

προϊσταντο τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐνόπλων ἀσκήσεων, αἵτινες νῦν ἔγινοντο συντονώτεροι. Εἰς τὰς ἀσκήσεις δύναται νὰ ταχθῇ καὶ ἡ ἀπάνθρωπος κρυπτεία. Οἱ Εἴλωτες δηλ. οὐδέποτε ἐλησμόνοντι οἱ Σπαρτιᾶται ἥσαν οἱ ἀγέρωκοι κατατηταὶ τῆς χώρας των καὶ οἱ θανάσιμοι πολέμοι τῆς φυλῆς των καὶ τῆς ἐλευθερίας· ὥστε δχι μόνον ἐμίσουν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐστασίαζον. Λιὸν τοῦτο οἱ Σπαρτιᾶται ἔξερχόμενοι κατὰ τὴν χώραν καὶ κρυπτόμενοι ἐπέπιπτον καὶ ἐφόνευνον τύκτα καὶ ἡμέραν δσους τῶν Εἰλώτων ουρήτων καὶ μάλιστα τοὺς ὁρμαλεωτέρους καὶ τολμηροτέρους ἐξ αὐτῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐλαττωθῇ δ ἀριθμὸς αὐτῶν. Πιθανὸν εἶναι δτι τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο γύμνασμα εἰσήχθη μετὰ τὸν Αυκούνδον μετὰ τὸν μέγαν σεισμόν, τὸν γενόμενον ἐν ἔτει 464π X. Εἰς τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐφήβους ἐπετρέπετο νὰ κλέπτωσιν, ἵνα δύνανται ἐν καιρῷ πολέμου νὰ ἔξαπατῶσι τοὺς πολεμίους καὶ ἔξευρίσωσι τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν τροφήν· δστις ὅμως ἐφωρᾶτο κλέπτων, ἐκολάζετο διὰ μαστιγώσεως οὐχὶ ὡς κλέπτης, ἀλλ’ ὡς ἀνεπιτήδειος.

Ἡ καθαρῶς στρατιωτικὴ ἀνατροφὴ τῶν νέων περιώριζεν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὴν πνευματικὴν αὐτῶν μόρφωσιν, δὲν ἀπέκλειεν ὅμως αὐτὴν ἐντελῶς· περιεστρέφετο μόνον εἰς δσα ἥσαν ἐπιτήδεια νὰ διεγίρωσιν εἰς τοὺς νέους φρονήματα γενναῖα καὶ ὑψηλά, ν' ἀναπτύξωσι δὲ ἐν αὐτοῖς τὸ αἰσθῆμα τῆς φιλοπατρίας. Ἰδίᾳ ἐμάνθανον οἱ νέοι μουσικὴν καὶ χορὸν στρατιωτικὸν (πυρρίγην), ἀπεστήθιζον τὰς δήτρας τοῦ Αυκούνδον, τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου καὶ ἄλλα ἄσματα, ἄτιτα ἔξυμνουν τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας καὶ ἔψεγον τοὺς δειλοὺς καὶ ἀνάρδους. Ὄτε κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐχόρευνον, ἐσχηματίζοντο τρεῖς χοροί, τῶν γερόντων, τῶν ἐν ἀκμῇ ἀιδρῶν, καὶ τῶν παίδων. Καὶ οἱ μὲν γέροντες χορεύοντες ἔγραλλον:

«Ἄμμες πόκ' ἥμες ἄλκιμοι νεανίαι»

Οἱ δὲ ἐν ἀκμῇ ἀιδροες :

«Ἄμμες δὲ γ' εἰμὲς, αἱ δὲ λῆσ, πεῖραν λάβε».

Οἱ δὲ παῖδες :

«Ἄμμες δὲ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάρδοντες».

Ἐδιδάσκοντο προσέτι οἱ νέοι νὰ εἰνε σεμνοὶ κατὰ τὸ ἥθος, νὰ σέβωνται καὶ νὰ τιμῶσι τοὺς γέροντας, νὰ ἴστανται σιωπηλοὶ καὶ ὡς ἀγάλματα ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων, ν' ἀπαντῶσι δὲ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν γερόντων εὐστόχως, ταχέως καὶ δι' δλίγων

λέξεων, ἐξ οὗ προηλθον δὲ περιώνυμος καταστὰς λακωνισμὸς ἢ τὸ λακωνικῶς διμιλεῖν.

Τοιαύτη ἦτο δὴ ἀναφορὴ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ δῆλος βίος αὐτῶν εἶχεν ἀναφορὰν εἰς τὸ πόλεμον. Ἀπὸ τοῦ 20 ἔτους τῆς ἡλικίας μέχρι τοῦ 60 ἥσαν στρατιῶται. Ἐν τῇ πόλει ἔζων ὡς ἐν στρατοπέδῳ, δὲ πόλεμος δι’ αὐτὸν ἦτο πανήγυρις. Τὸ ἵσχυρότερον μέρος τοῦ στρατοῦ ἥσαν οἱ ὅπλῖται (βαρέως ὠπλισμένοι), μετ’ αὐτὸν δὲ ἥρ-
χοντο οἱ ἵππεις καὶ οἱ ψιλοὶ (ἐλαφρῶς ὠπλισμένοι). Ὁ Σπαρτιάτης ἐθεωρεῖ καθῆκόν του νὰ μάχηται καὶ νῦν ἀποθηγήσκῃ ὑπὲρ πατρίδος. Μένων σταθερὸς ἐν τῇ τάξει δὲν ὑπεκάρει, οὐδὲ ἐσάλενεν· ἀλλ’ ἢ ἐνίκα ἢ ἔπιπτεν. Ὁ τρέσας ἦτο δὲ φοβηθῆντος καὶ δίψασπις γενόμενος ἐθεωρεῖτο ἄτιμος, ἐστερεῦτο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ περιε-
φρονεῖτο ὑπὸ πάντων, οὐδεὶς δὲ ἔδιδεν εἰς αὐτὸν οὕτε πῦρ οὕτε ὕδωρ.

Καὶ τῶν παρθένων ἡ ἀγωγὴ ἐν Σπάρτῃ ἦτο ὁμοίᾳ τῇ τῶν νέων. Τασσόμεναι καὶ αὗται καὶ ἀγέλας μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους, πρὸ τοῦ δποίου ἀπηγορεύετο νὰ ἐλθωσιν εἰς γάμον, ἥσκοῦντο εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸν δρόμον καὶ εἰς τὸ ἀκόντιον· οὕτω δὲ καθίσταντο ὑγιεῖς καὶ εὔρωστοι καὶ ἔτικτον ὑγιᾶ καὶ εὔρωστα τέκνα. Ἡ Σπαρτιάτις τὰ πάντα ἐθυσίαζεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Διδουσα τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν νίσσον τῆς μεταβαίνοντα εἰς τὸν πόλεμον, ἔλεγον εἰς αὐτὸν «ἢ τὰν ἢ ἔπι τῆς» δηλ. ἢ ταύτην νὰ φέρῃς νικητὴς ἢ ἐπὶ ταύτης νὰ σὲ φέρωσι νεκρόν».

Ἡ Σπάρτη κατὰ δῆτὸν τοῦ Λυκούργου νόμον ἔμενεν ἀτείχιστος, διότι ὡς τείχη αὐτῆς ἀποστράχητα ἐχρησίμευεν ἡ ἀνδρεία καὶ τὰ στήθη τῶν πολιτῶν.

§ 24. (Αποτελέσματα τῆς Λυκουργείου νομοθεσίας.—Μεσθνιακοὶ πόλεμοι

Τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς ιυκουργείου νομοθεσίας ἀνεφάνησαν εὐθὺς μετ’ δλίγον. Ἡ Σπάρτη ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐνισχύθη ἐσω-
τερικῶς καὶ ἀνυψώθη εἰς μεγάλην δύναμιν· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν οἱ Σπαρτιάται ἀπέσπασαν ἀπὸ τῶν Ἀρκάδων τὴν πρὸς νότον χώραν αὐτῶν, ἐπειτα δὲ προσβαλόντες τὰ δυχικά κέντρα τῶν Ἀχαιῶν ἤτοι τὰς Ἄμυνας, τὰς Γερόνθρας καὶ τὸ Ἔλος πρὸς τὸ μέρος τοῦ Λακων-

κοῦ κόλπου συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς ὅλης Λακωνικῆς. Μετὰ ταῦτα οἱ Σπαρτιᾶται ἐξήιησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν κυριαρχίαν τῶν καὶ ἔξω τῆς Λακωνικῆς· εἰς τοῦτο δὲ ὥθει αὐτὸν ὅχι μόνον ἡ ἔμφυτος πρόδος τὸν πόλεμον διοπὴ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς Πολιτείας, καθ' ὅσον δὲ ἀριθμὸς τῶν ἀκλήρων ὑπερεπλεόνασε ταχέως. Ὁθεν ἔρριψαν τὰ πλεονεκτικά των βλέμματα πρὸς τὴν πλούσιαν καὶ εὐφορον γείτονα Μεσσηνίαν, μετὰ τῶν κατοίκων τῆς δούλιας ἐθνικαὶ ἀντιθέσεις καθίστων ἀναπόφευκτων τὴν σύγκρουσιν. Τὴν χώραν ταύτην ὑπέταξαν οἱ Σπαρτιᾶται διὰ δύο μακρῶν καὶ αἵματηρῶν πολέμων· χαρακτηριστικῶτατα δὲ λέγεται περὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Πολυδώρου ὃτι ἔξαγων τὸ στράτευμα ἐπὶ τὴν Μεσσηνίαν εἶπεν ὃτι βαδίζει ἐπὶ τὴν ἀκλήρωτον τῆς χώρας.

g 22

§ 23. Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (743 - 724 π.Χ.)

Ἄφορμὴν εἰς τὸν πρῶτον Μεσσηνιακὸν πόλεμον ἔδωκαν ἔριδες τῶν Μεσσηνίων καὶ Σπαρτιατῶν κατά τινα θρησκευτικὴν ἐօρτήν, ἣν ἀμφότεροι οἱ λαοὶ συνεώργαταζον ἐν τῷ ναῷ τῆς Αιματίδος Ἀρτέμιδος ἐπὶ τῶν συνόρων τῶν δύο χωρῶν. Οἱ Σπαρτιᾶται κατέλαβον αἴρνιδίως ἐν ἔτει 743 π. Χ. τὴν δρεινὴν καὶ ὁχυρὸν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἀμφειαν, ἐκ ταύτης δὲ δρμώμενοι ἐλεγχάτοντι τὴν Μεσσηνίαν. Ἡ ἀντίστασις τῶν Μεσσηνίων ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπέκρονον οὗτοι γενναίως τὰς προσβολὰς τῶν Σπαρτιατῶν. Τρεῖς φονικαὶ μάχαι συνεκροτήθησαν, ἐν μᾶζῃ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη ὁ βασιλεὺς τῶν Μεσσηνίων Εὐφάντης. Τέλος οἱ Μεσσηνοὶ μὴ δυνάμενοι τὰ συγκρατήσωσι τὴν ὑπαίθρον χώραν ἀφῆκαν αὐτὴν εἰς τὴν διάκρουσιν τῶν πολεμίων καὶ ἀποσυρθέντες ἐκλείσθησαν μετὰ τοῦ νέου βασιλέως των Ἀριστοδήμου ἐντὸς τοῦ ὁχυροῦ φρουρίου τῆς Ἰθώμης· ἐκεῖθεν δὲ ἔξηκολούθησαν ἀνθιστάμενοι. Ἐν τούτοις οἱ δύο βασιλεῖς τῆς Σπάρτης δὲ Εὐρυπωνιάδης Θεόπομπος καὶ δὲ ἡρωϊκὸς Πολύδωρος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ μείζονος δοσμέραι καρτερίας ἔξηκολούθουν τὸν ἀγῶνα. Κατά τινα παράδοσιν ἀπίθανον δὲ Ἀριστόδημος χάρων τῆς πατρίδος του ἐφόνευσεν ἵδια χειρὶ τὴν θυγατέρα του καὶ κατόπιν ταρασσόμενος καθ' ὑπνον· ὑπὸ τοῦ φάσματος αὐτῆς ηὐτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου της. Ἐπὶ τέλους μετὰ εἰκοσιετῇ ἀγῶνα ἡ Ἰθώμη ἐπεσε καὶ μετ' αὐτῆς ἀπασαὶ ἡ χώρα εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων τινὲς μὲν κατέ-

φυγον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, τὸ Ἀργός καὶ τὴν Σικυῶνα· ἄλλοι ἔπλευσαν εἰς τὴν κάτω Σικελίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ρήγιον· δοι δὲ ἥχμαλωτίσθησαν ἐν πολέμῳ ἢ ἀλλως ἔμειναν ἐν τῇ χώρᾳ ἡραγκάσθησαν νὰ καλλιεργῶσιν ὡς εἴλωτες τὴν γῆν, ἵτις διαιρεσθεῖσα εἰς κλήρους διενεμήθη εἰς τοὺς ἀκλήρους ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν. Πόλεις δύμας τινές, πιθανῶς μὴ λαβοῦσαι ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀγῶνα, ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις, εἰς ἃς καὶ οἱ Περιοικοὶ τῆς Σπάρτης. Ἀπὸ τοῦδε οἱ Μεσσήνιοι ἡραγκάσθησαν νὰ θεωρῶσιν ὡς μητρόπολιν αὐτῶν τὴν Σπάρτην, εἰς ἣν ὅφειλον νὰ μεταβαίνωσι μετὰ γυναικῶν ἐν περιπτώσει θανάτου τινὸς ἐκ τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ νὰ μετέχωσι τοῦ κοινοῦ πένθους.

Παρθενίαι.—Καθ' ὃν χρόνον οἱ Σπαρτιᾶται εὗρισκοντο μακρὰν τῆς Σπάρτης πολεμοῦντες κατὰ τῶν Μεσσηνίων, πολλοὶ νέοι μὴ συμπεριλαμβανόμενοι εἰς τοὺς γυνησίους Σπαρτιάτας συνεξεύχθησαν Σπαρτιάτidas. Ἐκ τῶν γάμων τούτων προηλθον οἱ λεγόμενοι Παρθενίαι. Ἐπειδὴ οὗτοι ἐθεωροῦντο ὡς ῥόθοι καὶ περιεφρονοῦντο ὑπὸ τῶν ἀλλων, συνώμοσαν μετὰ τῶν Εἵλωτων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν· προδοθέντες δύμας ἔξωρίσθησαν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Φαλάνθου μετέβησαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ὅπου ἔκτισαν τὸν περίφημον Τάραντα (705 π.Χ.).

100 § 26. Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (645-628 π.Χ.)

Ἐπὶ δύο δλας γενεάς οἱ Μεσσήνιοι ἐστέναζον ὑπὸ τὸν ἀφόρητον σπαρτιατικὸν ζυγόν. Οἱ νιὸι τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Ἰθάμης εἶχον ἀποθάνηδούλοι καὶ δοῦλοι ἔζων οἱ ἔγγονοι αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ βόρειος Μεσσηνία ἐλάχιστα εἶχε πάθη ἐκ τῶν προσβολῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν αὐτῇ ἡ δύναμις τοῦ μεσσηνιακοῦ λαοῦ διετηρήθη ἄθραυστος καὶ ἐν αὐτῇ συντηρούσθησαν πάντες δοι ἥμελον νὰ κλίνωσι τὸν αὐχένα εἰς τὴν τραχεῖαν βίᾳν τοῦ ξένου ζυγοῦ. Ἡ ἀρχαία βασιλικὴ πόλις Ἀγδανία, κειμένη κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν δρεινῶν στενῶν τῆς Ἀρκαδίας, ἀπέβη ἡ ἐστία τῆς ἀποστασίας. Αἴφνις ἡ ὑπόκλωφος ἀνάπαυλα τῆς χώρας διεκόπη. Οἱ δρειβοὶ Μεσσήνιοι ἔδραξαν τὰ ὅπλα καὶ μετ' αὐτῶν ἡρώδησαν καὶ οἱ ἀποστάται τῆς πεδιάδος. Τὴν δ' ἀρχηγίαν αὐτῶν ἀνέλαβον οἱ ἔγγονοι τῶν ἡρώων τῆς Ἰθάμης, ἄνδρες ἀνατραφέντες ἐν τῇ δίψῃ τῆς ἐθνικῆς ἐκδικήσεως. Ἄλλ' ὑπὲρ πάντας διε-

κρίθη δ νεαρὸς Ἀριστομένης, δ εἶλκε τὸ γένος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Αἰπυτιδῶν. Ὁλην τὴν δύναμιν τῆς ἀποστασίας ἐνεψύχου καὶ συνεκέντρουν διεγείρας καὶ ἀκαταπόνητος οὗτος πολεμιστής, δοτις ἐπὶ αἰῶνας διλούς ἡξιώθη τιμῶν ἥρωος καὶ ἀσμάτων ὑμητυκῶν· δι' ὃ καὶ δικαίως δ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ Ἡριστομένειος. Κατὰ τὸν Ἀριστομένειον πόλεμον οἱ Σπαρτιάται πολλὰς ὑπέστησαν ἥττας καὶ καταδιώξεις. Καὶ ἀρχὰς οἱ Μεσσήνιοι εἰς μόνας τὰς ἕαντων δυνάμεις στηριζόμενοι ἐτόλμησαν ν ἀντιταχθῶσιν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἀνεδείχθησαν νικηταί· τῆς δὲ νίκης ταύτης ἡ ἐπίδρασις ὑπῆρξε μεγάλη. Οἱ Σπαρτιάται ἀπώλεσαν τὸ θάρρος των, οἱ δὲ Μεσσήνιοι ἐπωφελούμενοι ἐκ τούτου ἔπειμψαν ἀγγέλους εἰς πάντας τὸν πέριξ λαοὺς λέγοντες διτὶ ἐπέστη ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἐνοῦντες τὰς δυνάμεις αὐτῶν δύνανται νὰ περιορίσωσι τοὺς φιλοκτήμονας Σπαρτιάτας ἐντὸς τῆς ἴδιας ἕαντων χώρας.

Ἡ ἔκκλησις αὕτη τῶν Μεσσηνίων δὲν ἀπέβη ματαία, διότι οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Ἀρκάδες, οἱ Σικυώνιοι, οἱ Πισσαῖοι καὶ οἱ Τριφύλιοι συνετάχθησαν ἀμέσως μετὰ τῶν Μεσσηνίων, μόνοι δὲ οἱ Ἡλεῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι ἔλαβον τὸ μέρος τῶν Σπαρτιατῶν. Καὶ δὲν ἦσαν μόνοι οἱ ἔξωτερικοι ἔχθροι οἱ ἀπειλούντες τὴν Σπάρτην. Οἱ ἐπιφοβώτατος τῶν ἔχθρῶν αὐτῆς ενδίσκετο ἐν αὐτῷ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Σπαρτιατῶν. Οσοι ἔξι αὐτῶν εἶχον λάβη κλήρους ἐν Μεσσηνίᾳ μετὰ τὸν πρῶτον Μεσσηνιακὸν πόλεμον, ἥδη ἐστεργόμησαν παντὸς πόρου πρὸς ουντήρησιν τῶν οἰκογενειῶν των, διότι οἱ ἐν Μεσσηνίᾳ κλῆροι αὐτῶν ἔμειναν παντελῶς ἀγεώργητοι. Εἰς τὰ δεινὰ λοιπὸν τοῦ πολέμου προσετέθη καὶ ἡ σιτοδεία καὶ ἡ ἐμφύλιος ὁῆξις, διότι οἱ πενόμενοι Σπαρτιάται τῆς Μεσσηνίας ἀπῆτον ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας, ἥτις δὲν ἥδυνατο νὰ παραλωρηθῇ ἄλλως εἰμὴ διὰ νέου ἀναδασμοῦ τῆς οπαρτιατικῆς γῆς· καὶ ἐπειδὴ ἀνώτατοι κύριοι τῶν κλήρων ἦσαν οἱ βασιλεῖς καὶ αὐτὸλ διένθετον αὐτούς, ἡ δυσαρέσκεια ἐστράφη κατὰ τῶν βασιλέων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἥπειλετο σπουδαίως αὐτὸς δ θρόνος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Ἡ Σπάρτη λοιπὸν διήρυνε σπουδαίαν πολιτικὴν κρίσιν, ἐκ ταύτης δὲ ἔσωσεν αὐτὴν δ ἔξι Ἀθηνῶν κατὰ συμβουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν προσκληθεὶς ποιητῆς Τυρσαῖος.

Οἱ Τυρσαῖοι διὰ τῶν φλογερῶν πολεμικῶν ἀσμάτων τον⁽¹⁾ ἥρωρ-

(1) Θούριοι ἄσμα τοῦ Τυρσαίου κατ' ἐλευθέραν μετάφρασιν Σ. Τρικούπη.

«Τι τιμὴ 'το παλληκάρι διαν πρῶτο 'τη φωτιὰ

1. »σκοτωθῆ γὰ τὴν πατέριδα μὲ τὴν σπάθα 'τη δεξιά·

θωσε τὸ καταπεόδον φρόνημα τῶν Σπαρτιατῶν, κατεσίγασε τὰς ὑπαρχούσας ἐμφυλίους ἔριδας καὶ ἐξήγειρε τὴν φιλοπατιώναν αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὃστε ἐπελήφθησαν οὗτοι γενναιότερον τοῦ κατὰ τῶν Μεσσηνίων πολέμου. Ὁκι δῆμος δὲ λίγον ὀφέλησεν αὐτοὺς καὶ ἡ προδοσία τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων Ἀριστοκράτους. Γενομένης μεγάλης μάχης παρὰ τὴν καλούμενην «Μεγάλην Τάφρον», δὲ Ἀριστοκράτης δεκασθεὶς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἀπέσυρε τὴν στρατιάν του κατ’ αὐτὴν τὴν κρίσιμον στιγμὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα διτὶ τὰ ἵερὰ δὲν ἦσαν αἴσια, οἱ δὲ Μεσσηνίοι περικυκλωθέντες ὑπέστησαν τελείαν ἥπταν. Ἀρακαλυφθείσης τῆς προδοσίας τοῦ Ἀριστοκράτους οἱ Ἀρκάδες κατηράσθησαν αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσαν διὰ λιθοβολισμοῦ.

Οἱ Μεσσηνίοι μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ κρατήσωσι τὴν πεδινὴν χώραν ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ δρεινὰ σύνορα τῆς Ἀρκαδίας, ἡ δὲ ἀπότομος καὶ δυσπρόσιτος Εἶρος α κατέστη τὸ γενικὸν στρατόπεδον τῶν Μεσσηνίων. Ἐπὶ ἔνδεκα ἑτη δ ἡρωϊκὸς Ἀριστομένης ὑπερήσπιζε γενναίως τὴν Εἶρον ἀποκρούων τὰς προσβολὰς τῶν Σπαρτιατῶν· πολλάκις δὲ ἐξερχόμενος μετὰ τοῦ ἐπιλέκτου στρατοῦ τὸν ἔδηρον τὴν χώραν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν τούτοις δῆμος τὸ 11ον ἔτος τῆς πολιορκίας κατώρθωσαν οἱ Σπαρτιᾶται νὰ γείνωσι κύριοι τῆς Εἴρας, μετ’ αὐτῆς

- »Πόσῳ λυπηρῷ ν’ ἀφήσῃ τὴν πατρίδα τὴ γλυκειά,
 »τὰ καλά του τὰ χωράφια καὶ νὰ ζῆ μὲ διακονιά.
 »Μὲ γονείο γὰ παραδέργη, μὲ γυναικ’ ὀμορφογηά,
 »μὲ γερόντιστα μητέρα καὶ μ’ ἀνήλικα παιδιά.
 »κ’ ἀπ’ τὴ στέροισι καὶ φτώχεια ὅπου πάῃ, ὅπου σταθῇ,
 »νὰ γνωρίζῃ ὅτι εἴνε τὸ δλονὶς ἡ ζωὴ του μισητή.
 »Νὰ ντροπιάζῃ τὴ γενειά του, νὰ τροπιάζηται κι’ αὐτὸς
 »καὶ ποτὲ νὰ μὴ τοῦ λείπῃ ἀτ’ τὰ ζεῦλη δ στεναγμός!
 »Τέτοιον ἄνθρωπον καθένας ζωντανὸν καταφρονᾷ,
 »μηδ’ ἀφ’ οὐδὲ τὸν τάφον πέσῃ, τ’ ὅρομά του μελετᾷ.
 »Ἐτι τὴν μάχην ἂς χυθοῦμε ὅλοι μ’ ἄφοβη παρδιά,
 »δὲ καθενας ἂς πεθάνῃ γιὰ πατρίδα γιὰ παιδιά.
 »Σ τὴ φωτιά, παλληκαράδες, γενῆτ’ ὅλοι ἔνα κορμά,
 »ς τὴ φωτιά, μὴ ντροπιασθῆτε σᾶν φυγάδες, σᾶν δειλοί.
 »Λεοντόκαρδο τὸ στῆθος καθενός σας ἂς φανῆ,
 »τοὺς ἐχθρούς σας πολεμοῦντες μὴ ψηφᾶτε τὴ ζωὴ.

δὲ καὶ δλῆς τῆς Μεσσηνίας. Οἱ τελευταῖοι πρόμαχοι τῆς ἀνεξαρτησίας ἡραγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πατρῷαν γῆν καὶ ἄλλοι μὲν ἔξ αὐτῶν μετέβησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀρκαδίᾳ, ὅπου ἔτυχον φιλοξένου δεξιώσεως, ἄλλοι δέ, οἱ πολυπραγμονέστεροι καὶ δραστηριότεροι, μετέβησαν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἀπόκυισαν τὴν Ζάγκλην, ἥν μετωνόμασαν Μεσσήνην, ὁ δὲ Ἀριστομένης ἀπῆλθεν εἰς Τρόδον, ὅπου ἀπέθανεν πλησίον τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ τον Διαγόρα, βασιλέως τῆς νήσου· ὀλίγοι δὲ ἀπέμειναν ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ἐγένοντο εἴλωτες τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπιτοε ἡ Μεσσηνία, ἵτις ἄλλοτε ὑμετέρῳ ὡς δ ἐπιζηλότατος κλῆρος τῶν Ἡρακλειδῶν, περιέπεσεν εἰς παρακμὴν καὶ διεγράφη ἐκ τῆς ἴστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.

**§ 27. (Πόλεμος τῆς Σπάρτης πρὸς τοὺς Ἀρκάδας
καὶ πρὸς τοὺς Ἀργείους.**

Μετὰ τὴν προδοσίαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων Ἀριστοκράτους, ἢ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ὁρχομενοῦ ἐνότης τῶν Ἀρκάδων διεσπάσθη, ἢ δὲ Ἀρκαδία διφοίσθη εἰς κοινότητας, οἷαι ἦσαν ἡ Τεγεάτις, ἡ Μαντινική, ἡ Φενεάτις, ἡ Κλειτορία, ἡ Ἀζανία, ἡ Φιγαλική καὶ ἄλλαι. Ἐκ τούτου ἐπομένως ἐπῆλθεν ἔξασθένησις τῶν Ἀρκάδων. Οἱ Σπαρτιάται μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐζήτησαν νὰ ἐπεκτείνωσιν τὴν ἐπικράτειάν των καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῆς Πελοποννήσου χωρῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐμίσουν τοὺς Ἀρκάδας διὰ τὴν βοήθειαν, ἥν οὗτοι παρέσχον εἰς τὸν Μεσσηνίους, καὶ διότι τελευταῖον παρέσχον εἰς αὐτοὺς φιλόξενον δεξιώσιν καὶ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀπεφάσισαν νὰ στρέψωσι τὰ δύτια των κατὰ τῶν Ἀρκάδων. Ἐπιζητοῦντες λοιπὸν ἀφοριμὴν ἀπήτησαν τὴν ἐκ τῆς Ἀρκαδίας ἔξωσιν τῶν Μεσσηνίων καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπαίτησις των ἀπεκρούσθη, εἰσέβαλον ἀμέσως εἰς τὴν ὁρεινὴν καὶ τραχεῖαν Τεγεάτιν. Ἀντὶ δομῶς νὰ ἔξανδραποδίσωσιν, ὡς ἐνόμιζον, τοὺς Τεγεάτας, ὑπέστησαν αὐτοὶ δεινὰς ἥττας καὶ πολλοὶ μάλιστα ἔξ αὐτῶν ἐγένοντο δοριάλωτοι τῶν Τεγεατῶν· Ἰδόντες δὲ δροῖοι ἄνδρες ἦσαν οἱ Ἀρκάδες, ἀπέβαλον τὴν ἰδέαν τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας αὐτῶν καὶ ἐτράπησαν ἄλλην δόδον, τὴν ὁδὸν τῆς συνδιαίλακτικῆς πολιτικῆς, δι· ἥς κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους νὰ πείσωσι τοὺς Τεγεάτας νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Σπάρτης· παρεχώρησαν δ' εἰς αὐτοὺς τὴν μεγάλην τιμὴν

ν' ἀποτελῶσι τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ. Κατόπιν οἱ Σπαρτιᾶται ἐστράφησαν κατὰ τῶν Ἀργείων καὶ μετὰ μαχροὺς πολέμους ἀφῆρεσαν ἀπ' αὐτῶν τὴν Κυνουρίαν καὶ τὴν Θυρεατιν (549 X.).

§ 28. Οἱ Δωριεῖς ἐν Ἀργολίδιαι.—Πολιτεία τοῦ Ἀργους.

11 or

Ποὺν ἡ φθάσῃ ἡ Σπάρη εἰς τὴν δύναμιν, περὶ ἣς ἀνωτέρῳ ἐγένετο λόγος, τὸ Ἀργος ἥτο ἡ σημαντικωτέρα τῶν ἐν Πελοπονήσῳ δωρικῶν πολιτειῶν. Τὸ Ἀργος ὑπῆρξεν ἡ μητρόπολις τῶν Δωριέων τῆς Ἀργολίδος καὶ κληρονόμος τῆς δυνάμεως τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τιρυνθος. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ, τῆς Λαρίσης, κατώκουν οἱ βασιλεῖς. Ἀπ' αὐτοῦ δέ, ὡς ἀπὸ κέντρου, μετεδόθη ὁ δωρισμὸς εἰς τὰς χώρας, ὡν ἐδέσποζον οἱ Δωριεῖς τῆς Ἀργολίδος, ἥτοι εἰς τὸν Ἀχαιὸν τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὸν Ἰωνας τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς Κυνουρίας. Οἱ Ἀργεῖοι (οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ μετ' αὐτῶν συγχωνευθέντες Ἀχαιοί) δὲν ἐλησμόνονταν τὴν δόξαν καὶ τὴν ἴσχυν τοῦ Ἀγαμέμνονος, στηριζόμενοι δὲ εἰς τὰ πρωτοτόκια τοῦ Τημένου, τοῦ πρεσβυτέρου τῶν Ἡρακλειδῶν ἀδελφῶν, οἵτινες κατὰ τὴν παραδόσιν ὑπῆρξαν ἀρχηγοὶ τῶν Δωριέων κατὰ τὴν κάθοδον αὐτῶν, ἥξιον τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοπονήσου. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ Σπαρτιᾶται ἡσχολοῦντο εἰς τὸ νὰ σχηματίσωσι κράτος συγκεντρωτικόν, οἱ Ἀργεῖοι περιωρίσθησαν ἐν ἀρχῇ νὰ προσταταται μόνον δμοσπονδιακοῦ κράτους. Ἡδη, ἀπὸ τοῦ θεοῦ πιθανῶς αἰῶνος, πολλαὶ πόλεις αὐτόρομοι τῆς ἀνατολικῆς Πελοπονήσου, ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Τροιζήν, ἡ Αἴγινα, αἱ Κλεωναί, ὁ Φλιοῦς, ἡ Σικυών καὶ ἄλλαι ἀπετέλουν δμοσπονδίαν, ἢσι προστατο τὸ Ἀργος. Τῆς δμοσπονδίας ταύτης κέντρον ἥτο ὁ ἐν Ἀργει παρὰ τὸν πρόποδας τῆς Λαρίσης ναὸς τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος.

§ 29. Ἡ βασιλεία τοῦ Φείδωνος.

Οἱ Ἀργεῖοι ἡδυνήθησαν νὰ λάβωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοπονήσου, ἀλλ' ἀπαξ μόνον καὶ διαβατικῶς, ἐπὶ τοῦ διασήμου βασιλέως αὐτῶν Φείδωνος. Ο Φείδων, ὃς τις ἤκμασε κατὰ τὸν ἔβδομον π. Χ. αἰῶνα, ὑπερέβαλε κατὰ τὴν δύναμιν δλους τὸν συγχρόνους. Οὗτος ἀποκατέστησε τὴν παλαιὰν τοῦ Ἀργους δύναμιν, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε

μειωθῇ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ ἀνήγαγε τὸ Ἀργος εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμήν. Ὅτι γαγε τὴν Κόρινθον εἰς τὴν «ἀργολικὴν δυμοσπονδίαν», καὶ ἔξεδίωξε τὸν Σπαρτιάτας ἐκ τῶν παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἀργολίδος τόπων νικήσας αὐτοὺς παρὰ τὰς Ὑσιάς (ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ σημερινοῦ Ἀχλαδοκάμπου) τῷ 669 π. Χ. Ἐπειτα δέ, προτρεπόμενος ὑπὸ τῶν Πισατῶν, εἰσήλασε μετὰ τῆς στρατιᾶς του εἰς τὴν Ἡλιδα, ἀπέκλεισε τὸν Ἡλείους ἀπὸ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ἀνέθηκε τὴν προεδρείαν αὐτῶν εἰς τὸν Πισάτας, μεθ' ὧν ἐτέλεσεν ἀπὸ κοινοῦ τὸν ἐν λόγῳ ἀγῶνας (τῷ 668 π. Χ.). Οὕτω λοιπὸν ἡ ἡγεμονία τῆς Πελοποννήσου περιῆλθεν ἐπὶ μικρὸν εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον, διτις ἐκνοιάζει τῆς ἔδρας τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Ἄλλ' ὁ Φείδων δὲν ὑπῆρξε μόνον βασιλεὺς Ἰσχυρός· ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀνήρ, εἰς δὲν ἡ Πελοπόννησος ὅλη, ἐν μέρει δὲ καὶ ἡ Ἑλλὰς ὅλη, δφείλει προόδους σπουδαιοτάτας. Διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτοῦ εἰς τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνας ηὔρυνε τὸν δρίζοντα τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐγένετο ἡ κυριωτάτη αἰτία ὅπως οἱ τέως τοπικοὶ ἐκεῖνοι ἀγῶνες δλίγον κατ' ὀλίγον ἀποβῶσι πανελλήνιοι. Ὁ Φείδων πρῶτος ἔκοψε νομίσματα ἰδρύσας ἐν Αἰγίνῃ νομισματοκοπεῖον. Οὗτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ώρισμένα μέτρα καὶ σταθμά, ἄτυπα δικαίως ἐκ τοῦ δνόματός του ὀνομάσθησαν «Φειδώνεια». Ἐν τῷ νομισματικῷ συστήματι τοῦ Φείδωνος διετηρήθησαν μὲν τὰ προϋπάρχοντα δνόματα δραχμὴ καὶ δρυόλος, ωρίσθησαν δὲ καὶ δύο σταθμοὶ νομισμάτων, ὃν δὲ εἰς ἐκλήθη τάλαντον, δὲ ἐτερος μνᾶ.

Καὶ αἱ. μὲν ἐκπολιτιστικαὶ ἐνέργειαι τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἡγεμόνος ἔμειναν διαφορεῖς, τὸ Ἀργος ὅμως μετὰ τὸν θάρατον αὐτοῦ ἀπώλεσε διὰ παντὸς τὴν ἔξωτεροικήν αὐτοῦ δύναμιν. Οἱ Σπαρτιάται ἡδυνήθησαν, ὡς προείρηται, ν^τ ἀφαιρέσωσι παρὰ τῶν Ἀργείων τὴν Κυνουρίαν καὶ τὴν Θυρεάτιν καὶ νὰ γείνωσιν ἡγεμόνες τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ Ἡλεῖοι βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἡδυνήθησαν νὰ καταβάλωσιν δλοσκερῶς τὸν Πισάτας καὶ ν^τ ἀναλάβωσι τὴν προεδρείαν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Οἱ Ἀργεῖοι ὅμως καὶ μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς δυνάμεως των δὲν ἀπέβαλον τὰς ἀξιώσεις των περὶ τῆς ἡγεμονίας, ἔξηκολούθησε δὲ ἡ ἀντίθεσις αὐτῶν πρὸς τὸν Σπαρτιάτας. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων τὸ Ἀργος ἔξηγτλημένον ἐκ τῶν ἔσωτεροικῶν ἀνωμαλιῶν δὲν μετέσχε τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' ἔμεινεν οὐδέτερον, ἐν φ τούναντίον ἡ Σπάρτη ἡγεῖτο τῆς ἐλληνικῆς

συμμαχίας, εἰ καὶ φιλῷ μόνον δρόματι, διότι κατ' οὐσίαν ἤγοντο οἱ Ἀθηναῖοι.

§ 30. Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης ἐν Πελοποννήσῳ.

Μετὰ τὴν ταπείνωσιν καὶ τοῦ Ἀργους ἡ δύναμις τῆς Σπάρτης ἦξήθη. Ἀπασαι σχεδὸν αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τοῦ Ἀργους καὶ τῆς Ἀχαΐας, ἥραθησαν καὶ ἀπετέλεσαν ἴσχυρὰν συμμαχίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Αἱ σύμμαχοι πόλεις ἐπειπον ἀντιποσώπους εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Σπάρτης συγκαλούμενον συνέδριον, ὅπερ ἀπεφάσιε περὶ πολέμου ἢ περὶ εἰρήνης καὶ ἐν τῷ ὅποι ἀι μὲν ἴσχυρότεραι είχον μίαν ψῆφον ἐκάστη, αἱ δὲ ἀσθενέστεραι ἐψήφιζον δμοῦ μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν πολέμῳ ἔτασσον τοὺς στρατούς των ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τῆς Σπάρτης, συνεισέφερον δὲ τὰς ἀιγαϊάς χοηματικὰς εἰσφοράς.

12ος § 31. Πολιτεία τῆς Κρήτης.

Παλαιότατα ἡ Κρήτη κατῳκήθη ὑπὸ διαφόρων πελασγικῶν φύλων, συγγενῶν πρὸς τοὺς κατὰ τοὺς παναργαίους χρόνους κατοικοῦντας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Καθ' ὃν δὲ χρόνον οἱ Φοίνικες ἐδέσποζον τοῦ Αλγαίου πελάγους, ἡ Κρήτη ἀπετέλει ἐπιφανῆ σταθμὸν τῶν Φοίνικων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς θαλάσσαις. Καὶ ἔκπισαν μὲν οἱ Φοίνικες ἐν αὐτῇ πολλὰς ἀξιολόγους πόλεις καὶ εἰσήγαγον σηματικὰς λατρείας καὶ τέχνας, ἐν τούτοις δὲν ἥδυνήθησαν νὰ ἐκβάλωσιν ἢ νὰ ὑπερικήσωσι τὸν παλαιὸν τῆς νήσου κατοίκους, οἵτιες ὀνομάζοντο «Ἐτεόκρητες» ἢτοι αὐτόχθονες Κρήτες. Τούναντίον εἰς τὸν αὐτόχθονας τούτους Πελασγοὺς προσῆλθον νεώτερα Ἑλληνικὰ φῦλα ἐκ Φρυγίας, οὕτω δὲ ἐνωρίata συνεπυκνώθη ἐν Κρήτῃ πλῆθος λαῶν καὶ γλωσσῶν, ἐκ τῆς συμπυκνώσεως δὲ καὶ ἀγαράσεως τῶν διαφόρων τούτων λαῶν διεμορφώθη πολιτισμὸς φέρων τὸν καθαρὸν τύπον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δστις κατόπιν μετεδόθη καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Τὸ πρῶτον βασίλειον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαίτητος, τὸ ὑπὸ τῆς ίστορίας ἀναφερόμενον, ἦτο τησιωτικόν, τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνωος. Ὁ Μίνως ἰδρυσε τὴν πρώτην πολιτισμὸν θαλασσοκρατίαν, ἥρξε τῶν

Κυκλάδων νήσων ἐκδιώξας τοὺς Κᾶρας πειρατάς, ὡκισε τὰς πλεύστας ἐξ αὐτῶν καὶ ἐγκατέστησαν ἐν αὐταῖς τοὺς παῖδας του ὡς ἡγεμόνας (ὑπάρχους) πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων παρὰ τῶν ὑποτελῶν (Θουκ. A. 4.). Εἰς τοσαύτην δὲ ἀκμὴν εἶχε φθάσην ἡ Κρήτη ἐπὶ τοῦ Μίρων, ὥστε ὁ Ὄμηρος δυνομάζει αὐτὴν Ἐκατόμπολιν. Ἡ κυριωτάτη τῶν πόλεων ἦτο ἡ Κρωσός, ἔδρα τοῦ Μίρων. Βραδύτερον κατακυρίεσσης τῆς βασιλείας ἴδρυθησαν εἰς τὰς διαφέρουσας κρητικάς πόλεις διλιγαρχίαι· ἐντεῦθεν δὲ διεπάσθη ἡ ἐνότης τῶν κρητικῶν λαῶν.

Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον, μία μεγάλη μερὶς αὐτῶν, ὡς εἴδηται, μετενάστευσεν εἰς τὴν Κρήτην. Οἱ Δωριεῖς ἐπῆλθον εἰς τὴν Κρήτην δίκην κατακτητῶν. Ἀπαρτίσαντες στρατιωτικὰ σώματα ὑπέταξαν τοὺς ἰθαγενεῖς, τοὺς δοπίους οὐδεὶς δεσμὸς ἐνότητος συνήργωνε. Τὰ κυριώτερα δὲ προπύργια τοῦ νέου ἀποικισμοῦ τῶν Δωριέων ὑπῆρξαν ἡ Κυδωνία, ἡ Κρωσός, ἡ Γόρτυν καὶ ἡ Λύκτος.

Πλὴν τοῦ δραμητικοῦ θάρρους καὶ τῆς δυνάμεως τῶν δοράτων οὐδὲν ἄλλο οἱ Δωριεῖς εἰσεκόμισαν εἰς τὴν ἵκανῶς προηγμένην καὶ πεπολιτισμένην Κρήτην. Δὲν ἀνεστάτωσαν οὐδὲ ἀνέτρεψαν τὸ ἀρχαῖον καθεστώς αὐτῆς. Οἱ θεσμοὶ τῆς δωρικῆς Κρήτης προστήροχον καὶ πρὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως. Γένη ἀριστοκρατικά, ὃν τὰ δίκαια ἀνήρχοντο εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, διετήρησαν τὴν ἔξουσίαν καὶ μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν, οἱ δὲ Δωριεῖς συνθηκολογήσαντες μετὰ τῶν γενῶν τούτων ἔλαβον ἵκανὸν μέρος τῶν γαιῶν, μετέσχον τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ ἀπετέλεσαν τὴν μάχιμον τάξιν τῆς χώρας. Ἀφ' οὗ δὲ διερρυθμίσθησαν διὰ συνθηκολογίας αἱ σχέσεις τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τῶν νεωτέρων κυρίων τῆς πολιτείας παρήχθη οὕτω καὶ διεμορφώθη νέος πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς δργανισμός, πρὸς ὃν μεγάλην ἔχει δρμοιότητα δ. κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς δργανισμὸς τῆς Σπάρτης· κατὰ τὴν πάγκουνον δὲ δρμολογίαν τῶν ἀρχαίων οἱ θεσμοὶ τῆς Σπάρτης ἐκ Κρήτης εἶχον τὴν ἀρχήν των.

Οἱ βίοι τῶν Δωριέων τῆς Κρήτης ἦτο καθαρῶς στρατιωτικός. Διηγῆτων οὗτοι ἐν συσσιτίοις, ἄτυπα ἐκαλοῦντο «ἄνδρεῖα» καὶ ἡσοκοῦντο διηνεκῶς εἰς τὰ δύλα. Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς ἀφέθη εἰς τοὺς ἐγχωρίους, οἵτινες κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου ἐπεβιβάσθησαν εἰς κατάστασιν ὑποτελῶν καὶ ἐστεργήθησαν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων· διηρέθησαν δὲ οὗτοι εἰς δύο κατηγορίας

εἰς «μωνίτας» καὶ εἰς «κλαρώτας». Οἱ πρῶτοι ἡσαν δοῦλοι τοῦ κοιτοῦ καὶ ἐκαλλιέργουν τὸν ἀγροὺς τὸν ἀνήκοντας εἰς τὸ δημόσιον. Οἱ δεύτεροι ἡσαν δοῦλοι τῶν πολιτῶν καὶ ἔζων καλλιέργοῦντες τὰ κτήματα τὰ κληρωθέντα εἰς τὸν κατακτητάς. Οἱ παῖδες τῶν Δωριέων ἀνετρέφοντο ὑπὸ τῆς Πολιτείας· μετεῖχον καὶ αὐτοὶ τῶν συστίων μετὰ τῶν ἀνδρῶν· ἔφηβοι δὲ γενόμενοι ἀπετέλουν τὰς λεγομένας ἀγέλας. Αἱ ἀγέλαι ὑπὸ τὸν ἀγελάτας ἡσκοῦντο εἰς τὰ δπλα, ἐξήρχοντο εἰς θήραν καὶ καθ' ὁρισμένας ἡμέρας συνεκρότουν κατ' ἀλλήλων πλαστὰς μάχας ἵνα ἐθίζωνται οἱ νέοι εἰς τὸ πολεμεῖν.

Τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν ἔξουσίαν ἐν ἐκάστῃ πόλει εἶχον δέκα ἐνιατίσιοι ἀρχοντες καλούμενοι «κόσμοι», ἣτοι κοσμηταί. Οἱ κόσμοι ὑπεῖχον εὐθύνας εἰς τὴν γερουσίαν, ἣτις ἀπετελεῖτο ἐκ 30 μελῶν ἀνευθύνων καὶ ἰσοβίων λαμβανομένων ἐκ τῶν ἀποχωρούντων ἐκ τῆς ἀρχῆς κόσμων.

'Ἐν τούτοις οἱ δωρικοὶ θεσμοὶ τῆς Κρήτης οὐδέποτε παρήγαγον τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῶν θεσμῶν τῆς Σπάρτης· ἡ σπαρτιατικὴ πειθαρχία ἢ δὲν ἐπεκράτησε ποτὲ εἰς τὰς κρητικὰς πόλεις ἢ προϊμιώτατα παρημελήθη· ἐπτὸς δὲ τούτου αἱ κατὰ πόλεις δλιγαρχίαι περιῆλθον εἰς ἔριδας, πολλάκις δὲ καὶ εἰς πολέμους πρὸς ἀλλήλας, ἀποτέλεσμα τῶν δποίων ἦτο ἡ ἔξασθένησις. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον, ἐν ᾧ κατὰ τὸν προϊστορικὸν χρόνον ἡ Κρήτη πολυειδῶς διεφημίσθη, ἐπὶ τῶν κατόπιν ἴστορικῶν χρόνων δὲν ἀνεδείχθη οὐα ἐπρεπε.

§ 32. Πολιτειακαὶ μεταβολαὶ ἐν Ἑλλάδι. Ολιγαρχία - τυραννία.

Τὰ ἀρχαιότατα πολιτεύματα εἰς τὰς διαφόρους ἐλληνικὰς πόλεις ἤσαν βασιλεῖαι κληρονομικαί. Προϊόντος δύμως τοῦ χρόνου καὶ σὸν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἔθνους ἡ βασιλεία ἥρχισεν καταρρέει, τούναντίον δὲ ηγεάνετο ἡ ἴσχυς καὶ ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν, οἵτινες περιεστοίχιζον τὸν χρόνον τῶν βασιλέων καὶ ἀπετέλουν τὸ συμβούλιον αὐτῶν. Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος ἡ βασιλεία ὑπεκώρησεν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀντ' αὐτῆς δὲ ιδρύθη δλιγαρχία, ἣτοι ἀρχὴ δλιγών ἀνδρῶν, τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ πλουσιωτέρων. Μόνον ἐν Σπάρτῃ διετηρήθη μέχρι τῶν τελείταιων χρόνων ἡ βασιλεία, ἡς δύμως τὰ δικαιώματα, ὡς εἴδομεν, κατὰ πολὺ ἤσαν περιωρισμένα. Ωσ-

αύτως ἡ βασιλεία διετηρήθη καὶ ἐν Ἡπείρῳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἄλλὰ καὶ ἡ δλιγαρχία κατέστη μισητὴ εἰς τοὺς πολλούς. Οἱ εὐγενεῖς οἱ κατέχοντες τὴν ἔξουσίαν ὅχι μόνον ἀπέκλειον τὸν δῆμον πάσης συμμετοχῆς εἰς τὰ κοινά, ἀλλὰ καὶ κατέθλιψον αὐτὸν δι' ἐπαχθῶν φόρον καὶ βαρείας ἐργασίας. Ἐν τούτοις ὁ δῆμος διὰ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας προσαχθεὶς εἰς εὐπορίαν ἀπέκτησε συνείδησιν τῶν δικαιωτάτων του, δι' ὃ καὶ ἐξηγέρθη κατὰ τῶν εὐγενῶν ζητῶν καὶ αὐτὸς συμμετοχὴν εἰς τὰ κοινά. Ἐντεῦθεν προεκαλοῦντο συγχραὶ στάσεις. Καὶ εἰς τυνας μὲν πόλεις οἱ εὐγενεῖς ἡραγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἀνετέθην ἡ διαρρόθμασις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων εἰς αἰσιμυήτας (διαιτητὰς) ἡ εἰς γομοθέτας. Τοιοῦτοι ἄνδρες ὑπὸ πάντων τιμώμενοι διὰ τὴν ἀρετὴν των καὶ τὴν σοφίαν ὑπῆρχεν ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων ἐν Ἀθήναις, ὁ Πιπτακὸς ἐν Μυτιλήνῃ, ὁ Φιλόλαος ἐν Θήβαις, ὁ Χαρώνδας ἐν Κατάρῃ τῆς Σικελίας, ὁ Ζάλευκος ἐν τοῖς Ἐπιζεφυρίοις Λοκροῖς τῆς κάτω Ιταλίας.

Ἄλλαχοῦ δῆμος οἱ κρατοῦντες εὐγενεῖς ἀπέκρουσαν πᾶσαν ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ καὶ ἐξηκολούθουν καταπιέζοντες καὶ καταθλίβοντες αὐτὸν· δι' ὃ προεκάλεσαν βιαιοτέρους καὶ αίματηροὺς ἀγῶνας. Κατὰ τούτους τοὺς ἀγῶνας δυνατοί τυρες καὶ φιλόδοξοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν, ὀφελούμενοι ἐκ τῆς εὐνοίας τοῦ λαοῦ κατέλυσαν εἰς τυνας πόλεις τὴν δλιγαρχίαν καὶ ἐγένοντο αὐτοὶ τύραννοι, συγκεντρώσαντες εἰς ἕαυτοὺς τὴν ὑπεριτάην τῆς πολιτείας ἀρχήν. Ἡ ἐποκή τῆς τυραννίδος συμπίπτει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 7ης ἐκατονταετηρίδος μέχρι τῶν μέσων τῆς 6ης.

Πολλοὶ τῶν τυράννων ἀνεδείχθησαν ἄξιοι τῆς ὑψηλῆς θέσεως, ἥν αὐτογνωμόνως κατέλαβον, καὶ ἐκυβέρνησαν λαμπρῶς. Διὰ τῆς προστασίας τοῦ ἐμπορίου, διὰ τῶν σχέσεων, ἃς συνῆψαν πρὸς ξένους δυνάστας, διὰ τῶν κοινωφελῶν ἐργῶν καὶ διὰ τῆς θεραπείας τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀφῆκαν λαμπρὰν ἐποκήν ἐν τῇ ἴστορίᾳ τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Οἱ διάδοχοι δῆμοις αὐτῶν ἐξώκειλαν εἰς κατάχρησιν τὰς ἔξουσίας των καὶ ἀπέβησαν δεσπόταις βίαιοι. Ἐπὶ τῶν Μηδικῶν χρόνων κατελύθη σχεδὸν πανταχοῦ ἡ τυραννίς καὶ εἰς τοῦτο συνετέλεσαν κατὰ μέγα μέρος οἱ Σπαριτᾶται· ἀντὶ δὲ τῆς τυραννίδος εἰς μὲν τὰ Ἰωνικὰ πόλεις ἵδρυμένησαν δημοκρατίαι, εἰς δὲ τὰς δωρικὰς δλιγαρχίαι.

130
§ 33. Ἡ τυραννίς ἐν Σικυῶνι, Κορίνθῳ καὶ Μεγάραις.

203
'Ορομαστότατοι τῶν ἐν Ἑλλάδι τυράννων ὑπῆρξαν :

α') Ἐν Σικυῶνι ὁ Ὁρθογόρας (673 π. X.) καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ Ὁρθογορίδαι. Τούτων ἐπιφανέστατος ὑπῆρξεν ὁ Κλεισθένης ἀρχαῖς μεταξὺ τοῦ 600 καὶ 560 π. X. Ὁ Κλεισθένης κατεπολέμησε τὰς ἐπὶ τῆς Σικυῶνος ἡγεμονίας ἀξιώσεις τοῦ Ἀργους καὶ κατήνεγκε καὶ αὐτῶν καιρίαν πληγήν, ἐπαπέινωσε δὲ τοὺς δλιγαρχούς. Ἡ δύναμις τῆς Σικυῶνος ἐπὶ Κλεισθένους ἦτο μεγίστη· εἰς αὐτὸν δὲ ἀνετέθη καὶ ἡ ἡγεμονία τοῦ α' ἵεροῦ πολέμου, καθ' ὃν κατεστράφη ἡ Κρίσσα (ἴδε ^πσελ. 71). Ἡ προσωπικὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ Κλεισθένους μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν περιφανῶν τυπῶν, ἀς ἐνίκησεν εἰς τὰ Πύνια καὶ εἰς τὰ Ὄλύμπια. Πολυνηρόληπτοι δέ ὑπῆρξαν καὶ οἱ γάμοι τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἀγαρίστης μετὰ τοῦ ἔξ Αθηνῶν Ἀλκμεωνίδου Μεγαλέους, ἔξ οὐ ἐγεννήθη ὁ ἔξοχος νομοθέτης τῶν Αθηνῶν Κλεισθένης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθένους κατελύθη ἡ ἐν Σικυῶνι τυραννίς καὶ ἐγένετο δημοκρατία· καὶ αὕτη ὅμως μετ' ὀλίγον κατελύθη ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἀντικατασταθεῖσα δι' ὀλιγαρχίας.

β') Ἐν Κορίνθῳ ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακήσεως κατεῖχον τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς, Ἡρακλεῖδαι τὸ γένος, καλούμενοι Βακχάδαι ἀπὸ τοῦ Βάκχιδος. Ἀπὸ τοῦ 747 π. X. ὅμως αὐτοὶ οἱ Βακχιάδαι, ἢτοι τὸ σύνολον τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν, κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐπέτρεπον κατ' ἕτος τὴν ἐκτελεσικὴν ἔξουσίαν εἰς ἔνα ἔξ εαυτῶν πρύτανιν καλούμενον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Κόρινθος ἀπέβη πόλις πλουσία καὶ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικωτάτη, δὲ λαὸς εὐπορήσας ἐξανέστη κατὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ἐζήτει συμμετοχὴν εἰς τὰ δημόσια πράγματα· ἐκ τῆς περιστάσεως δὲ ταύτης ὁφελούμενος ὁ δημαγωγὸς Κύψελος κατέλυσε τὴν δλιγαρχίαν τῶν Βακχιαδῶν καὶ ἐγένετο τύραννος (655 π. X.). ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὸν Ὁρθογόραν τῆς Σικυῶνος, δοτὶς κατήγετο ἔξ εὐτελοῦς γένους, δ Κύψελος κατήγετο ἔξ ἐπιφανῶν γονέων καὶ μάλιστα ἐκ μητρὸς ἦτο Βακχιάδης. Υἱὸς δὲ καὶ διάδοχος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Περιήλαδος, εἰς ἐκ τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀμφότεροι οἱ τύραννοι οὗτοι ἀνύψωσαν τὴν δύναμιν τῆς Κορίνθου καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς· ἐξωτερικῶς μὲν διότι ἴδουσαν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς εἰς τὰς παράλια τῆς Αἰτωλίας, Ἀκαρναίας, Ἡπείρου καὶ Πλλυρίας, ἀπώκυσαν τὴν Ποτίδαιαν ἐν τῇ Χαλκ-

δικῆς χερσονήσω καὶ συνῆψαν ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τῶν παραλίων πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ μετὰ τῶν βασιλέων τῆς Λυδίας καὶ τῆς Αἰγύπτου· ἐσωτερικῶς δὲ διότι προήγαγον τὴν βιομηχανίαν, τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὴν ναυπηγικήν. Ἐπὶ Περιάνδρου ὑπέκειντο εἰς τὴν Κόρινθον ἡ Κέρκυρα, ἡ Ἀμβρακία, ἡ Λευκάς, ἡ Ἀπολλωνία, ἡ Ἐπίδαυρος, τὰ Μέγαρα καὶ ἄλλαι τινὲς πόλεις. Ἐπὶ τοῦ Ψαμμιτίχου δικῆς ὅμως, ἀνεψιοῦ τοῦ Περιάνδρου, κατελύθη ἐν Κορίνθῳ ἡ τυραννίς καὶ ἡ ἀρχὴ παρεδόθη εἰς τοὺς εὐπορωτέρους τῶν πολιτῶν βραδύτερον δὲ ἡ Κόρινθος προσῆκλθεν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης πελοποννησιακὴν συμμαχίαν.

γ') Τὰ Μέγαρα καὶ ἀρχὰς περιελήφθησαν εἰς τὸ δωρικὸν βασίλειον τῆς Κορινθίας· προϊσώτατα ὅμως ἀπέβαλον τὴν κυριαρχίαν ταύτην καὶ ἔγενοντο αὐτόνομα. Κατὰ τὴν 7ην καὶ 8ην ἑκατονταετηρίδα ἔφθασαν εἰς μεγίστην ἀκμὴν ἐκπέμψαντα πολλὰς ἀποικίας καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς ἐν Ἀσίᾳ Βιθυνίας, καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς Σικελίας. Περὶ τὸ 620 π.Χ. ὁ δημαγωγὸς Θεαγένης καταβαλὼν τοὺς ἀριστοκρατικοὺς ἐγένετο τύραννος. Οὗτος ἔνεκα τῆς ἐν Ἀθήναις ἀποπείρας τοῦ γαμβροῦ του Κύλωνος, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μακρὸν καὶ πεισματώδη καὶ κατώρθωσε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτῶν τὴν Σαλαμίνα. Ἄλλ' ἡ τυραννίς τοῦ Θεαγένους δὲν διετηρήθη. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἔξεβαλον αὐτὸν τῆς ἀρχῆς καὶ ἴδρυσαν αὖθις δলιγαρχίαν. Μετ' δλίγον ὅμως ὁ δῆμος ἐπετέθη κατὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ δεινὴ ἀναρρία ἐπηκολούθησεν. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐφυγαδεύθησαν καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν ἐδημεύθησαν. Μεταξὺ δὲ τῶν φυγαδευθέντων ἦτο καὶ ὁ εὐπατρίδης ποιητὴς Θέογνις, δοτις ἐθρήνει τὴν ἀπώλειαν τῶν πατρῷών κτημάτων. Εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ταύτας ἔριδας ἐπέθηκαν τέρμα οἱ Σπαρτιάται ἐγκαταστήσαντες καὶ πάλιν τὴν ἀριστοκρατίαν.

Hes

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

§ 34. Προϊστορικοὶ χρόνοι. — Ὁ ἐπὶ Θοσέως δυνοικός. — Βασιλεία. — "Αρχοντες.

'Ἐν φ' οἱ Δωριεῖς Σπαρτιάται ἔχοντες καραπῆρα σταθερὸν καὶ ἀμετάβλητον διετήρουν ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὅλας τὸ λυκούργειον πολίτευμα, ἐν Ἀθήναις, τῇ μητροπόλει τῶν Ἰωνῶν, τὸ πολίτευμα ὑπέστη συνεχεῖς μεταβολαὶ διὰ τὸ εἰς ταύτας εὐεπίφροδον τοῦ ἰωνικοῦ φύλου. Ἐν Ἀθήναις κάλλιον ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ πόλει δυνάμεδα νὰ πα-

ρακολονθήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Παλαιόθεν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς διηγοῦντο εἰς τέσσαρας φυλὰς τοὺς Αἴγοκερεῖς, Ἀργαδεῖς, Ὀπλητας καὶ Ιελέοντας, ή δὲ παράδοσις ἀναφέρει τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰς τὸν Ἰωνα, τὸν γενάρχην τῶν Ἰώνων. (Στραβ. VIII σ. 383). Ἡ Ἀττικὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἀπετέλει ἐν δλον, ἀλλ᾽ ἡτο διηγημένη εἰς δώδεκα πόλεις, ἐκάστη τῶν δποίων εἶχεν ἰδίους ἄρχοντας καὶ ἴδια βουλευτήρια καὶ πρυτανεῖα. Ο Θησεὺς δόμος καταργήσας τὴν αὐτονομίαν τῶν πόλεων τούτων ἤρωσεν αὐτὰς πολιτικῶς ὑπὸ μίαν ἀρχὴν καταστήσας κέντρον καὶ πρωτεύουσαν τῆς Ἀττικῆς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἴδρυσεν ἐν βουλευτήριον καὶ ἐν πρυτανεῖον κοινὸν (Θουκ. B. 15). Τότε πολλοὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς οἰκούντων εὐπατριδῶν μετέψησαν ἐν Ἀθήναις, αἵτινες οὕτω ἥρχισαν νὰ γίνωνται πόλις μεγάλη καὶ ἵσχυρά. Ἡ πολιτικὴ ὅμως αὕτη ἔνωσις δὲν ἔγειρε καθ' ὅλα εἰληρικῶς. Οἱ Ἐλευσίνοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βριλησσοῦ κειμένης Παλλήνης ἀντέστησαν καὶ ἡραγκάσθησαν διὰ πολέμου νὰ ὑποκύψωσι καὶ ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηνῶν. Ο Θησεὺς πρὸς ἀνάμηντον τῆς πολιτικῆς ταύτης ἔνώσεως ὥρισε νὰ ἐορτάζωνται κατ' ἔτος τὰ Συνοίκια· διὰ τοῦτο δὲ συνέστησε καὶ τὴν μεγάλην ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων. Πλὴν τῆς φυλετικῆς διαιρέσεως τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, ἡτις βάσιν εἶχε τὸ γένος, ὑπῆρχε καὶ κοινωνικὴ διάκρισις αὐτῶν ἀποδιδομένη, κατὰ τὰς παραδόσεις, εἰς τὸν Θησέα· διὰ τοῦτο δηλονότι διήρεσε τὸν λαὸν εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς εὐπατρίδας (εὐγενεῖς), εἰς γεωμόρους (γεωκτήμονας) καὶ εἰς δημιουργοὺς (τεχνίτας).

Ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐβασίλευον ἐν Ἀθήναις οἱ ἀπόγονοι τοῦ Θησέως, ἔως ὅτου ἦλθεν ἐκ Πύλου ὁ Νηλεύδης Μέλανθος, ὃστις νικήσας ἐν μονομαχίᾳ τὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσβαλόντα βασιλέα τῶν Βοιωτῶν Ξάνθον, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦ Μελάνθου νίδιος ἦτο διὸ πολυνθύλητος Κόδρος, ὃστις διὰ τοῦ ἔκουσίου θανάτου τοῦ ἔσωσε τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων.

Μετὰ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Κόδρου, ἐξηκολούθει μὲν νὰ βασιλεύῃ ὁ οἰκος αὐτοῦ καὶ ἐγένετο βασιλεὺς ὁ νίδος τοῦ Κόδρου Μέδων, ἀλλὰ τὰ προνόμια τῆς βασιλείας βραδύτερον περιωρίσθησαν κατὰ πολὺ. Ἐπειδὴ δηλ. τινὲς τῶν βασιλέων ἦσαν μαλθακοὶ εἰς τὰ πολεμικά, ἐπικατέστη καὶ δευτέρα ἀρχὴ ἡ πολεμαρχία· σὸν τῷ χρόνῳ δὲ ἐγένετο καὶ τρίτη ἀρχὴ, ἡ τοῦ ἄρχοντος. Οὕτω λοιπὸν ἀντὶ ἐνὸς

βασιλέως ἡσαν τρεῖς ἀρχοντες ἐκλεγόμενοι ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κόδρουν.
Ἐκ τούτων δὲ μὲν πολέμαρχος ἐπεμελεῖτο τῶν πολεμικῶν πραγμάτων·
δὲ ἄρχων, ὃστις σὺν τῷ χρόνῳ ἀπέκτησε τὴν μεγίστην δύναμιν, εἰχε
τὴν ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, ἐκ τοῦ δινόματος δὲ αὐτοῦ ἐχρονολο-
γοῦντο τὰ ψηφίσματα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα, δῆθεν καὶ «ἐπώ-
νυμος ἄρχων» ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐκαλεῖτο· δὲ βασιλεὺς περιω-
ρίσθη εἰς τὰ θρησκευτικὰ μόνον.

Μέχρι τοῦ 375 π.Χ. οἱ τρεῖς ἀρχοντες ἡσαν ἵσοις· ἐπειτα ἡ ἀρχὴ¹
αὐτῶν περιωρίσθη εἰς 10 ἔτη· ἀπὸ δὲ τοῦ 683 ἐγένετο ἐνιαυσία καὶ
ἀντὶ τριῶν ἐξελέγοντο ἐννέα, καὶ οὐχὶ πλέον ἐκ μόνου τοῦ οἴκου τοῦ
Κόδρου, ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν εὐπατριδῶν. ᘾκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων
οἱ ἔξι τελευταῖοι ὀντούσθαι φέρονται, ἔργον δὲ εἶχον οὗτοι ν' ἀνα-
γράφωσι τὰ θέσμα ἡτοι τὰ καθιερωθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου ἔθιμα καὶ
νὰ φυλάιτωσιν αὐτά, ὅπως προσάγωσιν εἰς τὰς δίκας καὶ κατ' αὐτὰ
κρίνωνται οἱ ἐγκληματοῦντες. Πρὸ δὲ τοῦ Σόλωνος ἐκαστος τῶν ἐννέα
ἀρχόντων εἶχεν ὕδιον ἀρχεῖον, ὁ βασιλεὺς τὸ βουνόλιον, δὲ πολέμαρχος
τὸ πολεμαρχεῖον ἢ ἐπικύνειον, δὲ ἄρχων τὸ πρωτανεῖον καὶ οἱ θεομο-
θέται τὸ θεομοθετεῖον· ἐπὶ δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ οἱ ἐννέα ἀρχοντες
συνήρχοντο εἰς τὸ θεομοθετεῖον.

Ἐτέρα μεγίστη ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἦτο ἡ ἔξι Ἄρειον Πάγον Βουλῇ,
εἰς τὴν δύοιαν εἰσήρχοντο κατ' ἔτος οἱ ἐννέα ἀρχοντες μετὰ τὸ πέρας
τῆς ἀρχῆς των· ἡσαν δὲ οἱ Ἄρεοπαγῖται ἵσοις. Ἡ ἔξι Ἄρειον
Πάγον Βουλῇ ἐπετήρηει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ μετεῖχε τοῦ
πλείστου μέρους τῆς διοικήσεως τῆς πόλεως, εἶχε δὲ ἀπόλυτον ἔξου-
σίαν νὰ κολάζῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ χορηματικὸν πρόστιμον εἰς πάντας
τοὺς ἀκοσμοῦντας. (Ἄριστ. Ἀθ. Πολ. 3.)

§ 33. Κύλων

Οἱ εὐπατρίδαι κατορθώσαντες νὰ καταλύσωσι τὴν μοναρχίαν με-
τέβαλον τὸ πολιτευμα εἰς διλιγαρχίαν. Ἀτάσας τὰς ἀρχὰς κατεῖχον
αὐτοῖς, πρὸς δὲ τὸν λαὸν ἐφέροντο σκληρότατα. Ωσάντως αὐτοὶ κατεῖ-
χον καὶ πᾶσαν τὴν γῆν, οἱ δὲ πένητες εἰργάζοντο τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν
ἀποδίδοντες εἰς αὐτοὺς· τὰ 5)6 τῶν προϊόντων τῶν ἀγρῶν, κρατοῦντες
δὲ δι' ἐαυτοὺς τὸ 1)6 λόγω ἐργασίας· ἐκαλοῦντο δὲ οἱ πένητες πελάται ἢ
ἐκτήμοροι. Εὰν δομῶς δὲν ἐπλήρωντο τὰς μισθώσεις, ἐγίνοντο δοῦλοι

καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες αὐτῶν. Ὡσαύτως ἐγίνοντο δοῦλοι καὶ ὅσοι δὲν ἦδύναντο νὰ πληρώσωσι τὰ χρέη των εἰς τὸν δανειστάς, διότι οἱ δανεισμοὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων (^{Άριστ.} Ἀθ.Πολ.2). Ἐν γένει ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ ἦτο ἀθλιωτάτη καὶ τὸ μῆσος αὐτοῦ κατὰ τῶν πλουσίων μέγιστον.

Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἥθελησε νὰ ὠφεληθῇ πλούσιός τις εὐπατρίδης, Κύλων καλούμενος, ὅστις ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς δλυμπιονίκης. Βοηθούμενος οὗτος ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις δπαδῶν τον καὶ ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του Θεαγένους, τυράννου τῶν Μεγάρων, διεροήθη νὰ γείη τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, δι' ὃ καὶ κατέλαβεν αἰφνίδιως ἐν ἔτει 636 π.Χ. μετὰ πολλῶν δπαδῶν του τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιόν του δῆμος ἀπέτυχε. Ὁ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐπώνυμος ἄρχων Μεγακλῆς, υἱὸς τοῦ Ἀλκμέωνος, ἐποιιόρκησε στενῶς τὴν Ἀκρόπολιν· καὶ ὁ μὲν Κύλων κατώρθωσε νὰ δραπετεύῃ καὶ ἵνα σωθῇ καταφυγῶν εἰς Μέγαρα πρὸς τὸν πενθερόν του· οἱ δὲ δπαδοὶ ἀντοῦ κατέφυγον ὡς ἵκεται εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς· ποιήσαντες δὲ σπονδάς πρὸς τὸν περὶ τὸν Μεγακλέα, δπως δικασθῶσιν, ἐν φῷ κατήρχοντο εἰς τὸ ἄστυ, ἐσφάγησαν οἱ περισσότεροι παρασπόνδως πρὸς τοῦ βωμοῦ τῶν Εὑμενίδων παρὰ τὸν Ἀρειον Πάγον.

Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐδειροήθη ὡς ἀσέβημα πρὸς τὸν θεοὺς καὶ ὠρομάσθη «Κυλώνειον ἄγος». ἐπειδὴ δὲ ἐνέσκηψε λοιμικὴ νόσος εἰς τὴν πόλιν, δεισιδαίμων λαὸς ἀπέδωκε ταύτην εἰς δργὴν τῶν θεῶν. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὡς ἐναγεῖς καὶ ἀλιτήριοι εἴλκυνσαν καθ' ἑαυτῶν τὸ κοινὸν μῆσος· ὅθεν ὑπεβλήθησαν εἰς κοίσιν καὶ οἱ μὲν ζῶντες ἐξ αὐτῶν κατεδικάσθησαν εἰς ἀειφυγίαν, τὰ δὲ δστὰ τῶν ἀποθανόντων ἐξεβλήθησαν ἐκ τῶν τάφων καὶ ἐρρίφθησαν ἐξω τῶν δρίων τῆς Ἀττικῆς. Ἐκ τῶν ταραχῶν τούτων ἐπωφελούμενοι οἱ Μεγαρεῖς ἀφίρρεσαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τὴν Σαλαμῖνα· ἐπειδὴ δὲ ἡ δεισιδαιμονία κατεῖχεν εἰσέτι τὴν πόλιν, προσεκλήθη ἐκ Κρήτης ὁ σοφὸς γέρων Ἐπιμενίδης, ὅστις διὰ θυσιῶν ἐκαθάρισεν αὐτὴν καὶ ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην.

15

§ 36. Δράκων.

Ἡ ἄρχουσα τάξις ἐν Ἀθήναις ἐξηκολούθει καταπιέζουσα διαφοροτρόπως τὸν λαόν, ὅστις ἐνεκα τούτου ἐστασίαζε συγχάπις. Τὸ κακὸν

ἐπετείνετο καὶ ἐκ τοῦ δι τοῦ οἱ εὐπατρίδαι κατέχοντες καὶ τὴν δικαστικὴν ἔξουσίαν ἐδίκαζον κατὰ παλαιοὺς καὶ ἀγράφους νόμους, πάντοτε δὲ ἀπέδιδον τὸ δίκαιον εἰς τοὺς πλουσίους. Ὁ λαὸς ἔξεγερθεὶς ἀπήγησε γραπτοὺς νόμους, οἱ δὲ εὐπατρίδαι ἐπὶ τέλους ἡραγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἀνέθηκαν εἰς τὸν Δράκοντα, ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρισταίχου (621 π.Χ.) νὰ συγγράψῃ νόμους, δι’ ὃν ἡλπίζετο νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία ἐν τῇ πόλει.

Οἱ Δράκων συνέταξε νόμους ποιικοὺς καὶ πολιτικούς. Διὰ τῶν πρώτων ὥρισε τὰς ποιὰς τῶν ἐγκλημάτων, διὰ δὲ τῶν δευτέρων ὥρισε τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν. Καὶ τὰς μὲν ποιὰς ὥρισεν ὡς ἔξῆς· δὲ ἐκ προμελέτης ἀνθρωποκοτύρος ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐδημεύετο· ὡσαύτως διὰ θανάτου ἐτιμωροῦντο καὶ οἱ κλέπται· δὲ ἐξ ἀμελείας ἀνθρωποκοτύρος κατεδιάζετο εἰς ἀειφυγίαν καὶ ἐπετρέπετο εἰς πάντα πολιτηνὸν νὰ φονεύῃ ἀτιμωρητὴ τὸ ἀνθρωποκότυρον, ἐὰν οὗτος ἐτόλμα νὰ διαμείνῃ ἐπτὸς τῆς Ἀττικῆς· τὰ δὲ λοιπὰ ἐγκλήματα ἐτιμωροῦντο αὐστηρότατα μέν, ἀλλ ὅνχι καὶ μὲ θάνατον. Η ποιικὴ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος ἀληθῶς ἦτο σκληροτάτη, διὰ τοῦτο καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἔλεγον δι τοῦ ἀγράφη δι’ αἴματος καὶ οὐχὶ διὰ μελάνης.

Τὰ δὲ δικαιώματα τῶν πολιτῶν δἱ Δράκων ἐκανόνισεν ὡς ἔξῆς· τὴν νομοθετικὴν ἔξουσίαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ βουλὴ. Τῆς πρώτης μετεῖχον ἐκεῖνοι, οἵτινες ἥδυναντο νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ στρατῷ δριλιζόμενοι δι’ ἴδιων ἐξόδων· ἡ δὲ δευτέρα ἀπετελεῖτο ἐκ 401 μελῶν. Οἱ ἐννέα ἄρχοντες καὶ οἱ τομίαι ἐξελέγοντο ἐκ τῶν ἐχόντων περιουσίαν κτηματικὴν ἐλευθέρων οὐχὶ μικροτέρων τῶν δέκα μνᾶν⁽¹⁾ (ἡ μνᾶ = 100 δραχμαί), οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἵππαρχοι ἐκ τῶν ἐχόντων περιουσίαν κτηματικὴν ἐλευθέρων οὐχὶ μικροτέρων τῶν 100 μνᾶν καὶ παῖδας ἐκ νομίμου συζύγου ἄνω τῶν δέκα ἐτῶν· ἐξελέγοντο δὲ καὶ οἱ βουλευταὶ καὶ αἱ ἄλλαι ἄρχαι διὰ κλήρου ἐκ τῶν ἐχόντων ἡλικίαν ἀνω τῶν 30 ἐτῶν· διὸ δὲ δι τοῦτο δὲν ἥδυνατο νὰ ἀρξῃ οἰανδήποτε ἀρχήν, πρὸν κληρωθῶσιν ἀπαντες (Ἀριστ. Ἀθ. Πολ. 4.).

Τὸν Ἀρειον Πάγον κατέστησεν δἱ Δράκων φύλακα τῶν νόμων καὶ ἐπιτηρητὴν τῶν ἄρχων, ὡντα ἄρχωσι κατὰ τοὺς νόμους· δὲ ἀδικού-

(1) ΣΗΜ. Ἡ γραφὴ τῶν δέκα μνῶν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστ. είνε πλημμελής· πάντως τὸ ποσόν θὰ ἦτο μεῖζον τῶν 100 μνῶν.

μενος ύπό τυνος τῶν ἀρχόντων εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταγγεῖλῃ τοῦτον εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἵτις ἐτιμώρει διὰ χρηματικοῦ προστίμου τοὺς παραβάτας.

‘Αλλὰ τὰς φονικὰς δίκας, τὰς δρόπιας πρὸ τοῦ Δράκοντος ἐδίκαζεν δὲ Ἀρείος Πάγος, ύπηργαγεν δὲ Δράκων εἰς τὸ ὑπὸ αὐτοῦ συσταθὲν δικαστήριον τῶν ἔφετῶν, δπερ ἀπετελεῖτο ἐκ 51 εὐπατριδῶν ἐχόντων ἥλικιαν ἄνω τῶν 50 ἔτῶν καὶ οὕτινος προϊόρθευεν δὲ βασιλεύς. X.

1602

§ 37. Σόλων.

‘Ο Σόλων ἦτο νεὸς τοῦ Ἐξηκεστίδου καὶ συγγενῆς τοῦ Κόδρου, ἔγεννήθη δὲ ἐν Σαλαμῖνι τῷ 640 π. Χ. Νέος δὲν ἐπεχείρησε πολλὰ ταξείδια χάριν ἐμπορίου, πιθανώτερον ὅμως ἵνα γνωρίσῃ ξένους τόπους καὶ ἀποκτήσῃ μεγαλειτέραν πιθαν., διότι ἦτο φιλομαθέστατος· καὶ διετέλεσε πρέσβυτης ἔλεγε «γηράσκω δεὶ διδασκόμενος».

‘Ο Σόλων προσήργεκε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα τον διὰ τῆς πείρας καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ συνέσεως. ‘Οτε οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ μακρὸν καὶ δυσχερῆ πόλεμον κατὰ τῶν Μεγαρέων περὶ ἀνατήσεως τῆς Σαλαμῖνος ἀπήνδησαν καὶ ἔθεσαν νόμον, κατὰ τὸν δρόπιον ἐπιμωρεῖτο μὲν θάνατον ἐκεῖνος, δοσις ἥθελε συμβούλευση τὴν ἀναρέωσιν τοῦ πολέμου, δὲ Σόλων ἐλυπεῖτο σφόδρα βλέπων τὴν ὁραιάν νῆσον κατεχομένην ὑπὸ των Μεγαρέων. ‘Ιρα λοιπὸν ἀποφύγη τὴν ἐκ τοῦ νόμου τιμωρίαν, προσεποιήθη ἡμέραν τινὰ τὸν παράφρονα καὶ προσελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν ἥρχισε νέαν ἀπαγγέλλη ἐνθουσιῶδες ποίημά του ἐπιγραφόμενον «Σαλαμίς». ‘Ο λαὸς ἐνθουσιῶν λαμβάνει τὰ ὅπλα καὶ ἐκλέξεις στρατηγὸν τὸν Σόλωνα ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Μεγαρέων, νικᾷ αὐτοὺς καὶ ἀνακτᾷ τὴν Σαλαμῖνα (600 π.Χ.). Οὕτω τὸ δόνομα τοῦ Σόλωνος διεφημίσθη.

‘Ο Σόλων ἐγένετο περιφανῆς καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ τὸν α' ἰερὸν καλούμενον πόλεμον· οἱ Κρισσαῖοι δηλονότι διὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῶν, τῆς Κίρρας, δεσπόζοντες τῆς πεδιάδος τῆς Ἀμφίσσης, ἐφορολόγουν παρανόμως καὶ βαρέως τὸν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πορευομένους. ‘Ο Σόλων ἀντιπρόσωπος δὲν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Ἀμφικτυονικῷ συνεδρίῳ ἔπεισε τοὺς Ἀμφικτίονας ἵνα κηρύξωσι πόλεμον κατὰ τῶν Κρισσαίων. Οἱ Κρισσαῖοι ἐνικήθησαν καὶ ἡ πόλις

αὐτῶν Κρίσσα κατεοκάφη καὶ ἡ χώρα καθιερώθη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα 600 π.Χ.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος δὲν ἔβελτίωσαν οὐδόλως τὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ. Οἱ πολλοὶ ἐξηκολούθουν νὰ δουλεύωσιν εἰς τοὺς δλίγονς, οἱ δανεισμοὶ ἐγίνοντο ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων καὶ ἡ γῆ δλή ἀνῆκεν εἰς τοὺς δλίγονς· δύεν καὶ πάλιν ἐστασίασεν ὁ δῆμος κατὰ τῶν πλουσίων, αἱ δὲ δύο μερίδες ἐπὶ πολὺν ἵσταντο ἀντιμέτωποι ἀλλήλων. Τότε ἀπὸ κοινοῦ ἐξέλεξαν διαλλακτὴν καὶ ἀρχοντα τὸν Σόλωνα καὶ ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν πολιτείαν κατὰ τρόπον συμβιβάζοντα τὰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας. Ὡς δὲ ᾧτο γενναιοῖς στρατηγὸς καὶ ἐξοχος ποιητὴς ὁ Σόλων, οὕτω καὶ ὡς νομοθέτης ὑπῆρξε μέγας.

§ 38. Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Ο Σόλων γενόμενος κύριος τῶν πραγμάτων (594 π.Χ.), κατὰ πρῶτον ἦλευθέρωσε τὸν δῆμον, ἀπαγορεύσας τοῦ λοιποῦ νὰ δαερίζωνται οἱ πολῖται ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν σωμάτων· δσοι δὲ διὰ χρέη εἰχον γείνη δοῦλοι, ἥλευθερώθησαν. Ἐπειτα ἐποίησεν ἀποκοπὰς (ἀπαλλαγὴν) πάντων τῶν χρεῶν ἴδιωτικῶν καὶ δημοσίων. Αἱ ἀποκοπαὶ αὗται ὠνομάσθησαν σεισάχθεια, διότι διὰ τῶν ἀπεσείσθη τὸ βάρος τὸ ἀφόρητον, δπερ ἐπίειζε τὸν λαόν. Συγχρόνως ὅμως ὁ Σόλων, ἵνα διευκολύνῃ καὶ τὰς συναλλαγάς, εἰσήγαγε τὴν μεταβολὴν τοῦ νομισματικοῦ καὶ μετρικοῦ συστήματος· τοιουτοτρόπως ἡ μιτὰ ἀντὶ 73 δραχμῶν, ὡς ἐτιμᾶτο πρότερον, ἥδη ἐτιμᾶτο 100 δραχμῶν· τὸ δὲ νέον μετρικὸν σύστημα ᾧτο κατὰ 50 0]0 ἔλαττον τοῦ προτέρου. Κατήργησε πάντας τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος, πλὴν τῶν φρονικῶν, καὶ ἐποίησεν ἐπιτίμους πάντας, δσοι κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος εἰχον κηρυχθῆ ἀτιμοὶ, ἐξαιρέσας μόνον τοὺς προδότας καὶ τοὺς φόνεῖς.

Τὰ τῆς πολιτείας ὁ Σόλων διέταξεν ὡς ἔξῆς. Διετήρησε τὴν προϋπάρχουσαν διαιρεσιν τῶν πολιτῶν εἰς τέσσαρας τάξεις, τ. ἔ. εἰς πεντακοσιομεδίμυνους, ἵππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Ὡς βάσις τῆς διαιρέσεως ταύτης ἐχρησίμευε τὸ τίμημα (ἡ κτηματικὴ περιουσία), δπερ ὁ Σόλων ἐπεξέτεινεν καὶ εἰς τὰ ὑγρὰ προϊόντα. Οὕτω τὴν πρώτην τάξιν ἀπετέλουν οἱ ἔχοντες ἐτησίαν πρόσοδον πεντακοσίων μέτρων ἔηρῶν καὶ ὑγρῶν προϊόντων, τοῦτο ἔστι πεντακοσίων μεδίμυνων (σίτου

καὶ κριθῆς), ἢ πεντακοσίων μετρητῶν⁽¹⁾ (οἵνου καὶ ἔλαιου) ἢ συν-
αμφοτέρων. Τὴν δευτέραν τάξιν ἀπετέλουν οἱ ἔχοντες ἐτησίαν πρόσο-
δον τριακοσίων μέτρων καὶ δυνάμενοι νὰ τρέφωσι πολεμικὸν ἵππον. Τὴν
τρίτην τάξιν ἀπετέλουν οἱ ἔχοντες πρόσοδον διακοσίων μέτρων καὶ
τρέφοντες ζεῦγος γεωργικῶν βοῶν· τὴν δὲ τελευταίαν, τὴν τῶν θη-
τῶν, ἀπετέλουν οἱ ἔχοντες πρόσοδον μικροτέραν τῶν διακοσίων μέ-
τρων καὶ οἱ ἄποδοι. (Ἄριστ. Ἀθ. Πολ. 7).

Ἐκ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων ἔξελέγονται οἱ ἀρχοντες, οὐχὶ ὅμως
ἐκ πασῶν ἀδιακρίτως, ἀλλ' ἀνολόγως τῆς περιουσίας των· οὕτω οἱ
ταμίαι τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἀθηνᾶς ἔξελέγοντο ἐκ τῶν πεντακοσιο-
μεδίμων μόνον· οἱ ἐννέα ἀρχοντες ἔξελέγοντο ἐκ τῶν πεντακοσιομε-
δίμων καὶ ἐκ τῶν ἵππεων (Ἄριστ. Ἀθ. Πολ. 26,2)· οἱ δὲ λοιποὶ²
καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἥτοι οἱ πωληταὶ (ἔκμισθωται τῶν δημοσίων
προσόδων), οἱ ἐνδεκα (δημόσιοι λειτουργοὶ ἔχοντες τὴν ἐποπτείαν
τῶν φυλακῶν καὶ φροντίζοντες περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν θανατικῶν
πουιῶν), οἱ κωλακρέται (ἐπιμεληταὶ τῶν θυσιῶν καὶ δημοσίων
δείπνων ἐν τῷ πρυτανείῳ) κλπ. Οἱ θῆτες δὲν ἥρχον οὐδεμίαν ἀρχὴν
καὶ ἥσαν ἀπηλλαγμένοι φόρων, μετεῖχον ὅμως τῆς ἐκκλησίας τοῦ
δήμου καὶ τῶν δικαστηρίων.

Πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ ἥσαν ἄμισθοι καὶ αἰληρωταὶ ἐκ καταλόγου, ἐν τῷ
ὅποιῳ ἐκάστη τῶν τεσσάρων φυλῶν ἀνέγραφεν ἐκείνους, τοὺς ὅποι-
ους προέκρινεν ὡς ὑποψηφίους. Οὕτω π. χ. προκειμένης ἐκλογῆς
τῶν ἐννέα ἀρχοντῶν ἐκάστη φυλὴ προέκρινε δέκα, τοὺς ὅποιους ἀνέ-
γραφεν ἐν καταλόγῳ. Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα δὲ προκριθέντων ἔξελέ-
γοντο διὰ κυνάμου ἐννέα. Εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον τινὲς ἐκ τῶν
ἀρχῶν ἥσαν χειροτονηταί.

Αἱ τέσσαρες φυλαὶ διετηρήθησαν καὶ ἐπὶ Σόλωνος. Ἐκάστη τῶν φυ-
λῶν τούτων διηρέθη εἰς τρεῖς τριτῆς καὶ εἰς 12 ναυκραρίας· ὥστε ἡ
ὅλη χώρα διηρέθη εἰς 48 ναυκραρίας. Ἐκάστη ναυκραρία παρεῖχε μίαν
ναῦν καὶ δύο ἵππεις (Πολυδ. Η'. 108). προϊστατο δὲ ἐκάστης ναυ-
κραρίας εἰς, ναύκραρος καλούμενος, δστις ἐφρόντιζε νὰ ἐισπράτη
τὰς εἰσφορὰς καὶ κατέβαλλε τὰς ἀναγκαῖας δαπάνας πρὸς τὸν ἀνωτέρω
σκοπόν,

(1) Ὁ ἀττικὸς μέδιμνος ἥτο μέτρον ξηρῶν καρπῶν (σίτου, κριθῆς) ἰσο-
δυναμοῦν σχεδὸν πρὸς 36 διάδας, δὲ μετρητὴς ἥτο μέτρον ὑγρῶν ἰσον
πρὸς τὰ 3/4 τοῦ μεδίμνου.

‘Ο Σόλων διετήρησε καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Δράκοντος κατασταθεῖσαν βουλήν, ὡρισε δὲ τοὺς βουλευτὰς εἰς 400 ἥτοι 100 ἐξ ἑκάστης φυλῆς. Οἱ βουλευταὶ ἔξελέγοντο κατ’ ἔτος διὰ πλήρου ἐκ τῶν ἔχοντων ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἑτῶν. Ἡ βουλὴ ἦτο ἀρχὴ προβούλευτική, τοῦτο ἔστι πᾶν ζήτημα, τὸ δόποιον ἔμελλε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν ἑκκλησίαν τοῦ δήμου, συνεξητεῖτο προηγούμενως ἐν τῇ βουλῇ. Αὕτη ἔξεφερεν ἐπ’ αὐτοῦ γνώμην, ἡ δοία ἐκαλεῖτο προβούλευμα· τὸ προβούλευμα δὲ τοῦτο ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ἑκκλησίαν τοῦ δήμου, ἥτις ἦτο κυρία νὰ ἐγκρίνῃ ἢ ν’ ἀπορρίψῃ αὐτό.

Κυρίαρχον δῆμος τῆς πολιτείας κατέστησεν δὲ Σόλων τὴν ἑκκλησίαν τοῦ δήμου. Ἡ ἑκκλησία τοῦ δήμου ἀπετελεῖτο ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν, τῶν ἔχοντων ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἑτῶν· αὕτη ἐψήφιζε τοὺς νόμους, ἔξελεγε τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς δικαστάς, ἔζήτει παρ’ αὐτῶν εὐθύνας μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των, ὡριζε τοὺς φόρους, ἀπεφάσιζε περὶ διαχειρίσεως τῶν δημοσίων χρημάτων, περὶ πολέμου, περὶ εἰρήνης, περὶ συμμαχιῶν, περὶ συνθηκῶν κλπ. Συνήρχετο δὲ ἡ ἑκκλησία ἐπὶ Σόλωνος τετράκις ἵσως τοῦ ἔτους ἐν τῇ Πηνείᾳ. Πᾶς πολίτης ἦτο ὑπόχρεως νὰ παρενορίσκηται ἐν αὐτῇ· δὲ ἀγορεύων—καὶ ἥγορενε πᾶς δοτις ἥθελεν—ἔφερεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον. Ἡ ἀπόφασις ἐγίνετο δι’ ἀνατάσεως τῶν χειρῶν (χειροτονίας), ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ ψηφοφορίας.

Ἡ δὲ ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλὴ διετήρησε τὴν ἐποπτείαν τῶν νόμων καὶ τῆς πολιτείας, τὴν δοποίαν εἶχε καὶ πρότερον, οὗσα «ἐπίσκοτῆς πολιτείας καὶ φύλαξ τῶν νόμων»· δὲ Σόλων δῆμος ἐδωκεν εἰς αὐτὴν εὐρυτέραν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν. Αὕτη ἐπετήρει τὴν ἑκπαίδευσιν τῶν νέων, τὰ ἥθη τῶν πολιτῶν καὶ τὴν θρησκείαν, τιμωροῦσα τοὺς ἀργούς, τοὺς δισώτους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς· αὕτη ἐδίκαζε τὰς φρονικὰς καὶ τὰς περὶ ἐμπρησμοῦ (πυρκαϊᾶς) δίκας· ὡσαύτως καὶ τὰς περὶ ἀποπείρας καταλύσεως τοῦ δήμου. Συνεδρίαζε δὲ ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ κειμένου πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀκροπόλεως.

Ο Σόλων κατέστησε μέγα δικαστήριον, τὸ δόποιον ἐκαλεῖτο ‘Ἀλιά. Τὸ δικαστήριον τοῦτο περιελάμβανε 6000 δικαστῶν (ἡλιαστῶν), ἑκλεγομένων κατ’ ἔτος ἐκ πολιτῶν καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, τῶν δοποίων ἡ ἡλικία ἦτο ἄνω τῶν 30 ἑτῶν· διηρεῖτο δὲ εἰς 10 τμῆματα, ἑκαστον τῶν δοποίων εἶχε 500 δικαστάς· οἱ ὑπολειπόμενοι 1000 ἥσαν

ἀναπληρωτικοί. Πρὸ τοῦ Σόλωνος ἡ κρίσις τῶν ἀρχόντων ἦτο κυρίᾳ ἦτοι ἀνέκκλητος· ἀπὸ τοῦ Σόλωνος δῆμος καὶ ἐφεξῆς ἐπετρέπετο ἐφεσις ἐνώπιον τῆς ἡγεμονίας.

"Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος.—^οΟ Σόλων ἔθηκε καὶ πολλοὺς ἄλλους νόμους ἀφορῶντας εἰς τὰς ἰδιωτικὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν. Εἰς ἐκ τῶν νόμων τούτων ἦτο καὶ ὁ ἀπαλλάτων πάντα νίὸν ἀπὸ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ γηροκομῇ τὸν πατέρα του, ἐὰν οὗτος δὲν ἐφρόντισε νὰ διδάξῃ αὐτὸν τέχνην τινά. Βλέπων δὲ δ Σόλων ὅτι ἡ πόλις πολλάκις ἐταράσσετο ὑπὸ στάσεων, τινὲς δὲ ἐκ τῶν πολιτῶν ἔνεκα δαθυμίας ἔμενον ἀδιάφοροι καὶ ἡρούντο εἰς τὴν φοράν τῶν πραγμάτων, ἔθηκε νόμον, δι' οὗ ἐκηρύξσετο ἄτιμος, τοῦτο ἔστι ἐστερεότο τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἐκεῖνος δοτις ἐν καιρῷ στάσεως ἔμενεν οὐδέτερος ἦτοι δὲν ἐλάμβανε τὰ δπλα οὔτε ὑπὲρ τῆς μᾶς οὔτε ὑπὲρ τῆς ἀλλῆς μερίδος· καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἐγκαταλείπηται ἡ πολιτεία εἰς τὴν διάχρονιν τῶν πονηρῶν, (^{Ἄριστ.} ^{Ἀθ.} Πολ. 8,5). ^οΆλλοι γόμοι τοῦ Σόλωνος ἥσαν δ καταργῶν τὰς προῖκας, ἵνα μὴ γίνηται δ γάμος ὥνιος—δ διατάσσων νὰ φονεύηται δ ἀρχων, δ ταν ενδεθῆ μεθύων—δ μὴ ἐπιτρέπων τὸ δημοσίᾳ ὑβρίζειν—

Καὶ περὶ ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας ἔλαβε πρόνοιαν δ Σόλων· ὀδσαύτως δὲ καὶ περὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν, ὑποχρεώσας τοὺς ^οΑθηναίους νὰ διδάσκωσι τὰ τέκνα των τὰ γράμματα, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γυμναστικήν. ^οΑπὸ τοῦ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας μέχρι τοῦ 17ου οἱ παῖδες ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς παλαίστρας καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια, ἵνα καταστῶσι ὁρμαλέοι καὶ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος. ^οΩς οἱ Σπαρτιᾶται, οὕτω καὶ οἱ ^οΑθηναῖοι ἔθεωρον τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον ὡς τὸν ἐνδοξότατον, τοὺς δὲ ἐν πολέμῳ πεσόντας ἔθαπτεν ἡ πατρὶς μετὰ μεγάλων τιμῶν.

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος γραφέντες ἐπὶ τετραγώνων ξυλίνων πυραμίδων (κύνοβεων) κατετέθησαν εἰς τὴν Βασίλειον Στοάν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ὠρκίσθησαν πάντες οἱ πολῖται νὰ τηρῶσιν αὐτούς. Οἱ ἐννέα ἀρχοντες ἀναλαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν ὀρκίζοντο ὅτι θὰ ἀναθέσωσιν χρυσοῦν ἀνδριάντα ἐν Δελφοῖς, ἐὰν παραβῶσι τινὰ τῶν νόμων.

^οΟ Σόλων ἔδωκεν ἴσχυν εἰς τοὺς νόμους του δι' ἐκατὸν ἔτη, ἀλλ' ἡ διάρκεια αὐτῶν δὲν προεμψύνετο μακρά· δ μὲν δῆμος προσεδόκα ἀναδασμὸν ὅλης τῆς γῆς καὶ δὲν ἐπέτυχε τούτου, οἱ δὲ εὐπατρίδαι ἐδυσφόροντο διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν

μείωσιν τῆς δυνάμεως των ἐνεκα τούτου ὁ Σόλων καθ' ἐκάστην παρηγωχλεῖτο· ἵνα δὲ ἀποφύγῃ τὰς ἐνοχλήσεις καὶ ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ νὰ μεταβάλῃ τι ἐκ τῶν κειμένων νόμων, ἀπεφάσισε μετὰ πολλῆς αὐταπαρηγήσεως ν' ἀποδημήσῃ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ μετέβη εἰς Αἴγυπτον, Κύπρον καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, διήρκεσε δὲ ἡ ἀποδημία του δέκα ὅλα ἔτη.

§ 39. Μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος.
Παράλιοι, Πεδιακοί, Διάκριοι.

Ἐπὶ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Σόλωνος οἱ Ἀθηναῖοι διῆγον ἐν ἡσυχίᾳ· τὸ πέμπτον ὅμως ἔτος ἥρχισαν νὰ ὑποκινῶνται καὶ πάλιν στάσεις, ἐνεκα τῶν ὅποιων δὲν ἐξελέχθη καὶ ἀρχων· δτε δὲ μετὰ ταῦτα ἐξελέχθη τοιοῦτος ὁ Δαμασίας, παρέτεινεν οὗτος παραόμως ἐπὶ δύο ἔτη τὴν ἐπιαύσιον ἀρχήν του καὶ ἐξεβλήθη ἐξ αὐτῆς διὰ τῆς βίας. Πρὸς κατάπανουν τῶν στάσεων τούτων ἀπεφασίσθη ἀντὶ ἐννέα ἀρχόντων νὰ ἐκλεχθῶσι δέκα μὲ νσα δικαιώματα, ἦτοι δ ἐκ τῶν εὐπατριῶν,³ ἐκ τῶν ἀγροτῶν καὶ 2 ἐκ τῶν βιομηχάνων. (⁴Ἀριστ. Ἀθ. Πολ. 13,2)· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ μέτρον μόνον ἐν ἔτος διήρκεσεν. Αἱ στάσεις ἐπανελήφθησαν καὶ κατὰ μικρὸν προσέλαβον τοπικὸν χαρακτῆρα. Τοιοντοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι διηρέθησαν εἰς τρεῖς πολιτικὰς μερίδας, μίαν τῶν Παραλίων, ἄλλην τῶν Πεδιακῶν καὶ τρίτην τῶν Διακρίων. Ὡρομάσθησαν δὲ οὕτως αἱ τρεῖς αὗται πολιτικαὶ μερίδες ἐκ τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὅποια κατόκουν ἢ εἶχον τὰ κτήματά των. Οἱ μὲν Παράλιοι κατόκουν τὴν μεσημβρινοανατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡσηκολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γαντιλίαν· ἔχοντες δὲ ἀρχηγὸν τὸν Μεγαλέα ἥσαν κεκηρυγμέοι· ὑπὲρ τῆς πολιτείας τοῦ Σόλωνος. Οἱ δὲ Πεδιακοὶ εἶχον τὰ κτήματά των εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς, τὰ πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ τὴν Μεγαρίδα· εἰς τούτους ἀνήκουν οἱ πλούσιοι καὶ οἱ κτηματικοί, οἱ ὅποιοι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Λυκοῦρον ἐζήτουν κυβέρνησιν διληγαρχικήν. Οἱ δὲ Διάκριοι κατόκουν τὰ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς δρεινὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς, ἀτινα ἐκαλοῦντο Διακρία· εἰς τούτους ἀνήκουν οἱ πενέστατοι, οἵτινες ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Πεισίστρατον ἐζήτουν ἀναδασμὸν πάγτων.

40. Πεισίστρατος.

‘Ο Πεισίστρατος ἦτα συγγενής τοῦ Σόλωνος, εἶχε δὲ διαποδέψη εἰς τὸν κατὰ τῶν Μεγαρέων πόλεμον· ὃτοι εὐγλωττοι, φιλάνθρωποι καὶ εὐπροσήγοροις, διὰ τῶν προτερημάτων δὲ τούτων ἐφείλκυσε πρὸς ἑαυτὸν τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τούτου ἐπεχείρησε νὰ γείγῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατώρθωσε τοῦτο διὰ τοῦ ἔξῆς τεχνάσματος. Ἡμέραν τινὰ κατετραυμάτισεν ἑαυτὸν ἐλαφρῶς, προσελθὼν δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν καθημαγμένος ἐφώναζεν εἰς τὸ ἐκεῖ συρρεῦσαν πλῆθος δι τοῦ ἡθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν. ‘Ο λαὸς πεισθεὶς εἰς τὸν λόγον τοῦ Πεισίστρατον ἐψήφισε νὰ δοθῶσιν εἰς αὐτὸν 50 κορυνηφόρους ὡς σωματοφυλακή, παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐπιανελθόντος Σόλωνος, δι τοῦ ἥδη πρεσβύτης. Τὸν κορυνηφόρους τούτους αὐξήσας ὁ Πεισίστρατος εἰς 400 κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τῷ 560 π.Χ. καὶ ἐγένετο τύραννος· μετὰ δύο δὲ ἔτη ἀπέθανεν δὲ Σόλων ὑπέργηρως.

‘Ο Πεισίστρατος λαβὼν τὴν ἀρχὴν ἐκνιβέρησε μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἡπιότητος καὶ δὲν μετέβαλε τὸν ὑπάρχοντας νόμους· ἀλλ’ οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ ἀντίπαλοι Λυκοῦνδρος καὶ Μεγακλῆς διμοφρονήσαντες ἔξεδίωξαν αὐτὸν (554).

Μετά τινα δύμας χρόνον δὲ Μεγακλῆς φοβηθεὶς μήπως ἴττηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τον παραγκωνισθῆ, διεπραγματεύετο πρὸς τὸν Πεισίστρατον περὶ καθόδου ὑπὸ τὸν δρον νὰ λάβῃ οὗτος σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους. Καὶ ἐπανῆλθεν ὁ Πεισίστρατος εἰς Ἀθήνας κατὰ τρόπον ὅλως ἀρχαίκων καὶ ἀπλοῦν τ. ἔ. ἀγόμενος ἐπὶ ὄχηματος, τοῦ δποίου ἐπέβαινε μεγάλη καὶ εὐειδῆς ἀγρότις, φέροντα τὴν μορφὴν καὶ τὴν πανοπλίαν τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ κατέλαβε πάλιν τὴν ἀρχήν. Ἀλλ’ ἡ φιλία αὕτη πρὸς τὸν Μεγακλέα δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον καὶ ὁ Πεισίστρατος ἔξεβλήθη δευτέραν φοράν ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ ἔμεινεν 11 ἔτη μακρὰν τῆς Ἀττικῆς.

Πολὺν χρόνον διέτριψεν περὶ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον (‘Αριστ. Ἀθ. Πολιτ. 16). Ἐκεῖθεν συλλέξας χρήματα καὶ μισθώσας σιρατιώτας ἥλθεν εἰς τὴν Ἐρέτριαν τὸ 11ον ἔτος· βοηθούμενος δὲ ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ ἐκπιώτων τυράννου τῆς Νάξου Ανγδάμιος καὶ τῶν Ἐρετριέων ἀπεβιβάσθη μετὰ δυνάμεως ἵκανῆς εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τυκήσας τὰ στρατεύματα τῶν ἀντιπάλων τον ἐν τῷ δήμῳ Παλ-

λήνης, εισῆλθε τικητής εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατέλαβε πάλιν τὴν ἀρχὴν τῷ 537 π. Χ., τὴν δούλων διετήρησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Πεισίστρατον ὑπῆρξεν ἡπία, δικαία καὶ φιλάνθρωπος. Πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐφέρετο οὗτος ἐπιεικῶς· εἰς τοὺς γεωργοὺς προεδάνεις χρήματα διὰ τὰς ἔργασίας των· τοῦτο δὲ ἔκαμψε διὰ δύο λόγους, πρῶτον μὲν ἵνα μὴ διατρίβωσιν ἐν τῷ ἄστει, ἀλλὰ διεσπαρμένοι κατὰ τὴν χώραν ἀσχολῶνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των οὕτως, ὥστε μήτε νὰ ἐπιθυμῶσι μήτε τὸν καιρὸν νὰ ἔχωσιν νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων· δεύτερον δὲ ἵνα, καλλιέργοντας τῆς χώρας, γίνωνται μεγαλείτεροι οἱ πρόσοδοι, διότι ἐκ τῶν προϊόντων τῆς γῆς εἰσέπραττεν δὲ Πεισίστρατος τὸ δέκατον.

Ο Πεισίστρατος ἐκυβέρνησε κατὰ τοὺς νόμους καὶ δὲν ἐπεδίωξεν οὐδὲμιάν πλεονεξίαν διὸ ἕαυτόν. Κατηγράψη ποτὲ ἐπὶ φόνῳ καὶ παρέστη ὁ Ἰδιος ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἵνα ἀπολογηθῇ. Κατεσκεύασε τοὺς κατὰ δήμους δικαστάς, οἵτινες περιερχόμενοι κατὰ τὴν χώραν διέλυνον τὰς μὴ σπουδαίας διαφοράς, ἵνα μὴ καταβαίνοντες εἰς τὸ ἄστυ οἱ γεωργοὶ παραμελῶσι τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν των. (¹Ἀγιστ. ²Αθ. Πολ. 16, 5).

Ο Πεισίστρατος ἐνίσχυσε τὸ ἐμπόριον· ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων· πρῶτος ἤδησεν ἐν Ἀθήναις δημοσίαν βιβλιοθήκην· συνέλεξε καὶ συνέργαψε τὰ πρότερον διεσπασμένα καὶ σποράδην ψαλλόμενα ἐπὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ διέταξε νῦν ἀπαγγέλλωνται ὀλόκληρα κατὰ τὴν Ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων· ἐκόσμησε τὴν πόλιν μὲν διάφορα κτίρια· κατεσκεύασεν ἀγοροτικάς ὁδοὺς καὶ ὑδραγωγεῖα· μετεσκεύασε τὴν κοίτην Καλλιρρόην οὕτως ὥστε τὸ ὑδωρ αὐτῆς ἔχοντεο ἀπὸ ἐννέα ώραίων κρουνῶν, ἐξ ὧν καὶ Ἐννεάκρουνος ἐκλήθη. ²Ἐδηκε τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ὄλυμπίου Διός, ὅστις ὅμως ἔμεινεν ἀτελής, μετὰ πολλοὺς δὲ αἰῶνας φύκοδόμησεν αὐτὸν (129 μ. Χ.) δὲ ¹Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Ἀδριανός. Καὶ ἐν γένει δὲ Πεισίστρατος ἀνύψωσε τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστησεν αὐτὰς κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας. Διὰ τοῦτο δικαίως θεωρεῖται δὲ θεμελιωτὴς τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν· ἐγκατεγήρασε δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀγαπώμενος καὶ ἐπαινούμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ νοσήσας ἀπέθανε τῷ 527 π. Χ. τυραννήσας 19 ἔτη.

§ 41. Πεισίστρατίδαι.

Ο Πεισίστρατος κατέλιπε τέσσαρας νίούς, ἐκ μὲν τοῦ πρώτου γάμου τὸν Ἰππίαν καὶ τὸν Ἰππαρχον, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου τὸν Ἰοφῶντα καὶ τὸν Ἡγησίστρατον, τὸν δποῖον εἶχε καταστήσῃ τύραννον τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ Σιγείου. Κατὰ τὴν πατρικὴν θέλησιν, τὴν ἀρχὴν παρέλαβεν δὲ Ἰππίας, δοτις ἦτο ἔμφρων καὶ πολιτικός, δὲ πραστέρος καὶ ἀρδότερος Ἰππαρχος συνήνεσεν εἰς τὴν δευτέραν θέσιν· ἦτο δὲ δὲ Ἰππαρχος λίαν φιλόμουνος καὶ αὐτὸς ἦτο δὲ καλέσας εἰς τὴν αὐλὴν τοὺς δυναμαστέρους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποιητὰς Ἀνακρέοντα τὸν Τήγιον, Σιμωνίδην τὸν Κεῖον, Λᾶσον τὸν Ἐρμιονέα καὶ ἄλλους. Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ κατ’ ἀρχὰς ἐκυβέρνησαν φιλανθρώπως, δπως καὶ δὲ πατήρ των· ἵνα δὲ προσοικειωθῶσιν ἔτι μᾶλλον τὸν λαόν, ἥλαττωσαν κατὰ τὸ ἥμισυ τὸν ὑπὸ τοῦ πατρός των ἐπιβληθέντα εἰς τὴν γεωργίαν φόρον. Συνέδεσαν τὰς Ἀθήνας κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις μὲν ὅδοὺς ἀγούσας πρὸς τὰς ἐν τοῖς ἀγροῖς οἰκήσεις. Ἀφετηρία πασῶν τῶν ὅδῶν ἦτο δὲ Κεραμεικός, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δποίου ἰδρύθη βωμὸς τῶν δώδεκα θεῶν. Κατὰ μῆκος τῶν λεωφόρων ἐστήθησαν οἱ καλούμενοι Ἐρμαῖ, οἵτινες ἦσαν κίονες τετράγωνοι φέροντες εἰς τὸ ἄνω ἄκρον κεφαλὴν θεοῦ ἢ ἥρως καὶ οἵτινες, ἐν φέροντες ἐνὸς ἔχοροιμενον πρὸς τὸν κόσμον τῆς πόλεως, ἀφ’ ἐτέρου εἶχον καὶ πρακτικὸν σκοπόν, διότι ἐπ’ αὐτῶν ἦσαν κεχαραγμέναι ἐνθεν μὲν δόηγια περὶ τῶν τόπων, τοὺς ὑποίους συνήγωνεν ἡ λεωφόρος, ἐνθεν δὲ βραχέα ἐπιγράμματα περιέχοντα παραίνεσιν ἢ γνωμικόν, οἷον «στεῖχε δίκαια φρονῶν», «μὴ φίλους ἔξαπάτα» κλπ.

Ἀλλ’ ἐν φέροντες Ἰππίας καὶ δὲ Ἰππαρχος τοσοῦτον ἥγαπων τὰς Ἀθήνας, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ φύσεως μισοτύραννοι δητες ἔζήτουν ἀφορμὴν νὰ καθαιρέσωσιν αὐτοὺς καὶ ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη.

Κατὰ τὸν Θουκυδίδην (VI, 54) δὲ Ἰππαρχος ἐκδικούμενος προσωπικὸν πάθος κατά τυρος εὐγενοῦς νέον, Ἀρμοδίον καλούμενον, ὃς κοσμήτωρ τῶν Παναθηναίων ἀπηγόρευσεν εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ νὰ κανηφορήσῃ μετ’ ἄλλων παρθένων ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἦτο ἀναξία. Τὴν οἰκογενειακήν ταύτην ὑβριν δὲν ἦδύνατο ν’ ἀνεκθῆ δὲ Ἀρμόδιος· ὅτεν μετὰ τοῦ στενοῦ φίλου του Ἀριστογείτονος καὶ ἄλλων ἑταίρων παρεσκεύασε συνωμοσίαν ἐπὶ καταλύσει τῶν τυράννων, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Πανα-

θηραίων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ πάντα ἔβαινον καλῶς. Ὁ λαὸς ἀνύποπτος συνέρρεεν εἰς τὴν ἕορτήν, ἀμφότεροι δὲ οἱ ἀδελφοὶ ἥσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλήθους, ὁ μὲν Ἰππίας ἐν τῷ ἔξω Κεραμεικῷ διαιτάσσων τὰ τῆς πομπῆς, ὁ δὲ Ἰππαρχος ἐν τῇ ἀγορᾷ. Οἱ δύο φίλοι καὶ ἄλλοι συνωμόται φέροντες ξίφη κενοῦμενα ὑπὸ κλάδους μύρτων προσῆλθον εἰς τὸν Κεραμεικόν. Ἐκεῖ ἴδοντες τὸν Ἰππίαν συνδιαλεγόμενον οἰκείως μετὰ τυρος ἐκ τῶν συνωμοτῶν καὶ νομίσαντες ὅτι προύδοδόθησαν, ἐπειδὴ ἥθελον νὰ πράξωσι τι πρὸ τῆς συλλήψεως, διηνθύνθησαν ἔσω τῶν πυλῶν τῆς πόλεως καὶ συναντήσαντες τὸν Ἰππαρχον παρὰ τὸ Λεωκόριον ἐπέπεσον καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν. Αἴματηρά συμπλοκὴ ἐπηκολούθησε καὶ ὁ μὲν Ἀρμόδιος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν δορυφόρων τοῦ Ἰππάρχου, ὁ δὲ Ἀριστογείτων συλληφθεὶς καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον βασανισθεὶς ἐφονεύθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἰππίου. Συνελήφθησαν δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀθῆροι καὶ ἔνοχοι καὶ βασανισθέντες ἐφονεύθησαν.

⁷Ἐκτοτε δὲ Ἰππίας κατέστη δύσπιστος καὶ ὡμός. Πολλοὺς ἐκ τῶν πολιτῶν ἔξώρισε καὶ τὰς περιουσίας αὐτῶν ἐδήμευσεν. Οὕτω λοιπὸν ἡ δημοφιλὴς κυβέρνησις τῶν Πεισιτρατιδῶν μετέπεσεν εἰς ἀφόροτον τυραννίδα, τὸ δὲ κατὰ τοῦ Ἰππίου μῆσος τοῦ λαοῦ ἐκορυφώθη. Οἱ φυγάδες, ὧν προΐσταντο οἱ Ἀλκμεωνίδαι, ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια πλουσιωτάτη καὶ ἰσχυροτάτη, ἐπεχείρησαν νὰ καταλύσωσι τὴν τυραννίδα, ἀλλ᾽ ἀπέτυχον ἡττηθέντες ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Πάρνηθος Λειψυδρίῳ.

⁸Άλλ' ἐν ἔτει 548 π.Χ. ὁ ἐν Δελφοῖς ναὸς ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι τότε ἀναλαβόντες ἀντὶ 300 ταλάντων τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ἐπράξαν πλείονα τῶν συμπεφωνημένων, διότι τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ναοῦ κατεσκεύασαν δὲν ἐν παρίου μαρμάρου, ἐν φύλακροις ταύτης πράξεως καθυπεχρέωσαν τοὺς Ἀμφικτίονας. ⁹Ἐκτοτε ἡ Πυνθία δὲν ἔπαυε παρακινοῦσσα τὴν Σπάρτην ἵνα ἀπαλλάξῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς τυραννίδος· καὶ διε τοῖς Σπαρτιάταις προέβαλον τὴν μετὰ τῶν Πεισιτρατιδῶν φιλίαν των, ἐλαβον τὴν ἀπάντησιν δι τὰ τοῦ θεοῦ ἥσαν τιμώτερα ἢ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

Τέλος οἱ Σπαρτιάται ἐκινήθησαν κατὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις τυράννου. Οἱ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἔξορίστων Ἀλκμεωνιδῶν καὶ ἄλλων φυγάδων προσέβαλε τὸν Ἰππίαν καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Η πολιορκία προεμηνύετο μαρρά-

συνέβη δμως νὰ συλληφθῶσιν ὑπὸ τῶν περιπολούντων τὰ τέκνα τοῦ τυράννου καθ' ὃν χρόνον ἀπεστέλλοντο ἔξω τῆς χώρας πρὸς σωτηρίαν. Ὁ Ἰππίας τότε ἤναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἀπῆλθε πρὸς τὸν ἐτεροθαλῆ ἀδελφόν του Ἡγούστρατον, τύραννον τοῦ παρὰ τὸν Ἐλλήσποντον Σιγείου.

Τοιουτορόπως οἱ Ἀλκμεωνίδαι καὶ ὁ Κλεομένης ἡλευθέρωσαν τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς τυραννίδος. Ὁ λαὸς δμως ἀπασαν τὴν τιμὴν ἀπέδωκεν εἰς τὸν δύο φίλους, τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα, οἵτινες ὠνομάσθησαν τυραννοκτόνοι. Εἰς τούτους ἀνηγέρθησαν κατόπιν χαλκοὶ ἀνδριάντες, ἥσματα δὲ ἔξυμποῦντα αὐτοὺς ὡς ἐλευθερωτὰς ἐψάλλοντο κατὰ τὰς ἔορτὰς καὶ εἰς τὰ συμπόσια. +

1405

§ 42. Μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους.—Ἀπόπειρα τοῦ Κλεομένους ὑπὲρ τοῦ Ἰσαγόρου.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος ἐστασίαζον πρὸς ἀλλήλους δὲ Ἰσαγόρας δὲ Τεισάρδουν, φίλος τῶν τυράννων, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀλκμεωνιδῶν Κλεισθένης, νίδος τοῦ Μεγαλέους καὶ τῆς Ἀγαρίστης. Ὅπερισχύσας δὲ δὲ Κλεισθένης ἐγένετο προστάτης τοῦ δήμου καὶ μετερρύθμισε τὴν πολιτείαν τοῦ Σόλωνος ἐπ' ὀφελείᾳ μὲν τοῦ δήμου, πρὸς βλάβην δὲ τῶν εὐπατριδῶν (508 π. X.)

Καὶ πρῶτον διῆρεσε τοὺς Ἀθηναῖους εἰς 10 φυλάς· ἐν φῷ δὲ αἱ ἀρχαῖαι τέσσαρες φυλαὶ ἦσαν ἀδιασπάστως συνδεδεμέναι πρὸς τὰ γένη, αἱ νέαι βάσιν εἶχον τὴν κατοικίαν τῶν πολιτῶν καὶ ὡς τοιαῦται εἶχον τοπικὸν χαρακτῆρα, τύπον διοικητικῆς διαιρέσεως. Ὁνομάσθησαν δὲ αἱ 10 φυλαὶ ἔξι ἐπωνύμων, τοὺς δποίους ἔξέλεξεν ἡ Πυθία ἐκ καταλόγου ὑποβληθέντος εἰς αὐτὴν καὶ περιλαμβάνοντος ἑκατὸν προκριθέντας ἀρχηγέτας⁽¹⁾. Τοιαύτη δὲ ἐκλογὴ τῶν ὀνομάτων ὑπὸ τοῦ δελφικοῦ μαντείου ἐσήμανε καὶ τὴν ὅπ' αὐτοῦ ἐπικύρωσιν τῆς κλεισθενείου νομοθεσίας. Ἐκάστη τῶν 10 φυλῶν περιελάμβανε πολίτας ἀδιακρίτως πάσης τάξεως· ἵνα δὲ αὐξῆσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν ἐπολιτογράφησεν δὲ Κλεισθένης τοὺς ἐν Ἀθήναις κατοικοῦντας ξένους,

(1) Τὰ ἀνόματα τῶν 10 φυλῶν κατὰ τάξιν ἦσαν τὰ ἔξης: Ἐρεχθῆς, Αἰγῆς, Παρδιονίς, Λεοντίς, Ἀκαμαντίς, Οἰνητίς, Κενδροπίς, Ἰπποθοωντίς, Αλαρτίς καὶ Ἀντιοχίς.

πρὸς δὲ τούτοις καὶ δούλους οἵτινες ἀπελευθερωθέντες ἐγένοντο μέτοικοι. Ἐπειτα δὲ Κλεισθένης διῆγρεσε τὴν χώραν εἰς 30 τριτῆς καὶ 10 μὲν τριτήν εὐρίσκοντο περὶ τὸ Ἀστυ, 10 ἐν τῇ παραλίᾳ καὶ 10 ἐν τῇ μεσογαίᾳ· κατένεμε δὲ εἰς ἑκάστην φυλὴν ἀνὰ τριτῆς διὰ κληρωσεως, ὥστε ἑκάστη φυλὴ νὰ περιλαμβάνῃ ἀνὰ μίαν τριτήν ἐκ τῶν περὶ τὸ Ἀστυ, ἐκ τῆς παραλίας καὶ τῆς μεσογαίας. Σκοπὸς τῆς τοιάυτης καταρομῆς ἦτο νὰ συναρμιχθῶσιν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῶν πολιτῶν εἰς τὴν νέαν δργάνωσιν τῆς χώρας. Τελευταία ὑποδιάρεσις τῆς χώρας ἦσαν οἱ δῆμοι. Οἱ δῆμοι τοῦ Κλεισθένους ἀντικατέστησαν τὰς καταργηθείσας ναυκραρίας τοῦ Σόλωνος. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι γνωστός, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενον ὅτι ἦσαν 100, δὲν φαίνεται ἀληθές. Ἐκαστος δῆμος ἀπετέλει αὐτοτελῆ κοινότητα, προστατοῦ δὲ αὐτοῦ εἰς δήμαρχος, δοτις εἶχε τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν, ἢν καὶ δὲ ναύκραρος πρότερον. Διὰ τῆς συντάξεως τῶν δήμων εἰς αὐτοτελεῖς κοινότητας συνήρωσεν δὲ Κλεισθένης πάντας τοὺς δημότας ἑκάστου δήμου καὶ συνέδεσε πρὸς ἄλλήλους οὕτως ὥστε δημόται τοῦ αὐτοῦ δήμου καὶ ἐκ τῶν δήμων ὀνομαζόμενοι νὰ θεωρῶσιν ἔαυτοὺς ἴσους πρὸς ἄλλήλους καὶ νὰ μὴ διακρίνωσι τοὺς παλαιοὺς πολίτας τῶν νεαπολιτῶν (Ἄριστ. Ἀθ. 21, 4).

Τὴν βουλὴν τῶν 400 ήντησεν εἰς 500· ἔξελέγοντο δὲ 50 βουλευταὶ ἐξ ἑκάστης φυλῆς καὶ ἕτοις καὶ ἐκ πάντων τῶν πολιτῶν· διηρεῦτο δὲ ἡ βουλὴ εἰς 10 τμήματα, ἐκαστον τῶν δποίων περιελάμβανε τοὺς βουλευτὰς μᾶς φυλῆς ἦτοι 50. Οἱ 50 οὗτοι βουλευταὶ εἶχον τὴν ἔξουσίαν ἐπὶ 36 ἡμέρας (διαιρεθέντος καὶ τοῦ ἔτους εἰς 10 τμήματα) καὶ ἐκαλοῦντο πρυτάνεις, δὲ δὲ χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἐκαλεῖτο πρυτανεία καὶ ἡ φυλὴ εἰς ἣν ἀνήκον πρυτανεύονσα. Ἡ σειρὰ τῶν πρυτανεῶν ὠρίζετο διὰ κλήρου· ὡσαύτως διὰ κλήρου ἔξελέγετο καθ' ἑκάστην ἐκ τῶν πρυτανεῶν εἰς πρόεδρος καλούμενος ἐπιστάτης. Ὁ ἐπιστάτης ἐκράτει τὴν σφραγῖδα τῆς πόλεως καὶ τὰς κλεῖς τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, ἦτο δὲ πρόεδρος τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Οἱ πρυτάνεις ἐτρέφοντο δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐν τῷ πρυτανείῳ.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου συνήρχετο ἥδη τακτικῶς μὲν τετράκις καθ' ἑκάστην πρυτανείαν, ἐκτάκτως δὲ ὅτε παρουσιάζετο ἀνάγκη, προήδρευον δὲ αὐτῆς ὁ ἐπιστάτης καὶ οἱ πρυτάνεις.

Ἡ πολιτεία τοῦ Κλεισθένους ἔλαβε καὶ στρατιωτικὸν διοργανισμόν. Ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ἔξελέγοντο κατ' ἕτοις 10 στρατηγοί,

εἰς ἐξ ἔκαστης φυλῆς. Οὗτοι ἐν εἰρήνῃ μὲν ἐφόρτιζον περὶ τῆς παρασκευῆς τῶν στρατιωτῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ διηγόντων τὴν ἔξωτερικὴν πολιτικὴν αὐτῆς, ἐν πολέμῳ δὲ εἰχον τὴν στρατηγίαν ἐναλλάσσοντες αὐτὴν καθ' ἡμέραν· δὸς πολέμαρχος προήδρευεν, ὡς φαίνεται, τοῦ συμβουλίου τῶν 10 στρατηγῶν.

‘Ο Κλεισθένης ἔθηκε καὶ τὸν περὶ διστρακισμοῦ νόμον, ὃνα ἔξασφαλμοη τὴν πολιτείαν ἀπὸ τῆς τυραννίδος. Πᾶς πολίτης καθιστάμενος ἐπικίνδυνος εἰς τὴν δημοκρατίαν εἴτε διὰ τὸν πλοῦτόν του εἴτε διὰ τὴν πολιτικὴν του δύναμιν ἔξωστρακίζετο ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ δεκαετίαν. Βραδύτερον δύμας δὲ ἔξοστρακισμὸς ἀπέβη ἀπλῶς δργανον τοῦ φθόνου καὶ φαριαστικοῦ πνεύματος.’ Ο ἔξοστρακισμὸς δὲν συνεπήγετο οὔτε ἀτιμίαν οὔτε δήμευσιν τῆς περιουσίας ἐλέγετο δὲ ἔξοστρακισμός, διότι οἱ ψηφοφοροῦντες ἔγραφον ἐπὶ διστράκον τὸ δνομα ἐκείνου, τὸν δποῖον ἥθελον νὰ ἔξοστρακίσωσιν· ἔπρεπε δὲ οἱ ψηφοφορήσαντες νὰ εἶνε 6000, ἄλλως δὲν ἐπραγματοποιεῖτο δὲ ἔξοστρακισμός.

Τὰ τολμηρὰ βήματα τοῦ Κλεισθένους ἡρέθισαν τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα, δὸς δὲ προϊστάμενος αὐτῆς Ἰσαγόρας προσεκάλεσε τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεομένην, δοσις ἐτύγχανε προσωπικὸς φίλος του, ὃντα ἔλθη καὶ ἐκδιώξῃ ἐξ Ἀθηνῶν τοὺς Ἀλκμεωνίδας ὡς ἐναγεῖς. Ο Κλεομένης ἔσπευσε προθύμως μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ ἤναγκασε τὸν Κλεισθένην ὑπέλθῃ ἐξ Ἀθηνῶν, ἐφυγάδευε δὲ καὶ 700 οἰκογενείας ὡς ἐναγεῖς δῆθεν. ‘Οτε δύμας δ Κλεομένης ἐπεχείρησε νὰ καταλύσῃ τὴν βουλὴν τῶν 500 καὶ νὰ παραδώσῃ τὰς ἀρχὰς εἰς τὸν Ἰσαγόραν καὶ εἰς 300 δπαδοὺς αὐτοῦ, ἡ βουλὴ καὶ δ δῆμος ἀντέπιη, δὸς δὲ Κλεομένης καὶ δ Ἰσαγόρας μετὰ τῶν δπαδῶν των ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐνταῦθα ἐποιορκήθησαν ἐπὶ δύο ἡμέρας. Τὴν τρίτην ἡμέραν οἱ Σπαρτιᾶται κατέβησαν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπολοι καὶ δ ὑπερόπτης αὐτῶν βασιλεὺς ἀπῆλθεν ἡττημένος· μετ' αὐτοῦ δὲ ἀπῆλθε καὶ δ Ἰσαγόρας, φρονίμως ποιῶν. Ο Κλεισθένης τότε μετὰ τῶν ἄλλων 700 φυγάδων οἰκογενειῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν δπαδῶν τοῦ Ἰσαγόρου κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον.

§ 43. Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Κλεομένους ἐπὶ τὰς Ἀθήνας (507 π. Χ.).

‘Η κατασχύνη τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης ἦτο μεγάλη· ταύτην δὲν ἤδύνατο οὔτος νὰ ἀνεχθῇ, διὸ δ ἐξήτησε νὰ τὴν ἀποπλόνῃ ἐγκαθι-

στῶν συνάμα τὸν Ἰσαγόραν τύραννον ἐν Ἀθήναις. Συνέλεξε λοιπὸν στρατὸν ἐκ πάσης τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀιτικήν, ἔχων συμμάχους τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκιδεῖς καὶ τοὺς Βοιωτούς, πλὴν τῶν Πλαταιέων, οἵτινες ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ κίνδυνος διὰ τὰς Ἀθήνας ἦτο μέγας. Μία πόλις ἔμελλε νῦν ἀγωνισθῆναι καθ' ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ δισταγμὸς καὶ ἡ διχόνοια ἐσκόρπισε τὴν πελοποννησιακὴν στρατιάν. Ὅτε αὕτη εἶχε φθάσῃ εἰς Ἐλευσῖνα, πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι, ἐννοήσαντες τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ Κλεομένους, ἀπεγώρησαν· προσέτι δὲ καὶ ὁ ἔτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης Δημάρατος διαφωνήσας πρὸς τὸν Κλεομένην ἐπέστρεψε μετὰ μοίρας στρατοῦ εἰς τὴν Λακωνικήν. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Δημαράτου ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἀποσυνθέσεως καὶ διαλύσεως τῆς περὶ τὴν Ἐλευσίνα πελοποννησιακῆς στρατιᾶς. Οἱ Πελοποννήσιοι ἤττήθησαν χωρὶς νὰ πολεμήσωσι καὶ ὁ Κλεομένης ἐπέστρεψε καὶ πάλιν κατηγχυμμένος εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπαλλαγέντες οὕτω ἀπὸ τῶν Πελοποννησίων, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ ἐνίκησαν αὐτὸνς παρὰ τὸν Εὔριπον. Διαβάντες δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Εὐβοιαν κατετρόπωσαν αὐθημερὸν καὶ τοὺς Χαλκιδεῖς. Ἡ διπλῇ αὕτῃ νίκῃ τῆς νεαρᾶς δημοκρατίας τῶν Ἀθηναίων ἦτο λαμπρά, ἡ δὲ Χαλκίς, ἡ ἄλλοτε περιφανῆς μητρόπολις τοσούτων ἀποικιῶν, ἐγένετο ἀθηναϊκὴ ἀποικία, διανεμηθεῖσης τῆς χώρας εἰς τετρακισχιλίους οἰκητούχους Ἀθηναίους.

Τοιουτορόπως ἀπεδείχθη—λέγει δὲ Ἡρόδοτος—πόσον μέγα εἶνε ἡ ἴσονομία· οἱ Ἀθηναῖοι, ἐν ὅσῳ ἐτυραννοῦντο, οὐδόλως ἥσαν ἀνώτεροι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· ἂμα δμως ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τῶν τυράννων, ἐγένοντο πρῶτοι πάντων.

§ 44. Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι.

(Δευτέρα περίοδος)

Οὐδὲν ἔθρος οὔτε ἀρχαῖον οὔτε νεώτερον ἐξέπεμψε τοσαντας ἀποικίας εἰς δια τὰ μέρη τοῦ κόσμου, δια τὸ ἐλληνικόν. Πλὴν τῶν ἀποικιῶν, αὕτης ἰδρυθησαν καθ' ὅλην τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ περὶ ὃν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴπομεν, βραδύτερον ἀπὸ 8ης μέχρι τῆς 6ης π. X. ἐκατονταετηρίδος οἱ Ἑλληνες ἰδρυσαν καὶ

ἄλλας πολυαριθμους ἀποικίας. Πρὸς ἀνατολὰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, δέ Εὐξεινος πόντος μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀζοφικῆς, ἡ μεσημβρινὴ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἡ Κύπρος, πρὸς νότον ἡ Αἰγαίου παραλία τῆς Κυρηναϊκῆς, καὶ πρὸς δυσμάς ἡ Σικελία καὶ ἡ κάτω Ἰταλία καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας περιεστέφθησαν διὰ στεφάνης πόλεων ἐλληνικῶν, αἵτινες ἡμιλαῶντο ἐν τῷ οταδίῳ τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ πόλεις δέ, αἵτινες ἔξεπεμψαν τὰς περισσοτέρας καὶ σπουδαιοτέρας τῶν ἀποικιῶν, ἦσαν ἡ Μίλητος, τὰ Μέγαρα, ἡ Χαλκίς, ἡ Κόρινθος, ἡ Φώκαια, ἡ Ρόδος καὶ ἡ Θήρα.

Υπὸ τῶν Μιλησίων ἰδρύθησαν πολυάριθμα (περὶ τὰ 80) ἐμπορεῖα. Τοιαῦτα ἦσαν ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ ἡ Ἀβυδος καὶ ἡ Λάμψακος. Ἐν τῇ Προποντίδι ἡ Κύζικος ἐπὶ τοῦ ἴσθμου προεχούσης χερσονήσου. Ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἡ Σινάπη, ἡ Φᾶσις, ἡ Ὁδησσός, ἡ Ὄλβια, ἡ Τάραϊς οὐλπ. Ὅποτε τῶν Σαμίων ἰδρύθη ἐν τῇ Προποντίδι ἡ Πέρινθος. Ὅποτε τῶν Μεγαρέων ἰδρύθησαν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ μὲν τῆς εὐρωπαϊκῆς ὅχθης ἡ Σηλυμβρία καὶ τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ἔμελλε τὰ γείνη μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Ἑλλάδος ἡ ἑστία καὶ τὸ κέντρον τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἀσιατικῆς ἡ Χαλκηδών ἐν δὲ τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἡ Ἡράκλεια. Ἐν τῷ αὐτῷ ἰδρύθησαν ὑπὸ τῶν Σιναπέων δύο ἔτεραι ἀποικίαι, ἡ Κερασσόνης καὶ ἡ σημαντικὴ καὶ ἴσχυρὰ Τραπεζοῦς.

Οἱ Χαλκιδεῖς τῆς Εὐβοίας ἐκάλυψαν διὰ πολυαριθμων ἀποικιῶν τὴν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας τρίγλωσσον χερσόνησον, ἥτις καὶ «Χαλκιδικὴ» ἐκ τούτου ὠνομάσθη. Ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἰδρυσαν ὁσαύτως ἀποικίας καὶ οἱ Ἐρετοίς καὶ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἀνδραιοι καὶ ἄλλοι. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ δὲ ἀποικιῶν προεῖχον ἡ Ὄλυνθος (σπουδαιοτάτη πασῶν), ἡ Ποτίδαια (τῶν Κορινθίων), ἡ Ἀκανθος καὶ τὰ Σιάγειρα (τῶν Ἀνδρίων), ἡ Ἀμφίπολις (τῶν Ἀθηναίων) καὶ ἄλλαι. Εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Θράκης ἰδρύθησαν ὑπὸ τῶν Λεσβίων ἡ Αἶνος καὶ ὑπὸ τῶν Τηλῶν τὰ Ἀβδηρα. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο μὲν παιδὶς τοῦ διασήμου φιλοσόφου Δημοκρίτου καὶ τοῦ σοφιστοῦ Πρωταγόρου, ἐν τούτοις δμως οἱ κάτιοι αὐτῆς (Ἀβδηρῖται) ἦσαν περιβόητοι διὰ τὴν εὐήθειαν, τὴν νωθρότητα καὶ τὴν ἀπειροκαλίαν αὐτῶν. Ὁσαύτως ἔξηλ-

ληνίσθησαν αἱ ὑπὸ τῶν Φοινίκων πρότερον κατειλημμέναι νῆσοι Θάσος καὶ Σαμοθράκη.

Καὶ πρὸς δυομάς τραπέντες οἱ Ἑλλήνες ἰδρυσαν πληθὺν ἀποικῶν· οἶον ἐπὶ τῆς Ἰλλυρικῆς παραλίας ἰδρυσαν οἱ Κορινθίοι τὴν Ἀπολλωνίαν καὶ οἱ Κερκυραῖοι τὴν Ἐπίδαμον· καὶ ἡ Κέρκυρα δ' αὐτῇ ἀποφύσθη ὑπὸ τῶν Κορινθίων. Ἐν τῇ Σικελίᾳ ἰδρύθησαν πολύαιριμοι ἔλληνικαὶ ἀποικίαι· τοιαῦται ἥσαν ἡ πασῶν ἀξιολογωτάτη κορινθιακὴ ἀποικία Συρακοῦσαι, ἔχουσα δύο λαμπροὺς λιμένας καὶ ἔξεχουσα κατὰ τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον· ἡ Μεσσήνη παρὰ τὸν διμώνυμον πορθμὸν τὸν χωρίζοντα τὴν Σικελίαν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας· ἡ Κατάνη, εἰς τὸν πρόποδας τοῦ ἥφαιστείου Αἴτης, ἡ Νάξος καὶ οἱ Λεοντῖνοι (καὶ αἱ τρεῖς τῶν Χαλκιδέων), ἡ Γέλα (τῶν Ροδίων) πατρὶς τῶν τυράννων Γέλωνος καὶ Ιέρωνος, δὲ Ἀκράγας (ἀπ. τῆς Γέλας), τὰ Μέγαρα καὶ δὲ Σελινοῦς (τῶν Μεγαρέων), ἡ Ἰμέρα (τῶν Χαλκιδέων) καὶ ἄλλαι.

Ἐν δὲ τῇ κάτω ἡ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ τοσοῦτον ἦτο τὸ πλῆθος τῶν ἔλληνικῶν ἀποικῶν, ὥστε αὕτη ὀνομάζετο Μεγάλῃ Ἑλλάς. Άι ἀποικίαι αὗται παρὰ δύλα τὰ προσκόμματα, ἀτινα παρενέβαλλον οἱ ἄγριοι ίθαγενεῖς, οὐδὲν ἦτον προήχθησαν εἰς μεγάλην εὐπορίαν καὶ πλοῦτον διὰ τοῦ κατὰ θάλασσαν ἴδιως ἐμπορίου, δπερ ἐμερίζοντο μετὰ τῶν Ἐτρούσκων καὶ τῶν Καρχηδονίων. Οἱ μέγας ὅμως πλοῦτος καὶ ἡ εὐζωΐα ἐπήνεγκον εἰς τὰς πλείστας ἐνωρίς νάρκωσιν καὶ μαλθακότητα. Ἐκ τῶν ἀποικῶν τούτων ἀξιολογώταται ἥσαν τὸ Ῥήγιον (ἀποικία τῶν Χαλκιδέων), δὲ Τάρας εἰς τὸν μυχὸν τοῦ διμωνύμου κόλπου κτισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκ Σπάρτης Παρθενιῶν, ἡ Σύβαρις (τῶν Ἀχαιῶν), ἵσ οἱ κάτοικοι ἐγένοντο διαβότοι ἐπὶ μαλθακότητι, τρυφῆ καὶ ἀσωτείᾳ καὶ ἡτις κατεστράφη τῷ 510 π.Χ. ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν· ἡ Κρότων (τῶν Ἀχαιῶν) φημιζομένη διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀθλητικῆς τέχνης, εἰς δὲ ὕφειλε πολλὰς δλυμπιακὰς νίκας (Μίλων δὲ Κροτωνιάτης). ἡ Κύμη ἐν Καμπανίᾳ (ἀποικία τῶν Χαλκιδέων καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Κυμαίων)· ἡ Ἐλέα (τῶν Φωκαέων) πατρὶς τῶν φιλοσόφων Ζήνωνος καὶ Παρμενίδου, ἰδρυτῶν τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς· οἱ Θούριοι (τῶν Ἀθηναλῶν)· οἱ Λοκροὶ Ἐπιζηφόροι (τῶν ἐν Ἑλλάδι Λοκρῶν) καὶ ἄλλαι.

Ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ἀκτῶν τῆς Γαλλίας ἰδρύθη τῷ 600 π.Χ. ὑπὸ τῶν Φωκαέων ἡ σπουδαιοτάτη Μασσαλία, ἡτις ἥσκησε λίαν ἐκτεταμένον ἐμπόριον καὶ διέδωκε τὸν ἔλληνικὸν πολιτισμόν. Καὶ οἱ Μασσαλιῶ-

ται ἰδρυσαν διάφορα ἐμπορεῖα κατὰ τὰς Λυγιστικὰς Ἀλπεις, οἷον τὴν Ὄλβιαν, Αντίπολιν, Νικαιαν, Μόνοικον, καὶ ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἰστανίας ὡς τὴν Ρόδην, τὴν Ἀγάθην πλ.

Ἐν Κύπρῳ ἰδρύθησαν ἵκανα ἐλληνικαὶ ἀποικίαι ὡς ἡ Πάφος, τὸ Κούριον, ἡ ἐπιφανεστάτη πασῶν Σαλαμῖς καὶ ἄλλαι. Καὶ αἱ ἀπέραντη τῆς Κύπρου ἀκταὶ τῆς Λυκίας, Παμφυλίας καὶ Κιλικίας ἐν τῇ μεσημβρινῇ παραλίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπωκίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων.

Ἐπὶ τῶν βορείων παραλίων τῆς Ἀφρικῆς ἐκτίσθη ὑπὸ Θηραίων περὶ τὸ 624 π. Χ. ἡ Κυρήνη, ἥτις ταχέως προσήχθη καὶ κατέστη τὸ κέντρον ἀκμαίου κράτους· περὶ αὐτὴν σὺν τῷ χρόνῳ ἐκτίσθησαν καὶ ἄλλαι πόλεις, ἡ Ἀπολλωνία, ἡ Βάρκη, ἡ Τευχείρα καὶ ἡ Βερενίκη, οὕτω δὲ συνεκροτήθη ἡ «Κυρηναϊκὴ πεντάπολις».

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Αἴγυπτος, ἥτις τέως ἦτο κεκλεισμένη εἰς τοὺς ξένους, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 7ης ἔκατοντα εποίδος ἀνεψχθη εἰς τοὺς Ἑλλήνας· οἱ Μιλήσιοι ἰδρυσαν ἐν αὐτῇ τὴν Ναύρατιν τὸ 620 π. Χ. μεγάλως προαχθεῖσαν διὰ τοῦ ἐμπορίου.

Οὕτω λοιπὸν δὲ ἐλληνισμός, ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, τὰ ἐλληνικὰ ἥθη καὶ οἱ ἐλληνικοὶ θεσμοὶ ἐξηπλώθησαν ἀπανταχοῦ ἀνὰ πάσας τὰς ἀκτάς, δύον τὸ εὔφορον τῆς γῆς, ὅπου καλὸς λιμήν, ὅπου ἡ εὐκολία τῆς συγκοινωνίας καὶ τοῦ κέρδους ἐδελέαζον τοὺς ἀποίκους.

Οἱ ἀποικοὶ ἀπερχόμενοι ἐκ τῆς μητροπόλεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἐνός, οἰκιστοῦ καλονυμένου, παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τοῦ πρυτανείου τῆς μητροπόλεως μέρος τοῦ ἱεροῦ πυρός, διπερ ἐσήμαινε τὸν δεσμὸν τῆς ἀποικίας πρὸς τὴν μητρόπολιν καὶ διπερ διετηρεῖτο ἀσβεστον ἐν τῷ πρυτανείῳ ἢ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Πολιτικῶς αἱ ἀποικίαι ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν μητροπόλεων. Ὁ μόνος δεσμὸς ἦτο ὁ διετήρουν τὴν θρησκείαν, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τῆς μητροπόλεως. ἐσέβοντο δὲ καὶ ἐτίμων αὐτήν· ἐν πολέμῳ ἐβοήθουν ἀλλήλας καὶ ἐθεωρεῖτο ἀνόσιον τὸ πολεμεῖν πρὸς ἀλλήλας· ἐν γένει ἡ σχέσις μεταξὺ μητροπόλεως καὶ ἀποικίας ἦτο οὕτα εἶνε ἡ σχέσις μεταξὺ μητρὸς καὶ ἔγγαμου θυγατρός.

Οἱ λόγοι οἵτινες παρεκίνουν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν ἰδρυσιν ἀποκιῶν ἦσαν ποικίλοι, κυριώτατοι ὅμως οἱ ἔξῆς· α) ἡ δυσκολία εἰς τὸ νὰ πορίζωνται ἐν τῇ πατρὶ των τὰ πρὸς συντήρησιν ἀναγκαῖα ἔνεκα τῆς ὁσημέραι αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ· β) ἡ ἀκατάσχετος πρὸς τὴν

ἐλευθερίαν κλίσις αὐτῶν, ἐνεκα τῆς δοπίας μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἐπιβαλλομένην εἰς αὐτὸν ἔξουσίαν ἔξήτουν νέαν παιδία· γ) τὸ φύσει ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Τελευταῖον δὲ καὶ αὗται αἱ ἔγχωροι ἀρχαὶ ἐνεκα ἐσωτερικῶν λόγων ἔξεπεμπον πολλάκις τοιαύτις ἀποικίας, ὡς ἡτο ἡ τῶν Παρθενῶν εἰς τὸν Τάραντα τῆς κάτω Ιταλίας καὶ ἄλλαι.

§ 45. Αυρικὴ ποίησις.

Ἡ ποίησις διαιρεῖται εἰς τρία εἰδή: τὸ ἔπος, τὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ τὸ δρᾶμα. Τὰ τρία ταῦτα εἰδὴ τῆς ποιήσεως δὲν ἀνεπτύχθησαν συγχρόνως· παρὰ τοῖς "Ἑλλησιν, ἀλλὰ διαδοχικῶς κατὰ τὰς διαφόρους μεταβολὰς τοῦ πολιτεύματος. Τὸ ἔπος ἥκμασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας, ὅποτε ἡ ποίησις ἐστρέφετο περὶ τὰς μυθικὰς παραδόσεις· ἡ λυρικὴ ποίησις ἐπὶ τῆς δημόκρατίας καθ' ὃν καιδὸν δὲ πολύτης ἐλευθέρως κινούμενος ἀποβάλλει πᾶν δυνικὸν αἰσθῆμα, ἀδεῶς δὲ καὶ εὐθαρσῶς ἐκφράζει τὰ κατέχοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ αἰσθήματα καὶ βούλεύματα· τὸ δὲ δρᾶμα ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, ὡς θέλομεν εἶπη κατωτέρω.

Ἡ λυρικὴ ποίησις εἶνε τὸ ἀντίθετον γέρος τῆς ἐπικῆς, εἴτε δηλονότι καθαρῶς ὑποκειμενικὴ ποίησις· ἀνεπτύχθη δὲ καὶ ἥκμασεν ὑπὸ διαφόρους μορφῶν ἐνεκα τοῦ διαφόρου χαρακτῆρος τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν. Τὰ διάφορα εἰδὴ τῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶνε α) ἡ ἐλεγειακὴ ποίησις μετὰ τοῦ ἐπιγράμματος· β) ἡ ιαμβικὴ· γ) ἡ μελική· δ) ἡ χορική· ε) ὁ διθύραμβος.

α) Ἐλεγεία.

Τὸ ὄνομα ἐλεγεία δηλοῦ ἄσμα συροδευόμενον ὑπ' αὐλοῦ, παράγεται δὲ ἐκ τῆς φρυγικῆς λέξεως «ἔλεγος», ἣτις σημαίνει κάλαμον, αὐλόν. Ἡ ἐλεγεία ἀπετελεῖτο ἐκ στίχων ἑξαμέτρων καὶ πενταμέτρων ἐναλλάξ καὶ ἀρχικῶς μὲν εἶχε ψρηνώδη χαρακτῆρα, ἔπειτα δὲ ἐλλάμβανεν ὡς ὑπόθεσιν ὅχι μόνον τὸν ψρηνόν, ἀλλὰ οἰαρδήποτε ταραχὴν τῆς ψυχῆς καὶ οἰονδήποτε ζωηρὸν αἰσθῆμα, οἷον χαράν, λύπην, ἔρωτα καὶ τὰ τοιαῦτα· δι' ὃ δύναται αὕτη νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς πολεμική, πολιτική, ἐρωτική, γνωμική. Πολεμικὰς ἐλεγείας ἐποίησεν ὁ ἐξ Ἐφέσου Καλλίνος καὶ ὁ Τυρταῖος, πολιτικὰς ὁ Σόλων καὶ ὁ Θεόγνις ὁ Μεγαρεύς, ἐρωτικὰς ὁ Μίμνερμος· Κολοφόνιος καὶ γνωμικάς ὁ Φωκυλίδης ἐκ Μιλήτου. Εἰς πάγτα δὲ τὰ εἰδὴ τῆς ἐλεγείας ηδονικήσει κατ' ἔξοχὴν Σιμωνίδης ὁ Κεῖος.

Ἐπίγραμμα.—Τὸ ἐπίγραμμα ἐν τῇ συνήθει μορφῇ τον εἴνε μικρὰ ἐλεγεία. Εἶνε δηλονότι δηλόστιχος ἐπιγραφή, ἣτις ἐτίθετο ἐπὶ τάφων, ἐπὶ βωμῶν, ἐπὶ τροπαίων, ἐπὶ βάθρων ἀγαλμάτων καὶ περιεῖχεν ἐν ενστόχῳ βραχυλογίᾳ πλήρη περιγραφὴν τοῦ νοήματος. Εἰς τὸ ἐπίγραμμα κατόπιν περιελήφθησαν καὶ αὐτόματοι στοχασμοί, οἵτινες βραχύτατα ἔξεφραζον παραίτεσιν ἢ σκῶμμα ἢ δημιτικόν τι παίγνιον. Τὸ ἐπίγραμμα ἀπαιτεῖ κρίσιν καὶ ὀριμότητα διανοίας· ἄκρος δὲ τεχνη-

της εἰς αὐτὸν ἀνεδείχθη Σιμωνίδης ὁ Κεῖος, ὅστις ἐποίησε παθητικώτατα ἐπιγράμματα εἰς τοὺς ἐν Μαραθῶν καὶ Θεομοτύλαις πεσόντας, φανμαζόμενα διὰ τὴν εὐστοκον βραχυλογίαν, τὸ ὑφος τῶν ἔννοιῶν καὶ τὴν συγκινητικὴν ἀπλότητα.

β) Ἱαμβος.

Ο Ἱαμβος εἶνε σατυρικὴ ποίησις, δι' ἣς σκωπώνται τὰ ἐλαττώματα καὶ αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων, εἴτε δὲ φρερὸν ἐκεινήσεως ὅπλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἱάμβους (ἐκ τοῦ ἴαπτειν=ὅπτειν) κατ' ἀρχὰς ἐκάλουν τὰ ἄτεχνα καὶ αὐτοσχέδια σκώμματα, τὰ δοῦλον κατὰ τὰς ἔορτὰς τῆς Δῆμητρος οἱ ἔορτασται ἀπέτεινόν ἐναντίον ἀλλήλων· κατόπιν δὲ διεμόρφωσε τεχνικῶς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποίησεως ὁ Ἀργυρίος ὁ Πάριος, οὗτοις τὰ ποιήματα ἐθαύμαζον οἱ ἀρχαῖοι. Περίφημοι Ἱαμβογράφοι ωσαύτως ὑπῆρχαν Σιμωνίδης ὁ Ἀμοργίνος καὶ Ἰππᾶνας ὁ Ἐφεσίος, ὁ ἐφευρέτης τοῦ χωλιάμβουν.¹ Ή ἐλεγεία καὶ ὁ Ἱαμβος ἡμιασαν παρὰ τοῖς Ἱωσι.

γ) Μελικὴ ποίησις.

Η τελεία μορφὴ τῆς ἴνδικης ποίησεως εἶνε ἡ μελικὴ ποίησις ἢ μονῳδία, τὴν δόποιαν χαρακτηρίζει ἐλευθέρα καὶ θερμὴ ἐκδήλωσις τῶν ἀτομικῶν τοῦ ποιητοῦ συγκινήσεων, οἷον χαρᾶς, θλίψεως, πόθου, δργῆς, μίσους, ἔρωτος, φιλίας. Τὴν μονῳδίαν, ἣς οὐσιώδες στοιχεῖον εἶνε ἡ μονοική, ἐκαλλιέργησαν οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Αἰολεῖς καὶ μάλιστα οἱ ἐν Λέσβῳ, διεκδιύθησαν δ' ἐν αὐτῇ.

α) Ο Ἀλκαῖος ὁ Λέσβιος, ἐξ οὗ καὶ διώνυμος «ἀλκαικὴ στροφή», δοτις ἐτόνιζε τὰς χορδὰς τῆς λίρας του κατὰ τῶν τυνάντων τῆς πατρίδος.

β) Η Σαπφώ, ἡ λεοβία ἀηδών, ἡ δεκάτη μοῦσα τῆς Ἑλλάδος, περὶ ἣς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι ὅτι δὲν ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον γυνὴ ἐνάμυλλος πρὸς ταύτην ἐν τῇ ποίησει. Μετὰ πάθους βαθυτάτουν καὶ μεστοῦ γλυκείας μελαγχολίας ἔψαλλεν ἡ μεγάλη ποιήτρια τὴν φιλίαν καὶ τὸν ἔρωτα, τὰ δ' ἄσματά της ἐψάλλοντο καθ' ἄπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἐν Μυτιλήνῃ διαμένοντας ἡ Σαπφὼ ἐδίδασκε τὰς τεάνιδας τὴν μονοσιήν καὶ τὴν ποίησιν, ἐπενόησε δὲ καὶ ίδιαν στροφήν, ἣτις ἐκ τοῦ ὄνόματός της ὀνομάσθη «σαπφικὴ στροφή». Ἐκ τῶν μαθητριῶν τῆς διέπρεψεν ίδιας ἡ Ήρμινα.

γ) Ο Ἀνακρέων ὁ Τήιος, δοτις ἔγραψε χαριέσσας καὶ παιγνιώδεις φόδας, ἐν αἷς ὑμετέ τὸν οἶνον, τὸν ἔρωτα, τὴν μονοικήν, τὸν χορὸν καὶ ἐν γένει τὴν εἰδήνυμίαν καὶ τὴν ἥδονήν.

γ') Χορικὴ ποίησις.

Η χορικὴ ποίησις ἐκαλλιέργηθη ὑπὸ τῶν Αρωιέων, ίδιως ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Σικελίᾳ. Θέμα δὲ ἔχει αὕτη τὴν πανηγυρικὴν ἐξίνμυησιν θεῶν, ἡρώων, ἀνδρῶν ἐξόχων, νικητῶν εἰς ἀγῶνας καὶ πανηγύρεις, καὶ δὲν ἐκφράζει, ὡς ἡ μελικὴ τῶν Αἰολέων, πάθη καὶ συναισθήματα ἐνὸς μόνου πρεσώπου, ἀλλὰ διερμηνεύει τὰς ίδεας καὶ τὰ ἥθικὰ συναισθήματα διοκλήσουν πλήθους· ἡ ἔθνους· διὰ τοῦτο δὲ καὶ

χαρακτήρ τῆς ποιήσεως ταύτης εἶνε γενικώτερος, ἐθνικότερος καὶ πομπωδέστερος· ἀποτελεῖται δὲ ἡ χορικὴ ποίησις ἐκ μεγάλων ποικιλωτάτων στροφῶν, αἵτινες ὥδοντο ὑπὸ πολλῶν ὁρονυμένων περὶ βωμόν.

Ἐπισημότεροι ποιηταὶ τῆς χορικῆς ποιήσεως εἶνε αὗτος Ἀλκμάν ἐκ Σάρδεων τῆς Λυδίας (610 π.Χ.) ἐλθὼν εἰς Σπάρτην ὃς δοῦλος καὶ ἔπειτα ἐλευθερωθεὶς^{β)} ὁ Σιμωνίδης ὁ Κεῖος, ὁ πολυγραφώτατος τῶν λυρικῶν ποιητῶν, δοτις ηὐδοκιμησεν εἰς πάντα τὰ εἰδή τῆς λυρικῆς ποιήσεως^{δ)} ὁ Βαυκυλίδης, ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφῆς τοῦ Σιμωνίδου^{ε)} καὶ εὗ) διέγιοτο πάντων τῶν λυρικῶν ποιητῶν Πίνδαρος ὁ Θηβαῖος, δοτις ἔλαμψεν εἰς ὅλα τὰ εἰδή τῆς λυρικῆς ποιήσεως^{ἀλλ'} οἱ μαργαρῖται τῆς ποιήσεως τούτου εἶνε οἱ ἐπινίκιοι ὄμροι (φόδα), δι' ὧν ἀπηθανάτισε τοὺς Ὁλυμπιονίκας, Πυθιονίκας, Ἰσθμιονίκας, καὶ Νεμεονίκας. Ἡ ὑψηλὴ ὄμοιος φαντασία τοῦ Πινδάρου, ἡτοι πολλάκις ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τολμηροτάτας εἰκόνας καὶ παρομοιώσεις, ἡ πλήρης γνωμικῶν καὶ παγηγυρική γλώσσα του καὶ αἱ τραχεῖαι καὶ ἀποσδόκητοι μεταβάσεις παθιστᾶσι πολλάκις τὰ ποιήματα αὐτοῦ σκοτεινὰ καὶ ἀπατάληπτα.

ε') Διιδύραμβος.

Ο διιδύραμβος εἶνε τὸ ἐνθουσιαστικώτατον εἶδος τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ συνδέεται μετὰ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. ἐκαλλιεργήθη δὲ πρὸ πάντων ἐν χώραις οἰνοφόροις. Δύο εἰδή διιδυγάμβων ἦσαν, ὁ μὲν εἰς σεμνὸς καὶ λυπηρός, ὁ δὲ ἔπειρος εὐθυμος καὶ τερπνός^ε καὶ διότι πρῶτος ἤδειτο ἐν ἀρχῇ τοῦ ζειμῶνος ἐν τοῖς Αιγαίοις (έօρτῃ τοῦ Διονύσου), ὅτε ἡ φύσις μαραυομένη ἐνεποίει μελαγχολικὴν αἰσθησιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐνθρόπων καὶ παρεῖχεν ἀφορμὴν εἰς μελαγχολικὴν ἔօρτην τοῦ θεοῦ^δ ὁ δὲ δεύτερος ἤδειτο κατὰ τὸ ἕαρ, ὅτε ἡ φύσις ἀναγεννωμένη προεκάλει τοὺς ἀνθρώπους εἰς εὐθυμον καὶ εὐφρόσυνον ἔօρτην.

Διαιπερῆς διιδυραμβοποιὸς ὑπῆρξεν ὁ Ἀρίων ἐκ Μηθύμης τῆς Λέσβου, δοτις πρῶτος ἔδωκε τεχνικὸν καὶ ἀξιοπρεπῆ χαρακτῆρα εἰς τὸ βανχικὸν τοῦτο ἱσμα, εἰσαγαγὼν ἐν Κορίνθῳ χορὸν ἐκ 50 ἀνδρῶν, ὁρονυμένων κυκλικῶς περὶ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου καὶ ἀδόγτων τὸν διιδύραμβον.

Μουσική.

Τὴν χορικὴν ποίησιν ἐβοήθησε τὰ μέγιστα ἡ ἀνάπτυξις τῆς μουσικῆς. Δημιουργὸς δὲ καὶ τελειοποιητὴς τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς ἀναφέρεται Τέρπανδρος ὁ Λέσβιος (676), δοτις μετέβαλε τὴν τετράχορδον κινάραν εἰς ἐπτάχορδον. Μετὰ τὸν Τέρπανδρον ὀνομαστοὶ μουσικοὶ ἀναφέρονται Ὁλυμπος ὁ Φρύξ, ὁ εἴρετης τοῦ αὐλοῦ, καὶ Θαλῆτας ὁ Κρής, δοτις ἔδωκεν εἰς τὸν ἐνόπλιον χορὸν (πυροίχην) χαρακτῆρα ὑψηλὸν καὶ παγηγυρικόν. Ἐν τῇ μουσικῇ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διακρίγονται ἀρχαίωτα τρεῖς ἀρμόνια α) ἡ Δωδύλια, σεμνή, μεγαλοπρεπής καὶ ἀνδρωκή^{β)} β) ἡ Φρυγία, ἀπαντος καὶ βανχική^{γ)} γ) ἡ Λυδία, ὅτε μὲν θρηνώδης, διὸ δὲ εὐθυμος καὶ μαλθακή. Εἰς ταύτας προσετέθησαν μετὰ τὸν Τέρπανδρον καὶ δύο ἄλλαι ἡ Ἰωνική, ἄπονος καὶ μαλακή, καὶ ἡ Αἰολική, ζωηρὰ καὶ ἐμπαθής.

§ 46. Ἡ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφία.

Ἡ πρώτη τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφία ἦτο φυσικὴ ἡ φυσιολογία, ἥτις ἐξήταξε τὴν φύσιν καὶ ἐξῆτε νὰ θεμελιώσῃ ἐν τῇ ποικιλίᾳ τοῦ φαινομένου κόσμου τὴν ἐνότητα καὶ ἐν τῇ ἀεινάῳ μεταβολῇ τὴν μονιμότητα· τρεῖς δὲ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ ἐμφαγίζονται πρὸ τοῦ Σωκράτους α) ἡ Ἰωνικὴ, β) ἡ Δωρικὴ ἢ Πειθαγόρειος, καὶ γ) ἡ Ἐλεατικὴ.

α') Ἰωνικὴ Σχολὴ.—Ταύτης ἰδρυτὴς ὑπῆρξε Θαλῆς ὁ Μιλήσιος (624—546 π.Χ.), δοτις ὑπελάμβανε τὸ ὄντων ὡς τὴν πρωτογενῆ ὕλην, ἐξ ἣς τὰ πάντα ἐγένοντο. Ὁ Θαλῆς ἐκλείσθη καὶ διὰ τὰς μαθηματικὰς καὶ ἀστρονομικὰς γνώσεις του, πρῶτος αὐτὸς προειπὼν ἐκλεψιν ἤλιον.

'Ἐκ τῆς Ἰωνικῆς σχολῆς προῆλθον ὁ Ἀραξίμανδρος (611-547), δοτις παρεδέχετο ὡς ἀρχὴν τοῦ κόσμου τὸ ἀπειρον καὶ ἄφθαρτον, ἐν φ τὰ πάντα μεταβάλλονται. — Ὁ Ἀραξιμένης (573-528), δοτις ἀρχὴν τῶν ὄντων ὑπελάμβανε τὸν ἀέρα. — Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος (500), δοτις παρεδέχετο τὸ πῦρ ὡς τὴν μόρην ἀρχὴν τοῦ σύμπαντος· καὶ ἀντὸν τὰ πάντα ἀεὶ ὄφενται καὶ διηγεκῶς μεταβάλλονται.

Εἰς τὴν Ἰωνικὴν σχολὴν ἀνήκουσι καὶ οἱ ἀτομισταὶ Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος ἀμφότεροι ἐξ Ἀβδήρων. Οὗτοι ὑπεστήριξαν τὴν περὶ ἀτόμων θεωρίαν· τ. ἔ. ὅτι ὁ κόσμος συνίσταται ἐξ ἀπέιρων πρωτογενῶν σωματίων μικροσκοπικῶν (ἀτόμων), ἐν τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὅποιων κατά τινας φυσικοὺς νόμους παράγονται πάντα τὰ σώματα· — ἔτι δὲ Ἀραξιαγόρας ὁ Κλαζομένιος (500-428 π.Χ.), δοτις παρεδέχετο μὲν τὴν περὶ ἀτόμων θεωρίαν τῶν δύο προηγούμενων, ἐφορεῖ ὅμως ὅτι ἡ πρώτη κίνησις τῶν ἀτόμων δὲν προηλθεῖ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ ὑπὸ ὑπερτάτης τινὸς δυνάμεως, τὴν ὅποιαν ἐκάλει «νοῦν διακοσμητικόν».

β') Δωρικὴ ἡ Πυθαγόρειος σχολὴ.—Ταύτην ἴδρυσεν ἐν Κρότωνι τῆς κάτω Ἰταλίας ὁ ἐκ Σάμου Πυθαγόρας (580-490), δοτις πρῶτος ὠνόμασεν ἑαυτὸν φιλόσοφον ἀγτὶ τοῦ σοφοῦ καὶ δοτις ἀπέκτησε μεγίστην ὑπόληψιν ὡς πολιτικὸς καὶ ἡθικὸς ἀνήρ. Οὗτος παρεδέχετο ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰ μέτρα, ἄτινα ἔχονται πρὸς ἄλληλα ἡθικὴν τινα καὶ μυστικὴν σχέσιν καὶ ἀρμονικὴν ἐνότητα. Οἱ πολυάριθμοι αὐτὸν ὀπαδοί, οἱ Πυθαγόρειοι, διῆγον βίον τηφάλιον καὶ αἰστηρὸν καὶ συνέζων ἐν συσσιτίοις· ἡ σχολοῦντο δὲ κυρίως εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν μουσικὴν καὶ ἐκήρυξαν τὴν περὶ μετεμψυχώσεως καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς διδασκαλίαν.

γ') Ἐλεατικὴ Σχολὴ.—Αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ πόλεως Ἐλέας, ἐν ᾧ ἴδρυθη ὑπὸ Ξενοφάνους τοῦ Κολοφωνίου (350 π.Χ.). Ὁ Ξενοφάνης ἐδόξαζεν ὅτι ὁ κόσμος εἶνε ἐν δῷ αἰώνιον καὶ ἀμετάβλητον καὶ αὐτὸν τὸ δῶν εἶνε δὲ Θεός, χρόνος δὲ καὶ χῶρος καὶ κίνησις δὲν ὑπάρχουσι, οὐδὲ τὰ πολλά. Τοιουτοτρόπως δὲ Ξενοφάνης ἐγένετο πατὴρ τοῦ πανθεϊσμοῦ. Τὸ αὐτὸν ἐφορεῖ καὶ ὁ μαθητής του Παρμενίδης (500) καὶ ὁ Ζήγρων (490).

Πρῶτοι οἱ Ἐλεάται ἐποιήσαντο χρῆσιν τῆς διαλεκτικῆς ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς ὑπάρξεως τοῦ σύμπαντος.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'.

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

**Από τῶν περσικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ (500—431 π.Χ.)*

**§ 47. Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τῶν περσικῶν πολέμων.
Ιωνικὴ ἐπανάστασις**

‘Η τοίτη περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας εἶνε ἡ λαμπροτάτη πασῶν, διότι τὰ κατ’ αὐτὴν γεγονότα ἀνήκουσι πλέον εἰς τὴν παγκόσμιον στοργίαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δὲ Ἑλληνισμὸς καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ ἡγωνίσθη τοὺς ἐνδοξοτέρους ἀγῶνας κατὰ τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος, ἡ ἐλευθερία ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ μετὰ τῆς ἐλευθερίας προίχθησαν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, τὰ ἀληθῆ ταῦτα κοσμήματα ταῦ οὐρανῷ πάντοιν βίου.

‘Η ἀληθὴς αἰτία, ἡ προκαλέσασα τὴν γιγαντώδη πάλην μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν κυριάρχων τῆς Ἀρατολῆς Περσῶν, ἦτο ἡ ἀπλησία τῶν μοναρχῶν τῆς Περσίας, οἵτινες, ἀφ’ οὗ ἐκνοιάρχησαν δῆλης τῆς μεσημβρινοδυτικῆς Ἀσίας ἥτοι ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἔτι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου, ἥθέλησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ ἀχανὲς κράτος των καὶ πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ μέρη ἥτοι πρὸς τὴν Ἐλλάδα· παρέσχε δὲ εὐλογὸν ἀφορμὴν εἰς τοῦτο ἡ Ιωνικὴ ἐπανάστασις.

Αἱ κατὰ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἑλληνικαὶ ἀποικίαι λίαν ἐνωδίς διὰ τοῦ ἐμπορίου προίχθησαν εἰς μεγάλην ἀκμήν· ἐπειδὴ δῆμος δὲν εἶχον πολιτικόν τινα δεσμόν, ἀλλ’ ἥσαν διηρημέναι, δὲν ἥδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀρεξαρτησίαν των· καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν ὑπεράχθησαν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν Κροῖσον (560 π. Χ.), μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν τοῦ λυδικοῦ βασιλείου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου περιῆλθον αὖται μετὰ γενναίων ἀντίστασιν ὑπὸ τὴν περσικὴν δεσποτείαν. Οἱ Κῦρος κατέστησε ταύτας φύρουν ὑποτελεῖς, ἀντὶ δὲ διλγαρχικοῦ ἢ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὰς τυράννους ἐκ τῶν ἐγχωρίων ἀριστοκρατικῶν, οἵτινες φροντίζοντες περὶ διατηρήσεως τῆς ἔξουσίας των ἐδείκνυον ἄκραν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν κυριάρχην των.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνικῶν ἀποικιῶν, δτε ἀνέβη ἐπὶ τοῦ περσικοῦ θρόνου Δαρεῖος ὁ Α' ὁ Ὑστάσποντος, βασι- λεὺς δραστηριώτατος μὲν καὶ ἴκανώτατος, ἀλλ᾽ εἰς ἄκρον φιλόδοξος. Ὁ Δαρεῖος δὲν ἥθέλει νὰ φανῇ κατώτερος τῶν δύο προκατόχων του Κύρου καὶ Καμβύσου, ἐκ τῶν δποίων ὁ μὲν πρῶτος, ὡς εἴπομεν, κατέλυσε τὸ λυδικὸν βασίλειον καὶ μέγα ἄλλο μέρος τῆς Ἀσίας κα- τέκτησεν, ὁ δὲ δεύτερος κατέκτησε τὸ ἀξιολογώτερον μέρος τῆς Ἀφρι- κῆς, τ. ६. τὴν Αἴγυπτον. Ἀφ' οὗ λοιπὸν κατέστειλε τὰς ἐκραγείσας ἐσωτερικὰς στάσεις καὶ διωργάνωσε πρῶτος τὸ ἀχανὲς περσικὸν κράτος, διαιρέσας αὐτὸν εἰς 20 σατραπείας, ἐπεχείρησεν ἔπειτα μεγά- λην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Σκυνθῶν (513 π. Χ.). Μετὰ 700 χιλ. ἀνδρῶν διεπεραιώθη ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ γεφύρας ἐκ πλοίων, ἵνα κατεσκεύασεν δὲ Σάμιος ἀρχιτέκτων Ἀνδρο- κλῆς ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου. Οἱ τύραννοι τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ὑπεστή- φιξαν τὴν παράβολον ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ κυριάρχου των μετὰ 600 τριήρων ἔχονσῶν πληρώματα ἐν δλῷ 120 χιλ. ἀνδρῶν. Καὶ τὸν μὲν ἐλληνικὸν στόλον διέταξεν δὲ Δαρεῖος διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Ἰστρον ποταμόν, ἵνα κατασκευάσῃ δι' αὐτὸν νέαν γέφυ- ραν, αὐτὸς δὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ του διηλθε διὰ τῆς Θράκης ὑποτάσσων πάσας τὰς θρακικὰς φυλὰς δσας συνήντα κατὰ τὴν πορείαν του, φθάσας δὲ εἰς τὸν Ἰστρον εὑρὼν ἐτοίμην τὴν γέφυραν. Ἀφ' οὗ δὲ ἔταξε φύλακας αὐτῆς τοὺς Ἑλληνας τυράννους, εἰσέβαλε μετὰ τῆς στρατιᾶς του εἰς τὴν Σκυνθίαν (σημειωνὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν).

Ο Δαρεῖος πλανηθεὶς εἰς χώρας ἐρήμους καὶ δυσβάτους καὶ στε- ρούμενος τροφῶν, συγχρόνως δὲ προσβαλλόμενος ἐκ διαφόρων μερῶν ὑπὸ τῶν Σκυνθῶν, ἤναγκασθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὸν Ἰστρον. Τότε μοῖρα ἵππεων Σκυνθῶν σπεύσασα πρὸς τοὺς φυλάττοντας τὴν γέφυραν Ἑλληνας προέτεινεν εἰς αὐτὸνς νὰ διαλύσωσι τὴν γέφυραν, ἵνα οὕτω καταστραφῆ διοσκερῶς δὲ Δαρεῖος.

Τὴν πρότασιν ταύτην ὑπεστήφιξεν δὲ Ἀθηναῖος Μιλιάδης, ιύραν- νος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ στρατηγικός· ἀντέ- κρουσεν δμως αὐτὴν δὲ Ἰστιαῖος, τύραννος τῆς Μιλήτου, εἰπὼν ὅτι ἔὰν δὲ Δαρεῖος κατεστρέψετο, οὔτε αὐτὸς οὔτε ἄλλος τις τῶν τυράννων θὰ ἥδύνετο νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀξιωμά του. Ἡ γνώμη τοῦ Ἰστιαίου ὑπερίσχυσε καὶ δὲ Δαρεῖος ἐσώθη καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ στρατηγὸς δμως αὐτῶν Μεγάβαζος μείνας ἐν Εὐρώπῃ μετὰ 80 χιλ.

στρατοῦ ὑπέταξεν ἄπασαν τὴν Θράκην καὶ προχωρήσας μέχρι τῆς Μακεδονίας κατέστησε τὸν βασιλέα αὐτῆς Ἀμύνταν τὸν Α' φόρουν ὑποτελῆ.

Οἱ Δαρεῖοι ἀνταμείβων τὸν Ἰστιαῖον ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν Ἡδωνίδα, χώραν παρὰ τὸν Στρυμόνα ποταμόν. Ἐν αὐτῇ δὲ Ἰστιαῖον ἔκτισε τῷ 511 π. Χ. τὴν Μύρκινον, ἡτις ταχέως ἐγένετο σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου. Ἀλλ᾽ δὲ κατὰ τὴν Θράκην στρατηγὸς Μεγάβαζος παρέστησεν εἰς τὸν Δαρεῖον πόσον ἐπικίνδυνον ἦτο νὰ κατέχῃ Ἑλληναὶ τὴν πλουσιωτάτην ταύτην χώραν, ἡτις εἶχε μεταλλεῖα ἀργύρου, ναυπηγήσιμον ἔνδειαν καὶ λιμένας ἔξαιρέτους. Τότε δὲ Δαρεῖος ἐκάλεσε παρ᾽ ἕαυτῷ τὸν Ἰστιαῖον καὶ τὸν ἐκράτησεν ὡς σύμβουλόν του, τύραννον δὲ τῆς Μιλήτου κατέστησε τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἰστιαίου Ἀρισταγόραν (Ἡρ. Ε. 24).

Ἡ νέα θέσις τοῦ Ἰστιαίου, ὅσον τιμητικὴ καὶ ἀνὴτο, ὠμοίαζεν ἐν τούτοις πρὸς δικληρὸν αἰχμαλωσίαν. Ἐνεκα τούτου δὲ Ἰστιαῖος ἐξήτει ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῆς· ἔγραψε λοιπὸν πρὸς τὸν γαμβρόν του ἵνα κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἰωρας, ἐλπίζων ὅτι δὲ Δαρεῖος ἥθελε πέμψῃ αὐτὸν νὰ καταπλίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Οἱ Ἀρισταγόρας προηγούμενοις εἶχεν ἀποφασίση νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Νάξου, ὅπως ἐπαναγάγῃ εἰς αὐτὴν τοὺς ἔξοδίστους δλιγαργικούς, καὶ κατέπεισεν εἰς τοῦτο καὶ τὸν σατράπην τῶν Σάρδεων Ἀρταφέρονην, ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου· Ἐνεκα δημοσίας διχοροίας πρὸς τὸν Πέρσην στρατηγὸν Μεγαβάτην ἥ ἐκστρατεία αὕτη ἀπέτυχεν. Οἱ Ἀρισταγόρας φοβούμενος τὰς δεινὰς συνεπείας τῆς ἀποτυχίας ταύτης, ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ πενθεροῦ του. Εὔθυνς λοιπὸν καταλείπει τὴν τυραννίδα, παρέχει αὐτονομίαν εἰς τοὺς Μιλησίους, ἐκδιώκει πάντας τοὺς τυράννους τῆς Ἰωνίας καὶ ἔξεγείρει τοὺς Ἰωνας εἰς ἐπανάστασιν· προβλέπων δημοσίας δισκόλως οἱ Ἰωνες θὰ ἥδύναντο μόνοι νὰ διεξαγάγωσιν ἐπιτυχῶς τὸν προκείμενον ἀγῶνα κατὰ τῶν Περσῶν, ἐρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ζητήσῃ ἐπικουνίας.

Κατὰ πρῶτον μετέβη εἰς τὴν Σπάρτην· ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἥδη θησαν νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὸν τὴν ζητηθεῖσαν βοήθειαν, μὴ ἀγαπῶντες διαποντίους ἐκστρατείας. Ἐπειτα μετέβη εἰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφ' ἐνὸς μὲν κινδυνεύοντες ἐκ τῶν ὁριονοργιῶν τοῦ Ἰππίου, ὅστις καταφυγὼν εἰς τὴν αὖλην τῶν Περσῶν ἐνήργει διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐν Ἀθήναις τυραννίδα, ἀφ' ἐτέρου

δὲ διακείμενοι συμπαθῶς πρὸς τοὺς ἀποίκους των Ἰωνας, ἔδωκαν προσθύμως εἰς τὸν Ἀρισταγόραν εἶκοσι τριήρεις, εἰς ταύτας δὲ προσέθηκαν καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἑτέρας πέντε.

Ο στόλος τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων ἔφθασεν εἰς τὴν Μίλητον, ἐνωθεὶς δὲ μετὰ τῶν Μιλησίων ἐπλευσεν εἰς τὴν Ἐφεσον· ἐνταῦθα ἀποβιβασθέντια τὰ στρατεύματα ἐβάδισαν κατὰ τῶν Σάρδεων. Ἡ πόλις ἐκνοιεύθη ἄνευ ἀντιστάσεως, δὲ δὲ σαιράπης αὐτῆς Ἀρταφέρνης ὠχυρώθη ἐν τῇ ἀκροπόλει. Άι οἰναὶ τῶν Σάρδεων ἦσαν καλάμιαι· δτε δὲ στρατιώτης τις κατὰ τύχην ἔθεσε πῦρ εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, αἱ φλόγες πάραντα μεταδοθεῖσαι ἀπετέφρωσαν τὴν πόλιν. Ἐπελθὼν ὅμως ἴσχυρὸς περσικὸς στρατὸς ἤγακασε τοὺς Ἐλληνας νὰ ὑποχωρήσωσι. Μετὰ ταῦτα δὲ γενομένης μάχης περὶ τὴν Ἐφεσον οἱ Ἐλληνες ἥττήθησαν καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ Ἰωνες ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα, καθ' ὅσον ἡ ἐπανάστασις διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀρισταγόρου εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς Κύπρου πρὸς μεσημβρίαν, μετέσχον δὲ αὐτῆς καὶ οἱ Κᾶρες.

Μεθ' ὅλας δμως τὰς προσπαθείας των δὲν ἥδυνήθησαν νὰ ἴσχύσωσιν ἀπέναντι τῆς ὑπερόχου δυνάμεως τῶν Περσῶν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὑπετάχθησαν οἱ Κύπροι (498 π. Χ.), ἐπειτα δὲ πᾶσαι αἱ περὶ τὸν Ἐλλήσποντον καὶ τὴν Προποντίδα αἰολικαὶ πόλεις· ἥττήθησαν δὲ καὶ οἱ Κᾶρες. Ο πρωταίτιος τῆς ἐπαναστάσεως Ἀρισταγόρας ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος ἔφυγεν εἰς τὴν Θράκην, δπου πολεμῶν κατὰ τῶν Θρακῶν ἐφονεύθη· δ δὲ Ἰστιαῖος, ὅστις ἐξαπατήσας τὸν Δαρεῖον ἐστάλη, ὥρα καταπιέξῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἥνωθη μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας συλληφθεὶς ὀδηγήθη εἰς τὰς Σάρδεις καὶ ἀνεσκολοπίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρταφέρνους.

Μόνοι οἱ Ἰωνες καὶ οἱ Λέσβιοι ἀνθίσταντο εἰσέπι· ἀλλὰ καὶ οὗτοι κατεβλήθησαν εἰς τὴν παρὰ τὴν Λάδην, πρὸ τῆς Μίλητου, γενομένην κρατερὸν ναυμαχίαν (494 π. Χ.). Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτη οἱ μὲν Λέσβιοι καὶ οἱ Σάμιοι ἐλιποτάκτησαν, οἱ δὲ Χῖοι καὶ οἱ Φωκαῖς ἥγωντεσθησαν μὲν ἥρων κύρωτα, ὑπέκυψαν δμως εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ, διότι κατὰ 600 περσικῶν πλοίων παρέταξαν μόνον 200.

Μετὰ τὴν ἀξιομήμονευτὸν ταύτην ναυμαχίαν οἱ Πέρσαι ἐποιέορκησαν καὶ ἀπὸ ἔηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν τελευταίαν ἀντιστᾶσαν

Μίλητον· μετὰ γενναίαν δὲ ἀντίστασιν ἐκυρίευσαν αὐτὴν ἐξ ἐφόδου (494 π. Χ.)· καὶ ἐκ μὲν τῶν ἀνδρῶν τοὺς πλείστους ἔσφαξαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἐξηνδραπόδισαν· ὥσαύτως καὶ τὰς ἄλλας ὑποταχθείσας ἐκ νέου πόλεις οἱ Πέρσαι ἐτιμώρησαν σκληρῶς.

Τοιοῦτον θλιβερὸν καὶ ἀπαίσιον τέλος ἔλαβεν ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

§ 48. Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος. — Νέαι προπαρασκευαὶ τοῦ Δαρείου. — Πόλευμος Ἀθηναίων καὶ Αἰγινητῶν.

Οἱ Δαρεῖοι μαθὼν τὴν πυρόπλησιν τῶν Σάρδεων τοσοῦτον ὡργίοθη κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς· διέταξε δὲ ἐν τῶν θεραπόντων του κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου νὰ λέγῃ πρὸν αὐτὸν τρίς· «μέμνησο, ὃ δέσποτα, τῶν Ἀθηναίων». Καὶ τῷ ὅντι, ἀφ' οὗ κατέβαλε τὴν Ἰωνικὴν ἐπανάστασιν, ἀπέστειλε κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ιδίως κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἐρετριέων τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μετὰ μεγάλης πεζικῆς καὶ γαυτικῆς δυνάμεως. Οἱ Μαρδόνιοι διαβάσαντο τὸν Ελλήσποντον διῆλθε μετὰ τοῦ πεζοῦ σιρατοῦ τὴν Θράκην καὶ ἐφθασε μέχρι τῆς Μακεδονίας· δὲ στόλος παραπλέων τὰ παράλια τῆς Θράκης ὑπέταξε τὴν Θάσον. Οἱ δύμας παραπλέων τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον ἐκαμπτε τὸ δικρωτήριον τοῦ Ἀθω, κατελήφθη ὑπὸ σφοδρᾶς τρικυμίας καὶ 300 μὲν πλοῖα ἐνανάγησαν, 20,000 δὲ ἀνδρῶν ἐπινίγησαν· καὶ αὐτὸς ὁ Μαρδόνιος, ὃν ὡς ἐστρατοπέδευεν ἐν Μακεδονίᾳ, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Βρύγων Θρακῶν καὶ ἐπαθε μεγίστην φθοράν. Κατόπιν λοιπὸν τοσούτων κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀπωλεῖσαν ἡγαγάσθη ὁ Μαρδόνιος νὰ διακόψῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ δύσιον ἄπρακτος.

Οἱ Δαρεῖοι ἔτι μᾶλλον ἡρεθίσθη ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης καὶ ἐπέμενεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ἔδωκε λοιπὸν διαταγὰς νὰ παρασκευασθῇ νέος σιρατὸς καὶ στόλος· συγχρόνως δὲ ἐπεμψε, κατὰ περοικὴν συνήθειαν, κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ζητήσωσι «γῆν καὶ ὕδωρ», σημεῖα ὑποταγῆς (*Hρ. 5'. 40*). Πολλαὶ πόλεις τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰ-

γαίον πελάγους, ἐν αἷς καὶ ἡ κραταιὰ Αἴγινα, ἔδωκαν τὰ ζητηθέντα σημεῖα τῆς ὑποταγῆς καὶ οὕτως ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ Ἀθηναῖοι δύμας, παρὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν ἔρριψαν τοὺς κήρυκας ἐντὸς βαράθρου, δύπισθεν τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὸ δρόπον ἔρριπτον ἐνίστε τοὺς εἰς θάνατον καταδικαζομένους πολιτικοὺς ἐγκληματίας· ὡσαύτως καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἔρριψαν αὐτοὺς ἐντὸς φρέατος, παραγγείλαντες εἰλωτικῶς νὰ λάβωσιν ἐκεῖθεν γῆν καὶ ὄδωρ καὶ νὰ φέρωσιν αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα.

Ἡ προσχώρησις τῶν Αἰγαίνητῶν εἰς τὸν Πέρσας ἦτο λίαν ἐπικίνδυνός εἰς τὸν γείτονας αὐτῶν Ἀθηναίους· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἦσαν ἀδιάλλακτοι ἐχθροὶ τῶν Αἰγαίνητῶν, κατήγγειλαν αὐτῷ τὸν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς προδότας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης συνήνεσεν εἰς τὸ νὰ τυμωρηθῶσιν οἱ Αἰγαίνηται· ἐπειὴν δύμας δὲ τερος βασιλεὺς Δημάρατος ἀντενήργησεν εἰς τοῦτο, δὲ Κλεομένης διέφθειρε διὰ χρημάτων τὴν Πυθίαν καὶ ἐκήρυξεν αὐτὸν νόθον. Ὁ Δημάρατος τότε καθηρέθη ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Λεωτυχίδου καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεχθῇ τὸ δυνειδος τοῦτο κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Περσῶν, διονού ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Ἰππίου ὑπέθαλπε τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος δργὴν τοῦ βασιλέως. Μετὰ ταῦτα δὲ Κλεομένης ἤγακασε τοὺς Αἰγαίνητας νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸν Ἀθηναίους δέκα ἄνδρας ἐκ τῶν ἐπιφαρῶν ὡς δύμήρους. Μετὰ τὸν θάνατον δύμως τοῦ Κλεομένους (491 π. X.), οἱ Αἰγαίνηται ἀπῆτησαν τὴν ἀπόδοσιν τῶν δυμήρων, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἥρνήθησαν, ἔξερράγη μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων πόλεμος μακρὸς καὶ πεισματώδης.

205

§ 49. Δευτέρα ἐκδηματεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.—Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (Σεπτεμ. 490).

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ Δαρεῖος παρέσκεύασε στρατὸν ἐξ 100 χιλ. πεζῶν καὶ 10 χιλ. ἵπλεων καὶ στόλον ἐξ 600 πολεμικῶν πλοίων καὶ πολλῶν φορτηγῶν. (Κορν. Νέπ. ἐν βίῳ Μιλτ. 5). Ἄπας δὲ στρατὸς καὶ δὲ στόλος συνεκεντρώθη ἐν Σάμῳ τὸ ἔαρ τοῦ 490 π. X., ἀρχηγοὶ δὲ αὐτοῦ διωρίσθησαν δὲ Δᾶτις δὲ Μῆδος καὶ δὲ Ἀρταφέροντος, υἱὸς τοῦ δμωιύμονος σατράπου τῶν Σάρδεων καὶ ἀνεψιός τοῦ Δαρείου.

Οἱ Δᾶτις καὶ δὲ Ἀρταφέροντος διετάχθησαν νὰ πλεύσωσι κατὰ τῆς Ἑλλάδος, νὰ ὑποτάξωσι καὶ νὰ καταστήσωσι φόρου ὑπότελεῖς πάσας

τὰς πόλεις αὐτῆς, ὅσαι δὲν ἔδωκαν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, νὰ κατατίθωσαι δὲ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἐρέτριαν καὶ ἐξανδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους αὐτῶν νὰ φέρωσιν ἐνάπιον τοῦ βασιλέως τὰ ἀνδράποδα.

Μετὰ τὸ πάθημα τοῦ Μαρδονίου οἱ δύο Πέρσαι ἀρχηγοί, ἀποφεύγοντες τὸν περίπλουν τοῦ Ἀθω, ἐπλευσαν διὰ μέσου τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὴν Εὔβοιαν. Κατὰ πρῶτον ἐκνούσαν τὴν Νάξον· καὶ τὴν μὲν πόλιν καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῆς κατέκαυσαν, τοὺς δὲ δλίγονς κατοίκους ἐξηνδραπόδισαν, διότι οἱ περισσότεροι κατέφυγον εἰς τὰ ὅρη.⁷ Επειτα δὲ παραλαβόντες ἐκ τῶν ἄλλων νήσων στρατὸν καὶ παῖδας ὡς δμήρους, πλὴν τῆς ἱερᾶς Δήλου, κατηνθύνθησαν πρὸς τὴν Εὔβοιαν· κυριεύσαντες δὲ μετὰ μικρὰν ἀγτίστασιν τὴν Κάρυστον, ὥρμησαν μετὰ ταῦτα κατὰ τῆς Ἐρετρίας. Οἱ Ἐρετριεῖς ἔσπενσαν νὰ ζητήσωσι βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι διέταξαν 4000 κληρούχων ἐκ Χαλκίδος νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν. Καθ' ὃδὸν ὅμως μαθόντες οὗτοι παρὰ τοῦ ἐγκρίτου Ἐρετριέως Αἰσχύλου τοῦ Νόθωνος ὅτι παρασκευάζεται ἡ διὰ προδοσίας παράδοσις τῆς πόλεως ἀνεχώρησαν κατὰ συμβούλῳ τοῦ Αἰσχύλου καὶ μετέβησαν εἰς Ωρωπόν. Η Ἐρέτρια μετὰ ἑξαήμερον κρατερὰν ἀμυναταρ ἐκνοιεύθη διὰ προδοσίας· καὶ ἡ μὲν πόλις καὶ τὰ ἱερὰ ἐπυρωπολήθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐξανδραποδισθέντες ἀπεστάλησαν δέσμοις εἰς τὴν Περσίαν, συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Δαρείου. Μετὰ ταῦτα οἱ Πέρσαι, κατὰ συμβούλῳ τοῦ Ἰππίου, ὅστις παρηκολούθει αὐτὸνς ὡς ὁδηγός, ἀπέβησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐστρατοπέδευσαν ἐν αὐτῷ.

Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν ἀπόβασιν τῶν Περσῶν εἰς τὸν Μαραθῶνα ἡτοιμάσθησαν ν' ἀποκρούσωσι τὸν κίνδυνον, συγγρόνως δὲ ἔπειμαγαν εἰς τὴν Σπάρτην τὸν ἡμεροδρόμον Φειδιππίδην, ἵνα ζητήσῃ τὴν συνδομὴν αὐτῶν. Οἱ Φειδιππίδης ἐντὸς 48 ὥρῶν ἐφθασεν εἰς τὴν Σπάρτην. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἀθηναίους· ἔνεκα ὅμως ὅρησκεντικοῦ ἐθίμουν, ὡς ἔλεγον, δὲν ἥδύγαντο νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸ τῆς πανσελήγουν—ὅτο δὲ τότε ἡ σελήνη ἐννέα ἡμερῶν.—Ἐν τούτοις ἥδύναντο οἱ Σπαρτιᾶται νὰ παραβῶσι τὴν τήρησιν τοῦ ἐθίμου τούτου, ἐπικειμένου τόσον μεγάλου κινδύνουν, ἀφ' οὐ πολλάκις βραδύτερον ἐπραξαν τοῦτο.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῷ μεταξὺ ἐτοιμάσατες 9 χιλ. ἀνδρῶν, ἔκκαστος τῶν δποίων ἡκολουθεῖτο ὑπὸ ἑνὸς δούλου του (Πανσ.

X. 20, 2), ἔσπενσαν εἰς τὸν Μαραθῶνα ὑπὸ τὴν στρατηγίκν τῶν 10 στρατηγῶν (ένδος ἐξ ἐκάστης φυλῆς). Ὁ Φειδιππίδης ἔρχεται καὶ φέρει τὴν ἀπόκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ στρατηγοὶ συνέρχονται εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Πέντε ἐκ τῶν στρατηγῶν, ἐν οἷς καὶ δὲ Μιλιτάδης, ἥσαν τῆς γνώμης νὰ γείνῃ ἀμέσως ἡ μάχη, οἱ δὲ ἄλλοι πέντε προέτειναν νὰ περιμείνωσι τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς διχογνωμίας ταύτης ἦτο μέγιστος. Τότε δὲ Μιλιτάδης προσῆλθεν εἰς τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον, ὅστις εἶχε ψῆφον ἐν τῷ συμβούλιῳ τῶν στρατηγῶν, καὶ ἐξήγησεν αὐτῷ δι τῆς ἀναβολῆς τοῦ ἀγῶνος ὑπάρχει κίνδυνος μήπως ἀνθρώπωι δειλοὶ ἢ προδόται λάβωσι τὸν καιρὸν καὶ συνεπροθῶσι μειὰ τοῦ Ἰππίου καὶ ἐπέλθῃ οὕτω διαίρεσις μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων πρὸς δλεθρον αὐτῶν, ἐν ᾧ, ἐάν πολεμήσωσιν ἀμέσως τότε, δι τὸ πολεμικὸν φρόνημα ἦτο ἀκμαῖον, ἡ νίκη θὰ εἴη βεβαία. Ὁ Καλλίμαχος πεισθεὶς τάσσεται μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μιλιτάδου καὶ τοιουτοτρόπως ἀποφασίζεται ἡ μάχη.

Ἐκαστος τῶν δέκα στρατηγῶν εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἀνὰ μίαν ἡμέραν· δὲ Ἀριστείδης ὅμως, εἰς ἐκ τῶν δέκα στρατηγῶν, ἀναγρωγῆσων τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἴκανότητα τοῦ Μιλιτάδου, παρεκχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχιστρατηγίας του, δίδων οὕτω τὸ λαμπρὸν παράδειγμα δι τὸν αἰσθῆμα φιλαρχίας καὶ φιλοπρωτίας πρόπει νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος. Τὸν Ἀριστείδην ἐμμιήνθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κατὰ σειρὰν καὶ τοιούτοις ἀνεγνωρίσθην ὑπὸ πάντων ἀρχιστράτηγος ὁ ἴκανωτατος καὶ ἐμπειρότατος Μιλιτάδης.

Ο Μιλιτάδης κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας· εἶχε διακριθῆ ὡς τύραννος τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, διαδεχθεὶς τὸν θεῖόν του, Μιλιτάδην ὀσαύτως καλούμενον· ἥκολονθησε δέ, ὡς προεπομέν, τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐσκτρατείαν αὐτοῦ. Ὁ Μιλιτάδης διεκόνετο διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἀρδοείαν του· ἐγγάριζε καλλιστα δλα τὰ προτερήματα καὶ δλα τὰ ἐλαῖτάματα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, μετὰ τοῦ δποίου ἐπὶ ἴκανὸν χρόνον εἶχε συνυπηρετήσῃ· ἐπειδὴ δὲ δὲ Δαρεῖος διέκειτο ἔχθρικῶς πρὸς αὐτόν, διότι ὑπεστήριξε τὴν πρότασιν τῶν Σκυθῶν περὶ διαλύσεως τῆς γεφύρας τοῦ Ἰστρου, δὲ Μιλιτάδης φοβηθεὶς τὴν ἐκδίκησιν αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

Ο Μιλιτάδης ἀνακηρυχθεὶς ἀρχιστράτηγος περιέμειτε τὴν ἡμέραν

τῆς σιρατηγίας του, ὡνα συνάψῃ τὴν μάχην· ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ παρατάξῃ τὸν σιρατό του καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔγκαταλειμμένοι ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήρων δὲν ἔβλεπον πέριξ ἕαντων εἰμή τὰ σιφῆ τῶν ἔχθρῶν καὶ τὸν μέγαν στόλον αὐτῶν, αἴφηντος ἔφάνησαν κατερχόμενοι δρομαίως ἐκ τοῦ δρους Πάρνηθος χίλιοι Πλαταιεῖς, οἵτινες ἀπρόσκλητοι ἤρχοντο νὰ συμπολεμήσωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ γαρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῇ ἀπελπίστῳ ταύτῃ ἐπικονιάζει πιπῆρεν ἀνέκφραστος.

Ο Μιλιτιάδης παρέταξε τὸν σιρατὸν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Πεντελικοῦ, ἄριστεν τοῦ Ἡρακλείου. Τὸ δεξιὸν κέρας, κατὰ νόμον, ἔδωκεν εἰς τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον, τὸ δὲ ἀριστερὸν χάριν τιμῆς ἔδωκεν εἰς τὸν Πλαταιεῖς· εἰς τὸ μέσον παρέταξε τὰς ἄλλας φυλάς. Ἡ παράταξις τῶν Ἑλλήρων εἶχε τὸ αὐτὸν μῆκος μὲν τὴν παράταξιν τῶν Περσῶν, ἀλλὰ τὰ κέρατα μόνον ἦσαν πεπυκνωμένα, τὸ δὲ κέντρον πολὺ ἀραιόν, τῶν δούλων ἀνεπληρούντων πως τὰς λειπούσας σιρατιωτικὰς δυνάμεις, ἐν ᾧ οἱ Πέρσαι καθ' ἀπασαν τὴν γραμμὴν ἦσαν πυκνότατα παρατεταγμένοι, τὸ κράτιστον δὲ τοῦ σιρατοῦ ἦτοι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκκαι κατεῖχον τὸ κέντρον. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο σιρατοπέδων διάστημα ἦτο 5000 ποδῶν περίπον.

Αφ' οὗ κατὰ τὸ θρησκευτικὸν ἔθος τῶν Ἑλλήρων δι πολέμαρχος προσήγεγκε θυσίας εἰς τοὺς θεούς, δι Μιλιτιάδης ἔδωκε τὸ πιράγγελμα· ἀμέσως τότε ἀντίχησεν δι παιάν καὶ ἐσήμαναν αἱ σάλπιγγες καὶ αἱ ἀσπίδες προετάθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὥρμησαν μετὰ διατόσου ἀλαλαγμοῦ κατὰ τῶν ἔχθρῶν. Οἱ Πέρσαι ἐγόμισαν ὅτι εἶχον πρὸ αὐτῶν ἀνθρώπους κατειλημμένους ὑπὸ δλεθρίας μανίας. Οἱ Ἀθηναῖοι δμως δὲν ἦσαν μαινόμενοι, ἀλλ' ἐνθουσιώδεις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Αγηφοῦντις τὰ βέλη τῶν ἔχθρῶν, τὰ δποῖα ὡς χάλαζα ἐρρίπιτοντο κατ' αὐτῶν, ἔφθασαν ἐντὸς δλίγου εἰς τὸ μέρος, δπον ἦσαν παρατεταγμένοι οἱ Πέρσαι· καὶ μολονότι ἦσαν ἐλάχιστοι ἀπέναντι τῶν ἔχθρῶν, τὸ θάρρος των δμως ἦτο μέγα καὶ κατήρξαντο ἀμέσως τοῦ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνος. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε φοβερά. Τὸ πυκνὸν κέντρον τῶν Περσῶν ὑπερίσχυσε τοῦ ἀραιοῦ ἐλληνικοῦ κέντρου, τὸ δποῖον ἀπετέλουν οἱ δπλῖται τῆς Λεοντίδος καὶ Ἀντιοχίδος φυλῆς, καὶ ἥραγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ· τὰ δύο δμως κέρατα τῶν Ἀθηναίων, πυκνότερα δητα, ἔτρεψαν ἀμέσως εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντι αὐτῶν Πέρσας. Ο Μιλιτιάδης δὲν ἐξηκολούθησε τὴν καταδίωξιν, ἀλλ' ἐνώσας

τὰ δύο κέρατα ἐπειέθη μεθ' ὁρμῆς ἐκ τῶν ὅπιοθεν κατὰ τοῦ περιουσιοῦ κέντρου. Ἐκ τούτου ἀνακουφισθὲν καὶ τὸ κέντρον τῶν Ἑλλήληνων ἀνασυνέταξε τὰς διασπανθείσας τάξεις καὶ ἐπειέθη καὶ αὐτὸς ἐκ νέου. Οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκαι δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἔφοδον τῶν νικητῶν καὶ ἐτράπησαν καὶ αὐτοὶ εἰς φυγήν. Τότε ὁ Μιλιτάδης διέταξε γενικὴν καταδίωξιν. Οἱ Πέρσαι καταδιωκόμενοι πανταχόθεν τρέχουσιν εἰς τὰ πλοῖα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιτίθενται μετ' ἀκατασχέτου δρμῆς, πλησιάσαντες δὲ εἰς τὴν θάλασσαν ζητοῦσι μετὰ φωιῶν πῦρ διὰ τὰ καύσωσι τὰ πλοῖα. Ἐκεῖ πλησίον τῶν πλοίων συνήφθη νέος ἄγων πεισματωδέστατος. Οἱ Πέρσαι ἔντρομοι δίπτονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ φεύγουσιν. Οἱ Ἀθηναῖοι συνέλαβον ἐπτὰ πλοῖα. Ἐκεῖ παρὰ τὴν θάλασσαν ἐφορεύθησαν δὲ γενναῖος πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ δὲ στρατηγὸς Στησίλαος καὶ ἄλλοι· δὲ ἀτρόμητος Κυναίγειρος, ἀδελήδος τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, εὑρεν ἥρωικώτατον θάνατον θελήσας νὰ ἐμποδίσῃ πλοῖον περσικὸν ἐτοιμον ν' ἀποπλεύσῃ.

"Απαν τὸ σιρατόπεδον τῶν ἔχθρῶν, αἱ ἀποσκευαὶ, οἱ ἵπποι καὶ πλούσια ἄλλα λάφυρα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν. Μεταξὺ τῶν λαφύρων ἥσαν καὶ αἱ ἀλύσεις, τὰς δποίας οἱ Πέρσαι ἐφερον μεθ' ἔαντων, ἵνα δεσμεύσωσι τοὺς Ἀθηναίους. Νεκροὶ ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐκ μὲν τῶν Περσῶν 6400, ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Πλαταιέων 192, πλὴν τῶν δούλων. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων πυθανῶς ἦτο καὶ δὲ Ιππίας· καὶ ἄλλους δύμως οὗτος κατέστρεψεν ἐλεεινῶς τὸν βίον τούτον ἐν Λήμνῳ.

Οἱ Πέρσαι φεύγοντες δι' ἵσχυροῦ· κωπηλασίας ἐκαμψαν τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον καὶ διημένθησαν εἰς Φάληρον, σκοπὸν ἔχοντες νὰ κυριεύσωσι τὰς Ἀθήνας, τὰς δποίας ὑπελόγιζον δτι θά εὑρώσουν ἐρήμους στρατιωτῶν⁽¹⁾. Οἱ Μιλιτάδης ὑποπτεύσας τὸν κίνδυνον τούτον

(1) Λέγεται δτι ἐπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις μηδιζόντων ὑψώθη ἀσπὶς ἐπὶ τοῦ Πετελικοῦ ὅρους, δι' ἣς ἐγγωρίζετο εἰς τὸν Πέρσας δτι ἡ πόλις ἦτο ἔθημος στρατιωτῶν καὶ δτι καιρὸς ἦτο νὰ ἐπέλθωσι κατ' αἰτήσ. Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἐπεισοδίου τούτου οὐδέποτε ἐβεβαιώθη. Οἱ ιστορικὸς Κονράιος φρονεῖ δτι, ἀν ὅντως ὑψώθη τοιάντη ἀσπὶς, τούτο ἐγένετο πρὸ τῆς μάχης. Τούτον τεθέντος, ἐξηγοῦνται πολλαὶ ἀπορίαι· α) διατὶ οἱ Πέρσαι δὲν ἐκαμπον κρούσαν τὸν Ιππικὸν ἐν τῇ μάχῃ· β) πῶς κατωρθώθη καὶ αὐτὴν τὴν σφροδότητα τῆς μάχης ἡ ταχεῖα ἐπιβίβασις τῶν Περσῶν εἰς τὰ πλοῖα καὶ γ) διατὶ δὲ Μιλιτάδης, ἐν φόνῳ καὶ ἀρχὰς ὑπεστήριξε τὴν γγώμην νὰ συγκροτηθῇ ἀμέσως ἡ μάχη, ἐπειτα ἀνακηρυχθεὶς ἀρχιστράτηγος περιέμειτε τὴν

ἀφῆκεν ἐν Μαραθῶν τὸν Ἀριστείδην μετὰ τῆς φυλῆς του τῆς Ἀριτοχίδος πρὸς φύλαξιν τῶν λαφύρων, αὐτὸς δὲ μεθ' ὅλου τοῦ ἄλλου σιρατοῦ ἔσπευσεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ Κυνόσαργες παρὰ τὸν Πλισσὸν ποταμόν. Οἱ Πέρσαι φθάσαντες εἰς Φάληρον καὶ ἵδοντες τὸν Ἀθηναίους ἐστρατοπεδευμένους ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀρκεσθέντες εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς Νάξου καὶ τῆς Ἐρετοίας καὶ εἰς τὴν καθυπόταξιν τῶν Κυκλαδῶν νῆσων.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἀπέπλευσαν οἱ Πέρσαι, ἥλθον μὲν ἔσπευσμένην πορείαν 200 ~~παριατῶν~~ παριατῶν, οἱ δοποῖοι μεταβάντες εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ ἵδοντες τὸν ρεκοὺς τῶν βαρβάρων συνεχάρησαν τὸν Ἀθηναίους διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτῶν νίκην, ἐξέφρασαν δὲ καὶ τὴν λύπην των, διότι αὐτοὶ δὲν ἤδυνήθησαν νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν μάχην.

Ἐκ τῶν πλουσίων λαφύρων τὸ δέκατον προσήγεικον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν θεοὺς Ἀθηνᾶν Ἀπόλλωνα καὶ Ἀρτεμιν· τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν μεταξύ των. Καὶ εἰς τὸν Πλαταιεῖς ἔδωκαν μέγα μέρος ἐκ τῆς λείας, προσέτι δὲ καὶ δύλα τὰ ἀστικὰ δικαιώματα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου. Ἐξαιρετικῶς δὲ ἐτίμησαν τὸν Μιλιτάδην, εἰς τοῦ δοποίου τὴν στρατηγικὴν ἴκανότητα ὠφείλετο κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ ἔνδοξος ἐκείνη νίκη. Μεταξὺ ἀλλων καὶ ἐν τῇ λεγομένῃ «Ποικίλῃ Στοᾷ» τῶν Ἀθηνᾶν ἐξωφράφησαν μεγάλην εἰκόνα παριστῶσαν τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος· ἐν τῇ εἰκόνι δ' ἐκείνῃ διεκρίνετο ὁ Μιλιτάδης παρορμῶν τὸν Ἀθηναίους κατὰ τῶν Περσῶν.

Τὸν πεσόντας Μαραθωνομάχους εἰς ἔνδειξιν ιμῆς ἔθαψαν ἐν αὐτῷ τῷ πεδίῳ τῆς μάχης καὶ εἰς ἕνα τάφον. Ἐπὶ τοῦ τάφου ἔστησαν δέκα στήλας, ἐπὶ τῶν δοποίων ἔχάραξαν τὰ δινόματα τῶν ἥρωϊκῶς πεσόντων κατὰ φυλάς· ἐν ἰδιαιτέρῳ δὲ τάφῳ ἔθαψαν τὸν Πλαταιεῖς.

ἡμέραν τῆς στρατηγίας του ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν πολεμίων. Φαίνεται λοιπὸν πιθανὸν ὅτι οἱ Πέρσαι εἰδοποιηθέντος ὅτι η πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἔρημος στρατιωτῶν μετέβαλον σχέδιον· ἀπεφάσισαν δηλ. νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τῶν Ἀθηνῶν· διὸ ἐπεβίβασαν τὸ ἱππικὸν εἰς τὰ πλοῖα, ἐν οἷς εὑρίσκοντο καὶ δύλα τὰ πληρώματα, ἥρχισαν δ' ἦδη νὰ ἐπιβιβάζωσι καὶ τὸν πεζὸν στρατόν, δὲ Μιλιτάδης ἐπωφελούμενος τὴν κατάτμησιν τῆς δυνάμεως τῶν πολεμίων ἐπειέθη κατ' αὐτῶν καὶ ἐπήρεγκε τὸ ἀνωτέρω λαμπρὸν ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος.

§ 50. Θάνατος Μιλιτιάδου

‘Ο Μιλιτιάδης μετά τὸ ἐν Μαραθῶνι κατόρθωμα δικαίως ἔθεω-
ρεντο δο πρῶτος ἀνὴρ ἐν Ἀθήναις τὸ τέλος δύμας αὐτοῦ ὑπῆρξε θλι-
βερόν. Ἐζήτησεν οὗτος παρὰ τῶν Ἀθηναίων 70 τριήρεις, στρατὸν
καὶ χοήματα, σκοπὸν ἔχων, ὡς ἔλεγε, νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν,
ἵτις ἔμελλε νὰ πλουτίσῃ τὴν πόλιν. Οἱ Ἀθηναῖοι τόσην ἐπόλημψιν
ἔτρεφον πρὸς τὸν Μιλιτιάδην, ὥστε ἀμέσως ἔχοργησαν εἰς αὐτὸν
πᾶν δὲ τὸ ἔζήτησεν. Ἰσως ἐσκόπει οὗτος νὰ πλεύσῃ καὶ νὰ ἔξαργ-
κάσῃ τὰς Κυκλαδας νήσους εἰς πληρωμὴν χοημάτων ἐνεκα τῆς ἑπο-
ταγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Πέρσας. Ἐπλευσε λοιπὸν πρῶτον κατὰ τῆς
Πάρου, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν καὶ διὰ κήρυκος ἔζήτησε 100 τάλαντα·
μετὰ πολιορκίαν δύμας 26 ἡμερῶν πληγωθεὶς εἰς τὸν μηρὸν ἡραγκά-
σθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Μιλιτιάδης ἐνεκα τοῦ τρα-
χέος καὶ δεσποτικοῦ χαρακτῆρος τὸν εἶχε πολλοὺς ἔχθροὺς ἐν Ἀθή-
ναις, ἐπρωτοστάτει δὲ ἐν αὐτοῖς δο μέγας τῶν Ἀλκμεωνιδῶν οἶκος.
Οἱ ἔχθροι λοιπὸν τοῦ Μιλιτιάδου εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔξηρέθισαν
τὸν λαὸν ἐναρτίον αὐτοῦ· δο δὲ ἐκπροσωπῶν τὸν οἶκον τῶν Ἀλκμεω-
νιδῶν Ξάνθιππος, δο νίδος τοῦ Ἀρίφρονος καὶ πατὴρ τοῦ Περικλέους,
κατηγόρησεν αὐτὸν ἐπὶ προδοσίᾳ ἐνώπιον τοῦ δήμου, διότι
ἐνεκα προσωπικοῦ πάθους κατὰ τοῦ Παρίου Λυσαγόρου παρέσυρε
τὴν πόλιν εἰς ἐπιχειρησιν ἀδικον, ἀδοξον καὶ ἐπιζήμιον.

‘Η ἐπελθοῦσα δίκη ἐνώπιον τοῦ παδίμου δικαστηρίου τῆς
Ἀλιαίας ἑπῆρξεν εἰς ἄκρον συγκινητική· Ὁ κατηγορούμε-
νος, τοῦ δποίου δο μηρὸς ἥρχισε νὰ σήπεται, δὲν ἥδύνατο νὰ
σταθῇ ὅρθιος οὐδὲ νὰ εἴπῃ λέξιν πρὸς ἀπολογίαν τού, ἀλλὰ κατέκειτο
ἐπὶ κλίνης. Οἱ φίλοι τοῦ ἀπελογήθησαν ἐξ δινόματος αὐτοῦ ἀραμι-
μνήσκοντες εἰς τοὺς δικαστὰς τὰς ἔξόχους πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρε-
σίας τον· καὶ ἀπηλλάγη μὲν δο Μιλιτιάδης τῆς ἐπὶ προδοσίᾳ κατηγο-
ρίας, κατεδικάσθη δύμας ὡς ἀδικήσας εἰς πρόστιμον 50 ταλάντων.
Ολίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταδίκην του ἀπέθανεν, δο δὲ νίδος τον Κί-
μων ἐπλήρωσε τὸ πρόστιμον εὐπορήσας ἐκ τοῦ γάμου τῆς ἐτεροθα-
λοῦς ἀδελφῆς αὐτοῦ Ἐλπινίκης μετὰ τοῦ πλουσιωτάτου Καλλίου.
(Ἡρ. VI, 136) X. Q10

§ 51. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλιτιάδου δύο ἔξοχοι ἀνδρες ἐκ περιτρο-

πῆς διευθύνουσι τὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν, δὲ Ἀριστείδης καὶ δὲ Θεμιστοκλῆς, ἀμφότεροι φιλοτιμούμενοι νὰ καταστήσωσι τὰς Ἀθήνας μεγάλας καὶ εὐδαιμονας.

Οὐ Ἀριστείδης, νίὸς τοῦ Λυσιμάχου, ἐκ τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς ἦτο ἀνὴρ χορηστός, φιλαλήθης καὶ δίκαιος· ὑπηρέτει τὴν πατρίδα του μετὰ προθυμίας χωρὶς νῦν ἀποβλέπῃ εἰς δόξαν ἢ εἰς χρήματα. Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ κατέστη παροιμιώδης, δι’ δὲ καὶ «δίκαιος Ἀριστείδης» ἐπωνομάσθη. Καίτοι ἔσχε μνωίας ἀφορμάς ὅπως πλουτήσῃ, διότι καὶ ἄρχων πολλάκις διετέλεσε καὶ διαιτητὴς Ἰδιωτικῶν δικῶν πολλάκις ἔξελέχθη καὶ ναύαρχος διωρίσθη καὶ αὐτὸς πρῶτος ἔταξε τοὺς φόρους τῶν συμμάχων, ώς ἐν τοῖς ἔξης θάλασσαν, ἐν τούτοις μέχρι τέλους τοῦ βίου του παρέμεινε πτωχότατος.

Οὐ ἀντίπους τοῦ Ἀριστείδου κατὰ τὸν χαρακτῆρα ὑπῆρξεν δὲ Θεμιστοκλῆς, δὲ νίὸς τοῦ Νεοκλέους, εἰς ἐκ τῶν μεγαλοφυεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οὐ Θεμιστοκλῆς ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων καὶ σπανίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οὕτινες προορίζονται ἐκ γενετῆς ὑπὸ τῆς φύσεως ὅπως μεγαλουργήσωσι. Κατὰ τὸν Θουκιδίδην (A. I38) δὲ Θεμιστοκλῆς διὰ τῆς ἐμφύτου συνέσεως ἥδυνατο νὰ ἐκφέρῃ καὶ περὶ τῶν παρόντων πραγμάτων παραχρῆμα δι’ ἐλαχίστης σκέψεως τὴν δροθοτάτην γνώμην καὶ περὶ τῶν μελλόντων μέχρι καὶ τῆς τελευταίας ἐκβάσεως τοῦ ἐκάστοτε συμβησομένου τὴν ἀρίστην εἰκασίαν. Τὸν Θεμιστοκλέα ἔχαρακτήριζεν εὐγλωττία, μνήμη ἵσχυρά, δραστηριότης, πανουργία καὶ ἀκράτητος φιλοδοξία. Ἰδίως δὲ ἔξήφθη ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ μετὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι τρόπαιον τοῦ Μιλιτάδον, περὶ οὗ ἀναφέρεται ὅτι ἐκάστοτε ἐλεγεν εἰς τοὺς φίλους του «οὐκ ἐῷ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλιτάδου τρόπαιον». Κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἀριστείδην δὲ Θεμιστοκλῆς ἦτο εἰς ἄκον φίλαρχος. Ἐπεξήγειτε τὴν ἀρχὴν διὰ πατέρος μέσου ἔστω καὶ βιαίου καὶ ἀδίκου, ὅπως δι’ αὐτῆς μεγαλουργήσῃ. Ἄλλο ἐκεῖνο ὅπερ καθίστα τὸν Θεμιστοκλέα μέγαν πολιτικὸν καὶ ἀσυγκρίτως ὑπέρτερον τῶν συγχρόνων του πολιτικῶν ἀνδρῶν ἦτο τὸ «προορισμόν». Ἐν φάντεσι δὲ Ἀθηναῖοι ἐφόροντο διὰ οὓς Πέρσαι μετὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι πάθημά των δὲν θὰ τολμήσωσι πλέον νὰ ἐλθωσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, μόνος δὲ Θεμιστοκλῆς ἐλεγεν διὰ ήν Μαραθῶνι μάχη ἦτο πρόδρομος πολὺ μεγαλειτέρων ἀγώνων, δι’ οὓς ἡ πόλις ἐπρεπε νὰ παρασκευασθῇ. Φρονῶν δὲ διὰ οὓς μόνον διὰ θαλάσσης

θὰ ἡδύναντο οἱ Ἑλληνες ν^ο ἀποκρούσωσι τὸν ἐκ τῶν Περσῶν κίνδυνον, εἰργάσθη πάσῃ δυνάμει ὅπως καταστήσῃ τὸς Ἀθήνας πόλιν ναυτικήν. Ἐπειδὴ δύμας δόσον καὶ ὃν ὁμίλει περὶ Περσῶν δὲν ἔγίνετο πιστευτός, μετεχειρίσθη ὡς πρόφασιν τὸν ἐκ τῆς Αἰγίνης κίνδυνον, ὅπως πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους ν^ο ἀποδεχθῶσι τὸ πολιτικόν του πρόγραμμα. Ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ τολμηροῦ νεωτεριστοῦ δὲν ἦτο μόνον στρατιωτικόν, ὡς ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸν καὶ κοινωνικόν. Ἡ εἰς τὸν ναυτικὸν βίον δίοσκερῆς τροπὴ τῆς πόλεως ἔμελλεν ἀπαραιτήτως τὰ ἐπιφέροι εἰς τὰς ἔξεις καὶ τὰς διαθέσεις τῶν Ἀθηναίων μεταβολὴν δλως ἀλλοτρίαν τοῦ προτέρου βίου αὐτῶν. Ἐπρόκειτο δηλονότι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἐπέλθῃ διζικὴ κοινωνικὴ μεταβολὴ ἐν Ἀθήναις. Ο Ἀριστείδης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν πολιτικὴ μερὶς ἀνθίστατο πεισματωδῶς εἰς τὰ νεωτεριστικὰ σχέδια τοῦ μεγαλοφυοῦς Θεμιστοκλέους· ἐγνώριζον δτι ὁ ναυτικὸς βίος ὑπὲρ πάντα ἄλλον καθιστῷ τὸν ἀνθρωπον δχι μόγον τολμητίαν καὶ διψοκίνδυνον, ἀλλὰ καὶ φίλον πάσης καινοτομίας, ἐν φ δὲν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ πατρίδι διαγόμενος συντελεῖ καὶ ἐξοχὴν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν πατρίων ἥθων καὶ ἔθίμων. Ο Ἀριστείδης φίλος ὥν τοῦ Κλεισθενείου πολιτεύματος ἦτοι τῆς βαθμαίας ἀναπτύξεως τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἀπέκρουνε καὶ ἐπολέμει τὴν διὰ μιᾶς ἀνατροπὴν δλου τοῦ πατροπαραδότου βίου τῆς πόλεως· προκειμένου δὲ περὶ ἐξωτερικοῦ κινδύνου ὑπεστήθησεν δτι πρὸς ἀπόκρονον αὐτοῦ ἥθελον ἀρκέσῃ οἱ πρὸ μικροῦ ἀποκρούσαντες ἐν Μαραθῶνι τὴν ἐπιδυμὴν τῶν Περσῶν. Ἐντεῦθεν ὁ πολιτικὸς ἀγὼν μεταξὺ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου κατέστη ἀδιάλλακτος. Ἐν τούτοις ἡ ναυτικὴ πολιτικὴ τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπερίσχυσεν ἐπὶ τέλους, οἱ νεωτερισταὶ ἐνίκησαν τοὺς παλαιοτρόπους συντηρητικούς.

Ἄλλα τὸ ἔργον τοῦ Θεμιστοκλέους δὲν ἦτο εὔχερός. Δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως διὰ μιᾶς νὰ ναυπηγηθῶσι τόσα πλοῖα δσα ἀπητοῦντο δπως ἀποτελεσθῆ στόλος ἐκ 200 τριήρων, οἷον ἥθελεν ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτον διὰ τοσοῦτον στόλον δὲν ἐπήρχει δ εἰς πᾶσαν προσβολὴν ἀνεπεπτάμένος παλαιὸς λιμὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὸ σημερινὸν παλαιὸν Φάληρον. Ἡτο ἀράγκη ἀσφαλῶν λιμένων, εὐρυχώρῳ νεωρίων, ἐκτεταμένων ναυστάθμων, δπως ἀναπτυχθῆ καὶ διατηρηθῆ ἡ ναυτικὴ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν· δ δὲ Θεμιστοκλῆς μὲ

τὸ διαυγές του ὅμμα διέκρινε ἀμέσως τὴν σπουδαιότητα τοῦ Πειραιῶς, οὗτοις οἱ τρεῖς αὐτοφυεῖς λιμένες, δὲ ὁμώνυμος, ἡ Ζέα καὶ ἡ Μονιχία, ἐφαίνοντο οἰονεὶ ἐκ φύσεως πεπλασμένοι διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως.³ Άλλὰ διὰ τὴν ραυπήγησιν τῶν τριήρων, τὴν οἰκοδόμησιν τῶν νεωρίων, τὴν ὀχύρωσιν τῶν πειραιϊκῶν λιμένων, τὴν πτίσιν τῆς νέας πόλεως ἐγγὺς τῶν λιμένων, ἥτις κατ⁴ δλίγον ἔμελλε νὰ : ροκαλέσῃ μεγάλην κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ συρροὴν ἕξιν τεχνιτῶν καὶ ἐμπόρων, δι⁵ ὅλα αὐτὰ ἀπητοῦντο καὶ χρόνος καὶ χρήματα καὶ ἐργατικὴ κεῖσες. Καὶ τὸ μὲν ζήτημα τοῦ χρόνου ἐλλόθη σκοπίμως, ψηφισθείσης τῆς βαθμαίας ἀλλὰ τακτικῆς ποσόδου τῶν ἔργων· αἱ δὲ ἐλλείπτουσαι κεῖσες εὑρέθησαν κληθέντιων ἔξωθεν ἐργατῶν. Ὡσαύτως καὶ χρηματικοὶ πόροι εὑρέθησαν ἐχρησιμοποιήθησαν δηλονότι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως αἱ πρόσοδοι τῶν ἀργυροφόρων μεταλλείων τῆς Μαρωνείας (ἐγγὺς τοῦ Λαυρείου). Ἐν φιλικούσιν τοις πρόσοδοις αὐτοῖς (ἀφαιρουμένης πάσης δαπάνης) εἰς τοὺς πολίτας, δὲ Θεμιστοκλῆς ἔσχε τὸ θάρρος νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡνταντὸν κατασκευάσων τριήρεις. Ἡ πρότασις του ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν τριήρων ἀνετέθη εἰς τοὺς ἑκατὸν πλουσιωτάτους τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. Εἰς τούτους ἡ πόλις ἐχορήγησεν ἀνὰ ἐν τάλαντον μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδώσῃ ἔκαστος μίαν τριήρην ἑτοίμην καὶ ἐξηρτυμένην. (Ἄριστ. Ἀθ. Πολ. 22, 7). Οὕτω λοιπὸν δλίγον κατ⁶ δλίγον καὶ ἄνευ αἰσθητῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν πολιτῶν ἡ πόλις ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ τὸ μεγαλουργὸν πρόγραμμα τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐντὸς δὲ δλίγων ἐτῶν ἔμελλε νὰ ἔχῃ τὸν μέγιστον καὶ κραταιότατον τῶν στόλων, διὸ ἥδύνατο νὰ παρετάξῃ μία πόλις ἐλληνική. Πρὸς τούτους δὲ εἰς τοὺς πολυπληθεῖς θῆτας, οἵτινες τέως ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον εἰς τὴν ἀμυναν τῆς χώρας, δὲ Θεμιστοκλῆς ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ γαντικῷ. Ὁπως δὲ ἐκλίπη πᾶσα ἀντίδρασις εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἔξοσι τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐπεδιωξεν οὗτος καὶ ἐπέτυχε τὸν ἔξοσι τοῦ Θεμιστοκλέους τὸν 483 π. Χ. Ἡ δὲ νίκη αὐτοῦ ὑπῆρξε τελεία, ὅτε κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξωστρακίσθη καὶ δὲ Ξάνθιππος δὲ διμόφρων τοῦ Ἀριστείδου. Οὕτω δὲ Θεμιστοκλῆς ἔμεινεν ἐλεύθερος δύπας φέρη εἰς πέρας τὸ μεγαλουργὸν ἔργον του, διπερ τοσοῦτον ἀνύψωσε καὶ ἐδόξασε τὰς Ἀθήνας.

220

§ 52. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.
Γνῶμαι καὶ βουλεύματα τῶν Ἑλλήνων.

Οὐ προέβλεπεν δὲ Θεμιστοκλῆς, αὐτὸς καὶ συνέβη. Ὁ Δαρεῖος μαθὼν τὴν ἡτταν τοῦ στρατοῦ τον ἐν Μαραθῶν ὀργίσθη σφόδρα καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑποτάξῃ αὐτήν. Οὐθενὶς ἡρχισε νὰ παρασκευάζηται. Ἐπὶ τοία ὅλα ἔτη ἄπασα ἡ Ἀσία, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἐδονεῖτο ἐκ τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος παρασκευῶν. Ἄλλος ἐν φῷ τὰ πάντα ἥσαν ἔτοιμα, ἐπανεστάτησεν ἡ Αἴγυπτος κατὰ τῆς περσικῆς ἀρχῆς, ἔνεκα δὲ τούτου ἀνεβλήθη προσωριῶς ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία. Ἐν τῷ μεταξὺ δυμώς δὲ Δαρεῖος ἀπέθανεν, ἡ δὲ βασιλεία περιῆλθεν εἰς τὸν ἐκ τῆς Ἀτόσης νίδιον αὐτοῦ Ξέρξην, δοτις διεκρίνετο ἐπὶ κονφότητι καὶ δλαζονείᾳ.

Οὐ Ξέρξης καταβαλὼν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Αἰγύπτου διὰ τῶν δυνάμεων, ἢς δὲ πατήρ του εἶχε παρασκευάσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐδείκνυε καὶ ἀρχὰς καὶ πολλὴν προσθυμίαν, δπως ἐπιχειρήσῃ τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, τὴν δποίαν ἐμελέτα δὲ πατήρ του καὶ ἡ δποία καὶ μακρινὴ ἥτο καὶ ἐπικινδυνός. Ἄλλος δὲ ἐξάδελφός του Μαρδόνιος, δοτις ἥσκει παρ' αὐτῷ μεγάλην ἐπιδοσίην, φιλοδοξῶν τὴν σαρωταπείαν τῆς Ἑλλάδος προέτρεπε τὸν Ξέρξην, ἵνα ἐκτελέσῃ τὸ κατ' αὐτῆς βούλευμα τοῦ πατρός του· εἰς τοῦτο δὲ παρεκίνουν τὸν βασιλέα καὶ δὲξόριστος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Δημάρατος μετὰ τοῦ Πεισιστράτου, νίσι τοῦ Ἰππίου, εἰπὲ δὲ καὶ οἱ ἐκ Θεσσαλίας Ἀλευάδαι, οἵτινες πέμψαντες ἀγγέλους ὑπισχροῦντο εἰς τὸν Ξέρξην πᾶσαν βοήθειαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν λοιπὸν ὅλων τῶν προτροπῶν τούτων καὶ παρὰ τὰς συνετὰς συμβουλὰς τοῦ θείου του Ἀρταβάνου, ἀδελφοῦ τοῦ Δαρείου, δὲ Ξέρξης ἀπεφάσισε τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν. Οὐθενὶς διέταξε γενικὴν στρατολογίαν καθ' ὅλον τὸ ἀκανής κράτος του καὶ προετοιμασίαν ὅλων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν μακρινὴν ταύτην ἐκστρατείαν· διέταξε δὲ συγχρόνως νὰ ζεύξωσι τὸν στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου πόρον μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ, δπως διαβῶσι τὰ στρατεύματά του ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ νὰ δρύξωσι τὸν Ἀδωρα, ἵνα μὴ ἐπαναληφθῇ τὸ πάθημα τοῦ Μαρδόνιου.

Μετὰ τέσσαρα ἔτη τὰ πάντα ἥσαν ἔτοιμα, στρατὸς ἐξ 80 χιλ. ἵππων καὶ 1,700,000 πεζῶν, καὶ στόλος ἐκ 1207 πολεμικῶν πλοίων

φερόντων πληρώματα καὶ στρατιώτας ἐν ὅλῳ 518 χιλ. καὶ 3000 φορτηγῶν καὶ ἀπειράριθμον πλῆθος ἀκολουθούντων διὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ (*Ἡρ.* VII, 60).⁽¹⁾

Ἄπασαι αἱ πεζικαὶ καὶ ἵππικαὶ δυνάμεις συνηθροίσθησαν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Καππαδοκίας καὶ ἐκεῖθεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ τοῦ Ξέρξου ἥλθον εἰς Σάρδεις, δπον διεχείμασαν. Ἐκ Σάρδεων δὲ Ξέρξης ἔξαπεστειλε κήρυκας εἰς πάσας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, ὡς ζητήσωσι τὰ σημεῖα τῆς ἐποταγῆς, γῆν καὶ ὄδωρον προσέτι δὲ διέταξεν, ὡς ἐκάστη πόλις, διῆς ἥθελε διέλθῃ δὲ στρατός του, διαθρέψῃ αὐτὸν ἐπὶ μίαν ἡμέραν. Προγεῶν δὲ ἐν γένει περὶ συντηρήσεως τῶν ἀγροιθμήτων στρατιυμάτων του διέταξε νὰ κατασκευάσωσι καθ' ὅλην τὴν πορείαν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας μεγάλας ἀποθήκας καὶ νὰ πληρώσωσιν αὐτὰς ἀλεύρων καὶ ἄλλων τροφίμων.

Φοίνικες καὶ Αἰγύπτιοι μηχανικοὶ εἶχον ζεύξῃ τὸν μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ πόρου τοῦ Ἑλλησπόντου, ὡς προείπομεν, διὰ διπλῆς γεφύρας· ἀλλὰ σφοδρὰ τρικυμία ἐπελθοῦσα ἀνετάραξε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατέστρεψεν ἐντὸς δλίγων ὠρῶν τὰς μετ' ἀδιηγήτων μόχθων συντελεούθεισας γεφύρας. “Οτε τὸ πρᾶγμα ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Ξέρξην, ἐγένετο οὕτος ἔξω φρεγῶν ἐκ τοῦ θυμοῦ του. Δὲν ἥθελε νὰ φαντασθῇ διτὶ ἥδυνατο νὰ ὑπάρξῃ οὐ ἐπὶ τῆς γῆς ἀντιτιθέμενον εἰς τὰ σχέδιά του· πᾶσαν ἀποτυχίαν ἔθεωρει ὡς ἀνίερον ἀντίστασιν κατὰ τῆς βασιλικῆς του δυνάμεως καὶ ὡς ἔγκλημα ἀξιον φρικτῆς τιμωρίας. Διὰ τοῦτο διέταξε ν' ἀποκεφαλίσωσι τοὺς μηχανικοὺς τοὺς ἐπιστατήσαντας εἰς τὴν ζεύξιν τῶν γεφυρῶν. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VII 35) δὲ Ξέρξης ἥθελησε νὰ τιμωρήσῃ καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως διὰ

(1) Πλὴν τῶν ἀγωτέρω δυνάμεων οἱ κατὰ τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς Θράκης Ἐλληνες ἐχορήγησαν εἰς τὸν Ξέρξην 120 πλοῖα φέροντα 24 χιλ. ἀνδρῶν, οἱ δὲ Θράκες, οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ ἄλλοι μηδίσαντες Ἐλληνες ἐχορήγησαν ἑτέρας 300 χιλ. ἀνδρῶν· ἦν δὲ ὑπολογίσωμεν καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ πεζικοῦ τῶν Περσῶν στρατοῦ καὶ τοὺς ἐν τοῖς φορτηγοῖς πλοῖοις, δὲ ὅλος ἀριθμὸς ὑπερβαίνε τὰ δέκατομνάρια! ἀριθμὸς βεβαίως εἰς ἄλλον ἐπερβολικός. Μικροτέρους ἀριθμοὺς ἀγαφέρουσιν ἄλλοι συγγραφεῖς· οὕτω δὲ Κηνοτας λέγει ὅτι δὲ ἡ πειρωτικὸς στρατὸς τοῦ Ξέρξου ἀνήρχετο εἰς 800 χιλ. δὲ Ισοκράτης (*Ἀρχίδ.* καὶ *Παναθην.*) εἰς 700 χιλ. δὲ Κορνήλιος Νέπως (*βίος Θεμιστ.* 5. 2) εἰς 700 χιλ. πεζῶν καὶ 40 χιλ. ἵππων κλπ.

τὴν αὐθάδειάν των καὶ τὴν ἀπείθειαν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα· διέταξε λοιπὸν νὰ μαστιγώσωσι τὸν Ἐλλήσποντον καὶ δι’ ἄλνεσεων νὰ δεσμεύσωσιν αὐτόν. Καὶ φαίνονται μὲν ταῦτα ἀπίθανα, ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν παιδαριώδη ἀλαζορείαν καὶ κουφότητα τοῦ Ξέρξου.

Νέαι λοιπὸν γέφυραι στερεώτεραι καὶ ἀσφαλέστεραι κατεσκευάσθησαν καὶ τὸ ἔαρ τοῦ 480 π. Χ. ἐξεκίνησεν δὲ Ξέρξης ἐκ τῶν Σάρδεων μεθ’ ὅλου τοῦ στρατοῦ τὸν διευθυνόμενος πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον, ὃπου εἶχε συναθροισθῆναι καὶ ὅλος ὁ στόλος. Παρὰ τὴν Ἀρβυδον ἐπὶ λόφου ἀνηγέρθη μαρμάρινος θρόνος, ἐπὶ τοῦ δποίου ἐκάθισεν δὲ Ξέρξης καὶ παρετήρει ἔνθεν μὲν τὰ ἀπειράνθη πλήθη ἀνθρώπων καὶ ζῷων καλύπτοντα τὴν ἐκτεταμένην ἐκείνην πεδάδα, ἔνθεν δὲ τὸν στόλον τού, δστις εἶχε σκεπάσῃ ὅλον τὸν Ἐλλήσποντον, καὶ ἐμακάρισεν ἔωντόν. Κατόπιν ἥρχισεν ἡ διάβασις τοῦ στρατοῦ, ἡτις διήρκεσεν ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἐπτὰ νύκτας. Ἐξόχως γραφικὸν ἦτο τὸ θέαμα τῆς πολυμυοῦς καὶ δυσαριθμήτου ἐκείνης στρατιᾶς, ἡτις ὡς χείμαρρος διέρρεεν ἐπὶ μίαν διλόκληρον ἐρδομάδα διὰ τῶν ἐλλησποντίων γεφυρῶν. Τὸ ἀλλόκοτον ἐκεῖνο ἀθροισμα ἀπετελεῖτο ἐκ 46 ἑθιῶν, ἐκαστον τῶν δποίων ἔφερεν ἴδιον ἴματισμὸν καὶ ὀπλισμὸν καὶ ἐλάλει ἴδιαν γλῶσσαν, ἀπαντα δὲ ὑπήκοουν εἰς τὸ νεῦμα ἐνὸς μόνου δεσπότου.

“Απας ὁ στρατὸς ὁ περσικὸς μετὰ πορείαν ἐβδομάδων τιῶν συνηθροίσθη ἐν Δορίσκῳ τῆς Θράκης, ὃπου πλεύσας ἐκ τοῦ Ἐλλησπόντου εἶχε φθάσην καὶ δι στόλος. Ἐν Δορίσκῳ, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἐγένετο ἡ πρώτη ἀπαριθμησις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἐκεῖθεν δὲν μὲν στρατός, διηρημένος εἰς τρία τμήματα, ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν διὰ τῆς Θράκης πρὸς τὴν Μακεδονίαν, δὲ στόλος παρέπλεε, συνητρήθησεν δὲ καὶ πάλιν ἐν Θέρμῳ, πλησίον τῆς σημερινῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ ἥλθον καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἐλλάδος ἐπιστρέφοντες κήρουκες, ἄλλοι μὲν κομίζοντες γῆν καὶ ὕδωρ, ἄλλοι δὲ μὲ τὰς χεῖρας κενάς. Ἐκ τῶν Ἐλλήνων ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας οἱ Θεσσαλοὶ ἐγεκά τῶν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἐπικρατούντων Ἀλευαδῶν, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι Βοιωτοί, πλὴν τῶν Θεσπιέων, Πλαταιέων καὶ Φωκέων, καὶ πάντες ἐν γένει οἱ λαοὶ οἱ κατοικοῦντες μεταξὺ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κιθαιρῶνος.

Τί δὲ συνέβανεν ἐν Ἐλλάδι, κατὰ τῆς δποίας ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ ἡ φοβερὰ αὐτη καταιγίς; Πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι, εὐθὺς ὡς ἐμαθον δι

δέ Ξέρξης παρεσκευάζετο νὰ ἐπέλθῃ μετὰ μεγάλης στρατιᾶς κατὰ τῆς Ἑλλάδος δύνας ὑποδουλώσῃ αὐτήν, ἔσπενσαν νὰ συμβουλευθῶν τὸ μαντείον τῶν Δελφῶν. Ἡ πρώτη ἀπόκρισις τῆς Πυνθίας ὑπῆρξε φορεωτάτη· εἶπεν αὐτῇ ὅτι δέ ἐξ Ἀσίας ἐπερχόμενος "Ἄρης θέλει καταστρέψῃ τὰ πάντα καὶ πολλοὺς γαοὺς ἀθανάτων θέλει παραδώσῃ εἰς τὸ πῦρ. Ἔντρομοι οἱ ἀπεσταλμένοι ἵκετεύονται τὸν θεόν νὰ δώσῃ χρησμὸν εὑμενέστερον ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Ἡ Πυνθία ἀποκρίνεται τὸ δεύτερον καὶ λέγει ὅτι δέ Ζεὺς χαριζόμενος τὸν Παλλάδα ήνδοκησεν ὥστε νὰ μέρη ἀπόρθητον τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ δποῖον θέλει σώσῃ αὐτὸὺς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν· προσέθηκε δέ ἐν τέλει «ὦ θεία Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν».

"Ο κοησμὸς οὗτος προεκάλεσε πολλὰς συζητήσεις ἐν Ἀθήναις· δρῦς δύμας ἡρμήνευσεν αὐτὸν δὲ Θεμιστοκλῆς εἰπὼν ὅτι «ξύλινον τεῖχος» ἢ Πυνθία ἐνόρει τὰ πλοῖα, ἢ δὲ θεία Σαλαμίς θ' ἀπολέσῃ τέκνα Περσῶν, διότι, ἐὰν δέ θεός ἐνόρει τέκνα Ελλήνων, ἥθελεν εἴπη «ὦ ἀθλία Σαλαμίς». Ἡ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπερίσχυσε, δι' ὃ καὶ ἀπεφασίσθη πάντες οἱ Ἀθηναῖοι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ πλοῖα, ὥντας αντιμετωπίσωσι τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον

Ταῦτοχρόνως καὶ οἱ λοιποὶ Ἐλληνες, καταροοῦντες τὸν ἐπικρεμάμενον κατὰ τῆς Ἑλλάδος κίνδυνον, συνῆλθον, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, εἰς κοινὴν σύνοδον ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου (φθινόπ. τοῦ 481 π. Χ.). Εἶνε ἡ πρώτη αὐτῇ ἀπόπειρα πρὸς πολιτικὴν ἔνωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ δὲν προσῆλθον μὲν ἄπαντες οἱ κιληθέντες, ἐν τούτοις δύμας δὲ σκοπός, δι' ὃν συνῆλθον, ἦτοι ἡ κοινὴ σωτηρία, ἐπετεύχθη διὰ τῆς προσκαίρου τούλαχιστον ἐνώσεως τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ μεγίστη μάλιστά τιμὴ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἐκ μαγαλοφροσύνης ἀνεγνώρισαν τὴν ἱγμενοίαν τῆς Σπάρτης, καί τοι οὗτοι ἤσαν ἀσυγκρίτως ὑπέρτεροι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ θάλασσαν, διότι οἱ μὲν Ἀθηναῖοι παρέσχον εἰς τὸν προκείμενον μέγαν ἀγῶνα πλέον τοῦ ἡμίσεως τῆς ὅλης γαυτικῆς δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος, ἐν ταύτῳ δὲ καὶ τοὺς ἀρίστους γαυβάτας, οἱ δὲ Σπαρτιάται μόνος 16 τριήρεις.

"Ἡ εἰς τὸν Ἰσθμὸν συνελθοῦσα κοινὴ σύνοδος κατὰ πρῶτον ἐφρόντισε νὰ καταπαύσῃ τὰς μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων ὑφιστάμενας ἔριδας καὶ ίδιας τῶν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Αιγαίης πόλεμον.

ἔπειτα δὲ ἀπέστειλεν ἀγγέλους εἰς τὸ Ἀργος, εἰς τὴν Κέρκυραν, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὸν ἴσχυρὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Γέλωνα προσκαλοῦσα αὐτὸν νὰ συμμετάσχωι τοῦ κοιτοῦ ἀγῶνος· ἀλλ’ διὰ μὲν ὑπερήφανος Γέλων μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης (*Ἑρ.* VII, 160), ἥτοι γῆθη νὰ πέμψῃ ἐπικουρίαν, ἀφ’ οὗ ἀλλως τε καὶ ἡ Σικελία ἡπειλεῖτο ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων· οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔνεκα ἀντιζηλίας πρὸς τὴν Σπάρτην ἐτήρησαν θέσιν ἐπιφυλακτικήν, μὴ μετασχόντες τοῦ ἀγῶνος ἀλλὰ καὶ μὴ μηδίσαντες· οἱ Κερκυραῖοι ὑπεσχέθησαν μὲν 60 τριήρεις, ἀλλὰ δὲν ἀπέστειλαν αὐτάς· ὥσαύτως καὶ οἱ Κρήτες οὐδὲν προσέφερον.

Οἱ Θεσσαλοί, παρὰ τὰς πρὸς τὸν Ξέρξην ὑποσχέσεις τῶν ἴσχυρῶν Ἀλευαδῶν, κατ’ ἀρχὰς ἤσαν πιστοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πέμψαντες δὲ πρόσθεις εἰς τὴν Ἰσθμὸν ἐξήτουν ταχέως στρατόν, ἵνα φυλάξῃ τὰ Τέμπη, ὑπισχροῦντο δὲ νὰ συντρέξωσι καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ ἱππικόν των. Δεκαπιοχίλιοι λοιπὸν ἄνδρες ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐαίνετον καὶ τὸν Ἀθηναῖον Θεμιστοκλέα, ἐπιβιβασθέντες κατὰ τὸν Ἰσθμὸν εἰς τὰ πλοῖα ἀπέπλευσαν εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον καὶ ἀκολουθούμενοι ἔπειτα ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν ἵππων διηνθύνθησαν εἰς τὰ Τέμπη. Ὁλίγας δύμας ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς τὰ Τέμπη ἄφιξίν των μαθόντες οὗτοι διὰ τὸν ὑπῆρχε καὶ ἀλλη δίοδος φέρουσα ἐκ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ παρατηρήσαντες διὰ διεργασίας στόλος ἡδύνατο νοῦ ποβιβάση δημιουργεῖν αὐτῶν στρατεύματα, ἡραγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια. Μετὰ τοῦτο ἄπασα ἡ Θεσσαλία, ὡς προείπομεν, ἐμόρδισε καὶ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς Ἀραιολικῆς Ἑλλάδος. Ἡ σύνοδος τοιτούτη ἀπεφάσισε νὰ καταληφθῇ τὸ στερεόν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ στρατοῦ, δῆλος ἐμποδισθῆ ἡ πρὸς γὰρ πρόσω πορεία τοῦ Ξέρξου, ἀπας δὲ διάλητρικὸς στόλος νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ Ἀστεμίσιον, ἀκρωτήριον πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας, ἵνα ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ περικοῦ στόλου.

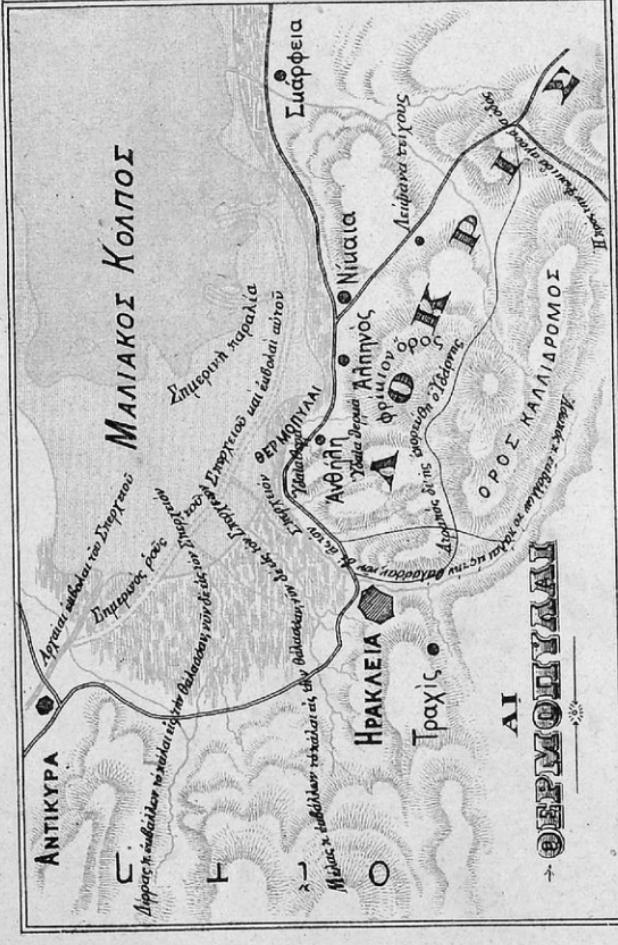
§ 53. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη (*Ἰούλιος 480 π. Χ.*).

Ἡ προθυμία τῆς Σπάρτης καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν δὲν ὑπῆρξεν ἀνάλογος πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου. Ἡ κατάληψις τοῦ στενοῦ τῶν Θερμοπυλῶν ἀνετέθη κυρίως εἰς αὐτήν· καὶ δύμας ἐπὶ τῇ προφάσει τῶν μετὰ ἕτα μῆρα τελεσθησομένων Καρνείων

δὲν ἀπέστειλεν ἢ Σπαρτιάτας 300 μόνον καὶ Περιοίκους ἄγγωστον πόσους ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῆς Λεωνίδαν, δύνας καταλάβωσι τὰς Θερμοπύλας. Μετὰ τοῦ Λεωνίδου δὲ συνεξεστράτευσαν καὶ 2800 Πελοποννήσιοι (1000 ἐκ Τεγέας καὶ Μαντινείας, 1120 ἐκ τῆς λοιπῆς Ἀρκαδίας, 400 ἐκ Κορίνθου, 200 ἐκ Φλιούντος καὶ 80 Μυκηναῖοι). Μετὰ τοῦ Λεωνίδου ἡρώθησαν καὶ 700 Θεσπιεῖς καὶ 1000 Φωκεῖς· προσέτι δὲ καὶ 400 Θηβαῖοι καὶ ὅλη ἡ στρατιὰ τῶν Λοκρῶν· Οπουντίων ἔξ ἀνάγκης, διότι ἀμφότεροι εἶχον μηδίση. Ωστε δὲ ἐλληνικὸς στρατὸς δικαλαβὼν τὰς Θερμοπύλας συνεποσοῦτο εἰς 6 – 7 χιλ. διπλιτῶν. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦτος ἀνάξιος λόγου ἀπέναντι τῆς μυριάδος στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου. Καὶ δῆμος οἱ εὐάριθμοι οὗτοι Ἑλληνες καὶ μάλιστα οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Θεσπιεῖς ἔξειτέλεσαν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον ὑπερανθρώπως ἐπιδείξαντες ἥρωϊσμόν, διστις προκαλεῖ καὶ θὰ προκαλῇ ἐξ ἀεὶ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν τοῦ κόσμου.

Οἱ Ξέρξης ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Θέρμης τῆς Μακεδονίας καὶ διαβάς διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Γόννου εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ προχωρῶν ἔφθασε πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐκεῖ ἔμαθεν δὲτοι διλίγοις Ἑλληνες ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν κατεῖχον τὸ στενόν, σκοπὸν ἔχοντες νῦν ἀντιταχθῶσιν εἰς τὴν περιστέρω πορείαν αὐτοῦ. Ἡτο δὲ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν πάροδος μεταξὺ τῆς ἀποτόμου καὶ δυσβάτου ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου τόσον στενή, ὥστε εἰς τινα μέρη μόγον μία ἄμαξα ἥδυνατο νὰ περάσῃ· περὶ τὸ μέσον αὐτῆς τῆς παρόδου ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα «Θερμοπύλαι». Ἡσαν δὲ αἱ Θερμοπύλαι ἡ μόνη δίοδος, ἡτις ἔφερεν ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Οἱ Ξέρξης ἥλπιζεν δὲτοι καὶ μόκη ἡ θέα τῶν ἀναριθμήτων στρατευμάτων του ἥθελε καταπλήξῃ τοὺς διλίγοντος ἐκείνους Ἑλληνας καὶ ἥθελε τρέψῃ αὐτοὺς εἰς φυγὴν· ἀλλ᾽ ἥπατάτο. Περιέμενε τέσσαρας ἡμέρας μὲ τὴν ἰδέαν δὲτοι οἱ Ἑλληνες θὰ σκεφθῶσι καλλίτερον καὶ θεοὺς ἀναχωρήσωσιν. Ἀλλὰ μάτην. Οἱ Ἑλληνες ἔμενον εἰς τὰς θέσεις των. Οἱ Ξέρξης τότε ἔπειψε κατάσκοπον ἴππεα, ἵνα παρατηρήσῃ τί πάμυνουσιν οὗτοι. Οκατάσκοπος ἐπιστρέψας ἀνήγγειλεν εἰς τὸν βασιλέα δὲτοι ἐκ τῶν Ἑλληνων ἄλλοι μὲν ἐγνυμνάζοντο, ἄλλοι δὲ ἔκτενίζοντο. Οἱ Ξέρξης καλέσας τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτὸν ἐξόριστον βασιλέα τῆς Σπάρτης Δημάρατον ἥρωτησε τί ἐσήμαινεν ἡ συνήθεια αὐτη. Ἐκεῖνος δὲ ἀπίγνησεν δὲτοι Ἑλληνες ἔμελλον νῦν ἀγωνισθῶσι μέχρι θανά-

Ἐν διαβόλων ων περίτελος
οὐδὲ τινὸς λύσης τινος,
τινὸς δικαιοδοσίας
ιανοῖς οὐδὲ διγνήσκειν.

(Οἰνομάνος Λάμπας)

τεττάρης πεντακόσιοι μετροὶ

τον· δέ Ξέρξης δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὸν λόγον τοῦ Δημαράτου.
Ἐν τῷ μεταξὺ ἄγγελος ἐξ Ἀλπηνῶν, πόλεως παρὰ τὰς Θερμοπύλας,
ἔλθὼν πρὸς τὸν Ἑλληναν εἶπεν εἰς αὐτὸν διι τὰ στρατεύματα τοῦ
Ξέρξου εἴνε τόσον πολλά, ὅστε τὰ βέλη αὐτῶν ὁπιόμενα δέποκρύ-
πιασι τὸν ἥμιον. «τόσον τὸ καλλίτερον — ἀπήντησεν δέ γενναῖος
Σπαριάτης Διηρέκης—θὰ πολεμῶμεν ὑπὸ σκιάν.»

Τὴν πέμπτην ἡμέραν δέ Ξέρξης ἔπειμψε καὶ ἐξήτησεν ἀγερώχως παρὰ
τὸν Λεωνίδον νὰ τῷ παραδώσῃ τὰ ὅπλα, ἀλλ’ ὁ Λεωνίδας ὑπερηφά-
νως καὶ λακωνικῶς ἀπήντησε «μοιλὼν λαβέ.» Ὁ μονάρχης δργυσθεὶς
ἐκ τῆς ὑπερηφάνου ταύτης ἀπαντήσεως ἔπειμψε τὸν ἀνδρείους Μῆδους
καὶ Κισσίους ὅπως οὐλλάβωσι ζῶντας τὸν αὐθάδεις Ἑλληναν καὶ
φέρωσιν αὐτὸὺς ἐνώπιόν τον· ἀλλ’ οἱ Μῆδοι, καίτοι ἡγωνίσθησαν
γενναίως, ἀπεκρούσθησαν ὑποστάντες μεγίσθην φθοράν. Ὁ Ξέρξης
καταληφθεὶς ὑπὸ λύσσης ἔπειμψε τὸν λεγομέτους ἀθανάτους, οἵτινες
ἀπειέλουν τὴν βασιλικὴν φρουράν. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι κατεκερματίσθησαν
καὶ ἐτράπησαν εἰς αἰσχάν φυγήν.

Τότε δέ οὐρήφανός Ξέρξης, διστις ἀπὸ ὑψηλῆς σκοπιᾶς ἔβλεπε τὴν
δεινὴν ἀποτυχίαν τῶν στρατευμάτων τον, κατελήφθη ὑπὸ τρόμου καὶ
ἀνεπήδησε τοὺς ἐκ τοῦ θρόνου τον. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπανελήφθη
ἡ ἔφοδος πεισματωδέστερον, ἀλλὰ μὲ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ὁ Ξέρ-
ξης ἤρχισε νὰ θεωρῇ τὸν Ἑλληναν ἀγιτήτον καὶ ἡ ἀμηχανία τον ἔ-
φθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον· ἀλλὰ ἐν τῇ δεινῇ ἐκείνῃ περιστά-
σει ἔσωσεν αὐτὸν ἡ προδοσία. Ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν τον Μαλιεύς τις
προδότης, δυόματι Ἐφιάλτης, ἐκ τῆς πλησίον πόλεως Τραχῖνος, καὶ
ὑπεσχέθη νὰ ὀδηγήσῃ τὰ περοικὰ στρατεύματα διά τινος ἀτραποῦ τοῦ
ὅρους Οἴτης εἰς τρόπον, ὃστε νὰ καταλάβωσι τὰ ρῶτα τῶν Ἑλλή-
των. Ὁ Ξέρξης ἔχαρη χαρὰν μεγάλην καὶ ἀντήμειψε τὸν προδότην
μὲ πλούσια δῶρα.

Οτε ἐπῆλθε νύξ, ἐξεκίνησεν δέ στρατηγὸς Ὅδαρης μὲ τὸ σῶμα
τῶν ἀθανάτων ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου. Περὶ τὰ ἐξημερώ-
ματα ἔφθασαν διὰ τῆς ἀτραποῦ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὅρους, τὴν
ὅποιαν ἔφύλαττον χίλιοι Φωκεῖς ἔπειδὴ ἐπεκράτει βαθεῖα νηνεμία, δ
θροῦς τῶν βημάτων τῶν ἔπερχομένων πολεμίων ἀφύπνισε τὸν
ὑπνώτοντα; Φωκεῖς, οἵτινες ἀμέσως ἐτρέξαν εἰς τὰ ὅπλα· ἀλλὰ καὶ
τῶν Περσῶν δὲν ὑπῆρξε μικρότερος· μόνον δὲ ἀφ’ οὐ
ἔμαθον παρὰ τοῦ ὀδηγοῦ διι δὲν ἦσαν Σπαριάται, ἀνεῳδάροησαν

καὶ ἐπιπεσόντες ἥραγκασαν τὸν Φωκεῖς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν θέσιν των. Τότε οἱ Πέρσαι ἥρχισαν νὰ καταβαίνωσι τὸ δόρος μετὰ ταχύτητος, σπεύδοντες νὰ καταλάβωσι τὰ ιῶτα τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Λεωνίδας, μαθὼν τὴν προδοσίαν καὶ θεωρῶν τὸν θάνατον ἀναπόδραστον, ἐσκέφθη ὅτι ἀνωφελῶς θὰ ἔχοντο τοσοῦτον ἑλληνικὸν αἷμα· προσεκάλεσε λοιπὸν τὸν Ἑλληνας καὶ προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς πατρίδας των, ἵνα χρησιμεύσωσιν ἀλλαχοῦ· αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν 300 Σπαρτιατῶν εἶπεν ὅτι δὲν ἥδυνατο ν' ἀπέλθῃ, διότι οἱ νόμοι τῆς πατρίδος του ἀπηγόρευον τοῦτο. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἑλληνες ἀπῆλθον, ἔμειναν δὲ οἱ 300 Σπαρτιαταὶ μετὰ τοῦ Λεωνίδου, προσέτι δὲ οἱ ἀνδρεῖοι Θεσπιεῖς, οἵτινες δὲν ἐπεισθῆσαν καὶ οὐδέντα τρόπον ν' ἀπέλθωσιν, ἀλλ' ἔμειναν ἔκει, ἵνα πολεμήσωσι καὶ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἐκράτησε δὲ οἱ Λεωνίδας καὶ τὸν Θηβαίους ὡς δομήρους, διότι ἡ πατρίς των εἶχε μηδίσῃ καὶ ἐφοβήθη μήπως ἀπερχόμενοι αὐτομολήσωσι πρὸς τὸν Πέρσας.

Τὴν πρώτην ὁ Λεωνίδας προεκάλεσε τὸν συμπολεμιστάς του, ἵνα γενυματίσωσιν, εἰπὼν ὅτι τὴν ἐσπέραν θὰ διιτνήσωσιν ἐν τῷ Ἀδρ. Οἱ Ξέρξης περιέμενε τὴν μεσημβρίαν, ἵνα διατάξῃ τὴν ἔφοδον, ὅτε ἥπιζεν ὅτι καὶ ὁ Ὑδάρωντος θὰ ἔχῃ ἥδη καταλάβη τὰ ιῶτα· ἀλλ' ὁ Λεωνίδας προέλαβεν αὐτόν. Βλέπων ὅτι δὲν μένει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν συμπολεμιστάς του ἄλλο παρὰ τὰ ἀποθάνωσι, δὲν περιωρίσθη πλέον εἰς ἀπλῆν ἄμυναν, ἀλλ' ἔξωθμησε μὲ τὸν στρατιώτας του εἰς τὸν ἐκίσι τῶν Πυλῶν ενδρύεσθαι χῶρον καὶ ἐπέπεσε μὲ ἀκάθετον δόρμην κατὰ τῶν πολεμίων. Μάχη γιγαντώδης συνάπτεται. Οἱ Ἑλληνες ἔξωθμων ὡς λέοντες ἐνσπείροντες τὸν θάνατον εἰς τὰ ἀπειράνθιμα τῶν Περσῶν πλήθη. Οἱ βαρύβαροι ἔντρομοι ὑποχωροῦσιν, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ διὰ μαστιγώσεων ἥραγκαζον αὐτὸν νὰ πολεμῶσιν. Οἱ χῶροι ἐπληρώθη περσικῶν πτωμάτων. Πλεῖστοι τῶν βαρβάρων πεσόντες εἰς τὸ παρακείμενον ἔλος ἐπνίγησαν, ἄλλοι δὲ κατεπατήθησαν ὑπὸ τῶν ὅπιοθεν ἐπερχομένων καὶ ἀπέθανον.

Ἄλλα τὰ βαρβαρικὰ στίφη ἦσαν ἀνεξάτηλτα. Τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων ἐθραύσθησαν ἐπὶ τέλους. Τότε οὗτοι ἔσυραν τὰ ξίφη καὶ ψρυμησαν λνοσαλέοι κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ κατέκοπτον αὐτοὺς. Ἀλλ' εἰς τὴν γιγαντώδη ἐκείνην πάλην πίπτει ὁ Λεωνίδας καὶ πολλοὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ. Φοβερὸς ἀγὼν γίνεται πέριξ τοῦ σώματος τοῦ

Λεωνίδου, ἀλλ' οἱ "Ἐλλῆνες ὑπερισχύουσι καὶ λαμβάνουσι τὸν βασιλέα των.

"Ἐν φέτη ἔξηκοκούθει δὲ ἀγών, ἐφάνη ἐκ τῶν δημιουρῶν καὶ δὲ στρατὸς τοῦ Ὑδάροντος διδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου. Τότε οἱ Θηβαῖοι εὐδόντες εἰκασίαν προούχωρησαν πρὸς τοὺς βαρόβαρους ἔχοντες ἴψωμένας τὸς χεῖρας καὶ παρεδόθησαν. Οἱ δὲ λόγοι ἐπιζῶντες Σπαρτιάται καὶ Θεσπιεῖς ἀποσύρονται ἐντὸς τῶν Πυλῶν ἐπὶ μικροῦ λόφου καὶ ἐκεῖ περικυκλωθέντες μάχονται ἀπεγνωσμένως καὶ πίπτουσι πάντες ἐν τῷ μέσῳ σωροῦ ἔχθρικῶν πτωμάτων.

"Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐφορεύθησαν 20 χιλ. Περσῶν καὶ δύο ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου. Ἐκ τῶν Ἐλλήνων πάντες, πλὴν δύο Σπαρτιάτων. Ἐκ τούτων δὲ μὲν εἰς μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀτιμίαν ηὔτοτέρησε δι' ἀγχόνης, δὲ δὲ ἄλλος, Ἀριστόδημος καλούμενος, ἐπεσεν ἐν τῇ ἐν Πλαταιαῖς μάχῃ ἐν τοῖς πορθτοῖς μαχόμενος.

"Οἱ Ξέρξης ἔκμανῆς γιτόμενος διὰ τὴν μεγάλην φθορὰν τοῦ στρατοῦ τον διέταξε καὶ ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τοῦ Λεωνίδου καὶ ἐνέπιξαν αὐτὴν εἰς πάσσαλον.—Ἀγενῆς ἐκδίκησις.—"Οτε βραδύτερον οἱ βάρβαροι ἔξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἐλλάδος, οἱ "Ἐλλῆνες ἔστησαν ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου, ἐπὶ τοῦ δυοῖν τοῦ δεσμοῦ οἱ τελευταῖοι πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας, μαρμάριν τον λέοντα εἰς μνήμην καὶ τιμὴν τοῦ λεοντοκάρδου βασιλέως τῆς Σπάρτης· εἰς δὲ τοὺς ἡρωϊκῶς πεσόντας Σπαρτιάτας ἀνήγειρον μνημεῖον, ἐπὶ τοῦ δυοῖν ἐγράφη τὸ ἔπης θαυμάτων ἐπίγραμμα τοῦ Κείου Σιμωνίδου:

«δέ ξεῖν ἀγγέλλειν Δακεδαιμονίοις δύτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ὁγήμασι πειθόμενοι.»

§ 54. Ναυτικαὶ συγκρούσεις παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον.

"Οἱ ἐλληνικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ 271 τριήρων, ὃν 127 ἀθηναῖκαὶ μετὰ πληρωμάτων 26 χιλ. ἀνδρῶν, ἐπλευσεν, ὡς προείπομεν, εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Εὐρυβιάδον· δὲ περσικὸς ὑπὸ τὴν ταναροχίαν τοῦ Ἀχαιμένους, ἀδελφοῦ τοῦ Ξέρξου, ἀπάρας ἀπὸ τοῦ Θεομαϊκοῦ κόλπου κατήρχετο, ἀφ' οὗ προεπέμφθησαν δέκα φοινικιὰ πλοῖα κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Σκίαθον ὡς πρόσκοποι. Ἐν Σκιάθῳ ενδρίσκοντο τρεῖς ἐλληνικαὶ τριήρεις ἀποσταλεῖσαι ὥρα παρατηρῶσι τὰς κινήσεις τοῦ ἔχθρικοῦ στόλου. Αὗται

προσβληθεῖσαι αἰφνιδίως ὑπὸ τῶν δέκα φοιτηικῶν πλοίων καὶ ρομίσασαι ὅτι ἐπέοχεται καὶ ὅλος ὁ περσικὸς στόλος, ἐπράπησαν εἰς φυγήν· καὶ αἱ μὲν δύο (ἡ μία τροιζηνία καὶ ἡ ἄλλη αἴγιναία) συνελήφθησαν, ἡ δὲ τρίτη, ἀθηναϊνή, ἐξώκειλε κατὰ τὸς ἐκβολὰς τοῦ Πηγειοῦ, διασωθέντος μετὰ κόπου τοῦ πληρώματος αὐτῆς. Κατόπιν τῆς συμφορᾶς ταύτης ὁ παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἐλληνικὸς στόλος ἐκ φόρου ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Εὔβοϊκὸν κόλπον καὶ ἐστάθμευσεν ἐν Χαλκίδῃ· οὕτω δὲ οἱ ἐν Θερμοπύλαις ἀγωνιζόμενοι ἐκινδύνευσον νὰ κυκλωθῶσι καὶ ἀπὸ θαλάσσης.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ περσικὸς στόλος κατερχόμενος κατελήφθη παρὰ τὴν μεσημβρινὴν τῆς Μαγνησίας ἀκτήν, τὴν καλούμενην Σηπιάδα, ὑπὸ τριημέρου σφοδρᾶς τρικυμίας, ἐξ ἣς ἀπωλέσθησαν περὶ τὰς 400 τριήρεις, πλεῖστα φορτηγὰ πλοῖα καὶ ἀνδρες ἀναρίθμητοι καὶ σιεύη. Μόλις τὴν τετάρτην ἡμέραν κοπάσαντος τοῦ ἀνέμου, τὰ περισωθέντα πλοῖα ἐξηκολούθησαν τὸν πλοῦν καὶ ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀφέτας, λιμένα εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου παρὰ τὸ σημεριὸν Τρίκκει.

Οἱ ἐν Χαλκίδῃ ταυλοχοῦντες Ἑλληνες μαθόντις παρὰ τῶν ἐπὶ τῶν δρέων τῆς Εὔβοιας ἡμεροσκόπων τὸ μέγα ταυάγιον τῶν πολεμίων, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον φθάσαντες δὲ καθ' ὅν χρόνον τὰ τελευταῖα περσικὰ πλοῖα ἐπλεον πρὸς τὰς Ἀφέτας, συνέλαβον 15 τῷ ήρεις, οὗτοι δὲ ἐξεδικήθησαν λαμπρῶς τὴν ἀπώλειαν τῶν τριῶν προειρημένων ἴδιων των τριήρων. Ἐν ᾧ δὲ οἱ δύο στόλοι ὥρμην ἐν μικρῷ ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσει, δὲ Ἀχαιμένας ἀποσπάσας 200 τριήρεις ἀπέστειλεν αὐτὰς ὅπως περιπλεύσωσι τὴν Εὔβοιαν καὶ κάμψασι τὸν Καφηρέα καὶ τὸν Γεραιστὸν ἀποκλείσωσι τὸν ἐλληνικὸν στόλον ἀπὸ τόπου ἐντὸς τοῦ Εὔβοϊκοῦ κόλπου. Οἱ Ἑλληνες μαθόντες τοῦτο ἀπεφάσισαν ἐν συμβουλίῳ νὰ ἐπιτεθῶσι περὶ τὴν δείλην κατὰ τὸν ἐντὸς τοῦ Εὔβοϊκοῦ στόλουν. Ἡ ἐπίθεσις διεξήχθη στρατηγικῶς τατα καὶ ἡδυνήθησαν οἱ Ἑλληνες νὰ κυριεύσωσι 30 πλοῖα τοῦ ἀτεπεξελθόντος ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ἄλλας ζημιάς εἰς αὐτὸν νὰ προξενήσωσιν. Ἡ ἐπελθοῦσα νὺξ διέλυσε τὴν ταυμαχίαν. Ἄλλα κατ' αὐτὴν τὴν νύκτα ἐξερράγη πάλιν σφοδρὰ καταιγίς, τὰ δὲ περιπλέοντα τὴν Εὔβοιαν 200 περσικὰ πλοῖα καταληφθέντα ὑπὸ τῆς τρικυμίας μεταξὺ Ὑκτωνίας καὶ Καφηρέως καὶ μὴ γνωρίζοντα ἐν τῷ σκότῳ ποῦ ενδίσκονται συνετρίβησαν ἀπαντα κατὰ τῶν πετρῶν.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἀφίκοντο 53 νέαὶ ἀττικὰ τριήρεις, οὗτω δὲ ἐνισχύθη κατὰ πολὺ δὲ ἔλληνικὸς στόλος. Οἱ Ἕλληνες μετὰ νέου θάρρους ἐπέπλευσαν περὶ τὴν δεῖλην κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ προσέβαλον τὰ πρὸ τῶν ἄλλων ἡγκυροβολημένα πλοῖα τῶν Κιλίκων, τὰ δοῖα καὶ διέφθειραν, χωρὶς δὲ ἄλλος ἐχθρικὸς στόλος ν' ἀντεπεξέλθῃ πρὸς μάχην.

Αἱ ἀποτυχίαι τῶν δύο πρώτων ἡμερῶν κατεθορύβησαν τὸν Ἀχαιμένην καὶ τὸν ἄλλον Πέρσας στρατηγούς· φοβούμενοι δὲ οὗτοι τὴν δογῆν τοῦ Ξέρξου ἐξέπλευσαν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς τρίτης ἡμέρας πανστρατιῇ ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. Οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν μάχην, ἀλλὰ δὲν ἀπεμακρύνθησαν πολὺ ἀπὸ τῆς παραλίας, ἵνα μὴ κυκλωθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀσυγκρίτως ὑπερτέρου ἐχθρικοῦ στόλου. Ὁ ἀγῶν ὑπῆρξε πεισματώδης καὶ αἱ ἀπώλειαι ἐκατέρωθεν μεγάλαι. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐπαθον τὰς μεγαλειτέρας ζημίας οἱ Ἀθηναῖς, οἵτινες πάντοτε ἐπωλοτοστάτουν ἐν τῷ ἀγῶνι. Ἐπειδὴ δύμας τὸ πέλαγος ἦτο ἀνοικτόν, μέγα δὲ τὸ πλῆθος τῶν περισκῶν τριήρων, καὶ ἐπειδὴ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἥδυναντο νὰ ἐπιφέρωσι καίριον απύπημα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, διὰ τοῦτο, δτε ἥλθε καὶ ἡ εἰδησις ὅτι δὲ Λεωνίδας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπεσε καὶ ὅτι δὲ Ξέρξης διέβη τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἕλληνες ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἔσω τῆς Ἑλλάδος. Προεπορεύοντο οἱ Κορίνθιοι, τελευταῖοι δὲ ἥρχοντο οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ Θερμοπολῆς, ποὺν ἀναχωρήσῃ, λαβών τυν ἐκ τῶν ταχυτάτων πλοίων μετέβη εἰς διάφορα μέρη τοῦ Ἀρτεμίσιου, δπον ὑπῆρχον πόσιμα ὄδατα, καὶ ἐχάραξεν ἐπὶ βράχων ἔλληνικὰ γράμματα, παροτρύνων τὸν μετὰ τοῦ Ξέρξου συνεκπορτατεύοντας Ἰωνας ν' ἀποστατήσωσιν. Ἡλπίζε δὲ ὅτι, ἐὰν δὲν αὐτομολήσωσι πρὸς τὸν Ἕλληνας, ἥθελον γείνη ὑποπτοι εἰς τὸν Ξέρξην. (Ἡρ. VIII. 1-22). 25α

§ 53. Πυροπόλησις τῶν Ἀθηνῶν.—Πολεμικὰ συμβούλια τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι.

Ο Ξέρξης διαβάς τὰς Θερμοπύλας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπινροπόλησε τὰς Πλαταιὰς καὶ τὰς Θεσπιάς, τὰς δοῖας οἱ κάτοικοι εἶχον ἐγκαταλίπη ἐπειτα δὲ ἐβάδισε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ὃν εἶχεν δμόσῃ ἐκδίκησιν. Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ λοιποὶ Πελοποννήσιοι μόνον περὶ τῆς Πελοποννήσου φροντίζοντες, περὶ δὲ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἀδιαφοροῦντες, κατεγίνοντο μετὰ οπουδῆς εἰς τὸ νὰ δχυρώσωσι

τὸν Ἰσθμόν· ἀλλ’ οὕτω ἡ Ἀτικὴ ἔμενεν ἀποπεράσπιστος, ἀφ’ οὐ καὶ οἱ μάχιμοι τῶν Ἀθηνῶν ἀνδρες εὑρίσκοντο εἰς τὰ πλοῖα. Ἡ διαγωγὴ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν ἤκιντα ὑπῆρξε χρηστή. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Εὐρυβιάδην διαβὰς τὸν Εὔρυπον διηνθύνετο εἰς τὴν Τροιζῆνα· μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ὁ Εὐρυβιάδης τῇ θερμῇ παρακλήσει τῶν Ἀθηναίων συγκατετέθη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τινας ἡμέρας ἐν Σαλαμῖνι, ὥντας οὕτω λάβωσιν καιρὸν οἱ δυστυχεῖς νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῶν οἰκογενειῶν των. Κατηφεῖς λοιπὸν καὶ ἥλιοκαεῖς ἀνέβησαν οἱ τανάται ἐκ Φαλήρου εἰς Ἀθήνας καὶ ἡ συνάρτησις αὐτῶν μετὰ τῶν οἰκείων ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον θλιβερά. Ἡ Ἀτικὴ ἦτο χαμένη. Μία διέξοδος ἦτο δυνατή, διέξοδος φοβερὰ καὶ σπαρακτική, ἀλλ’ ἀναγκαία καὶ τελευταία· ἡ ἐγκατάλειψις τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τίς νὰ ἐπῃ τὴν φρικτὴν ταύτην λέξιν; Τίς νὰ δώσῃ τὸ ἀπαίσιον σύνθημα, διέρρευσε τὴν καρδίαν ὅλων; Τίς ἀλλος ἢ Θεμιστοκλῆς;

‘Ο Θεμιστοκλῆς λοιπὸν ἐπρότεινε τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πόλεως καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἡτις εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἱερῶν, ἐνέκρινε τὴν πρότασιν καὶ ἐψήφισε συγχρόνως νὰ δοθῶσιν εἰς ἔκαστον τῶν ἀπόδων δικτὺ δραχμαί. Τότε τῇ προτάσει τοῦ Θεμιστοκλέους ἀνεκλήθησαν διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου ἀπαντες οἱ ἔξοριστοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀριστείδης. Καὶ ἥρχισε λοιπὸν ἡ τραγικὴ ἐκείνη ἀποδημία τῶν γυναικῶν, τῶν παίδων καὶ τῶν γερόντων, ἡτις ἐπέπλωτο τοσάκις νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμῖν ἐπανάστασιν καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαγαστάσεις τῆς ἡρωϊκῆς Κρήτης. Τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων παρέλαβον τὰς οἰκογενείας καὶ μετέφερον αὐτὰς εἰς τὴν Σαλαμῖνα, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Τροιζῆνα. Καὶ μήπως ἥσαν δλίγοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι; 400 χιλιάδες. Συγκυνητικώτατον καὶ σπαρακτικώτατον ἦτο τὸ θέαμα καθ’ ἣν στιγμὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκωρίζοντο τῆς γλυκείας αὐτῶν πατρίδος, ἣν δὲν ἥξενδον ἀν ἐπαρίδωσι πλέον· καὶ αὐτὰ τὰ ἡμερα καὶ σύντροφα ζῶα παρακολούθουντα τοὺς κυρίους των προύξενουν λύπην καὶ οἴκτον διὰ τῶν φωνῶν. Ἀφ’ οὗ μετεκομίσθησαν αἱ οἰκογένειαι τῶν Ἀθηναίων, ὁ στόλος αὐτῶν ἐπλευσε καὶ ἥρώθη μετὰ τοῦ ἄλλον ἐλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι, ἀνήρχετο δὲ ὁ ὅλος ἐλληνικὸς στόλος μετὰ τῶν νέων ἐπικουριῶν κατὰ μὲν τὸν Ἡρόδοτον εἰς 378 τριήρεις, κατὰ δὲ τὸν Αἰσχύλον, δστις καὶ ἡγωνίσθη ἐν Σαλαμῖνι εἰς 300. Ἐκ τούτων 200 ἦσαν

τῶν Ἀθηναίων, 16 τῶν Λακεδαιμονίων, 20 τῶν Μεγαρέων, 40 τῶν Κορινθίων, 30 τῶν Αἰγαίης, 15 τῶν Σικουωνίων, 10 τῶν Ἐπιδαυρίων κλπ.

‘Ο Ξέρξης φθάσας εἰς τὰς Ἀθήνας εὗρεν αὐτὰς ἐρήμους· μόνον δόλιοι γέροντες κατὰ γράμμα ἔξηγοῦντες τὸν χρησμὸν «ξύλινον τεῖχος» περιέβαλον διὰ ξυλίνου τείχους τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς αὐτοῦ. Οἱ Πέρσαι κυριεύσαντες τὴν Ἀκρόπολιν ἐφόρευσαν τοὺς ἐν αὐτῇ γέροντας· ἐπειτα δὲ ἀφοῦ ἐσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας κατέκαυσαν τὴν πόλιν καὶ ἡρήμωσαν τὴν Ἀττικὴν (Ἡρ. VIII, 53). ἄγγελος δὲ Πέρσης ἐφιππος ἐσπευσεν εἰς τὰ Σοῦσα, ἵνα ἀναγγείλῃ ὅτι ὁ Ξέρξης ἐστρατοπέδευσεν ἐν ταῖς κυριευθεῖσαις καὶ καταστραφεῖσαις Ἀθήναις. Ἡδη καὶ ὁ στόλος ὁ περσικὸς εἶχε καταπλεύση εἰς Φάληρον,

‘Ο ἐλληνικὸς στόλος εἶχε συγκεντρωθῆναν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος, ἐν φᾶς δὲ πεζικὸς στρατὸς εἶχεν ἀποσυρθῆναν εἰς τὸν Ἰσθμόν. Ἐν Σαλαμῖνι οἱ ναύαρχοι συνηλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, ἵνα σκεφθῶσι ποῦ ἐπρεπε νὰ ναυμαχήσωσιν. Ἐν τῷ σύμβουλῳ διότι οἱ Πελοποννήσιοι προέτειναν νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἰσθμόν, διότι ἤτοι καὶ δὲ πεζικὸς αὐτῶν στρατός, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένωσι τὸν ἐχθρόν. ‘Ο Θεμιστοκλῆς ὅμως ἀντέτεινεν εἰς τοῦτο ὑποσιηρίζων τὴν γνώμην ὅτι ἐπρεπε νὰ ναυμαχήσωσιν ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος, διότι ἐκεῖ οὕτε πάντα τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν ἥδυναντο συγχρόνως νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν, καὶ δόσα θὰ ἐλάμβανον, ἐπειδὴ ἡσαν βαρέα, δυσκόλως θὰ ἐκινοῦντο εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον χῶρον.

‘Ἄλλ’ ἐν φᾶς συνεζήτουν μετὰ ζωηρότητος ἐν τῷ συμβούλῳ, αἴφρης βλέποντο τὰς φλόγας τῶν πυροπολουμένων Ἀθηνῶν, καταλαμβάνονται ὑπὸ τρόμου καὶ οἱ περισσότεροι δροῶσιν εἰς τὰ πλοῖα μὲ τὸν σκοπὸν ναυμαχήσωσιν. Ἡ πρότασις τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπερρίφθη καὶ τὸ συμβούλιον διελύθη, ἀποφασισθέντος νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἅμα ἐπέλθῃ τούτη.

‘Ο Θεμιστοκλῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πλοῖόν του τεταραγμένος. Μετ’ δόλιον κατὰ συμβούλην τοῦ γηραιοῦ φίλου του Μνησιφίλου, μετέβη καὶ πάλιν παρὰ τῷ Εὔρυβιάδῃ καὶ ἐπεισεν αὐτὸν νὰ συγκαλέσῃ ἐκ νέου τὸ συμβούλιον. Συνεκδόντος τούτου δ Θεμιστοκλῆς προσεπάθει καὶ αὖθις διὰ τῆς εὐγλωττίας του νὰ πείσῃ τοὺς ναυάρχους πόσον ὠφέλιμον ἦτο νὰ γείνῃ ἡ ναυμαχία ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος. Ἡ συζήτησις

ἐγένετο μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος καὶ μετὰ τοσούτου πείσματος, ὥστε, κατὰ τὸν Πλούταρχον, διὸ δέ τοι οὐδὲν θύμος Εὐρυβιάδης ὑψωσε τὴν ὁράδον τοῦ διὰ τὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα· ἀλλ' διὸ Θεμιστοκλῆς μετὰ μεγάλης ἀταραξίας τῷ εἶπε «πάταξον μὲν ἄκουσον δέ»· ἐν ᾧ δὲ διὸ Θεμιστοκλῆς ἐξηκολούθει ὑποστηρίζων ἐνθέρμως τὴν πρότασίν του, διὰ τοῦτον Κορινθίων Ἀδείμαντος βλέπων ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Θεμιστοκλέους προνῦξέν εἰναι ἐντύπωσιν εἰς τὸν παρισταμένους καὶ θέλων νῦν ἀνατρέψῃ τὴν συζήτησιν, ἀνέκραξε «σιώπα, Θεμιστόκλεις, διότι δὲν ἔχεις ἐλευθέρον πατρίδα· η πατρίς σου κατέχεται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν· ἀνθρώπος δὲ ἀπατοῦς δὲν δύναται τὰ ἔχη ψῆφον ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ».

Οὐ Θεμιστοκλῆς ἐγένετο ἔξω φρεγῶν ἐκ τῆς ἀγενοῦς ταύτης βλασφημίας· τρέμων δὲ ὑπὸ δραγῆς εἶπεν· «Ἐν ὅσῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἔχουσι διακισίας ταῦς πεπληρωμένας, διουδήποτε καὶ ἀν πλεύσωσι, δύνανται τὰ ἔχωσι πατρίδα καὶ χώραν πολὺ μεγαλειτέραν τῆς τῶν Κορινθίων». στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Εὐρυβιάδην ἐδήλωσεν ὅτι ἐὰν δὲν ναυμαχήσωσιν ἐν Σαλαμῖνι, οἱ Ἀθηναῖοι θέλουσιν εἰσβιβάσῃ εἰς τὰ πλοῖα τὰς οἰκογενείας των καὶ θέλουσι πλεύση εἰς τὴν Σίριν τῆς Ἰταλίας, ἀφήνοντες αὐτὸν εἰς τὴν τύχην των. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἔφερε τὸ ἀποτέλεσμα. Οὐ Εὐρυβιάδης φοβηθεὶς μήπως πράγματι ἀποπλεύσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες εἶχον πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, ὑπερχωρησεν εἰς τὴν γνώμην τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ἐν τούτοις τὴν ἐπιοῦσαν διὸ Θεμιστοκλῆς βλέπων τὸν Πελοποννησίους μεμψιμοιροῦντας κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Εὐρυβιάδου, τινὰς δὲ καὶ διατεθειμένους νῦν ἀναχωρήσωσι, κατενόησεν ὅτι, ἐὰν ἐδίδετο εἰς αὐτὸν περισσότερος καιρός, τὰ πάντα ἥθελον ἀπολεσθῆναι· διθεν κατέφρυγεν εἰς τὸ ἔξης στρατήγημα· ἐπειμψε κρυφίως πιστόν τού τινα δοῦλον, Σίκουνον καλούμενον, διστις ἦτο παιδαγωγὸς τῶν τέκνων του καὶ ἔγνωριζε τὴν περσικὴν γλῶσσαν, ἵνα εἴπῃ εἰς τὸν Ξέρξην, ὅτι διὸ Θεμιστοκλῆς, διατραγήσας τῶν Ἀθηναίων, εἶνε μυστικὸς φίλος του, ἀγγέλλει δὲ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευτικῶς ὅτι οἱ Ἑλληνες ενδίσκονται εἰς διχονοίας καὶ ὅτι ἐτοιμάζονται τὰ φύγωσι τὴν νύκτα ταύτην· εἶνε λοιπὸν καλλίστη ἐνκαιρία τὰ οπεύσῃ καὶ τὰ κλείσῃ αὐτὸν ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος, διόν διὰ μιᾶς δύναται τὰ τοὺς ἔξολοιδρεύσῃ.

Καὶ διὸ Ξέρξης τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν συνεκάλεσε παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τοῦ φαληρικοῦ κόλπου πολεμικὸν συμβούλιον ἐκ

τῶν ἥγεμόνων τοῦ στόλου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων στρατιωτικῶν σωμάτων, ἵνα σκεψθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ πλειοψηφία τοῦ συμβουλίου ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς γνώμης νὰ προσβάλωσιν ἀμέσως τὸν ἐν Σαλαμῖν' ἐλληνικὸν στόλον. Μόνη ἡ βασιλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Ἀρτεμισία, ἣτις ἡκολούθησε τὸν Ξέροξην εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, μόνη αὕτη ὑπεστήχιξε μετὰ παροησίας ὅτι ἐν μόρον πολεμικὸν σχέδιον δρθὸν καὶ λογικὸν ὑπῆρχε, νὰ προχωρήσωσι κατὰ ἔξοδὸν πρὸς τὸν Ἰσθμὸν, διότε δὲ ἐλληνικὸς στόλος ἔμελλε νὰ διαλυθῇ πάραντα καὶ πᾶσα ἀντίστασις ἥθελεν ἐκλίπῃ διὰ μιᾶς. Ἡ γνώμη αὕτη τῆς Ἀρτεμισίας καὶ δρθῆ ἦτο καὶ λίαν πειστική· ἀλλὰ τὸ συμβούλιον τῶν Περσῶν ἐν τῇ τυφλώσει τοῦ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἀμέσου ναυμαχίας, ὑπὲρ ἡτο κεκηρυγμένος καὶ δὲ Ξέροξης, ἐπιθυμῶν ἴσως ν' ἀπολαύσῃ διὰ τῶν ὁφθαλμῶν τον τὸ λαμπρὸν θέαμα τῆς δλοσχεροῦς καταστροφῆς τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου ἐντὸς τῆς περικλείστου θαλάσσης τῆς Σαλαμῖνος. Ἐν φῷ δὲ ταῦτα συέβαινον ἐν Φαλήρῳ ἥλθεν δὲ Σίκιννος καὶ διεμήνυσε τάνωτέρω εἰς τὸν Ξέροξην ἐκ μέρους τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ο Ξέροξης ἐνέπεσεν εἰς τὴν στηθεῖσαν παγῆδα. Τὴν ἰδίαν νύκτα θέλων νὰ προλαβῇ τὴν ἀπόδρασιν τῶν Ἑλλήνων διέταξε μίαν μοῖραν τοῦ στόλου ἐκ 200 τομῆρων νὰ περιπλεύσῃ τὴν Σαλαμῖνα καὶ νὰ κλείσῃ τὸ πρὸς τὴν Μεγαρίδα στενόν· δὲ ἄλλος στόλος ἐξ ὀντακοσίων περίπου πλοίων ουγκείμενος ἀναχθεὶς περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐν πάσῃ σιγῇ εἰπέπλευσεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ στενοῦ· ἀπόσπασμα δὲ περσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὴν Ψυττάλειαν. Ο Ἀριστείδης ἐκ τῆς Αλγίνης, δπον εὐρίσκετο ἐξόριστος, ἰδὼν τὰς κινήσεις τοῦ περσικοῦ στόλου, ἐπέβη λέμφον καὶ διασχίσας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς τον τὴν γραμμὴν τῶν περσικῶν πλοίων ἐφθασεν εἰς τὴν Σαλαμῖνα περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐν φῷ ἀκόμη τὸ συμβούλιον τῶν ναυάρχων συγκληθὲν καὶ τρίτην φρογάν συνεζήτει θορυβωδῶς περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀγγέλλεται εἰς τὸν Θεμιστοκλέα διτὶ ζητεῖ τις αὐτὸν ἐξω. Ἐξέρχεται δὲ Θεμιστοκλῆς καὶ βλέπει ἐκπληκτος ἐνώπιόν τον τὸν Ἀριστείδην, δστις λέγει πρὸς αὐτὸν τὸν ἐξῆς θαυμασίον λόγους· «ὦ Θεμιστόκλεις· ἂς γείωμεν φρόνιμοι· ἂς ἀφήσωμεν τὰς ματαίας καὶ παιδιώδεις ἐχθρὰς καὶ ἂς φροντίσωμεν νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα, σὺ μὲν ἀρχῶν καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ ὑπακούων καὶ συμβουλεύων». καθι-

στῷ δὲ εἰς αὐτὸν γνωστὸν ὅτι δὲ περσικὸς στόλος τοὺς περιεκύπλωσεν. Οἱ Θεμιστοκλῆς ἐξηγεῖ διὸ δλίγων τὸ στρατήγημά του καὶ παρακαλεῖ τὸν Ἀριστείδην νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ συμβούλιον καὶ νῦν ἀναγγεῖλῃ τὴν κύκλωσιν· ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τὸ πρᾶγμα κατ’ ἀρχὰς ἐφάρη ἀπίστευτον, ἀλλὰ κατ’ ἐκείνην τὴν στιγμὴν Τηνία τριήροις αὐτομολήσασα πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἐπεβαίωσε τὴν εἰδησιν καὶ οὕτω οἱ Ἑλληνες ἐκόντες ἀκοντες ἡραγκάσθησαν νῦν ἀγωνισθῶσιν ἐν Σαλαμῖνι τὸν ὑπὲρ τῶν δλων ἀγῶνα.

26ον

§ 56. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (Σεπτέμβρ. 480 π.Χ.).

Ἀνέτειλεν δὲ ἡ λιος τῆς μεγάλης ἐκείνης ἡμέρας (20 Σεπτεμβρίου), καθ’ ἣν ἐν τῷ στενῷ τῆς Σαλαμῖνος ἔμελλε νὰ ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος καὶ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἡ τύχη δλου τοῦ κόσμου.

Οἱ δύο στόλοι ἦσαν ἀντιπαρατεταγμένοι ἀπέναντι ἀλλήλων, δὲ μὲν ἐλληνικὸς παρὰ τὴν νῆσον εἰς τὰ σημερινὰ Ἀμπελάκια, δὲ περσικὸς δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸ στενὸν παρὰ τὴν ἀπικήν παραλίαν. Τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Ἑλλήνων κατεῖχεν δὲ Εὐρυβιάδης μετὰ τῆς μοίρας τῆς Σπάρτης, τῆς Κορίνθου, τῆς Αιγύνης καὶ τῶν Μεγάρων· τὸ δὲ ἀριστερὸν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀπέραντι τοῦ Εὐρυβιάδου ἥτοι εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας τῶν ἐχθρῶν ἦσαν οἱ Ἰωνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ οἱ Κᾶρες· ἀπέναντι δὲ τῶν Ἀθηναίων ἥτοι εἰς τὸ δεξιὸν κέρας ἦσαν οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Αιγύπτιοι. Οἱ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ὅπισθεν τοῦ στόλου τον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ δρονος Αἰγάλεω ἐκάθητο ἐπὶ ἀργυρόποδος θρόνου, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν συμβούλων καὶ τῶν γραμματέων καὶ ἐπισκοπῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ἀγῶνα, ἔτοιμος δὲν νῦν ἀπορείμη ἀμελλητὶ πλούσιας ἀμοιβᾶς ἢ νὰ ἐπιβάλῃ φοβερωτάτας τιμωρίας.

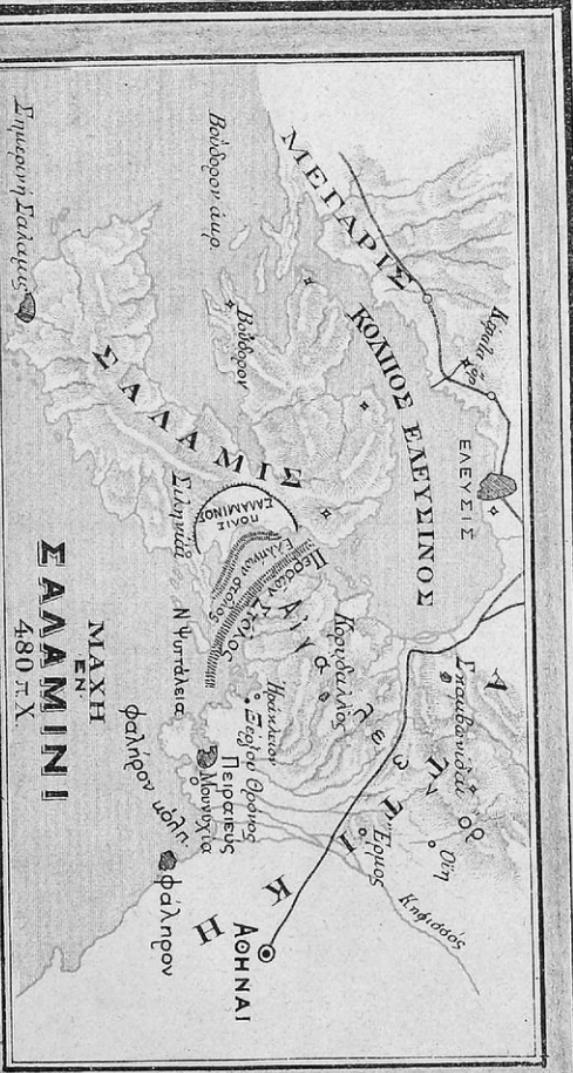
Οἱ δύο στόλοι ἐπὶ τινα χρόνον ἔμειραν ἀκίνητοι. Οἱ Πέρσαι περιέμενοι τοὺς Ἑλληνας νὰ κάμωσιν ἀρχὴν πρῶτοι, ὥτα οὕτω προελάσσωσιν εἰς τὸν δπωσδήποτε εὐρύτερον χῶρον. Οἱ Ἑλληνες, οἵτινες πρότερον ἥθελον νῦν ἀναχωρήσωσιν, ἥδη ἐδείκνυνον μεγάλην προδυμίαν καὶ ἀνυπομονησίαν νῦν ἀρχίσασι τὴν ναυμαχίαν· ἀλλ’ δὲ Θεμιστοκλῆς, δστις ἥτο πλέον καὶ διευθύνων τὴν ναυμαχίαν, ἀνεχαίτιζεν αὐτοὺς περιμένων τὴν ὥραν, καθ’ ἣν ἐπνεε συνήθως ἀνεμος λίαν ενοικὸς εἰς τὰς κυνήσεις τῶν ἐλληνικῶν πλοίων. Ἡλθε τέλος ἡ

ώρα. 'Η σάλπιγξ τοῦ Εύρυβιάδου ἔδωκε τὸ σημεῖον καὶ ἀντίκησεν ὁ πολεμικὸς παιάν.

«ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἵτε,
»ἔλευθεροῦτε πατρίδα, ἔλευθεροῦτε

Εὐρυμήρον μηδενὶ μέταν τε καταβούσην τόμαρων
η̄ δορυφόρον τη̄ θεού μηδενὶ μέταν τε καταβούσην τόμαρων

«Ἐχεῖς».

Σ Α Λ Α Μ Ι Ν Ι
ΜΑΧΗ
480 π.Χ.

οἱ ραρεραὶ τῆρες, τὰ τρεπτῶτα τὰ φύγοντα,
κομένη ὑπὸ τοῦ Ἀμεινίου καὶ κινδυνεύοντα τὰ σκαλάτα
κατά τιος πρὸ αὐτῆς περσικοῦ πλοίου καὶ βυθίζει αὐτό. Οἱ Ἀθηναῖοι τριήραρχος ἐκλαβὼν τὴν ναῦν τῆς Ἀρτεμισίας ὡς ἐλληνικὴν ἦ-

εφορμᾶ

στᾶ δὲ εἰς αὐτὸν γνωστὸν ὅτι ὁ περσικὸς στόλος τὸν περιεκύηλωσεν. Ο Θεμιστοκλῆς ἐξηγεῖ διὸ διλίγων τὸ σιρατήγημά του καὶ παρακαλεῖ τὸν ποτείδην νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ συμβούλιον καὶ ν' ἀραγείλῃ - δπερ καὶ ἐγένετο. Τὸ πρᾶγμα κατ' ἀρχὰς ἐφάρη ἀπ'

στοι.

τιζεν αὐτοιν ~~ενων τὴν ὕραν, καθ'~~ ἵν επινεε συνήθως ἄνεμος λίαν εὔνοϊκὸς εἰς τὰς κινήσεις τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων. Ηλθε τέλος ἡ

ῶρα. Ἡ σάλπιγξ τοῦ Εὐρυβιάδου ἔδωκε τὸ σημεῖον καὶ ἀντίχησεν ὁ πολεμικὸς παιάν.

«ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἵτε,
»ἔλευθεροῦτε πατρίδα, ἔλευθεροῦτε δὲ
»παῖδας, γυναικας
»θεῶν τε πατρῷων ἔδη,
»θῆκας τε προγόνων.
»νῦν ὑπὲρ τῶν πάντων ἄγων».

Οἱ Ἑλληνες ὥρμησαν. Πρῶτος δὲ Ἀθηναῖος Ἀμεινίας, ἀδελφὸς τοῦ ἡρωϊκῶς ἐν Μαραθῶνι πεσόντος Κυναιγεῖρου, δρμήσας ἐνέπηξε τὸ ἔμβολον τῆς τριήρους του εἰς τινὰ ἀντιπαρερχομέρην φουικικὴν τριήρην πλέοντιν ἐκατέρωθεν εἰς βοήθειαν καὶ ἄλλα πλοῖα καὶ οὗτως ἐν μᾶς στυγμῇ ἡ μάχη γενικεύεται καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Οἱ Πέρσαι ἀμέσως περιπίπτουσιν εἰς σύγχυσιν καὶ ταραχήν. Δὲν ἡδύναντο νὰ τηρήσωσιν οὐδεμίαν τάξιν, διότι καὶ ὁ γῶρος ἦτο στενὸς καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν πολλὰ καὶ δυσκίνητα. Τούραντιον οἱ Ἑλληνες ἐπολέμουν μὲν μεγάλην ἐπιδειξίσητα καὶ τέχνην καὶ μὲν ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον, πρὸ πάντων δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγινῆται. Καὶ οἱ ἔχθροι ἔδειξαν ἐν ἀρχῇ ἡρωϊσμόν, μάλιστα δὲ οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ἰωνες ἀλλ' ἡ νίκη σχεδὸν ἀμέσως ἐφάνη κλίνοντα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ πρῶτον εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας, δπου ἥσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πολλὰ πλοῖα συλλαμβάνονται, περισσότερα δὲ βυθίζονται αὔτανδρα. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου Ἀριαβίγνης, ναύαρχος τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Καρῶν, μάχεται ἡρωϊκῶς. Ὁ Θεμιστοκλῆς δρμᾶς κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ τριήρης του καλύπτεται ὑπὸ βελῶν καὶ ἀκοντίων· δὲ Ἀμεινίας ὅμως προλαβὼν ἐνέπηξε τὸ ἔμβολον εἰς τὰ πλευρὰ τῆς περσικῆς ναναρχίδος. Ὁ Ἀριαβίγνης ἀτρόμητος διατάσσει ἔφοδον, ἀλλ' εὐθὺς τὸ σῶμά του κατακυλίεται καὶ ἡ τριήρης αὐτοῦ βυθίζεται. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀριαβίγνου ἐπήνεγκε τὴν μεγαλειόραν σύγχυσιν εἰς τοὺς βαρβάρους, οἵτιες ἥρχισαν ἥδη νὰ τρέπωνται εἰς φυγήν.

Εἰς τὴν ναυμαχίαν ἔλαβε μέρος προσωπικῶς, δείξασα μεγάλην γενναιότητα, καὶ ἡ βασιλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Ἀρτεμισία. Ὅτε οἱ βαρύβαροι ἥρχισαν νὰ τρέπωνται εἰς φυγήν, ἡ Ἀρτεμισία καταδιωκομένη ὑπὸ τοῦ Ἀμεινίου καὶ κινδυνεύοντα νὰ συλληφθῇ, ἐφορμᾶ κατά τιος πρὸ αὐτῆς περσικοῦ πλοίου καὶ βυθίζει αὐτό. Ὁ Ἀθηναῖος τριήραρχος ἐκλαβὼν τὴν ναῦν τῆς Ἀρτεμισίας ὡς ἐλληνικὴν ἥ-

ώς αὐτομολήσασαν ἐκ τῶν βαρβάρων, ἔπαινε τὰ καταδιώκη αὐτὴν καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Ἀρτεμισία. Ὁ Ξέρξης, δότις ἀπὸ τοῦ θρόνου του μετ' ἀγωνίας παρηκολούθει τὴν ταυμαχίαν, ἵδων τὴν Ἀρτεμισίαν καὶ νομίσας ὅτι τὸ ὑπὸ αὐτῆς βυθισθὲν πλοῖον ἦτο ἐχθρικόν, ἀνέκραξεν «αἱ μὲν γυναικες γεγόνασί μοι ἄνδρες, οἵ δὲ ἄνδρες γυναικες». Λέγεται δὲ ὅτι πολλάκις ἀνεπήδησεν ἐκ τοῦ θρόνου βλέπων τὴν πανωλεθρίαν τοῦ στόλου του.

Ἐν διαστήματι δλίγων ὥρων ὅλον τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ἐπληρώθη περσικῶν ταυγάκων. Ὁ περσικὸς στόλος φύρδην μίγδην ἔφευγε καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Αἰγαίητῶν· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς φυγῆς ἐκείνης καὶ τοῦ γενομένου θορύβου ὁ Ἀριστείδης παραλαβὼν Ἀθηναίους ὀπλίτας καὶ ἀποβάς εἰς τὴν Ψυττάλειαν κατέσφαξε τὸ ἐν αὐτῇ ενδισκόμενον περσικὸν ἀπόσπασμα. (Ἡρ. VIII, 85-95).

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ περιβόητος ταυμαχία τῆς Σαλαμῖνος, κατὰ τὴν δροίαν οἱ μὲν Ἑλληνες ἀπώλεσαν 40 τριήρεις, ἐκ δὲ τῶν περσικῶν πλοίων 200 κατεστράφησαν, πάμπολλα δὲ συνελήφθησαν αἰχμάλωτα· ἀπωλέσθησαν δὲ ἐν τῇ ταυμαχίᾳ καὶ 50 χιλ. Περσῶν.

§ 37. Φυγὴ τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπονομὴ τῶν ἀριστείων.

Μετὰ τὴν ταυμαχίαν οἱ Ἑλληνες συλλέξαντες τὰ τανάγρα καὶ τὸν τεκροὺς καὶ στήσαντες τρόπαιον ἐν Ψυτταλείᾳ παρεσκενάζοντο πρὸς τέαν ταυμαχίας, διότι δὲ περσικὸς στόλος μεθ' ὅλην τὴν καταστροφήν, τὴν δροίαν ὑπέστη, ἵτο ὑπέρτερος τοῦ ἐλληρικοῦ, δὲ περσικὸς στρατὸς ἵστατο ἀκέραιος ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Ἄλλ' ἡ δειλία τοῦ Ξέρξου συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ξέρξης ἀπανδήσας πλέον ἐκ τοῦ πολέμου ἀπεφάσισε τὰ φύγῃ· ἀλλ' ἥσχύνετο τὰ δηλώσῃ τοῦτο καὶ προσεποιεῖτο μάλιστα ὅτι ἥθελε τὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα· δὲ Μαρδόνιος ὅμως ἐννοήσας τὰς ἀληθεῖς διαθέσεις τον προέτεινεν εἰς τὸν Ξέρξην τὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, ὑπισχγούμενος αὐτὸς μόνον μετὰ 300 χιλ. ἐπιλέκτου στρατοῦ τὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη προσθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Μαρδονίου καὶ ἐδωκεν ἀμέσως διαταγὴν εἰς τὸν ἐν Φαλήρῳ ενδισκόμενον στόλον του τὰ πλεύσῃ διὰ νυκτὸς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον

πρὸς φύλαξιν τῶν γεφυρῶν ἀφήσας δὲ εἰς τὸν Μαρδόνιον τὰς ζητηθείσας 300 χιλ. στρατοῦ, ἡτοι μάζειο καὶ αὐτὸς ν' ἀπέλθη.

'Ο Θεμιστοκλῆς, ὡραία ἐπιταχύνῃ τὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος φυγὴν τοῦ Ξέρξου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰδιον πιστόν του δοῦλον Σίκιννον, ὡραία εἴπη διτὶ δῆθεν οἱ Ἕλληνες διενοοῦντο νὰ πλεύσωσιεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ διαλύσωσι τὰς γεφύρας, ἀλλ' αὐτὸς (δ Θεμιστοκλῆς) ὡς φίλος του ἀριστος προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἔμποδίσῃ.

'Ο Ξέρξης ἀκούσας ταῦτα ἔσπευσε νὰ φύγῃ. Ἐν διαστήματι 45 ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου εὗρε τὰς γεφύρας διαλυμένας ἐκ τῆς τρικυμίας· δι' ὃ καὶ ἡ ναυαγάσθη νὰ διαπεράσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ πλοιαρίου τιτός. Τὰ στρατεύματά του ἐδεκατίσθησαν καθ' ὅδον ἐκ τῆς πεύης καὶ τῆς δυσεντερείας, διότι ἐτρέφοντο μὲν χόρτα καὶ μὲ φύλλα δένδρων. Χιλιάδες πτωμάτων ἐκάλυψαν τὰς πεδιάδας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Οὕτω λοιπὸν τεταπεινωμένος ὁ μέγας βασιλεὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐκ τῆς δροίας πρὸς δλίγων μηρῶν λαμπρὸς καὶ ἀγέρωχος εἶχεν ἐκστρατεύση πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες, ἀφ' οὗ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰ πλούσια λάφυρα, ἀπέπλευσαν ἔπειτα εἰς τὸν Ἰσθμόν, ὡραία ἀπονείμωσι τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς κατὰ τὸν ἄγωνα ἀριστεύσαντας ἐπὶ ἀνδρείᾳ, συνέσει καὶ δεξιότητι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀριστεῖον τῆς ἀνδρείας ἔλαβον οἱ Αἰγινῆται, τὸ δὲ δεύτερον οἱ Αθηναῖοι. Προκειμένου δὲ νὰ δοθῇ τὸ βραβεῖον τῆς συνέσεως καὶ δεξιότητος, ἔκαστος τῶν στρατηγῶν ἐκρινεῖται ἄξιος αὐτοῦ πρῶτον μὲν ἑαυτόν, δεύτερον δὲ τὸν Θεμιστοκλέα, ὅπερ ἐσήμαινεν διτὶ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ἀνῆκε το βραβεῖον τοῦτο.

Τὸ δόνομα τοῦ Θεμιστοκλέους διεφημίσθη καθ' ἀπασαν τὴν Ἑλλάδα. "Οτε μετ' ὀλίγον μετέβη οὗτος εἰς τὴν Σπάρτην, ἔινχεν ἐκτάκτου ὑποδοχῆς. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔδωκαν εἰς αὐτὸν στέφατον ἐξ ἐλαίας καὶ τῷ ἐδώρησαν τὸ ὄραιότερον ἐκ τῶν ἀρμάτων· ὅτε δὲ ἀνεχώρησεν, 300 ἐκλεκτοὶ νέοι συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῶν συνόρων τῆς Λακωνικῆς, ἐν ᾗ εἰς οὐδένα πρότερον εἶχον ἀπονείμη τοιαύτας τιμᾶς (Ἑρ. VIII, 123—124).

"Ἀλλ' ἡ μεγολειτέρα πασῶν τῶν τιμῶν ἀπενεμήθη εἰς τὸν Θεμιστοκλέα ὑπὸ πάσης τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνας, οἱ δροῖοι τὸ πρῶτον ἐτελοῦντο μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. "Οτε δὲ Θεμιστοκλῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον, πάντες οἱ θεαταὶ ἀφήσαντες

τοὺς ἀγωνιζομένους ἐθεῶντο αὐτὸν καὶ τὸν ἐπεδείκνυον εἰς τοὺς ξένους. Ὁ Θεματοκλῆς εὐχαριστηθεὶς διὰ τὴν ἔξαιρετον ταύτην τιμὴν ἔλεγεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπελάμβανε τοὺς καρποὺς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κόπων του.

§ 58. Ἡ παρὰ τὴν Ἰμέραν μάχη.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ ἐν τῇ κυρίᾳ Ἑλλάδι Ἑλληνες ἀπέκρουν τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ξέρξου, ἦ, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, καθ' ἣν ἡμέραν συνέτριψον ἐν Σαλαμῖνι τὴν κολοσσαίαν δύναμιν αὐτοῦ, ἔτερος μέγας βαρβαρικὸς στρατὸς κατεστρέφετο ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ Ἑλλήνων.

Οἱ ἐν Ἀφρικῇ Καρχηδόνιοι, μετὰ προηγουμένην πιθανῶς συνεντόησιν πρὸς τὸν Ξέρξην, ἐπεζήτησαν ταῦτοχρόνως τὸν ὅλεθρον τῶν Ἑλλήνων. Ὅθεν μεγάλη αὐτῶν στρατὰ ἐκ 300 χιλ. ἀνδρῶν ἐπιβαίνουσα ἐπὶ 200 τριήρων καὶ 3000 δπλιταγωγῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀμύλικα προσέβαλε τὰς ἐν Σικελίᾳ ἐλληνικὰς ἀποικίας. Ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων καὶ ὁ ιοῦ Ἀκράγαντος Θήρων ἄγοντες 50 χιλ. πεζῶν καὶ 5000 ἵππων συνεντόησαν παρὰ τὴν Ἰμέραν ἐκ παρατάξεως μεγάλην μάχην, ἐν ἥι κατετρόπωσαν δλοσκερῶς τοὺς Καρχηδόνιους, ἐνέπρησαν δὲ καὶ τὸν στόλον αὐτῶν. Τισαύτη δὲ ἥτοι ἡ καταστροφὴ τῶν Καρχηδόνιων, ὥστε, ὡς λέγεται, μία μόνη ναῦς διεσώθη, ἵνα ἀναγγείλῃ εἰς τὴν Καρχηδόνα τὴν μεγάλην συμφοράν.

§ 59. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ο Μαρδόνιος διεκείμασεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Τὸ ἕαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους (479 π. Χ.), ποὺν ἦ ἐπαναλάβη τὸν ἀγῶνα πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους διὰ λαμπρῶν ὑποσκέσεων· ἐπεμψε πρὸς αὐτοὺς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, ὅστις ἐτύγχανε φίλος αὐτῶν, καὶ τοῖς προέτεινε συμμαχίαν, ἀντὶ τῆς δποίας ὑπισχνεῖτο ν' ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς ναοὺς των, νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν χώραν των, προσέτι δὲ νὰ τοῖς δώσῃ καὶ ἄλλην χώραν, οἵαν αὐτοὶ ἥθελον ἐκλέξῃ (Ἡρ. VIII, 140).

Οι Σπαρτιάται μαθόντες τὴν ἀποστολὴν καὶ γνωρίζοντες διὰ οὓς Ἀθηναῖοι ἔνεκα τῆς παντελοῦς καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τῆς χώρας των ενδίσκοντο ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ, ἐφοβήθησαν μήπως οὗτοι δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, διε τὸν ἀι αμφιβόλως ἄπασα ἡ Ἑλλὰς εὐκόλως ἥδυνατο νὰ ὑποδουλωθῇ.⁷ Εσπενσαν λοιπὸν ν' ἀποστείλωσι καὶ αὐτοὶ πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν προτεινομένην συμμαχίαν, ὑποσχόμενοι ν' ἀι αλάβωσιν αὐτοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι τὴν διατροφὴν τῶν οἰκογενεῶν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ παρούσῃ αὐτῶν ἀμηχανίᾳ.

Γενομένης ἐκκλησίας, οἱ Ἀθηναῖοι τῇ προτάσει τοῦ Ἀριστείδου ἔδωκαν καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ εἰς τοὺς πρέσβεις τῆς Σπάρτης τὴν ἀπάντησιν ἐκείνην, ἥτις θὰ μένη ἐστὶ ἀξιομνημόνευτος, ἐφ' ὃσον ἡ ἴστορία θὰ διατηρῇ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος. Εἰς μὲν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας εἶπον διὰ ὃσῳ δὲ ἦλιος ἀκολουθεῖ τὴν συνήθη ποσείαν του, οὐδέποτε αὐτοὶ θὰ συμμαχήσωσι μετὰ τοῦ Ξέρξου, ἀλλὰ πεποιθότες εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς ἥρωας, τῶν ὅποιων ἐκεῖνος ἀσεβῶς ἐνέπρησε τοὺς ταοὺς καὶ τὰς ἀγάλματα, θέλουσιν ἐπιμείνη ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των· εἰς δὲ τοὺς πρέσβεις τῆς Σπάρτης εἶπον διὰ δὲν ὑπάρχει οὐδαμοῦ τῆς γῆς οὔτε χρυσὸς τοσοῦτος οὔτε χώρα τόσον ὠραία καὶ τόσον εὐφορος, τῶν ὅποιων ἡ προσφορὰ ἥθελε πείση αὐτοὺς νὰ μηδίσωσι καὶ συνεργασθῶσιν εἰς τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος· καὶ ηγαρίστησαν μὲν τοὺς Σπαρτιάτας διὰ τὴν προθυμίαν των ὅπως ἀναλάβωσιν τὴν διατροφὴν τῶν οἰκογενεῶν των ἐν τῇ παρούσῃ πενίᾳ καὶ ἀπορίᾳ αὐτῶν, ἐν τούτοις δύμας οἱ Ἀθηναῖοι θὰ οἰκογομήθῶσιν ὅπως δύνανται καὶ παρεκάλεσαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ σπεύσωσι ν' ἀποστείλωσι βοήθειαν, διότι δὲ Μαρδόνιος, διατροφὴν τὴν ἀπόρρηψαν τῶν προτάσεών του, ταχέως θὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτῶν (Ἡρ. VIII, 143—144).

27.

§ 60. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη (Σεπτέμβ. 479 π. Χ.).

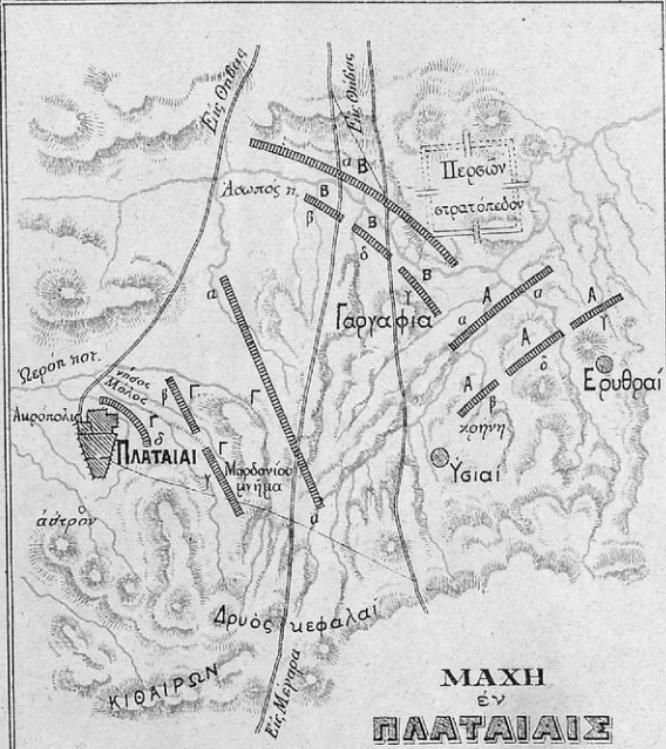
Ο Μαρδόνιος μαθὼν τὴν ἀπόκρισιν τῶν Ἀθηναίων εἰσέβαλεν ἀμέσως εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀτικὴν καὶ ἤχοισε νὰ λεηλατῇ αὐτήν· προύχωρος δὲ μέχρι τῶν Ἀθηρῶν, τὰς ὅποιας εὔρεν ἐρήμους, διότι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάλιν ἐγκατέλιπον αὐτὰς καὶ μετέφερον τὰς γυναικας, τὰ παιδία καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

‘Ο Μαρδόνιος ἀπεπειράθη καὶ αῦθις ῥὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔπειρψε πρὸς αὐτούς, ἐν Σαλαμῖνι ενδισκομένους, ‘Ελλησπόντιον τινα’ Ἐλλῆνα κομίζοντα νέας προτάσεις περὶ φιλίας· ἀλλ’ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν αὐτάς, τὸν δὲ βουλευτὴν Λυκίδην, δοτις ἐτόλμησεν ῥὰ συμβουλεύσῃ τὴν παραδοχὴν τῶν προτάσεων, ἐλιθοβόλησαν, μετ’ αὐτοῦ δὲ ἐλιθοβόλησαν καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του. ‘Ο Μαρδόνιος τότε κατέστρεψεν ἐντελῶς τὴν χώραν καὶ ἐπυρηπόλησε τὰς ὑπολειπομένας οἰκίας.

‘Ἀλλ’ ἐν ᾧ ὁ Μαρδόνιος ἐλεηλάτει καὶ κατέστρεψε τὴν Ἀττικήν, τί ἔποιατο οἱ Σπαρτιᾶται εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς τοσαύτης ἀφοσιώσεως τῶν Ἀθηναίων, ἦν ἐπεδείξαντο οὗτοι ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας καὶ ἐλευθερίας τῶν Ἐλλήνων; ἔωραταν τὰ ‘Υκίνθια καὶ ἐπέσπευδον τὴν δχύρωσιν τοῦ Ἰσθμοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειρψαν πρέσβεις ὅπως μεμφθῶσιν αὐτοὺς διὰ τὴν μὴ τήρησιν τῶν ὑποσχέσεων των καὶ συγχρόνως παρακαλέλωσιν αὐτοὺς ὡραῖα ἔπισπεύσωσι τὴν ἀποστολὴν ἐπικονιδῶν. Οἱ ἔφοροι ὅμως καὶ πάλιν ἥκουσαν ψυχρότατα τὰ παράποτα τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων καὶ ἐπὶ δέκα δλας ἡμέρας ἀνέβαλλον ῥὰ δώσωσιν δριστικὴν ἀπάντησιν. Ἀλλ’ ὅτε δὲ ἐκ Τεγέας Χείλεος ὑπέμυησεν εἰς τοὺς ἐφόδους διπ, ἀν οἱ Ἀθηναῖοι συνεμάχουν μετὰ τῶν Περσῶν, εἰς οὐδὲν ἥθελεν χρησιμεύσην ἡ δχύρωσις τοῦ Ἰσθμοῦ, τότε καὶ μόνον τότε οἱ ἔφοροι ἥροιξαν τοὺς ὄφθαλμούς των. Τὴν ἴδιαν λοιπὸν τύχην ἐν καταπληκτικῇ ταχύτητι καὶ ἐν ἀκρᾳ σιγῇ καὶ χωρὶς οἱ Ἀθηναῖοι πρέσβεις ῥὰ λάβωσιν εἰδῆσιν, ἥτοι μασαν καὶ ἔπειρψαν 5000 Σπαρτιατῶν, ἔκαστος τῶν δροίων συνωδένετο καὶ ὑπὸ ἐπιτὰ εἰλώτων· ὥσαύτως κατόπιν ἔπειρψαν καὶ 500 περιοίκων.

‘Ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἥνωθησαν οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, προχωρήσατες δὲ μέχρι Ἐλευσῖνος ἥνωθησαν καὶ μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ οὕτως ἀπετελέσθη στρατὸς ἐξ 110,000. Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἦτο δ Ἀριστείδης, ἀρχιστράτηγος δὲ τοῦ δλου στρατοῦ δ Παυσανίας, ἐξάδελφος καὶ ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως τῆς Σπάρτης Πλειστάρχου.

‘Ο Μαρδόνιος ἐρημώσας τὴν Ἀττικὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐσιρατοπέδευσε παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμόν· ὅπισθεν τοῦ σιρατοπέδου κατεσκεύασε ἔύλινον τεῖχος, ἐντὸς τοῦ δροίου ἔστησε τὴν χρυσοποίικιτον σκηνήν, ἦν δ ἔρεξης ἀπερχόμενος ἀφῆκεν εἰς αὐτόν.

ΜΑΧΗ
ἐν
ΠΛΑΤΑΙΑΙΣ
π. Χ. 479.

- α. Περσαί
- β. Αργηταῖοι
- γ. Λακεδαιμόνιοι
- δ. Διαφόροι Ελλήνες σύμμαχοι

A. Πρώτη δέσις τῶν στρατῶν
B. Δευτέρα δέσις
Γ. Τρίτη δέσις

Οι Ἑλληνες κατ' ἀρχὰς ἥλθον καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος, φοβούμενοι τὸ ἵππικὸν τῶν Περσῶν. Ὁ Μαρδόνιος θέλων νὰ ἔκποτίσῃ αὐτούς ἔπειψε κατ' αὐτῶν τὸ ἵππικόν του πρῶτοι προσεβλήθησαν οἱ Μεγαρεῖς, οἵτινες ἐστενοχωρήθησαν μεγάλοις· τρέξαντες δύμας ἐμέσως οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεχαίτισαν τὴν δρμὴν τῶν βαρβάρων. Ὁ ἄπιος τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Μασιστίου πληγωθεὶς ἐσηκώθη δρμὸς καὶ ἔρριψε τὸν γενναῖον ἀναβάτην του, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δρμήσαντες κατὰ τοῦ Μασιστίου ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ θέσαντες ἐπὶ φρείον περιῆγον εἰς ὅλον τὸ στρατόπεδον. Ὅτε ἐγνώσθη διάνατος τοῦ Μασιστίου εἰς τὸ περσικὸν στρατόπεδον, ἐπληρώθη τοῦτο οἰλμωγῆς καὶ κλαυθμοῦ, ἀπαντες δὲ οἱ Πέρσαι εἰς ἔνδειξιν πένθους ἔκοψαν τὰς κόμας των ὁσιών καὶ τὰς χαίτας τῶν ἄνδρων.

Ἐκ τῆς νίκης ταύτης λαβόντες υἱόρροφος οἱ Ἑλληνες κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ παρετάχθησαν ὡς εἰς μάχην ἐπὶ τῆς μεσηρβιοῦ ὅχθης τοῦ Ἀσωποῦ, πλησίον τῆς Γαργαρίας κορήνης. Καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας είχον οἱ Σπαρτιάται, τὸ δὲ ἀριστερόν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν δὲ παράτεταγμένοι ἀπέναντι μὲν τῶν Σπαρτιατῶν αὐτὸς ὁ Μαρδόνιος μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων ἦτοι μετὰ τοῦ κρατίστου μέρους τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀπέναντι δὲ τῶν Ἀθηναίων οἱ μηδίζοντες Ἑλληνες Θηβαῖοι, Θεσσαλοί καὶ Μακεδόνες συμποσούμενοι εἰς 50,000.

Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οἱ δύο στρατοὶ ἔμειναν ἀκίνητοι ἀπέναντι ἀλλήλων, διότι οἱ μάντεις καὶ τῶν δύο μερῶν προεῖπον διτὶ ἐκεῖνος διὰ στρατὸς Σα ητηθῆ, διστις θέλει ἐπιτεθῆ πρῶτος. Ὁ Μαρδόνιος δύμας καταστρέψας πάσας τὰς πηγάς, ἐκ τῶν δρποίων ὑδρεύοντο οἱ Ἑλληνες, καὶ αὐτὴν τὴν Γαργαρίαν κορήνην, περιήγαγεν αὐτοὺς εἰς μεγίστην στενοχωρίαν διὰ τῆς λειψυδρίας· στενοχωρούμενος δύμας ἐκ τῆς ἀπραξίας, τὴν δεκάτην ἡμέραν ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὅτε ἐπῆλθε νῦν καὶ πάντες ἔκοιμωντο, διὰ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἔσπενσεν ἔφιππος εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων καὶ δινήγγειλεν εἰς τὸν Ἀριστείδην τὴν ἀπόφασιν τοῦ Μαρδόνιου, οἱ δὲ Ἑλληνες ἤτοι μάσθησαν νὰ δεκθῶσι τὴν ἐπίθεσιν τῶν Περσῶν. Ὁ Πανσανίας τότε προέτεινεν εἰς τὸν Ἀθηναίους νομὸν ἀνταλλάξωι θέσιν μὲ τὸν Λακεδαιμονίους, τ.ε. νὰ καταλάβωσι τὸ δεξιὸν κέρας ὡς ἔχωσιν ἀπέναντί των τὸν Πέρσας, τῶν δρποίων ἐγνωρίζον τὸν τρόπον τοῦ μάχεσθαι ἀπὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης. Οἱ Ἀθηναῖοι προθύμως ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν καὶ ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγὴ

τῶν τάξεων· ἀλλ' ὁ Μαρδόνιος μαθὼν τὴν μεταβολὴν ταύτην μετεκάνησε καὶ αὐτὸς τὰ κέρατα τοῦ στρατοῦ του, εἰς τρόπονῶστε οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι νὰ εὑρεθῶσι καὶ πάλιν ἀντιμέτωποι τῶν Σπαρτιών. Ὁ Πανσανίας ἵδων ὅτι τὸ στρατήγημά του δὲν ἐπέτυχεν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ δεξιὸν κέρκος· τὸ αὐτὸ δὲ ἐπραξαν καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οὗτο τὰ δύο στρατεύματα ἀνέλαβον τὴν ἀρχικήν των παράταξιν (Ἡρ. IX. 46).

Ἐν τούτοις τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Μαρδόνιος δὲν ἐπεχείρησεν ἐκ παρατάξεως μάχην, ἀλλὰ περιωρίσθη μόνον διὰ τῶν ἴππεων νὰ πιέζῃ τοὺς Ἑλληνας. Οἱ Ἑλληνες πάσχοντες κυρίως λευψυδρίαν μεγάλην ἀπεφάσισαν νὰ μεταστρατοπεδεύσωσιν δλίγον κατωτέρω πρὸς τὰς Πλαταιάς· ἀλλ' εἰς τὴν μετακίνησιν ταύτην ἀνθίσταντο ἐπὶ πολὺ ὁ ἀνδρεῖος τῶν Λακεδαιμονίων λοχαγὸς Ἀμυμφάρετος, δοτις ἐπ' οὐδεποτέ λόγῳ συγκατετίθετο νὰ καταλίπῃ τὴν θέσιν του. Τέλος ἐγένετο ἡ μεταστρατοπέδευσις ἐν καιρῷ ωκτὸς καὶ μετὰ μεγάλης ἀταξίας. Ὁ Μαρδόνιος θεωρήσας τὴν μετακίνησιν ταύτην ως φυγὴν ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Πρῶτοι προσεβλήθησαν οἱ Σπαρτιάται, οἵτινες εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔδωκαν θαυμαστὸν καὶ ἀξιομίμητον παράδειγμα αὐστηρᾶς πειθαρχίας καὶ καρτερίας. Διαταχθέντες ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ των νὰ περιμένωσιν, ἔως ὅτου αἱ θυσίαι φανδοσιν αἴσιαι, καίτοι πολλοὶ ἐπληγώντο καὶ ἐφορεύοντο ὑπὸ τῶν ἔχθρων βελῶν, ἐν τούτοις ὑπέμενον ἀγοργύστως. Τέλος τὰ ιερὰ ἀπέβησαν αἴσια. Ὁ Πανσανίας δίδει τὸ σημεῖον καὶ οἱ Σπαρτιάται ἀκάθιτοι ὄρμῶσι κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Πανσανίας εἰδοποιεῖ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν τριπλασίων μηδιζόντων Ἑλλήνων. Ἡ μάχη καθίσταται μανιώδης. Αὐτὸς ὁ Μαρδόνιος καθήμερος ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς λευκοῦ ἵππου καὶ περιστοιχίζόμενος ὑπὸ χιλιών ἐπιλέκτων μάχεται γενναίως μεταξὺ τῶν πρώτων. Ἀλλ' ὁ Μαρδόνιος πάπτει ἐκ τοῦ ἵππου του φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Ἀριμήστου καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐπιφέρει σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τοὺς Πέρσας. Πάντες τρέπονται εἰς ἀτακτον φυγὴν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κλείονται ἐντὸς τοῦ ἔντλινου τείχους, ὅπερ, ως προεπομέν, ὁ Μαρδόνιος εἶχε κατασκευάση δημισθεν τοῦ στρατοπέδου του. Οἱ Σπαρτιάται προσεβάλλουσι τὸ τεῖχος, ἀλλ' ἀδυνατοῦσι νὰ κυριεύσωσιν αὐτό. Ἐρχονται οἱ περὶ τὴν τειχομαχίαν ἐμπειροι Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ ἐνίκησαν καὶ ἐτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντι

αντίν μηδίζοντας "Ελληνας, καὶ προσβαλόντες τὸ τεῖχος κυριεύοντιν αὐτό. Σφαγὴ ἀνηλεής ἐπακολουθεῖ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐκ τῶν 300 χιλ. Περὶ ὡν μόρον 3000 ἔσωθησαν καὶ ἔτεραι 40,000, τὰς δοπίας παραλαβὼν δὲ ὑποστράτηγος Ἀριάβαζος εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρδονίου ἔσπευσεν εἰς τὸν Ἐλλήσποντον. Ἐκ τῶν Ἐλλήνων δὲ ἐφορεύθησαν, κατὰ τὸν Πλούταρχον, 1360.

"Ἀπειρα λάφυρα περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν· χρυσὸς καὶ ἄργυρος εἰς δαρεικούς, κλῖναι χρυσᾶ, τάπητες πολυτελεῖς, ἔιφη χρυσᾶ καὶ ἄλλα κοσμήματα. Ἐκ τῶν πλουσίων τούτων λαφύρων ἐν δέκατον προσήνεγκον εἰς τὸν θεούς, ἔτερον δέκατον εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πανσαρίαν μετὰ τῆς χρυσοποιίτου σκηνῆς τοῦ Ξέρξου, τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν πρὸς ἀλλήλους. Ἐκ τῆς εἰς τὸν θεούς ἀνατεθείσης μερίδος κατεσκευάσθη καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸν ἐν Ὁλυμπίᾳ ναὸν δεκάπτηχνος χαλκοῦ Ζεύς, εἰς τὸν ἐν Ἱσθμῷ δικτάπηχνος χαλκοῦ Ποσειδῶν, εἰς δὲ τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν χρυσοῦς τρίποντος ιστάμενος ἐπὶ τρικεφάλου ὅφεως χαλκοῦ· ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ τρίποδος τούτου ἦσαν γεγραμένα τὰ ὄντα πάντων τῶν λαῶν, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν δλοσχερὴν κατατρόπωσιν τῶν βαρβάρων⁽¹⁾.

Τὸν νεκρούς των οἱ "Ἐλληνες ἔθαψαν παρὰ τὰς πύλας τῶν Πλαταιῶν εἰς χωριστούς, καθ' ἐκάστην ἐλληνικὴν πόλιν, τάφους, τοὺς δοπίους βραδύτερον ἐκόσμησαν διὰ μνημείων. Εἰς τὸν Πλαταιεῖς ἐδόθησαν ἐξαιρετικὰ τιμαὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἀριστεῖον ταῦ ἀγῶνος. Κατὰ πλευσιν δὲ τοῦ Ἀριστείδου ἡ πόλις αὐτῶν ἐκηρύχθη ἵερα καὶ ἀπαραβίαστος καὶ ἀπεφασίσθη νὰ τελῆται αὐτόθι πεντετρηγικὸς ἀγών, καλούμενος «ἔλευθέρια», εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης, ἥτις ἤλευθέρωσε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ στυγερᾶς δουλείας.

Μετὰ ταῦτα οἱ "Ἐλληνες ἐπῆλθον κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἀπῆτησαν τὴν παράδοσιν τῶν μηδισάντων προύχόντων· ἐπειδὴ δὲ οἱ Θηβαῖοι ἥρωνήθησαν νὰ πράξωσι τοῦτο, οἱ "Ἐλληνες ἐποιόρκησαν τὴν πόλιν των καὶ ἥρχισαν νὰ καταστρέψωσι τὴν χώραν των. Μετὰ εἰκοσαήμερον πολιορκίαν οἱ Θηβαῖοι ἥραγκάσθησαν νὰ παραδώσωσι τὸν μη-

(1) Τοῦ ἀραθήματος τούτου τὸν μὲν χρυσοῦν τρίποδα ἐσύλησαν βραδύτερον οἱ Φωκεῖς, ἡ δὲ βάσις αἰτοῦ ἦτοι ἡ τριπάρηνος ὁφεοειδῆς στήλη μετεκομίσθη ὑπὸ τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου εἰς Κων(το)πόλιν, ὅπου καὶ ενδισκεται ἐπὶ μᾶλλον ἥρωα-τηριασμένη ἐν τῇ πλατείᾳ Ἀλμειδάρ.

δίσαντας προύχοντας, οὓς ὁ Παυσανίας ἀπήγαγεν εἰς Κόρινθον καὶ ἐφόνευσε.

280

§ 61. Ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη (479 π. Χ.).

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος (IX. 90), καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες συνέτριψαν τὴν δύναμιν τοῦ Μαρδονίου ἐν Πλαταιαῖς, ὁ στόλος αὐτῶν κατετρόπωσε τὸν Πέρσας παρὰ τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Ἰωνίας.

Μετὰ τὸ ἐν Σαλαμῖνι κατόρθωμα ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐναυλόχει ἐν Δήλῳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδον καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίππου. Ἐνταῦθα ἥλθον πρέσβεις τῶν Σαμίων καὶ παρεκάλεσαν τὸν Ἑλληνας ἥτις ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ νήσων, δῆπας ἀποτινάξωσιν αὗτα τὸν περσικὸν ζυγόν. Ὁ Λεωτυχίδης καὶ ὁ Ξανθίππος ἐπλευσαν εἰς τὴν Σάμον, δῆπου ἵτο συγκεντρωμένος ὁ περσικὸς στόλος. Οἱ Πέρσαι ἰδόντες διὰ ἐπέπλεε κατ' αὐτῶν ὁ ἑλληνικὸς στόλος καὶ μὴ τολμῶντες νὰ ταυμαζήσωσι πρὸς τὸν τικητὰς τῆς Σαλαμῖνος, ἐπλευσαν εἰς τὴν Μυκάλην, δῆπου ἵσαν ἐστρατοπεδευμένοι 60,000 Περσῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τιγράνου, ἐκεῖ δὲ ἀνελκύσαντες τὰς ναῦς καὶ ἀνεγείραντες προκείρως περιτείχισμα ἐκ λίθων καὶ ἔνδιλων περιέμενον τὴν προσβολήν. Μετ' ὅλιγον ἔφθασε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ὁ Λεωτυχίδης πλησιάσας εἰς τὸν αἰγαλὸν δύον ἥδυνατο περισσότερον μετεχειρίσθη τὸ αὐτὸν στρατήγημα, διερράγησε μεταχειρισθῆ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Ἀρτεμισῷ, τ. ἔ. διὰ κήρυκος παρεκίνει ἀπὸ τῆς τοιήδε του τὸν τοὺς Ἰωνας ἥτις συνεργασθῶσιν εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐφρόνει δὲ ὁ Λεωτυχίδης διὰ ἐάν δὲν ἀποστατήσωσιν οἱ Ἰωνες πάντως ἥθελον καταστῆ ὑποπτοί εἰς τὸν Τιγράνην. Καὶ ἀληθῶς τὸ τελευταῖον συνέβη. Ὁ Τιγράνης δυσπιστήσας τὸν μὲν ἐν τῷ στρατῷ τὸν Σαμίους ἀφώπλισε, τὸν δὲ Μιλησίους ἐταξεν δημιούργησεν τοῦ στρατοπέδου τὸν φύλακας τῶν διόδων ἀγουσῶν εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Μυκάλης.

Οἱ Ἕλληνες περὶ τὰς 25,000 ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν ξηρὰν ἐβάδισαν κατὰ τῶν ὀλυμπιακῶν Περσῶν. Κατὰ θαυμαστὸν τρόπον φήμη διεδόθη διὰ κατ' ἐκείνην τὴν ὄρον οἱ Ἕλληνες ἐνίκαντο τὸν Μαρδόνιον ἐν Βοιωτίᾳ. Ἐκ τῆς φήμης ταύτης ἐνθαρρυνθέντες οἱ

ἐν Μυκάλῃ μαχηταὶ ὥδησαν ἀκατάσχετοι, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ παρ' αὐτοὺς τεταγμένοι ἐν τῷ ἀριστερῷ κέφατι διὰ τοῦ αἰγαλοῦ καὶ τοῦ διμαλοῦ ἐδάφους, οἱ δὲ Σπαρτιῖται καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς διὰ χαράδρας τινὸς καὶ δρέων ([‘]Ἑρ. IX. 102). Πρῶτοι φύσαντες ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ Πέρσαι προτάσσουσι τὰς ἀσπίδας καὶ ἀμύνονται γενναίως· ὁ φραγμὸς διμως τῶν ἀσπίδων πίπτει καὶ οἱ Πέρσαι καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν καταφθασάντων Σπαρτιατῶν ὑποχωροῦσιν εἰς τὸ τεῖχος, ἐκ τοῦ δποίου εἶχον ἔξελθη. Τὸ τεῖχος κυριεύεται καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Τιγράνου διαλύεται ὡς ισιδὸς ἀράχητης. Οἱ Σάμιοι καὶ οἱ Μιλήσιοι βλέποντες τὸν Ἐλληνας τικνωτας ἐπετέθησαν καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν Περσῶν καὶ οὗτω συνεπλήρωσαν τὴν λαμπρὰν τῶν Ἐλλήνων νίκην, ἡγρὴ ἐπέστεψεν ἡ πυρπόλησις τῶν εἰς τὴν ἔηραν ἀνειλκυσμένων περσικῶν πλοίων. Ὑπὲρ πάντας ἡρίστευσαν εἰς τὴν μάχην ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι. Πολλὰ χιλιάδες Περσῶν ἐφορεύθησαν, ἐν εἰς καὶ ὁ σιρατῆγος Τιγράνης.

‘*H* ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ διπλῇ αὐτῇ νίκη τῶν Ἐλλήνων ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἐν Μυκάλῃ ἔθηκε τέρμα εἰς τὰς καὶ τῆς Ἐλλάδος ἐκστρατείας τῶν Περσῶν.

Οἱ ἐν Μυκάλῃ Ἐλλῆνες συναγαγόντες τὰ λάφυρα ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Σάμον, παρέλαβον δὲ ἀμέσως ὑπὸ τὴν προστασίαν των καὶ ἀνεγγάρωσαν ὡς συμμάχους τοὺς Χίους, τοὺς Σαμίους, τοὺς Λεσβίους καὶ τοὺς ἄλλους τησιώτας· μετὰ ταῦτα δὲ ἐπλεισαν εἰς τὸν Ἐλλήσποντον καὶ ὁ μὲν Λεωτυχίδης καὶ οἱ Πελοποννήσιοι, ἀφ' οὗ καὶ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἦτο προκεχωρημένη, ἐπανῆλθον οἰκαδε, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ μείνωσιν ἐκεῖ ὥρᾳ ἐκβάλωσι τὸν Πέρσας ἐκ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου· προσέβαλον λοιπὸν τὴν Σηστόν, ἥτις ἦτο τὸ δχνωράτατον φρούριον δεσπόζον τοῦ πορθμοῦ, καὶ εἰς τὴν δποίαν εἶχον ονιαθροισθῆ πᾶσαι αἱ πέροιξ περσικαὶ φρουραί. Ἡ Σηστὸς περιελθοῦσα μετ' οὐ πολὺ διὰ τῆς πείνης εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν ἥραγκάσθη νὰ παραδοθῇ. ‘Ο ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπερῆφαιος καὶ καταφορτος ἐκ τῶν λαφύρων κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ τὸ ἔαρ τοῦ 478.

**§ 62. Ἀνοικοδόμησις τῶν Ἀθηνῶν.—Τειχισμὸς
29ος αὐτῶν καὶ τοῦ Ηειραιῶς.**

Τὸ ἔνδοξον τέλος τῶν μεγάλων καὶ φοβερῶν ἀγώνων κατὰ τῶν Περσῶν κατέστησε καὶ πολὺ δικαίως τὸν Ἐλληνας ὑπερηφάνους.

‘Αλλ’ εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἥρχισαν οὗτοι νὰ διχονοῦσι καὶ νὰ ζηλοπάσιν ἀλλήλους, τὰ πρῶτα δ’ ἐπικίνδυνα συμπτώματα τῆς διχονοίας ἀνεφάνησαν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἐν Πλαταιζὶς μάχῃ ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἕδια ἀνφορδόμησαν τὴν πόλιν, ἵτις εἶχε μεταβληθῆνεις εἰς ἔρείπια ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ κατὰ συμβούλην τοῦ Θεμιστοκλέους ἥρχισαν νὰ περιβάλλωσιν αὐτὴν δι’ ἴσχυροῦ τείχους. Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες τοῦτο ἐπεμψαν εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις, ἵνα ἐμποδίσωσι τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τείχους, προφασιζόμενοι ὅτι ἡτο ἐπικίνδυνην νὰ ὑπάρχωσιν ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ πόλεις ὁχυρωμέναι, διότι οἱ Πέρσαι ἐπανερχόμενοι ἥδυναντο νὰ καταλάβωσιν αὐτὰς καὶ νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς ὄρμητήρια· ἡ ἀληθῆς ὅμως αἰτία ἡτο ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἐφοβοῦντο μήπως οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες τότε εἶχον μεγάλην ταντικὴν δύναμιν, καταστῶσι καὶ κατὰ ξηράν ἴσχυροι.

Ο Θεμιστοκλῆς ἐνόησεν ἀμέσως τὸν ἀληθεῖς σκοπὸν τῶν Σπαρτιατῶν· ἵνα ὅμως προλάβῃ ἐνδεχομένην βίαν καὶ κερδίσῃ καιόν, εἶπεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένους ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι θὰ πέμψωσι πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Σπαρτιατῶν ὁ Θεμιστοκλῆς προσέτρεψε τὰς Ἀθηναίους ν̄ ἀποστείλωσιν αὐτὸν πρέσβυν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ μετ’ ὀλίγας ἡμέρας ἐτέρων, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ νὰ καταγίνωνται ἀκαταπαύστως σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ τείχους. Φθάσας εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Θεμιστοκλῆς ἀνέβαλε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἄρχοντας καὶ νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις, προφασιζόμενος ὅτι περιμένει καὶ τὸν συμπρέσβεις τού, οἵτινες ἔνεκα ἀσχολιῶν ἔμενον δύσιο. Ἔν τούτοις ἥρχοντο εἰδήσεις ὅτι αἱ Ἀθῆναι δέχονται καὶ τὸ τείχος ὑψοῦται. Ταύτας διέψευδεν ὁ Θεμιστοκλῆς λέγων ὅτι δὲν πρέπει νὰ πιστεύωσιν εἰς φήμας, ἀλλ’ ἐὰν θέλωσιν οἱ Σπαρτιᾶται, δύνανται νὰ πέμψωσι πρέσβεις ἀξιοπίστους, ἵνα βεβαιωθῶσι περὶ τοῦ πράγματος. Καὶ ἀληθῶς οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεμψαν πρέσβεις· ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως κρυφίως ἐμήνυσεν εἰς τὸν Ἀθηναίους νὰ κρατήσωσιν αὐτὸν μέχρι τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ καὶ τῶν συμπρέσβεών τού.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον φθάσῃ εἰς τὴν Σπάρτην καὶ οἱ ἔτεροι δύο πρέσβεις Ἄριστος εἰδῆς καὶ Ἀμβρωνίχος, παρ’ ὃν ἔμαθεν ὁ Θεμιστοκλῆς ὅτι τὸ τείχος εἶχεν ἥδη ἱκανῶς ὑψωθῆ. Τότε παρουσιάσθη εἰς τὸν ἄρχοντας καὶ εἶπεν ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἔχουσιν ἥδη τειχισθῆ καὶ ὅτι οἱ

Αθηναῖοι, καθὼς καὶ πρὸ δλίγον ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πόλιν καὶ νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα χωρὶς προηγουμένως νὰ συμβουλευθῶσι τοὺς Σπαρτιάτας, οὕτω καὶ τώρα δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ συμβουλευθῶσιν οὐδένα περὶ τοῦ τί συμφέρει καὶ τί δὲν συμφέρει εἰς αὐτὸύς. Οἱ Σπαρτιᾶται ἀκούσαντες ταῦτα ἐλυπήθησαν μέν, ἀλλὰ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενοι δὲν ἔξεδήλωσαν δογὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, προσποιούμενοι δὲ εἴπον δτι ἀπλῶς μόνον ἡθέλησαν νὰ δώσωσι συμβουλὴν εἰς αὐτὸὺς καὶ δχι νὰ ἐμποδίσωσι τὸν τειχισμόν. Μετὰ ταῦτα οἱ πρέσβεις ἐκατέρωθεν ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια (Θουκ. A. 90—93).

Ο περίβολος τοῦ νέου τείχους τῶν Ἀθηνῶν ἦτο πολὺ μεγαλείτερος τοῦ παλαιοῦ· εἶχεν ἔκτασιν 60 ἀρχαίων σταδίων καὶ ἔφθανε πρὸς βιορρᾶν μὲν μέχρι τῆς σημερινῆς πλατείας Λουδοβίκου (ὅπου ἡ Ἐθνικὴ τράπεζα), πρὸς νότον μέχρι τῆς ὁδοῦ Φαλήρου πέραν τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου, πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν καὶ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, καὶ πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου· περιελαμβάνετο δὲ ἐν αὐτῷ ἡ Ἀκρόπολις, δ Ἀρειος Πάγος, ἡ Πηνύξ καὶ δ ταὸς τοῦ Ὄλυμπίου Διός. Λέκα ἔως δώδεκα πύλαι ἐπέτρεπον τὴν πρὸς τὰ ἔξω συγκοινωνίαν, ὃν ἡ πρὸς τὸ βιορειοδυτικὸν μέρος, τὸ Δίπυλον, ἐκαλεῖτο καὶ ἱερὰ πύλη, ὡς οὖσα δομητήριον τῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσίνα πομπῆς.

Ἀλλ᾽ ἡ δχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἦτο ἀτελής, ἐὰν δὲν συνεπληροῦτο· διὰ τῆς δχυρώσεως τοῦ Πειραιῶς. Καὶ εἶχε μὲν ἀρχίση, ὡς εἰδομεν, ἡ δχύρωσις τῆς πειραικῆς χερσονήσου δτε δ Θεμιστοκλῆς ἦτο ἐπώνυμος ἄρχων (ἰδὲ σελ. 106), ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθόντα πολεμικὰ γεγονότα καὶ ἡ διπλῆ ἐγκατάλειψις τῶν Ἀθηνῶν εἶχον καταστρέψη τὰς γενομένας ἐργασίας. Ἡδη δ Θεμιστοκλῆς περιέβαλε τὸν Πειραιᾶ διὰ τείχους ἔχοντος περίμετρον δύο περίπουν ὥδῶν καὶ ἔξασφαλίζοντος καὶ τοὺς τρεῖς λιμένας· μετέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ νεώρια καὶ τὰ ναυπηγεῖα καὶ τοιουτοιχόπως κατέστησε τὰς Ἀθήνας τὴν πρώτην ναυτικὴν πόλιν τῆς Ἑλλάδος (Θουκ. A. 93). Ο Πειραιὲς ἀπέβη δχι μόνον πολεμικὸς ναύσταθμος ἵσχυρότατος, ἀλλὰ καὶ ἐμπορεῖον ἀσφαλέστατον, εἰς τὸ δποῖοι συνέρρεον ξένοι ἐκ πάντων τῶν μερῶν ἐμποροι καὶ βιομήχανοι, οἱ καλούμενοι

μέτοικοι, οἵτινες συνετέλεσαν κατὰ πολὺ εἰς τὸν πλουτισμὸν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς πόλεως.

§ 63. Πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἀριστείδου (478).

‘Ο Θεμιστοκλῆς καταστήσας τὰς Ἀθήνας πόλιν ναυτικὴν ἐπέτρεψεν, ώς εἴδομεν, εἰς τὸν θῆτας νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ ναυτικῷ. Οὕτως ἡ πολυπληθῆς καὶ ἡδικημένη ἐκείνη τάξις ἀνῆλθεν ἐκ τῆς ἀφανείας. Άλι μετὰ ταῦτα ἐπελθοῦσαι ναυτικαὶ νῦν τῶν Ἀθηναίων ηὗξησαν τὸ φρόνημα τῶν θητῶν, οἵτινες ὥρδύναντο νὰ καυχῶνται διτεῖς ίσους μὲ τὸν ἄλλους πολίτας καὶ ἔπαθον καὶ ἔφυγον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἡγωνίσθησαν καὶ ἔσωσαν τὴν πατρίδα ἐκ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς.

‘Αφ’ οὖν λοιπὸν ἀπαντεῖς, πλούσιοι καὶ ἀποροι, ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν καρδύνων ἐπέδειξαν τὰ αὐτὰ αἰσθήματα καὶ τὴν αὐτὴν φιλοπατρίαν, ἀφ’ οὗ αἱ ταλαιπωρίαι, ὡς ὑπέστησαν, εἶχον συναδελφώσῃ ἀπαντας τὸν πολίτας, διὸ τὶ νὰ μὴ παραχωρηθῇ εἰς ἀπαντας δμοίᾳ συμμετοχὴ τῶν τιμῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ νὰ μὴ καταργηθῇ διθεσμὸς ἐκεῖνος τοῦ πολιτεύματος, καθ’ ὃν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς εἰς τὰ διάφορα πολιτικὰ ἀξιώματα εἶχον μόνοι οἱ ἀποτελοῦντες τὰς ἀνωτέρας τάξεις; Εἶνε μεγάλη ιμὴ διὰ τὸν Ἀριστείδην, διτεῖς ἐν φᾶ ἀντετάχθη εἰς τὰ σκέδια τοῦ Θεμιστοκλέους, εὐθὺς ὡς εἶδε τὰς ἀγαθὰς συνεπείας τῆς ναυτικῆς πολιτικῆς τοῦ ἀντιπάλου τοῦ, προέβη εἰς πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις, οἵτινες ἐπήνεγκον τὴν τελείωσιν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας· προέτεινε δηλονότι ψήφισμα δι τὸν Ἀριστείδης, δι’ οὗ παρείχοντο ἵσα πολιτικὰ δικαιώματα εἰς πάντας τὸν Ἀθηναίους πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων. Οὕτω κατέπεσον καὶ οἱ τελευταῖοι φραγμοί, οἵτινες ἔχωριζον τὰς τάξεις, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας διέπει ἥδη τὴν δημοκρατίαν. Εἰς τὸ ἔξῆς καὶ οἱ ἐννέα ἀρχοντες καὶ οἱ βουλευταὶ καὶ λοιπαὶ τῆς πόλεως ἀρχαὶ ἐξελέγοντο ἐξ ὅλων τῶν τάξεων καὶ διὰ κλήρου. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλει μόνον ἡ ἀρχὴ ἐκείνη, εἰς τὴν δποίαν ἥτο ἀνατεθεμένη ὅχι μόνον ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ ἄμυνα τῆς γχρας, ἀλλὰ καὶ ἡ διοίκησις τῶν ἔξωτερων ὑποθέσεων τῆς πόλεως τ. ἔ. οἱ στρατηγοί, οἵτινες ἐξελέγοντο, ώς προτερον, ἐκ τῶν ἔχοντων εἰδικὰς γνώσεις στρατιωτικὰς καὶ πολιτικάς. Ὡσαύτως καὶ διὰ τὸν διαχειριζομένους τὰ χρήματα τῆς πόλεως καὶ τὰ τῶν συμ-

μάχων ἀπητοῦντο μεγάλαι ἐγγυήσεις, δι' ὃ καὶ ἔξελέγοντο οὗτοι ἐκ μόνον τῶν πεντακοσιομεδίμων.

30

§ 64. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. — Ηροδοτικὰ σχέδια τοῦ Παυσανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Ἄφ' οὗ ἄπαξ διεκρίθη ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τῶν Περσῶν μετεβλήθη αὕτη ἀπὸ ἀμυνομένης εἰς ἐπιθετικήν, ἡ δὲ ἐν Μυκάλῃ νίκη καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Σηστοῦ ἥσαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἐπιθετικοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡδη οἱ ἐν Πλαταιαῖς νικηταὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἔξακολούθησιν τοῦ πολέμου καὶ εὐλογωτάτην εἰς τοῦτο ἀφορμὴν παρεῖχεν ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐλληνικῶν πόλεων. Τό δέρος λοιπὸν τοῦ 478, ἥτοι ἐν ἐτοῖς μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, ὁ ἐλληνικὸς στόλος συνιστάμενος ἐξ 100 τριῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παυσανίου ἐπλευσε κατὰ τῆς Κύπρου καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῶν πλείστων πόλεων αὐτῆς. Ναύαρχοι τῆς ἀθηναϊκῆς μοίρας ἥσαν ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κίμων. Μετὰ ταῦτα δι στόλος ἐπλεύθων κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐκνοίενσεν αὐτό, ἥχμαλώτισε δὲ πολλοὺς Πέρσας εὐγενεῖς καὶ πλουσίους, ἐκ τῶν δοπιών τινὲς ἥσαν συγγενεῖς καὶ δομοτράπεζοι τοῦ Ξέρξου. Ἄλλοι τοις ἐπῆλθε γεγονός σπουδαιότατοι, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ ἀμεσος ἀφορμὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ ἥρως τῶν Πλαταιῶν Παυσανίας τοοῦντον ἐθαμβώθη ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυτελείας τῶν Περσῶν, ὥστε δὲν ἥδυνήθη νὰ τηρούσῃ τὴν ὑψηλὴν θέσιν του. Τὰ δρια τῆς μικρᾶς Σπάρτης ἐφαίνοντο πλέον εἰς αὐτὸν στενὰ καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς τοὺς ἐφόδους ἀνυπόφορος· ἐπειδὴ δὲ ἡτο φύσει ὑπερήφανος καὶ κενόδοξος, οὐνέλαβε τὴν σατανικὴν ἰδέαν νὰ προδώσῃ τὴν στατιφίδα του. Ὁθεν ἀπέλυσε κρυφίως τινάς ἐκ τῶν ἐπισήμων αἰχμαλώτων ισχυρισθεὶς δι τοῦ ἐδραπέτευσαν, καὶ δι' αὐτῶν ἐπεμψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ξέρξην, δι' ἣς ὑποσχεῖτο νὰ τῷ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν ἥθελε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν μίαν ἐκ τῶν θυγατέρων του εἰς γάμον καὶ νὰ τὸν διορίσῃ σατράπην ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ξέρξης ἐδέκχη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Παυσανίου καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ἐπεμψε σατράπην τῆς ἀπέναντι

τοῦ Βυζαντίου Φρυγίας τὸν Ἀρτάβαζον, ὡντα συνεννοῆται μετ' αὐτοῦ δ Πανσανίας εὐκολώτερον καὶ καλλίτερον.

“Ηδη δ Πανσανίας ἐνόμισεν ὅτι ἐπέτυχε τὸ σχέδιόν του· ἥρχισε λοιπὸν νὰ ἐνδύῃται πολυτελῶς μηδικὴν στολήν· ἐπορεύετο διὰ τῆς Θράκης ἀκολουθούμενος ὑπὸ δορυφόρων Μήδων καὶ Αἰγυπτίων· ἐκ τῆς τραπέζης του ἔξειδιώθη δ μέλας ζωμὸς καὶ ἀντ' αὐτοῦ παρετίθεντο ἐδέσματα περοικὰ καὶ ἐδέσποζεν ἐν αὐτῇ μεγαλοπόρευα ἀνατοτοική· κατέστη ἀγέρωχος καὶ δυσπρόσιτος δίκην· Ἄσιανοῦ μονάρχουν πρὸς πάντας τοὺς πλησιάζοντας αὐτὸν ἐφέρετο δργίλως, τοὺς δὲ συμμάχους Ἑλληνας μετεχειρίζετο ώς δούλους.

“Ἡ ὑπερφίαλος αὕτη διαγωγή του κατέστησεν αὐτὸν ὑποπτὸν εἰς τοὺς συμμάχους, οἵτινες καὶ τὸν κατηγόρησαν εἰς τὴν Σπάρτην ἐπὶ προδοσίᾳ· ἔνεκα τούτῳ ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν ἐφόρων εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ὑπεβλήθη εἰς ἀπολογίαν (476 π.Χ.) Καὶ ἥθωώθη μὲν τότε, διότι δὲν ὑπῆρχον ἵκαναι μαρτυρίαι περὶ τῆς προδοσίας του, ἀφηρέθη δῆμος ἀπ' αὐτοῦ ἢ σιρατηγία. Δὲν ἤδυνατο δῆμος νὰ ἡσυχάσῃ. “Οδεν περιφρονῶν τὰς διαταγὰς τῶν ἐφόρων ἐπεβιβάσθη εἰς πλοῖον καὶ μετέβη αὖθις εἰς Βυζάντιον, ὅπου ἔξηκολούθει διάγων τὸν αὐτὸν ὑποπτὸν βίον· ἀλλ’ ἔξειδιώθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ μετέβη εἰς Τρωάδα, δόποθεν ἤδυνατο νὰ συνεννοῆται εὐκολώτερον πρὸς τὸν βαρβάρον. Διαταχθεὶς δῆμος ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἡγαγάσθη καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Σπάρτην.

Μέρων ἐν Σπάρτῃ δ Πανσανίας δὲν ἐπανσεν ἐργαζόμενος πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προδοτικῶν σχεδίων του καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν προσεπάθησε νὰ ἔξεγείρῃ τὸν εἶλωτας εἰς ἐπανάστασιν πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀνατρέψῃ τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ καταστῇ αὐτὸς τύραννος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Πέρσου σατράπου Ἀρταβάζου. Οἱ ἔφοροι μαθόντες τὰς ἐνεργείας τοῦ Πανσανίου πρὸς ἔξεγερσιν τῶν εἶλώτων ἐνήγαγον αὐτὸν εἰς δίκην ἐπὶ προδοσίᾳ, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἥθωώθη δι' ἔλλειψιν μαρτυρικῶν ἀποδείξεων, διότι καὶ τὸν σπαριατικὸν νόμονς ἡ μαρτυρία τῶν εἶλώτων δὲν ἐθεωρεῖτο ἀξιόπιστος. Μία δῆμος ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἐπιστολῶν του περιελθοῦσα εἰς χεῖρας τῶν ἐφόρων ἀπεκάλυψε τὴν προδοσίαν του. “Ο Πανσανίας κινδυνεύωι νὰ συλληφθῇ κατέφυγεν ώς ἴκετης εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης ναὸν τῆς Χαλκιοίκουν Ἀθηνᾶς καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἔχαγάγωσιν αὐτὸν ἐκεῖθεν διὰ τῆς βίας, οἱ

ἔφοροι ἀφῆσαν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ καὶ ἔκπισαν τὰς θύρας, ἀφῆκαν δὲ αὐτὸν νῦν ἀποθάνην ἐκ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ δργὴ καὶ ἡ ἀγανάκτησις τῶν Σπαρτιατῶν, ὥστε αὐτὴν ἡ μήτηρ τοῦ Πανσανίου Θεανὸν ἔθηκε τὸν πρῶτον λίθον εἰς τὴν κτιζομένην θύραν τοῦ ναοῦ· διετὸν δὲ ἐπλησίας νῦν ἀποθάνη, ἔσυραν αὐτὸν ἔξω, ἵνα μὴ μολύνῃ τὸν ναόν.

§ 65. Ἡ γεμονία τῶν Ἀθηνῶν.—Οἱ φόροι τῶν συμμάχων.

Οτε δὲ Πανσανίας ἐν Βυζαντίῳ ἥρχισε νὰ φέροηται σατραπικῶς πρὸς τὸν συμμάχον, οἱ μὲν Αλγυνῆται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀπῆλθον οἴκαδε, οἱ δὲ τησιῶται καὶ οἱ ἐξ Ἰωνίας σύμμαχοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ Σάμιοι, οἱ Χῖοι καὶ οἱ Λέσβιοι, παρεκάλεσαν τὸν συμμάχον τονάρχον τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα νῦν ἀναλάβωσι τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν, διπερ καὶ ἐγένετο. Οἱ Ἀριστείδης καὶ δὲ Κίμων διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς μετριοπαθείας των κατώρθωσαν νὰ ἐφελκύσωσιν ἔπι μᾶλλον τὴν ἀγάπην τῶν συμμάχων. Ἡ μετάστασις αὗτη τῶν συμμάχων ἦτο βεβαίως καίριον τραῦμα διὰ τὴν Σπάρτην. Καὶ ἔσπευσε μὲν αὕτη νῦν ἀποστείλη ἀντὶ τοῦ Πανσανίου ἐτερον στρατηγόν, τὸν Δόρκιν, ἀλλ᾽ οἱ σύμμαχοι ἐξηκολούθουν ἀναγνωρίζοντες ὡς ἡγεμόνας τοὺς Ἀθηναίους. Τοιουτοιρόπως ἡ κατά θάλασσαν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς τὸν Ἀθηναῖον.

Πρὸς ἔξακολούθησιν τοῦ καὶ τῶν Περσῶν πολέμου ἀπεφασίσθη αἱ συμμαχικαὶ πόλεις νὰ εἰσφέρωσι κατ᾽ ἐτος οὐς τὸν Ἀθηναίους αἱ μὲν πλεῖσται χρήματα, τινὲς δὲ ναῦς καὶ ἄνδρας.

Οἱ προσδιοισμὸς τῆς εἰσφορᾶς ταύτης, ἥτις ὀνομάσθη φόρος, ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀριστείδην, ὅστις μετὰ τοσαύτης δικαιοσύνης προσδιώρισεν αὐτὸν, ὥστε οὐδὲν παράπονον παρῷ οὐδενὸς συμμάχου ἥκούσθη· ἀνήρχετο δὲ κατ᾽ ἐτος ἡ χρηματικὴ εἰσφορὰ τῶν συμμάχων εἰς 460 τάλαντα (Θουκ. A. 96). Τὸ ταμεῖον τῶν συμμαχικῶν χρημάτων ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἐν Δήλῳ Ἀπόλλωνος, οἱ δὲ διευθύνοντες αὐτὸν ἤσαν Ἀθηναῖοι, Ἐλληνοταμίαι καλούμενοι. Ἐν Δήλῳ συνήρχετο συγέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συμμαχίδων πό-

λεων, ὅπερ συνεσκέπτετο περὶ τῶν κοινῶν ἑποθέσεων τῆς ἀμφικτιονίας ταύτης.

3102

**§ 66. Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους.
Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου.**

‘Ο Θεμιστοκλῆς προσήγεκεν, ὡς εἶδομεν, τὰς ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του’ ἔνεκεν δμως τῆς μεγάλης δόξης του, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ ὑπεροφάρον χαρακτῆρος του εἶχε πολλοὺς ἔχθροὺς οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, μάλιστα δὲ τοὺς Σπαρτατας, οὓς εἶχε καταστρατηγήσῃ κατὰ τὸν τειχισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἡ πολιτικὴ θέσις αὐτοῦ ἥλατιώθη κατὰ πολύ, ἀφ’ ὃτου μάλιστα δὲ Ἀριστείδης καταστήσας ἐν Ἀθήναις τὴν ἴσοπολιτείαν διὰ τοῦ γνωστοῦ ψηφίσματός του ἐφείλκυσε πυδὸς ἑαυτὸν ἄπασαν τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Ἐκ τούτου ὁ φειληθέντες οἱ ἔχθροι τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐν οἷς ἦτο καὶ δὲ νεωστὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἀναφανεῖς Κίμων, ἐπέτυχον τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ (470 π. X.).

‘Ε φ δὲ δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξόριστος διέτριβεν ἐν Ἀργει, οἱ Σπαρτιᾶται κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τὸν Ἀθηναίον δι τὸ δῆθεν ἐνείχετο εἰς τὰ προδοτικὰ σχέδια τοῦ Παυσανίου. Οἱ Ἀθηναῖοι πεισθέντες εἰς τὴν κατηγορίαν ἐπεμψαν ἀνθρώπους εἰς τὸ Ἀργος, ἵνα συλλάβωσι τὸν Θεμιστοκλέα· οὗτος δμως λαβὼν γνῶσιν τοῦ περάγματος ἐγκαίρως ἔφυγεν εἰς Κέρκυραν· ἀλλὰ μὴ θεωρῶν ἑαυτὸν ἐκεῖ ἀσφαλῆ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἡπειρον πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Μολοσσῶν Ἀδμητον, δστις καί περ ἔχθρος τοῦ ὑπερέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως. Οἱ διῶκται τοῦ δμως ἀκολοθοῦντες αὐτὸν κατὰ πόδας ἐφθασαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀδμητον καὶ ἀπήγησαν τὴν παράδοσιν τοῦ φυγάδος. Οἱ Ἀδμητος δὲν ἥθελησεν τὰ παραδώσῃ τὸν Θεμιστοκλέα, ἀλλὰ καὶ δὲν ἥδύνατο τὰ προστατεύσῃ αὐτὸν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἥπειλον κατ’ αὐτοῦ πόλεμον· ὅθεν διηυκόλυνε τὴν φυγὴν του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀναχωρῶν ἐξ Ἡπειρον ἔλαβε τὴν ἀπόφρασιν τὰ ζητήση καταφύγιον πολὺ μακρὰν τῆς πατρίδος του εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, τὸν δποῖον ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐπὶ τῆς γῆς εἶχε βλάψῃ, ἀλλ’ ὃ δποῖος ἔμειλλε τὰ φαρῇ πολὺ ἐπιεικέστερος ἐκείνων, τοὺς δποίους ἥγάπησε καὶ ἐδόξασεν δὲ Θεμιστοκλῆς.

Μετέβη λοιπὸν δὲ ἔνδοξος φυγάς εἰς Πύδναν τῆς Μακεδονίας καὶ

ἐκεῦθεν μετὰ πολλοὺς κινδύνους εἰς τὴν Ἐφέσον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
 Ἐκ τῆς Ἐφέσου ἀνέβη εἰς τὰ Σοῦσα καὶ ἔχραψε πρὸς τὸν βασιλέα
 Ἀρταξέρξην, υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ξέρξου, ἀγέρωχον ἐπιστολὴν περι-
 ἔχουσαν τὰ ἐξῆς· «ἔχομαι πρὸς σὲ ἐγὼ δὲ Θεμιστοκλῆς, δοτις ἐξ ὅλων
 τῶν Ἑλλήνων πλεῖστα κακὰ ἐπράξα εἰς τὸν πατέρα σου, ἐφ' ὃσον
 χρόνον ἦμην ἡγακοσμέρος νὰ πολεμῶ πρὸς αὐτὸν· ἀλλ' ἐπράξα προσ-
 ἔτι καὶ πολὺ περισσότερα ἀγαθὰ, διότι, δετε εὐρίσκετο ἐν κινδύνῳ, τὸν
 εἰδοποίησα δτι οἱ Ἑλληνες διεροῦντο νὰ πλεύσωσιν εἰς τὸν Ἑλλή-
 σποντον καὶ νὰ διαλύσωσι τὰς γεφύρας· οὕτω δὲ ἔσωσα αὐτὸν. Ἡδη
 δμως καταδιωκόμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων καταφεύγω πρὸς
 σὲ ζητῶν τὴν προστασίαν σου· ἔχω πολλὰ ἀγαθὰ νὰ πράξω εἰς σέ·
 ταῦτα θέλω ἐξηγήση εἰς σὲ δὲ ἴδιος, ἐὰν πρὸς τοῦτο μοὶ χορηγήσῃς
 ἐνὸς ἔτους προθεσμίαν». (Θουκ. A. 137).

Ο βασιλεὺς θαυμάσας καὶ τὸ φρόνημα καὶ τὴν τόλμην τοῦ ἀνδρὸς,
 προθύμως ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ πράξῃ κατὰ τὴν αἴτησίν του. Ο Θε-
 μιστοκλῆς ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους καὶ τὴν περισκὴν γίδωσσαν ἔμα-
 θεν ἵκανῶς καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς χώρας. Μετὰ ταῦτα παρου-
 σιάσθη εἰς τὸν βασιλέα, δοτις ὑπεδέχθη αὐτὸν φιλοφρονέστατα·
 λέγεται δὲ δτι ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀρταξέρξην τὴν ὑποδούλωσιν τῆς
 Ἑλλάδος· τοσαύτην δὲ καρὰν ἥσθάνετο δὲ Ἀρταξέρξης ἐπὶ τῇ παρῷ
 αὐτῷ μεταβάσει τοῦ Θεμιστοκλέοντος, ὃστε πολλάκις καθ' ὄποιον λέ-
 γεται δτι ἀνεβόησεν· «ἔχω Θεμιστοκλέα τὸν Αθηναῖον»· εἰς ἐνδει-
 ξιν δὲ τοῦ ἔτης ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις, τὴν Μαγνησίαν τῆς
 Ασίας διὰ τὸν ἄρτον, τὴν Λάμψακον διὰ τὸν οἶνον, καὶ τὴν Μυοῦντα
 διὰ τὸ δψον.

Ο Θεμιστοκλῆς ἐγκατεστάθη ἐν Μαγνησίᾳ ὡς ἀρχων αὐτῆς, βρα-
 θύτεροι δὲ ἐφερεν ἐκεῖ καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Ἐζησε δὲ ἐν Μαγνησίᾳ
 ἵκανὸς ἔτη, διότι δ βασιλεὺς ἀπησχολημένος ὥν εἰς τὰ πράγματα τῆς
 ἀνω Ἀσίας δὲν εἶχε καιρὸν νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ κατὰ
 μὲν τὸν Θουκυδίδην (A. 138) δ Θεμιστοκλῆς τοσήσας ἀπέθανε τῷ
 459 π. Χ. ἐν ἡλικίᾳ 64 ἐτῶν· κατ' ἄλλους δμως μαθὼν δτι δ βασι-
 λεὺς ἐσκόπει νὰ καλέσῃ αὐτὸν δπως ἐκτελέσῃ τὰς περὶ ὑποδουλώ-
 σεως τῆς Ἑλλάδος ὑποσχέσεις του, ἐπειδὴ δὲν ἥθελε νὰ γείνῃ προ-
 δότης τῆς πατρίδος, ἀλλ' οὕτε καὶ νὰ φανῇ ἀχάριστος πρὸς τὸν εὐερ-
 γέτην του, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανεν. Ο βασιλεὺς μαθὼν τὴν
 αἰτίαν τοῦ θανάτου του ἔπι μᾶκλον ἐθαύμασε τὸν ἄνδρα, εἰς δὲ τὴν

οἰκογένειάν του παρέσχε πολλὰς συνδρομάς Βραδύτερον, ὡς πι-
στεύεται, οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἰδίου, μετεκό-
μισαν τὰ δστᾶ του εἰς τὴν Ἑλλάδα κοὶ τὰ ἔθαψαν κρυφίως εἰς τὴν
εἴσοδον τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἀντικρὺ τῆς Σαλαμῖνος.

’Ολίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπέθανεν ἐν
Ἀθήναις καὶ διέγειραν πολιτικὸς αὐτοῦ ἀντίπαλος Ἀριστείδης τιμώ-
μενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ πάντων τῶν συμπολιτῶν του· ἀπέθανε δὲ
πεντέστατος (466 π. X.). Ἡ πατρὸς ἐκτιμῶσα τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς
πρὸς αὐτὴν ἑπτηρεσίας τοῦ Ἀριστείδου ἔθαψεν αὐτὸν δημοσίᾳ δαπάνῃ
καὶ τῷ ἀνήγειρεν ἐν Φαλήρῳ μνημεῖον, ἐπροίκισε δὲ καὶ τὰς δύο
ἀγάμους θυγατέρας του.

§ 67. Μείωσις τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου Πάγου

Μετὰ τὰ μηδικὰ ἄπασαν τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ἀνέλαβεν ἡ ἔξ
Ἀρείου Πάγου βουλὴ οὐχὶ διὰ ψηφίσματός τυρος, ἀλλὰ διότι ἐποι-
τεύθη συνετῶς καὶ γενναίως κατὰ τοὺς ἐπικινδύνους ἐκείνους κρόνους
συντελέσασα καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν (’Αρ. Ἀθ. Πολ.
23, 2), δὲ δῆμος τῶν Ἀθηνῶν μεγαλαυχῶν διὰ τὰ κατὰ τοὺς
περσικὸς πολέμους κατωρθώματά του ἐστενοχωρεῖτο μὲν διὰ τὴν
τοιαύτην δύναμιν τοῦ Ἀρείου Πάγου, δύμως ἤνείχετο αὐτὴν ἐπὶ 17
ἔτη. Ἐν τούτοις ἡ πολιτικὴ μεταρρύθμισις τοῦ Ἀριστείδου, δι’ ἣς
ἡ διοίκησις τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας ἀφέθη ἐλευθέρα εἰς πάντας
τοὺς πολίτας ὑπὸ τὸν δρον τῆς ἐκκλησίας τῶν ἀρχόντων ὑπὸ τοῦ λαοῦ
καὶ τῆς εὐθύνης αὐτῶν, δὲ Ἀρειος Πάγος ἐφαίνετο δεσμὸς ἐπικίν-
δυνος. Ὁ Ἀρειος Πάγος παρηκολούθει τὰς συζητήσεις ἐν τε τῇ βουλῇ
τῶν πεντακοσίων καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ ἥδύνατο ν̄ ἀντι-
τάσσονται εἰς πᾶσαν ἀπόφασιν τῆς βουλῆς ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου,
ἥν ἔθεώρει ἀντικειμένην εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας ἢ εἰς τὴν
θρησκείαν, ἡ δὲ τοιαύτη ἀντίδρασις τοῦ Ἀρείου Πάγου ἵσοδυνάμει
πρὸς ἀπογόρευσιν. Πρῶτος δὲ Θεμιστοκλῆς κατανοῶν τὴν παραφωνίαν
ταύτην ἐπεχείρησε νὰ περιορίσῃ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἀρείου
Πάγου, ἀλλ’ ἀπέτυχε. Μετὰ τοῦτον ἀνέλαβε τὸν ἀγῶνα πρὸς περιο-
ρισμὸν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲ ἐπιφανῆς δημαγωγὸς
καὶ ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος Ἐφιάλτης δὲ Σοφωνίδον. Καὶ
εὗρε μὲν δὲ Ἀρειος Πάγος ἵσχυρὸν ὑποστήριξιν παρὰ τοῖς ἀριστοκρα-

τικοῖς, ἐν τούτοις δὲ Ἐφιάλτης κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους καὶ ἔξεδόθη ψήφισμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, δι' οὗ ἀφηροῦντο ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου τούτου συνεδρίου πολλὰ τῶν προσθέτων δικαιωμάτων του καὶ ἄλλα μὲν ἀπεδόθησαν εἰς τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων, ὅλλα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἄλλα εἰς τὸ δικαστήριον τῆς Ἡλιαίας· περιωρίσθησαν δὲ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα καὶ εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῶν φονικῶν δικῶν. Ἱταὶ μὴ δμως ἐκλίπη πᾶς φόβος περὶ παραβάσεως τῶν νόμων ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου εἰσήχθη δὲ μέγας δεσμὸς «τῆς γραφῆς παρανόμων» δι' οὗ ἔξησφαλίσθησαν οἱ ὑπάρχοντες νόμοι τῆς πολιτείας.

325

§ 68. Οἱ χρόνοι τοῦ Κίμωνος.

Μετὰ τὴν ἔξοριαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου διέπρεπεν ἐν Ἀθήναις ως πολιτικὸς καὶ ως στρατηγὸς δὲ Κίμων, νιὸς τοῦ ἐν Μαραθῶν στρατηγήσαντος Μιλιτιάδου. Ὁ Κίμων μικρὸς ἐστεροήθη τοῦ πατρός του, ἔζη δὲ ἐν ἀργῇ βίοι τὴν ἐκδεδιητημένον· δὲ Ἀριστείδης δμως διαβλέπων ἐν αὐτῷ εὐφυῖαν καὶ γενναιότητα ἔχειραγώγησεν αὐτὸν οὕτως, ὥστε ταχέως προήχθη εἰς τὰ ὑψηστα τῆς πολιτείας ἀξιώματα καὶ ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος τοῦ ἐνδόξου πατρός του κατὰ τὴν πολεμικὴν ἴκανότητα καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους κατὰ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν, ἀμφοτέρων δὲ ὑπέρτερος κατὰ τὴν χρηστότητα.

Νέος ὦν δὲ Κίμων ἐπολέμησε γενναίως ἐν Σαλαμῖνι, ἐν Βυζαντίῳ δὲ ἡτο μετὰ τοῦ Ἀριστείδου ναύαρχος τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Ὁτε δὲ ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς τοὺς Αθηναίους, δὲ Κίμων πλεύσας μετὰ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου προσέβαλε τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σιρυμόνος ποταμοῦ δικυράν τοῦ Ἡίόρα, τὴν δποίαν ὑπερήσπισε γενναίως δὲ φρούραρχος Βόγης. Ὁ Βόγης μὴ δυνάμενος νοῦ ἀντιστῆ εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ Κίμωνος ἔρωιψε ἐπὶ μεγάλης πνεύματος ὁλοκαύτωμα τοὺς θησαυρούς του, τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἑαυτόν, οὕτω δὲ ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τὸν Κίμωνα (470 π. Χ.).

Ἡ ἄλωσις τῆς Ἡίόρας ἐπήγεγκε τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅλων τῶν πόλεων τῶν θρακικῶν παραλίων καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, αἵτινες προσετέθησαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν. Μετὰ ταῦτα δὲ Κίμων ἐστράφη κατὰ τῆς νήσου Σκύρου, τὴν δποίαν κατέχοντες οἱ Δόλοπες, φοβεροὶ

πειραταί, παρηγόρχουν τοὺς πλέοντας τὸ Αἴγαιον πέλαγος. Ὁ Κίμων κυριεύσας τὴν Σκῦρον (469 π. Χ.), τοὺς μὲν κατοίκους αὐτῆς ἐξηγράφαπόδισεν, εἰς δὲ τὴν ιῆσον ἔφερε καὶ κατόκισεν Ἀθηναίους κληρούχους. Εὑρὼν δὲ ἐν Σκύρῳ, ὡς πιστεύεται, τὰ δοτὰ τοῦ Θησέως ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Θησέως ἀγήγειραν ναόν, τὸ μέχρι καὶ σήμερον σωζόμενον Θησεῖον, εἰς καὶ τινες τῶν ἀρχαιολογούντων φρονοῦσιν ὅτι τοῦτο εἶνε ναὸς μᾶλλον τοῦ Ἡφαίστου.

Αἱ πρόοδοι τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, ἥν ἔδρυσε καὶ δραγάνωσεν ὁ Ἀριστείδης, ἀπέβησαν μεγάλαι διὰ τῆς ἀκαμάτου δραστηριότητος καὶ τῶν ἐπιτυχῶν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, τοῦ δποίου ἦγετο ὁ Κίμων. Ἄλλος διαρκής πολεμικὴ κατάστασις καὶ ἡ αὐστηρὰ ἀπαίτησις τῶν Ἀθηναίων δπως ἐκ-ληρῶνται οἱ δροὶ καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῆς συμμαχίας, ἥσχισαν τὰ βαρύνωσι τοὺς συμμάχους. Πολλοὶ ἐκ τούτων ἥσχισαν τὰ γογγύζωσι καὶ τὰ δεικνύντα τὰ πληρωμὴν τῶν φόρων, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ ἐκ τῆς συμμαχίας δφέλη ἀπεκόμιζον οἱ Ἀθηναῖοι, αὐτοὶ δὲ οὗτοι ἔβλεπον ὅτι ὑπεβιβάζοντο εἰς δργανα τῆς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν (Θ. υκ. A. 99). Πρώτη ἡ Νάξος ἥρητη δητῶς τὰ συνεισφέρῃ πλέον. Ἄλλος ὁ Κίμων πλεύσας ἀμέσως (469 π. Χ.) ἐποιδόρκησεν αὐτὴν καὶ μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἥραγκασε τὰ ὑποταχθῆ. Τρομερὰ ὑπῆρξεν ἡ τιμωρία τῶν Ναξίων ἐστερήθησαν τῆς ψήφου, ἥν είχον ἐν τῷ σύνεδρῳ τῆς Δήλου, καὶ ἐγένοντο ὑπήκοοι τῶν Ἀθηναίων.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κίμων (466 π. Χ.) παραλαβών 200 ἀθηναϊκὰς τριηρεῖς καὶ 100 συμμαχικὰς ἐπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας καὶ ἐξεδίωξεν ἐκ τῶν πόλεων αὐτῶν τοὺς Πέρσας, διενθυνθεὶς δ' ἔπειτα εἰς τὴν Παμφυλίαν ἐκνυρίευσε τὴν ἀξιόλογον ἔμπορικὴν πόλιν αὐτῆς Φάσολιν. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέπλευσεν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Παμφυλίας περσικὸς στόλος ἐκ 350 πλοίων, ἀναμέρων καὶ ἑτέραν ἐπικουρίαν ἐξ 80 φουικικῶν. Ὁ Κίμων ἐπῆλθεν ἀμέσως κατ' αὐτοῦ. Οἱ Πέρσαι ἰδόντες τὸν ἐπίπλον τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου καὶ ἵνα ἀποφύγωσι τὴν ναυμαχίαν ἀπεχώρησαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος· ἀλλος ὁ Κίμων κατέφθασεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἥραγκασε τὰ ναυμαχήσωσιν. Ἡ ναυμαχία ὑπῆρξε κρατερὰ καὶ ἡ νίκη τοῦ Κίμωνος περιφανής. Ἐκ τῶν 350 περσικῶν τριηρῶν ἄλλαι συνετρίβησαν καὶ ἄλλαι ἐξέφυγον, 200 δέ, ὡς

λέγεται, γῆγμαλωτίσθησαν (Θουκ. A. 100). Βλέπων δὲ ὁ Κίμων τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ φρόνημα τῶν δηλιτῶν τον ἀπεβίβασεν αὐτὸν ὑερμοὺς δικόμη ἐκ τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν ἔηραν καὶ ἐπετέθη μεθ' ὅρμῆς κατὰ τοῦ πολὺ ἀνωτέρου κατ' ἀριθμὸν περσικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἦτο παρατεταγμένος ἐν τῇ παραλίᾳ ὡς ἐπίκουνδος τοῦ στόλου Ἡ Μάχη ὑπῆρξε πεισματώδης καὶ ἐπὶ πολὺ ἀμφίρροπος. Τέλος ὁ Κίμων κατώρθωσε καὶ διεσκόρπισε τοὺς Πέρσας φονεύσας καὶ αἰχμαλωτίσας πολλὰς χιλιάδας ἐξ αὐτῶν. Μετὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ θάρρους καὶ τῆς αὐτῆς ταχύτητος ἐπῆλθε καὶ κατὰ τῶν 80 φονικῶν τριήρων, αἴτινες ἀγνοοῦσαι τὴν ἥπιταν τῶν Περσῶν ἥρχοντο εἰς βοήθειαν αὐτῶν. Ὁ Κίμων συναντήσας αὐτὰς παρὰ τὴν Κύπρον κατέστρεψεν δλοσχερῶς.

Ἡ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τριπλῇ αὕτῃ νίκη τοῦ Κίμωνος δικαίως θεωρεῖται ὡς τὸ λαμπρότερον τῶν ἥρωϊκῶν κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήρων κατὰ τῶν Περσῶν. Τοσοῦτον δὲ κατέπληξαν τοὺς Πέρσας τὰ πολεμικὰ ταῦτα κατορθώματα τοῦ Κίμωνος, ὥστε ἔκτοτε οὐδὲν περσικὸν πλοῖον ἐπλεεν εἰς τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας ἀπὸ τῶν Κυανέων πετρῶν (κατὰ τὴν εἰδοδον τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου) μέχρι τῶν Χελιδονίων νήσων (τῆς Παμφυλίας), οὔτε περσικὸς στρατὸς εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐπλησίαζεν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης μικροτέραν τῶν 400 σταδίων. Ἐπιστεύθη δὲ ὅτι συνωμολογήθη πρὸς τοῦτο καὶ εἰρήνη μεταξὺ Κίμωνος καὶ μεγάλου βασιλέως, «Κιμώνειος εἰρήνη» καλούμενη.

Ἡ νῆσος Θάσος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ουμμαχίαν, ἔβλεπεν δῆμος δυσαρέστως τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων δσημέραι αὐξανομένην, τούναντίον δὲ τὰ ἑαυτῆς συμφέροντα παραβλαπτόμενα. Ἡ Θάσος εἶχεν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι θρακικῆς παραλίας πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ· διτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἡίόνος ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ παρὰ τὸν Στρυμόνα χώρᾳ ἐζήτησαν νὰ οἰκειοποιηθῶσι τὰ χρυσοφόρα ἐκεῖνα μεταλλεῖα, οἱ Θάσιοι ἀντέστησαν. Ὁ Κίμων ἀμέσως ἐνεφανίσθη μετὰ στόλου (464 π. X.), τικήσας δὲ τοὺς Θασίους κατὰ θάλασσαν, ἐπολιόρκησεν ἐπειτα τὴν πόλιν αὐτῶν. Οἱ Θάσιοι ἐπὶ τρία ἔτη ἀντέστησαν γενναίως· τέλος δῆμος ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσι, νὰ κρημνίσωσι τὰ τείχη των, νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον των, νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καὶ τακτικὸν ἐτήσιον φόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐκ τριῶν ταλάντων· προσέτι δὲ νὰ παραχωρήσω-

σιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τοὺς λιμένας καὶ τὰ χρυσοφόρα μεταλλεῖα τῆς Θρακικῆς παρολίας.

Ἄφ' οὗ ἐπὶ δικτὸν ἔτη δ Κίμων ἔτρεχεν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην δοξάζων ἑαυτὸν καὶ μεγαλύτερων τὴν πατρίδα του, ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος κομίζων ἄπειρα λάφυρα. Ὡς στρατηγὸς λαμβάνων τὸ δέκατον τῶν λαφύρων ἐγένετο πλουσιώτατος· τὸν πλοῦτόν του δῆμος μετεχειρίσθη μετὰ μεγάλης ἐλευθεριότητος πρὸς αὐξησιν τῆς πολιτικῆς του δυνάμεως. Ἀφιέρεσε τοὺς φράκτας ἐκ τῶν λαμπροτάτων κήπων του, ὥστε νὰ δύνανται πάντες οἱ πολῖται νὰ εἰσέρχωνται καὶ ἐλευθέρως νὰ λαμβάνωσι καρπούς. Ἐν τῇ οἰκίᾳ του ὑπῆρχε πάντοτε τράπεζα πλήρης λιτῶν φαγητῶν καὶ οἱ συνδημόται του Λακιάδαι μεταβαίνοντες ἔτρωγον. Ὅτε ἐξήρχετο ἐκ τῆς οἰκίας ἡκολονθεῖτο ὑπὸ δούλων καλῶς ἐνδεδυμένων, οἵτινες ἀντήλλασσον τὰ ἴματιά των πρὸς γέροντας πενιχρῶς ἐνδεδυμένους, τοὺς δποίους συνήργων καθ' ὅδόν.

Ἄλλὰ καὶ δ δῆμος τῶν Ἀθηναίων κατέστη πλουσιώτατος ἐκ τῶν λαφύρων, ἄτινα δ Κίμων ἐκόμισεν ἐκ τῶν ἐνδόξων ἐκστρατειῶν των. Ἐκ τούτων δαπανῶν δ Κίμων ἔκτισε τὸ μεσημβριὸν τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὀρομασθὲν «Κιμώνειον». Ἐδενδροφύτευσε τὴν Ἀκαδήμειαν καὶ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ἀλος κατάργητον μὲ συσκίους περιπάτους. Ἐπίσης ἐφύτευσε τὴν ἀγορὰν διὰ πλατάνων καὶ στοὰς περὶ αὐτὴν ἔκτισεν. Ἡ κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς ἀγορᾶς στοὰ τῶν Ἐρωῶν ἐκοσμήθη χάριτι αὐτοῦ· κατὰ δὲ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἀγορᾶς ὠκοδομήθη ὑπὸ τοῦ γυναικαδέλφου τοῦ Κιμωνος Πεισιανάκτου στοὰ κολουμένη «Ποικίλη Στοὰ» καὶ διὰ πολλῶν γραφῶν τοῦ Πολυγγάτου καὶ τοῦ Μίκωνος ἐκοσμήθη. Καὶ τὸ Θησεῖον τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Κιμωνος φωκοδομήθη καὶ ἄλλα κτίρια, δι' ὧν ἐκαλλωπίσθη ἡ πόλις. Τέλος δὲ δ Κίμων συμπληρῶν τὸ μέγα ἔργον τοῦ Θεμιστοκλέους ἥρξατο τῆς οἰκοδομῆς τῶν μακρῶν τειχῶν, ἄτινα συνέδεον τὰς τετειχισμένας Ἀθήνας μετὰ τοῦ ἐπίσης τετειχισμένου Πειραιῶς καὶ μετὰ τοῦ (παλαιοῦ) Φαλήρου. Ἐκ τούτων τὸ μὲν βόρειον σκέλος εἶχε μῆκος 40 σταδίων, τὸ δὲ νότιον 35. Τὰ μακρὰ ταῦτα τείχη ἐξησφάλιζον εὐρύτατον μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς θαλάσσης κῶρον, εἰς δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς τῶν πολεμίων ἥδυναντο νὰ εὑρίσκωσιν εὐκόλως ἄσυλον οὐ μόνον δι' ἑαυτοὺς ἄλλα καὶ διὰ τὴν κινητὴν αὐτῶν περιυσσίαν.

Ἐν φῶ ἀκόμη ἐξηκολούθει δὲ κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος, οἱ σύμμαχοι, οἵτινες εἶχον ἥδη ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν βαρβάρων, ἐθεώρουν λίαν ἐπαχθῆ τὴν εἰσφορὰν ἀνδρῶν· ἐπειδύμουν μᾶλλον νὰ μένωσιν οἵκοι καὶ νὰ ζῶσιν ἐν ἡσυχίᾳ καλλιεργοῦντες τοὺς ἀγρούς των. Οἱ Ἀθηναῖοι συνήγνεσαν νὰ εἰσφέρωσιν οὗτοι εἰς τὸ ἐξῆς μόνον χρήματα καὶ ναῦς κενάς. Τοιουτορόπως, ἐν φῷ οἱ σύμμαχοι σχολάζοντες ἀπέβησαν ἀπόλεμοι, οἱ Ἀθηναῖοι πλέοντες συνεχῶς καὶ ἔχοντες πάντοτε εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα προήχθησαν εἰς μεγάλην δύναμιν καὶ ἀνεπαισθήτως ἐγένοντο κυρίαρχοι τῶν συμμαχῶν πόλεων (Θουκ. A. 99).

330

§ 69. Τοίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (464—455 π. Χ.) Ἐξορία τοῦ Κίμωνος (461 π. Χ.)

Ἐν ἔτει 464 π. Χ. συνέβη τρομερὸς σεισμὸς ἐν Σπάρτῃ, δοτις κατέρριψε πάσας τὰς οἰκίας καὶ ἔθαψεν ὑπὸ τὰ ἔρείπια 20 χιλ. περίπου Λακεδαιμονίων. Ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης καὶ ἐκ τῆς καταπλήξεως, ἥ δοπιά κατέλαβε τοὺς Σπαρτιάτας, ὁφελούμενοι οἱ Εὔλωτες ὀπλίσθησαν καὶ ὥρμησαν κατὰ τὴν Σπάρτην δύνας ἐξολοθρεύσωσι τοὺς ὑπολειφθέντας ἐκ τῶν δεσποτῶν αὐτῶν καὶ ἀποτινάξωσιν οὕτω τὸν ἐπὶ τόσους αἰῶνας βαρύνοντα αὐτὸνς ζυγόν. Μόνη ἡ πρόνοια, ἡ τόλμη καὶ ἡ ταχεῖα ἐνέργεια τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου ἔσωσε τοὺς Σπαρτιάτας ἀπὸ τοῦ δλέθρου. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀρχιδάμου ἀντήχησε τὸ σάλπισμα τοῦ κινδύνου καὶ οἱ Σπαρτιᾶται σπείσαντες καὶ ὀπλισθέντες παρετάχθησαν, ὅπως ἀποκρούσωσι τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον. Οἱ ἐπαναστάται ἡραγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν Μεσσηνίων κατέλαβον τὸ δχυρὸν φρούριον τῆς Ἰθώμης καὶ ἤρχισαν φανερὸν πόλεμον ἐπιχειροῦντες τολμηρὰς ἵξόδους. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη τοίτος Μεσσηνιακός.

Οἱ Σπαρτιᾶται εὑρισκόμενοι ἐν κινδύνῳ ἐξήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐθεωροῦντο δεινοὶ τειχομάχοι. Εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ζητηθείσης βοηθείας ἡραντιώθησαν δὲ Περικλῆς καὶ δὲ Ἐφιάλτης δὲ Σοφωνίδον λέγοντες δι τὸν δὲν συμφέρει νὰ συντελέσωσιν αἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς ἀντιάλου αὐτῶν. Ὁ Κίμων δμως, δοτις ἐνεκλεψα τῶν ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων του συνεπάθει πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, ἰσχυρίσθη δι τὸν δὲν πρέπει οἱ Ἀθηναῖοι νοῦς ἀφήσωσι τὴν Ἑλλάδα

χωλήν. Ἡ γηώμη του ὑπερίσχυσε καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν 4000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Κίμωνος.

Φθάσας δὲ Κίμων εἰς Ἰθόμην προσέβαλε τὸ φρούριον, ἀλλ᾽ ή ἔφοδος ἀπέτυχε. Τότε προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δμως ἡ πολιορκία παρετείνετο, οἱ Σπαρτιᾶται φοβηθέντες μήπως δὲ Κίμων ἥτο συνεννοημένος μετὰ τῶν πολιορκουμένων, ἀπέπεμψαν αὐτὸν προφασισθέντες διτὶ δὲν ἔχοντι πλέον ἀνάγκην τῆς βοηθείας του. Τότε δὲ Κίμων ἐπαγῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας· ἀλλ᾽ οἱ Ἀθηναῖοι δρομισθέντες διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην ἐξωστράκισαν τὸν Κίμωνα (461 π.Χ.) ὡς φιλολάκωνα καὶ ως κύριον αἴτιον τῆς προσβολῆς, τὴν δὲ πρὸς τοὺς Δακεδαιμονίους φιλίαν ἀφήσαντες συνεμάχησαν μετὰ τῶν ~~Σπαρτιατῶν~~. Οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Εὔλωτες μετὰ δεκαετῆ πόλεμον ἦραγκάσθησαν νὰ καταδέσωσι τὰ δύλα (455) καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἐξῆλθον ἐκ τῆς Πελοποννήσου ὑπόσπονδοι μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων. Εἰς τούτους οἱ Ἀθηναῖοι ἐδωκαν πρὸς κατοικίαν τὴν Ναύπακτον.

§ 70. Ἐκστρατεῖα τῶν Ἀθηναίων εἰς Αἴγυπτον.—
Ἐριδες τῶν Εὐλαύνων καὶ υάχαι πρὸς ἀλλήλους.—Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος ἐκ τῆς ἔξορίας καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 460 π.Χ. δὲ Λίβυς Ἰράρως, βασιλεὺς τῆς Αἴγυπτου, ἀποστατήσας ἀπὸ τῆς περσικῆς κυριαρχίας ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οὗτοι δὲ διέταξαν τὸν ἐν Κύπρῳ εὑρισκόμενον στόλον των ἐκ 200 τοιχῶν νὰ πλεύσῃ εἰς Αἴγυπτον. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἴγυπτοι καὶ ἀρχὰς ἐνίκησαν τὸν εἰς ἀνάκτησιν τῆς χώρας σπεύσαντα περσικὸν στρατὸν καὶ κατέλαβον τὰ δύο μέρη τῆς Μέμφιδος, προσέβαλον δὲ καὶ τὸ τρίτον μέρος αὐτῆς, τὸ καλούμενον Λευκὸν τεῖχος, εἰς τὸ δυποῖον εἶχον καταφύγη ὁι ἡττηθέντες. Ἀλλὰ ἐπελθὼν δὲ ἵκανώτατος Πέρσης στρατηγὸς Μεγάβαζος μετὰ 300 χιλ. στρατοῦ ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας καὶ διεσκόρπισεν αὐτούς. Ο στόλος τῶν Ἀθηναίων κατεστράφη δόλος, δλίγοι δὲ ἐκ τῶν ἀνδρῶν διεσώθησαν ἐπανακάμψατες εἰς τὰ ἴδια (453 π. Χ.). ἡ Αἴγυπτος ὑπετάχθη καὶ αὖθις εἰς τὸν Πέρσας καὶ δὲ Ἰράρως συλληφθεὶς ἀνεσταυρώθη.

Ἡ συμφορὰ ἀετῇ διὰ τὸν Ἀθηναίους ἥτο μεγάλη, δυναμένη νὰ καταβάλῃ πᾶσαν ἄλλην πόλιν· ἀλλ᾽ αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἀκατάβλητοι.

Ἐν τῷ δὲ ἥ ἐκστρατείᾳ αὐτῶν αὕτη ἀπετύγχανε, τὰ ἐν Ἐλλάδι εὑρίσκοντο ἐν μεγάλῃ ταραχῇ καὶ ἀνωμαλίᾳ. Οἱ Μεγαρεῖς ἐρίσαντες πρὸς τοὺς γείτονας αὐτῶν Κορινθίους περὶ ὅρίων ἀπεσπάσθησαν ἐκ τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας καὶ προσετέθησαν εἰς τὴν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι, καίτοι ἵσχυρός αὐτῶν στρατὸς μετὰ μεγάλου στόλου εὑρίσκετο ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν τούτοις προσκληθέντες κατέλαβον τὰ Μέγαρα καὶ τὸ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ ἐπίνειον αὐτῶν, τὰς Πηγάς· ὡσαύτως κατέλαβον καὶ τὸ ἔτερον ἐπίνειον, τὴν Νίσσαιαν, ἐν τῷ Σαρωνικῷ κόλπῳ, καὶ συνέδεσαν αὐτὴν μετὰ τῶν Μεγάρων διὰ μακρῶν τειχῶν. Οἱ Κορίνθιοι μισοῦντες τοὺς Ἀθηναίους καὶ διὰ τὴν αὐξανομένην αὐτῶν δύναμιν καὶ διὰ τὴν μετὰ τῶν Μεγαρέων συμμαχίαν ἐκήρυξαν κατ' αὐτῶν πόλεμον, ἔχοντες συμμάχους τοὺς ἀσπόνδους ἔχθρον τῶν Ἀθηναίων Αἰγυπτίων (458 π. Χ.). Ἄλλο δὲ μὲν Ἀθηναῖος στρατηγὸς Λεωκράτης κατεναυμάχησε τοὺς Αἰγυπτίας καὶ ἤχμαλώτισεν 70 τριήρεις αὐτῶν, ἐπειτα δὲ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν. Οἱ δὲ ἔτερος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Μυρωνίδης ἐνίκησε τοὺς εἰς τὴν Μεγαρίδα εἰσβαλόντας Κορινθίους, Ἐπιδαυρίους κοὶ ἄλλους Πελοποννησίους καὶ οὕτως ἐματαίωσε τὰ σκέδια αὐτῶν. Οἱ Αἰγυπτῖαι πιεζόμενοι ἤραγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους (456). Τὰ τείχη τῆς ὑπερηφάνου πόλεως κατεδαφίσθησαν, αἱ τριήρεις αὐτῆς παρεδόθησαν εἰς τοὺς νικητάς, οἱ δὲ Αἰγυπτῖαι ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους φόρον ἐτήσιον ἐκ 30 ταλάντων. Οὕτω κατελύθη ἡ δύναμις καὶ ἡ αὐτονομία τῆς νῆσου, ἥν δὲ Περικλῆς ἐκάλει λήμην τοῦ Πειραιᾶς.

Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐπῆλθε καὶ ἡ πρώτη σύγκρουσις μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν. Οἱ Φωκεῖς τῷ 457 π.Χ. εἰσβαλόντες εἰς τὴν γείτονα Δωρίδα κατέλαβον πόλιν τινά. Οἱ Σπαρτιάται μετ' ἄλλων Πελοποννησίων συμμάχων ἐστρατεύεντας εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα πρὸς βοήθειαν τῶν δμοφύλων των Δωριέων καὶ ἤναγκασαν τοὺς Φωκεῖς ν' ἀποδώσωσι τὴν ἀφαιρεθεῖσαν πόλιν. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαβόντες τὸν Κρισσαῖον κόλπον καὶ τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος ἀπέκλεισαν τοὺς Σπαρτιάτας, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ προοεπάθουν νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τοὺς συμμάχους των Θηραίων τὴν ἐπὶ τῶν βοιωτικῶν πόλεων ἥγεμονίαν, συγχρόνως δὲ συνεντοθέντες μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀριστοκρατικῆς μερίδος ἐπεχείρησαν νὰ καταλύσωσι τὴν δημοκρατίαν. Ἄλλος οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Περικλέους ἔχοντες συμμάχους

τοὺς Ἀργείους καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς ἐστράτευσαν κατὰ τῶν ἐν Βοιωτίᾳ εὑρισκομένων Σπαρτιατῶν. Ἐνῷ δὲ οἱ δύο στρατοὶ ἥσαν παρατεταγμένοι ἐν Τανάγρᾳ (457 π. Χ.) ἔτοιμοι πρὸς μάχην, ὁ ἐξόριστος Κίμων προσῆλθε καὶ ἐξήτησε τὰ ἐπιτραπῆ εἰς αὐτὸν τὰ πολεμήσῃ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης· ἀλλ᾽ οἱ Ἀθηναῖοι δυσπιστοῦντες δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν τοῦτο. Τότε δὲ Κίμων ἀναχωρῶν ἀφῆκε τὴν πανοπλίαν του εἰς 100 φίλους του, οἵτινες ἐπίσης ἐθεωρῶντο ὑποπιοι λακωνισμοῦ, καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς ν' ἀγωνισθῶι γενναιώς καὶ διὰ τῶν ἔργων ν' ἀναιρέσωσι τὴν ὑποφύιαν. Γενομένης μάχης οἱ Ἀθηναῖοι ἡττήθησαν διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν Θεσσαλῶν ἵππεων, οἵτινες ἐν τῇ ἀκμῇ του ἀγῶνος ἡντομόλησαν πρὸς τοὺς Δακεδαιμονίους. Οἱ φίλοι τοῦ Κίμωνος γενναιώς μαχόμενοι ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ περὶ τὴν πανοπλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των ἐφορεύθησαν πάντες. Οἱ Ἀθηνάῖοι θαυμάσαντες τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Κίμωνος ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας τῇ προτάσει τοῦ Περικλέους. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἦτος στρατεύσαντες πάλιν εἰς Βοιωτίαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μυρωνίδην ἐνίκησαν τοὺς Θηβαίους ἐν Οἰνοφύτοις (456 π. Χ.), ὑπέταξαν τὰς βοιωτικὰς πόλεις καὶ ἐγκατέστησαν ἐν αὐταῖς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Συγχρόνως δὲ ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Τολμίδης καταπλεύσας μετὰ 50 τριήρων εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐδίγωσε τὰ παράλια αὐτῆς, ἔκανε τὰ ἐν Γυθείῳ νεώρια τῶν Σπαρτιατῶν καὶ προσήγαγεν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν τὰς νήσους Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν.

Οἱ Κίμων ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐξορίας ἐφρόντισε κατὰ πρῶτον τὰ συμφυλιώσῃ τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐπιτυχῶν πενταετῆ ἀνακωχήν ἐπειτα δὲ λαβὼν 200 τριήρεις ἐπλεύσεν ἐναντίον τῆς Κύρου πρὸς τελείαν κατάκτησιν αὐτῆς. Ἐνῷ δὲ ὅμως ἐπολιόρκει τὴν πόλιν αὐτῆς Κίτιον ἀπέθανε τῷ 449 π. Χ. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τον συνεβούλευσε τοὺς στρατηγοὺς τὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀποπλεύσωσιν οἰκαδε τηροῦντες μυστικὸν τὸν θάνατόν του. Οἱ στρατηγοὶ συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν συμβουλὴν τοῦ Κίμωνος. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των συνήτησαν παρὰ τὴν Σαλαμᾶνα τὸν σιόλον τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Κιλίκων μεθ' οὐ ἐναυμάχησαν. Οἱ πολέμοι νομίζοντες ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐστρατηγοῦντο ὑπὸ τοῦ Κίμωνος περιέπεσον ἀμέσως εἰς σύγχυσιν καὶ ὑπέστησαν δεινὴν ἡτταν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίωξαν ἐπειτα τοὺς εἰς τὴν νῆσον καταφύγοντας καὶ πεζομαχήσαντες ἐνίκησαν πάλιν περιφανῶς. Ἡ διπλῆ αὕτη

νίκη ὑπῆρξε ἡ λαμπροτάτη ἐπιτάφιος πανήγυρις τοῦ περιφήμου ἥρωος. Μετὰ ταῦτα δ στόλος τῶν Ἀθηναίων κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν τὸν Κίμωνα μετὰ μεγάλης πομπῆς εἰς τὰ καλούμενα Κιμώνεια μνήματα πρὸ τῶν Μελιτίδων πυλῶν τῶν Ἀθηνῶν.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.—ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

340 § 70. Περικλῆς ὁ Ξανθίππου καὶ κυβέρνησις αὐτοῦ.

‘Ο Περικλῆς κατίγετο ἐξ ἐπιφανεστάτης οἰκογενείας. Πατέρα μὲν εἶχε τὸν Ξάνθιππον, τὸν ἐν Μυκάλῃ νικητὴν τῶν Περσῶν, μητέρα δὲ τὴν Ἀγαρίστην, θυγατέρα τοῦ Μεγακλέους καὶ ἀνεψιὰν τοῦ Κλεισθένους. ‘Ο Περικλῆς ἦτο πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ τὰ κάλλιστα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα· ἦτο μεγαλοφυής, μεγαλόφρων, μεγαλόψυχος, εὐγενής, ἀτάραχος, εὔγλωττος καὶ γενναῖος. Πλὴν τῶν φυσικῶν τούτων προτερημάτων, ἔλαβε καὶ ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν σπανίαν. Ἐπαιδεύθη ὑπὸ τῶν ἀρίστων τῆς ἐποχῆς του διδασκάλων καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἔξοχον φιλοσόφου Ἀραξαγόρου, δστις διεμόρφωσε τὸν νοῦν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Περικλέους, ἀπαλλάξας αὐτὸν ἀπὸ πολλῶν προλήψεων, αἴτινες ἐπεκράτουν τότε παρὰ τοῖς Ἑλλησι.

Νέος ὅν δ Περικλῆς μετέσχε πολλῶν ἐκστρατειῶν, εἰς τὰς ὁποίας διεκρίθη διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὸ φιλοκίνδυνον· ἀπὸ δὲ τοῦ 33 ἔτους τῆς ἡλικίας τον ἥρχισε νὰ πολιτεύηται, ἀφ' οὗ δ μὲν Ἀριστείδης ἀπέθανεν, δ δὲ Θεμιστοκλῆς ἔξωρίσθη. Μέγας πολιτικὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ ἦτο δ Κίμων, δστις προίστατο τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐνῷ δ ὁ Περικλῆς ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἐφιάλτου.

‘Ο Περικλῆς σπανίως ἐνεφανίζετο εἰς τὸ πλῆθος. Συνήθως διέτριψεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τον δεκόμενος τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς καλλιτέχνας μεθ' ὧν συνεζήτει περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ζητημάτων. Τὰς συναγαστροφὰς δὲ ταύτας τῶν σοφῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν ἐκόσμει καὶ ἡ περίφημος διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ ἔξοχον πνεῦμά της Ἀσπασία ἡ Μιλησία, σύζυγος τοῦ Περικλέους.

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου σπανίως ἥγόρευεν δ Περικλῆς καὶ

μόνον ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων. Καὶ δὲν ἦτο μόνον πολιτικὸς μεγαλοφυέστατος, ἀλλὰ καὶ δήτῳ δεινότατος. Ὅτε ἡγόρευεν ἀπὸ τοῦ βῆματος «ἡστραπτεν, ἐβρόντα, συνεκύκα τὴν Ἑλλάδα». Οἱ Ἀθηναῖοι παρωμοίαζον αὐτὸν πρὸς τὸν Δία, δι' ὃ καὶ ἐπωνομάζετο «Οὐλύμπιος Περικλῆς».

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔζη ὁ Κίμων, τὰ πολεμικὰ ἐκείνου κατορθώματα ἐπεσκίαζόν πάς τὴν πολιτικὴν δόξαν τοῦ Περικλέους. Ἐν τούτοις, ὅτε ὁ Κίμων εὑρίσκετο ἐν ἔξοριᾳ, δι Περικλῆς κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν δύναμιν τοῦ Ἀρείου Πάγου, καταστήσας αὐτὸν ἀπλοῦν ἐγκληματικὸν δικαστήριον· οὕτω δὲ τὸν μὲν ἀριστοκρατικὸν ἔξησθέντε, τὴν δὲ δημοκρατικὴν μερίδα ἐνίσχυσε. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Κίμωνος καὶ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἔξοριαν τοῦ Θουκυδίδου, υἱοῦ τοῦ Μελησίου, διστις εἶχε διαδεχθῆ τὸν Κίμωνα ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος, δὲν εἶχε πλέον δι Περικλῆς οὐδένα πολιτικὸν ἀντίπαλον ἐφάμιλλον. Οὕτω πᾶσα ἡ διεύθυνσις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῶν Ἀθηνῶν περιῆλθεν εἰς κεῖρας αὐτοῦ καὶ κατὰ ταύτην ἀνεδείχθη ὁ μέγιστος τῶν πολιτικῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Περικλῆς διὰ τῆς στιβαρᾶς χειρός του ἐκνεύρησεν ἐπὶ 15 ἑτη τὸν ἀσταθῆ, δύστροπον καὶ δυσδιοίκητον ἀδηναϊκὸν λαόν, χειραγωγῶν τὸ πλῆθος ἀλλὰ μὴ χειραγωγούμενος ὑπὸ αὐτοῦ, πολλάκις δὲ καὶ αὐστηρὸς πρὸς αὐτὸν δεικνύμενος· ὥστε, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, λόγω μόνον ὑπῆρχε δημοκρατία, ἔργω δὲ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχὴ (Θουκ. Β. 65).

Ἄλλα πόθεν ἤρχετο δι Περικλῆς τὴν σχεδὸν μοναρχικὴν αὐτοῦ ἔξουσίαν ἐν δημοκρατικῷ πολιτεύματι; ἐξ αὐτῶν τῶν κατὰ τὸν κειμένους νόμους ἀξιωμάτων, εἰς τὰ δύοια ἀνεβίβασεν αὐτὸν ἡ εὖνοια τοῦ πλήθους σαγηνευομένου ὑπὸ τῆς δητορικῆς δεινότητος καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀρετῶν τοῦ ἀνδρός. Ἡδη ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους ἡ ἀρχὴ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἀπέβαλε μέγα μέρος τῆς δυνάμεως τῆς περιορισθεῖσα εἰς τιμητικὰς μᾶλλον λειτουργίας, τὴν μεγίστην δὲ δύναμιν ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ περιεβλήθησαν οἱ 10 στρατηγοί, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν. Ὁ Περικλῆς λοιπὸν ἐκλεγόμενος ὑπὸ τοῦ δήμου ἐνιαυσίως στρατηγὸς ἐπὶ ὀλόκληρον δεκαπενταετίαν μετὰ συναρχόντων διμοφρόνων εἶχεν εἰς κεῖρας του ὅχι μόνον τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀρχηγίαν τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς κώρας καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συγκλήσεως ἡ διαλύσεως

τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου· οὕτω λοιπὸν νοεῖται ἡ κατὰ Θουκυδίδην «τοῦ πρώτου ἀρδός ἀρχή».

Διὰ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Ἀριστείδου, ὡς εἴπομεν, ἔχοργηθησαν ἵσα πολιτικὴ δικαιώματα εἰς πάντας ἀδιακρίτως τοὺς πολίτας· οἱ ἀπορῷτεροι ὅμως ἀπησχολημένοι δύνεται εἰς τὰ ἔργα των, ἐξ ὧν ἐπορίζοντο τὰ πρός τὸ ζῆν, δὲν ἥδυναντο νὰ ἔξασκήσωσι τὰ πολιτικά των δικαιώματα. Καὶ ὅμως ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς τὰ κοινὰ ἦτο ἀπαραίτητος. Ἀφ' ὅτου τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων ἐπεξετάθη, αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτου πρὸς τὴν πολιτείαν κατέστησαν πολὺ βαρύτεραι. Ἡ σιρατιωτικὴ ὑπηρεσία κατέστη ἐπαχθεστέρα, αἱ συνεδρίαι τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας πολὺ συχνότεραι, αἱ ἔργασίαι τῶν δικαστηρίων πολυπληθέστεραι, ἀφ' οὗ καὶ αὐτῶν τῶν συμμάχων αἱ ὑποθέσεις ἴδιωτικαὶ καὶ δημόσιαι ἐδικάζοντο ἐνώπιον τῶν ἀττικῶν δικαστηρίων. Ἡ ὑποχρεωτικὴ λοιπὸν αὕτη συμμετοχὴ εἰς τὰ τῆς πολιτείας διὰ μέγα μέρος τῶν πολιτῶν ἦτο λίαν βαρεῖα. Ὁ Περικλῆς, ἵνα ἀνακονφίσῃ τὰς πολλὰς ταύτας ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν εἰσήγαγε τοὺς μισθούς, τὸν δικαστικὸν (Ἀριστ. Ἀθ. Πολ. 27,3) καὶ τὸν βουλευτικόν⁽¹⁾. Βραδύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ Άγνωρίου εἰσήχθη καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς μισθός⁽²⁾.

Ἀποβλέπων δὲ ὁ Περικλῆς ὅχι μόνον εἰς τὴν ἐλικὴν εὐημερίαν τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν μόρφωσιν εἰσήγαγε καὶ τὸν θεωρικὸν μισθόν, τ. ἐ. ὥρισε νὰ δίδωνται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου χρήματα (θεωρικὰ) εἰς τοὺς ἀπόρους, ἵνα λαμβάνωσιν εἰσιτήρια καὶ μεταβαίνωσιν εἰς τὸ θέατρον, τὸ δποῖον τότε ὅχι μόνον ἔτερον, ἀλλὰ καὶ ἔδιδασκε.

Καὶ πρὸ τοῦ Περικλέους οἱ Ἀθηναῖοι συνείθιζον ν' ἀποστέλλωσι κληρουχίας· πόλεις δηλ. ἡ χῶραι καταλαμβανόμεναι διὰ πολέμου διενέμοντο διὰ κλήρου εἰς Ἀθηναίους, κληρουχούς καλούμενους, οἵτινες μεταβαίνοντες εἰς τὰς νέας ταύτας χώρας δὲν ἔπανον τοῦ νὰ εἰνε δημόται τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Τοιαῦται κληρουχίαι ἀπεστάλησαν εἰς Εὖβοιαν, Ἡϊόνα, Σκῦδρον καὶ ἄλλαχον. Ἄλλ' ὁ θεσμὸς οὗτος ἴδιως ἐσυστηματοποιήθη ἐπὶ Περικλέους. Ὁ Περικλῆς ἀπέστειλε 1000

(1) Ἐπίμετρον περὶ τῆς Ἀθην. Πολιτείας Σ. Λάμπρου σελ. 721.

(2) Ὁ δικαστικὸς μισθὸς κατ' ἀρχὰς ἦτο εἰς ὅβολὸς καθ' ἑκάστην, ἔπειτα διώβολον καὶ τέλος τριώβολον. Ὁ βουλευτικὸς ἦτο δραχμὴ καὶ ἔπειτα 5 ὅβολοι. Ὁ δὲ ἐκκλησιαστικὸς ἦτο εἰς ὅβολὸς καὶ ἔπειτα δύο καὶ τελευταῖον τρεῖς ὅβολοι.

κληρούχους εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον, ἐτέρους τοσούτους εἰς Θράκην, 500 εἰς Νάξον, 250 εἰς Ἀνδρον· 2000 εἰς Εὔβοιαν, 600 εἰς Σινώπην· ἔπειμψε δὲ μεγάλην ἀποικίαν εἰς Θουρίους τῆς κάτω Ἰταλίας. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου, ἐν φ' ἀφ' ἐνδὸς παρείχετο πόρος ζωῆς εἰς τὸν ἀπόρους καὶ προελαμβάνοντο τοιουτορόπως τὰ ἐκ τῆς πενίας δεινά, ἐξ ἄλλου μέρους ἀνεκονφίζοντο καὶ αἱ Ἀθῆναι ἐκ τοῦ πολλοῦ καὶ ἀργοῦ ὅχλου· ἐχρησίμευναν δὲ προσέτι αἱ κληρουχίαι καὶ ὡς φρουραὶ πρὸς πρόληψιν καὶ ἀποτροπὴν πάσης ἀποστασίας ἐκ μέρους τῶν συμμάχων.

Πρὸς ἐπίδειξιν δὲ τῆς γαυτικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν δι Περικλῆς ἔπειμπε κατ' ἔτος 60 τριήρεις, ἐπὶ τῶν δποίων ἐπέβαινον πολῖται Ἀθηναῖοι καὶ ἐπὶ 8 μῆνας ἐξησκοῦντο εἰς τὰ πολεμικά, λαμβάνοντες καὶ μισθόν. Αἱ τριήρεις αὗται περιέπλεον τὰ παράλια τῶν συμμαχικῶν πόλεων καὶ εἰσέπραττον τοὺς φόρους, ἐτιμώρουν δὲ πᾶσαν δυστροποῦσαν εἰς τὴν πληρωμήν. Τὸ ταμεῖον τῶν συμμαχικῶν χρημάτων μετηνέχθη, ὃς εἴπομεν, εἰς Ἀθήνας, αἱ δὲ ἐκ τῶν συμμάχων πρόσοδοι ἀνήρχοντο ἐπὶ Περικλέους εἰς 600 τάλαντα καὶ ὅλην βραδύτερον εἰς 1000.

Φρονῶν δὲ δι Περικλῆς ὅτι τὰ μακρὰ τείχη (τὸ βόρειον καὶ τὸ φαληρικόν), ὃν ἡ οἰκοδομὴ ἥρξατο ἐπὶ Κίμωνος, δὲν ἥδυναντο ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀπ' ἄλλήλων ἀποσπάσεως νὰ ὑπερασπίσωσιν ἀρκούντως τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, φκοδόμησε τὸ διὰ μέσου τείχος, δπερ ἀρχόμενον ἀπ' Ἀθηνῶν ἀπέληγεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Πειραιῶς.

§ 71. Καλλιτεχνικὸς καὶ πνευματικὸς βίος ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους.

Ο Περικλῆς, ἀφ' οὗ κατέστησε τὰς Ἀθήνας ισχυράς, ἐπεχείρησε νὰ καλλωπίσῃ αὐτὰς διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων καὶ δι' ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἔργων, ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας τὴν λαμπροτάτην τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Χρήματα ὑπῆρχον ἄφθονα, τὰ ίδιαν συμμάχων. Διὰ τῶν ἔργων δὲ τούτων, ἄτινα ἐπεχείρησεν δι Περικλῆς, καὶ πόρος παρείχετο εἰς τὴν πενεστέραν τάξιν καὶ ἡ βιομηχανία καὶ ἡ τέχνη προήγετο. Τὴν γενικὴν δὲ ἐποπτείαν καὶ διεύθυνσιν τῶν διαφόρων καλλιτεχνικῶν ἔργων ἀνέθηκεν δι Περικλῆς εἰς τὸν δαιμόνιον καλλιτέχνην καὶ ἐπιστήθιον φίλον τὸν Φειδίαν.

Τὸ βλέμμα τοῦ Περικλέους ἐστράφη κυρίως πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν οἰκὸν ἔκεινον βράχον, τὸν δόποντον ἡ φύσις ἐφαίνετο ὅτι προώρισεν ὡς τὸ ἐπιφανὲς μουσεῖον τῆς ἀθηναϊκῆς τέχνης. Ἐν τῇ Ἀκροπόλει λοιπὸν φυκοδομήθησαν ἐπὶ Περικλέους τὰ σπουδαιότατα τῆς ἐλληνικῆς τέχνης ἔργα α' δ' Παρθενῶν (κατοικία τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς) ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου, ἀμίμητον ἀριστούργημα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, δι' ὃν ἐδαπανήθησαν ὑπὲρ τὰ 1000 τάλαντα ἥτοι 6 ἑκατομμύρια ἀττικῶν δραχμῶν (=48 περίπου ἑκατομμυρίων σημερινῶν δραχμῶν). Τοῦ Παρθενῶν ἀρχιτέκτονες ἦσαν δι' Ικτῖνος καὶ δι' Καλλικράτης· ἥτο δὲ ὁ ναὸς οὗτος δικτάστυλος δωρικοῦ όνθου, καὶ ἔξατεροικῶς μὲν ἐκοσμεῖτο δι' ἀπαραμίλλων ἔργων γλυπτικῆς ἐν τοῖς ἀετώμασιν, ἐν ταῖς μετόπαις καὶ ἐν τῇ ζωοφόρῳ· ἐντὸς δὲ τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ ἡκτυνοβόλει τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τῆς θεοπνεύστου χειρὸς τοῦ Φειδίου· β') τὰ Προπύλαια, τὰ δόπια ἦσαν μεγαλοπρεπῆς εἴσοδος τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφάμιλλα τοῦ Παρθενῶν κατὰ τὸ κάλλος. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα τοῦ ἀρχιτέκτονος Μηνησικλέους ἐκτίσθη διόλκησον ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου καὶ ἐστοίχισε 2000 τάλαντα (=96 ἑκατομ. σημερινῶν δραχμῶν)· καὶ ἀριστερῷ μὲν τῷ ἀναβαίνοντι ἥτο ἡ λεγομένη Πινακοθήκη, μέρος οὖσα τῶν Προπυλαίων, τὴν δόπιαν ἥδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος εἶχε κοσμήσῃ διὰ λαμπρῶν ζωγραφιῶν δὲ ἐκ Θάσου περιώνυμος ζωγράφος Πολύγνωτος, δεξιᾷ δὲ ἥτο δικομφότατος καὶ χαριέστατος ναΐσκος τῆς Ἀπτέρου Νίκης, δστις εἶχεν ἰδρυθῆ ἐπὶ Κίμωνος κατὰ ἴωνικὸν όνθμὸν ἐπὶ περιβλέπτου θέσεως, ἐξ ἦς ἦσαν ἄποπτοι οἱ λιμένες τοῦ Πειραιῶς, ἡ Σαλαμίς, ἡ Αἴγινα, ἄλλαι νῆσοι καὶ τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου· γ') τὸ Ἐρέχθειον, τὸ χαριέστατον τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως οἰκοδομημάτων, περατωθὲν βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (403 π. Χ.), ἴωνικοῦ όνθου. Ἡτο δὲ καὶ τὸ Ἐρέχθειον ναὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς, ἰδρυθὲν ἐπὶ τόπου συνθεομένου πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν ἱρώων Ἐρεχθέως καὶ Κέκροπος. Τὸ λαμπρότερον τμῆμα τοῦ Ἐρεχθείου ἥτο ἡ νοτία πρόστασις, ἵσ τὸ ἐπιστύλιον ὡς ἐλαφρὸν βάρος ὑποβαστάζουσιν ἐξ καλλίμορφοι κόραι, δυνομαζόμεναι Καρνάτιδες. δ') Χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, ἐστημένον μεταξὺ Παρθενῶν, Προπυλαίων καὶ Ἐρεχθείου. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἥτο κολοσσιαῖον, ἔχον ὕψος 50 ποδῶν,

ώστε ἔλεγον δια τὸ κράτος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἦσαν δρατὰ εἰς τοὺς πλέοντας τὸ Σούνιον, διόπθεν δύμας ἀληθῶς δὲν φαίνεται ἡ Ἀκρόπολις. Προσέπι δὲ πληθὺς ἄλλων ιερῶν καὶ βωμῶν καὶ ἀναθημάτων καὶ ἀγαλμάτων συνεπλήρωντε τὸ ἅρματον μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀληθινήταν χάριν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ιεροῦ τῆς τέχνης.

Καὶ ἔξω τῆς Ἀκρόπολεως κατεσκευάσθησαν πολλὰ ἀρχιτεκτονικά ἔργα πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πολεως, οἷον τὸ Ὡδεῖον παρὰ τὸ θέατρον, μέγα οἰκοδόμημα κυκλοτερέος, προσωρισμένον εἰς μουσικοὺς ἀγῶνας κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων καὶ περιλαμβάνον πολλὰς χιλιάδας θεατῶν. Τὸ σχῆμα τοῦ Ὡδείου ὑπεμίμησκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν μεγαλοπρεπῆ σκηνήν, ἥν εἶχε στήσῃ ἐν Ἀθήναις ὁ Ξέρξης.

Ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτὴ ζωὴ δὲν περιωρίζετο μόνον ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ διεχέετο καθ' ἄπασαν τὴν Ἀττικήν. Ἐπὶ Περικλέους ὀκοδομήμη διαδέστησεν τὸν Σουνιάδος Ἀθηνᾶς, καὶ ὁ μέγας ναὸς τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης ἐν Ἐλευσίνι, καὶ ὁ περικαλλῆς ναὸς τῆς Νεμέσεως ἐν Ραμυοῦντι, δῆμῳ οὐχὶ μακρῷ τοῦ Μαραθῶνος.

Τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν, δι Περιαεύς, ἐν τῷ δοποίῳ συνεκεντροῦτο δῆλη ἡ ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς Ἀττικῆς, προσέλαβεν ἐπὶ Περικλέους νέαν ὄψιν. Ὁ περίφημος ἐκ Μιλύτου ἀρχιτέκτων Ἰππόδαμος ἐργαστόμησεν αὐτὸν δι' εὐθυγράμμων δδῶν καὶ ἐκδιδούσης διὰ μεγάλων πλατειῶν, διὰ στοῶν, ἐμπορικῶν ἀποθηκῶν, ναῶν, θεάτρων καὶ δι' ἀγορᾶς ἐν τῷ κέντρῳ Ἰπποδαμείας καλούμενης.

Πάντα ταῦτα τὰ ἔργα ἔχονται μεταβληθῆναι εἰς ἔρεις οὐ πό τοῦ χρόνου, τῶν πολέμων καὶ τῶν βαρβάρων ἀλλὰ καὶ ἔρεις ἔχονται ἐκ περιάτων γῆς διάφοροι σοφοί καὶ πεπαιδευμένοι ἵνα θαυμάσωσιν.

Ἄλλὰ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα ἐδαπανήθησαν πάμπολα ἑκατομμύρια, οἱ δὲ ἀντίπαλοι τοῦ Περικλέους κατηγόρουν αὐτὸν εἰς τὸν δῆμον ὡς σπαταλῶντα τὰ συμμαχικὰ χρήματα εἰς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, ἐν φέταῖς ταῦτα ἦσαν προσωρισμένα δι' ἄλλους σκοπούς. Ὁ Περικλῆς δύμας ἀντικρουόντων τοὺς κατηγόρους του ἔλεγεν διτὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ δίδωσι λόγον εἰς τοὺς συμμάχους περὶ τῆς χρήσεως τῶν χρημάτων, ἀφ' οὗ οὐτοὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν σπεύδουσι καὶ ὑπερασπίζουσι τοὺς συμμάχους κατὰ πατὸς ἐχθροῦ.

Καὶ ὅχι μόνον αἱ τέχναι προϊκήθησαν ἐπὶ Περικλέους καὶ ἔφθασαν εἰς μεγίστην ἀκμήν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ φιλοσοφία. Τότε

ἔξησαν τὰ μεγαλείτερα πνεύματα, τὰ δποῖα ἐλάμπουνταν καὶ ἔδόξασαν τὸ ἐλληνικὸν δνουμα· δοῖκος δὲ τοῦ Περικλέους, ώς καὶ ἐν ἀρχῇ εἴ-
πομεν, ἀπέβη ἡ ἑστία τοῦ ἐν Ἀθήναις πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ
βίου· ἐν αὐτῷ συνανεστρέφοντο πάντες οἱ ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς
τέχναις ἔξοχοι ἄνδρες τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλά-
δος. Ἐκεῖ συνεζητοῦντο τὰ διάφορα πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητή-
ματα· ἐκεῖ συνηντῶντο δο φιλόσοφος Ἀραξαγόρας, δο σοφιστὴς Πρω-
ταγόρας καὶ δο νεαρὸς Σωκράτης, ἀντιλῶν σοφίαν ἐκ τῶν διδαγμάτων
τῆς Ἀσπασίας, καὶ δο πατὴρ τῆς ἴστορίας Ἡρόδοτος μετὰ μακρὰς
πλάνας ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις, καὶ δο μέγιστος τῶν ἴστορικῶν
Θουκυδίδης. Ἐκεῖ ἐνεπνέετο δο Σοφοκλῆς καὶ ἐκεῖθεν ἐπήγαγεν ἡ
τρυφερὰ ποίησις τοῦ Εὐριπίδου. Ἐκεῖ δο συμπολίτης τῆς Ἀσπασίας,
δο Μιλήσιος Ἰππόδαμος, ἀνέπτυσσε τὰς θεωρίας αὐτοῦ περὶ οἰκοδομή-
σεως πόλεων. Ἐκεῖ ἀνεστρέφοντο δο πατὴρ τῆς Ιατρικῆς Ἰπποκράτης,
δο ἀστιούμος Μέτων, δο μονοικὸς Δάμων, οἱ ζῳγράφοι Μίκων καὶ
Πάναινος, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἰκτῖνος, Καλλικράτης καὶ Μηνοκλῆς καὶ
καὶ δο ἐπιφανέστατος πάντων τῶν καλλιτεχνῶν Φειδίας.

Τοιαῦτα δαιμόνια πνεύματα ἐλάμπουνταν τὴν ἐποχὴν τοῦ Περι-
κλέους· δλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἥκμασεν δο θεῖος φιλόσοφος Πλάτων,
δο ἔξοχος κωμικὸς Ἀριστοφάνης, δο ἴστορικὸς Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι. Διὰ
τοῦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ὠνομάσθη χρυσοῦς αἰών τῆς Ἑλλά-
δος, αἱ δὲ Ἀθῆναι μητρόπολις τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ διδά-
σκαλος δλου τοῦ κόσμου.

§ 72. Τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἐπὶ Περικλέους.—Προοί-
μα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.—Ἀπο-
στασία δυμμάχων

Ἐπὶ Περικλέους τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους εἶχεν
ἔνωθῆ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων· περιελάμβανε δὲ τοῦτο τὴν
Μεγαρίδα, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Φωκίδα, τὴν Λοκρίδα, τὴν Εὔβοιαν,
ἀπάσας τὰς Κυκλαδας πλὴν τῆς Μήλου καὶ τῆς Θήρας, τὰς παρὰ
τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν Προποντίδα, καὶ τὸν Θρακικὸν Βόσπορον
πόλεις, πολλὰς πόλεις τοῦ Εὔξείνου Πόντου, τὰς νήσους καὶ πάσας
τὰς πόλεις τῶν δυτικῶν καὶ τινας τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς
Μικρᾶς Ἀσίας· ἔτι δὲ τὴν Ναύπακτον, τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Ζά-

κυνθον καὶ πολλὰ ἄλλα μέρη. Οὕτω λοιπὸν μία πόλις, αἱ Ἀθῆναι, ἐκνομάρχουν μυριάδων Ἑλλήνων, ὡν δὲν δυνάμεθα νὰ δρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμόν.

Ο Περικλῆς διεροήθη νὰ συγκαλέσῃ εἰς Ἀθῆνας πανελλήριον συνέδριον, προπαρασκευάζων οὕτω τὴν ἔνωσιν σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ μίαν ἀρχήν. Ἐπειμψε λοιπὸν εἴκοσιν ἐπισήμους ἀνδρας, ὅπως καλέσωσι τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο, τοῦ δποίου σκοπὸς ἔμελλε νὰ εἴνε ἡ σύσκεψις ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων περὶ τῶν ἱερῶν, ὅσα κατέκαυσαν οἱ βάρβαροι, περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν εὐχῶν, τὰς δποίας ἔταξαν πρὸς τοὺς θεοὺς οἱ Ἑλληνες, ὅτε ἐπολέμουν πρὸς τοὺς βαρβάρους, καὶ περὶ τοῦ πᾶς δύνανται πάντες οἱ Ἑλληνες νὰ πλέωσιν ἀσφαλῶς τές θαλάσσας καὶ νὰ ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ (Πλοντ. ἐν βίῳ Περικλ. 17). Δυστυχῶς δμως τὸ ὀραῖον καὶ μεγαλεπήβολον τοῦτο σχέδιον τοῦ ἀνδρὸς ἀπέτυχε ἔνεκα τῆς ἀνιδράσεως τῶν Δακεδαιμονίων καὶ λοιπῶν Πελοποννησίων. Καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους τὸ μέγα κράτος τῶν Ἀθηναίων ἥρχισε νὰ καταρρέῃ.

Ἡ υπὸ τοῦ Ἀριστείδου δργανωθεῖσα ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ὡς εἶπομεν, συνίστατο κατ’ ἀρχὰς ἐξ αὐτονόμων πόλεων, τὰ πράγματα δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης διηγόμυνε τὸ ἐν Δήλῳ συνεργόμενον συνέδριον τῶν ἀντιρροσώπων τῶν συμμαχίδων πόλεων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν Ἀθηναίων προϊόντος δμως τοῦ χρόνου οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐπὶ τῶν πόλεων τούτων ἡγεμονίαν μετέβαλον εἰς αὐθαίρετον δεσποτείαν, τοὺς δὲ πρώην συμμάχους των κατέστησαν φόρον ὑποτελεῖς. Ἐντεῦθεν πιρὰ παράπονα ἥκοντο κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐκ μέρους τῶν συμμάχων, οἵτινες ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ ἐπεζήτουν ν ἀνακτήσωσι τὴν αὐτονομίαν των· ή δὲ Σπάρτη, ήτις δυσαρέστως ἐβλεπε τὴν καταπληκτικὴν ἐπίδοσιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐξεμεταλλεύετο τὰς διαθέσεις ταύτας τῶν συμμάχων αὐτῶν καὶ ἐδράτετο πάσης περιστάσεως ὅπως προσβάλῃ τὴν ἀντίζηλόν της ἔστω καὶ πλαγίως.

Ἐν ἔτει 451 π. Χ. τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Κίμωνος είχον συνομολογηθῆ πενταετεῖς σπονδαὶ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης. Μετ’ ὀλίγον δμως τὸ πῦρ ἥναψε, καὶ κατὰ πρῶτον εἰς τὴν γείτονα Βοιωτίαν. Οἱ Βοιωτοὶ προτρεπόμενοι ὑπὸ τῶν Θηρβαίων ἀπεστάτησαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Περικλέους, ἐπει-

ψαν τὸν στρατηγὸν Τολμίδην, μετὰ τῶν ἀρίστων πολιτῶν ὅπως ὑποτάξῃ αὐτούς· ἡτιήθησαν δμως ἐν Κορωνείᾳ (447 π. X.) καὶ ἔπεον ἐν τῇ μάχῃ ὁ στρατηγὸς Τολμίδης, ὁ Κλεινίας, πατὴρ τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ τὸ ἄνθος τῆς ἀθηναϊκῆς νεολαίας· ἡ Βοιωτία, ἡ Λοκρία καὶ ἡ Φωκίς ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.

Μετ' οὐ πολὺ ἀπεστάτησε καὶ ἡ Εὐβοια. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Περικλῆς μετὰ στρατοῦ ἐπῆλθε κατ' αὐτῆς, εὐθὺς ἀτηγγέλθη ὃι ἀπεστάτησαν καὶ τὰ Μέγαρα καὶ ὃι στρατὸς πελοποννησιακὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Πλειστοάνακτα εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν (εἶχον ἥδη λήξην αἱ πενταετεῖς σπονδαί). Ὁ Περικλῆς ἀποβλέψας εἰς τὸν μεγαλείτερον κίνδυνον ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Εὐβοίας καὶ διὰ δωροδοκίας ἔπεισε τὸν Πλειστοάνακτα ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ ταῦτα ἐπαναλαβὼν τὴν κιτὰ τῆς Εὐβοίας ἐκστρατείαν καθυνπέταξεν αὐτὴν δλοσχερῶς· οὐχ ἡττον ἐνόμισεν ὃτι ἡτο ἀνωφελὲς νὰ ἔξακολονθῇ ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς δωρικῆς συμμαχίας πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀθηναϊκῶν κατακτήσεων· δι' ὃ καὶ τῇ συμβουλῇ αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι συνωμολόγησαν ἐν ἔτει 445 πρὸς τὸν Σπαρτιάτας, τριακονταετεῖς σπονδάς, καθ' ἃς οἱ Ἀθηναῖοι κατέλιπον τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κατακτήσεις των, Τροιζῆνα καὶ Ἀχαΐαν, καὶ παρεχώρησαν εἰς τὸν Μεγαρεῖς τὸν λιμένας Νίσαιαν καὶ Πηγὰς καὶ συνήνεσαν ἵνα προσέλθωσιν οὗτοι εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Σάμος, ἡ Χίος καὶ ἡ Λέσβος ἦσαν αἱ μόναι πόλεις τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, αἵτινες διετήρησαν τὰ ἀρχικὰ δικαιώματα τῆς ἐν Δίγλω γενομένης δμοσπονδίας, μετεχειρίζοντο δὲ μάλιστα τούτους οἱ Ἀθηναῖοι ώς φύλακας τῆς ἡγεμονίας των. Ἄλλ' ἐν ἔτει 440 π. X. οἱ Σάμιοι καὶ οἱ Μιλήσιοι ἐρίζοντες περὶ τῆς Ποιήτης περιῆλθον εἰς πόλεμον πρὸς ἀλλήλους. Οἱ Ἀθηναῖοι παρεμβάντες κατὰ πρόσκλησιν τῶν ἡττηθέντων Μιλησίων προσεκάλεσαν ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη νὰ καταπαύσωσι τὴν ἔριδα, ἐπειδὴ δὲ οἱ Σάμιοι δὲν ἐπήκουσαν, ὁ Περικλῆς ἐπῆλθεν μετὰ κραταιοῦ στόλου καὶ ἤγακασε μετὰ ἐννεάμηνον πολιορκίαν τὴν Σάμον νὰ παραδοθῇ, νὰ κρημνίσῃ τὰ τείχη τῆς, νὰ παραδώσῃ τὸν στόλον καὶ δμήρους καὶ νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου· ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς δὲ ὅρους ὑπετάχθησαν καὶ οἱ Βυζάντιοι, οὓς εἶχον κινήσην εἰς ἀποστασίαν οἱ Σάμιοι.

Μετὰ τὴν καταρρόπωσιν τῆς Σάμου δ Περικλῆς θέλων νὰ τιμω-

ρήση τοὺς Μεγαρεῖς, ὃν ἡ ἀποστασία μεγάλως ἐβλαψε τὰς Ἀθήνας, καὶ προβάλλων ὡς πρόφασιν ὅτι δῆθεν οἱ Μεγαρεῖς ὑπεδέχοντο φυγάδας δούλους ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ὅτι ἐκαλλιέργουν μέρος γῆς ἐν μέρει οἰκοῦν καὶ ἐν μέρει ἀμφισβητούμενον μεταξὺ τῶν δύο πολιτειῶν, (Θουν. A. 139), προεκάλεσε ψήφισμα τοῦ δήμου (ἄγγωστον πότε), δι' οὗ ἐπὶ ποιῆθαι θαράτου ἀπεκλείοντο οἱ Μεγαρεῖς ἀπὸ πάντων τῶν λιμένων τοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἀττικῆς. Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἦτο καταστρεπτικώτατον διὰ τοὺς Μεγαρεῖς, διότι κατεδίκαζεν αὐτοὺς εἰς ἐντελῆ ἐμπορικὴν ἀπορίαν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ'.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝΕΚΕΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης (431—338 π. Χ.).

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (431—404 π. Χ.)

§ 73. Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου.

Αἱ τοιακονταετεῖς σπονδαὶ αἱ συνομολογηθῆσαι μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπαρτης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαρκέσωσιν ἐπὶ πολύ. Οἱ Σπαρτιᾶται, ὡς ἀνωτέρῳ εἴπομεν, ἐβλεπον μετὰ ζηλοτυπίας καὶ φθόνου τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐζήτουν τὴν κατάλληλον στιγμήν, δπως περιορίσωσιν αὐτήν. Ἐξ ἄλλου μέρους καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφέροντο δεσποικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους, οὓς εἶχον ὑποβιβάση εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑποτελῶν καὶ οἱ ὄποιοι ὡς ἐκ τούτου ἐκαρδάκουν τὴν κατάλληλον στιγμήν, δπως ἀπαλλαγῶσι τῆς τυραννίας ταύτης τῶν Ἀθηναίων. Ἐν φῷ δὲ τοιαύτῃ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, μικρὸς σπινθῆρος ἥρκει ν' ἀνάγγῃ τὴν φλόγα τοῦ πολέμου καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ γείνῃ τοῦτο. Μετ' οὐ πολὺ ἐξερράγη ὁ μέγας καὶ τρομερὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος, δστις διαρκέσας 27 ἔτη (431—404 π. Χ.) διηγέσει πάντας τοὺς Ἑλληνας εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, παρόξυντεν ὅλα τὰ πάθη καὶ διὰ τελείας ἐξαντλήσεως

τῶν ἡμικῶν καὶ ὑλικῶν πόρων ὀδήγησε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν δλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν. Ἀφορμαὶ δὲ εἰς τὴν ἔκκρηξιν τοῦ πολέμου τούτου ὑπῆρξαν α') ἡ μεταξὺ Κερκύρας καὶ Κορίνθου ἔρις ἐνεκα τῆς Ἐπιδάμνου καὶ β') ἡ ἀποστάσια τῆς Ποτιδαίας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων.

α') Εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας ἔκειτο ἡ Ἐπίδαμνος (νῦν Δυρράχιον), ἀποικία τῶν Κερκυραίων. Ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐλληνικαῖς πόλεσιν, ὑπῆρχον δύο κόμματα, τὸ δημοκρατικὸν καὶ τὸ ἀριστοκρατικόν, ἀτινα ἐστασίαζον ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τέλος οἱ δημοκρατικοὶ ὑπερισχύσαντες ἔξεδίωξαν τοὺς ἀριστοκρατικούς. Οὗτοι ἐνωθέντες μετὰ τῶν γειτόνων βαρβάρων ἐλήπτενον τὸν μείναντας ἐν τῇ πόλει καὶ κατὰ ἔηραν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ δημοκρατικοὶ πιεζόμενοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῆς Κερκύρας· οἱ Κερκυραῖοι δμως ἡρημήσαν νὰ βοηθήσωσι αὐτούς. Τότε κατέφυγον εἰς τὴν Κόρινθον, ἐξ ἣς ἦτο δοκιστής τῆς πόλεως των. Οἱ Κορίνθιοι μασοῦντες τὸν Κερκυραίον, διότι, καίτοι ἥσαν ἀποικοι αὐτῶν, ἐν τούτοις παρημέλουν αὐτοὺς, προθύμως ἐπεμψαν βοήθειαν εἰς τὸν Ἐπιδαμνίους.

Οἱ Κερκυραῖοι ὠργισθησαν διὰ τὴν ἀνάμειν ταύτην τῶν Κορινθίων εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἐπιδάμνου. Ὁδεν διέταξαν τὸν Ἐπιδαμνίους δημοκρατικοὺς νὰ δεχθῶσι τὸν φυγάδας ἀριστοκρατικοὺς καὶ νὰ ἀποπέμψωσι τὴν φροντίδαν τῶν Κορινθίων· ἐπειδὴ δμως οἱ Ἐπιδαμνίοι δὲν ὑπήκουοσαν, ἥλθον μετὰ 40 τριήρων καὶ μετὰ τῶν φυγάδων ἀριστοκρατικῶν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ἐπιδαμνον. Οἱ Κορίνθιοι τότε ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Κερκυραίων καὶ ἐπῆλθον κατ' αὐτῶν μετὰ 75 τριήρων καὶ δισχιλίων ὀπλιτῶν, ἐκ τοῦ ἄλλου δὲ μέρους ἀντεπεξῆλθον οἱ Κερκυραῖοι μετὰ 80 πλοίων. Γενομένης ναυμαχίας παρὰ τὸ Ἀκτιον τοῦ Αμβρακικοῦ κόλπου (434 π. Χ.) οἱ Κορίνθιοι ἡτήμησαν, τὴν αὐτὴν δὲ ἥμέραν παρεδόθη καὶ ἡ Ἐπιδαμνος (Θουκ. A. 29). Ἐπειδὴ δμως οἱ Κορίνθιοι παρεσκευάζοντο δραστηρίως πρὸς νέαν ναυμαχίαν, αἱ δὲ πελοποννησιακαὶ πόλεις ἥσαν πρόθυμοι νὰ βοηθήσωσιν αὐτούς, οἱ Κερκυραῖοι φοβηθέντες ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς Ἀθήνας καὶ ἐξήισαν νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτῶν. Καὶ οἱ Κορίνθιοι μαθόντες τοῦτο ἐπεμψαν πρέσβεις, ἵνα ἐμποδίσωσι τὸν Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσιν εἰς τὴν συμμαχίαν των τὸν Κερκυραίους. Οἱ Ἀθηναῖοι δμως θεωροῦντες ἀφεντον τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ περιέλθῃ

εἰς τὴν πελοποννησιακὴν συμμαχίαν ἡ Κέρκυρα, πόλις ἔχουσα ἵσχυρὸν ναυτικὸν, ἐδέχθησαν τοὺς Κερκυραίους καὶ ἐποίησαν πρὸς αὐτὸὺς ἐπιμαχίαν, ἔδωκαν δὲ εἰς βοήθειαν αὐτῶν 10 ταῦς καὶ κατόπιν ἑτέρας 20.

Οἱ Κορίνθιοι, ἐπειδὴ ἡσαν παρεσκευασμένοι, ἐπλευσαν καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Κερκυραίων, παρὰ τὰ Σύβοτα δέ, ἀνατολικῶς τῆς Κερκύρας, συνηφθῇ κρατερὰ ναυμαχία (432 π. Χ.). Καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν ἐνίκων οἱ Κορίνθιοι, διτε δῆμος μετέσχον τοῦ ἀγῶνος καὶ αἱ ἀττικαὶ τριηρεῖς, οἱ Κορίνθιοι ἡραγκάσθησαν ὥρᾳ ὑποχωρήσωσιν, ἀμφότερα δὲ τὰ διαμαχόμενα μέρη ἀντεποιοῦντο τῆς τίκης καὶ ἐστησαν τρόπαιον.

β) Οἱ Κορίνθιοι ἐκδικούμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἐκίνησαν εἰς ἀποστασίαν τὴν Ποτίδαιαν, ἡτις ἦτο μὲν ἀποικία τῶν Κορινθίων ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης, ἀλλὰ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν ἀποστασίαν ἐπεμψαν 70 τριηρεῖς καὶ τρισχιλίους δρόπλιτας, νικήσαντες δὲ τούς τε ἀποστατήσαντας Ποτιδαιάτας καὶ τοὺς εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἐλθόντας Κορινθίους ἐποιλιόρκησαν τὴν πόλιν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ.—Τότε οἱ Κορίνθιοι πέμψαντες εἰς Σπάρτην κατηγόρουν τοὺς Ἀθηναίους ὡς λύσαντας τὰς τριακοντούτοις σπονδάς. Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Κορινθίων συνεκλήθη ἐν Σπάρτῃ συνέδριον ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς δωρικῆς συμμαχίας. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ ἐγένοντο πολλαὶ κατὰ τῶν Ἀθηναίων κατηγορίαι ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Αἰγινητῶν. Ὁ συνετὸς βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Αρχίδαμος ἡραγρωδίζων τὴν μεγάλην τῶν Ἀθηναίων δύναμιν καὶ πρὸ πάντων τὴν ναυτικὴν συνεβούλευσε ν' ἀποφύγωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸν πόλεμον καὶ τὰ προετοιμασθῶσι δι' αὐτὸν συνδέοντες συμμαχίας. Ὁ ἔφορος δῆμος Σθετελαΐδας ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ πλειοψηφία τοῦ συνεδρίου. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Σπαρτιᾶται, κατὰ τὴν καθιερωμένην συνήθειαν, ἐζήτησαν χρησμὸν παρὰ τοῦ δελφικοῦ μαντείου, ἡ δὲ Πυνθία ἐχρησμοδότησεν αὐτοῖς δρητῶς διτὶ θὰ νικήσωσιν, ἐὰν πολεμήσωσι μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεων, καὶ διτὶ διθεός θέλει βοηθήσῃ αὐτὸὺς (Θουκ. Α. 118). Οὕτω λοιπὸν ἀπεφασίσθη δι πόλεμος. Ἰνα δῆμος οἱ Σπαρτιᾶται κερδίσωσι χρόνον εἰς προετοιμασίας, ἐπεμψαν πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπλήτησαν ἥνα οἱ Ἀθηναῖοι ἐκδιώξωσι τὸ

«Κυλώνειον ἄγος» ἦτοι πάντας τοὺς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καταγομέρους, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ Περικλῆς.¹ Άληθῶς καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνθερμότεροι θαυμασταὶ τοῦ Περικλέους δὲν ἦδύναντο νὰ ἴδονται μηνημεῖον τοῦ μεγαλείου τοῦ Περικλέους περιφανέστερον τοῦ μηνημείου τούτου, ὅπερ ἴδονται οἱ Σπαρτιᾶται. Διὰ τῆς εἰρημένης ἀξιώσεώς των οἱ Σπαρτιᾶται ὠμολόγουν τρόπον τινὰ διτὶ δὲν ἐφοβοῦντο τὰς Ἀθήνας, ἐὰν ἡ κυβέρνησις αὐτῶν ἀπεσπάτο ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Περικλέους. Εἰς τὴν ἀξιώσιν ὅμως ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι ἀντέταξαν ν' ἀποκαθάρωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰ ἐν τῇ χώρᾳ των διαπραχθέντα δύο ἄγη, τὸ τοῦ Ταινάρου καὶ τὸ τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς (Θουν. A. 128) (¹). Οἱ Σπαρτιᾶται ἀποτυχόντες τοῦ σχεδίου των ἔπειμφαν νέαν προεσβείαν, δι' ἵς ἀπήγιον τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ποτιδαίας, τὴν ἀπόδοσιν αὐτορομίας εἰς τοὺς Αἰγαῖνας καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ κατὰ τῶν Μεγαρέων ψηφίσματος (Θουν. A. 139). Ἀφ' οὗ δὲ καὶ ἡ ἀπαίτησις των αὕτη ἀπερρίφθη, ἔστειλαν καὶ τρίτην προεσβείαν, ἥτις ἔφερεν οἰονεὶ τὸ τελεσίγραφον τῆς Σπάρτης. Δι' αὐτοῦ οἱ Σπαρτιᾶται ἐδήλουν διτὶ τότε καὶ μόνον δέχονται νὰ διατηρήσωσι τὴν εἰρήνην, ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι ὀφήσωσι τοὺς Ἑλληνας αὐτονόμους ἀποδίδοντες τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς συμμάχους. Ἄλλα καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπαίτησιν ἀπέρριψαν οἱ Ἀθηναῖοι τῇ προτάσει τοῦ Περικλέους. Οὕτω λοιπὸν δὲν ὑπελέπετο ἢ ἡ ἔναρξις τοῦ πολέμου, εἰς τὸν δρόπον οἱ Σπαρτιᾶται κατήρχοντο ὡς πρόμαχοι δῆθεν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

Ἡ ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐγένετο ὡς ἔξῆς· τὸ ἔαρ τοῦ 431 π. Χ. τριακόσιοι Θηβαῖοι εἰσέβαλον ἐν καιρῷ τυπιδὸς εἰς τὰς Πλαταιάς, πόλιν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Πλαταιεῖς νομίζοντες διτὶ οἱ εἰσβαλόντες ἥσαν περισσότεροι, ἡσύχαζον κατ' ἀρχὰς καὶ ἥλθον εἰς διαπραγμάτεύσεις μετ' αὐτῶν. Ἐννοήσατες δόμως κατόπιν διτὶ οἱ Θηβαῖοι ἥσαν δλίγοι, ἐπέπεσον κατ' αὐτῶν καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ συνέλαβον ζῶντας, τοὺς δρόποις κατόπιν ἔσφαξαν· συγχρόνως δὲ ἐζήτησαν καὶ παρὰ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν. Οἱ

(1) Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀνατρεπτικῶν σκευωριῶν τοῦ Παυσανίου οἱ Εὔλωτες εἰχον ὑποσῆ ὀδιγμοὺς ὡμοτάτους. Τινὲς τούτων κατέφυγον ὡς ἱκέται εἰς τὸ ἐρόν τοῦ Ποσειδῶνος, βίᾳ ὅμως ἀποοπασθέντες κατεσφάγησαν. Εἰς τὸ ἀροσιούργημα δὲ τοῦτο ἀπεδίδετο καὶ ὁ φοιβερὸς σεισμός, ὃστις κατέστρεψε τὴν Σπάρτην τῷ 464. Τὸ ἄγος δὲ τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς ἦτο τὸ περὶ τὸν Παυσανίαν.

Αθηναῖοι μαθόντες τὰ συμβάντα καὶ βλέποντες ἐπικείμενον τὸν πόλεμον, συνέλαβον τοὺς Βοιωτούς, δοσοὶ ἡσαν ἐν τῇ Ἀττικῇ, στρατεύσαντες δὲ εἰς Πλαταιὰς εἰσῆγαγον εἰς τὴν πόλιν σῖτον καὶ φρουρούς, τὰς δὲ γυναικας, τοὺς γέροντας καὶ τὰ παιδία ἔξαπέστειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο ἐκατέρωθεν ἐπέσπευσαν τὰς παρασκευάς. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον συμμάχους τοὺς Πελοποννησίους πάντας, πλὴν τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, ἕτα δὲ τοὺς Μεγαρεῖς, Βοιωτούς, Φωκεῖς, Δοκιδούς, Ἀμφρακιώτας, Λευκαδίους, Ἀνακτορίους. Σύμπασα ἡ δύναμις αὐτῶν ἀνήρχετο εἰς 90 καὶ πλέον χιλ. δριτῶν. κοινὸν ταμεῖον δὲν εἶχον, ἀλλ᾽ ἔκαποι ἡσαν ὑπόχρεοι νὰ ἔχωσι τὸν δριτισμόν των καὶ νὰ συντηρῶνται ἴδιᾳ δαπάνῃ. Ἐξ ἀλλού μέρους οἱ Ἀθηναῖοι ἐστηρίζοντο εἰς τὸ μέγα αὐτῶν κράτος· εἶχον δύναμιν ὑπὲρ τὰς 30 χιλ. δριτῶν, ἐν οἷς 1200 ἵππεις· εἶχον 300 τριήρεις ἐισιμούς πρὸς ἀπόπλουν· εἶχον ἐνότητα ἐν τῇ πολεμικῇ ἐνεργείᾳ, 1000 τάλαντα ἐπισιάν πρόσσοδον καὶ 6000 τάλαντα ἀποθεματικὸν κεφάλαιον, καὶ σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀξίας 500 ταλάντων.

Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου.—Δεκαετής ἡ Ἀρχιδάμειος πόλεμος
(431—421 π. Χ.)

37ος

§ 74. Πρώτον ἔτος τοῦ πολέμου.

Ολίγον μετὰ τὴν ἀντέρῳ πρᾶξιν τῶν Θηβαίων οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ σύμμαχοι συνηθροίσθησαν ἐν τῷ Ισθμῷ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου. Ἐκεῖ δὲ Ἀρχιδάμος διὰ λόγου συντόμου ὑπέμυησεν ὅτι ἐκσιρατεύοντιν ἐναντίον πόλεως ἰσχυροτάτης, συνέστησε δὲ τάξιν καὶ πειθαρχίαν· ἐπειτα δὲ πρὸν ἡ εἰσβάλλη εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔκαμε τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν πέμψας εἰς Ἀθήνας ἄγγελον ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἐνδώσωσιν· ἀλλ οὗτοι ἐν συνοδείᾳ ἀπέπεμψαν ἔξω τῶν δρίων τῆς Ἀττικῆς τὸν ἄγγελον, δστις καθ' ἥν σιγμὴν ἀπεχωρίζετο ἀπὸ τῶν συνοδευόντων αὐτὸν εἰπεν «ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἑλλησι μεγάλων κακῶν ἀρξεῖ» (Θουκ. B. 11 καὶ 12).

Τότε δὲ Ἀρχιδάμος μετὰ 60 χιλ. ἀνδρῶν (τῶν 2]3 τῆς δλῆς δυνάμεως) εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικήν, ἥν ἤρχισε νὰ δενδροτομῇ καὶ νὰ ἐρημώνῃ. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀρχῶν κατὰ συμβουλὴν τοῦ Περικλέους

εἰσεκόμιαν ἄπαντα τὰ κινητὰ αὐτῶν πράγματα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἥλθον καὶ κατέψησαν ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν. Ἐν ω̄ δὲ ὁ Ἀρχίδαμος κατέστρεψε τὴν Ἀττικήν, ὁ Περικλῆς ἔπειταν 100 τριήρεις, εἰς ὃς προσετέθησαν καὶ 50 περικυραῖαι, εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ κατέστρεψεν αὐτά. Τούτουν ἔνεκα οἱ Πελοποννήσιοι, ἐπειδὴ καὶ τροφαὶ ἔξελιπον, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς· ἔτεραι δὲ 30 ἀττικαὶ τριήρεις ἐδήλουν τὴν Λοκρίδα. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Πελοποννήσιων οἱ Ἀθηναῖοι ἔξεβαλον ἐκ τῆς Αλγίνης τοὺς Αλγυρήτας μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων καὶ ἔπειταν κληρούχους Ἀθηναίους. Εἰς τοὺς ἐκδιωχθέντας Αλγυρήτας οἱ Σπαρτιᾶται ἔδωκαν πρὸς κατοικίαν τὴν Θυρέαν μεταξὺ Λακωνικῆς καὶ Ἀργονοῦ. Τὸ φθιτόπωρον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτος ὁ Περικλῆς εἰσέβαλε μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτήν.

§ 73. Δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου.—Λοιμὸς ἐν Αθήναις.—Θάνατος τοῦ Ηερικλέους.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (430 π. Χ.) καὶ πάλιν ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατέστρεψεν αὐτήν, ὁ δὲ Περικλῆς ἔπλευσε μετὰ 100 τριήρων, εἰς ὃς προσετέθησαν καὶ 50 τῶν Χίων καὶ τῶν Δεσπίων, καὶ ἐλεηλάτει τὴν Ἐπίδανδρον καὶ ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Τότε δῆμος ἐνέσκηψεν εἰς Ἀθήνας φοβερὸς λοιμός, ἔνεκα τοῦ δποίουν δ Ἀρχίδαμος ἔσπευσε ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς, μείνας ἐν αὐτῇ μόνον 40 ἡμέρας. Ὁ λοιμὸς οὗτος ἐλέγετο ὅτι ἥλθεν ἐξ Αλγύπτων· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐνεφανίσθη ἐν Πειραιεῖ, ἐπειτα δὲ μετεδόθη καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὴν φθοροποιὸν ταύτην ύσσον, ἵσ τὰ γιωρίσματα λεπτομερῶς περιγράφει ὁ Θουκυδίδης (Β' 47-54), ἐπηρύξησεν δὲ περιβολικὸς καύσων, αἱ ἐκ τοῦ πολέμου ταλαιπωρίαι καὶ ἡ συσσώζευσις πολλοῦ πλήθους ἀνθρώπων διαιτωμένων ἐν στεγῷ χώρῳ καὶ ἐν πυργοῖς καλύβαις. Διήρκεσε δὲ ὁ λοιμὸς ἐπὶ τριετίαν καὶ ἐπροξένησε μεγίστην φθοράν.

Ἐπειδὴ δ λοιμὸς ἐνέσκηψε καὶ εἰς τὰ πλοῖα, δ Περικλῆς ἤναγκασμη Ῥᾳ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι δυσφοροῦντες ἐκάπιζον τὸν Περικλέα ως αἴτιον τῶν συμφορῶν· καθήρεσαν αὐτὸν τῆς στρατηγίας καὶ κατεδίκασαν εἰς 15 ταλάντων πρόστιμον. Μετ' δὲ-

γον ὅμως μεταγνόντες ἔξέλεξαν καὶ αὖθις τὸν Περικλέα στρατηγὸν καὶ ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν τὰ πράγματα τῆς πόλεως.

Ο Περικλῆς, καὶ τοι ἀπώλεσε τὸν περισσοτέρους συγγενεῖς τον ἐκ τοῦ λοιμοῦ, ὅμως διετήρησεν ἀκμαῖον τὸ φρόνημα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς του. Μόγον ὅτε ἀπώλεσε καὶ τὸν τελευταῖον νίον του Πάραλον, ἀνελύθη εἰς δάκρυα καθ' ἣν στιγμὴν ἔθετεν εἰς αὐτὸν τὸν νεκρικὸν στέφανον (Πλοντ. ἐν βίῳ Περ. 36) Τέλος προσέβαλε καὶ αὐτὸν δ λοιμὸς οὐχὶ δξέως, ἀλλὰ δίκην κρυφίον δηλητηρίου, δπερ κατὰ μικρὸν κατηράλωσεν ἀπάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Ο μέγας ἀσθενὴς κατέκειτο κλίνηρης καὶ οἱ περιστοιχίζοντες αὐτὸν κάλλιστοι ἐκ τῶν συμπολιτῶν καὶ φίλων του ἀπαραμύθητοι διηρώτων ἀλλήλους τί ἔμελλον ν' ἀπογείνωσιν αἱ Ἀθῆναι ἄνευ τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης ἡκτυνοβόλει ἐκ διαλειμμάτων ἡ ψυχικὴ δύναμις τοῦ ἀνδρός. Μιαν τῶν ἡμερῶν οἱ παρακαθήμεροι νομίζοντες διτὸς ἀσθενὴς δὲν εἶχε τὰς αἰσθήσεις του, ὁμίλουν περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς καὶ περὶ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ πράξεων καὶ τροπαίων· αἴφνης δ Περικλῆς ἡγέρθη καὶ στραφεὶς πρὸς αὐτὸν εἶπεν διτὸς λησμονοῦσι τὸ μέγιστον καὶ κάλλιστον διτὸς ἐξ αἰτίας του οὐδείς ποτε τῶν Ἀθηναίων περιεβλήθη μέλαν ἱμάτιον. Κατὰ ταῦτα δχι τὴν μεγαλοφυῖαν του οὕτε τὴν τικηφόρον στρατηγίαν του ἐθεώρει ὡς τὸ ἀριστον τῶν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τὴν σωφροσύνην του, τὴν ἐγκράτειάν του καὶ τὴν προνοητικὴν σύνεσιν. Ἡδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ περὶ ἑαυτοῦ διτὸς καὶ αἱ φαρμακωδέστεραι τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπάλων οὐδέποτε παρέσυραν αὐτὸν εἰς ἀντεκδίκησιν. Ἀπέθαρε δὲ δ μέγας οὗτος ἀνὴρ τὸ φθινόπωρον τοῦ 429 π. Χ. καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἔξω Κεραμεικῷ ἐγγὺς τοῦ μεγάλου πολυανδρίου τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων Ἀθηναίων⁽¹⁾:

Ο θάνατος τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε μέγιστον καὶ ἀνεπινόρρθωτον δυστύχημα διὰ τὰς Ἀθῆνας. Ἐκτοτε ἡ διοικησις τῆς πόλεως παρεδόθη εἰς χεῖρας φαύλων καὶ ἀσυνειδήτων δημαγωγῶν, οἵτινες ἐξῆπτον ἔτι μᾶλλον τὰ πάθη τοῦ λαοῦ καὶ ἐξώθουν αὐτὸν εἰς ἀπονεοντέμενα διαβήματα.

(1) Ἰδε θαυμάσιον ἐγκύμιον τοῦ Περικλέους ἐν Θουν. B. 65.

**§ 76. Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Πλαταιῶν.—
Νίκαι Φορμίωνος.—Παράδοσις τῆς Ποτι-
δαίας.—Ἀποστασία τῆς Λέσβου.—
Σφαγαὶ ἐν Κερκύρᾳ.**

Τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Δακεδαιμόνοι φοβούμενοι τὸν λοι-
μὸν δὲν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικήν, ἀλλ᾽ ἐστράτευσαν ὑπὸ τὸν Ἀρ-
χαῖον ἐναντίον τῶν Πλαταιῶν καὶ περιτειχίσαντες αὐτὰς ἐπολιόρ-
κονν. Οἱ πολιορκούμενοι 400 Πλαταιεῖς καὶ 80 Ἀθηναῖοι καὶ 110
σιτοποιοὶ γυναῖκες ἐνεκαρτέρουν. Ἐπειδὴ δῆμος ἡ πολιορκία παρετείνετο
καὶ αἱ τροφαὶ ἔξελιπον οἱ πολιορκούμενοι ἐπεχείρησαν νύκτα τινὰ
ἀσέληνον καὶ βροχερὰν νὰ ἔξελθωσι διὰ κλιμάκων. Καὶ κατώρθωσαν
μὲν νὰ ἔξελθωσι 220, οἱ λοιποὶ δῆμοι ἐννοηθέντες ἡμποδίσθησαν
καὶ βιασθέντες ἤραγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι (427 π. X.). Οἱ Δα-
κεδαιμόνοι ἐσφαξαν ἀνηλεᾶς καὶ ἀπανθρώπως ἀπαντας τοὺς ἀν-
δρας, 200 Πλαταιεῖς καὶ 25 Ἀθηναίους, τὰς δὲ γυναῖκας ἐξηνδρα-
πόδισαν, τὴν δὲ πόλιν κατέσκαψαν, πλὴν τῶν ναῶν, καὶ παρέδωκαν
τὴν γῆν εἰς τὸν Θηβαίους.

Τῷ 429 π. X. οἱ Ἀμβρακιῶται, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ καὶ τῶν Πελο-
ποννησίων, ἔξεστράτευσαν κατὰ τῶν Ἀκαρνάνων, οἵτινες ἦσαν σύμ-
μαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ᾽ δικαρώτατος τῶν Ἀθηναίων ναύαρχος
Φορμίων, δοτις ἡτο προσωριμούμενος ἐν Ναυπάκτῳ μετὰ 20 τριή-
ρων κατερανμάχησε πρῶτον τὸν ἐκ 47 πλοίων στόλον τῶν Κοριν-
θίων καὶ Σικουνίων, δοτις ἐπλεεν εἰς βοήθειαν τῶν Ἀμβρακιωτῶν,
κυριεύσας 12 πλοῖα. Μετ᾽ ὅλιγον ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Φορμίωνος ἔτε-
ρος πελοποννησιακὸς στόλος ἐξ 77 πλοίων. Καὶ κατὰ τὴν δευτέρεαν
ταύτην πρὸ τῆς Ναυπάκτου ναυμαχίαν δὸς Φορμίων ἥδυνήθη μεθ᾽
ὅλον τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων τον καὶ διὰ μόνης τῆς στρατη-
γικῆς τον δεξιότητος νέαναγκάσῃ τὸν πολεμίους νὰ ὑποχωρήσωσι,
βεβαιώσας οὕτω λαμπρῶς τὴν θαλασσίαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηναίων.
Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους (429 π. X.) παρεδόθη καὶ
ἡ Ποτίδαια εἰς τὸν Ἀθηναίους.

Τῷ 428 π. X. ἀπεστάτησεν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἡ Λέσβος. Τοῦτο
σφόδρα ἐτάραξε τὸν Ἀθηναίους, διότι ἡ Λέσβος εἶχε νοτικὸν καὶ
πεζικὴν δύναμιν ἀξιόλογον. Πάραντα λοιπὸν ἐπεμψαν 40 τριήρεις, μετ᾽

οὐ πολὺ δὲ καὶ 1000 δρακόντες ὑπὸ τὸν Πάχητα καὶ ἐποιούσθησαν τὴν Μυτιλήνην καὶ κατὰ ἔηράν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Οἱ Μυτιληναῖοι πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ὑπὸ τῶν πρὸς ἀλλήλους διχονοιῶν παρέδωκαν διὰ συνθήκης τὴν πόλιν εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Πάχητα, συγχρόνως δὲ ἐπεμψαν εἰς Ἀθήνας πρόσβεις περὶ εἰρήνης. Λιστυχῶς τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὸν θάτιον τοῦ Περικλέους διηρύθυνον, ὡς εἴπομεν, φαῦλοι καὶ ἀσυνείδητοι δημαγωγοί, μάλιστα δὲ ὁ βίασος καὶ ωμὸς βυρρασοδέψης Κλέων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξωθούμενοι ὑπὸ τοῦ Κλέωνος ἐψήφισαν νὰ φονευθῶσι πάντες οἱ Μυτιληναῖοι ἡβηδόν, ὥστα γείνωσι παράδειγμα καὶ εἰς τὸν ἄλλους συμμάχους τὴν ἀκόλουθον ὅμως ἡμέραν ἐμετρίασαν τὴν σκληρῷαν καὶ ἀπάνθρωπον ἐκείνην ἀπόφασιν ἐκδόντες δεύτερον ψήφισμα ἡπιώτερον, νὰ φονευθῶσι μόνον οἱ πρωταίτοι. Οὗτοι ἀνεργόμενοι εἰς χιλίους ἐπέμφθησαν ὑπὸ τοῦ Πάχητος εἰς Ἀθήνας, δῆπον ἐφονεύθησαν. Τὰ τείχη τῆς Μυτιλήνης ἐκρημνίσθησαν, αἱ νῆσοι παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἀθηναίους, οἱ ἀγροὶ διενεμήθησαν εἰς 3000 κιλοσύγχων Ἀθηναίων, οἱ δὲ Λέσβιοι ἐργαζόμενοι τὴν γῆν ὑπεκρεώθησαν νὰ πληρώνωσιν ἐτήσιον φόρον.

Ο πόλεμος ἐκατέρωθεν διεξήγετο μετ' ἀγριότητος καὶ σκληρότητος μεγίστης. Εἴς τὰς διαφόρους πόλις ἐστασίαζον ἀδιακόπως οἱ δύο μερίδες, ἡ δημοκρατικὴ καὶ ἡ ἀριστοκρατικὴ. Τρομερὰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ στάσις ἐν Κερκυρᾷ, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ δημοκρατικοὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων προέβησαν εἰς ἀνηκεῖς σφραγῖς κατὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν (425 π. X.).

380 § 77. Κατάληψις τῆς Ηὔλου.

Αἱ ἐν Ἑλλάδι ἔριδες μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Οἱ Λεοντῖνοι πολεμόμενοι ὑπὸ τῶν Συρακουσίων ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφ' ἐνὸς μὲν σκοποῦντες νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐκ Σικελίας κομιδὴν σίτου εἰς Πελοπόννησον, ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ μειζόνων δρεγόμενοι, κατὰ Θουκυδίδην, τ. ἔ. ἔχοντες κατὰ νοῦν νὰ κυριεύσωσι τὴν ὁραίαν ἐκείνην νῆσον, ἐπεμψαν κατὰ πρῶτον ἦδη (427 π. X.) εἶκοσι ναῦς ὑπὸ τὸν Αάχητα καὶ τὸν Χαροιάδην, ἐπειτα δὲ τῷ 425 π. X. ἐτέρας τεσσαράκοντα ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ τὸν Σοφοκλέα. Ἡν ὡς δὲ ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς περιέπλεον

τὴν Πελοπόννησον, ὁ ἔξοχος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης, δοτις τότε ἐπέβαινεν ἐπὶ τοῦ στόλου ὡς ἀπλοῦς ἴδιωτης, προέτεινεν εἰς αὐτὸν τὰ καταλάβωσι τὴν Πύλον καὶ τὰ τειχίσωσιν αὐτήν, ἵνα ἐκ ταύτης ὁρμῷμενοι οἱ Μεσσήνιοι βλάπτωσι τὴν Λακωνικήν. Ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς δὲν ἐπείσθησαν εἰς τοῦτο καὶ ἐσκόπουν τὰ ἔξακολουθήσωσι τὸν πλοῦν, δτε ἐπισυμβᾶσα τρικυμίᾳ ἥναγκασεν αὐτὸν τὰ προσορμισθάσιν εἰς Πύλον. Τότε ἀπεφάσισαν καὶ ἐτείχισαν τὴν Πύλον, ἔμεινε δ' ἐν αὐτῇ ὁ Δημοσθένης μετὰ μικρᾶς φρουρᾶς καὶ 5 πλοίων, ἐν ᾧ δὲ λοιπὸς στόλος ἀπέπλευσε διευθυνόμενος εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σικελίαν (Θουκ. 4. 4).

Οἱ Σπαρτιάται, μαθόντες τὴν κατάληψιν τῆς Πύλου καὶ αἰσθανόμενοι καλῶς τὸν κίρδυνον, ἐπεμψαν στόλον καὶ προσέβαλον καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὸν Δημοσθένην, συγχρόνως δὲ ἀπεβίβασαν καὶ 420 ὀπλίτας ἐκ τῶν ἀρίστων ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος κειμένης τῆσον Σφακτηρίας. Ἡ μικρὰ φρουρὰ τοῦ Δημοσθένεος ἀντέταξε κραταιὰν ἀμυναρ, δτε πλεύσασαι ἐγκαίρως 50 ἀττικαὶ τριήρεις ἐκ Ζακύνθου ἐπετέθησαν κατὰ τὸν ἐχθρικῶν νεῶν καὶ ἄλλας μὲν συνέλαβον, ἄλλας δὲ ἔξωθησαν εἰς τὴν ξηράν, ἐπειτα δὲ περιεκύλωσαν καὶ τὴν Σφακτηρίαν καὶ ἐποιορχησαν τοὺς ἐν αὐτῇ 420 Σπαρτιάτας.

Βλέποντες τότε οἱ Σπαρτιάται διὰ δὲν ἐπῆρχεν οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας διὰ τοὺς ἐν τῇ τήσῳ ἀποκεκλεισμένους, πρὸς μὲν τὸν Δημοσθένην ἐποίησαν ἀνακωχήν, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ἐπεμψαν πρέσβεις προτείνοντας εἰρήνην· οἱ Ἀθηναῖοι δικαῖοι καὶ ἐισήγησιν τοῦ ἀδλίουν δημαγωγοῦ Κλέωνος ἀντέταξαν τόσον τραχεῖς δρους, ὥστε αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν ταχέως καὶ τοιοντορόπως οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάκτισαν μίαν σπουδαίαν εὐκαίριαν τοῦ τὰ καταπαύσωσι τὸν πόλεμον ἐντίμως καὶ ἐπωφελῶς διέσαντούς.

Ἄλλος δὲ οἱ πολιορκία τῶν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ παρετείνετο καὶ εἰς τοὺς ἐν Πύλῳ Ἀθηναίους καθίστατο ἐπίπονος ἔνεκεν ἐλλείψεως τροφῶν καὶ ὅδατος. Μαθόντες δὲ οἱ ἐν τῇ Αθήναις διὰ δὲν Πύλῳ στρατός των ἐταλαιπωρεῖτο καὶ διὰ τολμηρῶν κολυμβητῶν Εἰλώτων, ἐπειδὴ ἐφορούντο τροφαὶ διὰ τολμηρῶν κολυμβητῶν Εἰλώτων, ἐπειδὴ ἐφορούντο μήπως ἐπελθόντος τοῦ χειμῶνος ἀναγκασθῶσι τὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν, μετεμελοῦντο διότι δὲν ἐδέχθησαν τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ Κλέων τότε ἥρχισε τὰ κατηγορῆ τοὺς

σιρατηγοὺς ὡς ἀνικάνους, βλέπων δὲ πόδες τὸν Νικίαν ἔνα τῶν σιρατηγῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου εἶπεν· «Ἐάν οἱ σιρατηγοὶ ἥσαν ἄνδρες, εὔκολον θὰ ἦτο πλεύσαντες μετὰ μικρᾶς δυνάμεως νὰ αἰχμαλωτίσωσι τοὺς ἐν τῇ νήσῳ». Ὁ Νικας θέλων νὰ τιμωρήσῃ τὴν κομπορ φημοσύνην τοῦ μισητοῦ δημαγωγοῦ ἔσπευσε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς εὐκαιρίας, δηλώσας δὲ παραιτεῖται τὴν σιρατηγίαν καὶ προτείνας ν' ἀραιτεθῇ αὐτῇ εἰς τὸν Κλέωνα. Ὁ Κλέων, νομίζων δὲ τὸν Νικίας ἡστειεύετο, ἐδέχθη κατ' ἀρχὰς τὴν πρότασιν, ἀλλὰ κατόπιν προσεπάθει νὰ ὑπεκφύγῃ· ἐπιμένοι τος δύμας τοῦ δήμου ἡραγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος ἐκαυχήθη δὲ τὸς 20 ἡμερῶν θὰ φορεύσῃ ἢ θὰ φέρῃ εἰς Ἀθήνας ζῶντας τοὺς ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ. Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία ἐγέλασε διὰ τὴν πουφολογίαν τοῦ ἀνθρώπου, οἱ σωφρονέστεροι δύμας ἡραγκαστήθησαν, διότι ἥλπιζον δὲ τὸν δύο καλῶν ἥθελε συμβῆ, ἢ θὰ κατώρθωντεν ὁ Κλέων δὲ τι μετ' ἀλαζονείας ὑπεσχέθη, ἢ ἥθελον ἀπαλλαγῆ οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἀθλίου αὐτοῦ δημαγωγοῦ· ἐνηργησεν δύμας ὁ Κλέων ἵνα ἐκλεχθῇ συστράτηγος αὐτοῦ καὶ ὁ Δημοσθένης (Θουκ. 4. 26—28).

Ἡ τύχη ηύνοησεν τὸν δημαγωγὸν ὥστε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀλαζονήν του ὑπόσχεσιν. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας πυρκαϊ ἐκραγεῖσα κατέκανες μέγα μέρος τοῦ δάσους τῆς Σφακτηρίας, δὲ Δημοσθένης εἶχε παρασκευάσῃ πάντα τὰ διὰ τὴν ἔφοδον ἀπαιτούμενα. Ὡτε δὲ ἀφίκετο εἰς Πύλον ὁ Κλέων, ἐνωθεὶς μετ' αὐτοῦ ὁ Δημοσθένης ἐπέβη ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Μάχη πεισματώδης ουρήφθη. Εκτῶν 420 Σπαρτιατῶν οἱ 128 ἐφορεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ 292 κυκλωθέντες πανταχόθεν ἡραγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν καὶ ἐντὸς τῶν 20 ἡμερῶν, ὡς εἶχεν ὑποσχεθῆ ὁ Κλέων, ἀπήχθησαν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφυλακίσθησαν, τῶν Ἀθηναίων δηλωσάντων δὲ τὰ φορεύσωσιν αὐτούς, ἐάν οἱ Λακεδαιμόνιοι εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Ἀιτικήν· εἰς δὲ τὴν Πύλον ἐστάλη φρουρὰ Μεσσηνίων, ἵτις μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἐπεχείρει ἐπιδρομὰς εἰς τὴν περίοικον χώραν. Ἡ αἰσία ἐκβασίς τοῦ ἀγῶνος ὠφείλετο βεβαίως εἰς τὴν σοφὴν ἐπίνοιαν καὶ τὴν ἐπιτηδείαν ἐνέργειαν τοῦ Δημοσθένους, ἐν τούτοις ὁ Κλέων ἐφώναξε λέγων δὲ τὸ κατόρθωμα ἀνῆκεν εἰς αὐτόν, ἐκτοτε δὲ ἐφαντάζετο ἔαυτὸν καὶ μέγαν σιρατηγόν.

Οἱ Ἀθηναῖοι πανταχοῦ ἥσαν ἥδη νικηταί· ἐκνούσευοαν τὰ Κύθηρα, κατέλαβον τὸ ἐπίνειον τῶν Μεγάρων Νίσαιαν καὶ περιέστειλαν τοὺς

Κορυθίους ἐν τῇ ἴδιᾳ αὐτῶν πόλει. Διὰ τῶν κτήσεών των λοιπὸν καὶ τῆς ραντικῆς δυνάμεως περιεζώνυνον δσημέραι στενάτερον τὴν Πελοπόννησον.

**§ 78. Θάνατος τοῦ Βρασίδου καὶ τοῦ Κλέωνος.—
Νικίειος εἰρήνη.**

39 αχ

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 424 π. Χ. ἡ εὐτυχία τῶν Ἀθηναίων μεταστρέψεται. Διανοηθέντες οὗτοι νὰ τάξωσι τὴν Βοιωτίαν ὑπὸ τὴν συμμαχίαν των ἐστράτευσαν καὶ ἀντῆς, ἀλλὰ ἐν τῷ μερῷ παρὰ τὸ Δίηλιον μάχῃ ἡττήθησαν δλοσχερῶς (Θουκ. Δ. 96). Προσέτι δὲ ὁ γενναῖος καὶ μεγαλεπήβολος στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων Βρασίδας ὁ διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἐπονομασθεὶς Ἀχιλλεὺς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, θέλων τὸ ἀπομακρύνη τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου, ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ὅπου ὑπῆρχον πολλαὶ πόλεις σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ἐν ἔτει λοιπὸν 424 π. Χ. μετὰ 1700 δπλιτῶν διὰ τῆς Ανατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλίας ἥλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ δὲ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκου διὰ τῆς συνέσεως, τῆς προχότητος καὶ τῶν μειλιχίων τρόπων του ἀπέσπασεν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων πλείστας πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκνόιενε καὶ τὴν Ἀμφίπολιν, ἣντις ἦτο ἡ κυριωτάτη τῶν ἐκεῖ ἀθηναϊκῶν κτήσεων. Ὁ ιστορικὸς Θουκυδίδης, ὃς τις ἦτο ἀρχηγὸς ραντικῆς μοίρας, εὑρισκόμενος παρὰ τὴν Θάσον εὐθὺς ὡς ἔμαθε τὸν κίνδυνον τῆς Ἀμφιπόλεως ἐσπευσεν εἰς βοήθειαν αὐτῆς· ἔφθασεν δῆμος δλίγας ὥρας μετὰ τὴν παράδοσιν καὶ μόνον τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀμφιπόλεως, τὴν Ἡϊόνα, ὠχύρωσεν ἐν τάχει. Καὶ δῆμος ἐνεκα τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀμφιπόλεως δὲν ἐδυσκολεύθησαν οἱ ἐν Ἀθήναις διευθύνοντες τὰ πράγματα νὰ κατηγορήσωσι τὸν Θουκυδίδην ἐπὶ προδοσίᾳ, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἵτινες συγείθιζον νὰ κρίνωσι τοὺς ἄνδρας οὓςχ ἐκ τῆς πραγματικῆς αὐτῶν ἀξίας ἀλλ' ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐξώρισαν αὐτὸν. (Θουκ. Ε. 26). Ὁ Θουκυδίδης ἐν ἐξορίᾳ εὑρισκόμενος ἐχοησιμοποίησε τὴν ἀκονσίαν σχολήν του εἰς τὴν συλλογὴν τῆς ὅλης καὶ τὴν συγγραφὴν τῆς ἀθανάτου αὐτοῦ ιστορίας τοῦ προκειμένου πολέμου.

‘Ο πόλεμος ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανσε συνομολογηθείσης ἐν ἀρχῇ τοῦ

423 π. Χ. ἐνιαυσίου ἐκεχειρίας. "Οτε δομως ἔληξεν ἡ ἐκεχειρία αὗτη, δό Κλέων ἥρχισε νὰ κραυγάζῃ κατὰ τῆς ἀνικανότητος τῶν στρατηγῶν εἰς οὓς εἶχον ἐπιτραπῆ τὰ πράγματα τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ ἔλεγεν διτι ἦτο ἀνάγκη νὰ σταλῇ ἄλλος στρατηγὸς (ἐννοῶν ἑαυτὸν) ἵνα καταβάλῃ τὸν Βρασίδαρ. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάλιν ἔπειψαν αὐτὸν προθύμως, ἵσως δι' οὓς λόγους τὸν εἶχον πέμψη καὶ εἰς τὴν Σφακτηρίαν.

"Ἐν ἔτει λοιπὸν 422 ἔξπλευσεν δό Κλέων ἄγων 1200 ὀπλίτας, 300 ἵππεις καὶ 30 πλοῖα, φθάσας δὲ εἰς Χαλκιδικήν καὶ συναντήσας τὸν Βρασίδαν παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν συνῆψε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἥν ἡττήθη ἐπονειδίστως καὶ φεύγων ἐφορεύθη. Ἄλλὰ καὶ δό Βρασίδας ἔπεισεν ἐν τῇ μάχῃ γενναίως μαχόμενος, ἐτάφη δὲ μετὰ μεγάλων πυμῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ἀμφιπόλεως καὶ οἱ Ἀμφιπολῖται ἐτίμησαν αὐτὸν ὡς ἥρωα καὶ σωτῆρα τῆς πόλεως (Θουκ. Ε' 10-11).

"Αφ' οὗ ἀπέθανον οἱ δύο οὗτοι φιλοπόλεμοι ἄιδης, δό Βρασίδας καὶ δό Κλέων, ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη ἔξηντληθέντα ἐκ τοῦ μακροῦ πολέμου συνωμολόγησαν πεντηκονταετῆ εἰρήνην (Ἀπριλ. 421 π. Χ.) διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου, ἣτις διὰ τοῦτο καὶ «Νικίειος εἰρήνη» ἐκλήθη καὶ καθ' ἥν ἀπεδόθησαν ἐκατέρωθεν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κυριευθεῖσαι πόλεις.

Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου.

§ 79. Ἡ διὰ μέδου ὑποπτος ἀνακωχή.—Ἀλκιβιάδης.

"Ἡ Νικίειος εἰρήνη γενομένη ἀνευ τῆς γνώμης τῶν συμμάχων τῆς Σπάρτης διήγειρε παρ' αὐτοῖς πολὺν θόρυβον καὶ ταραχήν, διότι ἔβλεπον δχι μόνον ἑαυτοὺς παρημελημένους, ἄλλὰ καὶ τὴν ἐλευθερίαν των ἀπειλουμένην διὰ τῆς φιλίας τῶν δύο προστατεόντων πολιτειῶν. "Οθεν τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Κορίνθου συνέστη χωριστὴ πελοποννησιακὴ συμμαχία, ἵσ προστατο τὸ ἀκμάζον τότε Ἀργος καὶ εἰς ἥν προσῆλθον οἱ Μαρτυρεῖς, οἱ Τεγεᾶται καὶ οἱ Ἡλεῖοι. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Σπαρτιᾶται κατέστησαν ὑποπτοι εἰς τὸν Ἀθηναίους μὴ ἐκτελέσαντες πάντας τὸν δρόμον τῆς εἰρήνης καὶ συνομολογήσαντες ἰδιαιτέραν πρὸς τὸν Θηβαίους συμμαχίαν. Σύγχρονι λοιπὸν καὶ ταραχὴ ἐπεκράτει καὶ ἡ διάρκεια τῆς εἰρήνης δὲν ἐφαίνετο μακρά. Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἔχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Δακεδαιμόνιοι

ἀπέσχον ἐπὶ 6 ἔτη καὶ 10 μῆνας νὰ ἔκσιρατεύσωσιν εἰς τὴν χώραν ἐκατέων. Ἐν Ἀθήναις δμως ὑπῆρχε φιλοπόλεμος φαροία ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιζητοῦσα τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου· ἀρχηγὸς δὲ τῆς φαροίας ταύτης ἦτο ὁ νιὸς τοῦ Κλεινίου Ἀλκιβιάδης, δστις ἐπετάχυνε τὴν φανερὰν ὁρᾶν τῆς εἰρήνης.

Ο Ἀλκιβιάδης ἀνῆκεν εἰς μάν τῶν ἐπιφανεστέρων ἀθηναῖῶν οἰκογενειῶν. Ἐκ μητρὸς ἦτο ἀπόγονος τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Περικλέους. Ἐκέντητο σπάρια φυσικὰ προτερήματα, ἀλλὰ καὶ ἐλαττώματα μέγιστα· ἦτο κρῦμα ἀρετῆς καὶ κακίας ἢ μᾶλλον ἦτο πιστὴ εἰκὼν τῆς πολιτείας εἰς ἣν ἀνῆκε, καὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἔζη. Εἶχε σωματικὸν κάλλος πολυθρύλητον, εὐφυῖαν ἔκτακτον, ἀρδείαν, εὐγλωττίαν, φιλοτυμίαν, εὐγένειαν, προσέτι δὲ καὶ πλοῦτον· ἦτο δμως ἐξ ἄλλου μέρους ἀλαζών αὐθάδης, ἀσεβής, πείσμων, διεφθαρμένος, ματαιόφρων· δεῖγμα δὲ τῆς ματαιοφροσύνης τοῦ ἦτο καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνας ἥγωνισθη μετὰ ἐπτά ἀριστῶν. Ο διδασκαλός τον Σωκράτης ἀνακαλύψας μεταξὺ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ καὶ σπέρματα μεγάλων ἀρετῶν ἡσοκολήθη μετὰ πατρικῆς στοργῆς νὰ καλλιεργήσῃ αὐτὰ εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀναδεικνύῃ οὗτος τιμὴ καὶ καύχημα τῆς πατρίδος. Δυστυχῶς δμως οὐδὲν κατώρθωσεν. Ἐν δσῳ ὁ Ἀλκιβιάδης ἔμενε πλησίον τοῦ διδασκάλου του, ἐπειδέτο εἰς τὰς συμβούνιὰς αὐτοῦ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Σωκράτους ἐνεποίουν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχήν του· μόλις δμως ἀπεμακρύνετο, παρεδίδετο μετὰ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν κολάκων εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν ἀσωτείαν. Ο γεωργὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου βίος εἴνε πλήρης ἀνεκδότων, ἀτιταχαστηρίζουσιν ἀριστα τὸν ἱνόρουνθμον αὐτοῦ καρακτῆρα.

Ο Ἀλκιβιάδης τὰ πάντα ἐμηχανᾶτο, δπως ἐπιφέρῃ σύγχυσιν εἰς τὴν Νικίειαν εἰρήνην. Καὶ πρῶτον ἐπεισε τὸν Ἀθηναίους νὰ συμμαχήσωσι, παρὰ τὰς συνθήκας, πρὸς τὸν Ἀργείους· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης ἦσαν ἔχθροι προαξίαι μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων, εἰς τὰς δροίας ἔλαβον μέρος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὡς σύμμαχοι τῶν Ἀργείων. Τέλος δμως ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀγις τικήσας παρὰ τὴν Μαρτινείαν (418) τὸν Ἀργείους καὶ τὸν συμμάχον αὐτῶν Ἀθηναίους, Μαρτινεῖς καὶ Ἡλείους διέλυσε τὴν συμμαχίαν αὐτῶν. Τότε καὶ οἱ Μήλιοι, ἀποικοι τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες μέχρι τοῦδε ἦσαν οὐδέτεροι, ἀτηλίαγμένοι παντὸς φόρου καὶ πάσης ὑποχρεώσεως, ἐπειδὴ ἥρηνθησαν νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν Ἀθηναίους, προσε-

βλήθησαν ὑπὸ αὐτῶν (416 π. X.)· καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν ἀντέστησαν γενναιώσ, τέλος δῆμος ἡγαγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι ἐδείχθησαν ἀνελέημονες καὶ ἀπάνθρωποι· τοὺς μὲν ἄνδρας ἅπαντας κατέσφαξαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἔξηρδραπόδισαν, τὰς δὲ γαίας τῆς νήσου ἔδωκεν εἰς 500 αληφούχους Ἀθηναίους.

Ξ 80. Πείς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων (415)

Τὴν δριστικὴν δῆμος διάλυσιν τῆς Νικείου εἰρίγνης ἐπήρεγκεν ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων, ἣτις εἶνε τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ὅλων τῶν γεγονότων τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν δροῦσαν ἀφορμὴν ἔδωκεν οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἐγεσταῖοι.

Ἐν Σικελίᾳ, ὡς γνωστόν, ὑπῆρχε πλήθης ἰωνικῶν καὶ δωρικῶν ἀποκιῶν. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων ἥκμαζον αἱ Συρακοῦσαι. Ταύτης τύραννος ἦτο ὁ Γέλων, τοῦ δροῦσον μάτην ἐπεκαλέσθησαν οἱ Ἐλλῆνες τὴν βοήθειαν, διε τὸ Ξέρξης ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ δροῦσος συνέτριψεν, ὡς εἴδομεν, τὴν μεγάλην τῶν Καρχηδονίων δύναμιν περὶ τὴν Ἰμέραν. Τὸν Γέλωνα διεδέχθη δὲ ἀδελφός του Ἰέρων, μεγαλοπρεπής καὶ μεγαλόδωρος, τοῦ δροῦσον τὰς ρίκας ἐν τε τοῖς πολέμοις καὶ ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν ἐλάμπουνταν οἱ παρ’ αὐτῷ φιλοξενούμενοι ποιηταὶ Πίνδαρος, Αἰσχύλος, Σιμωνίδης καὶ ἄλλοι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰέρωνος αἱ Συρακοῦσαι παρήκμασαν, ὁ δὲ τύραννος αὐτῶν Θρασύβουλος διὰ τὰς βιαιοπραγίας τον ἐξώσθη (461 π. X.). Τότε ἡ τύραννις κατελύθη ἐν Συρακοῦσαις καὶ ἀντ’ αὐτῆς ἴδρυνθη ἡ δημοκρατία. Ωσαύτως καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῆς Σικελίας ἐλληνικὰς ἀποικίας κατελύθη ἡ τύραννις, μετ’ αὐτῆς δῆμος συγκατελύθη καὶ ἡ ἐνότης τῶν συμφερόντων τῶν Σικελιωτῶν· τότε δὲ ἀνεφάνη ὅλον τὸ μῖσος μεταξὺ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ Ἰώνων καὶ Δωριέων.

Αἱ δωρικαὶ Συρακοῦσαι, αἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ ἀνέλαβον πάλιν, ἀφ’ οὐκ καθυπέτειας τὴν δευτέρου τῆς νήσου πόλιν, τὸν Ἀκράγαντα, ἐπεχείρησαν νὰ ὑπαγάγωσι ὑπὸ τὴν ἀρχήν των καὶ ἅπασαν τὴν Σικελίαν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ πρῶτον κατὰ τῶν Λεοντίνων, ἰωνικῆς ἀποικίας. Εἰς βοήθειαν τῶν Λεοντίνων ἐπεμψαν, ὡς εἴδομεν, οἱ Ἀθηναῖοι τῷ 427 π. X. μικρὰν βοήθειαν ἐξ 20 πλοίων ὑπὸ τὸν Λά-

χητα και τὸν Χαροιάδην· οὗτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἥρχισαν νὰ περιπλέκωνται εἰς τὰ σικελικὰ πράγματα. Ὁ Συρακούσιος Ἐρμοκράτης, ἀνὴρ ἐπιφανέστατος διὰ τὴν πολιτικὴν ἐμπειρίαν και διὰ τὴν περὶ τὸ λέγειν δεινότητα, ἔπεισε τῷ 424 π. Χ. ἀπάσας τὰς ἐν Σικελίᾳ ἐλληνικὰς πόλεις νὰ εἰρηνεύσωσι. Μετὰ δκτὸ δμως ἐτη ἐξερράγησαν πάλιν ἐχθροπρᾶξια μεταξὺ Ἕγεσταίων και Σελινούντιών· ἐπειδὴ δὲ οἱ Σελινούντιοι ἐβοήθουντο ὑπὸ τῶν Συρακουσῶν, οἱ Ἕγεσταῖοι ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς Ἀθῆνας και ἐζήτησαν βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ συνετοῦ Νικίου, παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου και ἀγησύχου Ἀλκιβιάδου, ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσωσι τοὺς Ἕγεσταίους τοσούτῳ μᾶλλον, δσον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην διενοῦντο και ἐπόθουν νὰ κατακτήσωσι τὴν μεγάλην και ὁραίαν νῆσον Σικελίαν, ἡς και πρότερον ἐγλίχοντο.

Μετὰ μεγίστης λοιπὸν σπουδῆς παρασκεύασαν δυνάμεις, αἵτινες ἦσαν πολὺ μεγαλείτεραι ἀπλῆς βοήθειας· ἐξήρτυσαν 134 τριήρεις, ὡν τὰ πληρώματα ἀνήρχοντο εἰς 25460, και ἐξώπλισαν σιρατὸν ἐκ 5100 ὅπλιτῶν και 1300 τοξοτῶν, σφενδονητῶν και ἵππεων, (¹) σιρατηγοὺς δὲ διώρισαν τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν και τὸν Λάμαχον. Ἄλλον ἐν ὡς τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, πρωῖαν τινὰ εὑρέθησαν κεκομμέναι αἱ κεφαλαὶ τῶν ἐν τοῖς ὄδοις Ἐρμῶν.

Ἡ ἀσεβὴς αὕτη πρᾶξις ἐτάραξε τοὺς Ἀθηναίους, θεωρηθεῖσα ὡς κακὸς οἰωνός, και ἀτεξητήθησαν ἀμέσως οἱ δράσται αὐτῆς. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἥρχισαν νὰ διαδίδωσιν ὅτι οὗτος μετ' ἄλλων φίλων τον ἐν κραυπάλῃ διατελοῦντες περιήρχοντο τὴν νύκτα ἐκείνην τὴν πόλιν και ἐθραυσαν τὰς κεφαλὰς τῶν Ἐρμῶν προσέπι δὲ ὅτι ἐν συμποσίῳ ἤσεβησαν και εἰς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀκούσας τὰς κατηγορίας ταύτας ἐξήτησε νὰ δικασθῇ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως του· οἱ ἐχθροὶ του δμως φοβούμενοι μήπως ὁ δῆμος ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῆς κατηγορίας, διότι ὁ σιρατὸς διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην, ἐνήργησαν ὥστε νὰ μὴ ἀταβληθῇ ὁ ἔκπλους τοῦ στόλου, ἀλλὰ νὰ γείνῃ ἡ δίκη βραδύτερον (Θουκ. σ. 26-29).

Τὸν Ιούλιον λοιπὸν τοῦ 415 ἐγένετο ἡ ἐξοδος τοῦ στόλου ἐκ Πει-

(1) Μετὰ τῶν θεραπόντων τῶν ἀκολονθούντων τοὺς μαχητὰς τὸ ὄλον τῶν ἀνδρῶν, οὓς αἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν κατὰ τῆς Σικελίας, ἀγήρχετο εἰς 36 χιλ.

ραιῶς μετὰ πολλῆς λαμπρότητος. Τὸ θέαμα ἦτο ἐκτάκτως μεγαλοπρεπές· ἄπας δὲ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ ἐν αὐταῖς εὑρισκόμενοι ξένοι κατέβησαν εἰς Πειραιᾶ ἀθρόοι, ὡντα προπέμφωσι τὸν ἀποπλέοντας· καὶ ἄλλοι μὲν προέπεμπον τὸν φίλους των, ἄλλοι δὲ τοὺς συγγενεῖς των καὶ ἄλλοι τοὺς τύνους των. Πάντες φίλοι καὶ συγγενεῖς ἔχοντον θερμὰ δάκρυα ἀγαλογιζόμενοι τὰ μεμακρυσμένα μέρη, εἰς τὰ δυοῖς ἐγένετο δὲ ἐκστρατεία, καὶ μὴ γνωρίζοντες ἂν θὰ ἐπανίδωσι τοὺς ἐκστρατεύοντας. Βλέποντες δημοσίως τὸν μεγαλοπρεπέστατον καὶ ἀριστα ἑξαπλιομένον ἐκεῖνον στόλον ἐλάμβανον θάρρος (Θουκ. 5. 30-31).

Ο στόλος ἐκπλεύσας ὑπὸ τὰς εὐχάς τοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας εὐρισκομένου πλήθους διηγυθύνθη εἰς Κέρκυραν, ὅπου συνηθροίσθησαν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι. Ἐκ Κερκύρας διηγυθύνθησαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν· ἐνῷ δὲ ἔπλεον πρὸς τὴν Κατάνην τῆς Σικελίας, αἴφρης κατέφθασεν δὲ ιερὰ ναῦς Σαλαμινία, ὅπως παραλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ φέρῃ αὐτὸν εἰς Ἀθήνας, ὡντα ἀπολογηθῆ εἰς τὴν γνωστὴν κατηγορίαν τῆς ἀκρωτηριάσεως τῶν Ἐρμῶν. Ο Ἀλκιβιάδης κατ’ ἀρχὰς ὑπήκοουσε προσθύμως καὶ ἐπιβὰς ἐπὶ τῆς ἁντοῦ τριγώνου ἥκολούθησε τὴν Σαλαμινίαν. Ότε δημοσίως ἐφθασαν εἰς Θουρίαν τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐδραπέτευσεν. Η Σαλαμινία ἐπανελθοῦσα εἰς Ἀθήνας ἀνήγγειλε τὰ συμβάντα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν Ἀλκιβιάδην ἐρήμητην εἰς θάνατον (Θουκ. 5. 60), ἐδήμενοσαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ καὶ οἱ ιερεῖς ἐξήνεγκον κατάραν κατ’ αὐτοῦ ως προδότου τῆς πατρίδος (Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀλκ. 22). Εκ Θουρίας δὲ Ἀλκιβιάδης ἀποδράς διὰ πλοίου διεπεραιώθη εἰς Πελοπόννησον καὶ κατ’ ἀρχὰς μὲν διέτριψεν ἐν Αργείῳ, μαθὼν δὲ ἐκεῖ τὴν καταδίκην τον μετέβη εἰς Σπάρτην.

§ 81. Η ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δύο σιρκηγοὶ Νικίας καὶ Λάμαχος ἐξηρκολούθησαν τὸν πλοῦν καὶ ἐφθασαν κατὰ Νοέμβριον εἰς Συρακούσας, τικήσαντες δὲ ἐκ παρατάξεως τοὺς Συρακουσίους προέβησαν ἐπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Κατά τινα ἐφοδον ἐφορεύθη δὲ Λάμαχος γενναίως μαχόμενος. Οἱ Συρακουσίοι στενοχωρηθέντες ἐκ τῆς πολιορκίας ἐστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην πρέσβεις καὶ ἐξήτησαν βοήθειαν. Ότε οἱ πρέσβεις ἐφθασαν εἰς τὴν Σπάρτην, ἦλθε καὶ δὲ Ἀλκιβιάδης, δστις μετ’ ἀναιδείας καὶ κακοηθείας, ως αἰσχρὸς προδότης τῆς πατρίδος,

συνεβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ πέμψωσιν εἰς Συρακούσας βοήθειαν, προσέτι δὲ νὰ δχνδώσωσι καὶ τὴν Δεκέλειαν (νῦν Τατόιον), δόποθεν δρμώμενοι νὰ καταστρέψωσι τὴν Ἀττικήν.

Οἱ Σπαρτιάται ἔπεμψαν τότε τὸν ἐμπειροπόλεμον Γύλιππον μετὰ 3000 ἀνδρῶν. Ὁ Γύλιππος ἔφθασεν εἰς Συρακούσας (Ἰούλ. τὸν 414 π. Χ.) καθ' ὃν χρόνον οἱ Συρακούσιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ παραδοθῶσιν· ἀλλ' ἡ ἔγκαιρος ἄφιξις αὐτοῦ μετέβαλε καθ' δλοκληρίαν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Οἱ Νικίας ἡττηθεὶς ἐπανειλημμένως καὶ περιελθὼν εἰς στενοχωρίαν ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας ἐπιστολήν, δι' ἣς ἔξεδετε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ἐζήτει νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν ὡς πάσχοντα ἥ νὰ πέμψωσιν ἐπικουρίας (Θουκ. Ζ. 11—15).

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν ἀμέσως τότε περὶ τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος τὸν Εὔρυμέδοντα μετὰ 10 τριήρων καὶ 120 ταλάντων ἀργυρίου, δῆλος ἐνθαρρύνῃ τὴν ἐκστρατείαν (Θουκ. Ζ'. 16), τὸ δὲ ἔαρ ἀπέστειλαν τὸν Δημοσθένην μετὰ 73 τριήρων καὶ 5000 ἀνδρῶν καὶ μεγάλου πλήθους ψιλῶν (Θουκ. Ζ', 42). Ὁτε δὲ Δημοσθένης ἐφάρη πρὸ τῶν Συρακουσῶν μετὰ τοῦ μεγαλοπρεποῦς στόλου τού, δεινώνων τὰς ἀνεξαντλήτους πηγὰς τῆς πατρίδος του, οἱ Συρακούσιοι ἤχοισαν νὰ δειλιῶσιν· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπικουρία αὕτη οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερεν. Οἱ Δημοσθένης, δοτις ἡτο ἀπ' ἀρχῆς ἐναρτίος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς Συρακούσας καὶ ἀντελήθη τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐνόμισεν διτὶ δὲν ἔπρεπε ν' ἀναβάλῃ τὸν καιρὸν· προέτεινε λοιπὸν νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως, καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἔφοδος ἐπιτύχῃ, καλῶς· ἀλλως νὰ ἐπανέλθωσι τάχιστα εἰς Ἀθήνας, ἵνα ὑπερασπίσωσι τὴν χώραν των καταστρεφομένην ὑπὸ τῶν ἔχθρῶν.

Ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ἔφοδος (Ἀργ. 413 π. Χ.) ἀπέτυχεν· ἀλλ' ὁ Νικίας ἥρνετο ἄνευ ψηφίσματος τοῦ δήμου ν' ἀπέλθῃ, φοβούμενος τὸ εὐμετάβολον τοῦ ἀμηναϊκοῦ λαοῦ· τέλος δμως ἰδὼν καὶ αὐτὸς τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεώς των, συγκατετέθη. Ἀλλ' ἐν φ' τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, αἴφνης γίνεται ἔκλειψις σελήνης, ἥτις ἔφοβησε τὸ πλῆθος καὶ τὸν δεισιδαίμονα Νικίαν. Κατὰ συμβούλην τῶν μάντεων δὲ ἀπόπλους ἀναβάλλεται ἐπὶ 27 ἡμέρας· ἐν τῷ μεταξὺ δμως οἱ Συρακούσιοι μαθόντες τοῦτο ἀπέφραξαν τοὺς λιμένας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιχειρήσαντες κατόπιν νὰ διασπάσωσι τὸν ἀποκλεισμόν ἡττήθησαν καὶ καταδιωκόμενοι ἔρριφησαν ἔξω εἰς τὸ σιρατόπεδον. Μάτην δὲ Δημοσθένης καὶ δὲ Νικίας

κίας προσπαθοῦσι νὰ εἰσβιβάσωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ πλοῖα καὶ νὰ ναυμαχήσωσι πάλιν. Οἱ στρατιῶται ἀποβαλόντες καθ' ὅλοκληρίαν τὸ θάρρος ἀργοῦνται. Τότε ἀπεφάσισαν νὰ φύγωσι διὰ τῆς μεσογείου χώρας πρὸς τὰς συμμαχίδας πόλεις.

Σπαραγανικώτατον καὶ δραματικώτατον θέαμα παρίστανεν ἡ ἀραχώρησις (3 Σεπτ. 413). Οἱ νεκροὶ ἐμειναν ἄταφοι. Οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ τραυματίαι ἔγκατελείφθησαν εἰς τὴν βαρβαρότητα τῶν παρωγυσμένων Συρακουσίων. Μάτην ὠδύροντο οὗτοι καὶ ἱκέτευον τοὺς ἀραχωροῦντας φίλους καὶ συγγενεῖς των νὰ συμπαραλάβωσι καὶ αὐτοὺς· οἱ φεύγοντες μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσι τοῦτο ἐθρόνουν καὶ αὐτοὺς καὶ ἐδάκρυνον (Θουκ. Z', 75). Οὐδέποτε ἐλληνικὸς στρατὸς ὑπέστη σκληροτέραν ἀποτυχίαν· ἐλθόντες ἵνα ἐποδουλώσωσιν ἄλλους λαούς, ἀνεχώρουν τρέμοντες μήπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πάθωσι τοῦτο· ἀντὶ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν παιάνων, μεθ' ὧν εἶχον ἀραχωρήση ἐξ' Αθηνῶν, ἀπεμακρύνοντο ἥδη μετὰ κρουγῶν ἀπαισίων.

Οἱ φεύγοντες ἀνερχόμενοι εἰς 40 περίπου χιλ. διηρέθησαν εἰς δύο τμῆματα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὁδήγει δ Νικίας, τὸ δὲ δεύτερον ὁ Δημοσθένης. Ἡ πορεία των ἐγίνετο βραδεῖα καὶ ἐπίπονος, διότι οἱ Συρακούσιοι ἀδιακόπως ἐπιτιθέμενοι παρηγώχλουν αὐτοὺς καὶ μάλιστα τὴν διποσθοφυλακὴν τοῦ Δημοσθένους, ἥτις ἔγεινα τούτου ἐμεινει τοῦτο καὶ πολὺ ὀπίων. Τέλος δ οἱ Δημοσθένης περικυκλωθεὶς ἦργακάσθη νὰ παραδοθῇ ὑπὸ τὸν δρον νὰ μὴ φονευθῇ οὐδεὶς οὕτε ἄλλο τι κακὸν νὰ πάθῃ (Θουκ. Z'. 82).

Οἱ Νικίας ἀπομακρυνθεὶς ἔσπενσε νὰ φύσῃ καὶ νὰ διαβῇ τὸν Ἀσίναρον ποταμόν, ἐλπίζων οὕτω νὰ διαφύγῃ πάντα κίνδυνον. Ἄλλον φόροι οἱ στρατιῶται του πιεζόμενοι ὑπὸ δεινῆς δίψης ἐρρίφθησαν ἀθρόοι καὶ ἀτάκτως εἰς τὸν ποταμόν, φθάσαντες ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Συρακούσιοι καὶ καταλαβόντες τὴν ἀπέναντι κρημνώδη ὅχθην ἐφόρευον τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ, ὥστε τὰ ὄντατα ἐθολώθησαν ἐκ τοῦ βροβόρου καὶ τοῦ αἷματος τῶν πτωμάτων. Καὶ δμως οἱ ἐν τῷ ποταμῷ ἐπιζῶντες ἐπινον ἀχοριάστως. Τότε δ οἱ Νικίας μὴ βλέπων οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας παρεδόθη εἰς τὸν Γύλιππον ἀνευ δρων (Σεπτέμβρ. 413 π. X.) [Θουκ. Z'. 84-85].

Ἀπαντες οἱ αἰχμάλωτοι ἀνερχόμενοι εἰς 7000 ἀπήκθησαν εἰς Συρακούσας. Οἱ Δημοσθένης καὶ δ Νικίας παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Γύλιππου ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐρρίφθησαν εἰς τὰς

λατομίας. Ἐκεῖ ἀστεγοι, ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τὸ ψῦχος τῶν φθινοπωριῶν γυνιτῶν προσεβλήθησαν ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν. Αἱ ἀσθένειαι αὗται καὶ ἡ ἀφόρητος δυσωδία προερχομένη ἐκ τῶν πτωμάτων τῶν ἀποθηκόντων, καὶ τὰ διάφορα ἄλλα δεινὰ τὰ ὅποια ἔπασχον, ἐπέφερον πολὺν θάνατον εἰς αὐτούς. Ἐν ταῖς λατομίαις ἔμειναν 70 ἡμέρας. Τέλος πάντες οἱ ἐπιζῶντες, πλὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σικελιωτῶν, ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι (Θουκ Ζ'. 87). Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν δούλων τούτων ἦλευθερώθησαν ὑπὸ τῶν κυρίων των ψάλλοντες διάφορα τεμάχια ἐκ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, διὰ τῶν ὅποιων συνεκίνουν αὐτούς.

Τοιοῦτον τραγικὸν τέλος ἔλαβεν ἡ μετὰ τοσούτων ἐλπίδων ἐπιχειρηθεῖσα κατὰ τῆς Σικελίας ἀφρων ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων.

Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου.

§ 82. Δεκελικὸς πόλεμος (423-404 π. Χ.)

· Αποστασία συμμάχων.

Πρὸν ἐπέλθη τὸ τέλος τοῦ ἐν Σικελίᾳ δράματος, δὲ Ἀγισ, δὲ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, τῇ συμβουλῇ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἥδη ἀπὸ τοῦ 415 π. Χ. ὠχύρωσε τὴν Δεκέλειαν καὶ κατέλιπεν ἐν αὐτῇ φροντίδαν, ἵνα ἐπὶ ἐγνέα ἔτη παραμείνασσα ἐλεημάτει ἀδιαλείπτως τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰχεν ἀποκεκλεισμένας τὰς Ἀθήνας ἀπὸ Ἑγρᾶς. Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν, ὡς εἴδομεν, καὶ τὰς τελευταίας δυνάμεις τῆς πόλεως εἰς Σικελίαν. Ἐπῆλθε τέλος ἡ καταστροφή. Ὡτε ἡ περὶ ταύτης ἀγγελία ἐφθασεν εἰς Ἀθήνας, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπίστευσαν κατ' ἀρχὰς καί, κατὰ τὸν Πλούτιαρχον, ἐφόνευσαν τὸν πρῶτον ἀγγείλαντα. Ὡτε δύμας ἐβεβαιώθη αὕτη παρὰ τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς καταστροφῆς, τότε, ἀλλὰ μόνον τότε, ἔμειναν κατάπληκτοι οἱ Ἀθηναῖοι συλλογιζόμενοι ὅποια ἀπώλεσσαν καὶ εἰς ποίαν δεινὴν θέσιν περιέστη ἡ πατρίς των, ἵνας ἔμεινε ἄνευ χορημάτων, ἄνευ πλοίων, ἄνευ ἀνδρῶν. Τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας εἶχεν ἀπολεσθῆ ἐν Σικελίᾳ, ἀπὸ σιγμῆς δὲ εἰς εἰς σιγμὴν περιέμενον νὰ ἴδωσι τὸν πολεμίους καταπλέοντας εἰς Πειραιᾶ καὶ πολιορκοῦντας αὐτούς κατὰ ἔηράν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Καὶ δύμας καὶ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἐκείνῃ σιγμῆ ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς δὲν ἀπώλεσε τὸ θάρρος του. Ἐκ τῶν ἐνότων ἐπορίσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι

ξένια καὶ χρήματα, κατεσκεύασαν πλοῖα, συνέλεξαν στρατὸν καὶ ἐπεμψαν αὐτὸν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὥντα ἐμποδίση πᾶσαν ἀποστασίαν τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔρχεται ἡ εἰδησις ὅτι οἱ Χῖοι ἀπεστάησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ταράσσονται ἔνι μᾶλλον, θεωροῦντες ἐπικειμένην καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τὴν ἀποστασίαν. Κατὰ τὸ α' ἔτος τοῦ πολέμου τῇ προτάσει τοῦ Περικλέους εἶχε ψηφισθῆ νόμος, δι' οὗ ἐκ τοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου τῶν 6000 ταλάντων ἀπεχωρίσθησαν 1000 καὶ ἐφυλάσσοντο ἄθικτα, προωρισμένα διὰ τὴν ἐσχάτην τῆς πόλεως ἀνάγκην, ἃν ποτε δὲ ἔχθρος ἥθελεν ἐμφανισθῆ πρὸ τοῦ Πειραιῶς, πουνὴ δὲ θανάτου εἶχε ψηφισθῆ καὶ ἐκείνου δστις ἥθελε προτείνῃ τὴν χρῆσιν τῶν ταλάντων τούτων πρὸς ἄλλον σκοπούν. Νῦν οἱ Ἀθηναῖοι καταλύουσι τὸν ἐν λόγῳ νόμον καὶ διὰ τῶν ταλάντων τούτων κατασκευάζουσι νέον στόλον ἄλλὰ κατὰ σειρὰν ἀποστατοῦσιν ἡ Εὔβοια, ἡ Λέσβος, αἱ ἐν Ἰωνίᾳ Ἐρυθραί, αἱ Κλαζομεναί, ἡ Τέως καὶ αὐτὴ ἡ Μίλητος. Ἐπὶ πλέον δὲ οἱ Σπαρτιάται τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ σατράπου τῆς Αυδίας Τισσαφέργους συνερμάχησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ὑπὸ τὸν ὅρον οἱ μὲν Σπαρτιάται ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν περσικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνικῶν πόλεων, δὲ Τισσαφέργης νὰ μισθοδοτῇ τὰ πληρώματα τοῦ πελοποννησιακοῦ στόλου (Θουκ. Η'. 18).

μισθ.
§ 83. Μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀθήναις.—
Πόλιγαρχία τῶν 400 (411 π. Χ.).—Ἀνάκλησις
Ἀλκιβιάδου

Μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἀπέστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδην κατὰ ουμβουλὴν τοῦ ἰδίου εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὥντα κινήση εἰς ἀποστασίαν τὰς ιωνικὰς πόλεις, δπερ καὶ ἐγένετο, ὡς εἴδομεν. Ἐν ω δὲ Ἀλκιβιάδης εὑρίσκοτο ἐν Ἰωνίᾳ, ἐγένετο ὑποπτος εἰς τὸν Σπαρτιάτας· δὲ τῶν ἐπιφανεστέων Σπαριατῶν, οἵτινες δὲν ἥρείζοντο τὴν μεγάλην τοῦ Ἀλκιβιάδου δύναμιν, καὶ ἰδίως τὸ προσωπικὸν καὶ αὐτοῦ πάθος τοῦ Ἀγυδος προύκάλεσαν διαταγὴν ἐκ Λακεδαίμονος πρὸς τὸν ταύραρχον Ἀστύοχον, δπως φορεύσῃ αὐτὸν κρυφίως.

Ἄλλ' δὲ Ἀλκιβιάδης μαθὼν ἐγκαίρως τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην κατέφυγεν εἰς τὸν Τισσαφέργην, εἰς δὲν ἔδωκε τὰς διεθριωτάτας διὰ

τὴν Ἑλλάδα συμβουλάς· παρέστησε δηλογότι εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν συμφέρει ἡ ἐντελῆς ταπείνωσις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἀπόλυτος ὑπεροχὴ τῆς Σπάρτης, ἀλλὰ τούναντίον ἔπρεπε νὰ ἐλατιώσῃ τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μισθοφοράν, ν' ἀφήσῃ δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατατρίψωνται ὑπὸ τοῦ πολέμου. Ὁ Τισσαφέροντος θαυμάσας καὶ ἀγαπήσας τὸν Ἀλκιβιάδην ἔπραξε κατὰ τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δὲ Ἀλκιβιάδης ἀληθῶς εἰργάζετο μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Εἰς τὸν ἐν Σάμῳ δυνατωτάτους ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐμήρυνσε κυρφίως ὅτι δύναται ν' ἀποσπάσῃ τὸν Τισσαφέροντος ἐκ τῆς συμμαχίας τῶν Λακεδαιμονίων, ἐὰν κατορθώσωσιν οὗτοι τὴν εἰς Αθήνας κάθυδον του· πρὸ τούτου ὅμως ἵπο ἀναγκαία ἡ μεταβολὴ τῆς δημοκρατίας εἰς δημιοχίαν εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἔξουδετερωθῆ ἡ ἐνέργεια τῶν δημαγωγῶν, οἵτινες εἶχον προκαλέση τὴν φυγὴν αὐτοῦ.

Οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀσμένως ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ Ἀλκιβιάδου πολλὰ ἐπιζητεῖς ἐκ τῆς φιλίας τοῦ Τισσαφέροντος· ὅθεν ἐν ἀρχῇ τοῦ 411 π. Χ. ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τὸν Πείσανδρον μετ' ἄλλων, ἵνα συμπράξωσι περὶ τῆς καταλύσεως τῆς δημοκρατίας καὶ περὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Ἀλκιβιάδου. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲ Πείσανδρος εὑρεν ἀντίστασίν τινα· διε ὅμως οὗτος διὰ λόγων ἴσχυρῶν ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἵπο δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον τὰ σωθῆ ἡ πόλις ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἀπεφασίσθη ν' ἀποσταλῇ δὲ Πείσανδρος μετὰ 10 ἄλλων, ὅπως ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Τισσαφέροντος· ἀλλ' ἡ πρεσβεία αὕτη ἀπέτυχε, διότι δὲ Τισσαφέροντος μεταβαλὼν γνώμην ἐθεώρησε προτιμότερον νὰ ἔξακολουθήσῃ βοηθῶν τοὺς Λακεδαιμονίους. Τότε οἱ 11 οὗτοι ἀιδρες ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ κοιτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἀριστοκρατικῶν ἐπεδίωξαν τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος δχι πλέον πρὸς δφέλος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἀλλὰ πρὸς δφέλος ἔανιδων· τὰ πράγματα δ' ἄλλως πρὸς τὴν τοιαύτην μεταβολὴν εἶχον παρασκευάση αἱ μυστικαὶ ἐταιρεῖαι (οἱ συνωμόται), ὧν προϊσταντο δὲ ὁ δῆτωρ Ἀντικῶν καὶ δὲ πανοῦργος Θηραμένης· ἐπετεύχθη λοιπὸν ἡ μεταβολὴ καὶ ἀπὸ μὲν τῆς βουλῆς τῶν 500 ἔξελέχθησαν 400, εἰς οὓς ἀνετέθη ἀμισθὶ ἄτασα ἡ διοίκησις τῆς πόλεως, ἀπὸ δὲ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἔξελέχθησαν πεντακισχίλιοι ἄνδρες ἐκ τῶν εὐπορωτέρων.

Οἱ ἐν Σάμῳ Ἀθηναῖοι δδηγούμενοι ὑπὸ δύο νέων χοηστῶν, γενναίων καὶ φιλοτίμων ἀνδρῶν, τοῦ Θρασυβούλου καὶ τοῦ Θρασύλ-

λου, διε ἐμαθον τὰ ἐν Ἀθήναις γενόμενα, ἀπεδοκίμασαν ὡς ἀσύνετα καὶ ἄτοπα, ὥμοσαν δὲ νὰ μένωσι πιστοὶ εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ μετακαλέσασαντες παρ' ἑαυτοῖς τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅντινα ἔξελεξαν καὶ στρατηγόν, ἵσων ἔτοιμοι νὰ πλεύσωσιν εἰς Πειραιᾶ, ἀμιὴν ἀνεχατίζοντο ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Ἄλλα καὶ ἐν Ἀθήναις ἡ διοίκησις τῶν 400 εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἀπέβη τυραννική. Οὐδέποτε οὖτοι συνεκάλεσαν τοὺς πεντακισχιλίους, πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν πολιτῶν ἐφόρευσαν, ἀλλούς ἐξώρισαν καὶ ἄλλους ἐργιψαν εἰς τὰς φυλακάς. Ἐκ τῆς διαιρέσεως δὲ ταύτης ὁφελούμενοι οἱ ἔχθροι κατέκτησαν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Εὐβοίας, ἥτις ἦτο τὸ πᾶν διὰ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐξ αὐτῆς ἐπιφύγοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτήδεια. Διὰ ταῦτα ἀγανακτήσας ὁ λαὸς συνῆλθε (μετὰ 4 μῆνας) εἰς τὴν Πτυνά καὶ κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τῶν 400, παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πάσας τὰς ἀρχὰς ἐκήρυξαν ἀμίσθους καὶ ἐψήφισε τὴν κάθιδον τοῦ Ἀλκιβιάδου.

§ 84. Νίκαι καὶ κάθιδος τοῦ Ἀλκιβιάδου.— Καθαίρεσις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς στρατηγίας.

Ο Ἀλκιβιάδης, καίτοι ἀνεκλήθη, δὲν ἐπανῆλθεν ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας. Λέν ηθελε νὰ ἐπανέλθῃ ἀπρακτος ἐμπιστευόμενος εἰς τὸν οἴκτον τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τικητής καὶ τροπαιοῦχος. Καὶ ἀληθῶς ἀπὸ τοῦ νῦν ἡ νίκη τρέπεται πάλιν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ κατὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ασίας Πελοποννήσου εἶχον ἥδη ἀπανδήση ἐκ τῆς ἐπιβούλου διαγωγῆς τοῦ Τισσαφέροντος διὰ τοῦτο δὲ στρατηγὸς τῶν Ακκεδαιμονίων Λυρκυνίλιδας εἰσήλασε μετὰ μικρᾶς στρατιᾶς ἐκ τῆς Μιλήτου εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον στρατεύειαν τοῦ Φαραράζου καὶ πρόσκλησιν αὐτοῦ καὶ ἀπεστάτησαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων δύο κυριωτάτας πόλεις, τὴν Ἀργείαν καὶ τὴν Λάμψακον. Ωσαύτως δὲ στρατηγὸς Μεγαρεὺς πλεύσας μετὰ μικρῶν στόλουν ἀπεστάτησε τὸ ἀξιόλογον Βυζάντιον. Ἀφ' οὐ δὲ διὰ τίσσον μικρῶν μέσων ἐπετεύχθησαν σπουδαίατα ἀποτελέσματα, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπεφάσισαν τὴν μετάθεσιν τοῦ ὅλου πολέμου εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον χώρας, διότι ἐγράφιζον δτι μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Εὐβοίας ἡ ἐκ τοῦ Ἑλλήσποντον προσκομιδὴ σίτου ἔμελλε νὰ ἥτο διπλῶς ἀναγκαῖα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Οθεν δὲ ταύτας τῶν Λακεδαιμονίων Μίνδαρος, ἀνὴρ χρη-

στὸς καὶ γενναῖος, ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Μιλήτου μετὰ 73 νεῶν κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ διημύνθη πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον, διέταξε δὲ καὶ πάσας τὰς διεσπαρμένας μοίρας τῶν Πελοποννησίων ὥρα σπεύσωσιν εἰς τὸν Ἐλλήσποντον. Τότε καὶ ὁ ἐν Σάμῳ ταυλοχῶν στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐξ 67 τριήρων ἐξέπλευσεν ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον καὶ Θράσουλον καὶ ἐπῆλθε κατὰ τῶν Πελοποννησίων. Μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ παρὰ τὸ καλούμενον Κυνὸς σῆμα» συνεκροτήθη ταυμαχία (Ἰουλ. 411 π. Χ.), καθ' ἥν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τὸν κατ' ἀριθμὸν ὑπέρτερον στόλον τῶν Πελοποννησίων. Ἡ νίκη αὕτη ἦτο ἡ πρώτη μετὰ τοσαύτας μεγάλας συμφορᾶς, τριήρης δὲ σταλεῖσα εἰς Ἀθήνας ἀνήγγειλε τὴν χαροποιὸν εἴδησιν, ἥτις ἐξήγειρε νέαν ζωὴν καὶ νέας ἐλπίδας, διαλυθείσης τῆς βαρείας ἀτμοσφαίρας τῶν θλιβερῶν προαισθήσεων. Μετὰ τρεῖς μῆνας (Ὀκτωβ.) συνεκροτήθη δευτέρᾳ μεγάλῃ ταυμαχίᾳ παρὰ τὴν Ἀβύδον, καθ' ἥν οἱ Πελοποννήσιοι ὅχι μόνον στόλον ὑπέρτερον κατὰ 19 πλοῖα εἶχον, ἀλλὰ καὶ τὸ προτέρημα τοῦ διτοῦ αἱ ἀκταὶ ἐφρουροῦντο ὑπὸ τῶν σιρατευμάτων τοῦ Φαρναβάζου. Ἡ μάχη ἐπὶ πολὺ ἦτο ἀμφίρροπος, διτε ἐπίφανεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ 18 τριήρων ἔδωσε τὴν νίκην εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἥχμαλώτισαν καὶ 30 τριήρεις ἐχθρικάς.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Μίνδαρος μετὰ τοῦ Φαρναβάζου ἐπῆλθον κατὰ τῆς ἐν Προποντίδι Κυζίκου μετὰ πεζικῆς καὶ ταυτικῆς δυνάμεως, ἥν πολιορκήσαντες ἐκνούσιενσαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης μαθὼν τοῦτο ἐπῆλθεν ἀμέσως κατ' αὐτῶν καὶ συνεκρότησε πρὸ τῆς Κυζίκου ταυμαχίαν πεισματωδεστάτην (Φεβρ. 410 π. Χ.). Ὁ Μίνδαρος καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου φεύγει εἰς τὴν ἔηράν πρὸς τὴν σιρατιὰν τοῦ Φαρναβάζου. Ὁ Ἀλκιβιάδης καταδιώκει αὐτόν. Περὶ τὰ πλοῖα συγκροτεῖται αἱματηρὰ πεζομαχία, δὲ Μίνδαρος πίπτει καὶ οἱ πολέμοι οὐφίστανται τρομεράν ἥπταν. Πλεῖστοι αἰχμάλωτοι καὶ 30 πλοῖα περιῆλθον εἰς τοὺς Ἀθηναίους (Ξ.: Ἐλλ. A.2. καὶ Διόδ. Σικελ. XIII. 50). Τοιαύτη νίκη δὲν εἶχε πανηγυρισθῆ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος. Τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ἀνηγγέλθη εἰς τοὺς ἐφόδους τῆς Σπάρτης ὑπὸ τοῦ ἐπιστολέως Ἰπποκράτους διὰ τῆς ἐξῆς λακωνικῆς ἐπιστολῆς: «Ἐργει τὰ καλά· Μίνδαρος ἀπεσσύα· πειτῶντι τῶν δρεσ· ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν» (Ξ. Ἐλλ. A. I.). Μετὰ ταῦτα δὲ Ἀλκιβιάδης ἐκνούσιεν τὴν Κύζικον καὶ πολλὰς ἄλλας παρὰ τὸν Ἐλλήσποντον πόλεις· ἐνίκησε τὸν σύμμαχον τῶν Σπαρτιατῶν Φαρναβάζον

παρὰ τὴν Ἀβυδον (409 π. Χ.) ἀναγκάσας αὐτὸν νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους 20 τάλαντα καὶ νὰ κάμῃ ἀνακωχήν· τέλος κατέλαβε τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ Βυζάντιον, ἐπανήγαγεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὴν κατὰ θάλασσαν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν προτέραν ἀκμὴν καὶ ἔξησφάλισεν ἐκ νέου τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας σιτοπομπίαν.

Μετὰ τοὺς ὑριάμβους τούτους ἐπλευσεν εἰς Πειραιᾶ (408 π. Χ.) μετὸ δκτιὼ ἐτῶν ἀπονήσαν, κομίζων ἀπειρα λάφυρα καὶ σύρων ὅπισθέν τον πολλὰς ἔχθρικὰς ναῦς. Ἀπας δὲ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν κατέβη εἰς Πειραιᾶ πρὸς ὑπόδοχήν του· οἱ πολῖται ἐτρέχονται καὶ ἡσπάζοντο αὐτὸν. Ἐπειτα ἐν μεγάλῃ συνοδείᾳ ἀνέβη εἰς Ἀθήνας καὶ διηνθύνθη εἰς τὴν Πνύκα. Ἐκεῖ ἐνώπιον τοῦ δῆμου ἀπελογήθη εἰς τὴν ἐπὶ ἀσεβείᾳ κατηγορίαιν καὶ ἀπέδωκε τὸ πᾶν εἰς φθονερόν τινα δάιμονα· παρασχὼν δὲ πλείστας ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκέρδισε τὰς καρδίας ὅλων. Ὁ δῆμος ἐστεφάνωσεν αὐτὸν διὰ χρυσοῦ στεφάνου καὶ ἔξελεξεν ἀρχιστράτηγον μὲν ἀπεριόριστον ἔξουσίαν.

Πρῶτον δεῦγμα τῆς μεγάλης του δυνάμεως καὶ τῆς ὑπεροχῆς του ἦτο τὸ ἔξῆς· διέταξεν ἡ πομπὴ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων νὰ πορευθῇ διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ἐν φᾶ ἀπὸ τῆς ὀχυρώσεως τῆς Δεκελείας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν αὕτη ἥγετο διὰ θαλάσσης.

Μετὰ τρεῖς μῆνας δὲ Ἀλκιβιάδης λαβὼν 100 τριήρεις ἐπλευσεν εἰς Ἀρδον, ἣτις εἶχεν ἀποστατήσῃ ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων· νικήσας δὲ τοὺς Ἀρδοίους καὶ στήσας τρόπαιον, ἐπλευσεν ἐπειτα εἰς Μικρὰν Ἀσίαν καὶ προσωριμίσθη εἰς τὸ Νότιον, ἐπίνειον τῆς Κολοφῶνος. Ὄλιγον πρότερον ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Μινδάρου εἶχεν ἀποσταλῆ ταύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲ μόθων Λύσανδρος (μόθοντες ἡ μόθακες ἐκαλοῦντο ἐν Σπάρτῃ οἱ γεννώμενοι ἐκ πατρὸς Σπαρτιάτου καὶ μητρὸς Εἴλιατίδος). Ὁ Λύσανδρος ἦτο ἀνήρ φιλόδοξος, δραστήριος καὶ πολεμικός, ἀλλὰ καὶ πανοῦργος καὶ δόλιος· «ὅπου ἡ λεοντῆ μὴ ἐφικνεῖται — ἔλεγε — προσφραπίέον ἐκεῖ τὴν ἀλωπεκῆν». Προσέτι δὲ τὸν Τισσαφέροντην, τὸν δροῦν δὲ Ἀλκιβιάδης εἶχε διατέσση ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, διεδέχθη δὲ Κῦρος δὲ νεώτερος, δοτις ἐνηρύχθη ἀμέσως ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ κατὰ παράκλησιν τοῦ Λυσάνδρου, μεθ' οὗ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας, ὅχι μόνον τὸν εἰς τοὺς γαύτας διδόμενον μισθὸν ἡγέησεν ἀπὸ τριῶν εἰς τέσσαρας δροῦλονς (τὸν δροῦν εἶχεν ἐλαττώσῃ δὲ Τισσαφέροντης), ἀλλὰ καὶ τοὺς καθυστεροῦντας μισθοὺς ἐπλήρωσε (Ξ. Ἑλλ. Α, 5).

Ο Ἀλκιβιάδης ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, προσέτι δὲ ἐπιθυμῶν τὰ συννενοηθῆ καὶ μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Θρασυβούλου, δοτις τότε εὑρίσκετο ἐν Φωκαίᾳ τειχίζων αὐτήν, ἀπεμακρύνθη ἐπὶ μικρὸν ἀπὸ τοῦ στόλου ἀταθέσας τὴν προσωρινὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν κυβερνήτην αὗτοῦ Ἀντίοχον καὶ παραγγείλας εἰς αὐτὸν τὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τι ἐν τῇ ἀπονοσίᾳ του κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐὰν ἀκόμη προκληθῇ. Ἄλλ' ὁ Ἀντίοχος ἐπιθυμῶν τὰ ἐπιδείξῃ ἀνδραγαθίαν ἐπλευσε εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Λύσανδρος, καὶ παρέπλεε παρ' αὐτὰς τὰς πρώτας πλοίων τοῦ Λυσανδρού. Ο Λύσανδρος, χωρὶς νέας ἀπολέσης καιρού, δρμῷ καὶ τικῇ τοὺς Ἀθηναίους, κυριεύει δὲ καὶ 15 τριήρεις. Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ἐφορεύθη καὶ ὁ Ἀντίοχος.

Ο Ἀλκιβιάδης μαθὼν τὴν ἥτταν ἐπιστρέψει ταχέως καὶ προκαλεῖ τὸν Λυσανδρον ἐπανειλημμένως εἰς νέαν ναυμαχίαν· ὁ Λύσανδρος δύμως τικητῆς ὥν καὶ δλιγωτέρας ταῦς ἔχων δὲν ἐδέχθη τὴν πρόκλησιν. Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τὸν δῆμον ὡς αἴτιον τῆς ἥττης, ὁ δὲ δῆμος πεισθεὶς καθῆρεσε τὸν Ἀλκιβιάδην τῆς στρατηγίας καὶ ἐξέλεξε 10 στρατηγούς, μεταξὺ τῶν δυοίων τὰ πρωτεῖα είχεν δι Κόνων. Ο Ἀλκιβιάδης τότε καταλιπὼν τὸν στόλον ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον, ὅπου εἶχεν ὀχυρωμένον κτῆμα καὶ ἔμενεν ἐν αὐτῷ (Ξ. Ἑλλ. Α. 5.).

§ 85. Η παρὰ τὰς Ἀργινούδας ναυμαχία (Σεπτ. 406)

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (406 π.Χ.), ἐπειδὴ ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς ναυαρχίας τοῦ Λυσανδρού, οἱ Σπαρτιᾶται ἀπέστειλαν ναύαρχον τὸν Καλλικρατίδαν, ἄνδρα ἔχοντα πανελλήρια αἰσθήματα καὶ λυπούμενον, διότι ἐβλεπε τοὺς Ἑλληνας τὰ ἔξαντλῶνται πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ἐν φοινὶς ἐχθρὸς αὐτῶν ἦσαν οἱ Πέρσαι. Ο Καλλικρατίδας ἐκνοίει τὴν Μήθυμναν, πόλιν τῆς Λέσβου. Ο Κόρων πληρώσας 70 τριήρεις ἐξέπλευσε προῶν τινα ἐκ τῆς Σάμου. Ο Καλλικρατίδας ἰδὼν αὐτὸν ἐσπεινσεν εἰς καταδίωξίν του μετὰ 170 νεῶν καὶ τὸν ἥραγκασε τὰ καταφύγη εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης, εἰς δὲν εἰσέπλευσε καὶ ὁ Καλλικρατίδας· γερομένης δὲ ναυμαχίας ὁ Κόρων ἥττήθη καὶ ἀπώλεσε 30 ταῦς, τὰς δὲ λοιπὰς 40 ἀνείλκυσεν ὑπὸ τὸ τεῖχος. Ο Καλλικρατίδας τότε πρόσκαλέσας καὶ τοὺς Μηθύμναίους ἐπολιόρκησε τὸν

Κόρωνα καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν (Ξ. Ἐλλ. Α. 6).

Ο Κόρων περιελθὼν εἰς ἀμηχανίαν ἔπειμψε δύο ἀριστα πλεούσας τριήρεις εἰς Ἀθῆνας, ὡς ἀναγγείλωσι τὰ γενόμενα. Ἐκ τούτων ἦ μὲν μία συνελίφθη ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ δὲ ἐτέρα διαφύγοντα ἔφερε τὴν ἀγγελίαν εἰς Ἀθῆνας.

Ο δῆμος τῶν Ἀθηναίων συνελθὼν ἀμέσως εἰς ἐκκλησίαν ἐψήφισε τὰ ἔτοιμα σθῶσιν 110 τριήρεις καὶ τὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς αὐτὰς πάντες οἱ ἔχοντες στρατεύσιμον ἥκιναν ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι. Μετὰ 30 ἡμέρας ὁ στόλος οὗτος ἐπλευσεν εἰς Σάμον, ὅπου ἡρώθησαν μετ' αὐτοῦ 10 τριήρεις τῶν Σαμίων καὶ 30 ἄλλων συμμάχων. X

Ο Καλλικρατίδας μαθὼν ὅτι ἀθηναϊκὸς στόλος ἐρχόμενος εἴ; βοήθειαν τοῦ Κόρωνος ενδίσκετο ἐν Σάμῳ, ἀφῆκε 50 πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἐτεόνικον, ὡς πολιορκῆ τὸν Κόρωνα, αὐτὸς δὲ μὲ τὰ λοιπὰ 120 ἀνήκηδη εἰς τὸ πέλαγος πρὸς συνάντησιν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δύο στόλοι συνητήθησαν παρὰ τὰς Ἀργινούσας, τησίδας ἀντικρὺ τῆς Λέσβου.

Ο κυβερνήτης τῆς ναυαρχίδος Ἐρεμών ὁ Μεγαρεύς συνεβούλευσε τὸν Καλλικρατίδαν ν ἀποφύγῃ τὴν ναυμαχίαν, διότι ὁ ἔχθρος στόλος ἦτο ἀιώτερος καὶ ἀριθμόν, ἀλλ᾽ ὁ Καλλικρατίδας ὑπερηφάνως καὶ εὐγενῶς ἀπήντησεν ὅτι δὲν θὰ ζημιωθῇ πολὺ ἡ Σπάρτη, ἐὰν οὗτος ἥθελε φονευθῆ, τούναντίον δὲ θὰ ἦτο αἰσχρὸν τὰ φύγγη (Ξ. Ἐλλ. Α. 6.). Γερομένης δὲ κρατερᾶς ναυμαχίας ἡττήθησαν οἱ Πελοποννήσιοι ἀπολέσαντες 70 τριήρεις καὶ αὐτὸν τὸν γενναῖον ναύαρχον Καλλικρατίδαν, ὅστις πεσὼν ἐκ τοῦ πλοίου ἐξηφανίσθη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν 25 ναῦς. Ο πολιορκῶν τὸν Κόρωνα ἐν Μυτιλήνῃ Ἐτεόνικος, μαθὼν τὴν ἡτταν καὶ τὸν θάρατον τοῦ Καλλικρατίδου, ἐλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Χίον, ὁ δὲ Κόρων ἐλευθερωθεὶς ἡρώθη μετὰ τῶν νικητῶν ἐν Ἀργινούσαις καὶ διος δ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐπλευσεν εἰς Σάμον.

Δυστυχῶς τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ἐκηλίδωσεν ὁ ἄφρων καὶ ἐπιπόλαιος ἀθηναϊκὸς λαός. Ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ ἔνεκα ἐπισυμβάσης σφροδρᾶς τρικυμίας δὲν ἤδυνηθησαν τὰ διασώσωσι τυὺς ναυαγούς, οἱ ἐν Ἀθήναις φαῦλοι δημαγωγοὶ κατηγόρησαν αὐτοὺς ὡς παραμελήσαντας ιερὸν καθῆκον, ὁ δὲ δῆμος ὑπὸ μανίας κατεχόμενος κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς θάρατον, πλὴν τοῦ Κόρωνος δοτις δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Πε-

ρικλῆς, νίδετοῦ μεγάλου Περικλέους. Καὶ προέτειναν μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ κάμωσιν εἰρήνην καὶ νὰ ἀπέλθωσιν ἐκ Δεκελείας ὑπὸ τὸν ὅρον ἐκάτεροι νὰ ἔχωσι τὰ κεκτημένα, δυστυχῶς δμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπειράπτησαν ὑπὸ τοῦ ἀθλίου δημαγωγοῦ Κλεοφῶντος, δστις ἐλθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μεθύων καὶ θώρακα ἐνδεδυμένος ἡπειλησεν ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ γείνη εἰρήνη, ἐὰν οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἀφήσωσι πάσας τὰς πόλεις (Ἄριστ. Ἀθ. Πολιτ. 34).

§ 86. Ἡ ἐν Αἰγαῖς ποταμοῖς πανωλεθρία
τῶν Ἀθηναίων (Αὕγ. 405).

Δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος καὶ ή θεία Δίκη ἐτιμώρησε παραδειγματικῶς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ ἀροσιούργημα αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδον οἱ Χῖοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῆς Σπάρτης ἐπεμψαν ἀπὸ κοινοῦ πρέσβεις εἰς Σπάρτην, ἵνα ζητήσωσι παρὰ τῶν ἐφόρων ταύαρχον τὸν Λύσανδρον. Ἐπειδὴ δμως δ τόμος ἐν Σπάρτη ἀπηγόρευε νὰ ταύαρχήσῃ δις δ αὐτός, οἱ ἐφόροι ἀπέστειλαν ταύαρχον μὲν ἐπὶ φιλῷ δρόματι τὸν Ἀρακον, ἐπιστολέα δὲ (ὑποναύαρχον) τὸν Λύσανδρον, εἰς δν παρέδωκαν καὶ τὸν στόλον.

Ο Λύσανδρος λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ Κύρου, σατράπου τῆς Αιδίας, ἐξέπλευσεν ἐκ τῆς Ἐφέσου καὶ διηνθύνει πρὸς τὸν Ἐλλήσποντον, προσβαλὼν δὲ τὴν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὅχθης τοῦ Ἐλλήσποντον μεγάλην καὶ ἵσχυρὰν πόλιν Λάμψακον, ἥτις εἶχε φροντιστεῖν ἀθηναϊκήν, ἐκνούσιεν αὐτήν. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες μὲ 180 τριγάρεις προσωριμόσθησαν εἰς Ἐλαιοῦντα τῆς Χερσονήσου, μαθόντες δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Λαμψάκου, ἐπλευσαν εἰς τὴν Σηστὸν καὶ ἐκεῖθεν λαβόντες τροφὰς προσωριμόσθησαν εἰς τοὺς Αἴγαδες ποταμούς, παραλίαν ἀλίμενον ἀπέγαντι τῆς Λαμψάκου. Ο Ἀλκιβιάδης ἐκ τοῦ ἐν Χερσονήσῳ κτίματός του παρατηρήσας δις οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν προσωριμούς εἰς θέσιν δλως ἀκατάλληλον, ἐλθὼν συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ μεθορμισθῶσιν εἰς τὴν Σηστὸν καὶ ἐκεῖ νὰ ταύμαχήσωσιν. ἀλλ οἱ σιρατηγοὶ περιφρονιπακῶς ἀπέλεμψαν αὐτόν.

Ἐπὶ πέντε ἡμέρας οἱ Ἀθηναῖοι ἀνήγοντο εἰς τὸ πέλαγος καὶ προεκάλουν τὸν Λύσανδρον εἰς ταύμαχίαν ἐκεῖτος δμως, ἢν καὶ ἦτο καθ δλα ἔτοιμος, δὲν ἀντανήγετο. Οἱ Ἀθηναῖοι περὶ τὴν ἐσπέραν ἐπιστρέφοντες εἰς τοὺς Αἴγαδες ποταμούς ἐξήρχοντο ἐκ τῶν πλοίων καὶ

διεσκορπίζοντο εἰς τὴν ἔηραν. Τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἐν ᾧ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐξέλθῃ ἐκ τῶν πλοίων καὶ ἡσαν διεσκορπισμένοι — ἔκαμπνον δὲ τοῦτο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἔτι μᾶλλον, καταφρονοῦντες πλέον τὸν Λύσανδρον ὡς μὴ τολμῶντα τὰ ναυμαχήσῃ — δὲ Λύσανδρος μεθ' ὅλου τοῦ στόλου του ὥρμησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Πρῶτος δὲ Κόρων ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον καὶ ἔκαμε σημεῖον εἰς τὸν Ἀθηναίους τὰ τρέξων εἰς τὰ πλοῖα· ἀλλ᾽ ἦτο πλέον ἀργά. Μόνον δικτὸν τριήρεις διεσώθησαν ὑπὸ τὸν Κόρωνα, δύστις ἀπέπλευσεν εἰς Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῆς Εὐαγόραν· διεσώθη δὲ καὶ ἡ Πάραλος, ἣντις ἔφερε τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν εἰς τὰς Ἀθήνας (Ξ. 'Ελλ. Β'. 1). Πάσας τὰς λοιπὰς 170 τριήρεις συνέλαβεν δὲ Λύσανδρος καὶ 3000 αἰχμαλώτους, τοὺς διποίους ἀπαγαγὼν εἰς Λάμψακον ἀπέσφαξεν ἀνηλεῶς. Μετὰ τὴν συμφορὰν ταύτην πάντες οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀπεστάτησαν, πλὴν τῶν Σαμίων, δὲ δὲ Λύσανδρος παραπλέων τὰς πόλεις ἦξιντο μεγίστων τιμῶν καὶ στεφάνων. Παραχοῦ καθίστη Λακεδαιμονίους ἀρμοστὰς μετὰ σπαρτιατικῆς φρουρᾶς καὶ τὴν κιβέργησιν ἀνέθετεν εἰς 10 ἄνδρας ἐκ τῶν ἀγριωτέρων δπαδῶν του· εἰς πάντας δὲ τὸν ἀληρούχον τοὺς Ἀθηναίους ἐχάριζε τὴν ζωήν, μόνον ἐὰν ἢθελον μεταβῆ εἰς Ἀθήνας, ἵνα αὐξηθέντος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ὑπὸ τῆς πείνης πιεζομένη ἡ πόλις παραδοθῇ εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον.

§ 87. Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν.— Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (404 π.Χ.)

Οτε ἡ Πάραλος κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ καὶ ἀνήγγειλε τὴν καταστροφὴν — ἦτο δὲ τὸν — θρῆνος καὶ ὀνειρούμενος ἤκουετο ἀπὸ Πειραιῶς μέχρι τῆς Αθηνῶν διὰ μέσου τῶν μακρῶν τειχῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δχι μόνον τὸν διάπολεσθέντας ἐπένθουν ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἑαύτούς, συλλογιζόμενοι δποῖα κακὰ ἔμελλον τὰ πάθωσι. Τὴν ἐπιοῦσαν λίαν πρῷα συνηλθον εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἀπεφάσισαν τὰ φράξωσι πάντας τὸν λιμένας τοῦ Πειραιῶς διὰ χώματος πλὴν ἐνός, τὰ ἐπισκευάσωσι τὰ τείχη καὶ τὰ ἐτοιμασθῶσι διὰ πολιορκίαν (Ξ. 'Ελλ. Β'. 2).

Μετά τυνα χρόνον δὲ Λύσανδρος κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ μὲ 150 πλοῖα καὶ ἐποιούρκησε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ θαλάσσης· ὥσαύτως δὲ καὶ δὲ Πανσανίας, δὲ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἐκστρατεύσας παρδημεὶ μετὰ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, πλὴν τῶν Ἀργείων, ἥρωθη μετὰ τοῦ ἐκ-

Δεκελείας κατελθόντος "Αγιδος καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτὰς ἀπὸ ξηρᾶς. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν φοβερὰν ἔκείνην περίστασιν ἔδειξαν καρτερίαν ἀξίαν τοῦ πάλαι ποτὲ μεγαλείου των. Μόνον δὲ ήρχισαν νὰ ἐκλίπωσιν αἱ τροφαὶ καὶ τινες ἀπέθυησκον ἐκ τῆς πείνης, ὑπέβαλον ἐντίμους προτάσεις περὶ εἰρήνης «νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἀπάσας τὰς ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν κτήσεις καὶ νὰ διατηρήσωσι μόνον τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ μακρὰ τείχη»· οἱ ἔφοροι δύμας τῆς Σπάρτης δὲν ἔδέχθησαν τὰς προτάσεις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπήγιησαν νὰ κρημνίσωσιν ἔκτασιν δέκα σταδίων ἐξ ἐκατέρου τῶν μακρῶν τειχῶν. Ἀλλ ὦν οἱ Ἀθηναῖοι δὲ μόνον ἡρήθησαν νὰ παραδεχθῶσι τὸν δρον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἐξέδωκαν ψήφισμα, δι' οὗ ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου πᾶς δοτις ἥθελε συμβουλεύση περὶ καθαιρέσεως τῶν τειχῶν. Μετ' δλίγον δύμας αἱ τροφαὶ ἐξέλιπον παντελῶς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πιεζόμενοι δεινῶς ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, ἐξ οὐ πλεῖστοι καθ' ἐκάστην ἀπέθυησκαν, ἡραγκάσθησαν νὰ πέμψωσι νέους πρόσβεις εἰς τὴν Σπάρτην μὲν πᾶσαν πληρεξουσιότητα δπως συνυμολογήσωσιν εἰρήνην. Δυστυχῶς τῆς προσβείας ταύτης προϊστάτο διλιγαοχικὸς Θηραμένης, δοτις ἔζητει νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν δυστυχίαν τῆς πατρίδος του δπως ἄρξῃ αὐτός.

"Οτε οἱ πρόσβεις ἔφθασαν εἰς Σπάρτην καὶ ἔδήλωσαν εἰς τὸν ἔφόρους τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς των, συνεκλήθη ἐκκλησία. Ἐν ταύτῃ παρόντες οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν συμμάχων τῆς Σπάρτης ἀντέτειναν εἰς οἰανδήποτε συνθήκην καὶ ἀπήγιησαν τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι δύμας γενναίως φερόμενοι εἶπον διτ δὲν θὰ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐξανδραποδισθῇ πόλις προμαχήσασα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἐν καιρῷ τῶν μεγίστων κινδύνων, ἀλλ ἔδέχθησαν νὰ γείνη εἰρήνη ὑπὸ τὸν ἐξῆς δρους· α) νὰ κρημνισθῶσι τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς· β) νὰ παραδώσωσι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν στόλον των πλὴν 12 πιοίων· γ) ν ἀνακαλέσωσι τὸν ἔξοριστον· δ) νὰ ἔχωσι τὸν αὐτὸν ἔχθρονς καὶ φίλους μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ν ἀκολουθῶσιν αὐτὸνς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, δπου ἀν ἥγωνται (Ξ. Ἑλλ. Β'. 3.). "Οτε οἱ πρόσβεις ἐπανῆλθον εἰς Ἀθήνας, τὸ πλῆθος περιεστοίχισεν αὐτὸν περιμένον μετ' ἀγωνίας νὰ μάθῃ τὸ ἀποτέλεσμα. Γενομένης ἐκκλησίας ὁ προϊστάμενος τῆς προσβείας Θηραμένης ἀνεκοίνωσε τὸν δρον τῆς εἰρήνης, ὁ δὲ λαὸς ἔδέχθη αὐτὸνς καὶ ἐπεκύρωσε τὴν εἰρήνην.

Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ οἱ φυγάδες ἐπανῆλθον· ἀμέσως δὲ ἥρχισεν ἡ κατασκαφὴ τῶν τειχῶν ὑπὸ τὸν ἥχον τῶν αὐλῶν ('Ἀπριλ. 404 π. Χ.), οἱ δὲ σύμμαχοι ἴστεφατωμέροι ἐπενφήμουν τομίζοντες διὰ ἐκείνη ἡ ἡμέρα ἦτο ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος (Ξ. Ἐλλ. Β'. 2.).

Τοιοῦτον υλιβερὸν τέλος ἔλαβεν ὁ ἀπαίσις Πελοποννησιακὸς πόλεμος, δότις κατέρριψε μὲν τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ηὔξησε τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης, ἀλλ᾽ ἐκλόνισεν ἐκ τομελίων τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεσκεύασε τὸν δλεθρον αὐτῆς.

Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος, ἀφ' οὗ κατέλιπε τὸ δημοκρατικὸν πολιτευμα ἐν Ἀθήναις καὶ παρέδωκε πᾶσαν ἔξουσίαν εἰς 30 ἄνδρας, τυράννους ἐπονομασθέντας, ἐπλευσεν εἰς Σάμον, τὴν μόνην πιστήν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων· ἀφ' οὗ δὲ καὶ ταῦτην ἐκνομίσεις καὶ μετέβαλε τὸ πολίτευμα αὐτῆς εἰς δলιγαρχικόν, ἐπανῆλθεν εἰς Σπάρτην κομίζων ἄπειρα λαφυρα.

§ 88. Ἡ ἐν Ἑλλάδι κυριαρχία τῆς Σπάρτης.

Αἱ περὶ ἐλευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπάγγελίαι τῆς Σπάρτης, δι' ὧν αὐτῇ ἤρχισε τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀπεδείχθησαν ἀπλοῦν ὄντευσον. Ἄμα μετὰ τὴν πιῶσιν τῶν Ἀθηνῶν ἡ Σπάρτη ἔμεινεν ἀνευ ἀντιπάλου, ἀνέλαβεν ἀπροκαλύπτως ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἡγεμονίαν, ἢντις ὑπῆρχε πολὺ σκληροτέρα τῆς τῶν Ἀθηναίων καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπονείδιστος. Οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς πάσας τὰς ὑποδεεστέρας ἐλληνικὰς πόλεις ἐφέροντο διγερώχως· ὁ Λύσανδρος, ὡς προείπομεν, κατέλιπε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα τῶν πόλεων, αἵτινες πρότερον ἦσαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ παρέδωκε τὴν κυβέρνησιν εἰς 10 ἄνδρας ἐκ τῶν ἀγριωτέρων δπαδῶν τούς, παρὰ ταῖς δεκαρχίαις δὲ ταύταις ἔταξε φροντὶν σπαρτιατικὴν ὑπὸ τὰς διαταγὰς Λακεδαιμονίου ἀδομοστοῦ. Ἡ κυβέρνησις δμως τῶν δεκαρχιῶν ἦτο λίαν τυραννική, δι' ὃ καὶ αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις, αἵτινες τοσαύτας θυσίας κατέβαλον ὑπὲρ τοῦ θριάμβου τῆς Σπάρτης, δὲν ἐβράδυναν τὰ αἰσθανθῶσιν διὰ εἶχον πολὺ περισσοτέραν ἐλευθερίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων ἢ νῦν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Σπάρτης.

§ 89. Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐν Ἀθήναις καὶ κατάλυσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θρασύβουλου

Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὡς προείπομεν, κατελύθη ἐν Ἀθή-

ναις ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου, τῇ προτάσει δὲ τοῦ Θηραμέρους ἐξελέχθησαν τριάκοντα ἀνδρες εἰς οὓς ἀνετέθηντα συγγράψαι νόμους, καθ' οὓς ἡ πόλις ἔμελλεν εἰς τὸ ἔξῆς νὰ κυβερνᾶται, προσέτι δὲ ἐδόθη εἰς αὐτοὺς πᾶσα ἐξουσία· ἐπισημότεροι τούτων ἦσαν δὲ Κριτίας καὶ δὲ Θηραμένης. Οἱ ἐκλεχθέντες τριάκοντα ἀνέβαλον τὰ συγγράψαι τοὺς νόμους, διορίσατες δὲ 500 βουλευτὰς καὶ τὰς ἀρχάς, διποτὶ αὐτοὶ ἥθελον, ἐκυβέρνων τὴν πόλιν αὐτογραμμόνως καὶ τυραννικῶς· ἔνεκα δὲ τούτου καὶ «τύραννοι» ὀνομάσθησαν.

Κατ' ἀρχὰς οἱ τριάκοντα ἐκυβέρνων ἥπιας καταδιώκοντες τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ουκοφάντας, ἐπειτα δὲ παρεξετρόπησαν εἰς παντὸς εἴδους παραομίας· ἵνα δύτανται ἀκαλύτως τὰ πράττωσι πᾶν δὲ τι ἥθελον, ἐνήργησαν δὲ τὸν Λυσάνδρον καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας σπαρτιατικὴ φροντὶδ ὑπὸ τὸν ἀρμοστὴν Καλλίβιον. Τότε πλέον οἱ τριάκοντα περιποιούμενοι τὸν Καλλίβιον, ἵνα ἐπιδοκιμάζῃ καὶ ἐπαινῇ τὰς πράξεις των, ἥρχισαν τὰ καταδιώκοσι πάντας τοὺς χρηστοὺς πολίτας καὶ τοὺς πλονοίους, ἵνα σφετερίζωνται τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Μέχρι τοιούτου δὲ βαθμοῦ ἐφθασεν ἡ θηριωδία αὐτῶν, ὥστε καὶ τὸν συνάρχοντα αὐτῶν Θηραμένην τολμήσαντα νῦν ἀντιστῆται εἰς τὰ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα μέτρα των κατεδίκασαν εἰς θάνατον κατὰ προτρόπην τοῦ Κριτίου, δοτις ἥτο δὲ αἷμοβιορώτερος τῶν τριάκοντα.

Κατὰ τὸ δικτάμητον διάστημα τῆς ἀρχῆς των ἐφόρευσαν οἱ τριάκοντα 1500 πολίτας, πλείστους ἐξώρισαν καὶ ἄλλους ἥτράγκασαν τὰ ζητήσωσι τὴν σωτηρίαν των διὰ τῆς φυγῆς. Ἄλλοι οἱ τριάκοντα δὲν ἥδυναντο τὰ εἶναι ἱσυχοι ἐφ' ὅσον ἐξῆ δὲ Ἀλκιλιάδης.

Οἱ ἀνὴρ οὗτος, δοτις τοσούτων συμφορῶν ἐγένετο αἴτιος εἰς τὴν πατρίδα του, μετὰ τὴν ταπείνωσιν αὐτῆς μετέβη ἐκ τῆς Χερσονήσου εἰς τὴν Ἀσίαν σκοπὸν ἔχων τὰ ἐπιδιώξεις διὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα τυράννων ἐν Ἀθήναις. Οἱ τριάκοντα φοβούμενοι τὰς ἐνεργείας τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐνήργησαν διὰ τοῦ Λυσάνδρου τὰ θανατωθῆντας ἐν τῷ δὲ διέτριβεν ἐν Φρυγίᾳ, δὲ Λύσανδρος παρεκάλεσε τὸν σατράπην αὐτῆς Φαρνάβαζον τὰ τὸν φονεύσῃ. Οἱ Φαρνάβαζοι ἐπεμψε πρὸς τοῦτο ἄγδρας ἐνόπλους, οἵτινες δμως φοβούμενοι τὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου περιεκύλωσαν ἐν ὥρᾳ νυκτὸς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ ἔθεσαν πῦρ. Οἱ Ἀλκικιάδης ἰδὼν τὴν πυρκαϊὰν ἐξώρμησε διὰ μέσου τῶν φλογῶν κρατῶν ἐν μὲν τῇ μαζὶ χειρὶ τὸ

ἐπανωφόριον, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ ξίφος· οἱ βάρβαροι δμως ὁὔποντες καὶ αὐτοῦ βέλη τὸν ἐφόρευσαν.

Μεταξὺ τῶν ἔξορισμέντων καὶ εἰς Θήβας καταφυγόντων ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, ἀνὴρ γενναιός καὶ φιλόπατρος. Οὗτος μὴ ἀνεχόμενος τὰ βλέπη τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν τριάκοντα, διενόθη τὰ ἐλευθερώσῃ αὐτῆν. Συνταθροίσας λοιπὸν περὶ τὸν 70 ἐκ τῶν φυγάδων, τοὺς ἀνδρειοτέρους, κατέλαβε τὴν Φυλήν, φρούριον δχυρὸν ἐπὶ τῆς Πάρνηθος. Τούτου γνωσθέντος οἱ τριάκοντα ὄρμησαν μεδ', ἵκανης δυνάμεως κατὰ τῆς φυλῆς, ἀποκρουσθέντες δμως ὑπὸ τοῦ Θρασύβουλου ἐπανῆλθον εἰς Ἀθήνας. Οἱ δπαδοὶ τοῦ Θρασύβουλου διὰ τῶν πανταχόθεν προσδραμόντων φυγάδων ἀνῆλθον εἰς 1000. Μετὰ τούτων διὰ νυκτὸς ἔρχεται εἰς Πειραιᾶ καὶ δχυροῦται ἐν τῇ Μονυχίᾳ. Οἱ τριάκοντα ἐπέρχονται καὶ πάλιν καὶ αὐτοῦ, ἥττωνται δμως ἐν πεισματωδεστάτῃ μάχῃ καὶ φορεύονται ἐξ αὐτῶν ὁ Κοριτίας καὶ ὁ Ἰππόμαχος.

Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις καθήρεσαν τοὺς τριάκοντα, οἵτινες ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἐλευσῖνα, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐξελέχθησαν 10 ἄνδρες (εἰς ἐξ ἔκαστης φυλῆς), δπως ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ἐν Πειραιεῖ. Ἀλλ' ὅχι μόνον τοῦτο δὲν ἐπραξαν οὕτοι, ἀλλὰ τούναντίον ἐξήτησαν παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων βοήθειαν κατὰ τῶν ἐν Πειραιεῖ· τὸ αὐτὸ δὲ ἐπραξαν καὶ οἱ τριάκοντα ἐξ Ἐλευσῖνος. Ὁ Λύσανδρος φοβούμενος μήπως τὸ ἔργον του ἀνατραπῇ δλοτελῶς, ἐνήργησε τὰ πεμφθῆ αὐτὸς μὲν μετὰ στρατοῦ ὡς ὄρμοστής, ὁ δὲ ἀδελφός του Λίβυς μετὰ στόλου ὡς ναύαρχος· οὕτω δὲ πολιορκηθεὶς ὁ Θρασύβουλος ἐν Πειραιεῖ καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν περιέστη εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Πανσανίας φθυνῶν τὴν μεγάλην δόξαν καὶ ἴσχυν τοῦ Λυσανδρού ἐπεισε τρεῖς ἐκ τῶν ἐφόρων καὶ ἀπέστιλαν αὐτὸν εἰς Ἀττικὴν μετὰ στρατοῦ. Ὁ Πανσανίας κατώρθωσε τὰ συνδιαλλάξη τοὺς ἐν ἄστει μὲ τοὺς ἐν Πειραιεῖ. Ἄφ' οὐ δὲ ἀπεχώρησάν ἐκ τῆς Ἀττικῆς οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὁ Θρασύβουλος ἐπανῆλθε μετὰ τῶν δπαδῶν του ἐν θριάμβῳ εἰς Ἀθήνας καὶ συνεκάλεσε τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν, ἵτις ἐψήφισεν ὄρμησίαν πλήρη εἰς πάντας πλὴν τῶν τριάκοντα, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πολιτείας τοῦ Σόλωνος μετὰ τῶν ἀναγκαίων τροπολογιῶν. Κατόπιν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι τριάκοντα ἐνίκησαν καὶ ἐφόρευσαν αὐτούς.

Ἐπώνυμος ἄρχων κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἦτο δὲ Εὐκλείδης, τοῦ δοκίμου τὸ διορισμένον ἀρχόντα τῆς ἀρχαίας Κρήτης.

§ 90. Δραματικὴ ποίησις.

Τὸ δρᾶμα, τὸ τελειότερον εἶδος τῆς ποίησεως, ἀγεράνη καὶ ἀτεπτύχθη κατὰ τὸν μετὰ τὰ μηδικὰ χρόνους, καθ' οὓς τὸ ἐλληνικὸν πτεῦμα ἀφίκετο εἰς τὴν ὑπεροτάτην ἀκμὴν τῆς παιδεύσεως καὶ ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία ἀντιφούστο ὑπερήφανος ἐπὶ τῆς κοσμιότητος τῶν ἥμῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἴψηλοφροσύνης τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν· εἴνε δὲ τὸ δρᾶμα ἔργον καὶ κτῆμα τῆς ἐλληνικῆς εὐφυΐας καὶ καὶ ἐξοχὴν μᾶς πόλεως, τῆς πόλεως τοῦ Περιπλέους, ἐπὶ τοῦ δοκίμου ἡ δραματικὴ ποίησις ἐφθασεγε εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς τελειότητος.

Τὸ δρᾶμα δὲν εἴνε ποίησις πρωτότυπος, δῆλος τὸ ἔπος καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις, ἀλλ᾽ εἴνε προϊὸν τεχνικόν, προεκλόνεται τῆς ἀρμονικῆς ἑνόσεως τῆς ἐπικῆς καὶ τῆς λυρικῆς ποίησεως· καὶ τὸ μὲν ἐπικὸν στοιχεῖον περιλαμβάνεται ἐν τῷ διαλόγῳ, τὸ δὲ λυρικὸν ἐν τοῖς χρωμαῖς· συνδέεται δὲ τὸ δρᾶμα στενῶς πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, ὡς γεννηθὲν ἐν τοῦ διθυράμβου, καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχουσι δύο εἶδοι διθυράμβου, λυπηροῦ καὶ φαίδρου, διὰ τοῦτο καὶ τὸ δρᾶμα διαιρεῖται εἰς δύο εἶδοι, τὴν τραγῳδίαν καὶ τὴν κωμῳδίαν.

Τραγῳδία.—*Ἡδη πρὸ τῶν περιουσῶν Θέοπις δὲ Ἀθηναῖς μετεχειρίσθη τὸν πρῶτον ὑποκριτήν, ὅστις ὑποχριγόμενος διάφορα πρόσωπα καὶ φέρων προσωπεῖον ἐξ ὀδόντης διελέγετο ἀφ' ἴψηλοῦ τόπου (ουνήθως ἀμάξης) ἐμμέτρως πρὸς τὸν κορυφαῖον τοῦ χοροῦ· ἔπειτα ἦδεν ὁ χορὸς καὶ μετὰ ταῦτα εἶπετο πάλιν ἔμμετρος διάλογος. Οὕτω λουπὸν συνέστη ὁ διάλογος. Ἡ πρώτη αὖτις μορφὴ τῆς τραγῳδίας ἦτο ἀπλουστάτη, οὐν τῷ γρόγῳ δὲ ἀγετάτῳ καὶ ἐτελειοποιήθη κυρίως διὰ τῶν τριῶν μεγίστων τραγικῶν ποιητῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὔριπίδου.*

α) *Ο Αἰσχύλος ἐλκε τὸ γένος ἐξ εὐπατριδῶν. Ο πατὴρ αὐτοῦ Εὐφορίων ἦτο ἰερεὺς τῆς Ἐλευσινίας Δῆμητρος. Ο Αἰσχύλος ἐπολέμησεν ἐν Μαραθῶνι, ἐν Ἀρτεμισίῳ, ἐν Σαλαμῖται καὶ ἐν Πλαταιαῖς· ἐν τῷ μεγάλων δὲ τούτων ἐθνικῷ γεγονότων καὶ ἐν τοῦ ἐξαρθέντος φρονήματος τῶν Ἑλλήνων ἥντιλησεν δὲ ποιητὴς τὴν ἥρωϊκὴν ἐκείνην μεγαλοπέπειαν, ἥτις κοσμεῖ τὰς τραγῳδίας αὐτοῦ. Ο Αἰσχύλος διέπλασε τεχνικότερον τὸ δρᾶμα προσθέος καὶ δεύτερον ὑποκριτὴν καὶ παταστήσας αὐτὸς ποικιλότερον διὰ κηρύκων, ἀγγέλων καὶ σημητικῆς διακοσμίσεως· δι᾽ δὲ δικαίως καὶ «πατὴρ τῆς τραγῳδίας» καλεῖται· ἐποίησε δὲ 70 τραγῳδίας, ἐν τῶν ἐποίων ἐπτὰ μόνον σφίζονται πλήρεις: Πέρσαι, Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας, Ἰκέτιδες, Προμηθεὺς δεσμώτης, Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, καὶ Εὑμενίδες, ἐν αἷς ἐμφαίνεται φαντασία δημιουργική, φόβος πρὸς τὸν θεούς, σέβας πρὸς τὸν ἀρχαίον θεομοὺς τῆς πατρίδος καὶ αἰσθήματα γενναίας καρδίας. Οἱ καραπτῆρες τῶν προσώπων εἴνε εὐσταθεῖς, ἄτρεπτοι καὶ μεγαλέφρονες, ἡ δὲ γλώσσα σεμνὴ καὶ πλήρης ἐξάρσεων.*

β) *Ο Σοφοκλῆς, νιὸς τοῦ Σοφοκλέους, ἐγεννήθη τῷ 495 ἐν τῷ δῆμῳ τοῦ Ιππείου Κολωνοῦ, παρὰ τὰς Ἀθήνας. Ο Σοφοκλῆς εἰσήγαγεν εἰς τὸ δρᾶμα καὶ τρίτον ὑποκριτήν, προήγαγε δὲ τὴν τραγικὴν τέχνην εἰς τὴν ὑψίστην τελειότητα,*

δι' οὐ καὶ ἐπεκλήθη τραγικός. Τραγῳδίας ἐποίησεν ἵπερ τὰς 100, διεσώθησαν δὲ μόνον ἑπτά: Αἴας ὁ μαστιγώφορος, Ἡλέκτρα, Οἰδίποντος τύραννος, Ἀντιγόνη, Τραχίνιαι, Φιλοκτήτης, καὶ Οἰδίποντος ἐπὶ Κολωνῷ, ἐν αἷς καταφάνεται γλώσσα γλαφυρός, ὄφροικὴ καὶ πλήρης δυνάμεως, εἰγενεῖας καὶ γλυκύτητος. Ἐν φῆ τῆς αἰσχυλείου ποιήσεως ἡ δύναμις ἔγκειται μᾶλλον εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἴνγηλας ἰδέας, ἡ τοῦ Σοφοκλέους ποίησις εἶναι πιστή καὶ τελεία εἰκὼν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν τῇ ποικιλῇ τῶν διαθέσεων καὶ παθῶν αὐτῆς.

γ') Ὁ Εὐριπίδης, νίδος τοῦ Μηνοάρχου, δὲν ἔχει μίν τὸ ὑψος τοῦ Αἰσχύλου, οὔτε τὸ ἰδεῶδες κάλλος τοῦ Σοφοκλέους, ὑπερβαίνει ὅμως ἀμφοτέρους κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ ἔντονον περιγραφὴν τῶν παθῶν. Βαθὺς καὶ ἀκριβής γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας περιγράφει τὰ ἀναπτυσσόμενα πάθη μετὰ δυνάμεως, ἥτις συγκυνεῖ τοὺς θεατάς· δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους «τραγικώτατος». Ἰδιαιτέρως δὲ ἐμελέτησεν ὁ Εὐριπίδης καὶ λεπτῶς διέγραψε τοὺς γνωμακείους χαρακτῆρας. Τοῦ Εὐριπίδου τὰ δράματα εἶναι πλήρη γνωμικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, διὰ τοῦτο δ' ἐπεκλήθη «οὐ ἀπὸ σκηνῆς φιλοσόφος».

Ἐξ τῶν 92 δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου διεσώθησαν 19.

Κωμῳδία.— Ἡ κωμῳδία, ὡς προείπομεν, ἔγεννήθη ἐκ τῶν εἰδήμων καὶ φαιδρῶν ἑορτῶν τοῦ Διονύσου, αὕτινες ἐτελοῦντο κατὰ τὸν τρυγητόν. Πρῶτος διεμόρφωσε τεχνικῶς τὴν κωμῳδίαν ὁ ἐν Σικελίᾳ Ἐπίχαρμος, ἐβεκτίλωσαν δὲ αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι Κρατῖνος, Κράτις, Εὔπολις καὶ ἄλλοι. Πάντας ὅμως τοὺς κωμικοὺς ποιητάς ὑπερβάλειν δὲ Ἀθηναῖος Ἀριστοφάνης, οὗτινος οὐχὶνται 11 πλήρεις κωμῳδίαι, γεγραμέναι ἐν ἀττικωτάτῃ γλώσσῃ. Ἐν αὐταῖς εἴνε ἐπικεχυμένον ἀφειδῶς τὸ ἀττικὸν ἄλις καὶ τὸ πλήρες κάριτος καὶ σκωμμάτων πενεῦμα. Τὰς κωμῳδίας τον ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησεν οὐχὶν πρὸς τέλειν καὶ γυναγορίαν, ἀλλὰ πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶν ἐχόντων ἐν τῇ πολιτείᾳ, τῇ θρησκείᾳ καὶ τῷ οἰκῳ. Εἰς τοὺς διεφθαρμένους τῆς ἐποχῆς τον προβάλλει εἰς μέμησιν τοὺς Μαραθωνούμαχους, οὕτινες ἥσαν γίγαντες ἐν τοῖς ἔργοις καὶ εὐσεβεῖς πρὸς τοὺς θεούς.

§ 91. Σοφισταί.

Οἱ Σοφισταὶ ἀτεφάνησαν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ πτεύματος, τοῦ ὅποιον κέρτον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι· ἡ ἐμφάνισις δὲ αὐτῶν ἡτο ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος τῶν προηγονυμένων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τὰ ὅποῖα ἀναρροῦντα ἀλληλα παρήγαγον διλόγον κατ' διλόγον τὴν ἀποστίαν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν. Ἡ μὲν Ἰωνικὴ σχολή, ὡς εἰδομεν, παρεδέχετο τὴν πληθὺν τῶν ὄντων διηνεκῆς μεταβαλλομένων κατὰ τὴν μορφήν, οἱ δὲ Ἐλεάται ἐδόξαζον ὅτι δὲ κόσμος εἴλε ἐν δύο αἰώνιον καὶ ἀμετάβλητον, πάντα δὲ τὰ γινόμενα εἶνε ἀπατηλὰ φαινόμενα. Ἐκ τῶν ἀρνητικῶν τούτων συμπερασμάτων ὄφράμενοι οἱ σοφισταὶ ἐδίδασκον ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια ἐξ ἀντικειμένου, ἀλήθεια ἔχουσα καθολικὸν καὶ γενικὸν κῦρος, ἀλλὰ μόνον γνώσεις ἐξ ὑποκειμένου.

Τῶν σοφιστῶν ἐπισημότεροι ἦσαν Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, Γοργίας ὁ Λεαρτίνος καὶ ἄλλοι τινές.

Ο Πρωταγόρας ἡκολούθησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἡρακλείτου, καθ' ἥν τὸ πᾶν μεταβάλλεται, ὁέει καὶ διηγεῖται. Ἀφ' οὐ λοιπὸν ἐκ τῆς διηγεκοῦς μετερβοῆτος τοῦ ἔξιτερικοῦ κόσμου ἀλλοτε ἀλλοτε ἐντυπώσεις προσβάλλουσι τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἐπρέσβειν δὲ τῷ Πρωταγόρᾳ διὰ περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δύναται τὰ ἱπάρχοιν ἀτίθετοι ἐντυπώσεις ἐπίσης ἀληθεῖς. Ως ἐκ τοίτον ἡρεύετο οὗτος πᾶσαν ἐξ ἀντικειμένου ἀληθείαν καὶ παρεδέχετο διὰ πᾶσαν αἱ γνῶσεις εἶναι ἐξ ὑποκειμένου, τ. ἔ. εἰς ἀληθεῖς ἡ ψευδεῖς πρὸς τοῦτον μόνον ἡ ἐκεῖνον τὸν ἀνθρώπον. Οὐθεν τὸ κύριον αὐτοῦ δόγμα ἦτο «πάγτων χρημάτων μέτρον ἀνθρωπος».

Ο Γοργίας ἰσχυρίζετο διὰ οὐδὲν ἵπάρχει· καὶ ἐὰν ἵπάρχῃ τι, δὲν δύναται τὰ τοηθῆ· καὶ ἐὰν τοηθῆ, δὲν δύναται διὰ τοῦ λόγου τὰ δηλωθῆ εἰς τοὺς ἄλλους. Λιὰ τοῦτο ἔργον παντὸς σοφοῦ ἀνδρὸς εἰτε οὐχὶ τὰ ἐπιζητῆ τὸ ἀληθές καὶ τὸ δηλαύαιν—ἀφ' οὐ δὲν ἵπάρχει τοιοῦτον,—ἄλλὰ τὰ παριστᾶ ὡς ἀληθές καὶ δίκαιοι πᾶν διὰ τοῦτον οὐχὶ τοῦτον εἰς αὐτὸν (τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν καὶ τ' ἀνάπταλν)· τοῦτο δὲ δύναται τις τὰ κατορθώσῃ μόνον διὰ τῆς ἔντορικῆς, τὴν δύοιαν διὰ Γοργίας ἐθεάρει ὡς δύναμιν δημιουργὸν πειθοῦς.

Οι σοφισταὶ λοιπὸν ἀγήγορον πάντα ἥθικὸν καὶ κοινωνικὸν νόμον· δι' αὐτοὺς ἀληθές καὶ ψευδές, δίκαιοι καὶ ἀδίκοι, ἀγαθὸν καὶ κακὸν δὲν ἵπηρος· τοὺς νόμους ἐθεάρον οὖτοι ὡς ἀπλῆν σύμβασιν τῶν κρατούντων, τὸ δὲ ἀδικεῖσθαι αἰσχρότερον τοῦ ἀδικεῖν καὶ ἴδιον ἀγροταπόδον. Οἱ σοφισταὶ μεταβαίνοντες ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἑδίδασκον ἐπιδεικτικῶς διὰ γλώσσης πομπώδους καὶ πλήρους ὁγητορικῶν καλλαιπομῶν, ἐξήγειρον δὲ τὴν περιεργίαν τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰς καινὰς σοφιστικὰς θεωρίας· προσελκυνον κατ' ἐξοχὴν τοὺς νέους, τοὺς δύοις ἵπηροντο ἀττὶ ἀδροτάτουν μισθοῦ τὰ καταστήσωσιν δεινοὶς λέγειν τε καὶ πράττειν. Ἄλλ' ἐν φῷ ἀφ' ἑνὸς ἐκαλλιέργουν τὸ πρεῦμα, ἐξ ἀλλού διαδίδοντες ἀρχὰς ὀλεηρίας περὶ θρησκείας, περὶ πολιτείας καὶ περὶ κοινωνίας ἐκλόνιζον τὰ θεμέλια αὐτῶν, ἐξερεύνιζον τὴν ψυχὴν καὶ ἡπείρουν τὰ κατασβέσσοι πᾶν αἴσθημα φρεστῆς καὶ φιλοπατρίας· ἐγεκά τούτου προεκάλεσαν ἀντίδρασιν καὶ μάλιστα παρὰ τῷ λαῷ, ὅστις ἤρχισε τὰ ὑποβλέπη αὐτούς· δι' ὃ καὶ τὸ ὄνομα σοφιστῆς μετέπεσεν εἰς κακὴν σημασίαν· κυριώτατος δὲ ἐργάτης τῆς κατὰ τῶν σοφιστῶν ἀντιδράσεως ὑπῆρχεν ὁ Ἀθηναῖος Σωκράτης. Οἱ σοφισταὶ ἀποτελοῦσι μετάβασιν ἀπὸ τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν δευτέραν.

§ 92. Δευτέρα περίοδος τῆς φιλοσοφίας. Σωκράτης.

Ο Σωκράτης ἐγενήθη τῷ 470, ἦτο· δὲ νίος τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης. Κατ' ἀρχὰς μετῆλθε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς του· ἐπειτα δύμας ἐγκαταλιπὼν αὐτὸν ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ συναρτεστάρη μετὰ σοφιστῶν καὶ ἀλλων σπουδαίων ἀνδρῶν. Ως κύριον σκοπὸν τοῦ βίου τον είχε τὸ τὰ διδάσκη τοὺς ἀνθρώπους πάσσης τάξεως καὶ πάσσης ὥλικίας καὶ τὰ καθοδηγῆ αὐτοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὴν ὅδον τῆς

ἀρετῆς. Σχολεῖον ὁ Σωκράτης δὲν εἶχεν, οὕτε χρόνον ὠρισμένον πρὸς διδασκαλίαν· οὕτε χρήματα ἐλάμβανε διὰ τὴν διδασκαλίαν του, διότι οἱ σοφισταὶ ἐδίδυσσεν δωράν ἀπὸ πρωταῖς μέχρι ἐσπέρας εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὰ γυμνάσια, εἰς τὴν ἀγοράν· καὶ ἐν γένει ἐσύγχραζεν ἐκεῖ, ὅπου πλείστους ἔμελλε νὰ συναντήσῃ. Πλῆθος ἀνθρώπων σινέρρεεν ὅπως ἀκούσῃ τὸν Σωκράτην διδάσκοντα. Ἡ φήμη αὐτοῦ ἦτο μεγίστη. Ἡ Πυθία τὸν ὄντομασσεν «ἀνδρῶν ἀπάντων σοφώτατον». Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀμαθῶν συνίζεεν αὐτὸν μετὰ τῶν σοφιστῶν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης δὲν διέφυγε τὴν σύγχυσιν ταύτην σκωτσαὶς τὸν Σωκράτην ἐν ταῖς «Νεφέλαις».

Οἱ Σωκράτης ἔσχε προσωπικοὺς ἔχθροὺς τοὺς σοφιστάς, ὃν τὰς ὀλευθρίας δοξασίας ἐποιέμει· ἔσχε δὲ καὶ ἄλλους πολλούς, διότι διδάσκων ἐξήλεγχε μετὰ θάρρους τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ κατέκοιτε πᾶσαν πακλαν· τρεῖς δὲ ἐκ τῶν πολλῶν ἔχθρῶν του, ὁ Μέλητος, ὁ Ἀνυτος καὶ ὁ Λύκων ἀπίγγειλαν πατ' αὐτοῦ κατηγορίαν α΄) ὅπι δὲν πιστεύει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως, ἀλλ᾽ εἰσάγει τέλονς θεούς β΄) ὅπι διαφθείρει τοὺς νέους.

Οἱ Σωκράτης ἐπεφανίσθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπελογήθη σοβαρῶς, ἀπαθῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ δὲν ἴκετευσεν, ὡς συνειδήζον τότε γὰ κάμρωσιν οἱ κατηγορούμενοι, ἀλλὰ μετεχειρίσθη γλωσσαν σοβαρὰν καὶ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀπολογούμενος ἐφαίνετο μᾶλλον ὅτι ἐδίδασκε, διὰ τοῦτο οἱ δικασταὶ δογισθέντες κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς θάνατον. Τὴν προτεραιάν τῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτους, ἥιερά ταῦς ἀπέλιενον εἰς Δῆλον, ἵνα προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα—διότι ἐτελοῦντο τὰ Δῆλια·—ἐπειδὴ δὲ μέχρις ὅτου ἐπαγέλλῃ ἥιερά ταῦς, δὲν ἐπετρέπετο γὰ ἐπελεσθῆ θανατικὴ ποιηή, ὁ Σωκράτης ὀδηγήθη εἰς τὴν φυλακήν, ὅπου ἔμεινε 30 ἡμέρας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸν οἱ μαθηταὶ τοῦ συνήρχοντο καθ' ἐκάστην εἰς τὴν φυλακὴν καὶ συνδιελέγοντο μετὰ τοῦ διδασκάλου των, ὅστις οὐδόλως ἀπέβαλε τὴν φαιδρότητα τῆς ψυχῆς.

Τὴν προτεραιάν τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου ὁ Κρίτων, πεφιλημένος ἑταῖρος τοῦ Σωκράτους, φιλοδωρήσας τὸν δειμοφύλακα, εἰσῆλθε νύκτιων εἰς τὴν φυλακὴν καὶ προέτεινεν εἰς τὸν Σωκράτην τὰ δραπετεύσῃ· ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ Κρίτωνος πείσας αὐτὸν ὅτι πᾶς ἀνθρώπος ὀφείλει τὰ ὑπακούη εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του καὶ ν' ἀγαπᾷ αὐτὴν καὶ ἔαν ἀκόμη ἀδικῆται ὑπ' αὐτῆς, διότι «πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ προγόνων ἀπάντων τιμώτερον ἔστιν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς τούν ἔχοντοι». τέλος ἐπαγήλθεν ἥιερά ταῦς καὶ ὁ Σωκράτης ἔπειν ἀταράχως τὸ κάνειον (399 π.Χ.).

Οἱ θάνατος τοῦ Σωκράτους κατὰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἡθικὴν εἴτε δικαιοτικὸς φόρος, ἀλλ' ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐθριάμβευσεν ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ φιλόσοφος!

Φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Σωκράτους. —Τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σωκράτους γνωρίζομεν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν μαθητῶν του Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος, διότι οὗτος οὐδὲν σύγχραμμα συνέγραψε.

Οἱ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλόσοφοι ἡσχολοῦντο, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως. Πρῶτος ὁ Σωκράτης ὡς ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας του ἔλαβε τὸν ἀνθρώπων. Ἀπὸ τοῦ μεγάλου κόσμου τῆς φύσεως ἡ φιλοσοφία μετηγένθη ἦδη εἰς

τὸν μικρόκοσμον, τὸν ἄνθρωπον· ἐντεῦθεν καὶ ἡ πολυθρύλητος ἔησις τοῦ Κικέρωνος, ὅτι δὲ Σωκράτης πατεβίβασε τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν. ‘Ο Σωκράτης ὡς ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας τον ἔθηκε τὸ «γνῶθι σαυτόν», ἐγένετο δὲ οὗτο θεμελιωτὴς τῆς ἡθικῆς καλομέτρης φιλοσοφίας. Κατὰ τὸν Σωκράτην ἡ δοδὴ πρᾶξις πηγάζει ἐκ τῆς δρθῆς γνώσεως, ἡ ἀρχὴ δὲ πάσης ἀληθοῦς γνώσεως καὶ ὁ ὄρος πάσης δρθῆς πρᾶξεως ἔγκειται εἰς τὸ ἔξετάζειν καὶ γινώσκειν ἑαυτὸν (γνῶθι σαυτόν). “Οστις ἀγροῖς ἑαυτόν, εἰτε ἀρίκαρος νὰ γνωρίζῃ τί προσήκει εἰς ἑαυτόν, τί δοφείλει καὶ τί δύνοται. Δι’ δὲ ἐδίδασκεν ὅτι πᾶσα ἀρετὴ εἴτε ἐπιστήμη (ἀληθῆς γνώσης), καὶ ἐπομέρως ἡ κακία εἶνε μόνον ἀποτέλεσμα ἀτελοῦς γνώσεως καὶ ὅτι οὐδεὶς ἔκὼν εἴτε κακός. ‘Ἐν γέρει ἡ ἥθικη τοῦ Σωκράτους στροφίζεται ἐπὶ τῆς σωφροσύνης, δικαιοσύνης, εὐσεβίας, παρεργίας, ἀγάπης τοῦ πλησίου, ἀναγνωρίσεως τῆς πιευματικῆς ὑπεροχῆς ὑπὲρ πᾶν ἔξωτερον ἀγαθόν, μορφώσεως χρηστῶν πολιτῶν καὶ δεξιῶν ἀρχόντων καὶ ἀπολέτουν ὑπακοῆς εἰς τοὺς ρόμους τῆς πατρίδος.

Ο Σωκράτης ἐδίδασκε διαλεκτικῶς, γνωρίσματα δὲ τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ μεθόδου εἶνε ἡ ἐπαγωγὴ καὶ ἡ εἰρωτεία. Διὰ τῆς ἐπαγωγῆς προβαίνων ἀπὸ τῶν γενικῶν εἰς τὰ μερικά, ἀπὸ τῶν γνωστῶν εἰς τὰ ἄγνωστα, ἀπὸ τῶν συγκεκριμένων εἰς τὰ ἀφηρημένα ὑπεβοήθει τοὺς συνδιαλεγομένους εἰς τὴν γένεσιν καὶ τὴν λέσχην πολλῶν ζητημάτων· διὰ δὲ τῆς εἰρωτείας ἄγνοιαν προσποιούμενος καὶ τοὺς διαλεγομένους πειράζων μέχρι ἐρεθισμοῦ ὑπεβοήθει τὴν μετὰ λόγου ἀνάπτυξιν τοῦ διαλόγου.

Τὸ δὲ πλυνθρύλητον δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ θεία τις φωνή, ἡ ἐρδόμυχος τῆς συγειδήσεως φωνή, ἥτις ἀπέτρεπεν αὐτὸν ἀπὸ πάσης κακῆς πράξεως ἢ προσέτρεπε πρὸς πᾶσαν καλήν.

§ 93. Σωκρατικοί.

Ἐν τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους ἄλλοι ἄλλως ἀντελήφθησαν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἐντεῦθεν καὶ αἱ διάφοροι διευθύνοις αὐτῶν· ἐσχηματίσθησαν δὲ τετῆς σχολαὶ α’) ἡ Κυρνικὴ β’) ἡ Κυρηναϊκὴ καὶ γ’) ἡ Μεγαρική.

α’) **Κυρνικὴ.**—Ταύτης ἰδρυτὴς εἴνε ὁ Ἀθηναῖος Ἀρτιοθέρης, ὅστις ὡς ἀρχὴν εἶχε τὴν αἰτάροκειαν· παὶ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς οὐχὶ μετὰ λόγου καὶ γνώσεως, ἀλλὰ πρακτικῶς. Ο Ἀρτιοθέρης ἐδίδασκεν εἰς τὸ ἐν Ἀίγανεις γυμνάσιον Κυρόσαργες. Ἐν τούτον· καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ φιλόσοφοι τῆς σχολῆς ταύτης ἔζων βίον εὐτελῆ καὶ ἀμελῆ δίκην κυνός, ὠνομάσθησαν «Κυρνικοί». Τέλειος τέπος κυνικοῦ φιλοσόφου ἐπῆρξε Διογένης δ Σινωπεύς.

β’) **Κυρηναϊκὴ.**—Ταύτης ἰδρυτὴς εἴνε Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος, ὅστις, καὶ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Κυρνικόν, ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἡδονὴ εἴτε τὸ μέγιστον ἀγαθὸν καὶ ταύτην πρέπει νὰ ἐπιζητῇ τις ἐν τῇ οιωματικῇ καὶ πρενυματικῇ ἀπολαύσει.

γ’) **Μεγαρικὴ.**—Αὕτη ἰδρυθη ὑπὸ Εὐκλείδου τοῦ Μεγαρικοῦ, ἥτις καὶ διαλεκτικὴ καὶ ἐριστικὴ ἐκλήθη, διότι οἱ ἀνήκοντες εἰς ταύτην ἡγάπων τὴν διαλεκτικὴν μέθυδον συζητοῦντες κατὰ τὸν τρόπον τῶν σοφιστῶν.

§ 94. Ἀκαδημαϊκή φιλοσοφία.—Πλάτων.

Ἐπιφανέστατος πάντων τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους ὑπῆρχεν ὁ δαιμόνιος Πλάτων, υἱὸς τοῦ Ἀρίστωρος. Ὁ Πλάτων μόνος κατενόησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ μεγάλου διδασκάλου τον καὶ προΐηγαγεν αὐτήν, ἐδίδασκε δὲ ἐν τῷ ἔξω τῆς πόλεως γυμνασίῳ Ἀκαδημείᾳ, ἐξ οὐ καὶ ἡ φιλοσοφία του ἐκλήθη «Ἀκαδημαϊκή.» Ἐξέτεινεν οὖτος καὶ συνεπλήρωσε τὴν Σωκρατικὴν φιλοσοφίαν, ἀνεδείχθη δὲ ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων ὅτι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου ὅλου, ἐν αὐτῷ δὲ ἡ φιλοσοφία ἥκμασε καὶ ἐδοξάσθη.

Τῆς φιλοσοφίας ἡ ἀληθής μέθοδος κατὰ Πλάτωνα εἶνε ἡ διαλεκτική, ἣτις κατ’ αὐτὸν εἶνε κυρίως ὅχι ἡ ἐπιστήμη τοῦ διαλέγεσθαι, ἀλλὰ ἡ τέχνη τοῦ διαγενεῖσθαι. Διὰ τῆς διαλεκτικῆς ἀναζητοῦντες ἀνευρίσκομεν τὴν ἀλήθειαν, ἣτις εἶνε οὐχὶ ὁ αἰσθητὸς κόσμος ὁ ἀεὶ μεταβαλλόμενος, ἀλλὰ τὸ ὄντως ὅν, τ. ε. αἱ ἰδέαι· εἶνε δὲ αἱ ἰδέαι οἱ ἀρχικοί, ἔνιατοι καὶ ἀμετάβλητοι τύποι τῶν ὄντων, οἵτινες μόνον διὰ τῆς νοήσεως εἶνε καταληπτοί, εὑρίσκονται δὲ ἐν κόσμῳ νοητῷ καὶ ἔχοντι τὰ ἀποτυπώματα αὐτῶν ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ. Ἐκπορεύονται δὲ αἱ ἰδέαι αἰωνίως ἀπό τυπος ἄλλης ἰδέας ἀνωτάτης, τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπερ εἶνε τὸ θεῖον, ἐξ οὗ πάντα ἀπορρέουσιν.

Καὶ δύος ὡς φιλόσοφος ὁ Πλάτων ὠρομάσθη θεῖος, οὕτω καὶ ὡς συγγραφεὺς εἶνε ἀμίμητος. Πάντα σκεδὸν τὰ γρήσα συγγράμματα αὐτοῦ, 35 διάλογοι, διεσώμησαν· ἔπι δὲ καὶ τινες ἐπιστολαὶ καὶ ὄρισμοὶ (ἔραι)· εἶνε δὲ γεγραμμένα ἐν γλώσσῃ ἀττικῇ, καλλιτεχνικῶς ἐπεξειργασμένη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, μᾶλλον ποιητικῇ καὶ δημιουργικῇ, ἔχοντις ἴχνος, ζάριν καὶ κάλλος ἀμύητον· δι’ ὃ καὶ ὁ Κικέρων εἶπε τὸ ποιηνθεύλητον ἐκεῖτο· «Ἔὰν δὲ Ζεὺς ἀπεφάσιε ποτε τὰ δύμιλήσῃ γλῶσσαν ἀνθρωπίνην, ἥθελεν δύμιλήσῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος».

Πλὴν τῆς «Ἀπολογίας Σωκράτους» (ἥτις δὲν εἶνε γεγραμμένη διαλογικῶς) καὶ τῶν Νόμων, ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς διαλόγοις ὁ Σωκράτης ἡ μᾶλλον ὁ Πλάτων ἑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους διευθύνει τὴν συζήτησιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν διαλόγων φέρουσι τὸ ὄντων ἐνὸς τῶν διαλεγομένων προσώπων, πραγματεύονται δὲ ποικίλα θέματα, οἷον περὶ ἀνδρείας (Ἄλκης), περὶ σωφροσύνης (Χαρμόδης), περὶ ἰδεῶν (Παριενίδης), περὶ ψυχῆς (Φαῖδων) περὶ ὁρητικῆς (Γοργίας) καὶ π.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Πλάτωνος ὑπῆρχε μακρὰ καὶ βαθεῖα. Ἀναπτύξας οὖτος τὸν πνευματισμὸν τοῦ Σωκράτους παρεσκεύασε τὴν ὄδον τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ σήμερον δὲ εἶνε πηγὴ ἴσεῶν ὑγιῶν καὶ ἴνηλῶν.

Τὸν Πλάτωνα διεδέχθη ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ ὁ ἀνεγιός αὐτοῦ Σπεύσιππος.

§ 95. Περιπατητικὴ σχολὴ.—Ἀριστοτέλης.

Τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Πλάτωνα, τὸν δημιουργὸν τῆς ἰδαικότητος, ἀποτελεῖ ὁ ἐκ Σταγείρων τῆς Μακεδονίας μέγας αὐτοῦ μαθητὴς Ἀριστοτέλης, ὁ διδασκαλὸς τοῦ Μ. Ἀλεξανδρου, ὑδρυτὴς τῆς πραγματικότητος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδασκεν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὰς σκιερὰς στοὰς τοῦ Λυκείου περιπατῶν, δι’ ὃ καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ

ώνομάσθη «περιπατητική» καὶ οἱ διπολοὶ του ὡσαύτως «περιπατητικοί». Ἐν ᾧ δὲ τὸ πλῆρες ὑψοῦς καὶ ποιήσεως πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος ἀνέβη εἰς τὰς ἀρχάτους χώρας τοῦ ἴδεωδον κόσμου καὶ ἐθεώρησε τὴν φιλοσοφίαν ὡς μέσον, δι' οὐ καθορίζονται αἱ αἰσθήσεις καὶ τείγονται πρὸς τὸ ἄյλον καὶ τὸ θεῖον, τοῦνταντίον τὸ ἐρευνητικὸν καὶ κριτικὸν πνεῦμα τοῦ Ἀριστοτέλους παρέμεινεν εἰς τὸν κόσμον τῶν φαινομένων καὶ ἀπὸ τῶν διὰ τῆς πειρᾶς δεδομένων προέβη εἰς τὰς ἴδεας. Καὶ αὐτὸν λοιπὸν ἡ ἴδεα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀρχίζει ὁ Πλάτων, εἶναι πέρας καὶ τελευταῖον σημεῖον τῆς ἐρεύνης. Ὁ Πλάτων ὑφοῦται ὑπεράριθμος τῆς φύσεως καὶ ζητεῖ ἐπὶ τῶν οὐραγίων χωρῶν τὴν ἐπόθεσιν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας του, ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης, δοτις περιγράφων τὴν φύσιν ἀνυψοῦτο πρὸς τὸ πνευματικὸν καὶ ἴδαικόν, ὑποβάλλει εἰς τὸν ἐρευνητικὸν του νοῦν τὴν γῆν καὶ τὴν φύσιν καὶ πᾶν ὅ, τι εἶναι ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ. Θέτει εἰς τάξιν πᾶσαν τὴν ὑλὴν τῆς γνώσεως καὶ διὰ σοφῶν καὶ συμφωνούντων πρὸς ἄλληλα συμπερασμάτων συνάγει τοὺς γενικοὺς κανόνας.

Ἐν γέρει δὲ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἀντιθέσει αὐτῶν εἴνε τὰ ὑψιστα τῆς ἀρχαιότητος πνεύματα, καὶ τούτου τιγά οἱ δύο πόλοι, τοὺς ὅποιους τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν ὑπερέβη οὕτε κατὰ τοὺς ἀρχαίους οὕτε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ περὶ τοὺς ὅποιους θὰ περιστρέψωνται αἰωνίως πᾶσαι αἱ περὶ ἀληθείας ἐρευναι.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους εἴνε ποικιλότατα καὶ πολυναριθμότατα, διαυρουνται δὲ α') εἰς Λογικά, β') Τεχνικά, γ') Φυσικά, δ') Τὰ μετά τὰ φυσικά (Μεταφυσικά). ε') Ἡθικά, σ') Πολιτικά. Καὶ ὑπολείπονται μὲν ταῦτα τῶν τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν ὁραίοτητα τοῦ ὑφους, ἐξέχοντιν δικιάς κατὰ τὴν σαφίτρειαν καὶ τὴν ἀκρίβειαν.

Καθ' δύος τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπῆρξε μεγίστη. Ἡ σονδὴ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀπετέλει τὸ κατ' ἔξοχὴν κέντρον πάσης πνευματικῆς ἐνεργείας. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ὅχι μόνον διθεμελιωτής τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχῶν σειρᾶς ὅλης εἰδικῶν ἐπιστημῶν. Μόλις κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ὑπέστησαν μεταβολὴν αἱ φυσικαὶ καὶ μαθηματικαὶ αὐτοῦ θεωρίαι, ἐν ᾧ τὸ κῦρος αὐτοῦ ἐν τῇ λογικῇ, μεταφυσικῇ, ἥθικῃ καὶ πολιτικῇ μέρει ἀπαραμείνων.

Διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ Περιπατητικῇ σχολῇ ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Λέσβου Θεόδοστος.

§ 96. Ἰστοριογραφία. Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν.

Ἡ ιστοριογραφία εἴνε τὸ ἀρχαιότατον εἶδος τοῦ πεζοῦ λόγου. Πρῶτοι οἱ Ἰωνεῖς ἀπὸ τοῦ θνου αἰῶνος π. X. ἡρκισαν τὰ γράφωσιν ἐν πεζῷ λόγῳ καὶ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν διαφέρουν κατὰ τόπους παραδόσεις· ἐκαλοῦντο δὲ οἱ οὕτω γράφοντες «λογογράφοι» καὶ δὲν ἔκαμπον, ὡς καὶ οἱ ἐπικοὶ ποιηταί, οὐδεμίᾳν διάκρισιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς.

Ἡρόδοτος.—Τῆς ἀληθοῦς ιστορίας πατήρ ἐγένετο δὲ Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρ-

νασεύς. Οὗτος φεύγων τὴν καταδίωξιν τοῦ τυράννου Λυγδάμιος, ἐκθροῦ ὅντος τῆς οἰκογενείας του, ἐπέραπη εἰς περιηγήσεις. Περιῆλθε ὅλα τὰ τότε γνωστά ἔθνη τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Εὐρώπης καὶ συνέλεξε παντοίαν ιστορικήν ὑλην· ἐκθῶν δὲ ἔπειτα ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις καὶ συνέγραψε τὴν ιστορίαν των διαιρουμένην εἰς ἑννέα βιβλία, ἔκαστον τῶν ὅποιων φέρει τὸ ὄνομα μᾶ; Μούσης.

Κύριον θέμα τῆς ιστορίας τοῦ Ἡροδότου εἶναι οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν· παρειέβαλεν δῆμος ὁ συγγραφεὺς εὐθέτως καὶ τὴν παλαιοτέραν ιστορίαν τῶν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, εἰς ἣν δὲν παρέλιπε καὶ μυθώδη τινά, ἄτινα ἔγραψε κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν ἱερέων. «Οἱ Ἡρόδοτος ἔγραψε διὰ τὸν λαὸν μετὰ μεγάλης εἰλικρινείας καὶ ἀπλότητος» σκοπός δὲ τοῦ συγγράμματός του εἶναι νὰ δεῖξῃ πός η ἐμφων τάξις, η σύνεσις, η εὐφνία καὶ η αντάρκευτα τῶν Ἑλλήνων ἐνίκησε τὸ δουλικὸν φρόνημα, τὸ ἀτακτὸν πλῆθος καὶ τὴν κενόδοξον πομπὴν τῆς Ἀγατολῆς. Παρ’ Ἡροδότῳ ἐπικρατεῖ τὸ θεολογικὸν πνεῦμα. Παγακοῦ τῆς ιστορίας τον διήκει η δόξα δτι ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἔθνῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐνεργεῖ θεία δύναμις. «Οἱ θεός ὁρισεν ἐκάστῳ ὅρᾳ, ἄτινα δὲν δύναται νὰ ἴπερβαίνῃ. Τοῦτον τὸν νόμον ὀφείλει οἱ ἀνθρώπως νὰ φυλάττῃ ζῶν ἐν μετριότητι καὶ ὑπακοῇ· πάγτα ἐξ ἀλαζονείας ὑπερβαίνοντα τὰ ὅρᾳ ταῦτα τιμωρεῖ αὐστηρῶς· «φιλεῖ γάρ οἱ θεός τὰ ὑπερέχοντα πάγτα κολούειν» (Ἡρ. Ζ. 10). παράδειγμα δὲ τῆς ἐνεργείας ταύτης πρόκειται η ταπείνωσις τοῦ Κροίσου καὶ τοῦ Ξέρξου.

«Η διήγησις τοῦ Ἡροδότου ἔχει πολλὰς παραβολὰς καὶ ἐπεισόδια, ἄτινα ἐκτίθενται μετὰ μεγάλης χάριτος, χωρὶς νὰ διασπῶσι τὴν ἐνότητα καὶ τὴν διάταξιν τῆς ὑλῆς· η δὲ γλῶσσα τοῦ Ἡροδότου εἶναι η Ἰωνικὴ διάλεκτος, ητις προβαίνει ηρέμα μετὰ πολλῆς χάριτος, ἀπλότητος καὶ σαφηνείας· εἶναι δὲ οἱ Ἡρόδοτος τύπος καὶ τέλειον παράδειγμα τῆς εἰρομένης λέξεως ητοι τῆς κατὰ παράταξιν συντάξεως τῶν προτάσεων.

Θουκυδίδης (471-396).—Μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἥκμασεν ὁ μέγιστος τῶν ιστορικῶν Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος ἐξ ἐπιφάνοτος γέροντος καταγόμενος. «Ο Θουκυδίδης ζῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους, καθ’ οὓς τὸ ἀττικὸν πτεῦμα εἶχε φθάσῃ εἰς τὸ μέγιστον αὐτοῦ ὑψος, ἐξεπαδεύθη λαμπρῶς. Τὸ Σον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (424 π. Χ.) στρατηγὸς ὡν εὑρίσκετο μετὰ μικρᾶς ταντικῆς μοίρας ἀπέναντι τῆς Θάσου· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπρόλαβε τὴν ὑπὸ τοῦ Βρασίδου κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως, κατηγορήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡραγκάσθη νὰ στεφθῇ τῆς πατρίδος τον ἐπὶ 20 ἔτη (ἰδ. σελ. 171). Κατὰ τὸν χρόνον τῆς φυγῆς του περιήρχετο τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ συνέλεγε τὴν ὑλην πρὸς συγγραφήν. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τραπέζων ταυράννων ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ ψηφίσματος· δύλγα δῆμος ἐτῇ μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν ἐν τῇ Σπαστῇ ὑλῇ τῆς Θράκης, ὃπου εἶχε πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ, δολοφονηθεὶς (396 π. Χ.).

«Ο Θουκυδίδης συνέγραψε τὴν ιστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (τὰ 21 ἔτη αὐτοῦ)· εἶναι δὲ η ιστορία του «κτῆμα ἐξ ἀεί», τ. ἔ. μελέτημα διαρκὲς εἰς ἐκείνους, οἵτινες θέλουσι νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθευταν τῶν γενομένων καὶ νὰ ὀφελη-

θῶσιν ἐξ αὐτῆς, ἢν ποτε ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν κόσμον ὅμοιαι περιστάσεις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ιστορικὰ ἔργα τῶν συγχρόνων, ἄτινα συνεργάφοιτο πρὸς τὴν ἐν τῷ παραχρῆμα τύρων (ἀγώνισμα ἐξ τὸ παραχρῆμα) τῶν ἀκροατῶν· διαλάμπει δὲ ἐν τῇ ιστορίᾳ τοῦ Θουκυδίδου η ἀλήθεια, η ἀμεροληψία, η ἀκρίβεια καὶ η ιστορικὴ ὁξύδρευσις.⁴ Ο Θουκυδίδης δὲν ἥητλησε τὴν ὥλην τῆς ιστορίας τον ἐπιβλίων, ἀλλ' εἶτε ἐξ αὐτογίας εἶτε ἐξ ἀκοῆς τῶν παρειρουσκομένων εἰς τὰς πρᾶξεις, μετ' ἀκριβοῦς ἀνακρίσεως ἀνθρώπων ἀγημότων εἰς ἐκάτερον τῶν διαμαχομένων μερῶν· η δὲ ἀλήθεια ἐξηριζοῦτο, ὡς αὐτὸς λέγει, μετὰ πολλοῦ κόπου (Θουκ. I. 22), ἐντεῦθεν καὶ η μεγίστη ἀξία τοῦ ἔργου. Η ἀλήθεια καὶ η ιστορικὴ ἀκρίβεια παρὰ Θουκυδίδῃ εἶνε τοιαύτη, ώστε εἶνε ζήτημα ἂν ὑπάρχῃ ἄλλη περίοδος τῆς παγκοσμίου ιστορίας μετὰ τοοαύτης σαφηνείας καὶ καθαρότητος γεγραμμένη, δύον τὰ 21 ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.⁵ Ο Θουκυδίδης διδάσκει νῦν ποιῆταί τις περὶ πολλοῦ τὴν εὐδοξίαν καὶ τὴν ἔλευθερίαν, περὶ πλείονος τὴν πατρίδα καὶ περὶ πλείστου τὴν ἀλήθευσιν.

Τὸ λεκτικὸν τοῦ Θουκυδίδου εἶνε ἴψηλόν, δεινὸν καὶ μεγαλοπρεπές. Ἐν τῇ συνθέσει ἔχει πολὺ τὸ δραματικὸν καὶ τὸ ἔπηρωικόν, ἐν δὲ τῇ φράσει παρατηρεῖται ἀκρίβεια, ἐνάργεια, δέντραις, βραχυλογία καὶ ὑψος· ἔνεκα δὲ τοῦ βραχυλόγου καὶ περιεκτικοῦ τοῦ ὕφους τον καθίσταται πολλάκις δυσρότος καὶ μάλιστα ἐν ταῖς δημηγορίαις. Διάλεκτος τοῦ Θουκυδίδου εἶνε η ἀρχαία ἀττική, ἣν πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν πεζογραφίαν.

Ξενοφῶν.—Μετὰ τὸν Θουκυδίδην σπουδαῖος ιστορικὸς ὑπῆρξεν ὁ καλὸς καγαθὸς Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος (444-353 π. Χ.), νίνος τοῦ Γρύλλου καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Ο Ξενοφῶν συνέγραψε ποικίλης ὅλης συγγράμματα, προσέτι δὲ καὶ Ἑλληνικὰ (Ἑλληνικὴν Ιστορίαν), ἄτινα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ οημείου, ἔρθα κατέλιπε τὴν ιστορίαν τον δ Θουκυδίδης, καὶ φθάνοντι μέχρι τῆς ἐν Μαγνησίᾳ μάκης. Καὶ διακρίνεται μὲν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς δ Ξενοφῶν διὰ τὴν σαφήρειαν, τὴν λεπτότητα, τὴν καλλιέπειαν καὶ τὴν ἀρμονίαν περὶ τὴν σύνθεσιν, ὑπολείπεται δῆμος πολὺ τοῦ Θουκυδίδου κατὰ τὸ βάθος τῶν νοημάτων καὶ τὴν ιστορικὴν πλοτιν. Καὶ περὶ Ἀθηναῖος, δῆμος σέβεται καὶ ἐγκωμιάζει τοὺς Σπαρτιάτας καὶ μάλιστα τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἀγησίλαον, παρέρχεται δὲ ἐν σιωπῇ τοὺς δύο μεγάλους τῶν Θηβαίων στρατηγοὺς Ἐπαμεινῶνταν καὶ Πελοπίδαν. Κάλλιστον ἐν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ξενοφῶντος εἴρεται η «Κύρου Ἀράβασις», ἐν τῇ δύοις ἀμυμήτως περιγράφει τὴν ἐκστρατείαν Κύρου τοῦ νεωτέρου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ τον Ἀρταξέρξον καὶ τὴν κάθοδον τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων γενομένην ἐπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ τοῦ Ξενοφῶντος.

Ἐν γέρει η γλώσσα τοῦ Ξενοφῶντος διακρίνεται διὰ τὴν γλαφυρότητα, τὴν σαφήρειαν, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν χάριν, δι' ὃ καὶ ἐκλήθη οὗτος «ἀττικὴ μέλισσα» καὶ «ἀττικὴ μοῦσα».

§ 97. Κύρου ἀνάβασις.—Κάθοδος τῶν μυροίων (401—400 π. Χ.)

Διαρκοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐβασίλευεν ἐν Περσίζ

Δαρεῖος δέ Β'. Οὗτος ἀποθανὼν ἀφῆκε δύο νίούς, τὸν Ἀρταξέρξην ὃστις διεδέχθη αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου (405), καὶ τὸν Κῦρον (τὸν νεώτερον), ὃστις ἦτο σατράπης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Κῦρος φιλόδοξος ὡν διενοήθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ βασιλεύσῃ αὐτὸς ἀντ' ἑκείνου. Πρὸς τοῦτο παρεσκεύασε 100 χιλ. βαρβαρικοῦ στρατοῦ γνωρίζων δὲ τὴν πολεμικὴν ἐμπειρίαν τῶν Ἑλλήνων, προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τον τὸν φυγάδα Λακεδαιμόνιον καὶ πρόην ἀρμοστὴν τοῦ Βυζαντίου Κλέαρχον, ἄνδρα λίαν ἐμπειροπόλεμον. Διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Κλέαρχου ὁ Κῦρος δαπανῶν ἀφειδῶς ηὔξησεν εἰς 13000 τὸ μισθοφόρικὸν ἐλληνικὸν στρατευμα, τὸ δποῖον ἔταξεν ὑπὸ διαφόρους στρατηγούς.

Tὸ ἔτος 401 π.Χ. ἐξεκίνησεν ἐκ τῶν Σάρδεων προφασιζόμενος ὅτι ἐπήρχετο κατὰ τῶν ἀποστατησάντων Πισιδῶν· ὅτε δὲ ἐφθασεν εἰς Θάψακον τῆς Συρίας, ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐφανέρωσεν εἰς τοὺς μισθοφόρους Ἐλληνας ὃν ή ἐκστρατεία ἐγίνετο κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ Ἐλληνες μαθόντες τοῦτο δυσηρεστήθησαν σφόδρα· ὅτε ὅμως ὁ Κῦρος τὸν ἔτησε τὸν μισθὸν αὐτῶν, συγκατετέθησαν νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν πορείαν. Ὁ Κῦρος ἔσπευδε πρὸς τὴν Βαβυλῶνα, ὥνα καταλάβη τὸν βασιλέα ἀνέτοιμον· ὁ Ἀρταξέρξης ὅμως μαθὼν ἐγκαίρως παρὰ τὸν Τισσαφέροντος τὸ κίνημα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ μετὰ 900 χιλ. στρατοῦ· (Ξ. Κύρ. Ἀνάβ. A.7, 12) ⁽¹⁾. Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν παρὰ τὰ Κούραξα, οὐχὶ μακρὰν τῆς Βαβυλῶνος. Ιενομένης μάχης (Σεμπτέμ. 401 π.Χ.), οἱ μὲν Ἐλληνες ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντι αὐτῶν παρατεταγμένους Πέρσας καὶ ἐτρεψαν εἰς φυγὴν αὐτὸν, οἱ δὲ περὶ τὸν Κῦρον προσεκύνουν αὐτὸν ὡς βασιλέα. Ὁτε ὅμως ὁ Κῦρος διέκρινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ τὸν ἀδελφόν του, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ, ὅπως τὸν φονεύσῃ, ἀλλ' ἐφονεύθη αὐτὸς ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως. Τότε ὁ περσικὸς τὸν Κύρου στρατὸς διεσκορπίσθη καὶ ἐπειτα ηὗτομόλησε πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην.

Ο βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου θεωρῶν ἕαντὸν νικητήν, ἐπεμψε καὶ ἀπῆτησε παρὰ τῶν Ἐλλήνων τὴν παράδοσιν τῶν ὅπλων· ὁ Κλέαρχος ὅμως ἐξ ὀνόματος ὅλων ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶνε ἕδιον τῶν νικώντων νὰ παραδίδωσι τὰ ὅπλα (Ξ. Κύρ. Ἀνάβ. B. 1). Ἀλλ'

⁽¹⁾ Κατὰ τὸν Ἐφορον (παρὰ Διοδ. Σικελ. XIV.22) ὁ στρατὸς τοῦ Ἀρταξέρξου ἀνήρχετο εἰς 400 χιλ.

ὅ πονηρὸς σατράπιης Τισσαφέρωντος ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ φίλου καὶ τοῦ μεσίτου ἀνέλαβε νὰ συνδιυλλάξῃ δῆθεν τὸν Ἑλληνας μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ καλέσας εἰς τὴν σκηνήν τον τὸν Κλέαρχον καὶ τὸν ἄλλους στρατηγὸν ἐφόρευσεν ἀπαντας δολίως.

‘Ἡ εἰδησις τῆς δολοφονίας τῶν στρατηγῶν ἐβύθισεν εἰς μεγάλην λύπην τὸν Ἑλληνας καὶ ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπόγρωσιν. Εὑρίσκοντο ἀνευ κεφαλῆς ἐν μέσῳ χωρῶν ἀγνώστων, περιστοιχίζομενοι πανταχόθεν ὑπὸ ἔχθρων καὶ στερούμενοι τῶν πάντων. Τότε ἀνεφάνη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀπηλπισμένων στρατιωτῶν δὲ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὅστις ἥκοιούθησε τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου ὡς ἐθελούτης κατὰ ποδοκλησιν τοῦ φονευθέντος φίλου τον στρατηγοῦ Προξένου τοῦ Βοιωτίου, καὶ διὰ λόγου μεστοῦ φρονήματος ἐνεθάρρυνε καὶ ἐνεψύχωσεν αὐτούς. Οἱ στρατιῶται ἐνθαρρυνθέντες ἔξελεξαν νέους στρατηγούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ξενοφῶντα. Κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ξενοφῶντος ἔκανσαν πάντα τὰ περιττὰ πράγματα καὶ ἥρχισε τότε ἡ ἀξιομνημόνευτος ἐκείνη κάθιδος ἥτοι ἐπιστροφὴ εἰς τὴν πατρίδα, ἥν ἀμιμήτως περιγράφει δὲ Ξενοφῶν εἰς τὸ θαυμάσιον αὐτοῦ σύγγραμα τὸ ἐπιγραφόμενον «Κύρου ἀνάβασις». Τὴν ἐμπροσθόφυλακὴν διηγήθην δὲ Λακεδαιμόνιος Χεισίσοφος, τὴν δὲ δπισθοφυλακὴν δὲ Ξενοφῶν.

Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας οἱ Ἑλληνες ἐβάδιζον ἀνευ ὁδηγῶν διὰ μέσου χωρῶν ἀγνώστων· διήρχοντο ἐρήμους, ὅρη ὑπερύψηλα καὶ χιονοσκεπῆ, ἐν μέσῳ χειμῶνος καὶ ψύχους δριμυτάτου, προσβαλλόμενοι ὑπὸ ἀγρίων λαῶν, πακουχούμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι. Τέλος ἐφθασαν εἰς τὸ δρός Θήγην. Μόλις ἀντίκρυσαν ἀπ' αὐτοῦ τὸν Εὔξεινον Πόρτον ὑπὸ τοσαύτης ἀγαλλιάσεως κατελήφθησαν, ὥστε ἐρρίφθησαν εἰς τὰς ἀγκάλας δὲ εἰς τοῦ ἄλλουν καὶ χύνοντες δάκρυα χαρᾶς ἐφώναζον «θάλασσα, θάλασσα», ἔστησαν δὲ τρόπαιον ἐκ λίθων καὶ δπλων.

Ἐκεῖθεν περὶ τὸν 8600 (τῶν λοιπῶν ἀποθανόντων ὑπὸ τοῦ ψύχους, τῆς πείνης καὶ ὑπὸ τῶν ἔχθρων) διῆλθον διὰ τῆς χώρας τῶν Κόλχων καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν πρώτην ἐλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα, ὅπου προσήγεγκον θυσίας εἰς τὸν θεούς καὶ ἐτέλεσαν ἀγῶνας ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ των. Ἐκ Τραπεζοῦντος ἦλθον εἰς Σινώπην καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖθεν 6000 μετά τινας ἄλλας περιπετειας ὠδηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν ἐν τῇ Μικρᾷ Ασίᾳ στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων Θίβρων, ὅστις ἐπολέμει ἐγαντίον τοῦ Τισσαφέρους.

§ 98. Πόλεμοι μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν(399-392).—Δερκυλλίδας.—Ἀνάρροπις Ἀγησιλάου.—Συνωμοσία Κινάδωνος.—Πολεμικὰ σχέδια Κόνωνος.—Ο Ἀγησιλαος ἐν Ἀσίᾳ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου δὲ Ἀρταξέρξης ἀνταμείβων τὸν Τισσαφέροντην διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἐπηρεσίας τον διώρισεν αὐτὸν σατράπην τῶν χωρῶν, ὡν ἦρχεν αὐτὸς πρότερον, καὶ ἐκείνων ὡν ἦρχεν δὲ Κῦρος, καὶ διέταξεν τὰ τιμωρήσῃ τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις, αἵτινες ἐβοήθησαν τὸν ἀποστατήσαντα Κῦρον. Οἱ Τισσαφέροντης λοιπὸν ἔζητησε τὰ ἐποτάξη τὰς πόλεις ταύτας, ἀλλ’ αὗται ἀντέστησαν καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης.

Η Σπάρτη κατέδραξε ἐπειμψε τὸν Θίβρωνα μετὰ 1000 νεοδαμωδῶν καὶ 4000 περίπου ἐκ τῶν ἀλλων Πελοποννησίων (Ξ. Ἑλλ. I. 1.) εἰς τὸν δρόποιν προσετέθησαν κατόπιν καὶ 6000, οἱ περισωθέντες ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Κύρου ἐκστρατευσάντων. Ἐπειδὴ δῆμος δὲ στρατὸς αὐτοῦ κυριεύσας πόλεις τινάς ἔξειράπτη εἰς λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς κατὰ φίλων καὶ ἔχθρῶν, ἀνεκλήθη δὲ Θίβρων καὶ ἀπὸ αὐτοῦ ἐστάλη δὲ Δερκυλλίδας (399 π. Χ.) διὰ τὴν πανουργίαν τον Σισυφος καλούμενος. Οἱ Δερκυλλίδας εἶχε προσωπικὸν πάθος κατὰ τοῦ σατράπου τῆς Αἰολίδος Φαρναβάζου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ’ ἣν διετέλει ἀρμοστής τῆς Ἀρβύδου ἐπὶ Λυσάνδρου ναναρχοῦντος. Ὡφελούμενος λοιπὸν τὴν ἐκ τῆς ἀντιζηλίας τῆς ὑπαρχούσης μεταξὺ Τισσαφέροντος καὶ Φαρναβάζου ἐπεισε διὰ πονηρῶν διαπραγματεύσεων τὸν πρῶτον τὰ συνομολογήση ἀνακωχήν· ἔξασφαλίσας δὲ οὕτω τὰ νῦντα τον δὲ Δερκυλλίδας εἰσέβαλεν ἀμέσως εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἐκνούσιεν πολλὰς αὐτῆς πόλεις, ἃς κατέστησεν αὐτορόμους, καὶ τέλος ἤγαγασε τὸν εἰς στεροχωρίαν περιελθόντα Φαρναβάζον τὰ συνομολογήση ἀγακωχήν. Μετὰ τοῦτο ληξάσης τῆς πρὸς τὸν Τισσαφέροντην ἀνακωχῆς εἰσέβαλεν δὲ Δερκυλλίδας εἰς τὴν Καρίαν. Τότε δὲ Τισσαφέροντης ἐνοῦται μετὰ τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἀμφότεροι μετὰ ἴσχυροῦ στρατοῦ ἐπέρχονται κατὰ τοῦ Δερκυλλίδου, διν συνήντησεν ἐν τῷ παρὰ τὸν Μαιάνδρον ποταμὸν πεδίῳ. Ἐάν ἀμφότεροι ἐπέπιπτον, πάντως θὰ ἐνίκων τὸν ἀπαράσκενον Δερκυλλίδαν· ἀλλ’ δὲ Τισσαφέροντης ἰδὼν τὸν Κυρείους ἐπιτοήθη, δὲ πονηρὸς Δερκυλλίδας κατώρθωσε τὰ ἔλθη

πρὸς αὐτοὺς εἰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Συνεφωνήθη λοιπὸν ὁ μὲν βασιλεὺς τῶν Περσῶν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν αὐτοκομίαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνικῶν πόλεων, οἵ δὲ Σπαρτῖται ν' ἀνακαλέσωσιν ἐκ τῶν πόλεων τοὺς ἀρμοστάς μέχρις διου δὲ ἀνακοινωθῶσι καὶ ἐπικυρωθῶσιν ὑπὸ τῆς Σπάρτης καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης, συνωμολογήθη ἀνακωχή.

'Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀποθανότος τοῦ Ἀγιδος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ὁ τεσσαρακοντούτης ἀδελφός του Ἀγησίλαος, ὑποσκελισθέντος τοῦ Λεωτυχίδου, υἱοῦ τοῦ Ἀγιδος, ὡς νόθου. Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἵσχυὸς καὶ χωλὸς κατὰ τὸν ἔιερον πόδα καὶ δύσμορφος· ἀλλ᾽ εἰς τὸ εὐτελὲς ἐκεῖνο σαρκίον ἐπῆρχε ψυχὴ μεγαλόφρων καὶ θερμονογής καὶ ἐμφορουμένη πανελληνίων αἰσθημάτων. Ἐν πολέμοις δὲ Ἀγησίλαος ἀνεδείχθη στρατηγικώτατος, θεωρεῖται δὲ ὡς εἰς ἐκ τῶν μεγίστων στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Δεν εἶχε παρέλθη ἔτος ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὸν θρόνον, ὅτε ἀνεκαλύφθη συνωμοσία σκοποῦσα τὴν ἀγατροπὴν τῶν «δμοίων» ἥτοι τῶν δλίγων ἐκείνων σπαρτιατικῶν οἰκων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἀρχουσαν τάξιν. Σημειωτέον δὲ δι τοῦ πρώτην ταύτην φορὰν ἐξυφαίνετο συνωμοσία ἐν Σπάρτῃ κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας ἦτο ὁ νεαρὸς καὶ πλήρης φιλοτιμίας Σπαρτιάτης Κινάδων, ὃστις ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν «ὑπομειόνων» τ. ἔ. τῶν σπαρτιατικῶν ἐκείνων οἰκων, οἵτινες ἔνεκα πτωχεύσεως εἶχον ἀποβάλλη τὰ τέλεια πολιτικὰ δικαιώματα. Ἡ συνωμοσία εἶχε λάβη εὐρυτάτας διαστάσεις καὶ ὁ κίνδυνος ἦτο μέγιστος· ἡ βεβαιότης ὅμως περὶ τῆς νίκης κατέστησεν ἀσύνετον τὸν Κινάδωνα καὶ τὴν τελευταίαν σιγμῆν ἀνεκαλύφθη ἡ συνωμοσία. Ὁ Κινάδων διὰ δόλου τῶν ἐφόρων συνελήφθη ἐκτὸς τῆς Σπάρτης καὶ μυριοτόπως βασανισθεὶς ἐφορεύθη αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι συνωμόται (Ξ. Ἔλλ. Γ'. 3), οὕτω δὲ ἐσώθη ἐν Σπάρτῃ ἡ δλιγαρχία. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τοῦτο ἐπῆλθον ἐξωτερικὰ γεγονότα, ἀπινα ἀπέσπασαν τὴν προσοχὴν τῶν Σπαρτιατῶν ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων.

Ο Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κόνων μετὰ τὴν ἐν Ἀίγας ποταμεῖς ἥτταν κατέφυγεν, ὡς εἴδομεν, εἰς τὸν βασιλέα τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος Εναγόραν, παρῷ ἔτυχε φιλοξένου δεξιώσεως. Ὁ Κόνων δὲν ἤρκειτο εἰς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, ἀλλ᾽ εἶχε καρδίαν ἀφωσιωμένην εἰς τὴν

πατρίδα του. Εἰς πόθος διέφλεγε τὸ στῆθός του, ἡ παλιτόρρυθμωσὶς τοῦ μεγαλείου τῶν Ἀθηνῶν ἀλλ᾽ ἐγνώριζεν ὅτι διὸ ἐλληνικῶν μόνον δυνάμεων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ αὕτη. Ἐπορευεν οἱ θησαυροὶ τῆς Περσίας νὰ τεθῶσιν ἀφθόνως εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡτο λοιπὸν ἀνάγκη νὸς ἀποκτήσῃ διὸ Κόρων δύναμιν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ πρὸς τοῦτο εἰργάσθη πάσῃ δυνάμει. Πρῶτος ἐφάρη πρόδυμος νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ Ἀριαξέρξῃ διὸ Ἐλληνὶατρὸς αὐτοῦ Κιησίας· ἐπίσης δὲ καὶ διατράπης Φαρνάβαζος, ἀκολούθῶν δὲν ὅλως ἀντίθετον πολιτικὴν τοῦ Τισσαφέροντος, διὸ ἥθελε καὶ νὰ ταπεινώσῃ. Κατόπιν δὲν αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν ἀπεφασίσθη ἡ παρασκευὴ κραταιοῦ περσικοῦ στόλου, οὗτος ἡ ταναχκία ἀνετέθη εἰς τὸν Κόρωνα. Οἱ Σπαρτῖται μαθόντες τὰς νέας ταύτας πολεμικὰς παρασκευὰς τῶν Περσῶν ὑπώπτευσαν ὅτι κατὰ αὐτῶν ἐγίνοντο αὐταὶ, διὸ δὲ καὶ ἀνέμεσαν τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ τῆς Περσίας πολέμου εἰς τὸν Ἀγησίλαον,

Οἱ Ἀγησίλαος παραλαβὼν δισχιλίους νεοδαμώδεις καὶ 6000 συμμάχων, προσέτι δὲ καὶ 30 συμβούλοις, ὃν προΐστατο διὸ Λύσανδρος, ἥλθε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Αὐλίδα (τῆς Βοιωτίας) καὶ προσήγεγκε θυσίας εἰς τὸν θεόν, θέλων οὗτως εἰπεῖν νὰ δώσῃ πανελλήγρουν χροιὰν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἢν ἐπεχείρει. ἀλλ᾽ ὥη Θρησίων ἵππεων ἐφορμήσασα διέκοψε τὴν ἔοριήν. Ἐπειτα ἔπλευσεν εἰς Ἐφεσον (396 π. Χ.). Οἱ Τισσαφέροντος καταληφθεὶς ἀπαράσκευος ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ἀγησίλαου τοίμητον ἀνακωχῆν, ἢν οὗτος παρεγγάρησε, καίτοι ἐγνώριζε τὴν περὶ τὸν δρόκον διποτίαν τοῦ Τισσαφέροντος (Ξ. Ἐλλ. Γ. 4).

Διαρκούσης τῆς ἀνακωχῆς διὸ Ἀγησίλαος διέτριψεν ἐν Ἐφέσῳ ἀπρακτῶν, διὸ δὲ Λύσανδρος ἤρχισε τὰς ὁδιονοργίας τοντοσαύτην δὲ περιποίησιν καὶ τοσαύτας τυμάς ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἐλληνες, ὃστε διὸ Ἀγησίλαος ἐνώπιόν του ἐφαίνετο ὡς ἰδιώτης, αὐτὸς δὲ διὸ Λύσανδρος ὡς βασιλεύς. Τοῦτο παρώργισε τὸν Ἀγησίλαον, διὸ δὲ καὶ ἤρχισε συστηματικῶς νὸς ἀπορρίπτη πάσας τὰς διὰ τοῦ Λυσάνδρου ὑποβαλλομένας αἰτήσεις· διὸ δὲ Λύσανδρος θέλων νὸς ἀποφύγη τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ ταπείνωσιν ἐπάνηλθεν εἰς τὴν Σπάρτην.

Ἐν τῷ μεταξὺ διὸ Τισσαφέροντος λαβὼν ἐπικουρίας παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως παρέβη τὸν δρόκον του καὶ πρὸ τῆς ἱέξεως τῆς ἀνακωχῆς διέταξε τὸν Ἀγησίλαον νὸς ἀπέλθη ἐν τῆς Ἀσίας. Οἱ Ἀγησίλαος δύμας μὲ τὸν διλιγάριθμον ἀλλ᾽ ἐξησυημένον στρατόν του ἐπι-

χειρεῖ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τὸ θέρος τοῦ 396 π. Χ. Προαναγγέλλει ὅτι θέλει εἰσβάλλη εἰς τὴν Καρίαν, τὴν ἔδραν τοῦ Τισσαφέορους. Ὁ Τισσαφέορης ἀμέσως ἔσπενοε νὰ ουγκενιρώσῃ πάσας τὰς δυνάμεις του εἰς τὸ παρὰ τὸν Μαιάνδρον πεδίον. Ὁ Ἀγησίλαος δμως ἐτράπη τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν πρὸς τὰς παρὰ τὸν Ἐλλήσποντον παραλίας χώρας, ἐκνοίενσεν ἐνταῦθα πολλὰς πόλεις καὶ συνέλεξεν ἐπειρα λάφυρα· ἐπειτα δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἔφεσον, ὅπου διεχείμασε (Ξ. Ἐλλ. Γ. 4). Ἐν Ἐφέσῳ δὲ Ἀγησίλαος κατεγίνετο γυμνάζων τὸν στρατὸν του, ἡσχολήθη δὲ καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν ἀξιολόγου ἵππικοῦ, οὐ εἰχεν ἀνάγκην. Τὸ ἐπόμενον ἔτος διεκήρυξεν ὅτι μελετῇ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Σάρδεων. Ὁ Τισσαφέορης νομίζων ὅτι δ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἥθελε νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ καὶ φοβούμενος περὶ τῆς Καρίας, ἀνέμενεν ἐν αὐτῇ τὴν ἐπίθεσιν. Τὴν φορὰν δμως ταύτην δὲ Ἀγησίλαος ἐτράπησε τὸν λόγον του καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Λυδίαν, ἵνα ἐλεηλάτησεν ἀκωλύτως. Ὁ Τισσαφέορης ἐπεμψε κατ' αὐτοῦ τὸ ἵππικόν του. Ὁ Ἀγησίλαος δμως ἐπιτεθεὶς μετὰ τοῦ ἵππικοῦ του καὶ τοῦ ἀκαταμαχήτου πεζικοῦ του κατετρόπωσαν αὐτὸ παρὰ τὰς ὁχθας τοῦ Πακιωλοῦ ποταμοῦ καὶ ἐγένετο κύριος τοῦ πλουσιωτάτου στρατοπέδου τῶν Περσῶν.

Ο μέγας βασιλεὺς μαθὼν τὰς ἡττας τοῦ Τισσαφέορους καθήρεσεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐπεμψε τέον σατράπην τὸν Τιθραύστην μετὰ τῆς διαιταγῆς ν' ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Τισσαφέορους καὶ ν' ἀποστείλῃ εἰς αὐτὸν ταύτην, δπερ καὶ ἐγένετο.

Ο Τιθραύστης ἐδείχθη πολιτικῶ· ερος τοῦ Τισσαφέορους. Βλέπων δτι δὲν ἡδύνατο νὰ διεξαγάγῃ ἐπιτυχῶς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀγησίλαον διεμήνυσεν εἰς αὐτὸν ὅτι δ βασιλεὺς εἶναι πρόθυμος ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν αὐτονομίαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων ἐπὶ τῷ δρῷ νὰ πληρώνωσι μόνον τὸν ἀρχαῖον δασμόν. Ἐπειδὴ δὲ δ Ἀγησίλαος ἀπεκρίθη ὅτι πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ συμβουλευθῇ τὰς ἐν Σπάρτῃ ἀρχάς, δ Τιθραύστης συνωμολόγησεν ἐξάμηνον ἀνακωχήν, δώσας δὲ καὶ 30 τάλαντα πρὸς συντήρησιν τοῦ στρατοῦ του ἐπεισε τὸν Ἀγησίλαον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς χώρας τοῦ Φαρναβάζον. Καὶ ἀληθῶς δ Ἀγησίλαος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Φρουγίαν, τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζον, καὶ ἡλευθέρωσεν ἐνταῦθα πολλὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ· ἐπειτα δὲ ἐμελέτα νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ περσικοῦ κράτους καὶ νὰ καταλύσῃ αὐτό· ἀλλ' αἴφητος ἡραγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν θριαμβευτικὴν πορείαν του.

‘Ο Κόρων εἶχεν ἥδη ἀναλάβη τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου. Τότε καὶ δὲ Τιθραύστης ἐννοήσας ὅτι δὲ Ἀγησίλαος δὲν ἔσκόπει ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀσίας, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ θέρος τοῦ 395 π. Χ. τὸν Ῥόδιον Τιμοκράτην μετὰ 50 ταλάντων ἵνα ἔξ-εγείρῃ εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης τὰς διαφόρους τῆς Ἑλλάδος πόλεις. ‘Ο Τιμοκράτης δὲν ἀπήντησε καὶ πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς του. Ἀφ' ἐρὸς οἱ κατὰ τὸν Πλούταρχον «χρυ-σοῖ τοξόται» (τὸ περσικὸν χρυσίον) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀγέρωχος καὶ καταθλιπτικὴ διαγωγὴ τῆς Σπάρτης ἐπήνεγκον τὸ ὑπὸ τοῦ Τιμοκράτους ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Οἱ Θηβαῖοι, οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Κορίν-θιοι λαβόντες χρήματα ἔδραξαν ἀμέσως τὰ δπλα κατὰ τῆς Σπάρτης· σὺν τούτοις δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, χωρὶς ὅμως οὗτοι νὰ λάβωσι χρή-ματα (Ξ. Ἑλλ. Γ'. V.).

§ 99. Βοιωτικὸς καὶ Κορινθιακὸς πόλεμος.
Ἀνταλκίδειος εἰρήνη (387 π. Χ.)

‘Αφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔδωκαν οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ λεηλατήσαντες κατὰ παρακίνησιν τῶν Θηβαίων μέρος τι ἄστηκον εἰς τὸν Φωκεῖς. Οἱ Φωκεῖς τότε εἰσέβαλον εἰς τὴν Λοκρίδα καὶ οὗτοι μὲν ἔζητησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, τοὺς δὲ Λοκροὺς ἐβοήθησαν οἱ Θηβαῖοι. Ἡ Σπάρτη ἐπεμψε τὸν Λύσανδρον εἰς τὴν Φωκίδα μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ συγκεντρώσῃ συμμαχικὴν στρατιὰν καὶ ν' ἀναμένῃ ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Βοιωτίας τὸν βασιλέα Πανσανίαν, διστις ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ μετὰ πελοπονησιακῆς δυνάμεως. Οἱ Θηβαῖοι πέμψαντες πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας ἔζητησαν βοήθειαν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι λησμο-νοῦντες τὴν ἀρχαίαν πρὸς αὐτοὺς ἀντιπάθειαν καὶ ἐνθυμούμενοι τὴν εὐεργεσίαν ἣν ἐπὶ Θρασυρούλον παρ' αὐτῶν ἔλαβον, ἐφάνησαν πρό-θυμοι νὰ τὸν βοηθήσωσι. ‘Ο Λύσανδρος προτρέχει μετὰ σπουδῆς καὶ χωρὶς ν' ἀναμένῃ τὸν Πανσανίαν προσβάλλει τὴν ἐν Βοιωτίᾳ δυχρὰν πόλιν Ἀλίαρτον ἀποκρούνεται ὅμως ὑπὸ τε τῶν πολιορκου-μένων καὶ ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ φονεύεται. Καὶ ἐφθασε μὲν τὴν ἐπιοῦσαν δὲ Πανσανίας, ἀλλ' ἐφθασαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐνω-θέντες μετὰ τῶν Θηβαίων ἡγάκασαν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Βοιω-τίας. Ἔνεκα τῆς ἀνάνδρου ταύτης διαγωγῆς του δὲ Πανσανίας κατε-δικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐφυγεν εἰς Τεγέαν, δπον καὶ ἀπέθανε.

Αἱ πρῶται αὗται ἀποιυχίαι τῆς Σπάρτης ἐνεθάρρυναν τοὺς πολεμίους αὐτῆς. Οἱ Θηβαῖοι, οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι συνωμολόγησαν ἐπίσημον συμμαχίαν κατὰ τῆς Σπάρτης καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἴδρυσιν κοινοῦ συμμαχικοῦ ταμείου καὶ συμμαχικοῦ συνεδρίου μέλλοντος νὰ ἐδρεύῃ ἐν Κορίνθῳ καὶ νὰ διοικῇ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης τὰ τῆς συμμαχίας. Ἐκ τῆς Κορίνθου ἀπεστάλησαν, δπως ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θεμιστοκλέους, πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ἵνα καλέσωσιν αὐτὰς εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἄγωνα· προσεχώρησαν δὲ εἰς τὴν κατὰ τῆς Σπάρτης συμμαχίαν ταύτην οἱ Εὐβοεῖς, οἱ Ἀκαρνᾶνες, οἱ Λοκροί, οἱ Ἀμβρακιῶται καὶ ἄλλοι.

Ἡ Σπάρτη βλέπουσα ὅτι ενδίσκετο ἐν κινδύνῳ ἐσπενσε ν ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ἀγησίλαος ἔδειξεν ἀξιοθαύμαστον πειθαρχίαν. Ἐν φ ἐμελέτᾳ, ὡς εἴπομεν, νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Περσίας καὶ ν ἀνατρέψῃ τὸν σεσαθρωμένον αὐτῆς θρόνον, λαμβάνει τὴν εἰδησιν τῆς ἀνακλήσεως καὶ ἀμέσως σπεύδει ἐκεῖ, δπον τὸν ἐκάλει ἥ φωνὴ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος του, ἐγκαταλιπὼν ἀνεκτέλεστα τὰ μεγαλεπήβολα αὐτοῦ σχέδια. Διελθὼν ἐσπενσέμενως τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν φθάρει εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ συναντήσας τοὺς συνηγωμένους ἔχθροντα παρὰ τὴν Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας συνάπτει μάχην φονικωτάτην (Ἄργ. 494 π. Χ.), καθ ἥν ἐνίκησε μὲν τοὺς ἔχθροντας, δὲν κατέβαλεν δμως αὐτοὺς δλοσχερῶς καὶ αὐτὸς δὲ ἔλαβε πολλὰ τραύματα (Ξ. Ἑλλ. Δ. 3. 10—21). ποὶν δὲ ἐπανέλθῃ εἰς Σπάρτην μετέβη εἰς Δελφοὺς καὶ προσήγεγκε τὸ δέκατον τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων ἀνερχόμενον εἰς 100 τάλαντα. X.

Ο πόλεμος ἔξηκολούθησε συγκεντρωθεὶς ἥδη περὶ τὴν Κόρυνθον, ἐξ οὐ καὶ Κορινθιακὸς ἐκλήθη· καὶ οἱ μὲν σύμμαχοι κέντρον ἐνεργείας εἶχον τὴν Κόρυνθον, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται τὴν Σικυῶνα. Καὶ κατὰ ξηρὰν μὲν οἱ Σπαρτιᾶται ὑπερίσχυνον, κατὰ θάλασσαν δμως ἥτιωντο. Ως εἴπομεν ἀνωτέρω, δ Κόρων διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν περσῶν ναύαρχος τοῦ στόλου καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἥ διεξαγωγὴ τοῦ κατὰ τῆς Σπάρτης πολέμου, συστρατηγος δὲ τοῦ Κόρωνος, τῇ αἰτήσει αὐτοῦ, διωρίσθη δ Φαρνάβαζος (Διόδ. Σικελ. XIV. 81). Ο Κόρων ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν του τοὺς περσικοὺς θησαυροὺς καὶ ἥγονύμενος τοῦ στόλου τῶν Περσῶν καὶ ἄλλων ἐλληνικῶν πλοίων, δσα αὐτὸς ἥδυνήθη νὰ συναθροίσῃ, προσέβαλε παρὰ τὴν Κρίδον τῷ

394 π. Χ. τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων, οὗτοις ἐναυάρχει ὁ Πείσανδρος, καὶ κατεναυμάχησαν αὐτὸν αἰχμαλωτίσας καὶ 50 τριήρεις. Μετὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ὁ Κόνων καὶ ὁ Φαρνάβαζος περιπλεύσαντες ἐξέβαλον ἐκ τῶν νήσων καὶ ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνικῶν πόλεων τοὺς ἀριστάς, οὓς εἶχεν ἐγκαταστήσης ὁ Λύσανδρος, καὶ ἀποκατέστησαν αὐτὰς αὐτονόμους. Κατὰ δὲ τὸ ἀκόλουθον ἔῳδε ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες οὗτοι πλεύσαντες εἰς τὰς Κυκλαδας νήσους ἡλευθέρωσαν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ σπαρτιατικοῦ ζυγοῦ. Ἐπειτα δὲ κατέλαβον τὰ Κύθηρα, ἐδήσαντα παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας καὶ μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου ἐπλευσαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου χάριν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ συμβουλίου τῆς συμμαχίας. Ἐκεῖ ὁ Κόνων προέτεινεν εἰς τὸν σαρράπην ν' ἀνεγέρωσι τὰ μακρὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ περὶ τὸν Πειραιᾶ, διὸν θὰ κατεφέρετο καιρία πληγὴ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Οἱ Φαρνάβαζος ἀπεδέχθη ἀσμένως τὴν πρότασιν καὶ ἀφίσας εἰς τὸν Κόρωνα 80 τριήρεις καὶ ἵκανὰ χρήματα, αὐτὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Τότε ὁ Κόνων ἐπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ διὰ τοῦ περσικοῦ χρυσίου ηὐτύχησε νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Περικλέους. Μόνον τὸ φαληρικὸν τείχος ὡς περιττὸν δὲν ἀνῳκοδομήθη (Ξ. Ἑλλ. Δ. 8). Διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν τειχῶν ὁ Κόνων ἐθήκε τὸν θεμέλιον λίθον τῆς δευτέρας κατὰ θάλασσαν ἥγεμονίας τῶν Ἀθηναίων (393 π. Χ.).

'Ἐν τῷ κατὰ γῆν δὲ τούτῳ πολέμῳ διεκρίθη καὶ ἐξοχὴν καὶ ὁ Ἰφικράτης, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, δστις εἰκοσαετῆς ὃν ἐστρατήγει τῶν μισθοφόρων. Οἱ Ἰφικράτης ἐπενόησε νέαν πολεμικὴν τέχνην (τακτικήν), ἀναδείξας κύριον σῶμα τοὺς πελταστάς· ἦτοι ὅπλισεν ἐλαφρῶς τοὺς μισθοφόρους μὲ μακρὰ ἔιφη καὶ δόρατα καὶ μὲ μικρὰς ἀσπίδας, πέλτας καλουμένας. Διὰ τῶν πελταστῶν τὸν ὁ Ἰφικράτης κατέκοψε παρὰ τὸ Λέχαιον (λιμέρα τῆς Κορίνθου ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου) δόλοκληρον σπαρτιατικὴν μοῖραν ἐξ 600 δπλιτῶν.

Οἱ Σπαρτιάται βλέποντες ὅτι δὲν ἥδυναντο νὰ διεξαγάγωσι πόλεμον κατὰ τοσούτων συνησπισμένων ἐχθρῶν καὶ ὅτι ἡ ἥγεμονία αὐτῶν ἐκλογίζετο, προσεπάλησαν ἀντὶ πάσης θυσίας τὰ προσελκύσωσι τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐπεμφαν τὸν πανοῦργον Ἀνταλκίδαν πρὸς τὸν νέον σαρράπην τῆς Ἰωνίας Τιρίβαζον. Ἄλλα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν μαθόρτες τοῦτο ἐπεμ-

ψαν ώσαύτως πρέσβεις, ὃν ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ Κόνων. Ὁ Ἀνταλκίδας προέπεινεν ώς βάσιν τῆς εἰρήνης πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνικαὶ πόλεις νὰ ἀφεθῶσιν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, πᾶσαι δὲ αἱ νῆσοι καὶ αἱ ἄλλαι ἐλληνικαὶ πόλεις νὰ εἶνε αὐτόνομοι. Τοῦτο βεβαίως συνέφερεν εἰς τὸν βασιλέα, διότι ἀπόλυτος αὐτονομία ἔκαστης ἐλληνικῆς πόλεως ἐσήμαινε τὴν ἐλλειψιν πάσης πολιτικῆς ἐιρήνητος ἦτοι τὴν ἐξασθένησιν τῆς Ἑλλάδος. Συνέφερε δὲ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην διότι, περιοριζομένων τῶν Ἀθηναίων εἰς μόνην τὴν Ἀττικὴν καὶ τῶν Θηβαίων εἰς μόνας τὰς Θήβας, οἱ Σπαρτιάται κύριοι ὅντες τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας θὰ ἥσαν οἱ ἵσχυροτεροι τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦ Κόνωνος ἀντέστησαν εἰς τοῦτο· ἀλλ’ ὁ ἀγέρωχος σατράπης σαγηνευθεὶς ἐκ τῶν θωπευτικῶν λόγων τοῦ Ἀνταλκίδου εἰς αὐτὸν μὲν ἔδωκε κρυφίως χρήματα πρὸς ταυπήγησιν στόλου, τὸν δὲ Κόνωνα συλλαβὼν ἐφυλάκισε, καὶ ἀγνοεῖται ἡ μετὰ ταῦτα τύχη αὐτοῦ (Ξ. ‘Ελλ. 5’. 8. 14-17). Μετὰ τοῦτο δὲ Τιρίβαζος ἀνεχώρησεν εἰς Σοῦσα κομίζων τὰς προτάσεις τοῦ Ἀνταλκίδου· ἀλλ’ ὁ ἀντικαταστάτης αὐτοῦ Σιρούθας φίλος ὃν τῶν Ἀθηναίων ἐξηκολούθησε τὰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπανσαν θαλασσοκρατοῦντες διὰ τοῦ Θρασυρούλου. Καὶ ἐδολοφονήθη μὲν ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ τῷ 389, ἐν φᾶ εἰσέπραττε χρήματα κατὰ τὰ παράλια τῆς Παμφυλίας, ὅντικατεστάθη δῆμος διὰ τοῦ ἐπίσης ἐξόχου στρατηγοῦ Ιφικράτους. Ὁ Τιρίβαζος ἔπανηλθεν εἰς τὴν σατραπείαν του. Τελευταῖον δῆμος δὲ Ἀνταλκίδας ἀναβὰς μετὰ τοῦ Τιρίβαζου εἰς Σοῦσα κατώρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σατράπου τούτου νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα νὰ δεχθῇ τοὺς δρόους του μέ τινας τροποποιήσεις· οὕτω δὲ συνωμολόγησεν αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰρήνην, ἥτις ἀπ’ αὐτοῦ δνομάζεται «Ἀνταλκίδειος». Κατὰ ταύτην πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ ἐλληνικαὶ πόλεις καὶ ἐκ τῶν νήσων ἡ Κύπρος καὶ αἱ Κλαζομεναὶ ἀφίγνοντο εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, αἱ δὲ ἄλλαι ἐλληνικαὶ πόλεις μικραὶ καὶ μεγάλαι ἐκηρύσσοντο αὐτόνομοι, πλὴν τῶν νήσων Δήμυρου, Ἰμβρου καὶ Σκύρου, αἵτινες ἔμενον εἰς τοὺς Ἀθηναίους (Ξ. ‘Ελλ. Ε’. 1. 31). τελευταῖον δὲ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σπαρτιάται ἀπὸ κοινοῦ ἀνέλαβον τὴν φροντίδα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν δρῶν τῆς εἰρήνης.

‘Η ἀτιμος αὕτη εἰρήνη ἀπεκώρισε καὶ ἀπεξένωσε διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ κατέ-

σιρεψε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς· ἡ δὲ ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἐνεργηθεῖσα διάλυσις πάσης Ἑλληνικῆς συμμαχίας ἐπήνεγκεν οὐχὶ ἐλευθερίαν, ἀλλὰ ἀδυναμίαν μᾶλλον καὶ ἀσθένειαν.

**§ 100. Τὰ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην.—Η
ἐν Ἐλλάδι δεσποτεία τῶν Σπαρτιατῶν.**

Ἡ διαιρεσις τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων εἰς μικρὰς αὐτονόμους πολιτείας ηὔξησε μόνον τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης. Ἀναλαβοῦσα αὗτη παρὰ τῶν Περσῶν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην ἐδείχθη λίαν τυραννικὴ καὶ βιαία πρὸς ἐκείνας ἐκ τῶν συμμάχων της, αἵτινες κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἔκλινον πρὸς τὸν ἐχθρούς της. Καὶ πρῶτον ἐξεστράτευσαν οἱ Σπαρτιάται κατὰ τῆς Μαντινείας, ἐκρήμνισαν τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ ὑπερχόεσσαν τοὺς Μαντινεῖς νὰ κατοικήσωσιν εἰς τέσσαρας διτεχίστους κώμας. Ἐπειτα ἥναγκασαν τὸν Φλιασίους μετὰ δεινὴν πολιορκίαν νὰ ἴδρυσσωσιν διλγαρχικὸν πολιτευμα καὶ νὰ δεχθῶσι τὸν φυγάδας. Τελευταῖον δὲ ἐξεστράτευσαν καὶ κατὰ τῆς πλουσίας καὶ εὐδαίμονος Ὀλύνθου, πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, ἥτις μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον μόνη ἤκμαζε καὶ ἥτις εἶχε συνδέση εἰς συμμαχίαν ἀπάσας τὸς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου(πλὴν τῆς Ἀκάνθου καὶ Ἀπολλωνίας) καὶ πολλὰς τῆς Μακεδονίας. Μετὰ τοιετῇ ἀγῶνα ἥναγκασαν καὶ τὴν Ὀλύνθον νὰ διαλύσῃ τὴν συμμαχίαν καὶ ν ἀκολουθῆ ἐν πολέμῳ τοὺς Σπαρτιάτας.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

**§ 101. Κατάληψις τῆς Καδμείας (382 π. Χ).
Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.**

Ἡ κατὰ τῆς Ὀλύνθου ἐκστρατεία τῶν Σπαρτιατῶν ἐπήνεγκε καὶ ἄλλο τι μέγα συμβάν, τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας. Ἐν ἔτει 382 π. Χ. δ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων Φοιβίδας πορευόμενος μετὰ στρατοῦ ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου καὶ διερχόμενος πλησίον τῶν Θηβῶν κατέλαβεν αἰφνιδίως τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς Καδμείαν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ πολεμάρχου Λεοντιάδου, ὀργηγοῦ τῶν διλγαρχικῶν ἀφ' οὗ

δε ἐγκατέστησεν ἐν τῇ Καδμείᾳ σπαριατικὴν φρουράν, τὴν μὲν διοίκησιν τῆς πόλεως ἄπασαν παρέδωκεν εἰς τὸν Λεοντιάδην, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς δημοκρατικῆς μερίδος καὶ πολέμαρχον ὥσαύτως Ἰσμηνίαν συλλαβὼν καθεῖρξεν. Ἐκ τῶν δημοκρατικῶν περὶ τοὺς 300 κατέφυγον εἰς Ἀθήνας, ὅπου εῦρον τὴν αὐτὴν φιλοξενίαν, τὴν δποίαν πρὸ 22 ἑτῶν οἱ Θηβαῖοι εἶχον παράσχη εἰς τὸν Ἀθηναίους φυγάδας (Ξ. Ἐλλ. Ε'. 2, 26-29).

Οτε ἀνηγγέλθη εἰς τὴν Σπάρτην τὸ πρᾶγμα, οἱ Σπάρτιαται ἐφάνησαν διτῆγανάκτησαν καὶ τὸν μὲν Φοιβίδαν κατεδίκασαν εἰς πρόστιμον, κατὰ προτροπὴν δμως τοῦ Ἀγησιλάου δὲν ἀπέδωκαν τὴν Καδμείαν· ἥτοι ἐπιμώρησαν μὲν τὸν πράξαντα, ἐνέκριναν δμως τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ· ἐπὶ πλέον δὲ διέταξαν νὰ θανατωθῇ καὶ ὁ Ἰσμηνίας.

Ἐπὶ τέσσαρα σχεδὸν ἔτη αἱ Θῆβαι διετέλουν ὑπὸ τὸν ἀφόρητον σπαριατικὸν ζυγόν. Οἱ Λεοντιάδης μετὰ τῶν λοιπῶν διλγαρχικῶν ἐκνιβέρωνται δπως ἀλλοτε οἱ τριάκοντα ἐν Ἀθήναις. Οἱ ἐν Ἀθήναις φυγάδες, ἐν οἷς ἐπισημότεροι ἦσαν ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Μέλων, συνεσκέπτοντο πᾶς νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν πατρίδα των. Ἡ διλγαρχικὴ κυβέρνησις τῶν Θηβῶν εἶχε κατασκόπους ἐν Ἀθήναις παρακολουθοῦντας τὰ διαβήματα τῶν φυγάδων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι εἶχον ἴκανοὺς πιστοὺς φίλους ἐν Θήβαις, μεθ' ὧν ἐν δμοφροσύνῃ συνειργάζοντο πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των. Τιτὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν προσεχώρησαν δῆθεν εἰς τὸν τυράννοντος καὶ ἡξιώθησαν τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῶν· τοιοῦτος μάλιστα ὑπῆρξε ὁ Φυλλίδας, ὃν οἱ πολέμαρχοι Ἀρχίας καὶ Φίλιππος ἀνέδειξαν γραμματέα των καὶ τὸν μετεχειρίζοντο εἰς ἐμπιστευτικὰς ὑπηρεσίας. Ἀλλοι πάλιν εἰργάζοντο ἀθορύβως καὶ ἡρέμα προπαρασκευάζοντες σωματικῶς καὶ πτευματικῶς τοὺς νεανίας τῶν Θηβῶν διὰ τὴν κρίσιμον ἡμέραν· τοῦτο πρὸ πάντων ἐπραπτον ὁ Γυργίδας καὶ ὁ φιλόσοφος Ἐπαμεινῶνδας, ὃν οἱ τύραννοι διά τε τὴν πενίαν καὶ τὴν φαινομενικὴν ἀπραγμοσύνην ἔθεώρουν ὡς ἀκίνδυνον.

Τὴν ἀρχηγίαν τῶν φυγάδων εἶχεν ὁ Πελοπίδας, νέος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, πλούσιος καὶ εἰς ἄκρον φιλόπατρις, παρ' αὐτῷ δὲ ὡς δευτεραγωνιστὴς ἦτο ὁ Μέλων. Κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τῶν ἐν Θήβαις δμοφρόνων, ἐκατὸν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις φυγάδων ἐξῆλθον ἐκ τοῦ ἄστεως καὶ συνηθροίσθησαν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ (Πλούτ. ἐν βίω Πελοπ. 8), δπως ἐκεῖθεν προχωρήσωσι πρὸς τὰ σύνορα·)

δώδεκα δέ, ἐν οἷς ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Μέλων, ἐνδεδυμένοι ως κυνῆγοι καὶ φέροντες σκύλακας διηνθύνθησαν διὰ τῆς Πάρονηθος καὶ κατὰ χωριστὰς ὄμάδας πρὸς τὰς Θήβας. ⁷ Αἰρεμός καὶ χιῶν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ καλύψωσι τὴν κεφαλὴν διὰ τῶν χλαμυδίων καὶ οὕτω χωρίς νὰ ἔγείρωσιν ὑποψίαν τινὰ φθάσαντες περὶ τὴν ἐσπέραν εἰς τὰς Θήβας εἰσῆλθον διὰ διαφόρων ὅδῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ συνωμότου Χάρωνος, ὃπου συνῆλθον καὶ τριάκοντα ἐκ τῶν ἐν Θήβαις συνωμοτῶν. (Πλούτ. ἐν βίῳ Πελοπ. 9). Ἀλλὰ τὴν ἀρίστην ὑπηρεσίαν προσήγεγκεν ὁ Φυλλίδας καλέσας, μετὰ προηγούμενην συνεννόησιν, κατ’ ἐκείνην τὴν νύκτα εἰς συμπόσιον τοὺς πολεμάρχους Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς νὰ φέρῃ καὶ περικαλλῆ γύρωνται ἐκ τῶν ἐν Θήβαις. Μεθ’ ὅλας ὄμως τὰς προφυλάξεις, τὸ πρᾶγμα μικροῦ δεῖν προονδίδετο. Καθ’ ἣν ὕδραν οἱ πολέμαρχοι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φυλλίδου ηὔθυμοιν, ἥλθεν ἐξ Ἀθηνῶν ἀπεσταλμένος κομίζων πρὸς τὸν Ἀρχίαν ἐπιστολὴν καὶ λέγων ν’ ἀναγρώσῃ αὐτὴν ἀμέσως. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης κατηγγέλλοντο λεπτομερῶς τὰ τῆς συνωμοσίας. Ἀλλ’ ὁ Ἀρχίας βεβαρημένος ὑπὸ τοῦ οἴνου ἔθεσε τὴν ἐπιστολὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον καὶ εἶπε τὸ παροιμιῶδες «ἔς αὔριον τὰ σπουδαῖα».

Μετ’ ὅλιγον εἰσήγαγεν ὁ Φυλλίδας τὸν Χάρωνα, τὸν Μέλωνα καὶ τινας ἄλλους ἐκ τῶν συνωμοτῶν ἐνδεδυμένους ἀπαντας ως γυναικας. Οἱ πολέμαρχοι ὑπεδέχθησαν τὰς ὑποιθεμένας γυναικας κροτοῦντες τὰς χεῖρας, οἱ δὲ συνωμόται, ἀφ’ οὗ περιεσκόπησαν τὸ συμπόσιον καὶ τὰ θύματά των, ἐσυραν ἀμέσως τὰ ξίφη καὶ ἐπιτεθέντες ἐφόνευσαν ἄνευ δυσκολίας αὐτούς. Ἀλλὰ τὸ δυσχερέστερον ἔργον ἀνέλαβεν ὁ Πελοπίδας. Οὗτος μεθ’ ἔνδος ἄλλον συνωμότου μετέβη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λεοντιάδου, δστις κατ’ ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀρχίου δὲν εἶχε προσκληθῆ εἰς τὸ συμπόσιον. Ἐκεῖ συνήθη πάλη δυνατή. Ο σύντροφος τοῦ Πελοπίδου ἐφορεύθη, ἀλλὰ καὶ ὁ Πελοπίδας ἐφόνευσε τὸν Λεοντιάδην (Πλούτ. ἐν βίῳ Πελ. 11).

Κατόπιν ἥροιξαν τὰς φυλακὰς καὶ ἐλευθέρωσαν τοὺς ἐν αὐταῖς κρατουμένους. Οἱ κήρουκες ἐκήρυξαν τον καὶ οἱ σαλπιγκταὶ ἐσάλπιξαν καλοῦντες τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Πρῶτοι ἐδραμον εἰς βοήθειαν δὲν Επαμεινώντας καὶ ὁ Γοργίδας ἐχοντες περὶ ἐνυποντὸς οὐχὶ ὀλίγους νέους. Καθ’ ὅλην τὴν νύκτα ἡ πόλις ενδίσκετο ἐν μεγάλῃ ταραχῇ καὶ κινήσει καὶ πολλοὶ δὲν ἐγνώριζον σαφῶς τί συνέβαινε. Τὴν πρωΐαν δ

λαὸς συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας παρουσίασεν εἰς αὐτὴν τοὺς περὶ τὸν Πελοπίδαν καὶ Μέλωνα τυραννοκτόνους, δὸς λαὸς τοὺς ὑπερέχθη μετὰ κρότου καὶ βοῆς καλῶν αὐτοὺς ἐλευθερωτὰς καὶ σωτῆρας τῆς πατρίδος· ἀμέσως δὲ ἐξέλεξε βοιωτάρχας τοὺς κορυφαίους ἐξ αὐτῶν Πελοπίδαν, Μέλωνα καὶ Χάρωνα (Πλούτ. ἐν βίῳ Πελοπ. 13), οἵτινες, ἀφ' οὗ ἦλθον ἐκ προτέρας ουμφωνίας καὶ πεντακισήλιοι Ἀθηναῖοι, ἐπολιόρκησαν τὴν Καδμείαν καὶ ἡγάγκασαν τὴν οπαριατικὴν φρουρὰν νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ ν' ἀπέλθῃ.

Οὕτω λοιπὸν ἡλευθερώθησαν αἱ Θῆβαι. Ἄλλος ἡτο ἀνάγκη νὰ σιηθεῖ ἡ ἀποκτηθεῖσα ἐλευθερία ἀπέραντι τῆς Σπάρτης, ἥτις ὑπερεῖχε κατὰ τὴν δύναμιν. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἡ πόλις καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς μετεβλήθησαν εἰς μέγα δχυρὸν στρατόπεδον, περιεχαρακώθη καὶ ἀπεταφρεύθη τὸ πρὸς βιορρᾶν κείμενον πεδίον, οἱ ἄνδρες ἡσκοῦντο ἀδιακόπως εἰς τὰ δπλα, δὸς λόγιας μετὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου συνεκρότησαν τὸν «ιερὸν λόχον» δστις κατέστη πολυθρύλητος καὶ δστις ἀπετελεῖτο ἐκ 300 ἐπιλέκτων νέων, συνδεδεμένων δι' ἀρρήκτου δεσμοῦ φιλίας καὶ ἀγάπης καὶ ὀδοκισμένων νὰ μὴ ἐγκαταληπτηί μηδεὶς τὴν τάξιν, ἀλλὰ πάντως ν' ἀποθάνωσι μαχόμενοι. Ἐφεξῆς δύο κυρίως ἄνδρες, ἐκ τεαρᾶς ἥλικίας συνδεόμενοι διὰ στεγωτάτης φιλίας, δὸς Ἐπαμεινώνδας καὶ δὸς Πελοπίδας ἀνέλαβον τὸ ἔργον τῆς ἀνυψώσεως τῶν Θηβῶν, αἵτινες μέχρι τοῦτο διετέλουν ἀδοξοῦσαι ἔνεκα τῆς ἀνθελλητικῆς διαγωγῆς των κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν περσικῶν πολέμων (¹). X

**§ 102. Ἀνταγωνισμὸς Σπάρτης καὶ Θηβῶν.—Τόλμημα τοῦ Σφοδρίου.—Δευτέρα ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.
Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ.**

Οἱ Σπαρτιᾶται βαρέως φέροντες τὸ δάπισμα τῶν Θηβαίων ἀπεφάσισαν νὰ τιμωρήσωσιν αὐτούς. Ὁθεν ἐν ἀρχῇ τοῦ 378 π. Χ. εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν δὸς Κλεόμβροτος μετὰ στρατοῦ· ἀλλ' ἀφ' οὗ

(1) Ὁ Ξενοφῶν ἔνεκα τοῦ φιλολακωνισμοῦ τον πιλαμορφώνει τὴν ἴστοριαν τὴν ἀναφερομένην εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβῶν· ίδιως δ' ἀδικεῖ τὸν μεγάλους ἄνδρας Πελοπίδαν καὶ Ἐπαμεινώνδαν, οὓς παρέρχεται ἐν σιωπῇ, καὶ μόνον εἰς τὴν τελευταίαν ἐκπρατείαν τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἀποδιδει αὐτῷ δικαιοσύνην.

διέτριψε 16 ήμέρας ἐν αὐτῇ χωρὶς νὰ προξενήσῃ ζημίαν τινὰ καὶ ἀφ'οῦ κατέστησεν ἀρμοστὴν ἐν Θεσπιαῖς τὸν Σφοδρίαν, ἐπανῆλθεν οἰκαδε. Οἱ Ἀθηναῖοι δχι μόνον δὲν ἔβοιόθησαν τοὺς Θηβαίους μὴ θέλοντες νὰ περιέλθωσιν εἰς ὁῆξιν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, ἀλλὰ καὶ τοὺς δύο στρατηγούς, οἵτινες εἶχον βοηθήσῃ τὴν ἐν Θήβαις πολιτικὴν μεταβολὴν, κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Οἱ Θηβαῖοι λοιπὸν ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπιφέρωσι ὁῆξιν μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων, τῇ συμβουλῇ τοῦ Πελοπίδου καὶ τοῦ Μέλωνος, ἐδέκασαν τὸν Σφοδρίαν ἵνα καταλάβῃ αἴφνιδίως τὸν μήπω τειχισθέντα τελείως Πειραιᾶ. Ὁ Σφοδρίας ἀπεπειράθη τὸ τόλμημα τοῦτο, ἀλλ' ἀπέτυχε (Ξ. Ἐλλ. Ε'. 4, 20). Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξωργίσθησαν· ἀφ'οῦ δὲ καὶ δ Σφοδρίας δικασθεὶς κατόπιν ἐν Σπάρτῃ ἡθωθῆδια τῆς συνδρομῆς τοῦ Ἀγησιλάου, διέκοψαν πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ συνωμολόγησαν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν μετὰ τῶν Θηβαίων. Ὁ Ἀγησίλαος δίς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν (378 καὶ 377 π. X.) μετὰ δυνάμεως μεγάλης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐκστρατείας οὐδὲν κατώρθωσεν· οἱ Θηβαῖοι ἀποφεύγοντες πᾶσαν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην περιωρίζοντο εἰς ἀμφιμαχίας, οὕτω δὲ δλίγον κατ' δλίγον ἐπληροῦντο φρονήματος.

Ἄλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἐγένοντο αἱ τελευταῖαι αὗται ἐκστρατεῖαι, νέος πόλεμος ἡπείλει ἐξ ἄλλου μέρους τὴν Σπάρτην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβαλόντες τὴν ἐπιφυλακτικὴν αὐτῶν στάσιν, προέβησαν μετὰ δραστηριότητος εἰς τὴν παλινόρθωσιν τῆς προτέρας των δυνάμεως καὶ εἰς τὴν ἀνίδρυσιν τῆς ἀρχαίας ἡγεμονίας. Ἐπεσκεύασαν τὰ νεώρια καὶ ἑκατὸν νέας τριήρεις ἐναυπήγησαν· στρατηγούμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ μεγαλόφρονος Τιμοθέου, νιοῦ τοῦ Κόρωνος, κατώρθωσαν νὰ προσελκύσωσι πρὸς ἑαυτὸν πολλοὺς καὶ σπουδαίους συμμάχους καὶ οὕτω ἀπετέλεσαν νέαν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν ἥ διοσπονδίαν ἐξ 75 πόλεων, ἐν αἷς ἦσαν ἡ Χίος, τὸ Βυζάντιον, ἡ Ρόδος, ἡ Λέσβος, αἱ Κυκλαδες, ἡ Τένεδος κλπ. Βάσις τῆς συμμαχίας ταύτης ἦτο ἡ αὐτορομία. Αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τὴν ἡγεμονίαν τῆς συμμαχίας· ἐν αὐταῖς δὲ ἥδρευε τὸ συμμαχικὸν συνέδριον, εἰς τὸ ὅποιον ἔμελλον ν' ἀντιπροσωπεύωνται πᾶσαι αἱ πόλεις μικραὶ καὶ μεγάλαι ἔχουσαι ἑπάστη μίαν ψῆφον (Διόδ. XV, 28). Ἄντι τῶν φόρων, ὃν ἡ μηῆμη ἦτο ἀπασίᾳ, αἱ πρὸς συντήρησιν τῆς συμμαχίας ἀναγκαῖαι πληρωμαὶ ἔμελλον νὰ εἰσπράττωνται ὑπὸ τὸ πραότερον ὅνομα «συντάξεις», δι' οὗ ἔξεφράζετο τὸ ἐκούσιον τῆς δωρεᾶς· δπως δὲ οἱ

σύμμαχοι ἀπαλλαγῶσι τοῦ φόβου τῶν ἀρχαίων κληρουχιῶν, ἐψηφίσθη ἐν Ἀθήναις νόμος, καθ' ὃν οὐδεὶς Ἀθηναῖος πολίτης ἔδικαιοῦτο ν' ἀποκτῆσῃ γάιας ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς (Διόδ. XV 29). Οὕτω λοιπὸν ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

'Η ἐπίδοσις αὗτη τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο ταχέως αἰσθητὴ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, δι' ὃ καὶ ἡ προσοχὴ αὐτῶν ἐστράφη πρὸς τὴν θάλασσαν. 'Ο ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Πόλις μετὰ 60 τριήρων ἔπλευσε μεταξὺ Κέας καὶ Ἀρδου καὶ ἡμιπόδισε τὰ ἐκ τοῦ Ἐλλησπόντου πλέοντα σιταριγὰ πλοῖα νὰ ἔξακολουθήσωσι τὸν πλοῦν. 'Ἐπελθὼν δμως δ ἵκανώτας στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Χαροίας κατεναυμάχησε τοὺς Λακεδαιμονίους παρὰ τὴν Νάξον (376 π. X.). 'Ωσαύτως δ ἔτερος στρατηγὸς Τιμόθεως περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον καὶ δηῶσας τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς ἐκνύσσεις κατόπιν τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Κέρκυραν καὶ ἥρωσεν αὐτὰς μετὰ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, τὸν δ' ἔπελθόντα κατ' αὐτοῦ στόλον τῶν Λακεδαιμονίων κατεναυμάχησε παρὰ τὴν Ἀλυζίαν τῆς Ἀκαρναίας (ἀντικρὺ τῆς Λευκάδος).

Διὰ τοὺς Θηβαίους αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τῶν Ἀθηναίων ἦσαν ἐξόχως ὡφέλιμοι. Πλὴν τοῦ δι οἱ Πελοπίδας ἥγούμενος τοῦ ἱεροῦ λόχου κατέκοψε σπαρτιατικὴν μοῖραν παρὰ τὴν Τεγύρων τῆς Βοιωτίας, ἄλλως ἥδυνήθησαν οἱ Θηβαῖοι κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν τούτων νὰ ἔξασφαλίσωσι τὸ ἀξιώμα αὐτῶν ἐν Βοιωτίᾳ. Αἱ περισσότεραι βοιωτικὴν πόλεις συνετάχθησαν μετὰ τῶν Θηβῶν καὶ οὕτω ἀπετέλεσαν τὴν βοιωτικὴν συμμαχίαν. Τὸ τοιοῦτον δμως ἐκίνησέ πως τὸν φθόνον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἥδη συγκροτήσην τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν των, ἀπὸ μέρους δὲ τῶν Λακεδαιμονίων δὲν εἶχον πλέον οὐδέτερα φόβον. 'Η παράτασις λοιπὸν τῶν ἐχθροπραξιῶν μόνον τοὺς Θηβαίους ὡφέλει. 'Αφ' οὖ δὲ καὶ ἡ Σπάρτη κατὰ πολὺ εἶχεν ὑποβιβάσην τὰς ἀξιώσεις τῆς, οἱ Ἀθηναῖοι ἐνήργησαν νὰ συγκληθῇ συνέδριον τῶν Ἐλλήνων ἐν Σπάρτῃ περὶ εἰρήνης (374 π. X.). 'Ἐν τῷ συνέδρῳ τούτῳ αἱ δύο μεγάλαι πόλεις, Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι, συνεφώνησαν πᾶσαι αἱ πόλεις νὰ εἰνει αὐτόνομοι καὶ ἀφοιύρητοι ἦτοι ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' αὐτῶν αἱ ἔνειαι φροντίδαι, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται ν' ἀναγνωρίζωνται ἀμοιβαίως οἱ μὲν πρῶτοι ὡς ἡγεμόνες κατὰ θάλασσαν, οἱ δὲ δεύτεροι ὡς ἡγεμόνες κατὰ Ἑρεάν (Διόδ. XV. 38). 'Αλλ' δ ἀντιπρόσωπος τῶν Θηβαίων ἐν τῷ συνέδρῳ Ἐπαμεινώρδας, οὐτινος ἐθαυμάσθη ἡ ἔξοχος εὐγλωττία, ἐκπληρῶν ἐντολὴν

τῆς πόλεως του ἡξίωσε νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν βοιωτικῶν πόλεων· τότε δὲ μόνον συγκατείθετο νὰ ὑπογράψῃ ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Θηβῶν, ἐὰν καὶ ἡ Σπάρτη ὑπέγραφεν ὑπὲρ ἔαυτῆς μόνης, ἀφίνοντα κατὰ μέρος οὐχὶ μόνον τὸν συμμάχους τῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς περιοικίδας τῆς Λακωνικῆς ἵνα δύσῃ ἔκαστη τὴν εἰρήνην ἐν τῷ ἴδιῳ ἔαυτῆς δινόματι. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἀντετάχθη ὁ Ἀγηοίλαος, ὅστις μάλιστα ὡς πρόεδρος τοῦ συνεδρίου ἀνεπήδησεν ἐκ τοῦ θρόνου μετὰ θυμοῦ· καὶ διέγραψε τὸ δυνομα τῶν Θηβαίων ἐκ τῆς συνθήκης. Ἡ εἰρήνη λοιπὸν ὑπεγράφη ἀνευ τῶν Θηβαίων. Οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ ταῦτα ἐκτελοῦντες τὸν δρόνον αὐτῆς ἀνεκάλεσαν τὸν ἀρμοστά των, ὁσαντώς δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεκάλεσαν ἐκ τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸν Ἰφικράτην. Οὕτω οἱ Θηβαῖοι ἐμειναν ἔξω τῶν σπονδῶν καὶ ἐξετίθεντο μόνοι εἰς τὸν κίνδυνον.

§ 103. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη (Ἰούλ. 371 π. X.).

Ἐνθὺς μετὰ ταῦτα δὲ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος, ὅστις κατὰ τύχην ενδίσκετο ἐν Φωκίδι, διαταχθεὶς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν μετὰ 10000 πεζῶν καὶ 1000 ἵππων. Κατ' αὐτῶν ἀντεπεξῆλθον οἱ Θηβαῖοι ἐν ὅλῳ 6000. Ἀρχιστράτηγος ἦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας, δὲ Πελοπίδας διώκει τὸν ἱερὸν λόχον (Πλούτ. ἐν βίῳ Πελ. 20). Ὁτε ἐξήρχετο ἐκ τῆς πόλεως δὲ στρατὸς τῶν Θηβαίων, οἰωνοὶ ἀπαίσιοι ἐξόμαξαν αὐτόν (Διόδ. XV, 52). Ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ὑπῆρξεν ὅχι μόνον δὲ ἐξοχώτερος καὶ μεγαλοφυέστερος τῶν στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ φιλόσοφος, ἀπηλλαγμένος ὥν τοιούτων προλήψεων ἀνεφώνησεν «εἰς οἰωνὸς ἀριστοῖς, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης»· οὕτω δὲ διετήρησεν ἀκμαῖον τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ του.

Οἱ δύο στρατοὶ συνηρήθησαν ἐν Λεύκτροις τῆς Βοιωτίας (μεταξὺ Θεσπιῶν καὶ Πλαταιῶν). Ἐκεῖ συνήρθη ἐπαρατάξεως μάχη πεισματώδης καὶ φονική. Οἱ Σπαρτιᾶται ἦσαν τότε ἐθεωροῦντο ἀγίτητοι, πλήρεις δὲ ἐθνικῆς ὑπερηφανίας κατεφρόνοντες τὸν Θηβαίον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας δύμας διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος, ἦν αὐτὸς ἐπενόησεν, ἐπιπεσὼν δρμητικὸς προξενεῖ μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν πολεμίους. Οἱ Σπαρτιᾶται μάχονται ἀνδρείως· μὴ δυνάμενοι δύμας νὰ

νποφέρωσι τὸ βάρος τῶν πυκρῶν τάξεων τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ ἵεροῦ λόχου ὑποχωροῦσιν ἐπὶ τέλους καὶ διαλυθέντες τρέπονται εἰς φυγὴν, ἐν ᾧ δὲ Ἐπαμεινώδας καταδιώκων αὐτοὺς κατέκοψε πλείστους. Ἐκ τῶν 700 Σπαρτιωτῶν 400 ἐφορεύθησαν καὶ δὲ βασιλεὺς Κλεόμβροτος, πλὴν δὲ αὐτῶν καὶ 1000 περίουκοι (Ξ. Ἐλλ. σ', 4 15). ⁽¹⁾

Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν τῶν μαχῶν τῶν γενομένων μεταξὺ Ἑλλήνων ὅχι τόσον διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων, ὃσον διὰ τὸ ἥμικὸν ἀποτέλεσμα. Ἡ μάχη αὕτη κατέστρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν γοντείαν, ἵνα οἱ Σπαρτιᾶται ἥσκουν ἐφ' ὅλης τῆς Ἑλλάδος ως πρὸς τὰ πολεμικά, καὶ ἀπέδειξαν ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν, ως ἔθεωροῦντο, ἀρτιητοι. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς τοὺς Θηβαίους.

Οτε ἀνηγέλθη ἡ συμφορὰ αὕτη εἰς τὴν Σπάρτην, ἐτελεῖτο ἡ ἔορτὴ τῶν γυμνοπαιδίων. Οἱ ἔφοροι διέταξαν νὰ μὴ παύῃ ὁ χορός, μήτε ἡ πόλις νὰ μεταβάλῃ τὸ σχῆμα τῆς ἔορτῆς, εἰς δὲ τὰς γυναικας ἀνακοινώσαντες τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων παρήγγειλαν νὰ μὴ θρηνήσωσιν, ἀλλὰ σιωπηλῶς νὰ φέρωσι τὸ πένθος. Ἐπειδὴ δὲ οἱ διασωθέντες ἐκ τῆς μάχης Σπαρτιᾶται ως ἡττημένοι κατὰ τὸν νόμον ἐπρεπε νὰ κηρυχθῶσιν ἄτιμοι καὶ ως τοιοῦτοι δὲν θὰ ἥδυναντο νὰ φέρωσιν ὅπλα, δὲ Ἀγησίλαος προέτεινε ν' ἀφήσωσι τοὺς νόμους καθεύδειν ἐπὶ μίαν ἡμέραν· οὕτω δὲ καὶ τοὺς νόμους διετήρησαν κυρίους καὶ τοὺς ἄνδρας ἐπιτίμους· καὶ τοῦτο διότι ἡ πόλις εἶχεν ἀνάγκην στρατιωτῶν. Ἀλλὰ πόλις, ἡ δποία ἀφίνει τοὺς νόμους τῆς νὰ κοιμηθῶσι, παύει τοῦ νὰ ζῇ· ἡ δὲ Σπάρτη ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ὅχι μόνον τὴν ἡγεμονίαν ἀπώλεσεν, ἀλλὰ καὶ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῆς, εἰς τὸ ἔξῆς δὲ παριστὰ ἀυτὴ δευτερεῦον πρόσωπον εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα.

§ 104. Πρώτη εἰδοβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου · εἰς τὴν Πελοπόννησον (370 π. Χ.).

Ἐντὸς διλίγου ἡ Σπάρτη ἥσθιάνθη τὰ τρομερὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν Λεύκτροις ἡττῆς τῆς. Οἱ Ὀρχομένιοι ἡναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρί-

⁽¹⁾ Κατὰ τὸν Διόδωρον (XV, 53) Λακεδαιμόνιοι ἐφορεύθησαν 4000, Θηβαῖοι δὲ 300.

σωσι τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν καὶ οἱ Θεσπιεῖς ἔξωσθησαν ἐκ τῆς Βοιωτίας ὑπὸ τοῦ Ἑπαμειώνδου. Οἱ Μαλιεῖς, οἱ Λοκροὶ ἀμφότεροι (Ὄποιντιοι καὶ Ἐπικυρημίδοι), οἱ Εὐβοεῖς καὶ οἱ Ἀκαρνᾶνες συνετάχθησαν μετὰ τῶν Θηβαίων. Καὶ ἐν Πελοποννήσῳ οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Ἡλεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες ἀποσπασθέντες ἀπὸ τῆς Σπάρτης συνεμάχησαν μετὰ τῶν Θηβαίων. Πρῶτοι οἱ Μαντινεῖς, οἵτινες πρὸ 15 ἐτῶν ὑπερχρεώθησαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν· νὰ κατοικήσωσιν εἰς τέσσαρας ἀτειχίστους κώμας, συνελθόντες ἀνφορδόμησαν τὴν Μαντίνειαν καὶ ωχύρωσαν αὐτὴν καλῶς· ἐπειτα δὲ τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἑπαμειώνδου πᾶσαι αἱ ἀρκαδικαὶ πόλεις συνηρώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν δμοσπονδίαν καὶ ἔκτισαν ἐπὶ τῶν συνόδων τῆς Λακωνικῆς κοινὴν πόλιν, ἣν ἐκάλεσεν «Μεγάλην πόλιν»⁽¹⁾. Ἐν αὐτῇ ἦδρενεν ἡ κοινὴ σύνοδος (βουλὴ) τῶν Ἀρκάδων, ἣν ἀπετέλουν οἱ καλούμενοι «μύριοι». Οὗτοι ἀπεφάσιζον περὶ τῶν σπουδαιοτέρων πραγμάτων τῆς δμοσπονδίας, ἐξέλεγον τοὺς ἀρχοντας καὶ εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγάς των μόνιμον στρατὸν ἐκ 5000 ἀνδρῶν καλούμενων «ἐπαρίτων» (Διόδ. XV. 59).

Τότε δὲ Ἑπαμειώνδας ἀφ' ἐνὸς μὲν ἵνα διατηρήσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Θηβῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσκληθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων εἰσέβαλε μετὰ τοῦ Πελοπίδου ἐν ἔτει 370 π. Χ. εἰς τὴν Πελοπόννησον (Ξ. Ἐλλ. σ', 5,23). Φθάσας μέχρι τοῦ Ενδρώτα διέβη αὐτὸν καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς ἀτειχίστου Σπάρτης. Ἀπὸ 700 ἐτῶν ἦτοι ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως ἐχθρικὸς ποὺς δὲν εἶχε πατήσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Λακωνικῆς· δι' ὃ καὶ οἱ Σπαρτιάται ἔλεγον ὅτι οὐδέποτε γυνὴ Λάκαινα εἶδεν ἐχθρικὸν καπνόν. Ἀλλ' εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἐχθροῦ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως αἱ Σπαρτιάτιδες ἥρχισαν νὰ κραυγάζωσι καὶ νὰ θρηγώσιν ἰσχυρῶς (Ξ. Ἐλλ. σ', 5, 26)· εὐτυχῶς δμως ὁ γηραιός Ἀγησίλαος ὑπερήσπισε τὴν πόλιν μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ ἀνδρείας καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Σπάρτη.

‘Ο Ἑπαμειώνδας, δοτις ἄλλως δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὸ νὰ κυριεύσῃ τὴν Σπάρτην ἀλλ’ ἥρκεσθη μόνον εἰς τὸ νὰ ἐκφοβίσῃ αὐτήν, ἐτράπη πρὸς μεσημβρίαν καὶ προήλασε μέχρι τοῦ Ἐλους καὶ Γυθείου, δηλώσας δὲ τὴν χώραν ἐφθασε μέχρι τῶν συνόδων τῆς Ἀρκαδίας. Ἐκεῖ

(1) Πανσαν. VIII, 32, 1. «Τῆς δὲ πόλεως οἰκιστῆς Ἑπαμειώνδας ἐν τῷ δικαίῳ καλοῖτ' ἄρ' τούς τε γάρ Ἀρκάδα: οὗτος ἦν ὁ ἐπεγείρας εἰς συνοικισμόν».

ξπαγίωσε τὸν ἀρχαδικὸν δεσμὸν καὶ ὡχύρωσε τὴν Μεγαλόπολιν, μητρόπολιν τῆς ἀρχαδικῆς διοικονδίας· ἔπειτα ἀνακηρύξας τὴν ἐλευθερίαν ὅλων τῶν εἰλάτων καὶ περιοίκων τῆς Μεσσηνίας, προσκαλέσας δὲ καὶ τοὺς τῇδε κάκεῖσε διεσκορπισμένους καὶ πλανωμένους Μεσσηνίους, ἵδρυσε τὴν Μεσσηνήν ὑπὸ τὸ δρός Ἰθώμην καὶ ἡσφάλισε τὴν αὐτονομίαν τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης χώρας (Διόδ. XV, 66)· οὗτοι δὲ περιέζωσε τὴν Σπάρτην διὰ τῆς Μεσσηνῆς καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως ὡς διὰ δύο ἀπορθήτων προμαχώνων.

Οἱ Σπαρτῖται περιελθόντες εἰς ἀμηχανίαν ἤραγκάσθησαν τὰ ἐπιζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι μεγαλόψυχοι πάντοτε καὶ φιλάνθρωποι ἐλησμόντησαν δόσα κακὰ ἡ Σπάρτη ἔπραξεν εἰς τὴν πόλιν των· θέλοντες δὲ τὰ περιστείλωσι τὴν δοσμέραι προαγομένην δύναμιν τῶν Θηβαίων ἐπειμψαν εἰς Κόρινθον, ἥτις συνέπραττεν ἐνεκα φθόνον πρὸς τοὺς Θηβαῖους, τὸν Ἰφικράτην μετὰ στρατοῦ, ἵνα ἀντιταχθῇ εἰς τὴν δίοδον τοῦ Ἐπαμεινώνδον· ἀλλ᾽ δὲ Ἐπαμεινώνδας διῆκλε σχεδὸν ἀμαχητὶ τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐπανῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Θήβας.

Ἐπειδὴ δόμως ἐβράδυνε τὰ ἐπανέλθῃ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤραγκάσθη τὰ κρατήση τὴν βοιωταρχίαν τέσσαρας μῆνας πλέον τοῦ κεκανονισμένου χρόνου, κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του καὶ εἰσήχθη εἰς δίκην αὐτὸς καὶ δὲ Πελοπίδας. Ὁ Ἐπαμεινώνδας δίδων εὐθύνας ἐξέθηκεν ἀπλῶς πάνθ' δόσα ἔπραξε κατὰ τοὺς τέσσαρας ἐκείνους μῆνας, εἶπε δέ διτὶ δὲν ἐπανσε τὸν πόλεμον εἰλικὴ ὁφὲν οὐ περιέζωσε τὴν Σπάρτην διὰ δύο ἀπορθήτων προμαχώνων, τῆς Μεσσηνῆς καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως, μεθ' δὲ ἡθωόθη πανηγυρικῶς αὐτός τε καὶ δὲ Πελοπίδας.

§ 105. Οἱ Θηβαῖοι ἐν Θεσβαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ.—Δευτέρα καὶ τρίτη εἰδοβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς Πελοπόννυνοδον.—”Ἀδακρὺς μάχη. — Ὁ Πελοπίδας ἐν Περδίᾳ. — Μάχη παρὰ τὰς Κυνὸς κεφαλάς.—Θάνατος τοῦ Πελοπίδου.

Διὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τοῦ Πελοπίδου τὸ ἀξιωμα καὶ ἡ δύναμις τῶν Θηβῶν ἐπὶ τοσοῦτον προηχθῆ, ὥστε καὶ αἱ δύοις χῶραις ἐπεξῆτον τὴν βοήθειαν καὶ τὴν προστασίαν αὐτῶν. Οἱ Θεσσαλοὶ πιεζόμενοι καὶ καταδυναστευόμενοι ὑπὸ τοῦ αἵμοβρόδου τυράννου τῶν

Φερῶν Ἀλεξάνδρου, ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων. Ὁ Πελοπίδας ἐλθὼν μετὰ στρατοῦ ὑπεχρέωσε τὸν τύραννον νὰ φέρῃ ταὶ ἡπιώτερον πρὸς τὸν Θεσσαλοὺς, πολλὰς δὲ θεσσαλικὰς πόλεις καταστήσας αὐτονόμους ὑπίγαγεν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Ἐκ Θεσσαλίας μετέβη καὶ εἰς Μακεδονίαν καὶ συνεβίβασε τὸν περὶ τοῦ θρόνου ἔριζοντας νιὸνς Ἀμύντου τοῦ Β', καταστήσας δὲ τὴν Μακεδονίαν σύμμαχον τῶν Θηβαίων καὶ πρὸς ἐγγύησιν παραλαβὼν 30 ἐγκρίτους ὅμιλους, ἐν οἷς καὶ τὸν νεαρὸν Φίλιππον, νιὸν Ἀμύντου τοῦ Β', τὸν μετὰ ταῦτα περίφημον βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ἐπανῆλθεν εἰς Θήβας (368 π. Χ.).

Οἱ Ἀθηναῖοι φθονοῦντες τὴν μεγάλην δύναμιν τῶν Θηβαίων συνεμάχησαν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὅπως ἀπὸ κοινοῦ πολεμήσωσι πρὸς τὸν Θηβαίον, καὶ συνεφώνησαν ἑκάτεροι νὰ ἀρχωσι τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ κατὰ πενθήμερον. Καὶ ὅμως ἡ συμμαχία αὕτη δὲν ἥμποδίσε τὸν Ἐπαμεινώνταν νὰ εἰσβάλῃ κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὸ δεύτερον εἰσέβαλεν ἐν ἔτει 368, ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν διαταραχθεῖσαν τάξιν ἐν τῇ ἀρκαδικῇ ὁμοσπονδίᾳ. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅμως αὐτοῦ οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τὸν νιὸν τοῦ Ἀγησιλάου Ἀρχίδαμον εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ κατετρόπωσαν τὸν Ἀρκάδας καὶ τὸν Ἀργείοντας ἐν τῇ περὶ Μιδέας γηλόφους μεγάλῃ μάχῃ (367), καθ' ᾧν δεκαπισθίλιοι, ὡς λέγεται, ἐκ τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων ἐφονεύθησαν, οὐδεὶς δὲ ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν ὄθεν καὶ «ἀδανῶν μάχη» ἐκλήθη αὕτη. Ὅτε ἡ περὶ ταύτης χαροποιὸς ἀγγελία ἐφθασεν εἰς Σπάρτην, πάντες, μηδ' αὐτοῦ τοῦ Ἀγησιλάου ἔξαιρουμένου, ἔχυσαν δάκρυα χαρᾶς, διότι μετὰ τοσαύτας συμφορᾶς ἥσθάνοντο ἀνακούφισιν.

Ἐν ἔτει 367 π.Χ. δὲ Ἐπαμεινώντας εἰσέβαλε καὶ τοίτην φοράν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπίγαγε τὸν Ἀρχαιοὺς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατήργησε τὰ παρ' αὐτοῖς ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα, ἀλλ' ἡρκέσθη εἰς τὴν διαβεβαίωσιν τῶν ὀλιγαρχικῶν ὅτι θέλοντον ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς τὸν Θηβαίον νέας ὑποχρεώσεις των, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς Θήβας κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του. Καὶ ἀπηλλάγη μὲν καὶ τότε πάσης τιμωρίας, οἱ ἀντίπαλοί του ὅμως ὑπερισχύσαντες ἀπέκλεισαν αὐτὸν τοῦ βοιωταρχικοῦ ἀξιώματος κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, προσέστι δὲ ἀνέτρεψαν τὰ ἐν Ἀχαΐᾳ πολιτεύματα καὶ ἴδρυσαν δημοκρατίας ὑπὸ Θηβαίους ἀρμοστάς. Ἄλλα μετ' ὀλίγον

νπερισχύσαντες οἱ δλιγαρχικοὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Θηβαίους ἀρμοστάς, κατέλαβον δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ συνεμάχησαν μετὰ τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιῖται εἰς πᾶσαν ἀνάγκην ἔστρεφον τὰ βλέμματα αὐτῶν πρὸς τὴν Περσίαν. Καὶ ἡδη λοιπὸν ἐπεμψαν πρόσβεις εἰς τὰ Σοῦσα, ζητοῦντες νὰ ἐπιτύχωσι ἀν δχι στρατιωτικήν, τούλαχιστον χρηματικήν βοήθειαν. Οἱ Θηβαῖοι μαθόντες τοῦτο ἐπεμψαν καὶ αὐτοὶ τὸν Πελοπίδαν εἰς τὴν Περσίαν (366 π. X.) Ὁ Πελοπίδας ἐξετέλεσε τὴν ἀποστολήν του μετὰ πολλῆς διπλωματικῆς ἴκανότητος. Ἀναμνήσας εἰς τὸν μέγαν βασιλέα τὰς ἐπὶ Ξέρξου ὑπηρεσίας τῆς πατρίδος του ἐπέινυσεν ὅστε δι βασιλεὺς νὰ ἐκδώσῃ διαταγήν, δι' ἣς ἀνεγνωρίζετο ἡ αὐτορομία τῆς Μεσσήνης καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Στράτης ἀνεξαρτησία αὐτῆς, παρηγέλλοντο οἱ Ἀθηναῖοι ν ἀνακαλέσωσιν εἰς Πειραιᾶ τὰ πλοῖα των καὶ ν ἀφοπλίσωσιν αὐτά, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀνεκηρύττοντο ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνετίθετο εἰς αὐτοὺς ἡ ἐκτέλεσις τῶν δρων τῆς εἰρήνης. Ἀλλ ὅμως οὐδεμία πόλις ἀπεδέχθη τὴν εἰρήνην ταύτην, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἀποφεύγοντες τὴν βίᾳν ἀφῆκαν τὰ πράγματα εἰς οἵαν κατάστασιν εὑρίσκοντο.

Τὰ πράγματα τῆς Θεσσαλίας, ἀφ' οὗ ἐπί τινα χρόνον ἥσυχασαν, καὶ πάλιν διεταράχθησαν. Ὁ Πελοπίδας πεμφθεὶς, ἵνα συμβιβάσῃ αὐτά, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου Ἀλεξάνδρου καὶ ἐκρατήθη αἰχμάλωτος. Οἱ Θηβαῖοι ἐπεμψαν ἀμέσως στρατὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀγαπητοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν· δ στρατὸς ὅμως διοικούμενος ὑπὸ ἀνικάνων στρατηγῶν παρ δλίγον νὰ καταστραφῇ. Κατὰ καλὴν τύχην δ πικρῶς ἀδικηθείσις ἀλλ ἀείποτε μετριόφρων Ἐπαμεινώνδας ὑπηρέτει ἐν τῷ στρατῷ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης. Οἱ στρατιῶται ἀγαπατήσαντες καθήρεσαν τῆς ἀρχῆς τοὺς ἀθλίους ἐκείνους βοιωτάρχας καὶ παρέδωκαν τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν Ἐπαμεινώνδαν (Διόδ. XV, 71). Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς στρατιώτας ἡ πεποίθησις καὶ ἡ τάξις. Ὁ φόβος τοῦ δνόματος τοῦ νέου στρατηγοῦ παρέλυσε τὰς ἐπιθέσεις τῶν πολεμίων, δ δὲ Ἐπαμεινώνδας διὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ δεξιότητος ἐπανήγαγε σφάν τὴν στρατιὰν εἰς Θήβας. Μετὰ τοῦτο ἐκστρατεύσας ἐκ νέου εἰς Θεσσαλίαν καὶ νικήσας τὸν τύραννον ἤναγκασεν αὐτὸν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Πελοπίδαν.

Μόλις ἦλευθερώθη ὁ Πελοπίδας, ἔσπενσε μετὰ στρατοῦ ἵνα τιμωρήσῃ τὸν τύραννον διὰ τὴν ἀπιτίαν του, συγχρόνως δὲ ἵνα ἀποδείξῃ εἰς τὸν Ἐλληνας ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐμάχοντο ὑπὲρ τῶν τυραννουμένων

καὶ καταδυναστευομένων. Συγχροτήσας δὲ μάχην παρὰ τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς (364 π. Χ.) κατειρρόπωσε μὲν τὸν τύραννον, ἀλλ’ ἐν τῇ μεγάλῃ δρμῇ του ἔφορενθη. Οἱ Θηβαῖοι μεγάλως ἐλυπήθησαν διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πελοπίδου, οἵ δὲ Θεσσαλοί, ὑπὲρ ὅν ἔπεσεν ἀγωνιζόμενος, ἔκοψαν τὴν κόμην των καὶ τὴν χαίτην τῶν ἵππων ὡς σημεῖον πένθους, ἔθαψαν δὲ τὸν νεκρὸν μεγαλοπρεπῶς καὶ τῷ ἀνήγειραν χαλκοῦ ἀνδριάτα.

Ἐν τούτοις δὲ τύραννος ἐπανειλημμένως ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἥραγκάσθη νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς Φερδάς καὶ τὴν περὶ τὸν Παγασητικὸν αὐλόπον μικρὰν χώραν καὶ ν' ἀναγυρώσῃ τοὺς Θηβαίους ἡγεμόνας.

Οἱ Ἐπαμεινώνδας ἀφ' οὗ συνέτριψε καὶ εἰς ἔδαφος κατέβαλε τὴν δύναμιν τῆς Σπάρτης, ἥμέλησε νὰ καθαιρέσῃ καὶ τὴν γαντκήν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων. Ὁθεν ἔπεισε τοὺς Θηβαίους νὰ τάνυπηγήσωσιν 100 τριηρεις· ἐκπλεύσας δὲ μετὰ τοῦ στόλου τούτου εἰς Βυζάντιον καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τὰς ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων (363 π.Χ.) προσφειωθῆ τοὺς Βυζαντίους, τοὺς Χίους καὶ τοὺς Ροδίους· μεθ' ὃ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἤδια μελετῶν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἐπιχείρημα κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, διε τέναι κατὰ γῆν περιπλοκαὶ ἐκάλεσαν αὐτὸν εἰς Πελοπόννησον.

§ 106. Η ἐν Μαντινείᾳ μάχη.—Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου (362 π. Χ.).

Τὰ ἐν Πελοποννήσῳ πράγματα ἥρχισαν νὰ λαμβάρωσι δυσάρεστον τροπὴν διὰ τοὺς Θηβαίους. Οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἡλεῖοι, οἱ Μαντινεῖς καὶ τινες ἐκ τῶν Τεγεατῶν ἀποσπασθέντες ἐκ τῶν Θηβαίων συνεμάχησαν μετὰ τῆς Σπάρτης. Οἱ Ἐπαμεινώνδας ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον νὰ εἰσβάλῃ καὶ αὖθις εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπως ἐνισχύσῃ τοὺς ὑπολειπομένους συμμάχους τῶν Θηβῶν, συγχρόνως δὲ καταβάλῃ καὶ διασπάσῃ τοὺς ἀντιπάλους. Ὁθεν ἐν ἔτει 362 π. Χ. εἰσέβαλεν τὸ τέταρτον ἥδη εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ πολυαριθμού στρατεύματος, ἐνωθεὶς δὲ μετὰ τῶν Ἀργείων, τῶν Μεσσηνίων καὶ τῶν Ἀρκάδων προούχωρησε καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Τεγέας, ὅπου ἐστρατοπέδευσεν, ἐν τῷ οἱ ἀντίπαλοι Μαντινεῖς, Ἀχαιοί, Ἡλεῖοι καὶ τὸ ἥμισυ

τῶν Ἀρχάδων συνεκεντρώθησαν ἐν Μαντινείᾳ, ὅπου ἀνεμένοντο οἱ Σπαρτῖται ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι.

Τότε ὁ Ἐπαμεινώνδας, γνωρίζων ὅτι ὁ Ἀγησίλαος εὐρίσκετο καθ' ὅδὸν ἔρχόμενος ἵνα ἐνωθῇ μετὰ τῶν ἐν Μαντινείᾳ, διενοήθη νὰ ἐπέλθῃ διὰ τυχτὸς κατὰ τῆς Σπάρτης, ἵτις ἦτο ἔρημος στρατιωτῶν, καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὴν αἰφνιδίως. Οὕτω δὲ ἥλπιζεν ὅτι θὰ ἥδυνταν τὰ διαλύση τὴν συμμαχίαν τῶν πολεμίων καὶ νὰ λύσῃ ἄνευ μάχης τὸ ζῆτημα περὶ τῆς ἡγεμονίας. (Ξ. 'Ελλ. Ζ', 5, 10). Κατὰ σύμπτωσιν ὅμως Κρήτης τις ἰδὼν τὸ κίνημα ἔσπενεις ν' ἀναγγεῖλῃ αὐτὸς εἰς τὸν Ἀγησίλαον, οὗτος δὲ πιστρέψας ἐγκαίρως ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

'Αποτυχῶν εἰς τοῦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας συνέλαβε ἔτερον σχέδιον, τ. ἐ. νὰ καταλάβῃ τὴν Μαντινείαν, ἵτις ἦτο ἀφύλακτος, διότι οἱ ἄνδρες εἶχον προαπέλθη εἰς βοήθειαν τῶν ἀπειλούμενων Σπαρτιατῶν. Ἐπανελθὼν λοιπὸν εἰς Τεγέαν, τοὺς μὲν διπλίτας τοὺς ἐπὶ 40 ὥρας ἀκαταπαύστως ὁδοιποροῦντας ἀφῆκε ν' ἀναπαυθῶσι, τὸ δὲ ἱππικόν τον ἀπέδειλε κατὰ τῆς Μαντινείας. Ἄλλος ἐν τῷ μεταξὺ φιλάσσαντες ἔξακισχύλοις ἵππεις Ἀθηναῖοι ἥδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν ἔρρωμένως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἀναγκάσσαντες ἐπὶ τέλους τοὺς Θηβαίους νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς Τεγέαν (Ξ. 'Ελλ. Ζ', 5, 15). Οὕτω λοιπὸν ἐματαιώθησαν ἀμφότερα τὰ σχέδια τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐκ τῆς συνδρομῆς τυχαίων περιστάσεων· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ οἱ Σπαρτῖται ἥλθον καὶ ἡρώθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀντιτάλων ἐν Μαντινείᾳ.

Τότε ὁ Θηβαῖος στρατηγὸς ἔκρινεν ἀναγκαῖον ν' ἀγωνισθῇ ἐκ παρατάξεως τὸν ὑπὲρ τῶν δλων ἀγῶνα καὶ χάριν τῆς δόξης ἑαυτοῦ καὶ τῆς πατρίδος του καὶ χάριν τῶν συμμάχων· δὲ ἀγὼν οὗτος ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος πάντων τῶν ἐλληνικῶν, διότι οὐδέποτε ἄλλοτε, Ἐλλήνων πρὸς Ἑλληνας ἀγωνιζομένων, παρετάχθη τοσαύτη δύναμις ἐκατέρωθεν. Τῶν μὲν Θηβαίων ἡ δύναμις ἀνήρχετο εἰς 30,000 πεζῶν καὶ 3000 ἵππεων, τῶν δὲ ἀντιτάλων εἰς 20,000 πεζῶν καὶ 2000 ἵππεων. Οὕτε ἄλλοτε τοσαύτη ἄμιλλα ἀνδραγαθίας ἐδείχθη. Ο Ἐπαμεινώνδας παρατάξας τὸν στρατὸν του εἰς λοξὴν φάλαγγα ἐπετέθη κατὰ τῶν ἡνωμένων ἔχθρῶν ἐν Μαντινείᾳ. Μάχη κρατερὰ συνάπτεται. Ἐκτέρωθεν μάχονται μετὰ πρωτοφανοῦς ἀνδρείας· δι' ὁ καὶ ἡ νίκη ἐπὶ πολὺ ἐφαίνετο ἀμφίρροπος. Ο Ἐπαμεινώνδας κρατῶν τὸ ξίφος εἰς χεῖρας δρμῷ εἰς τὸ μέσον τῶν ἔχθρῶν ἀκολου-

θούμενος ὑπὸ τοῦ σιρατοῦ του. Οἱ ἔχθροὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομείνωσι τὸν φοβερὸν δῆκον τῆς λοξῆς φάλαγγος ὑποχωροῦσι καὶ τρέπονται εἰς φυγήν. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν κοίσμον σιγμὴν τῆς νίκης ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀγωνιζόμενος ἐν τοῖς προμάχοις λαμβάνει ψαράσμον πληγὴν εἰς τὸ στῆθος διὰ δόρατος, τὸ δόπιον ψαρανσθὲν ἔμεινε ἐντὸς τοῦ στήθους. Οἱ Θηβαῖοι ψαρυφοῦνται καὶ ταράσσονται. Μεταφέρεται ζῶν ἔξω τῆς μάχης εἰς τὸ σιρατόπεδον. Οἱ ἵπποι προσκληθέντες ἀποφαίνονται διὰ τὸ θάρατος θὰ ἐπέλθῃ ἀμέσως, ἐὰν ἐξαχθῇ τὸ δόρυ ἐκ τοῦ στήθους.

Οἱ Ἐπαμεινώνδας ἀκούνει μετ' ἀταραξίας τὸν λόγον τῶν Ιατρῶν· ἔρωτὴ πρῶτον ἀν ἐσώθη ἡ ἀσπίς του καὶ ὁ ὑπασπιστής του δεικνύει εἰς αὐτὸν ταύτην. Ἐρωτὴ κατόπιν, ποῖοι ἐνίκησαν· μαθὼν δὲ διὰ ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι· «τώρα εἶνε καιρὸς ν' ἀποθάνω», εἶπε, καὶ διέταξε νὰ ἐξαγάγωσι τὸ δόρυ. Τὴν σιγμὴν ἐκείνην οἱ φίλοι τὸν περιεστοίχισαν αὐτὸν κλαίοντες, εἰς δ' ἐξ αὐτῶν λέγει μετὰ δακρύων «Ἐπαμεινώνδα, ἀποθηγήσκεις ἄτεκνος». «οὐχὶ»—ἀπεκρίθη ὁ Ἐπαμεινώνδας—«ἄφινω δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαρτινεἴᾳ νίκην». Μετὰ ταῦτα ἐξήγηθη τὸ δόρυ καὶ ἀπέθανεν ἀμέσως δι μέγιστος τῶν σιρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐν ἡλικίᾳ 56 ἑτῶν, ἐτάφη δὲ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης (Διόδ. XV, 87).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατέπεσε καὶ ἡ βραχεῖα ἥγεμονία τῶν Θηβῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἔδειξε πλέον φανερὰ σημεῖα γενικῆς καταπτώσεως· φοβερὰ παραλυσία ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ. Ἐν ᾧ δὲ τοιαύτῃ ἦτορ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, ἀνεφάνη εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς μέρη νεαρὸν καὶ ἀκμαία δύναμις, ἡ Μακεδονία, ἣντις ἐπέπλωτο νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὰ παραλευμένα μέλη τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ μεγαλουργήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ.

§ 107. Ἡ Μακεδονία πρὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β'.

Τὸ μακεδονικὸν βασίλειον ἴδρυθη κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα π. Χ. Ἰδουτὴς αὐτοῦ ἀναφέρεται δὲ ἐξ Ἀργονος Κάρανος, ἀπόγονος Τημένον τοῦ Ἡρακλείδου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Φείδωρος (Θουκ. Β' 99, 2). ὅθεν καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ὠνομάζοντο Ἡρακλεῖδαι καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὸν Ὀλυμπιακὸν

ἀγῶνας, ἀπὸ τῶν δποίων, ὡς γνωστόν, ἀπεκλείοντο πάντες, ὅσοι δὲν ἦσαν Ἑλλήνες.

Ἡ Μακεδονία κατ' ἀρχὰς περιορίζετο εἰς μικράν τινα χώραν, τὴν Ἡμαδίαν· βραδύτερον δικαὶος μικρὸν κατὰ μικρὸν ὑπετάχθησαν εἰς αὐτὴν τὰ πέριξ μικρὰ ἔθνη. Ὅτε δὲ ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς, τὰ δοια τῆς Μακεδονίας ἐξετείνοντο πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι τοῦ ὅρους Σκάρδου, πρὸς νότον μέχρι τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς θαλάσσης, πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νέστου καὶ πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς Λυχνίτιδος λίμνης. Καὶ ἦσαν μὲν οἱ Μακεδόνες ἐλεύθεροι· ὅτε δικαὶος δ περισκόπιος κείμαρρος ἐπὶ Δαρείου τοῦ Α' ἐξεχύθη διὰ τῆς Θράκης καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, δ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Ἀμύντας δ Ἀ' ἐγένετο ὑποτελῆς εἰς τὸν μέγαν βασιλέα, δ δὲ νίδος καὶ διάδοχος τοῦ Ἀμύντου Ἀλέξανδρος δ Α', καίτοι ἥγάπα τοὺς Ἑλλήνας καὶ συνεδέετο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ φυλίας, δικαὶος δ ἐξ ἀνάγκης συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκόμισεν, ὡς γνωρίζομεν, πρὸς τοὺς Ἀθηναίους προτάσεις τοῦ Μαρδονίου περὶ συμμαχίας πρὸς τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης. Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς δικαὶος πανωλεθρίαν τῶν Περσῶν ἀπετίναξε τὸν περισκόπιον ζυγόν. Τὸν Ἀλέξανδρον ἀποθανόντα διεδέχθη Περδίκκας δ Β' καὶ τοῦτον Ἀρχέλαος δ Α' (413-399 π. Χ.).

Ο Ἀρχέλαος διεκδίνετο καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τον καὶ διὰ τὴν ἀγάπην τον πρὸς τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν καὶ τὴν ἐλληνικὴν τέχνην. Οὗτος μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τον ἐκ τῆς Ἐδεσσῆς εἰς τὴν Πέλλαν, ἣν ἐκόσμησε διὰ τοῦ περιφήμου ζωγράφου Ζεύξιδος καὶ κατέστησε κέντρον τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ τέχνης· εἰσήγαγεν εἰς τὴν Μακεδίαν ἀγῶνας δικαίους πρὸς τοὺς Ὀκυμπιακοὺς καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν τον Ἑλλήνας ποιητὰς καὶ φιλοσόφους (τὸν Ἀγάθωνα, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Πλάτωνα κλπ.).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχελάου ἡ Μακεδονία ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐταράσσετο ὑπὸ φοβερῶν στάσεων καὶ ἐρίδων περὶ τοῦ θρόνου· τέλος ὑπερίσχυσε καὶ ἐγένετο βασιλεὺς Ἀμύντας δ Β', ἐξάδελφος τοῦ Ἀρχελάου (390-370 π. Χ.). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου νέαι πάλιν ἐρίδες ἀνεφύησαν περὶ τῆς διαδοχῆς. Τὰς ἐριδας ταύτας διέλυσεν δ Θηβαῖος Πελοπίδας ἐλθὼν ὡς διαιτητής. Ο Πελοπίδας κατέστησεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν πρεσβύτερον τοῦ Ἀμύντου νίδον Ἀλέ-

ξανδρον τὸν Β', ἐπανελθὼν δὲ εἰς Θήβας ἐφερε μετ' ἄλλων ως δμηδον καὶ τὸν τριτότοκον νίδν τοῦ Ἀμύντου τοῦ Β' Φίλιππον.

Ἄλεξανδρον τὸν Β'. ἐφένευσε μετὰ ἐν ἔτος Πτολεμαῖος δ Ἀλωφίτης, δοτις ἥρασε καὶ τὴν βασιλείαν (Διόδ. XV, 71). ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐδολοφόνησε μετὰ τρία ἑτη δευτερότοκος νίδος Ἀμύντου τοῦ Β' Περδίκας δ Γ' (365 π. Χ.). Ὁ Περδίκας γενόμενος βασιλεὺς ἐφονεύθη ἐν τῷ τρομερῷ μάχῃ πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς (360 π. Χ.), διεδέχθη δὲ αὐτὸν δ νίδος τοῦ Ἀμύντας δ Γ'. Ἐπειδὴ δ Ἀμύντας δ Γ' ἦτο παιδίον ἔτι μικρόν, οἱ ἔχθροὶ τῆς Μακεδονίας ἐξήτησαν τὰ ὡφεληθῶσιν ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης· οἱ Ἰλλυριοὶ ἐκνοίενσαν μέρος τῆς Μακεδονίας· οἱ Παίονες ἀδιακόπως ἐλεημάτουν αὐτήν· ἐπὶ πλέον δὲ ἀνεφάνησαν καὶ δύο μητῆρες τοῦ θρόνου τοῦ μακεδονικοῦ, Πανσανίας τις, δην ὑπεστήριζον οἱ ἡγεμόνες τῆς Θράκης, καὶ δ Ἀργαῖος, ἔγγονος τοῦ Ἀρχελάου, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν γένει δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Μακεδονία διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κι δύναων, ἐκ τοῦ δποίου ἔσωσεν αὐτὴν Φίλιππος δ Β'.

§ 108. Φίλιππος ὁ Β' (359—336 π. Χ.).

Φίλιππος δ Β' ἦτο τριτότοκος νίδος Ἀμύντου τοῦ Β'. Δεκαπενταετής περίπου τὴν ἥλικιαν ἤχθη, ως προειδόται, ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου ως δμηδος εἰς Θήβας. Ἐν Θήβαις ἐμεινε τρία ἑτη (368-365 π. Χ.), ἐξησε δ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Παμμένους, ἐνὸς ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων Θηβαίων. Τὰ τρία ταῦτα ἑτη τὰ διανυθέντα ἐν Θήβαις ὑπῆρξαν διὰ τὸν Φίλιππον σχολεῖον, οὗ δὲν εἶχεν ἀξιωθῆ οὐδεὶς ἡγεμὼν τοῦ βιορρᾶ. Ἐλαβεν ἐν τῇ πόλει ταύτη ἴκανὴν ἐπιστημονικὴν καὶ δητορικὴν παίδευσιν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡφεληθῆ ἐκ τῆς οἰκειότητος πρὸς τοὺς δύο μεγάλους Θηβαίους πολίτας, τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τὸν Πελοπίδαν, οἵτινες τότε ἐκόσμουν τὴν τε πατρίδα των καὶ τὴν ὅλην Ἑλλάδα. Παρὰ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐμνήθη πάντα τὰ μυστήρια τῆς πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς τέχνης· ἀπέβη θαυμαστὴς τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ πατόπιν μιμητῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς πολεμικοῖς, τὴν δικαιούνην δμως καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν πραότητα τοῦ μεγάλου ἐκείνου σιρατηγοῦ οὔτε εἶχεν ἐκ φύσεως οὔτε ἐμμήθη.

Πότε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν δ Φίλιππος δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστόν. Καὶ λέγει μὲν δ Διόδωρος (XVI, 2) δι μετὰ τὸν θάνατον

τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκου Γ' δραπετεύσας ἐκ Θηβῶν ἥλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐγένετο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του Ἀμύντου Γ'. Φάίνεται δῆμος πιθανώτερον ὅτι ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ζῶντος τοῦ Περδίκκου Γ' καὶ ὅτι ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ἡ διοικήσις ἐπαρχίας τινὸς τῆς Μακεδονίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπεχείρησεν ἀμέσως νὰ καταρτίσῃ μικρὸν μὲν στρατιωτικὴν δύναμιν ἀλλ᾽ ὀργανωμένην κατὰ τὰς ἀρχὰς, ἃς ἐδιδάχθη ἐν Θήβαις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκου Γ' ὁ Φίλιππος ἀνέλαβε κατ' ἀρχὰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Μακεδονίας ώς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του Ἀμύντου Γ'. Ἀλλ' οἱ περιστοιχίζοντες τὴν Μακεδονίαν κίνδυνοι ἤσαν μεγάλοι, ὁ δὲ Φίλιππος ἐφελκύσας πρὸς ἑαυτὸν τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Μακεδόνων διὰ τῆς καλῆς διοικήσεως καὶ προτρεπόμενος ὑπὸ τῶν φίλων του κατεπάτησε τὰ δικαιώματα τοῦ μικροῦ ἀνεψιοῦ του καὶ κατέλαβε τὴν βασιλείαν ἐν ἴδιῳ ὀνδματι.

Ο Φίλιππος δὲν ἀπεδειλίασε πρὸς τῶν κινδύνων, οἵτινες ἦπείλουν πανταχόθεν τὸ κράτος του. Τούναρτίον συγκαλῶν συνεχῶς τὸν Μακεδόνας εἰς ἐκκλησίαν προσεπάθει δ.ἀ τῆς εὐγλωττίας του νὰ ἔμπτεύσῃ εἰς αὐτοὺς θάρρος καὶ νὰ προτρέψῃ εἰς ἀνδρείαν (Διόδ. XVI, 3). Διωργάρωσε τὰ τοῦ στρατοῦ συμφώνως πρὸς τὰ διδάγματα, ἄτιτα ἔλαβεν ἐν Θήβαις, συστήσας τέσσαρα στρατιωτικὰ σώματα α' τὴν «μακεδονικὴν φάλαγγα», ἣτις ἀπετελεῖτο ἐκ πεζῶν βαρέως ὀπλισμένων καὶ φερόντων μακρὰ δόρατα ἢ σαρίσας καὶ ἣτις διὰ τὴν πυκνότητα καὶ τὴν εὐκινησίκυν ἦτο σῶμα ἀκαταμάχητον, β' τοὺς «ὑπασπιστάς», σῶμα πεζικὸν μὲ ἔλαφρότερον ὀπλισμόν, γ' τοὺς «έταιρον», βαρὺ ἵππον, ὅπερ ὅμως προϋπήρχεν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ τὸ δ' «ἔλαφρὸν ἵππον». Κατόπιν δὲ ἐπιτεθεὶς ἐνίκησε κατὰ πρῶτον τὸν Παίονας καὶ ἥταγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν· ἐπειτα κατεπολέμησε τὸν Ἰλλυριούς· ἐνίκησε προσέτι καὶ μισθοφόρους τινὰς τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες κατέπλευσαν εἰς Μακεδονίαν, ἵνα καταστήσωσι βασιλέα τὸν Ἀργαῖον· ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ προσηνέχθη φιλικῶτατα πρὸς τὸν Ἀθηναίον αἰχμαλώτους ἀποστείλας αὐτοὺς εἰς Ἀθήνας μετὰ πολλῶν περιποιήσεων· ἀποκρούσας δὲ καὶ τὸν Θρᾷκας, τὸν ὑποστηρίζοντας τὸν Πανσανίαν, ἐξησφάλισεν οὕτω τὴν ἀρχὴν του ἐν Μακεδονίᾳ.

Μετὰ ταῦτα δ' Φίλιππος ἐπιθυμῶν νὰ συνδέσῃ στενώτερον τὴν Μακεδονίαν μετὰ τῆς θαλάσσης ἐστράφη πρὸς τὴν Χαλκιδικὴν χερ-

σόνησον· καὶ κατὰ πρῶτον ἐπειέθη κατὰ τῆς ἵσχυρᾶς Ἀμφίπολεως (357 π.Χ.) ἡτις λόγῳ τῆς ἐπικαίρου θέσεώς της (κειμένης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος), δι’ ἣς ἐδέσποζε τῶν παραθαλασσιών ὅδων, καὶ λόγῳ τοῦ λιμένος καὶ τοῦ πλούτου τῆς ξυλείας ἦτο σπουδαιοτάτη, ἵνα δὲ προλάβῃ πᾶσαν ἐνέργειαν τῶν Ἀθηναίων, διέδωκεν διὰ θέλει παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν Ἀμφίπολιν, ὅταν κυριεύσῃ αὐτήν. Ἄλλος δέ μόνον τὴν Ἀμφίπολιν κυριεύσας δὲν ἔδωκεν, ἀλλ’ ἐκυρίευσε κατόπιν καὶ τὴν Πύδναν καὶ τὴν Ποτίδαιαν. Κυριεύσας δὲ καὶ τὰς Κρητίδας, τὰς δοπίας μετωνόμασε Φιλίππους, ἐγένετο κύριος ἀπάσης τῆς μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου χώρας, ἐν ᾧ ὑπῆρχον πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ ἐπὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους. Ἐκ τῶν μεταλλείων τούτων ἐλάμβανεν ἐτησίως πρόσοδον χιλίων ταλάντων, διὰ δὲ τῶν χρημάτων τούτων καὶ μισθοφόρους ἐστρατολόγησε καὶ πλοῖα ἐναυπήγησε καταστήσας οὕτω τὴν Μακεδονίαν καὶ γαντικὴν δύναμιν.

§ 109. Συμμαχικὸς πόλεμος (358—356 π.Χ.).

Οἱ Ἀθηναῖοι κατ’ ἀρχὰς κατεφρόνουν τὸν Φιλίππον καὶ οὐδόλως προσεῖχον εἰς τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας· ὅτε δὲ εἶδον τὴν πρόσδοντῶν ὅπλων αὐτοῦ, ἥνοιξαν τοὺς δρόμους των, ἀλλ’ οὐδὲν ἤδυναν τὸ πρᾶξισιν· ἢσαν περιπελεγμένοι εἰς τὸν καλούμενον συμμαχικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ροδίων, Χίων Κέφαλου καὶ Βυζαντίων, οἵτινες πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀπεστάτησαν. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσε τρία ἔτη (358—356), οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ χρήματα πάμπολλα ἐδαπάνησαν καὶ ἀγδρας πολοὺς ἀπώλεσαν, ἐν οἷς καὶ τὸν γενναῖον στρατηγὸν Χαρίδιαν, ὅστις ἐφορεύθη πολεμῶν πρὸς τὸν Χίους· τοὺς δὲ δύο ἄλλους ἐπίσης ἱκανοὺς στρατηγοὺς Ἰφικράτην καὶ Τιμόθεον κατηγορηθέντας ἐπὶ προδοσίᾳ ὑπὸ τοῦ φαύλου καὶ ἀκολάστου Χάρητος καθῆγεσαν τῆς στρατηγίας καὶ κατεδίκασαν εἰς πρόστιμον πολλῶν ταλάντων. Ἐκ τούτων δὲ μὲν Ἰφικράτης ἀπῆλθεν, ὡς φαίνεται, εἰς Θράκην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, δὲ δὲ Τιμόθεος εἰς Χαλκίδα, ἐν ᾧ ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του. Τέλος οἱ Ἀθηναῖοι ἐξαπτληθέντες ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ πολέμου καὶ συγχρόνως ἀπειλούμενοι ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἡναγκάσθησαν νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας καὶ ν’ ἀγαγγωρίσωσι αὐτοὺς ὡς αὐτονόμους.

**§ 110. Ἀνάμιξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος.
Δημοσθένης.**

‘Ο Φίλιππος στερεωθεὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἀσχυρὸς γενόμενος ἔζητε εὐκαιρίαν δικαίου ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πράγματα τὰ ἐλληνικά. Ἡτο δὲ ὁ Φίλιππος ὅχι μόνον στρατηγὸς ἴκανώτατος, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς ἐπιτήδειος καὶ πολυμήχανος. Τὴν πολιτικήν του διέκρινε πάντοτε ἡ πονηρία καὶ δολιότης. Αἱ τῶν μέσων τούτων πολλάκις ἐπετύγχανε πολὺ περισσότερα ἢ διὰ τοῦ πολέμου. Λέγεται δὲ μελετῶν ἐκστρατείαν τινα καὶ ζητήσας πρὸ ταύτης χρησμὸν ἔλαβε τὸν ἔξῆς:

«ἀργυρέας λόγχεσι μάχου καὶ πάντα νικήσεις»

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὸν χρησμὸν τοῦτον ὃπου δὲν ἥδυνατο νὰ κατισχύσῃ διὰ τῶν ὅπλων μετεχειρίζετο τὰς ἀργυρᾶς λόγχας τ. ἔ. τὴν δωροδοκίαν. Ἐὰν δὲ δὲν εἶνε ὑπερβολικὰ δσα περὶ τοῦ Φιλίππου λέγει δ Ἀημοσθένης, δ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων θέλων νὰ ὑπαγάγῃ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του εἰχεν εἰς τὰς διαφόρους ἐλληνικὰς πόλεις κατασκόπους, τὸν δποίους ἐμισθοδότει ἀδρῶς. Οἱ κατάσκοποι οὗτοι καὶ προδόται διὰ παντίων μέσων ἐξυπηρέτουν τὸν κατακτητικὸν σκοπὸν τοῦ Φιλίππου.

Τὰ φιλόδοξα καὶ κατακτητικὰ σκέδια τοῦ Φιλίππου προεῖδε μετ’ ὁδυδερκίας καὶ ἐπολέμησε δι’ ὅλης του τῆς δυνάμεως δ Ἀημοσθένης δ Ἀθηναῖος, δ μέγιστος τῶν ὁητόρων δλων τῶν αἰώνων.

Ο Δημοσθένης μικρὸν παιδίον ὥν ἱκούσε τὸν περίφημον ὄήτορα Καλλίστρατον ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἀγορεύοντα καὶ καθ’ ὑπερβολὴν ἐγοντεύθη. Τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῦρο ὑπῆρξε κρίσιμον ἐν τῷ βίῳ του. Ἀπεφάσισε νὰ γείνῃ καὶ αὐτὸς ὁήτωρ. “Οιε ἐνηλικιώθη, ἐγένετο μαθητὴς τοῦ διδασκάλου τῆς ὁητορικῆς Ἰσαίου. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς διακαοῦς ἐπιθυμίας τοῦ Δημοσθένους ἀντετάσσοντο ὡς ἀνυπέρβλητον κώλυμα πάμπολλα φυσικὰ αὐτοῦ ἐλαττώματα. Ἡτο κάτισχνος καὶ τοσώδης ἡ φωνή του ἥτο ἀσθενής, ἡ γλώσσα του τον ἀσαφής, ἡ πνοή του βραχεῖα, ἡ δὲ ἀπαγγελία του εἰχέ τι τὸ τραυλίζον. Ἀλλὰ δι’ ἐπιπόγονον μελέτης καὶ σπανίας ἐπιμελείας ἥδυνήθη νὰ ἔξαλείψῃ τὰ φυσικὰ ταῦτα ἐλαττώματα. Τὴν ἀσάφειαν καὶ τραυλότητα τῆς γλώσσης διώρθωσεν δμαλῶν ἐν φειδείᾳ τῷ στόματι χα-

λίκια. Τὴν φωνήν του ἐνεδυνάμωσεν ἀπαγγέλλων λόγους ἢ στίχους ἐν ᾧ ἀνέβαινεν δψώματα. Ἰνα συνειθίση εἰς τὸν θιρύβον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου κατήρχετο εἰς τὴν φαληρικὴν παραλίαν κατὰ θυελλώδεις ἥμέρας καὶ ἀπήγγειλλε λόγους ἀπέναντι τῶν συντοιβομένων κυμάτων. Κατεσκεύασε μελετητήριον, ἐν τῷ δποίῳ κατακλειόμενος ἔγυμνάζετο καὶ ἐμελέτα τὸν μεγάλους συγγραφεῖς. Εἰς τὰς μελέτας τον εἶχεν ὡς πρότυπον τὸν Περικλέα, τὸν δὲ Θουκυδίδην λέγεται ὅτι δικτάκις ἀντέγραψεν. Οὕτω λοιπὸν δὲ Δημοσθένης διὰ τῆς σιδηρᾶς τον θελήσεως κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ τὴν φύσιν καὶ νὰ καταστῇ ἡ δόξα καὶ τὸ καύκημα τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου καὶ δὲ αἱμίμητος βασιλεὺς τοῦ λόγου.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐφήρμοσε τὴν ἁητορικήν του ἐν τοῖς δικανικοῖς λόγοις ὡς λογογράφος· ὡς πολιτικὸς δὲ σύμβουλος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ἐπεφάνη ἀπὸ τοῦ 29 ἔτους τῆς ἡλικίας του (κατὰ τὸ ἔτος 354-353), ὅτε διαδοθείσης φήμης τινος ὅτι δ βασιλεὺς τῶν Περσῶν παρεσκευάζετο νὰ ἐκστρατεύῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξεφώνησε τὸν πρῶτον πολιτικὸν του λόγον «περὶ συμμοριῶν». Ἀλλὰ τὸ κίριον πολιτικὸν στάδιον αὐτοῦ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ 352, ὅτε παρουσιάζεται ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας κατὰ τῶν κατακτητικῶν σχεδίων τοῦ Φιλίππου. Ἀπασαν τὴν πολιτικήν του δύναμιν καὶ τὴν φλογεράν του εὐγλωττίαν μετεκειρίσθη κατὰ τοῦ Φιλίππου.

Ο Δημοσθένης εἰς τὸ ἔξης εἶνε τὸ πρωταγωνιστοῦν πρόσωπον τῆς Ἑλλάδος, εἶνε δὲ ἐξοχώτερος πρόμαχος καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς φιλοπάτριδος ἐκείνης μερίδος, ἣτις ἔτεινε πρὸς διατήρησιν τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας, διεξήγαγε καὶ ὑπὲρ καὶ τῆς πατρίδος του καὶ ὑπὲρ ὅλης τῆς Ἑλλάδος γιγάντειον ἄγῶνα κατὰ τοῦ Ισχυροῦ καὶ πολυμηχάνου βασιλέως τῶν Μακεδόνων. Ἐγνώριζεν δὲ Δημοσθένης τὴν διαφθορὰν τῶν συγχρόνων του Ἀθηναίων καὶ ἔβλεπε τὴν μεγάλην παρακαήν ἐν ᾧ διετέλει ἄπασα ἡ Ἑλλάς· ἀλλ' ἡ μεγάλη του ψυχὴ δὲν ἥδυνατο ν' ἀνεχθῆ τὴν ἴδεαν τοῦ νὰ παραχωρήσῃ ἡ πατρίς του ἀνάνδρως τὴν ἥγεμονίαν εἰς ἔνον ἥγεμόνα, ἡ πατρίς του, ἣτις ἄλλοτέ ποτε ἐκυριάζει τοῦ ἡμίσεως τοῦ ἐλληνικοῦ. Πεποιθὼς λοιπὸν εἰς τὰς ἑαυτοῦ μεγάλας ψυχικὰς δυνάμεις, προσεπάθει ν' ἀνυψώσῃ καὶ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, εἰς τὸ δποῖον ενδίσκετο καὶ αὐτός, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Ο κατὰ τοῦ Φιλίππου εὐγενῆς αὐτοῦ ἀ; ὃν δὲν ἔτελε -

σφόρησεν. Οἱ Ἀθῆναι πρὸς στιγμὴν μόνον κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἐκ τῶν λόγων τοῦ μεγάλου ὁγήτορος, ὃστερον δμως οὐδὲν γενναῖον ἢ σπουδαῖον ἔποιατον· ἡσαν πάντες φίλοι τῶν ἀπολαύσεων καὶ πάντες ἀπέφευγον τὸν κόπους τοῦ πολέμου· αἱ κατώτεραι τάξεις ἥροντο νὰ ἐκστρατεύωσι καὶ οἱ πλούσιοι ἥροντο νὰ δώσωσι χρήματα πρὸς μίσθωσιν μισθοφόρων, οἵτινες ἄλλως τε δὲν ἦσαν καὶ ἄξιοι ἐμπιστούσύνης. Πλὴν δὲ τούτου καὶ τὸ μακεδονικὴν χρυσίον ἐνήργει διεθρίως ἐν Ἀθήναις. Ὅπηρον ἐν αὐταῖς μακεδονικὴ μερὶς λιαν ἵσχυρα, ἵσ τροῖσταντο οἱ μισθωτοὶ τοῦ Φιλίππου Αἰσχίνης, Φιλοκράτης καὶ Δημάδης παντοιοτρόπως προσπαθοῦντες νὰ ματαιώνωσι πᾶν μέτρον, τὸ δποῖον τυχὸν ἐλαμβάνετο κατὰ τοῦ Φιλίππου.

‘Υπὸ τοιαύτας συνθήκας δὲν ἦτο βεβαίως δυνατὸν νὰ καταπολεμῇ δ Φίλιππος, δσις πλὴν τῆς στρατηγικῆς του ἀξίας εἶχε καὶ πολλὰ ἄλλα, ἀτινα καθίστων αὐτὸν δυσπολέμητον· ἦτο μόνος κύριος ἀπάντων καὶ μόνος ἀπεφάσιζε καὶ ἔξετέλει τὰ ἀποφασισθέντα, εἶχε δὲ χρήματα ἄφθορα καὶ στρατὸν μόνιμον καὶ ἄριστα ὀργανωμένον.

**§ 111. Φωκικὸς ἢ 6' ίερὸς πόλεμος (355-346 π.Χ.).—
Κατακτήσεις τοῦ Φιλίππου ἐν Θεσσαλίᾳ, Θράκη
καὶ Χαλκιδικῇ.—“Αλωσίς τῆς Ολύνθου.—Τέλος
τοῦ Φωκικοῦ πολέμου.—Αὔξησις τῆς
δυνάμεως τοῦ Φιλίππου διὰ νέων
κτήσεων.**

‘Ο φωκικὸς πόλεμος παρέσχεν εἰς τὸν Φιλίππου τὴν ποθουμέγην εὐκαιρίαν, δπως ἐπεμβῆ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος· προεκλήθη δὲ δ φωκικὸς πόλεμος ἐκ τῆς ἔξῆς αἰτίας.

Οἱ Θηβαῖοι ἐκδικούμενοι τοὺς Φωκεῖς, διότι εἶχον ἀποσπασθῆ ἀπὸ τῶν συμμάχων αὐτῶν, κατηγόρησαν αὐτοὺς ἐν ἔτει 357 εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ὅτι ἐσφετερίσθησαν μέρος τῆς Κιρραίας, ἰερᾶς γῆς τοῦ δελφικοῦ μαρτείου. Τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον κατεδίκασε τοὺς Φωκεῖς εἰς πρόσιμον ποιλῶν ταλάντων. Οἱ Φωκεῖς μὴ δυνάμενοι νὰ πληρώσωσι τὸ ὑπέροχον πρόστιμον ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθῶσιν διὰ τῶν δπλων, ἐπειδὴ τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ἤπειλε ὅτι ἐν περιπτώσει μὴ πληρωμῆς τοῦ προστίμου θὰ καθιερώσῃ τὴν χώραν αὐτῶν εἰς τὸν δελφικὸν θεόν. Ἐξέλεξαν λοιπὸν στρατηγὸν

αὐτοκράτορα τὸν Φιλόμηλον. Οὗτος μετὰ 1000 Φωκέων καὶ μετ' ἄλλων μισθοφόρων, οὓς συνέλεξεν, ἐφορμήσας ἐκνυρίευσε τὴν πόλιν καὶ τὸ ιερὸν τῶν Δελφῶν καὶ ἔξεκοψε ἐκ τῶν στηλῶν τὸ περὶ καταδίκης τῶν Φωκέων ψῆφισμα· ἀποκρούσας δὲ καὶ τοὺς εἰς βοήθειαν τοῦ μαντείου ἐπελθόντας Λοκρούς, ὡχύρωσεν ἔπειτα τοὺς Δελφοὺς καὶ ἐπεμψεν κήρυκας εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀγγέλλων ὅτι δὲν διαροεῖται νὰ συλήσῃ τὸ ιερὸν οὕτε εἰς ἄλλην τινα παράνομον πρᾶξιν νὰ προβῇ. Μετὰ ταῦτα ἡσχολήθη εἰς τὸ ν' αὐξήσῃ τὸν στρατὸν τον διὰ νέας στρατολογίας μισθοφόρων ἀναβιβάσας αὐτὸν εἰς 15000. Ἰτα δὲ συντηρῷ τὸν πολυάριθμον τοῦτον στρατὸν του ἡγαγάζετο νὰ ἐπιχειρῇ ἐπιδρομὰς καὶ λαφυραγωγίας ἐν τοῖς περιχώροις.

Τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, κατὰ παρακίνησιν τῶν Θηβαίων, συνελθὼν ἐκ δευτέρου ἐν Θερμοπύλαις (φθινόπ. 355 π. Χ.) ἐψήφισε πόλεμον κατὰ τῶν ιεροσύλων Φωκέων. Οἱ Θηβαῖοι, οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θεσσαλοὶ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ μαντείου, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ὑπὲρ τῶν Φωκέων. Ὁ Φιλόμηλος τότε μὴ δυνάμενος νὰ συγκρατήσῃ ἄλλως τὴν μισθοφόρουν στρατιάν του ἔθηκε χεῖρα ἐπὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ μαντείου κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τύπου δανείου, ἔπειτα δύμως ἀνενούσης προφάσεως, δεκαπισίλια δὲ τάλαντα λέγεται ὅτι ἐλαφυραγωγήθησαν τότε.

Ο πόλεμος οὗτος διήρκεσε δέκα ἑτη καὶ ἐπολεμήθη ἐκατέρωθεν μετὰ μεγάλης σκληρότητος. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος ὑπερίσχυσαν οἱ Φωκεῖς, τικήσαντες τούς τε Λοκρούς, ὃν τὴν χώραν ἐπόρθησαν, καὶ τοὺς Θηβαίους. Τὸ δεύτερον δύμως ἔτος ἡττήθησαν ἐν τῇ ποιλάδι τοῦ Κηφισοῦ ἡτταν δεινήν, δὲ στρατηγὸς αὐτῶν Φιλόμηλος, ὃν μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, κατεκρημνίσθη ἐκ τυνος ὑψηλοῦ βράχου καὶ ἐφονεύθη (Διόδ. XVI, 31). Αὐτὶ τοῦ Φιλόμηλου οἱ Φωκεῖς ἐξέλεξαν στρατηγὸν τὸν Ὄνδυμαρχον, δστις ἔθηκε χεῖρα καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀναθημάτων τοῦ δελφικοῦ μαντείου.

Κατ' ὅν χορόνον ἐπολεμεῖτο μετ' ἀγριότητος πολλῆς δ φωκικὸς πόλεμος, δ Φίλιππος κατεγίνετο ὑποτάσσων ἐλληνικὰς πόλεις καὶ ἐπεκτείνων τὰ δρια τοῦ κράτους πρὸς ἀνατολάς. Τότε ἐκνυρίευσε καὶ τὴν παρὰ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον Μεδώνην, ἥν κατηδάφισε. Κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ἀπώλεσε καὶ τὸν ἔτερον τῶν δρυθαλμῶν του ὑπὸ τοῦ ἀρίστου τοξότου Ἀστέρος, Ἀμφιπολίτου.

Οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀλευνάδαι πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φε-

ρῶν Λυκόφρονος προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον (Διόδ. XVI. 14), ἀλλὰ καὶ ὁ Λυκόφρων ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Φωκέων Ὀνομάρχου. Ὁ Ὀνόμαρχος, ἀφ' οὗ ἐλεητάτησε τὴν χώραν τῶν Λοκρῶν καὶ τῶν Βοιωτῶν, κατέλαβε δὲ καὶ τὸν Ὀοχομενόν, εἰσέβαλεν ἐπειτα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐνίκησε δις τὸν Φίλιππον, ὅστις μετὰ δυσκολίας ἥδυνήθη νὰ ὑποχωρίσῃ εἰς Μακεδονίαν. Ἐπανελθὼν ὅμως ὁ Φίλιππος μετὰ μεγαλειτέρων δυνάμεων (352 π. Χ.) κατετρόπωσε τὸν Ὀνόμαρχον παρὰ τὸν Παγασητικὸν κόλπον. Τὸ δεσσαλικὸν ἵππικὸν διέκοψε τὴν ὑποχώρησιν, τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Ὀνόμαρχου διέβαρα τὰς πανοπλίας των ἐπεσον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι μὲν ἐφορεύθησαν, πολλοὶ δὲ ἐπνίγησαν. Ἐξακισχίλοι ἐν δλῷ Φωκεῖς ἐφορεύθησαν ἐν τῇ μάχῃ, ἐν οἷς καὶ ὁ Ὀνόμαρχος, τρισχίλοι δὲ αἰχμαλωτισθέντες κατεποντίσθησαν ὑπὸ τοῦ Φίλιππου ὡς ιερόσυλοι (Διόδ. XVI, 35). Τότε δὲ Φίλιππος κατέλαβε τὰς Παγασάς, τὸ σπουδαιότατον ἐπίνειον συμπάσης τῆς Θεσσαλίας, καὶ τὴν Μαγνησίαν· εἰς δὲ τὰς Φεραίς, ἐκδιωχθέντων τῶν τυράννων, ἀπέδωκε τὴν αὐτονομίαν, δι' ὅπερ ἐφείλκυσε μεγάλως τὴν συμπάθειαν τῶν Θεσσαλῶν. Οὕτω βαθμηδὸν κατέστη κύριος τῆς Θεσσαλίας. Θελήσας δὲ μετὰ ταῦτα νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, δπως τιμωρήσῃ τοὺς Φωκεῖς ὡς ἔναγεῖς, ἐσπευσεν ἵνα καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐξυπνήσαντες ἐκ τοῦ ληθάργου διὰ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους προκατέλαβον τὸ στενὸν καὶ οὕτως ἐματαίωσαν τοὺς σκοποὺς τοῦ Φίλιππου, ὅστις ἤραγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

· Ὁ Φίλιππος ὡν ἐκ φύσεως πολυπράγμων καὶ δραστήριος δὲν ἥδυναι νὰ ζῆσῃ ἐν ἀπραξίᾳ· διὰ τοῦτο μετὰ μικρὰν ἀνάπλανσιν ἐπανέλαβε τὰς ἐκστρατείας του. Καὶ πρῶτον εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην καὶ ὑπέταξε διαφόρους πόλεις αὐτῆς· ἐπειτα δὲ ἐστράφη κατὰ τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς δούσιας ὡσαύτως ὑπέταξε πολλὰς πόλεις. Ἄλλ' ἵνα γένη κύριος ἀπάσης τῆς Χαλκιδικῆς, ἐπρεπε νὰ ὑποτάξῃ τὴν μεγίστην τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων καὶ ἴσχυροτάτην Ὀλυμπον, ἣτις εἶχε δύναμιν ἐκ 10 χιλ. δπλιτῶν καὶ 1000 ἵππων· δθεν ἐν ἔτει 350 π. Χ. προσέβαλε καὶ ἐποιόρκησεν αὐτήν. Οἱ Ὀλύμπιει ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Δημοσθένης διὰ τῶν φλογερῶν τον Ὀλυμπιακῶν λόγων ἀγέφλεξε τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐπέτυχεν ὡστε ν' ἀποστείλωσιν οὗτοι 50 τριήρεις καὶ 14 χιλ. δπλιτῶν,

ἐκ τῶν δποίων 4000 ἦσαν Ἀθηναῖοι καὶ 10 χιλ. μισθοφόροι, ὑπὸ τὸν Χάρητα καὶ τὸν Χαρίδημον. Ἀλλ' οἱ ἀνίκανοι καὶ ἀνάξιοι οὗτοι στρατηγοὶ οὐδὲν κατέρρευσαν. Μετὰ διετῆ πολιορκίαν (349-348 π. Χ.) οἱ προϊστάμενοι τῶν Ὀλυνθίων Λασθένης καὶ Εὔθυνος ὁράτης διαφθαρέντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου διὰ χρημάτων παρέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν, πρὸς τὴν δποίαν προσηγένετο οὗτος μετ' ἀπροσδοκήτου αὐστηρότητος· ἄλλους μὲν ἐκ τῶν κατοίκων ἐξηνδραπόδισεν, ἄλλους δὲ ἀπόρκισεν εἰς τὰ ἀπώτατα τῆς Θράκης. Οὕτω ἐξέλιπεν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἡ ἀγέρωχος Ὀλυνθος, μετ' αὐτῆς δὲ ἐξηφανίσθησαν καὶ 32 ἄλλαι πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῶν παραλίων τῆς Θράκης.

Τὸν Ὄνομαρχον διεδέχθη ἐν τῇ στρατηγίᾳ ὁ ἀδελφός του Φάϋλλος καὶ τοῦτον ἀποθανόντα ὁ νίδιος τοῦ Ὄνομαρχου Φάλαικος. Οἱ Θηραῖοι ἀποκαμόντες ἐκ τοῦ παρατεινομένου πολέμου, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου, οὗτος δ' ἀσμένως ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν ἐπιμυμῶν ἀφ' ἐνδεικόντος μὲν ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ἔτερον δὲ νὰ φανῆ πρόμαχος τοῦ δελφικοῦ μαντείου. Ἀλλ' ἥδη μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ἀθηναίων εἶχον γένη διαβήματα περὶ εἰρήνης. Ἡ πτῶσις τῆς Ὀλύνθου ἦτο διὰ τὰς Ἀθήνας τέττα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, μὴ ἐξαιρουμένοι μηδ' αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους, ἐνόησαν διὰ δὲν μένει ἄλλο ἢ νὰ εἰρηνεύσωσι πρὸς τὸν Φιλίππον· ἀλλὰ καὶ ὁ Φίλιππος ἐξ ἄλλου μέρους ἐπειθύμει τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην προτιθέμενος νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Φωκέων. Ὁδεν τῇ προτάσει τοῦ Φιλοκράτους οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν δέκα πρέσβεις πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐν οἷς καὶ τὸν Αἰσχύλην καὶ τὸν Φιλοκράτην καὶ τὸν Δημοσθένην, ἵνα διαπραγματευθῶσι τὴν εἰρήνην. Ὁ Φίλιππος ἐπεδέχθη ἐν Πέλλᾳ τὸν πρέσβεις λίαν φιλοφρόνως καὶ δεκάσας πάντας πλὴν τοῦ Δημοσθένους (Δημ. περὶ παραπρεσβ. 384) ἔλαβεν ὡς συνεργοὺς τῶν σχεδίων του. Οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων ἐπρότευναν ὡς βάσιν τῆς εἰρήνης τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἀμφιπόλεως εἰς τὸν Ἀθηναίους, δὲ Φίλιππος δύως ἀντεπορτέυεν ἄλλην βάσιν, νὰ διατηρήσωσιν ἐκάτεροι ὅσα εἶχον. Ἐπειδὴ οἱ πρέσβεις δὲν εἶχον πληρεξουσιότητα νὰ συνομολογήσωσι τοιαύτην εἰρήνην ἐπανῆλθεν οἴκαδε, δὲ Φίλιππος ἐπεμψεν εἰς Ἀθήνας κατόπιν ὡς πληρεξουσίους του τὸν στρατηγὸν Παρμενίωνα καὶ Ἀντίπατρον ἵνα φέρωσιν εἰς πέρας τὴν εἰρήνην, τῆς δποίας τὰς διαπραγματεύσεις σκοπίμως παρέ-

τεινε. Ἡ εἰρήνη συνωμολογήθη (346 π. Χ.) ἐπὶ τῇ βάσει ἐκάτεροι νὰ διατηρήσωσιν ὅσα εἶχον· ἀλλ' εἰς τὴν εἰρήνην δὲν συμπεριελήφθησαν οἱ Φωκεῖς κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησιν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Φιλίππου. Τότε ὁ Δημοσθένης προέτεινε (Δημ. περὶ τοῦ στεφ. 27) νὰ μεταβῶσι τάχιστα οἱ πρόσθιεις (ἔξελέχθησαν δὲ οἱ αὐτοὶ) διποδήποτε ενδίσκετο δ Φίλιππος, ἵνα λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὴν ἔνορκον ἐπικύρωσιν τῆς εἰρήνης, διότι ἥθελεν ἀρχίσῃ ἡ ἴσχυς αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης καὶ οἱ φίλοι του ἐδαπάνησαν 20 ἡμέρας περιερχόμενοι τὴν Θεσσαλίαν καὶ τέλος φθάσαντες εἰς Πέλλαν περιέμενον ἔκει τὸν Φίλιππον ἐπὶ 4 σχεδὸν μῆνας παρὸ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Δημοσθένους, ἐν ᾧ ὁ Φίλιππος ἐν τῷ μεταξὺ ἐκνοίενσε πόλεις ἐν Θράκῃ καὶ ὑπῆγαγεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του τὸν βασιλέα αὐτῆς Κερσοβλέπτην, διστις κατὰ προτροπὴν τῶν Ἀθηναίων εἶχε βοηθήση τοὺς Ὀλυνθίους.

Ἐπὶ τέλους ἐδέησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Πέλλαν δ Φίλιππος καὶ νὰ δρκισθῇ εἰς τὴν εἰρήνην. Ἐπειδὴ δὲ ενδίσκετο εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐκστρατείας του κατὰ τῶν Φωκέων, ἐκράτησεν ἐν Πέλλῃ ὅσον ἥδυνατο περισσότερον χρόνον τοὺς πρόσθιεις τῶν Ἀθηναίων, καὶ τοῦτο ἵνα μὴ οἱ Ἀθηναῖοι λαβόντες ἐγκαίρως γνῶσιν προκαταλάβωσι τὰς Θερμοπύλας. Τέλος, ἀφ' οὗ οἱ πρόσθιεις ἀνεκώρησαν ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια, δ Φίλιππος ἐξεκίνησε μετὰ τοῦ στρατοῦ του καὶ μετ' ὅλιγας ἡμέρας διέβη τὰς Θερμοπύλας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐταράχθησαν εἰς τὸ ἀκούσμα τοῦτο, δὲ δὲ Δημοσθένης κατήγειλε τοὺς συμπρόσθιεις του ἐπὶ προδοσίᾳ, ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης διαβεβαιοῖ τοὺς Ἀθηναίους διτι δ Φίλιππος οὐδὲν κακὸν διανοεῖται νὰ πράξῃ κατὰ τῶν Φωκέων, τούναντίον δὲ θὰ ἀκούσωσι μετ' ὅλιγον διτι οὐτος ἐπιμφύσησε τοὺς Θηβαίους, ἐχθροὺς ὄντας τῶν Ἀθηναίων (Δημ. περὶ παραπρεσβ. 346-347). Ἐν τούτοις διμως δ Φίλιππος εἰσβάλλει εἰς τὴν χώραν τῶν Φωκέων. Ο στρατηγὸς αὐτῶν Φάλαικος δεκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἀνεκώρησεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ 8000 μισθοφόρων, δὲ Φίλιππος καταλαβὼν ἀμαχητὶ τὴν χώραν τῶν Φωκέων ουγκαλεῖ ἀμέσως τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, διπερ ἐξέδωκε τὰς ἔξης ἀποφάσεις:

α') Ἀπασαι αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος πλὴν τῶν Ἀβῶν, αἵτινες δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἰεροσυλίαν, νὰ κατισκαφῶσιν, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς νὰ κατοικήσωσιν ἐν κώμαις, ἐκάστη τῶν διοίων νὰ μὴ ἔχῃ πλείονας τῶν 50 οἰκιῶν, καὶ ἐργαζόμενοι νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος εἰς τὸν θεὸν 60 τάλαντα μέχρι συμπληρώσεως τῶν ἐκ τοῦ ἰεροῦ ἀρπα-

γέντων χρημάτων, οἱ δὲ φυγάδες νὰ κηρυχθῶσιν ἐναγεῖς· β') ν' ἀποκλεισθῶσιν ἐκ τοῦ συνεδρίου οἱ Φωκεῖς, αἱ δὲ δύο ψῆφοι αὐτῶν νὰ δοθῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον καὶ εἰς τὸν διαδόχον αὐτοῦ, προσέπι δὲ νὰ δοθῇ καὶ ἡ προεδρεία τῶν Πυθικῶν ἀγώνων.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν δ' β' οἰρὸς κληθεὶς πόλεμος, δσις ἀπέβη δλεθριώτατος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παρεσκεύασεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἐπ' αὐτῆς ἥγεμονίαν αὐτοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὴν συμφορὰν τῶν φίλων των Φωκέων κατεπλάγησαν, ἀλλὰ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενοι ἐτήρησαν τὴν συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην. Μειὰ ταῦτα δ' Φίλιππος διέθηκε κυρίως τὸν καιρὸν του ἐν Θράκῃ κτίζων πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας κατώκισε πολλοὺς Φωκεῖς καὶ ἄλλους Ἕλληνας· ἔπειτα εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ ἐλεγήλατησε πολλὰς πόλεις αὐτῆς. Κατόπιν ἡσοκολήθη εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῆς Θεσσαλίας διαιρέσας αὐτὴν εἰς τὰς τέσσαρας ἀρχαίας ἐπαρχίας, Φθιώτιδα, Ἐσπαιώτιδα, Πελασγιώτιδα καὶ Θεσσαλιώτιδα, καὶ ἀναθέσας πᾶσαν τὴν ἑξουσίαν ἐν αὐτῇ εἰς κεῖσας τῶν φίλων του. Κατόπιν ἀνεμίχθη εἰς τὰ πράγματα τῆς Εὐβοίας καὶ ἐπαγίωσεν ἐν τῇ νήσῳ τὴν ἐπιρροήν του ἐγκαθιδρύσας τυράννους φίλους του ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ ἐν Ὡρεῷ. Τέλος ἐπῆλθε κατὰ τῶν ἐν Προποντίδι ἐλληνικῶν πόλεων καὶ κατέλαβε τὴν Σηλυβρίαν, ἐποιούρχησε δὲ τὴν Πέρινθον καὶ τὸ Βυζάντιον, τὴν κλεῖδα τοῦ Πόντου. Οἱ Ἀθηναῖοι κρίνοντες διτὶ δὲ Φίλιππος διὰ τῶν πράξεων τούτων ἐλυσε τὴν εἰρήνην ἐπειμφατὶ κατ' αὐτοῦ στρατὸν ὑπὸ τὸν ἴκανώτατον στρατηγὸν Φωκίωνα. Οἱ Φωκίων βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ των νήσων ἥραγκασε τὸν Φίλιππον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Περίνθου καὶ τοῦ Βυζαντίου καὶ ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν.

§ 412. Ὁ πρὸς τοὺς Ἀμφισθεῖς ἢ γ' οἰρὸς πόλεμος.

'Η ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη (Αὔγ. 338 π. Χ.).

Θάνατος τοῦ Φιλίππου.

Νέα πάλιν ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὸν Φίλιππον ὅπως ἐπεμβῇ εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα, ἀφορμὴ πολὺ ἐπιτηδειοτέρα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του. Οἱ μισθωτὸς τοῦ Φιλίππου ὥγήτωρ Αἰσχίνης πεμφθεὶς τῷ 339 ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πυληγόρας εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον κατηγόρησαν ἐν αὐτῷ τὸν Δοκροὺς τῆς Ἀμ-

φίσσης ὃν ἐκαλλιέργησαν γῆν ἵερὰν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, τὸ δὲ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς βαρὺ πρόστιμον· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀμφισσεῖς Λοκροὶ ἥρονται νὰ πληρώσωσι τὸ πρόστιμον, οἱ Ἀμφικτίονες ἀνέθεσαν εἰς τὸν Φίλιππον, ὡς προϊστάμενον τοῦ συνεδρίου, νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἱεροσύλους. Τότε ἐξερράγη ὁ τρίτος ἱερὸς πόλεμος (339 π. Χ.). Ὁ Φίλιππος εἰσέβαλεν ἀμέσως μετὰ 30000 πεζῶν καὶ 2000 ἵππων, καὶ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ τοῦ διαταχθὲν ὥδενσε κατὰ τῆς Ἀμφίσσης ἦν κατέστρεψεν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς κυρίας δυνάμεως κατέλαβεν αἰφνιδίως τὴν Ἐλάτειαν.

Μόλις ἐγνώσθη διτὶ ὁ Φίλιππος κατέλαβεν τὴν Ἐλάτειαν, πόλιν δχυράν, ἢτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Θερμοπυλῶν εἰς Θήβας καὶ ἦτο ἡ κλεὶς τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος, τρόμος μέγας κατέλαβε τοὺς Ἑλληνας. Ἡδη ἀπεκαλύφθησαν τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Φίλιππου. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐσπευσμένως συνῆλθον εἰς ἐκκλησίαν. Ὁ κῆρυξ πολλάκις ἐπανέλαβε μεγαλοφώρως «τὶς ἀγορεύειν βούλεται», ἀλλ᾽ οὐδεὶς ἐκ τῶν στρατηγῶν καὶ ἐκ τῶν ὄχιτόρων ἐτόλμησε ν ἀναβῆ εἰς τὸ βῆμα καὶ νὰ ὅμιλήσῃ τοσαύτη ἦτο ἡ κατάπληξις καὶ ὁ φόρος. (Δημ. περὶ τοῦ στεφ. 169 καὶ ἔξ.). Μόρος ὁ Δημοσθένης, ἐμπνεόμενος ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου καὶ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἔκείνου, μετὰ τοῦ ὅποιου πάντοτε ἥλεγχε τοὺς δολίους σκοποὺς τοῦ Φίλιππου, προσῆλθεν εἰς τὸ βῆμα καὶ διὰ λόγου μεστοῦ φιλοπατρίας ἐνεθάρρυνε τοὺς καταπεπληγμένους Ἀθηναίους καὶ συνεβούλευσεν αὐτὸνς νὰ πέμψωσι πρόσθεις εἰς Θήβας, ἵνα προτείνωσι συμμαχίαν, καὶ ἀναλάβωσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Θηβαίων τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμψαν αὐτὸν τὸν Δημοσθένην. Ὁ Δημοσθένης ἤλθεν εἰς Θήβας αὐθῆμερὸν καὶ εὗρεν ἔκει πρόσθιν τοῦ Φίλιππου τὸν Πύθωνα, ἄνδρα δεινὸν περὶ τὸ λέγειν. Λιὰ τῆς πυρίνου ὅμως εὐγλωττίας του δημοσθένης ἀναρριπίσας τὴν φιλοτιμίαν τῶν Θηβαίων καὶ ἐμπνεύσας εἰς αὐτὸνς ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἐπεισεν γνα ἀπὸ κοινοῦ ἀναλάβωσι τὸν ὑπὲρ τῶν δλων ἀγῶνα.

Ο Φίλιππος τόσον πολὺν ἔθαύμασε τὸ ἔργον τοῦ Δημοσθένους ὥστε ἐπεμψεν εἰς Ἀθήνας πρόσθεις, ἵνα ἀποτρέψῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ πολεμικῶν παρασκευῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀκλόνητον ἀπόφασιν νὰ πολεμήσωσιν, ὁ Φίλιππος προσεπάθησε νὰ φοβίσῃ αὐτοὺς καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν διὰ χρησμῶν, οὓς κατώρθωσε νὰ λάβῃ παρὰ τῆς Πυθίας. Ἄλλ᾽ δημοσθένης συνεβούλευσε τοὺς

Αθηναίους νὰ μὴ προσέχωσι εἰς γελοίους χρησμοὺς λέγων δτὶ ἡ Πυθία ἐφιλίππιζε, τ. ἐ. ἔλεγεν ὡς χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκεῖνα, τὰ δποῖα συνέφερον εἰς τὸν Φιλίππον· ὑπεμύμησκε δὲ εἰς μὲν τοὺς Ἀθηναίους τὸν Περικλέα, εἰς δὲ τοὺς Θηβαίους τὸν Ἐπαμειώνδαν, οἵτινες μόνον εἰς τὸν δρόμον λόγον ἐπίστενον καὶ ἔνα οἰωνὸν ἐθεώρουν ἄριστον «ἄμυνεσθαι περὶ πάτρης».

Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Σιρατοκλῆ, τὸν Χάρητα καὶ τὸν Λυσικλέα ἐνωθέντες μειὰ τῶν Θηβαίων στρατηγούμενων ὑπὸ τοῦ Θεαγένους καὶ ἀποτελέσαντες μετ' ἄλλων συμμάχων (Μεγαρέων, Κορινθίων, Ἀχαιῶν) στρατὸν περὶ τὰς 40 χιλ. ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Φιλίππου· ἐκθόντες δὲ ἐστρατοπέδευσαν ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς Βοιωτίας (Διόδ. XVI, 85). Ο Φιλίππος ἤγων 30 χιλ. πεζῶν καὶ 2000 ἵππων ἦλθε καὶ παρετάχθη ἀπέναντι αὐτῶν. Τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας κατεῖχον οἱ Θηβαῖοι, τὸ δὲ ἄριστερὸν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐκεῖ, ἐν Χαιρωνείᾳ, τῷ 338 π.Χ. συνεκροτήθη ἡ τελευταία κρίσιμος μάχη. Ἐχατέρωθεν ἥγανισθησαν μετ' ἀξιοθαυμάτου γενναιότητος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντι ἔαυτῶν παρατεταγμένους Μακεδόνας καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς ἀτάκτως. Ο δεκαοκταετῆς ὅμως νίδος τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος, ὅστις ἥγεντο τοῦ ἄριστεροῦ κέρατος, μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς ἐπετέθη κατὰ τῶν Θηβαίων, ὅστε δὲ ἴερὸς λόχους, ὃ δοποῖς κατὰ τὴν πρώτην ἔφοδον ἔμεινεν ἀκλόνητος καὶ ἀδιάσπαστος, ἐπαξίως τῆς παλαιᾶς φήμις του, δλίγον κατὰ δλίγον διεσπάσθη. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὸν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ δόξης ἐπεσον πάντες. Οἱ τυκῶντες ὅμως Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὰ προσβάλωσιν ἐκ τοῦ πλαιγίου τὴν ἐν τῷ κέντρῳ φάλαγγα τῶν Μακεδόνων καὶ τὰ διαλύσωσι τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ὅγκον, ἔνεκα τῆς ἀπειρίας τῶν στρατηγῶν των κατεδίωκον ἀφρόνως καὶ ἀτάκτως τοὺς φεύγοντας. Ο Φίλιππος παρατηρήσας τὸ δλέθριον τοῦτο σφάλμα τῶν Ἀθηναίων διά τινος αἰφνιδίου ἐλιγμοῦ ἐπιπεσὼν μετὰ τῆς συντεταγμένης φάλαγγος κατὰ τῶν γώνιαν αὐτῶν συνεπλήρωσε τὴν ἥτταν τῶν Ἐλλήνων.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ σφαγὴ ὑπῆρξεν ἀνηλεῖς· χίλιοι Ἀθηναῖοι ἐπεσον νεκροὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου, δισχίλιοι δὲ ἥγμαλωτίσθησαν· ἐκ δὲ τῶν Θηβαίων ἐφονεύθησαν πολὺ περισσότεροι. Βραδύτερον εἰς τὸ μέρος, ὃπου ἐπεσεν ὁ ἴερὸς λόχος τῶν Θηβαίων, ἐστήθη μαρμάρινος

λέων ως μυημένον τῆς ἀνδρείας τῶν τελευταίων ἐκείνων προμάχων τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

‘Ο Φίλιππος μετὰ τὴν νίκην ἔστησε τρόπαιον, παρέδωκε τὸν νεκρὸν διὰ τὰ τὸν θάψωσι καὶ προσήγεγκε θυσίας εἰς τὸν θεούν. Λέγεται δὲ ὅτι ἐπαρθεὶς ἐπὶ τῇ νίκῃ ἐβάδιζε διὰ μέσου τῶν νεκρῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ περιύφριζεν αὐτούς· διὸ οὐδέποτε δῆμος Δημάδης, εἰς ἐκ τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων, ἀπέτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν αὐστηρὰν ταύτην ἐπίπληξιν: «βασιλεῦ, ή τύχῃ σοὶ ἔδωκε πρόσωπον Ἀγαμέμνονος καὶ σὺ πράττεις ἔργα Θεοσίτον» (Διόδ. XVI, 87). Ο Φίλιππος ἀμέσως συνῆλθεν, ἀπέλυσε τὸν Ἀθηναίους αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων καὶ μετὰ τῶν Ἀθηναίων συνωμολόγησεν εἰρήνην. Πρὸς τὸν Θηβαίους δῆμος ἐδείχθη σκληρός. Ἐκ τῶν αἰχμαλώτων αὐτῶν ἄλλους μὲν ἐφόνευσεν, ἄλλους δὲ ἐξηγρδοπόδισεν, ἐν δὲ τῇ Καδμείᾳ ἐγκατέστησε μακεδονικὴν φρουροδάσην.

Διὰ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ νίκης διὸ Φίλιππος κατέστη κύριος δῆλης τῆς Ἑλλάδος· προσηρέχθη δῆμος λίαν ἐπιεικῆς καὶ πρὸς τὸν ἄλλους Ἑλληνας, διότι δικοπότιον δὲν ἦτο τὰ καταστρέψῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὰ ἐνώση πάσας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του καὶ τὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Οὐθεν συνεκάλεσεν ἐν Κορίνθῳ κοινὸν τῶν Ἑλλήνων συνέδριον καὶ διεκηρύχθη ὑπὸ αὐτοῦ ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐν τῷ συνεδρίῳ ἐκείνῳ ἀντεπροσωπεύοντο πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἡτις δὲν ἤθέλησε κατ’ οὐδένα τρόπον τὸν ἄραγνωρίσῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Φίλιππου ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ο Φίλιππος ἐπανελθὼν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἥρχισε τὰ παρασκευάζηται διὰ τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν· αἴφρης δῆμος ἐν τῷ μέσῳ τῶν παρασκευῶν του καὶ ἐν ᾧ ἐτέλει τὸν γάμους τῆς θυγατρός του Κλεοπάτρας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἡπείρου Ἀλεξάνδρου, ἐδολοφονήθη τῷ 336 π. Χ. ὑπὸ τυρος τῶν σωματοφυλάκων του δύναματι Πανσανίου, ἐκδικουμένου προσωπικὴν ὑβριν.

§ 413. Ρητορική.

Ἐν πάσῃ πολιτείᾳ διωργανωμένη δημοκρατικὸς ἡ εὐγλωττία εἶτε ἀπαραίτητον προσὸν τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός. Οἱ διασημότεροι πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν παλαιῶν χρόνων Σόλων, Πεισίστρατος, Κλεοσθένης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης διέπρεψαν συγχρόνως καὶ ως ὁρτοφρεεῖς τοῦ λαοῦ. Ἀλλ’ ἡ ὁρτοφρικὴ αὐτῶν δεινότης ἦτο φυσι-

κόνδρων. Οἱ λόγοι τῶν ἥσαν φυσικάτατοι, ἀπλούστατοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς, προερχόμενοι ἐκ καθαρᾶς ἐπιγράφεως τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως καὶ σοκοπὸν ἔχοντες πᾶς ἡ πείσωσι τὸν ἀκροατάς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν διετηροῦντο ἡ περιέπιπτον εἰς λήθην. Πάντων τῶν φυσικῶν τούτων ὁρτόρων ὑπερεῖχεν ὁ δαιμόνιος Περικλῆς, σοτις, ὡς καὶ ἀλλαζοῦ εἴπομεν, δημηγορῶν «ἥστραπτεν, ἐβρόντα, συνεκύνα τὴν Ἑλλάδα». Οἱ Περικλῆς πολλάκις ἔξεφώνει λόγους οὐχὶ ἀνέτοιμος. Οἱ Θουκυδίδης περιέλαβεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸν τρεῖς δημηγορίας αὐτὸν, οὐχὶ δύος ὁ Περικλῆς ἔξεφώνησε ταύτας, ἀλλ' ὅπως αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς ἐγγύτατα ἀγτελήφθη αὐτᾶς.

Ἄλλος ἀπὸ τοῦ Περικλέους, ὅτε ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ δοημέραι αὖξανομένη ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ δ δημόσιος πολιτικὸς καὶ δικαιοτικὸς βίος ἔλαβε μεῖζον ἀνάπτυξιν, ἡ ἡρητορικὴ εἰσῆλθεν εἰς εὐρύτερον στάδιον, πάντες δέ, σοις ἐπειθύμουν ἡ πάτερ ἐπιδοθῶσι εἰς τὰ πολιτικά, ἔξηγησαν νῦν ἀναπληρώσωσι διὰ τῆς τέχνης τὴν ἔλλειψιν τοῦ φυσικοῦ δώρου τοῦ λέγειν. Ἐν τούτου ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ ἔντεχνος ὁρτορεία, ἣτις κατ' ἔξοχὴν ἐκαλλιεργήθη καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν Ἀθήναις εἰσῆκθη δὲ αὐτῇ εἰς Ἀθήνας ὑπὸ ιοῦ ασφιστοῦ Γοργίου τοῦ Λεοντίρου. Οἱ Γοργίας πεμφθεὶς τῷ 427 π. Χ. ὑπὸ τῆς πατρίδος τον πρέσβυτον εἰς Ἀθήνας ἐξέπληξε τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ πομπῶδες καὶ ἀρμονικὸν τοῦ λόγου, διὰ τὰς ποιητικὰς ἐκφράσεις καὶ τὰ ποικίλα σχήματα. Ἐκτοτε δὲ ἐμεινεν ἐν Ἀθήναις, ὅπου εὗρε πλήθην μαθητῶν. Ἐν γέρει δὲ Γοργίας μετὰ τῶν ἄλλων σοφιστῶν προσήγαγε τὴν ἡρητορικὴν τέχνην, ἦν, ὡς ἐμπροσθεν εἰδομεν, ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην τέχνην, δι' ἣς ἡδύνατο τις ἡ ποιήη τὸν ἥττω λόγον κρείττω καὶ τὰγάπαλιν.

Τὰ ἀντικείμενα, περὶ ἣ ἡσχολεῖτο ἡ ἡρητορικὴ, ἥσαν πολιτικὰ καὶ δικαιοτικά· οἱ ὁρτορεῖς δηλονότι α') ἀπήγγελλον λόγους συμβουλευτικοὺς πρὸς τὸν λαόν· β') ἐπήγουν ἡ ἔφεργόν τι ἐν ἑορταῖς καὶ πανηγύρεοι καὶ γ') ὑπερήσπιζον ἡ κατηγόρουν ἐν δικαιστηρίοις. Ἔντεῦθεν ἐσχηματίσθησαν τρία εἰδή τοῦ ὁρτορικοῦ λόγου· α') τὸ συμβουλευτικὸν ἡ δημηγορικὸν β') τὸ ἐπιδεικτικὸν ἡ πανηγυρικὸν καὶ γ') τὸ δικαιικόν.

Πάντες οἱ μετὰ τὸν Περικλέα Ἀθηναῖς ἡρήσαντες ἐμορφώθησαν τεχνικῶς· πρῶτος δὲ ἦνοιξε ἡρητορικὴν σχολὴν δ' Ἀντιφῶν ὁ Φαρυούνιος (480-411 π. Χ.) καὶ συνέγραψε ἡρητορικὴν τέχνην. Οἱ Ἀντιφῶν, παρ' ἡ ἐμαθήτευσε καὶ ὁ μέγας ιστορικὸς Θουκυδίδης, ἔγραψε πολλοὺς δικαιικοὺς λόγους κατὰ παραγγελίαν ἄλλων (λογογράφος).

Οὐομαστοὶ ἡρητορεῖς ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχαν οἱ ἔξης:

α') Οἱ Λυσίας (459-379 π.Χ.), ἀριστοτέχνης ἐν τοῖς δικαιιοκοῖς λόγοις. Ως δὲ Ἀντιφῶν, οὗτοι καὶ αὐτὸς ἔγραψε τοὺς λόγους του δι' ἄλλους, διακρίνονται δὲ οἱ λόγοι του διὰ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν εαφήρειαν τῆς γλώσσης καὶ διὰ τὸ ἀφελές καὶ γαρέλεν ὑφος.

β') Οἱ Ισοκράτης (436-338 π.Χ.), σοτις ἔχων σχολεῖον ἡρητορικῆς ἐν Ἀθήναις ἐδίδασκεν ἐν αὐτῷ μέχρι βαθέος γήρατος· προσέτι δὲ καὶ συνέγραψε λόγους ὁρτορικούς, ἴδιως πανηγυρικούς· ὅτε δ' ἐμαθε τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἤτιαν τῶν Ἑλλήνων, μὴ ὑέλων νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν ἀπόλειαν τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, ἀπέθανεν ἐκουσίως ἐξ ἀστίας ἐν ἡλικίᾳ 98 ἐτῶν. Οἱ Ισοκράτης διέπρεψε κατ' ἔξο-

χὴν εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς λόγους, τοὺς ὄποίους προήγαγεν εἰς μεγίστην τελειότητα. Κατὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὑφορού, τὴν τελειότητα τῆς κατασκευῆς τῶν περιόδων καὶ τὴν εὐφωνίαν τοῦ λεπτικοῦ εἴνε ἀπαράμιλλος· ἐν τούτοις ὅμως στέρεεται δυνάμεως καὶ ζωῆς.

γ') 'Ο Λυκοῦρος (396-325 π.Χ.), μαθητὴς τοῦ Ἰσονομάτου, ἀνὴρ φιλελέυθερος καὶ φιλόπατρος. 'Ἐν τῇ πολιτικῇ ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τοῦ Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος. 'Ἐπι 15 ἔτη ἦτο ταμίας τῶν Ἀθηναίων καὶ ηὔξησε τὰς δημοσίας προσόδους ἀπὸ 600 εἰς 1200 τάλαντα. 'Ἐτιμάτο δὲ μεγάλως διὰ τὴν χρηστότητα καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν. 'Ἐκ τῶν ὁρητορικῶν του λόγων, οἵτινες διεκόπινοτο μᾶλλον διὰ τὸ ἥθικὸν κῦρος ἢ διὰ τὴν ὁρητορικὴν τέχνην, διεσώθη εἰς μόνον, διὰ τὰ Λεωνιδάτους· εἰς τινα ὅμως μέρη αὐτοῦ παρατηρεῖται δημοσθένειος δεινότης.

δ') 'Ο Αἰσχίνης, νιὸς τοῦ Ἀτρομήτου, ἐκ ταπεινοῦ γένους καταγόμενος. ὑπῆρξε διαδοχικῶς ἀθλητής, ὑποκοιτής (τριταγωνιστής) θεάτρου καὶ γραμματεὺς τοῦ δημοσίου. Τεσσαρακοντούτης ἀγεμίζη εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἀνεδείχθη ἐκ τῶν πρώτων ἁγιόδων. 'Υπῆρξε μισθωτός τοῦ Φιλίππου καὶ φοβερὸς ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους. 'Ηττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ περὶ τοῦ «στεφάνου» δίκῃ, περὶ ἣς θὰ εἰπωμεν κατωτέρω, κατέφυγεν εἰς Ρόδον, διπον συνέστησε σχολεῖον ὁρητορικῆς. 'Ἐκ τῶν λόγων του σώζονται τρεῖς, διὰ τὰ Τιμάροζον, διὰ τὰ παραποεοθείας καὶ διὰ τὰ Κηησιφῶντος, τοὺς ὄποίους οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν τρεῖς χάριτας. 'Ο Αἰσχίνης εἰς τὸν λόγον του εἶνε παθητικὸς καὶ συγκινητικός, γλαφυρὸς καὶ πλήρης τολμηρῶν ἐνθρόνεων.

ε') 'Ο Δημοσθένης (384-322 π.Χ.), νιὸς τοῦ Δημοσθένους, διῆπατος τῶν ὁρητόδων ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων. Κατ' ἀρχὰς διηδούμενος ἡσοκολήθη εἰς τὸν δικαίων λόγους, ἐν οἷς ἀπέκτησε μεγάλην φήμην· ἐπειτα δὲ διαγνοὺς μετ' ὁξυδερκείας τὸν κατακτητικὸν σκοπὸν τοῦ Φιλίππου ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς φιλοπάτριδος ἐκείνης μερόδος, ἥτις ἐτείνε πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας, ἥγωνίσθη δὲ καθ' ὅλον τον τὸν βίον ὡς γενναῖος παλαιστής, κωρὶς οὐδαμοῦ ῥὰ παρεκκλίνη, καὶ ἐξέπνευσε μετὰ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Οὐδὲις δήτωρ ὡς αὐτὸς εἶχε τὴν δύναμιν ῥὰ δισγείῃ τὸν ἀκροατάς του, ῥὰ δεσμεύῃ καὶ γὰρ ἐνθουσιάζῃ αὐτούς. 'Ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις του καταφαίρεται μεγαλεῖον ψυχῆς, σαφῆνεια, γηρογότης καὶ σφροδότης ἐνθρόνεως, ποικιλία σχημάτων, μετάπτωσις ἐκ τοῦ σπουδαίου εἰς τὸ ἀστεῖον, πικρὸι σαρκασμοὶ καὶ ἐν γίνει πάντα, δσα ἀποδεικνύοντιν αὐτὸν τὸν δυνατώτατον τῶν ἁγιόδων.

Σώζονται πολλοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους, περιφημότεροι τῶν ὄποιων εἶνε οἱ «Οἰκυνθιακοί», οἱ «Φιλιππικοί» καὶ μάλιστα διὰ τοῦ «στεφάνου».

ζ') 'Ο Υπερείδης σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Δημοσθένους, ἐχθρὸς δὲ τοῦ Φιλίππου. 'Υπὸ τῶν ἀρχαίων κατελέγετο ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ὁρητόδων μετὰ τὸν Δημοσθένη καὶ τὸν Αἰσχίνην· ἦτο ἀρχηγὸς πλήρης ἀττικῆς χάριτος, εὐφυΐας, πάθους καὶ φαιτασίας.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε'.

Απὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου
ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (338—146 π. Χ.).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

§ 114. Γέννησις, παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Καταδίροφὴ τῶν Θηβῶν.

Φίλιππον τὸν Β' διεδέκθη ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου διὰ τοῦ Ἀλέξανδρος εἰκοσαετής τὴν ἡλικίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγενήθη τῷ 356 π. Χ. καθ' ἣν ἤμεραν δὲ Ἡρόστρατος ἐπιθυμῶν δόξαν κακόζηλον ἔκανε τὸν ἐν Ἐφέσῳ περίφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, δοτις ἐθεωρεῖτο ἐν τῷ ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἡ φύσις ἐπροάκισε τὸν Ἀλέξανδρον ἀφθόνως μὲν τὰ λαμπρότατα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα, δ' ὅν τοις ἔμελλε νέαναδειχθῆ διάγιτος στρατηγὸς καὶ δοικητήτωρ τοῦ τε ἀρχαίου καὶ τοῦ γεωτέρου κόσμου· τὰ προτερήματα δὲ ταῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκαλλιέργησε καὶ θαυμασίως ἀνέπτυξεν διάγιας αὐτοῦ διδάσκαλος, δὲν Σταγείρων τῆς Μακεδονίας φιλόσοφος Ἀριστοτέλης. Ὁ Ἀριστοτέλης προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Φίλιππου ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τοῦ 13 ἔτους τῆς ἡλικίας του· διαμείνας δὲ ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ μακεδονικῇ αὐλῇ διέπλασε καὶ διεμύρωσε τὸ ἥθος τοῦ μαθητοῦ του ἐλληνοπρεπέστατον καὶ μεγαλόφρον καὶ ἐρέπνευσεν εἰς αὐτὸν κοσμοπολιτικὰς ἀρχὰς καὶ εὐγενῆ ἔρωτα πρὸς τὰς μεγάλας πράξεις. Τοσαύτην δὲ ἀγάπην καὶ τοσοῦτον σέβας ἤσθάνετο διάγιος αὐτοῦ τοῦ διδάσκαλον του, ὥστε ἐλεγεν «εἰς μὲν τὸν πατέρα μου διφέλλω τὸ ζῆν, εἰς δὲ τὸν διδάσκαλόν μου τὸ εὖ ζῆν».

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐδεικνύετο ἡ ὑπέροχος φύσις τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ σφοδρὸν καὶ διάπυρον τῆς ψυχῆς του, ἡ σωφροσύνη του καὶ τὸ μεγαλόψυχον καὶ ἐμβριθὲς τοῦ χαρακτῆρός του. Ἐρωτηθείς ποτε ὑπὸ τῶν φίλων του ἂν ἥθελε νέαν ἀγωνισθῆ εἰς τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνας· «ταί—ἀπεκρίθη—ἄν ἔχω βασιλεῖς ἀνταγωνιστάς». Φιλεργότατος δὲ καὶ φιλοδοξότατος ὡν ἐλυπεῖτο διὰ τὰς νίκας τοῦ πατρός του καὶ δσάκις ἤρχετο ἀγγελία ὅτι ὁ πατήρ του ἐνίκησε νίκην τινα, ἢ ἐκνούσιεν πόλιν, περίλυπος ἐλεγεν «διά πατήρ μου ἔχει σκοπὸν τὰ

πάντα νὰ κατορθώσῃ, εἰς ἐμὲ δὲ νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ πράξω μέγα τι καὶ λαμπρὸν ἔργον». Νεώτερος ὁν ὑπεδέχθη ποτέ, ἀποδημοῦντος τοῦ παιδός του, πρέσβεις τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν καὶ ἐξέπληξεν αὐτὸνς διὰ τὴν εὐπρέπειαν τῶν τρόπων του καὶ διὰ τὴν ἐμβρύθειαν τῶν ἔρωτημάτων. Δὲν ἡρώτα αὐτὸνς περὶ μικρῶν καὶ παιδικῶν πραγμάτων, ἀλλ᾽ ἐζήτει νὰ μάθῃ ποίᾳ ἥτο ἡ πρὸς τὴν Ἀσίαν ὅδος, πόσον ἀπεῖχον ἀπὸ ἀλλήλων αἱ διάφοροι αὐτῆς πόλεις, εἰς τί συνίστατο ἡ ἀληθῆς δύναμις τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, πῶς διφέρει οὗτος τοὺς ὑπηκόους του καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Μειράκιον ὁν δὲ Ἀλέξανδρος παρέσχε λαμπρὸν δεῖγμα τῆς ἐπιάκτου τόλμης του καὶ ἀφοβίας, δαμάσας τὸν ἄγριον θεσσαλικὸν ὥπον Βουνεφάλαν, τὸν δποῖον οὔτε δὲ πατήρ του οὔτε ἄλλος οὐς ἐκ τῶν αὐλικῶν του ἥδυνήθη νὰ ἵππεύσῃ καὶ δποῖος εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα πολέμους ἔχοντιμενσεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὡς μάχιμος ὥπος. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν δὲ Φίλιππος δακρύων ἐκ τῆς χαρᾶς του ἐνηγκαλίσθη τὸν νίον του καὶ ἀσπαζόμενος τῷ εἶπε «Ζήτει, νιέ μου, βασιλείαν ἵσην πρὸς σέ, διότι ἡ Μακεδονία δὲν σὲ χωρεῖ».

Τὴν πρώτην πεῖραν τῶν ὅπλων ἔδωκεν δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ἔτει 340 π. Χ. δεκαεξαετῆς ὁν. Ἐρ φ δὲ πατήρ του ἐποιόρκει τὸ Βυζάντιον, αὐτὸς μείνας κυβερνήτης τῆς Μακεδονίας καθυπέταξε τοὺς ἐπαναστατήσαντας Μιδάροντς (θρακικὴν φυλὴν) καὶ κυριεύσας μίαν πόλιν αὐτῶν ἀνφορδύμησεν αὐτὴν καὶ ὠνόμασεν Ἀλεξανδρόπολιν (Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀλεξ. θ'). Δεκαοκταετῆς δὲ ὁν διηγύθυνεν, ὡς εἴδομεν, τὸ ἀριστερὸν κέρας τῶν Μακεδόνων ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ κατέκοψε τὸν ἵερον λόχον τῶν Θηβαίων συντελέσας οὕτω κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην νίκην.

Ἀραβᾶς εἰς τὸν θρόνον δὲ Ἀλέξανδρος τῷ 336 π. Χ. ενδέθη περιεστοιχισμένος ὑπὸ διαφόρων κινδύνων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν. Καὶ πρῶτον κατέστησεν ἐκποδὼν πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἡθέλησαν νῦν ἀμφισβητήσωσιν εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον· ἐπειτα δὲ μαθὼν ὅτι οἱ Ἑλληνες ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπαναστατήσωσι περιφροοῦντες αὐτὸν διὰ τὴν νεότητά του καὶ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι, παρακινούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένεος, δοτις ἀπεκάλει τὸν Ἀλέξανδρον παιδίον, εἰσέβαλεν ἀμέσως μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Φθάσας εἰς τὰς Θερμοπύλας συνεκάλεσεν, ὡς πρόεδρος, τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, τὸ δποῖον ἀνεγνώσιος τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος· ἐπειτα δὲ

προχωρήσας ἦλθε καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῆς Καδμείας (Διόδ. XVII, 4).

‘Η ἀπροσδόκητος αὕτη ἐμφάνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξέπληξε τοὺς Ἐλληνας, οἵτινες ἄνευ ἀντιστάσεως ὑπέκυψαν εἰς αὐτόν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἵτινες περισσότερον τῶν ἀλλων εἶχον ἐκτεθῆ, καὶ διὰ πρεσβείας ἐζήτησαν συγγνώμην. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέκλη εὐμενῶς τὴν πρεσβείαν καὶ συνεχώρησε τοὺς Ἀθηναίους. Μετὰ ταῦτα ἥλθεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ συνεκάλεσεν ἐκεῖ κοινὴν τῶν Ἐλλήνων οὐνοδον, ἵτις ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἐλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Μόνοι οἱ Σπαρτιάται καὶ πάλιν ἡρηγήθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὸν Ἀλέξανδρον ὡς ἀρχιστράτηγον, διότι πατροπαράδοτον εἰς αὐτοὺς ἦτο, ὡς ἔλεγον, νὰ ἡγῶνται καὶ οὐχὶ νὰ ἔπωνται (Ἀρριαν. 1,2). Ὁ Ἀλέξανδρος ἥδυνατο εὐκόλως ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ ὑποκύψωσιν, ἀλλὰ δὲν ἥθελησε νὰ μεταχειρισθῇ καὶ αὐτὸν βίαν.

Ἐπανελθὼν δὲ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν ἤρχισε νὰ παρασκευάζῃ ταῖς τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν. Πρὸν ὅμως διαβῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, ἥθελησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀρχήν του ἐπὶ τῶν πέριξ τῆς Μακεδονίας οἰκούντων βαρβάρων. Τὸ ἕαρ λοιπὸν τοῦ 335 π. X. ἐξεστράτευσε πρὸς βορρᾶν. Διαβὰς τὸν Αἶμον κατετρόπωσε καὶ ὑπέταξε τὸν Ιοιβαλλούς, μεγάλην θρακικὴν φυλήν. ἔπειτα περάσας, ἐν καιρῷ μάλιστα τυχότος, τὸν μέγιστον ποταμὸν τοῦ Ιστρον (Δούραβιν), ὃρμησε κατὰ τῶν Γετῶν καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν. Τοσοῦτον δὲ τρόμον ἐνέπινεν τὰ κατορθώματα ταῦτα, ὅστε οἱ ἄλλοι βάρβαροι λαοὶ ἔπειμψαν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον πρόσβεις προσφέροντες δῶρα καὶ ζητοῦντες εἰρήνην, ἷν τοις παρεχώρησεν. Ἄλλ' ἐν ᾧ ενδίσκετο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, διεδόθη εἰς τὴν Ἐλλάδα ὅτι ἐφονεύθη. Οἱ Ἐλληνες ἀμέσως ἐζήτησαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἔλευθερίαν των, πρῶτοι δὲ οἱ Θηβαῖοι λαβόντες τὰ ὅπλα κατέκοψαν μέρος τῆς μακεδονικῆς φρουρᾶς.

Οἱ Ἀλέξανδρος μαθὼν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβαίων φθάνει ὡς ἀστραπὴ (ἐντὸς 13 ἡμερῶν) εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ στρατοπεδεύει ἐξωθεν τῶν Θηβῶν· προσκαλεῖ τοὺς Θηβαίους νὰ καταδέσωσι τὰ ὅπλα, ὑπαγγούμενος γενικὴν ἀμφιστίαν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀργοῦνται. Τότε δὲ Ἀλέξανδρος δργισθεὶς διατάσσει ἔφοδον. Ὁ ἀγών νπῆρε φοβερός. Οἱ Θηβαῖοι ἐπολέμησαν μετ' ἀνδρείας καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὅντως ἐλ-

λητικοῦ, ἀλλ᾽ ὑπέκυψαν εἰς τὴν δρμὴν τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν ἀκατάσχετον τόλμην τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη (335 π. Χ.) καὶ κατεσκάφη, πλὴν τῆς Καδμείας, ὅπου ἔμελλε τὰ ἐδρεύῃ πάντοτε μακεδονικὴ φρουρά, καὶ τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου. 6000 Θηβαίων ἐφορεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ περὸς τὸν 30,000 ἡχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Τὴν μεγάλην ταύτην σκληρότητα ἔδειξεν δὲ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Θηβαίους, θέλων τὰ καταπλήξη καὶ τὸν λοιπὸν Ἑλληνας καὶ τὰ καταστήσῃ ἀδύνατον ἐν τῷ μέλλοντι πᾶν ἐπαναστατικὸν κίνημα αὐτῶν. Καὶ ἀληθῶς τοσοῦτον κατεπλάγησαν οἱ ἄλλοι Ἑλληνες, μάλιστα δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς παραδειγματικῆς ταύτης τιμωρίας τῶν Θηβαίων, ὥστε διέκοψαν οὗτοι τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, τὰ δποῖα ἐπανηγύριζον, καὶ ἐπεμφαν προσβείαρ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἵνα ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ. Οἱ Ἀλέξανδρος γνωρίζων διι τοὺς Ἀθηναῖοι ἐξηρευθίζοντο πάντοτε ὑπὸ τῶν δρητόρων, ἡρκέσθη εἰς τὸ τὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσιν μόνον δέκα δρητόρων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ δι Λυκοῦρος καὶ δι Αημοσθένης. Οἱ Δημοσθένης διηγήθη τότε εἰς τὸν Ἀθηναίους τὸν μῆνον τῶν λύκων καὶ τῶν προβάτων, παραβάλλων πρὸς τὸν μῆνον τοῦτον τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οἱ Ἀθηναῖοι περιηλθον εἰς τὴν παράδοσιν τῶν δρητόρων. Οἱ Ἀλέξανδρος διχι μόνον συνεχώρησε τὸν Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ φιλοφρονέστατος ἔδειχθη πρὸς αὐτούς. Μετὰ ταῦτα δὲ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη καὶ πάλιν εἰς τὸν Ισθμόν. Συνεκάλεσε ποιηὴν σύνοδον τῶν Ἑλλήνων καὶ ὥρισε τὴν δύναμιν, ἵνα ἐκάστη πόλις ὥφειλε τὰ πέμψη τὸ προσεκὲς ἕαρ διὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν.

Ἐν Κορίνθῳ πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ φιλόσοφοι προσήρχοντο ἵνα χαιρετίσωσι τὸν βασιλέα. Μόιος δὲ κυνικὸς φιλόσοφος Διογένης δι Σινωπεὺς δὲν συνεκινήθη ἐκ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ οὐδὲ μετέβη, ἵνα ἴδῃ αὐτόν. Τότε δὲ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη αὐτὸς πρὸς τὸν Διογένην ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν, εὗρε δὲ αὐτὸν καθήμενον κατὰ γῆς καὶ θερμανόμενον ὑπὸ τοῦ ἥλιου. Οἱ Ἀλέξανδρος ἡρώτησε τὸν φιλόσοφον, ἀν εἶχε τὰ ζητήσῃ παραπέτων χάριν τινά· «οὐδεμίαν ἄλλην —ἀπεκρίθη δι Ιογένης —παρὰ μόνον τὰ παραμερίσης διλγον ἀπὸ

τοῦ ἡλίου». Ἐν φᾶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐγέλασαν, ὁ Ἀλέξανδρος θαυμάσας τὴν αὐτάρκειαν τοῦ φιλοσόφου εἶπεν· «ἔὰν δὲν ἦμην Ἀλέξανδρος, θὰ ἐπεθύμουν νὰ εἶμαι Διογένης».

**§ 415. Ἔκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἀσίας.
Ἡ ἐπὶ τῷ Γρανικῷ ποταμῷ μάχη (334 π.Χ.).**

Ἐπιστρέψας ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν κατέγεινεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν. Ἀφήσας δὲ ἐν Μακεδονίᾳ ἀντιβασιλέα τὸν Ἀρτιπάτορον μετὰ 12000 πεζῶν καὶ 1500 ἵππων, αὐτὸς ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἅγων 30 χιλ. πεζῶν καὶ 4500 ἵππων, ἀπάντων ἀνδρῶν γενναιών καὶ ἥσκημένων ὑπὸ τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ εἰς τὴν σκληραγωγίαν, στρατηγουμένων δὲ ὑπὸ στρατηγῶν διασημοτάτων καὶ ἐμπειροτάτων, οἷοι ἦσαν ὁ Παρμενίων, ὁ Περδίκκας, ὁ Φιλώτας, ὁ Κράτερος, ὁ Κλεεῖτος, ὁ Κάσσανδρος καὶ ἄλλοι. Μετὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων ὁ Ἀλέξανδρος διεροεῖτο νὰ κατακτήσῃ ὅλην τὴν Ἀσίαν.

Διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον χωρὶς ν̄ ἀπαντήσῃ οὐδεμίαν ἀντίστασιν, ἦλθε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἐτέλεσεν ἀγῶνας πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως, τὸν δποῖον ἐκ πάντων τῶν ἥρωών τοῦ ἔξοχὴν ἐθαύμαζε καὶ τὸν δποῖον ἐμακάριζε, διότι καὶ ζῶν εἶχε πιστότατον φίλον, τὸν Πάτροκλον, καὶ ἀποθανὼν ἔσχε μέγαν κηρυκα τῆς ἀνδρείας του καὶ τῶν κατορθωμάτων του, τὸν Ὀμηρον.

Ο βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ὁ Κοδομανὸς μαθὼν τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχεν ἥδη δώση διαταγὰς εἰς τοὺς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ σατράπας καὶ στρατηγοὺς νὰ προελάσωσι πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν πόρειαν τῶν Μακεδόνων. Περὶ τὴν Ζέλειαν τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Φρυγίας συνεκεντρώθη ἀξιόλογος δύναμις ἐξ 20 χιλ. Περσῶν καὶ ἑτέρων 20 χιλ. Ἑλλήνων μισθοφόρων. Ἀλλ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν οὐδένα διώρισεν ἀρχιστράτηγον, τὸ συμβούλιον δὲ τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν ἔμειλε νὰ κανονίσῃ τὴν πολεμικὴν ἐνέργειαν. Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἀγαντιρρήτως ἐμπειρότερος ἦτο ὁ Ἐλλην Μέμρων ὁ Ρόδιος. Οὗτος πέιστειν ἐν τῷ συμβουλίῳ νὰ περιορισθῶσιν εἰς ἀπλῆν ἀμυναν, νὰ πέμψωσι δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην στρατόν, νὰ προσβάλωσι τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ χώρᾳ καὶ νὰ προκαλέσωσιν ἐπανάστασιν

τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων· οἱ ἀλαζόνες δῆμοις Πέρσαι ἀρχηγοὶ ἀπέρριψαν μετὰ περιφρονήσεως τὴν δρυθῆν γνώμην τοῦ Ροδίου. Ἐπῆλθον λοιπὸν κατὰ τῶν Μακεδόνων μέχρι τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ καὶ ἀπεφάσισαν ἀπὸ τῶν ἀποκρήμων διχῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου νὰ ἐμποδίσωσι πᾶσαν πρόοδον τοῦ Ἀλεξανδρου.

‘Ο Ἀλεξανδρος μαθὼν ὅτι οἱ Πέρσαι ἀνέμενον αὐτὸν παρὰ τὸν Γρανικὸν διηνθύνθη ἀμέσως καὶ ἀντῶν. ‘Ο ἔμπειρος στρατηγὸς Παρμενίων συνεβούλευσε τὸν Ἀλεξανδρον νὰ μὴ διαβῇ τὸν ποταμὸν αὐθημερόν, διότι καὶ ἡ ἡμέρα ἔκλινεν πρὸς τὴν δύσιν καὶ ὁ ποταμὸς πολλαχοῦ ἦτο βαθὺς καὶ ὁρμητικὸς καὶ ἡ ἀπέραντη δύχη πρημνάδης, ἐπὶ πλέον δὲ ὁ στρατός του ἦτο καταπεπονημένος ἐκ τῆς μακρᾶς πορείας, τὰ δὲ ἀπέραντη τοῦ ποταμοῦ περσικὰ στρατεύματα ἦσαν ἀκμαῖα πρὸς μάχην (Ἄρρ. 1, 13). ‘Ο Ἀλεξανδρος δῆμος δὲν ἤκουσε τὴν συμβουλὴν ταύτην καὶ ἐδωκε τὸ σημεῖον τῆς διαβάσεως. Πρώτη ἔρριψθη εἰς τὸν ποταμὸν ἡ Ἰλη τῶν «έταίρων», μετ’ αὐτὴν δὲ Ἀλεξανδρος ἔφιππος ἄγων τὸ δεξιὸν κέρας καὶ συγχρόνως ὁ Παρμενίων μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος. Οἱ Πέρσαι ἀφ’ ὑψηλοῦ ἥροχισαν νὰ ἀκοντίζωσι τοὺς Μακεδόνας. ‘Οτε δὲ οὗτοι ἔφθασαν εἰς τὴν ἀπέραντην δύχην, ὁ ἄγων ἥροχος πεισματώδης. Κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν ἐκαποπάθον οἱ Μακεδόνες διότι καὶ καὶ ἀριθμὸν ἦσαν κατώτεροι καὶ ἐπὸ τοῦ δλισθηροῦ ἀργιλώδους πηλοῦ ἐκωλύοντο. ‘Ο Μέμρων καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἐμάχοντο ἥρωϊκῶς καὶ οἱ πρῶτοι ἐξ τῶν Μακεδόνων οἱ συμπλακέντες μετὰ τῶν Περσῶν κατεκόπησαν. Τέλος κατώρθωσαν οἱ Μακεδόνες νὰ ἔξελθωσιν ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ εὐθὺς ἐπιπλέπουσιν ἀριστητοι. ‘Ο ἄγων καθίσταται σφραγόδατος. Αὐτὸς δὲ Ἀλεξανδρος μάζεται ὡς λέων μεταξὺ τῶν προμάχων. Φονεύει ἴδια χειρὶ τὸν γαμβρὸν τοῦ Δαρείου Μιθριδάτην καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπιφανεῖς Πέρσας. ‘Άλλα καὶ αὐτὸς παρ’ δλίγον νὰ φονευθῇ. ‘Ο σατράπης τῆς Ιωνίας Σπιθούδάτης ὑψωσε τὴν χειρά του ἵνα καταφέρῃ διὰ τοῦ ξίφους πτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξανδρου ἐκ τῶν δπισθερ. Εὗτυχως δῆμος δ Μακεδόνων στρατηγὸς Κλεῖτος προλαβὼν ἀπέκοψε τὴν χεῖρα τοῦ Σπιθούδατον καὶ οὕτω δὲ Ἀλεξανδρος ἐσώθη. Τέλος μετὰ φονιώτατον ἄγῶνα οἱ Μακεδόνες ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν, 1000 καὶ καὶ ἄλλους 2500 ἵππεis Πέρσαι ἔφονεύθησαν καὶ πολλοὶ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐπιδείξαντες ἥρωϊκωτάτην ἀντίστασιν.

‘Άλλος οἱ Πέρσαι διέπραξαν τὸ δλέθριον σφάλμα μὴ χρησιμοποιή-

σατες τὸ ἔξ 20 χιλ. ἀνδρῶν ἄριστον πεζικόν των οὔτε κατὰ κρίσιμον στιγμὴν τῆς διαβάσεως τοῦ ποταμοῦ οὔτε κατόπιν, ἀλλὰ κατεδίκασαν αὐτὸς εἰς ἀδράνειαν διεξαγαγόντες τὸν ἀγῶνα διὰ μόνου τοῦ ἵππου καὶ τέλος τραπέντες εἰς φυγὴν ἐγκατέλιπον αὐτὸς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος περικυκλώσας τὸ πεζικόν τῶν ἐχθρῶν κατέστρεψεν ἔξ δικολήδον. Κατὰ τὸν Ἀρριανὸν (1, 16) ἐκ τῶν 20 χιλ. ὅν οἱ πλεῖστοι ἦσαν Ἐλληνες μισθοφόροι, δισχίλιοι μόνον ἐσώθησαν αἷμαλωτισθέντες, οἱ δὲ λοιποὶ ἐφονεύθησαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν νίκην ἐφρόντισε περὶ τῶν τραυματιῶν. Τὴν ἐπιοῦσαν ἔθιψε μετὰ πομπῆς τοὺς πεσόντας, καθὼς καὶ τοὺς φονευθέντας ἀρχηγὸν τῶν Περσῶν. Ἀποδίδων δὲ μέρος τοῦ θριάμβου εἰς τοὺς Ἐλληνας, ἐπειψε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους 300 πανοπλίας περσικάς, ἵνα ἀναρτηθῶσιν εἰς τὸν Παρμενῶνα μετὰ τῆς ἔξης ἐπιγραφῆς· « Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἐλληνες — πλὴν Λακεδαιμονίων — ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων ».

§ 116. Τοποταγὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.— Γόρδιος δεσμός.

Ἡ πρώτη αὕτη παρὰ τὸν Γραικὸν νίκη κατέστησε τὸν Ἀλέξανδρον κύριον ἀπάσης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ Δασκόλιον, ἡ καθέδρα τοῦ σατράπου τῆς Φρογίας, παρεδόθη εἰς τὸν στρατηγὸν Παρμενῶνα, αἱ δὲ Σάρδεις, πρωτεύοντα τῆς Λυδίας, παρεδόθησαν ἀμαχητὶ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἀπασαι αἱ ἐν τῇ Μικρῷ Ἀσίᾳ Ἐλληνικαὶ πόλεις μετ' ἀγαλλιάσεως ὑπεδέχοντο τοὺς δόμοφύλους των, εἰς πάσας δὲ ταύτας δὲ Ἀλέξανδρος κατήργησε τὰς ὀλιγαρχίας καὶ εἰσήγαγε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα καὶ τοὺς πατρίους νόμους. Μόρον δύο πόλεις ἴσχυρόταται, ἡ Μίλητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσός, ἀντέστησαν πεισματωδέστατα· ἀλλὰ καὶ ταύτας δὲ Ἀλέξανδρος πολιορκήσας ἐκνοίεντες· καὶ πρὸς μὲν τοὺς Μιλησίους προσηρέχθη φιλανθρώπως, τὴν δὲ Ἀλικαρνασσόν, ἥντις περισσότερον ἀντέστη ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τοῦ Μέμνωνος, κατηδάφισε.

Ἀκολούθως τὸν μὲν Παρμενῶνα μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ διέταξε διὰ τῶν Τράλλεων νὰ πορευθῆ εἰς Σάρδεις, δπως διαχειμάσῃ ἐκεῖ, καὶ ἀρχομένου τοῦ ἕαρος νὰ διευθυνθῆ εἰς τὴν Φρογίαν, αὐτὸς δὲ δὲ Ἀλέξανδρος ἥσχολήθη εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Λυκίας, τῆς Παμφυ-

λίας καὶ τῆς Πισιδίας. Μετὰ ταῦτα στραφεὶς πρὸς βορρᾶν ἔφθασεν εἰς τὸ Γόρδιον, πόλιν τῆς Φρουγίας, δύπον συνηντήθη μετὰ τοῦ Παρμενίωνος. Ἐν Γορδίῳ, ἡτις ὑπῆρξε πρωτεύοντα τοῦ περιβούτον βασιλέως Μίδα, εὑρίσκετο ἡ πολυνθόλητος ἄμαξα, εἰς τὸν ὁνυμὸν τῆς ὅποιας ὑπῆρχεν δικαίουμενος Γόρδιος δεσμός, διστις μετὰ τοσαύτης τέχνης συνέδεε τὸν ζυγὸν μετὰ τοῦ ὁνυμοῦ, ὥστε ἵτο ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ σχοινίου. Ἀρχαῖος χρησμὸς ἔλεγεν ὅτι ἐκεῖνος, διστις θὰ λύσῃ τὸν δεσμόν, θέλῃ γείνη βασιλεὺς ὅλης τῆς Ἀσίας. Πολλὸν πρότερον ἐπεχείρησαν νὰ λύσωσι τὸν δεσμὸν τοῦτον, ἀλλ᾽ ἐστάθη ἀδύνατον· ἐπεχείρησε δὲ καὶ δικαίουμενος, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤδυνήθη νὰ τὸν λύσῃ, ἔσυρε τὸ ξίφος καὶ ἔκοψεν αὐτὸν εἰπὼν ὅτι διὰ τοῦ ξίφους τον θὰ γείνη βασιλεὺς τῆς Ἀσίας.

Ἐκ Γορδίου δικαίουμενος ἐπορεύθη πρὸς τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν, τὰς ὅποιας ὑπέταξεν ἔπειτα διέβη καὶ τὰ στενὰ τῆς Κιλικίας καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν αὐτῆς Ταρσόν. Ἐκεῖ θελήσας νὰ λυσθῇ εἰς τὰ ψυχρὰ ὑδατα τοῦ Κύδνου ποταμοῦ, ιδρωμένος ὧν, κατελήφθη ὑπὸ σφρόδον πυρετοῦ καὶ ἔπεισε κλινήρης.

Οἱ ἴατροὶ ἐδίσταζον ν' ἀναλάβωσι τὴν θεραπείαν τον φοβούμενοι τὸν Μακεδόνας, ἐὰν ἀποθάνῃ· ἀλλ' ὁ Φίλιππος δικαίουμενος ἀπὸ τεανικῆς ἥλικίας τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἀγαπῶμενος διπλαύτον, ἀνέλαβε νὰ τῷ δώσῃ δραστικὸν φάρμακον. Ἐν τῷ μεταξὺ δικαίουμενος ἔλαβεν ἐκ Καππαδοκίας παρὰ τοῦ Παρμενίωνος ἐπιστολήν, δι' ἣς οὗτος συνίστι εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ προφυλάσσηται ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, διότι διαρεῖος ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν χίλια τάλαντα καὶ τὴν δυγατέρα τον εἰς γάμον τὸν ἔπεισε νὰ δηλητηριάσῃ αὐτόν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀγαγώσας τὴν ἐπιστολήν, χωρὶς νὰ εἴπῃ εἰς οὐδένα οὐδέν, ἔκρυψεν αὐτὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν τον. Μετ' δλίγον εἰσῆλθεν δικαίουμενος Φίλιππος κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ φάρμακον. Ὁ Ἀλέξανδρος λαμβάνει αὐτὸν διὰ τῆς χειρός τον καὶ τὸ πίνει ἀμέσως, ἐν φ διὰ τῆς ἄλλης χειρός τον ἔδωκεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Παρμενίωνος. Ἡρεμός δικαίουμενος διέγρασε τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἔξωχισε τὸν βασιλέα, νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν καὶ νὰ εἶνε βέβαιος ὅτι ταχέως φανταστικούς τοὺς πόλεις τοῦ Αιγαίου θα πάρει. Δικαίουμενος δικαίουμενος διέγρασε τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἔγένετο (Ἀρρ. 2, 4).

§ 117. Ἀντιπερισπασμὸς τοῦ Μέμνονος. — Η ἐν Ισδρῷ μάχη (Νοέμβρ. 333 π. Χ.).

Μετὰ τὸ ἐν Γρανικῷ ἀτύχημα οἱ Πέρσαι ὠμολόγουν ὅτι ἡ συμβού-

λὴ τοῦ Μέμυρονος ἐπρεπε νὰ εἰσακούσθῃ. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἀνέθηκεν ἥδη εἰς τὸν Ἑλλῆνα στρατηγὸν τὴν ἀπεριόριστον ἀρχηγίαν τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν περισκῶν δυνάμεων. Καὶ ἡ μὲν πεισματώδης ἄμυνα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ ἐβεβαίωσε τὴν εὐφυτὴν τοῦ Μέμυρονος ἥδη οὗτος συνέλαβε τὸ μέγα σκέδιον ν' ἀποκόψῃ τὴν μετὰ τῆς Ἐργάπης συγκοινωνίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, νὰ μεταβιβάσῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖθεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν πολυαρχίμων ἐχθρῶν τῆς Μακεδονίας νὰ καταστρέψῃ πρόδοτιζα τὴν δύναμιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πλεύσας λοιπὸν μετὰ ἵσχυροῦ στόλου ἐκ 300 τριήρων φοινικιῶν καὶ κυπρίων κατέλαβε τὴν Χίον διὰ προδοσίας καὶ κατόπιν τὴν Λέσβον· ἀλλ᾽ ἐν ᾧ εἶχεν ἔλθῃ εἰς πολλὰς συνεννοήσεις πρὸς ἄλλας νήσους καὶ πρὸς τὴν Εὔβοιαν καὶ κατεγένετο εἰς τὸ νὰ ὀργανώσῃ ἵσχυρὰν συμμαχίαν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἴφρης ἡσθέντης καὶ προϊμώτατα κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον, οὕτω δὲ ἐματαιώθη τὸ ἐπιχείρημα ἐκεῖνο, ὅπερ ἥδυνατο νὰ παρεμβάλῃ σπουδαιότατα κωλύματα εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

‘Ο Δαρεῖος μαθὼν τὸν θάγατον τοῦ Μέμυρονος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Συντριβούσας λοιπὸν 400 χιλ. πεζῶν καὶ 100 χιλ. ἵππων κατέβαινεν ἐκ τῆς Βαρβυλῶνος, σπεύδων νὰ προφθάσῃ τὸν Ἀλέξανδρον, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο μήπως διαφύγῃ αὐτόν. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Δαρείου κολακεύοντες αὐτὸν ἔλεγον ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἀποφεύγει καὶ ὅτι ἐὰν τὸν ἀγαγκάσῃ νὰ συνάψῃ μάχην ἐκ παρατάξεως ἡ νίκη τοῦ Δαρείου θὰ εἴνε ἀγαμφίβ.λος. Μόνος ὁ παρὰ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ εὑρισκούμενος ἐξόριστος Χαριδήμος ὁ Ἀθηναῖος, ἀνὴρ διακριτόμενος διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἴκανότητα, ἐτόλμησε νὰ συμβουλεύσῃ τὸν Δαρεῖον ὥνα μὴ διακυβεύσῃ τὸν θρόνον του, ἀλλὰ νὰ πέμψῃ κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγὸν ἴκανὸν μετὰ Ἑλλήνων πρὸ πάντων μισθοφόρων, διότι οἱ Πέρσαι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τικήσωσιν Ἑλλήνας· ὁ Δαρεῖος δῆμας δργισθεὶς ἐκ τῆς ἐλευθεροστομίας τοῦ Χαριδήμου διέταξε νὰ φονεύσωσιν αὐτόν.

‘Ο Δαρεῖος θεωρῶν ἔαντὸν ἀκαταμάχητον καὶ σπεύδων πρὸς τὴν μάχην, δὲν περιέμενε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὰς ἀναπεπταμένας πεδιάδας, ἀλλὰ προχωρῶν ἀπερισκέπτως ἐφθασεν εἰς τὰ στερά τῆς Κιλικίας καὶ συνηρτήθη μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ στεργῇ πεδιάδι τῆς Ἱσσοῦ, τὴν ὅποιαν διέρρεεν ὁ ποταμὸς Πίναρος καὶ ἐν τῇ ὅποιᾳ τὰ

περσικὰ πλήθη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραταχθῶσι καὶ χρησιμοποιηθῶσιν. Ἐκεῖ λοιπόν, ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἰσσοῦ, συνεκροτήθη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 333 π. Χ. μεγάλη μάχη. Ὁ Ἀλέξανδρος μετ' ἀκατασχέτου δρμῆς ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν, ἀψηφῶν τὰ βέλη καὶ τὰ ἀκόντια, τὰ δποῖα βροχηδὸν ἔρριπτον κατ' αὐτοῦ οἱ Πέρσαι. Μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος ἐπήδησεν εἰς τὴν ἀπέναντι ὅχθην τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του· ἐπιπεσὼν δὲ ὡς περαντὸς διέρρηξε τὸ ἀριστερὸν κέρας τῶν Περσῶν καὶ ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν· ἵδων δὲ τὸν Δαρεῖον ἴσταμενον ἐπὶ τεθρίππουν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατεύματος ὁρμησε κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δαρείου Ὁξάθρης ὁπλεται εἰς τὸ μέσον μετὰ τοῦ ἵππου, ὥν προστατεύσῃ τὸν βασιλέα. Ὁ Δαρεῖος καταληφθεὶς ὑπὸ πανικοῦ τρέπεται εἰς φυγὴν καὶ ἐπειδὴ ἀπήντησε φάραγγας τυνάς καὶ δυσκωρίας ἐπήδησεν ἐκ τοῦ ἀρματος καὶ ἀναβάτης ἐπὶ ἵππουν ἔφενεν ἀσθμαίνων, δίψας καθ' ὅδον καὶ τὸν μανδύαν καὶ τὴν ἀσπίδα. Ὁ Ἀλέξανδρος κατέπερ τρωθεὶς εἰς τὸν μηρὸν κατεδίωξε τὸν Δαρεῖον· ἐπελθόνος δύμας τῆς τυκτός, ἥραγκάσθη νὰ παύσῃ τὴν καταδίωξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δαρείου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ἦτο πρόδηλον. Ἄπας δὲ περσικὸς στρατὸς διελύθη ὡς ἴστος ἀράχνης καὶ ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν καταδιωκόμενος πανταχόθεν. Ἡ μάχη αὗτη ὑπῆρξεν ὀλεθριωτάτη διὰ τοὺς Πέρσας. Πλείονες τῶν 100 χιλ. λέγεται ὅτι ἐφορεύθησαν, ἐν σῖ 10 χιλ. ἵππεων, ἐν φύλῳ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφορεύθησαν μόνον 300 πεζοὶ καὶ 150 ἵππεις (Διόδ. XVII, 36 καὶ Ἀρρ. 2, 11). Ἄπαν τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν περιῆλθεν εἰς κεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὰ λάφυρα ὑπῆρξαν ἀπειρα· τὸ ἄρμα τοῦ Δαρείου, ἡ ἀσπίς, τὸ τόξον περιῆλθον εἰς τὸν τυκτήγ, ἔτι δὲ τρισχίλια τάλαντα εἰς χρυσὸν καὶ ἄπειρα ἄλλα πολύτιμα πράγματα καὶ σκεύη.

Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦτο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου (μήτηρ του Σισύγαμβρις, ἡ σύζυγός του, δύο θυγατέρες καὶ δικόρδος νιός του). Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανελθὼν τὴν τύκτα ἐκ τῆς καταδιώξεως εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Δαρείου, ἥν οἱ στρατηγοί του εἶχον διακοσμήση μεγαλοπρεπῶς. Αἴφρης ἀκούει γυναικείους θρίγρους ἐκ τινος πλησίον σκηνῆς, μαθὼν δὲ ὅτι ἦτο ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου ἐπεμψεν ἀμέσως τὸν στρατηγὸν Λεοντᾶτον καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὴν ὅτι δὲ Δαρεῖος ζῆ. Τὴν ἐπισύνσαν ἐπεσκέφθη καὶ δ ἵδιος τὰς αἰχμαλώτους

μετὰ τοῦ φίλου τον Ἡφαιστίωνος, παρηγόρησεν αὐτάς καὶ ὑπεσχέθη
ὅτι δὲν θέλουσι στερηθῆ ὀνδεμαῖς ἐκ τῶν τιμῶν, αἵτινες ἀπεδίδοντο
εἰς αὐτὸς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Δαρείου· πρὸς δὲ τὴν μητέρα τοῦ Δα-
ρείου ἔδειξεν ἴδιαιτερον σέβας, ἐπιτρέψας εἰς αὐτὴν νὰ ὑάψῃ μετὰ
πάσης πολυτελείας ὅσους ἐκ τῶν Περσῶν ἥθελε. Θαυμασιωτάτη
ὑπῆρξεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια τοῦ
Ἀλεξάνδρου· οὐδέποτε ἄλλοτε ἐπεσκέφθη τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δα-
ρείου, θεωρῶν βασιλικώτερον νὰ τικῆ τις ἑαυτὸν παρὰ τοὺς ἔχθρούς·
καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλ᾽ ἐφρόντισεν ώστε νὰ φυλάττηται ἄπασα ἡ
οἰκογένεια ὡς ἐν ἱερῷ καὶ ἀγίῳ παρθενᾶνι ἀρρατος καὶ ἀδικος
(Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀλεξ. XXI).

§ 118. Τυποταγὴ Φοινίκης, Παλαιότερην καὶ Αἰγύπτου.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχῃ οἱ μὲν ἄλλοι στρατηγοὶ ἤσαν τῆς γνώμης
νὰ καταδιωχθῆ συντόνως ὁ Δαρεῖος καὶ νὰ μὴ δοθῆ εἰς αὐτὸν καιρὸς
νὰ ἐτοιμάσῃ νέον στρατόν· ἀλλ᾽ ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀλεξάνδρου·
ὑπηρόενσεν εἰς αὐτὸν ἄλλο σχέδιον στρατηγικώτατον. ‘Ο Ἀλέξαν-
δρος πρωτίστως καὶ κυρίως ἥθελε ν’ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν Περσῶν
ἄπασαν τὴν δυτικὴν καὶ μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ
Ἐλλησπόντου μέχρι τῆς Αἰγύπτου, οὕτως ώστε καὶ τοὺς Πέρσας νὰ
στερήσῃ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως καὶ αὐτὸς νὰ κατέχῃ τὴν πλησιεστέραν
τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ στρατοῦ του δδόν.

Κατὰ τὸ σχέδιον λοιπὸν τοῦτο ὁ μὲν στρατηγὸς Παρμενίων ἐβάδισε
κατὰ τῆς Συρίας καὶ κατέλαβεν ἀνευ δυσκολίας τὴν πρωτεύουσαν αὐ-
τῆς Δαμασκόν, εἰς τὴν δποίαν είχον μετακομισθῆ οἱ θησαυροὶ τοῦ
Δαρείου πρὸ τῆς ἐν Ἰσσῷ μάχης· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος μετὰ τῆς κυρίας
δυνάμεως διηγθύνθη κατὰ τῆς Φοινίκης, ἥπις ἄπασα ὑπετάχθη εἰς
αὐτὸν ἀμαζητί. ‘Οτε δὲ Ἀλέξανδρος εὑρίσκετο ἐν τῇ πόλει τῆς Φοινί-
κης Μαράθω ἥλιθον πρὸς αὐτὸν πρέσβεις τοῦ Δαρείου κομίζοντες ἐπι-
στολὴν αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς τον ὁ Δαρεῖος παρεπονεῖτο κατὰ
τοῦ Ἀλεξάνδρου ὃι ὅλως ἀναιτίως ἔξεστρατευσε κατ’ αὐτοῦ, ἐξήτει
δὲ νὰ τῷ ἀποδώσῃ τὴν οἰκογένειάν του ἀντὶ λύτρων καὶ τῷ προσέ-
φερε καὶ τὴν φιλίαν του. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Δαρείου ὁ Ἀλέξαν-

δρος ἀπίγνησε δι' ἐτέρας ἐπιστολῆς λέγων ὅτι ἀν ἥρχετο πρὸς αὐτὸν ἵκετεύων ἥδύνατο νὰ λάβῃ τὴν οἰκογένειάν του ἀνευ λύτρων καὶ ὅτι εἰς τὸ ἔξης δφείλει ν' ἀποτείνηται πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς βασιλέα τῆς Ἀσίας· ἐὰν δὲ ἀντιλέγῃ ἀκόμη περὶ τῆς βασιλείας, δφείλει ν' ἄγωνισθῇ καὶ ὅχι νὰ φεύγῃ, διότι αὐτὸς θὰ πορευθῇ ἐναντίον του ὅπου καὶ ἀν ενδίσκηται (¹Ἀρρ. 2,4). Ἐκ Μαράθου δὲ Ἀλέξανδρος δρμηθεὶς κατέλαβε τὴν μητρόπολιν τῶν Φοινίκων Σιδῶνα.

Ἐκ τῶν πόλεων τῆς Φοινίκης μόνη ἡ Τύρος, ἡ καλούμένη «βασιλὶς τῆς θαλάσσης», ἥρηθη νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Αὕτη κειμένη ἐπὶ βραχώδους νήσου, ἐν τείᾳ τον τῆς ὥρας ἀπεκούσης ἀπὸ τῆς ἕηρᾶς, ἥτο ἐκ φύσεως καὶ ἐκ τέχνης τοσοῦτον δχυρά, ὥστε ἐθεωρεῖτο ἀπόρθητος. Ὁ Ἀλέξανδρος μὴ θέλων νὰ ἔχῃ δπισθέν τον ἔχθρον προσέβαλε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Τύρον. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἑπτὰ μῆνας. Κατὰ ταύτην καὶ οἱ πολιορκοῦντες καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἔδειξαν ἀπαραδειγμάτιστον ἀνδρείαν καὶ καρτερίαν· ἀλλὰ τὸ θάρρος καὶ ἡ τόλμη τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔξεπληξε πάντας. Κατὰ τὸν ἔβδομον μῆνα γενομένης πανταχόθεν πεισματώδους προσβολῆς ἡ Τύρος ἐκνοιεύθη καὶ ἡ τιμωρία αὐτῆς ὑπῆρξε παραδειγματική. Ἡ πόλις κατεσκάφη. Ἐκ τῶν κατοίκων ἐπτακισθίλιοι ἐφορεύθησαν, δισχίλιοι δὲ νεανίσκοι ἐκρεμάσθησαν εἰς τὴν παραλίαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς ἐκδίκησιν τῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν αλζμαλωτισθέντων Μακεδόνων, οἵτινες ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Τυρίων ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς ἀκροπόλεως, οἱ δὲ λοιποὶ περὶ τοὺς 30,000 ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Τοιαύτην τύχην ἔλαβεν ἡ Τύρος, ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ὑπῆρξεν ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις τοῦ κόσμου, ἐκτείνασα τὸ ἐμπόριόν της μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς Τύρου ὁ Δαρεῖος ἐπειμψε δευτέραν πρεσβείαν μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ προσέφρεσεν εἰς αὐτὸν δεκαπισθίλια τάλαντα ὡς λύτρα διὰ τὴν οἰκογένειάν του, προσέπι δὲ καὶ τὴν κόρην του εἰς γάμον καὶ πάσας τὰς χώρας μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ ὑπὸ τὸν δρον νὰ γεινῃ φίλος καὶ σύμμαχος αὐτοῦ. Ὁ Παρμενίων ἀκούσας τὰς προτάσεις εἶπεν ὅτι, ἐὰν ἥτο Ἀλέξανδρος, θὰ ἐδέχετο ταύτας· «καὶ ἔγὼ —ἀπήντησεν δὲ Ἀλέξανδρος—ἐὰν ἥμην Παρμενίων». ἀπήντησε δὲ εἰς τὸν Δαρεῖον ὅτι οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχει τῶν χρημάτων, οὔτε συναυεῖ νὰ λάβῃ ἐν μέρος

τῆς χώρας, ἀφ' οὗ ἔχει δλην εἰς τὴν ἔξουσίαν τον. Ἐὰν δὲ θέλῃ τὴν οἰκογένειάν του, δύναται νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ τὴν παραλάβῃ θαρρῶν εἰς τὴν φιλανθρωπίαν του. Μετὰ ταῦτα δὲ Ἀλέξανδρος ὑπέταξεν ἀμαχητὶ καὶ τὴν Παλαιστίνην. Μόνον ἐν Γάζῃ ἀπήντησε γενναίαν ἀντίστασιν, οἵτινες καὶ τὸν Τύρων ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ταύτην μετὰ διμηρον πολιορκίαν ἐκνοίενται καὶ κατέστρεψεν ἐκ θεμελίων· ἐκ δὲ τῶν κατοίκων τοὺς μὲν δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα ἐφόνευσε, τὰς δὲ γυναικας καὶ τὰ παιδία ἐξηγραπόδισεν.

Οὐδὲν ἀλέξανδρος γενόμενος κύριος τῆς Συρίας, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Παλαιστίνης, ἐπορεύθη ἥδη ἀκωλύτως κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ὑπέταξεν αὐτὴν ἀμαχητί. Οὕτω δὲ συνεπλήρωσε τὸ ἀρχικόν του βούλευμα, τοῦ νέου ἀφαιρέση δηλ. ἀπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως πᾶσαν πρὸς τὴν Μεσόγειον παραλίαν. Ως μητρεῖον δὲ ἀθάνατον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου του ἐκτισε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου ποταμοῦ τὴν ἐπώρυμον αὐτοῦ Ἀλεξάνδρειαν, ἡτις ἐν βραχεῖ χρόνῳ διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως της ἐγένετο τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου.

Ἐκεῖθεν τῷ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ πεωιβόητον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος, τὸ δόποιον ἐκείπο εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αιβύνης, 12 ἡμέρας μακρὰν τῆς Μέμφιδος, πρωτευούσης τῆς Αἰγύπτου. Πορευόμενος λοιπὸν διὰ μέσου ἀνύδρων καὶ ἀμμωδῶν ἐρήμων, διὸν δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ὄρος οὔτε λόφος οὔτε δένδρον, ἀλλ᾽ ἀπέραντος ἔκτασις ἀμμώδης, ἐφθασεν εἰς τὴν χαρίεσσαν καὶ θελκτικὴν ὅσαν Σιρᾶ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς δύοις ενδίσκετο δὲ ταύτης. Εἰσαχθεὶς δὲ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν ταὸν ἐστη πρὸ τοῦ βωμοῦ, δὲ θεοῦ οὐδέποτε ὀνόμασεν αὐτὸν «παῖδα Διός». Ἐκτοτε δὲ Ἀλέξανδρος ἐφαντάζετο ἔαντὸν νέὸν τοῦ Διὸς ἢ μᾶλλον ἥθελε νὰ τὸν φαντάζωται οἱ ἄλλοι, καὶ τοῦτο πρὸς εὐκολωτέραν ὑποταγὴν τῶν δεισιδαιμόνων λαῶν τῆς Ασίας.

Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ Ἀλέξανδρος διέτριψε περὶ τοὺς πέντε μῆνας. Ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους νέας ἀσκῶσιν ἐλευθέρως τὰ τῆς θρησκείας των καὶ νὰ πολιτεύωνται κατὰ τὰ πάτρια ἥθη καὶ ἔθιμα. Μόνον τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν τῆς χώρας καὶ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων ἀνέθηκεν εἰς Μακεδόνας καὶ Ἑλληνας. Ἐπειτα κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 331 π. Χ. ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Φοινίκην καὶ ἡσχολήθη εἰς τὴν ταπτοποίησιν τῶν πραγμάτων τῆς Φοινίκης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

§ 119. Ἡ παρὰ τὰ Γαυγάμηλα μάχη (Ὀκτώβ. 333). 331
 Κατάληψις Βασιλῶνος, Σούσων, Περθεπόλεως
 ὑπὸ Ἀλεξάνδρου

‘Ο Δαρεῖος πεισθεὶς ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἰς οὐδένα συμβιβασμὸν ἥρχετο, ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην τῶν ὅπλων. Συνήθροισε λοιπὸν ἐν ἑκατομμύριον πεζῶν, 40 χιλ. ἵππων καὶ 200 δραπανηφόρα ἀρματα (Ἄρρ. 3.8) καὶ ἐπήρχετο κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε λάβη ἐπικουρίας ἐξ Ἑλλάδος, διαβὰς τὸν Τίγριν ποταμὸν προύχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Δαρείου. Ὁ Δαρεῖος εἶχε παρατάξῃ τὸν στρατὸν τον ἐν τῇ παρὰ τὰ Γαυγάμηλα δμαλῆ καὶ ψιλῆ χώρᾳ, ὅχι μακρὰν τῆς ἀσσυριακῆς πόλεως τῶν Ἀρβήλων· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς παρατάξεως ἴστατο αὐτὸς ἔχων περὶ ἑαυτὸν τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ του.

‘Ο Ἀλέξανδρος προχωρήσας ἐφθασεν εἰς ἀπόστασιν 30 σταδίων ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἐστρατοπέδευσεν. Ὁ Παρμενίων βλέπων τὸ ἀναρίθμητον πλῆθος τῶν ἔχθρῶν συνεβούλευσε νὰ ἐπιτεθῶσι τύκτωρ, ἵνα ἔχωσι βεβαίαν τὴν νίκην. Ὁ Ἀλέξανδρος δμως ἀπέρριψε τοῦτο εἰπὼν ὅτι δὲν κλέπτει τὴν νίκην (Ἄρ. 3, 10). διέταξε λοιπὸν τὸν στρατὸν τον νὰ δειπνήσῃ καὶ νὰ κοιμηθῇ.

Τὴν πρωίαν παρέταξε τὸν στρατὸν τον συγκείμενον ἐκ 40 χιλ. πεζῶν καὶ 7000 ἵππων. Ὁ στρατὸς οὗτος, καί περ διλγάριθμος, ἦτο δμως ἐξησημένος, πειθαρχικὸς καὶ ἡγήφει τὸν θάνατον, ἐν ὧ τὰ περσικὰ πλήθη, καί περ ἀπειράριθμα, συνίστατο ἐκ δειλῶν καὶ ἀπειροπολέμων καὶ μόνοι οἱ μισθοφόροι αὐτῶν Ἑλληνες ἀπετέλουν ἔξαιρεσιν.

‘Ο Ἀλέξανδρος ἐπετέθη κατὰ τῶν ἔχθρῶν μὲν ἀκατάσχετον δρμήν, ἐν ὧ ἄγωθεν τῆς κεφαλῆς τον ἵππατο ἀετός, δπερ ὑπὸ τῶν μάντεων ἔξηγήθη ὡς καλὸς οἰωνός. Ὁ ἀγὼν ἥρχισε νὰ καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πεισματώδης. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκπιθέμενος εἰς πάντα κίνδυνον ἐπλήγωσε τὸν ἡνίοχον τοῦ Δαρείου, ὁρμησε δὲ νὰ φονεύσῃ αὐτὸν τὸν Δαρεῖον· οὗτος δμως προλαβὼν δίπιεται ἔξω τοῦ ἀρματος, ἀναβαίνει ἐπὶ ὕπουν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ σκότους σφέζεται διὰ τῆς φυγῆς. Ἐν ὧ δμως ὁ Ἀλέξανδρος ἐνίκησεν δλοσχερῶς τὸ ἀριστερὸν κέρας καὶ τὸ κέντρον τῶν Περσῶν καὶ κατεδίωκε τὸν Δαρεῖον, ὁ Παρμενίων ἐπιέζετο δεινῶς πολεμῶν πρὸς τὸ

δεξιὸν κέρας τῶν ἔχθρῶν, δι' ὃ καὶ ἐζήτησεν ἐπικουρίας παρὰ τοῦ Ἀλεξανδρού. Ὁ Ἀλεξανδρος ἀφίνει τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου καὶ ἐπιστρέφει ἵνα βοηθόη τὸν Παρμενίωνα· καθ' ὅδὸν δμως μαρτάνει ὅτι καὶ δ Παρμενίων ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπένταντι αὐτοῦ, οὗτω δὲ σινεπληρώθη ἡ ἡττα τῶν Περσῶν. Ὁ Ἀλεξανδρος τότε ἐξακολούθει τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἥλιου, ἀλλ' ὁ Δαρεῖος ἔφενεν ἀδιακόπως.

Καὶ ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ οἱ Πέρσαι ἔπαθον ἀληθῆ πανωλευθρίαν. Ἄδυνατον νὰ δρισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν πεσόντων ἐξ αὐτῶν. Ἀλλοι ἀναβιβάζουσι τοὺς πεσόντας εἰς 300 χιλ. καὶ ἄλλοι εἰς 90 χιλ. Βέβαιον δμως εἶνε ὅτι τὸ ἀναρίθμητον ἐκεῖνο πλῆθος ἐν μέρει κατεκόπη ἐν μέρει ἦχμαλωτίσθη καὶ ἐν μέρει διεσπάρη· οὐδὲ πρέπει νὰ ἐκπλήσσῃ ἡμᾶς ἡ μεγάλη αὐτῇ καταστροφή· δέοντα νὰ λάβωμεν ὅπερ ὅψιν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ μάχαι διεξήγοντο ἐκ τοῦ συστάδην καὶ στῆθος πρὸς στῆθος· ἐπομέρως καὶ ἡ καταστροφὴ ἦτο ἀπείρως ἀνωτέρα ἢ κατὰ τοὺς νῦν χρόνους. Οὐδεὶς πλέον μέγας περσικὸς στρατὸς συνεκροτήθη, οὐτε μάχη ἐγένετο ἐκ παρατάξεως. Ἐκ τῶν Μακεδόνων ἐφονεύθησαν 1200 μόνον.

Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Γαυγάμηλα μάχην τὸ κράτος τοῦ Δαρείου κατελύθη, ὁ δὲ Ἀλεξανδρος ἐγένετο ἥδη κύριος ὅλου τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἡ Βαρβλὼν καὶ τὰ Σοῦσα ἥροιξαν τὰς πύλας εἰς τὸν νικητὴν. Ἐν Σούσοις εὗρε τοὺς θησαυροὺς τοῦ Δαρείου ἀνερχομένους εἰς 50 χιλ. ταλάντων χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, πλεῖστα ἀλλα πράγματα ἀμυθήτου πολυτελείας καὶ τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἀρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, οὓς δὲ Ξέρξης είχε συλήση ἐξ Ἀθηνῶν. Τοὺς ἀνδριάντας τούτους δὲ Ἀλεξανδρος ἐπεμψεν εἰς Ἀθήνας. Ἐκ Σούσων δὲ Ἀλεξανδρος ἐπορεύθη εἰς τὴν Περσέπολιν, ἥτις ἦτο ἡ τετάρτη καὶ ἡ ἱερωτάτη τῶν πρωτευονοσῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, ἥτις τὰ λαμπρὰ βασίλεια ἐνέπροησεν ἐν συμποσίῳ κατὰ πρότισιν τῆς παράκολουθούσης τὸν στρατὸν Ἀτθίδος Θαίδος καὶ πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πυρποληθέντων ἐν Ἀθήναις ἱερῶν. Ἐν Περσεπόλει εὗρεν ἀμυθήτους θησαυρούς. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν εἰς Πασαργάδας, παλαιὰν ἔδραν τῶν Περσῶν, ὅπου εἶχον ἀποταμευθῆ ἀπὸ Κύρου τοῦ μεγάλου μυθῶδεις θησαυροὺς ἀνερχόμενοι εἰς 120 χιλ. ταλάντων (= 5,760,000.000 σημεριῶν δραχμῶν!).

§ 120. Θάνατος τοῦ Δαρείου. — Συμπλήρωσις
τῆς κατακτήσεως τοῦ Περσικοῦ κράτοις.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος διηγήθη πρὸς τὴν Μηδίαν μεθ' ὄλου τοῦ στρατοῦ τον πρὸς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου· φθάσας δὲ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Ἐρβάτανα ἔμαθεν ὅτι ὁ Δαρεῖος διηγήθη πρὸς βορρᾶν.³ Αμέσως λοιπὸν ἀκολούθει αὐτὸν κατὰ πόδας. Καθ' ὅδὸν μανθάνει ὅτι ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς Βῆσσος συλλαβὼν τὸν Δαρεῖον ἔσυρεν αὐτὸν δέσμον. Οὐ 'Αλέξανδρος σπεύδει πρὸς καταδίωξιν τοῦ Βῆσσου. Οὐ Βῆσσος βλέπων ὃν ἐκυρδύνει νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλέξανδρου, ἐπειδὴ ὁ Δαρεῖος ἐγίνετο μέγα πρόσωπο μετά τῆς πορείας του, ἐπλήγωσεν αὐτὸν θανατίμως καὶ καταλιπὼν ἐν τῇ ὁδῷ ἐπετάχυνε τὴν φυγὴν του. Οὐ 'Αλέξανδρος φθάσας καὶ ἴδων τεκρὸν τὸν Δαρεῖον ἐν τῇ βασιλικῇ ἀμάξῃ συνεκινήθη καὶ ἔκλαυσε· καλύψας δὲ αὐτὸν διὰ τῆς ἰδίας του χλαμύδος διέταξε νὰ μετενεχθῇ εἰς Περσέπολιν καὶ ταφῇ μετὰ βασιλικῶν τιμῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν βασιλικῶν μηνημείων.

"Ηδη δὲ Ἀλέξανδρος ἀνέβαλεν ἐπὶ τυρα χρόνον τὴν καταδίωξιν τοῦ Βῆσσου καὶ ἡσοχολίθη εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χωρῶν· ὑπέταξε τὴν Υρκανίαν καὶ τὴν Παρθίαν καὶ κατέβαλε τοὺς Μάρδονες, οἵτινες ἐθεωροῦντο ἀλγητοί· ὑπέταξεν ὁσαύτως καὶ τὴν Ἀρείαν καὶ εἰσέβαλεν ἐπειτα εἰς τὴν Ἀραχωσίαν (σημειώνοντο Ἀργαριστάν), διοπού 7000 Μακεδόνων ὑπὸ τὸν Μένωνα. Διανύσας δὲ ἐν Ἀραχωσίᾳ ὀλόκληρον τὸν χειμῶνα, ἐπεχείρησε κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 329 τὴν τολμηρὸν ὑπέρβασιν τοῦ ὑπὸ ἀδιαλύτου χιόνος καλυπτομένου πάντοτε Παροπανίσου ἢ Ἰνδικοῦ Κανκάου καὶ μετὰ πολλὰς κακουγίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βακτριανήν, ἥτις ὑπετάχθη ἀμαχητὸς μέχρι τοῦ Ὡξου ποταμοῦ. Οὐ ἐν Βακτριανῇ ενδισκόμενος Βῆσσος μαθὼν τὴν προσέγγισιν τοῦ Ἀλέξανδρου ἐφυγεν εἰς Σογδιανήν, δὲ Ἀλέξανδρος κατεδίωξεν αὐτὸν κατὰ πόδας. Ή εμφάνισις τοῦ Ἀλέξανδρου εἰς τὴν ἀπωτάτην ἐκείνην χώραν ἐξέπληξε τὸν Βῆσσον, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν ἡγεμόνες θεωροῦντες ἀδύνατον πᾶσαν περαιτέρω ἀντίστασιν συνέλαβον αὐτὸν καὶ τὸν προσήγαγον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Καὶ τούτους μὲν δὲ Ἀλέξανδρος ἐτίμησε διὰ δώρων, τὸν δὲ Βῆσσον παρέδωκεν εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου, οἵτινες, ἀφ' οὗ τὸν ἐβασάνισαν σκληρότατα, ἐπειτα τὸν ἐφόρευσαν. Απασα ή Σογδιανὴ μετὰ

τὴν σύλληψιν τοῦ Βήσσου ὑπετάχθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ἡσαν δὲ ἡ Σογδιανὴ καὶ ἡ Βακτριανὴ αἱ βορειότεραι καὶ λίαν δρειναι ἐπαρχίαι τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἐν αὐταῖς διέτριψεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐν καὶ ἥμισυ ἔτος, τὸ μὲν ἵνα ἐμπεδώσῃ τὴν εἰς ἕαντὸν ὑποταγὴν τῶν δρεινῶν καὶ μαχίμων ἐκείνων κατοίκων, τὸ δὲ ἵνα ἐξημερώσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐκπισεν εἰς τὰς κώρας ἐκείνας ποιλός πόλεις· λαβὼν δὲ βορειοατολικὴν διεύθυνσιν ἀφίκετο εἰς τὸν μέγαν ποταμὸν Τάρανην, δοσις ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἐκαλιπτο Ἱαξάρτης καὶ δοσις ἀπετέλει τὰ ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ μεγάλου Κύρου. Παρὰ τὸν Ἱαξάρτην καὶ ἐπὶ τῆς γωνίας, δόπον ἐροῦται ῥῦν τὸ Τοροκεστάνη Η. Σινικὴ καὶ ἡ Ἀσιατικὴ Τρωσσία, ἐκπισε τὴν «ἐσχάτην» Ἀλεξάνδρειαν».

Διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Βακτριανῆς καὶ τῆς Σογδιανῆς συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους ἐν διαστήματι ἐπτὰ ἔτῶν (334-327 π. Χ.). Τὴν ἐπὶ τούτου κυριαρχίαν τοῦ δ Ἀλέξανδρος ἐξησφάλισε σεβόμενος τὴν θρησκείαν τῶν διαφόρων αὐτοῦ λαῶν καὶ τὰ ἥμη αὐτῶν καὶ τοὺς πατρίους τόμους, καὶ καταλείπων ώς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν σατράπας εἰς τὰς θέσεις των. Μόρον δοσάκις ἡ ἀγάγη ἐπέβαλλε τοῦτο, ἀφίζει ἀπὸ τῶν σατραπῶν τὴν σιρατιωτικὴν διοίκησιν καὶ ἀνέθετεν ταύτην εἰς Μακεδόνας.

Ἐν τῇ Βακτριανῇ διατριβῶν δ Ἀλέξανδρος ἐνυμφεύθη τὴν ὁραιοτάτην Τρωξάνην, θυγατέρα τοῦ ἐπιφανοῦς Βακτρίου Ὁξινάρτου.

§ 121. Θάνατος Φιλώτα, Παρμενίωνος καὶ Κλείτου.

Τὸν λαμπρὸν χρακτῆρα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡμαύρωσαν κατὰ πολὺ ἀτοποι καὶ ἀξιοκατάκοιτοι πράξεις, εἰς τὰς δροίας οὗτος ἥρχισε τὰ περιπίπτη θαμβωθεὶς ἐκ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ὑπεραυθρώπου δυνάμεώς του. Ἡ συμπεριφορὰ ἐν γένει τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν ὑποιασπομένους λαοὺς τῆς Ἀσίας ἐνωρὶς ἥρχισε, ἀ γεννᾶ δυσαρέσκειαν παρὰ τοῖς Μακεδόσιν, οἱ δόποιοι φυσικὰ δὲν ἥδυνατο τὰ ἐννοήσωσι τὰς ὑψηλὰς καὶ κοσμοπολιτικὰς ἰδέας τοῦ Ἀλεξάνδρου. ἀποτέλεσμα δὲ τῆς δυσαρέσκειας ἦτο συνωμοσία τις κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἥσχολειτο εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς Υρκανίας καὶ τῶν λοιπῶν παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χωρῶν. Τῆς συνωμοσίας ταύτης ἐλαβε γνῶσιν καὶ δ γενναῖος σιρατη-

γὸς Φιλώτας, ἀλλὰ δὲν ἔσπενσε νὰ κατιγγείλῃ αὐτὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, διότι, ως ἵσχυρίζετο, δὲν ἐθεώρησε σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα, ὡς ὅμως καὶ διότι δὲν ἦτο ἀμέτοχος αὐτῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος λαβὼν γνῶσιν τῶν συμβαινόντων παρέπεμψε τὸν Φιλώταν εἰς στρατιωτικὸν δικαστήριον, τοῦτο δὲ κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς θάνατον καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξετελέσθη ἀμέσως ἢ ἀπόφασις.

Ο πατὴρ τοῦ Φιλώτα σιριτηγὸς Πλομενίων ενδίσκετο ἐν Ἐκβατάνοις τῆς Μηδίας, 40 ἥμέρας μακρὰν τοῦ Ἀλεξάνδρου, διοικητὴς τῆς πόλεως ἐκείνης, φρονοῦσδε δὲ καὶ φύλαξ ἀπείρων θησαυρῶν· καὶ πιθανῶς δὲν εἶχεν οὐδεμίαν γνῶντιν τῆς συνωμοσίας τοῦ νίον του. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐκρίθη δοχθόν, φονευθέντος τοῦ νίον, νὰ ζῇ ὁ πατὴρ, δότις εἶχε μεγάλην δύναμιν παρὰ τῷ στρατῷ, ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ φονεύσωσι καὶ τὸν ἀτυχῆ Παρμαρίωνα, διὰ τὸν δποῖον ἄλλοτε διατάχει τοῦ Ἀλεξάνδρου Φιλιππος ἐμακάριζεν ἑαυτὸν ὅτι ενδεν ἔνα σιριτηγὸν, τὸν Περμενίωνα.

Οτε δὲ βραδύτερον ὁ Ἀλέξανδρος ενδίσκετο ἐν Σογδιανῇ, συνέβη εἰς αὐτὸν ἔτερον συμβάν λυπηρότατον καὶ αίματηρόν, τὸ δποῖον σπουδαίως ἐπέδρασεν εἰς τὸν ἔπειτα βίον του. Ὁ σιριτηγὸς Κλεῖτος, δότις ἄλλοτε ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου παρὰ τὸν Ἰρανικὸν ποταμόν, ἦρο ἐκ τῶν δυσηρεσιημέρων Μακεδόνων διὰ τὰς πρὸς τοὺς Ἀσιανὸν παχωρήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ οὐδὲ ἥτείτερο τὴν εἰς τὴν αὐλὴν εἰσαχθεῖσαν περσικὴν ἐθιμοταξίαν. Ἐν τινι συγμποσιῳ, ἐν ᾧ οἱ κόλακες ἔξεθείαζον τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Κλεῖος ἀντέτεινεν εἰπὼν ὅτι δὲν κατώρθωσε ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος μόνος, ἀλλὰ πολλὰ ἐξ αὐτῶν κατωρθύθησαν ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν του. Τοῦτο φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐπείραξε πολὺ τὸν Ἀλέξανδρον. ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἔρις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κλείτου. Ὁ Κλεῖτος ἔξαπτόμενος ἐκ τῆς παροινίας κατέστη βίαιος καὶ δρμητικός, εἰς τινὰ δὲ περιφρονητικὸν κατ' αὐτοῦ λόγον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑψώσει τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ αὐθαδῶς ἀγερόησε: «καὶ ὅμως αὕτη ἡ δεξιὰ ἔσωσε σὲ τὸν ἐκ θεῶν, ως λέγουσιν οἱ κόλακες, καταγόμενον, δτε ἐπεκρέματο ἐπὶ τοῦ τραχύλου σου τὸ ξίφος τοῦ Σπιθιδάτου». Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤδυνήθη νὰ κρατηθῇ ἐκ τῆς δργῆς καὶ ἀρπάσας τὴν λόγχην τινὸς τῶν δορυφόρων του ἐνέπηξεν αὐτὴν εἰς τὸ στῆθος τοῦ Κλείτου, τοῦ ἀρχαίου συναγωνιστοῦ του, δότις ἔπεισεν ἀπνούς· καὶ συνελθὼν μὲν ἀμέσως μετεμελήθη ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἔκλαυσε πικρότατα· ἀλλὰ τί τὸ δφε-

λος; οὕτε διὰ τῆς μεταμελείας του οὕτε διὰ τῶν δακρύων ἡδυνήθη νὰ ἔξαλείψῃ ἐκ τοῦ δνόματός του τὴν αγλῆδα ταύτην.

§ 122. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἐπάνοδος αὐτοῦ εἰς τὴν Περσίαν.
Τυποταγὴ τῶν Μαλλῶν.

Ἡ ἀκόρεστος φιλοδοξία τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἄφιεν αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ ὅθεν ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ φέρῃ τὰ ὅπλα του κατὰ τῆς ὑπὸ πέντε ποταμῶν καταρρευμένης Ἰνδικῆς, ἥτις ἦτο ἡ χώρα τοῦ πλούτου καὶ τῶν μυθικῶν πιραδόσεων καὶ τὴν δοποίαν οὐδεὶς Εὐρωπαῖος στρατηγὸς εἶχε πατήσῃ. Ἐν ἀρχῇ λοιπὸν τοῦ 327 π. Χ. ἄγων 120 χιλ. πεζῶν καὶ 15 χιλ. ἵππων διέβη τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν ἐπὶ γεφυρῶν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ βασιλέως Ταξίλου, ἥτις ἥρχιζεν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ὅχθης τοῦ Ἰνδοῦ καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ Ὑδάσπου ποταμοῦ. Ὁ Ταξιλῆς ὑπετάχθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν 50 ἑλέφαντας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνταμείγας τὸν Ταξιλῆν διὰ τὴν πρόθυμον ὑποιαγήν του, ἔξεστράτευσεν ἔπειτα κατὰ τοῦ κραταιοῦ βασιλέως Πώρου, τοῦ δοποίου τὸ βασίλειον ἔκειτο ὑπεράνω τοῦ Ὑδάσπους καὶ ἔξετείνετο μέχρι τοῦ Ὑδραώτου. Ὁ Πῶρος ἐθεώρησεν αἰσχρὸν νὰ παραδοθῇ ἄνευ πολέμου· ὅθεν ἐκινήθη κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ 50 χιλ. Ἰνδῶν πεζῶν, 4000 ἵππων, μεθ' ἀρμάτων καὶ 200 πυργοφόρων ἑλεφάντων καὶ παρειάχθη ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ὅχθης τοῦ Ὑδάσπου. Ἡ διάβασις τοῦ ποταμοῦ ἦτο δύσκολος· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος διὰ διαφόρων ἐπιτηδείων στρατηγημάτων ἔξαπατήσας τὸν ἐχθρὸν διέβη τὸν ποταμόν, συνάψας δὲ κρατερὰν μάχην κατερρόπισε τὸν Πῶρον καὶ ἐφόνευσε 20000 Ἰνδῶν πεζῶν, 3000 ἵππων καὶ 100 ἑλέφαντας. Ὁ Πῶρος ἐνδεδυμένος χρυσοῦν θώρακα καὶ καθήμενος ἐπὶ ἑλέφαντος ἥγωνίσθη γενναίως· τρωθεὶς δύμως εἰς τὸν δεξιὸν ὄμονον ἐτράπη εἰς φυγήν. Ὁ Ἀλέξανδρος θαυμάσας τὴν ἀνδρείαν τοῦ Πώρου καὶ θέλων νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ φεύγοντος, ἐπειμψε κατ' ἀρχὰς τὸν Ταξιλῆν, ἔπειτα δὲ ἀλλον ἥγεμονα φίλον του καὶ τὸν ἔπεισε νὰ παραδοθῇ. Ὁ Πῶρος προσαχθεὶς ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἔρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῇ, ἀπεκρίθη «βασιλικῶς». Ὁτε ὁ Ἀλέξανδρος τῷ εἶπε· «τοῦτο

μὲν θὰ γείγῃ· ἄλλο δὲ τί ζητεῖς», διὸ Πῶδος ἀπήντησεν «εἰς τὸ βασιλικῶς πάντα περιέχοντα». Οὐ οὐδέποτε θαυμάσας τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ Πώδον ὅχι μόνον τὸ βασίλειόν του ἀπέδωκεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ χώρας ἄλλας τῷ προσέθηκε καὶ μεγίστην ἐμπιστοσύνην πάντοτε ἔδεικνυεν εἰς αὐτόν.

Αφ' οὗ δὲ ἀλέξανδρος ἔκτισε δύο πόλεις παρὰ τὸν Ὑδάσπην, τὴν Νίκαιαν, εἰς τὸ μέρος δπου ἐγένετο ἡ πρὸς τὸν Πῶδον ἀξιομνημόνευτος μάχη, πρὸς ἀνάμυησιν τῆς νίκης, καὶ τὴν Βουκεφάλειαν εἰς τὸ μέρος δπου διέβη τὸν ποταμόν, πρὸς τιμὴν τοῦ Βουκεφάλα, τοῦ ἀχωρίστου συντρόφου του, δστις ἀπέθανεν ἐκεῖ ἔνεκα γῆρατος, προύχωρησεν ἔπειτα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἰνδικῆς· διαβός δὲ τοὺς ποταμοὺς Ἀκεσίνην καὶ Ὅρδαώτην καὶ τὰς μεταξὺ τούτων χώρας ὑποτάξας ἐφθάσει μέχρι τοῦ Ὅρφασιος ποταμοῦ, δστις ἀποτελεῖ τὸ τέρμα τῆς Πενταποταμίας. Ἐν φ' δὲ ἡτοιμάζετο ἥτι διαβῇ τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς θαυμασίας χώρας τοῦ Γάγγου, αἴψης πρώτην φορὰν οἱ Μακεδόνες, ἀξιωματικοὶ καὶ σιρατιῶται, ἀποκαμόντες ἐκ τῶν ἀδιακόπων ἀγώνων καὶ τῶν μεγάλων ταλαιπωρῶν ἥρωνθησαν ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτόν. Οὐ οὐδέποτε προσεπάθησε καὶ διὰ παρακλήσεων καὶ δι' ἀπειλῶν ἥτι μεταπείσῃ αὐτούς, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον.

Τότε λοιπὸν διά πάντοτε ἀγήτητος ἀλέξανδρος ἐστεργεῖ ἥτι τηθῆ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Πρὸιν δὲ ἐπιστρέψῃ, ἵδρυσεν ἐπὶ τῆς δυτικῆς δοχῆς τοῦ Ὅρφασιος ποταμοῦ 12 βωμοὺς εἰς τιμὴν τῶν 12 Ὀλυμπίων θεῶν καὶ ὡς ἔσχατον πρὸς ἀνατολὰς ὅριον τῶν δορικησιῶν του. Ἐπειτα κατ' Αἴγυοντον τοῦ 326 π. Χ. ἥρχισε τὴν κάθιδον ἀπὸ τοῦ Ὅρφασιος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Νίκαιαν. Ἐκ Νίκαιας ἐπιβιβασθεὶς μετὰ τοῦ σιρατοῦ του εἰς τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ναυπηγήθέντα στόλον ἐκ 2000 πλοίων κατέπλευσε τὸν Ὑδάσπην, τὸν Ἀκασίνην καὶ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν καθυποτάσσων τοὺς παραποταμίους λαούς, καὶ κτίζων πόλεις, λιμένας καὶ ναυπήγια. Οἱ κατάπλους οὗτος ὁμοίαζεν ὅντως πρὸς θριαμβευτικὴν πορείαν. Τὰ παρὰ τὸν Ἰνδὸν ἔθνη καταπλαγέντα ἐπὶ τῇ πρωτοφανεῖ καὶ ὑπερλάμπρῳ ταύτῃ ποταμοπλοΐᾳ συνέρρεον εἰς τὰς δοχὰς τοῦ ποταμοῦ, ἵνα θαυμάσωσι τὸ ἔξοχως λαμπρὸν θέαμα, ἃδοντα τὰ ἀγαπητὰ αὐτῶν ἐγχώρια ἄσματα. Κατὰ τὸν κατάπλουν αὐτὸν δὲ ἀλέξανδρος ὑπέταξε καὶ τοὺς Μαλλούς, ἔθνος τῆς Ἰνδικῆς πολεμικώτατον. Οἱ Μαλλοὶ ἀντέστησαν ἐρρωμέ-

νως· ἐν δὲ τῇ ἀλώσει δχυρωτάτου τιὸς φρουρίου αὐτῶν ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τὸ ὑψηλόνδυνον αὐτοῦ μικροῦ δεῖν ἐφορεύετο. Ἐξ-
ακολουθῆσάς τὸν πλοῦν ἔφθασε περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου 325 π. Χ. εἰς
τὴν πόλιν Πέταλα κειμένην εἰς τὸ μέρος, ὅπου δὲ Ἰνδὸς σχίζεται εἰς δύο-
βραχίονας καὶ σχηματίζει Λέλτα. Τὴν πόλιν ταύτην ὠχρώσεν δὲ Ἀλέ-
ξανδρος, ἵδρυσε δὲν αὐτῇ νεώρια καὶ λιμένας καὶ ἀπέδειξε κέντρον
ἐμπορίας.

Ἐκ Πετάλων δὲ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν Νέαρχον, τὸν δποῖον διώ-
ρισεν ἡγεμόνα τοῦ στόλου, διέταξε νὰ παραπλεύῃ τὴν Ἰνδικὴν ἢ
Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ
Ἐνφράτου καὶ νὰ ἔξαριβώσῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἵνα καταστήσῃ δυνατὴν
τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων αὐτοῦ σχεδίων περὶ ἐμπορικῆς συγκοινω-
νίας μεταξὺ Ἰνδῶν καὶ Αὐσεως· αὐτὸς δὲ δὲ Ἀλέξανδρος ἀπεφάσισε
νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Περσίαν διὰ Ἑρακλᾶς. Κατ’ Αὔγουστον λοιπὸν τοῦ 325
ἀραζεύξας ἐν Πετάλων ὥδενεν ἐπὶ δύο μῆνας διὰ τῆς ἐρήμου, ἀμμώ-
δους καὶ ἀνύδρου Γεδρωσίας (νῦν Βελούτχιστάν). Αἱ ταλαιπωρίαι,
ἃς ὑπέστησαν οἱ Μακεδόνες κατὰ τὴν πορείαν ταύτην, εἶνε ἀπε-
ρίγραπτοι καὶ ἀσυγκρίτικας ὑπέρτεραι δλων τῶν προηγουμένων. Ο κα-
ταφλέγων ἥλιος καὶ ἡ ἀποτυφλοῦσα διάθερμος ἄμμος τοσαύτην ἐπή-
νεγκον φθιοράν, ὥστε τὸ τρίτον τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ ἀπωλεούθη.
Αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος προπορευόμενος πεζὸς συνεμερίζετο πάσας τὰς
ταλαιπωρίας καὶ κακοπαθείας τῶν στρατιωτῶν του, τοῦθ' ὅπερ ἐνίσχυεν
αὐτὸνς καὶ τὰ πολύ. Τέλος μετὰ ἀγωνιώδη πορείαν ἔφθασαν εἰς τὰ
Ποίρα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Γεδρωσίας, ὅπου εύρουν ἐν ἀφθονίᾳ
πάντα τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐκεῖνεν διὰ τῆς εὐφόρου Καρδανίας δὲ Ἀλέξαν-
δρος ἥλθεν εἰς τὴν Περσέπολιν καὶ τέλος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 324
ἔφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὅπου διέρειμεν εἰς τὸν στρατὸν του πλούσια
λάφυρα. Μετ' ὅλιγον δὲ κατέπλευσεν ἐκεῖ καὶ δὲ Νέαρχος.

§ 123. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν Σούσοις.—Ἐκπολιτιστικὸν
ἔργον αὐτοῦ.—Δυσαρέσκεια τῶν Μακεδόνων.—Θάνα-
τος Ἡφαιστίωνος.—Ἐπάνοδος Ἀλεξάνδρου
εἰς Βαβυλῶνα καὶ θάνατος αὐτοῦ.

(‘Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰ Σοῦσα ἦτο ἀραγκαιοτάτη,
διότι κατὰ τὴν ἀπουσίαν του μεγάλαι ἀταξίαι καὶ ἐπικίνδυνοι στάσεις

συνέβησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς μοναρχίας του· προσένι δὲ πολλοὶ τῶν σατραπῶν διέπραξαν μεγάλας καταχρήσεις. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδειχθῆ ἀμειλικτὸς πρὸς τοὺς τοιούτους καταχραστάς. Ἐφ' οὖ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν, προσεκάλεσε τὸν σατράπας καὶ τὸν στρατηγόν, ἵνα δώσων λόγον τῶν πράξεών των, ὃσους δὲ εὑρεν ἐνόχους ἔτιμώρησε διὰ θαράτου.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἡσχολήθη εἰς τὸ μέγα καὶ δυσχερὲς ἔργον τῆς ἐνώσεως καὶ συγχωνεύσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιατικῶν στοιχείων. Προσεκάλεσεν εἰς τὰ Σοῦσα πάντας τὸν μεγιστᾶνας τοῦ ἀχαροῦς κράτους του μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ θυγατέρων των, ἵνα παραστῶσιν εἰς μεγάλην ἐορτήν, ἢν παρασκεύασεν ἐπὶ τῇ ἐνώσει καὶ συγχωνεύσει τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ασιανῶν. Πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος ἐδωκε τὸ παράδειγμα τῆς ἐνώσεως ταύτης, συζευχθεὶς τὴν πρεσβυτερον θυγατέρα τοῦ Δαρείου Βαρσίνην κατὰ τὸν Ἀρριανόν. (^{7,4}) Ἡ Στάτειραν κατὰ τὸν Πλούταρχον. Μεινάρι φέρεται δὲ 80 ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν καὶ φίλων του συνεζεύχθησαν Περσίδας παρθένους ἐκ τῶν εὐγενεστάτων. Ὁ Ἡφαιστίων ἐλαβε τὴν τεωτέραν θυγατέρα τοῦ Δαρείου Δρύπετην, δὲ Κράτερος τὴν ἀνεψιάν τοῦ Δαρείου καὶ ἄλλοι ἄλλας. Οἱ γάμοι οὗτοι ἐπανηγυρίσθησαν διὰ λαμπροτάτων ἐορτῶν, αἵτινες διήρκεσαν ἐπὶ πέντε ημέρας.

Οἱ Μακεδόνες βλέποντες πάντα ταῦτα δυσηρεστοῦντο σφόδρα κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διότι εἶχον τὴν ἀξίωσιν τὰ ἐφαρμόζῃ οὗτος κατὰ τῶν ὑποτεταγμένων τὸ δικαίωμα τῆς δορικησίας καὶ οὐχὶ τὰ μεταχειρίζεται αὐτὸν ἰσοτίμως πρὸς τὸν Ἑλληνα. Ἡ δυσαρέσκεια τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπετάθη πολύ, διε τὸ Ἀλέξανδρος συνέστησε σῶμα στρατιωτικὸν ἐκ τρισμυρίων ἐπιλέκτων Περσῶν, οἵτινες ἐκλήθησαν «ἐπίγονοι» καὶ ἐφερον ἄπαντες μακεδονικὰς πανοπλίας. Ὅτε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος προέτεινε τὰ πέμψη εἰς τὴν Μακεδονίαν πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἔνεκα γήρατος ἦσαν στρατείας κατέστησαν ἄχοηστοι πρὸς τὸ πολεμεῖν, ἐξερράγησαν ὅταν εἴη τῷ στρατῷ, διότι ή πρότασις αὕτη ἐθεωρήθη ἱππὸ πάρτων τῶν στρατιωτῶν ὡς ὑβρις καὶ περιφρόνησις. ἐξήτον δὲ πάντες μετὰ κραυγῶν τὴν ἀπόλυτὸν των, ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς παιρίδας των. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας· ἀλλ' ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δὲν ἐγκατέλιπε τὸν Ἀλέξανδρον ἡ συνήθης δραστηριότης του. Διὰ τολμηρῶν τιμωριῶν καὶ ἐπιτηδείων περιποιήσεων ἐπανέφερε τὴν διασαλευθεῖσαν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατόν, διστι-

μετανοήσας καὶ δακρύων ἔξήτησε συγγνώμην παρὰ τοῦ βασιλέως του. Ὁ Ἀλέξανδρος συνεχώρησε πάντας, προσήνεγκε θυσίας εἰς τὸν θεοὺς ἐπὶ τῇ συνδιαλλαγῇ ταύτῃ καὶ παρέθηκε μέγα συμπόσιον, εἰς δὲ παρεκάθισαν ἐννεακισχίλιοι Μακεδόνες καὶ Πέρσαι. Τούτους πάντας δὲ Ἀλέξανδρος φιλορροούμενος ἀπεκάλει συγγενεῖς του. Ἐκουσίως τότε δεκακισχίλιοι ἀπόλεμοι Μακεδόνες ὑπὸ τὸν Κράτερον ἀπῆλθον εἰς Μακεδονίαν. Τούτους ἀπερχομένους δὲ Ἀλέξανδρος ἐνηγκαλίσθη χίνων θερμὰ δάκρυα.

Ἐξασφαλίσας δὲ Ἀλέξανδρος τὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν ἐν τῷ στρατῷ ἀπῆλθεν εἰς τὰ Ἐκβάτανα, ὅπου ἐτέλεσε πάλιν μεγαλοπρεπεῖς ἀγῶνας καὶ ἐπεδόθη εἰς τὰς εὐωχίας καὶ τὰς διασκεδάσεις. Ἐν τῷ μέσῳ δύμως τῶν διασκεδάσεων ἐτελεύτησεν δὲ στρατηγὸς Ἡφαιστίων, διὸ Ἀλέξανδρος ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους κατέξοχὴν ἥγάπα καὶ μεθ' οὗ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας συνέζησεν ἐν ἀδμονίᾳ πνεύματος καὶ καρδίας. Ἡ θλῖψις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του ὑπῆρξεν ἀπεργίγραπτος· ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε πλησίον τοῦ νεκροῦ χωρὶς νὰ φάγῃ καὶ χωρὶς νὰ διμιλήσῃ· ἔκειρε τὴν κόμην του, δῆλος δὲ Ἀχιλλεὺς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Πατρόκλου, καὶ ἐπέδηκεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς σοροῦ τοῦ φίλου του. Μετὰ ταῦτα διέταξε νὰ μεταφέρωσι τὸν νεκρὸν εἰς Βαρβυλῶνα, ὅπου ἐτάφη μετ' ἀνηκούστου λαμπρότητος καὶ πομπῆς, ἀνηγέρθη δὲ εἰς τὸν Ἡφαιστίωνα μεγαλοπρεπέστατον μνημεῖον, διὸ δὲ ἐδαπανήθησαν 10 χιλ. ταλάντων. Μετ' οὐ πολὺ ἥλθε καὶ δὲ Ἀλέξανδρος εἰς Βαρβυλῶνα, τὴν δποίαν ἔμελέτα νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ ἀπεράντου κράτους του. Ἐν δὲ ενδίσκετο ἐν Βαρβυλῶνι, προσῆλθον πρέσβεις ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς οἰκουμένης, ἄλλοι μὲν συγχαίροντες αὐτῷ διὰ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ κατωρθώματά του, ἄλλοι στεφανοῦντες αὐτόν, ἄλλοι προτείνοντες φιλίαν καὶ συμμαχίαν καὶ ἄλλοι κομίζοντες μεγαλοπρεπῆ δῶρα. Εἰς τοὺς δέ Ἑλλάδος ἐλθόντας πρέσβεις διέταξε νὰ δοιθῶσι πάντες οἱ ἀνδριάντες καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀναθήματα, δσα δέ Ξέρξης εἶχε μεταφέρει ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ο Ἀλέξανδρος εἶχεν ἥδη μετεωρισθῆ ἐις τὸ ὑψιστὸν σημεῖον τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως. Ἐν Βαρβυλῶνι κατεγίνετο δραστηρίως εἰς τὴν τακτοποίησν τοῦ ἀγαροῦς κράτους του· κατεσκεύασεν ἐν αὐτῇ λιμένα καὶ νεωσοίκους· ἐναυπήγησε 1000 ναῦς· παρεσκευάζετο ἵπα ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἀραβίας, ἣν ἐσκόπει νὰ ἐνώσῃ μετὰ τοῦ

κράτους του· ώσαύτως κατόπιν διενοεῖτο νὰ ὑποτάξῃ τὴν Καρχηδόνα τὴν Ἰβηρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ οὕτω νὰ ἐνώσῃ ἀπαντα τὰ ἔθνη τῆς οἰκουμένης εἰς ἐν κράτος Ἑλληνικόν. Ἀλλὰ τὰ μεγαλεπήβολα ταῦτα σχέδια δὲν ἦτο πεπορωμένον νὰ ἐκπληρωθῶσιν. Ἡ τελευταία ὥρα τοῦ Ἀλεξάνδρου προσήγγιζε. Καταβληθεὶς ἐκ τῶν πολλῶν κακοπαθειῶν, τὰς δοποίας ὑπέστη ἐν ταῖς τεραστίαις αὐτοῦ ἐκοτρατείαις, ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς λύπης, τὴν δοποίαν ἥσθιάνθη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ προσφιλοῦς του Ἡφαιστίωνος, προσέτι δὲ βασανιζόμενος καὶ ἐκ τῶν θλιβερῶν ἀναμνήσεων τοῦ φόνου τοῦ Φιλώτα, τοῦ Παρμενίωνος καὶ τοῦ Κλείτου ἐνόσησε βροέως. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐβασάνιζεν αὐτὸν ὁ πυρετός. Ἡ κατάστασίς του δσημέραι ἐδεινοῦτο Οἱ στρατιῶται του ἐλθόντες εἰς τὰς θύρας ἐξήτουν νὰ ἰδωσι τὸν πολυφίλητον βασιλέα των. Αἱ θύραι ἦροιχθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀπας ὁ στρατὸς διῆλθεν ἐν παρατάξει διὰ τελευταίαν φοράν ἐνώπιον τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, δσις τοσάκις ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν νίκην καὶ εἰς τὴν δόξαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινεν ἄφωνος· ἀνασηκωθεὶς δμως δλίγον καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος ἔτεινε μετὰ δυσκολίας τὴν χεῖρα ὡς σημεῖον ἀποχαιρετισμοῦ. Τὴν δην ἡμέραν τῆς ἀσθενείας του ἦτοι τὴν 11 Ιουνίου τοῦ 323 π. Χ. ἐσβέσθη δ ἀστήρ τοῦ Ἑλληνος κατακτητοῦ ἐν ἡλικίᾳ 33 ἐτῶν.

Ο νεκρός του ταριχευθεὶς καὶ τεθεὶς ἐντὸς χρυσῆς λάρυγκας μετεκομίσθη μετὰ δύο ἔτη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αιγύπτου καὶ ἐτάφη ἐν τῷ τεμένει, τῷ κατασκευασθέντι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου, μετ' ἐκτάκτου λαμπρότητος καὶ πολυτελείας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐβασίλευε 12 ἔτη καὶ 8 μῆνας. Κατὰ τὸ μικρὸν δὲ τοῦτο διάστημα τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κατώρθωσεν, δποῖα οὐδεὶς ἀνὴρ κατώρθωσεν οὔτε ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ οὕτε ἐκ τῶν μετ' αὐτόν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἴστορίας ἐπωνυμάσθη «Μέγας».

Ο Ἀλέξανδρος διέμεινε μέχρι τοῦδε ἥρως, τὸν δποῖον θαυμάζοντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς καὶ τὸν δποῖον οἱ μεγάλοι στρατηλάται σπουδάζοντες νὰ μιμηθῶσι, διότι θεωροῦσιν αὐτὸν, καὶ πολὺ δρόμως, ὡς τὸ ἴδαικὸν ἀνδρός, δσις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς στρατηγικῆς, τῆς ἡθικῆς καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ ἔργου· οὐδένα δὲ ἄλλον ἐφάμιλλον αὐτοῦ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ παγκόσμιος ἴστορια.

Tēxos rīns Yō

§ 124. Τὰ ἐν Ἑλλάδι συμβάντα κατὰ τὴν ἀπουσίαν
τοῦ Ἀλεξάνδρου. — Ἡγις ὁ Γ'. — Ἄποδικη
πάλη Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου. — Ἐξογία
τοῦ Δημοσθένους.

Καθ' ὅν χρόνον δὲ Ἀλέξαρδος κατεγίνετο εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀσίας, δὲ ἀνδρεῖος καὶ δραστήριος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἡγις δὲ Γ', νίδις τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ ἔγγονος τοῦ Ἀγησιλάου, ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν περίστασιν νῦν ἀνακτήσῃ ἡ Σπάρτη τὴν ἱγεμονίαν τῆς Πελοπονῆσου. Ὁθεν κατώρθωσε μὰ ἑρώης πολλὰς πελοποννησιακὰς πόλεις εἰς συμμαχίαν κατὰ τῶν Μακεδόνων. Μόνη δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ Μεγαλόπολις ἥρητην τὰ προσχωρήσης εἰς τὴν συμμαχίαν, ἀλλ' ἐνέμειτε πιστή εἰς τὸν Ἀλέξαρδον· ἐνεκα τούτου δὲ Ἡγις τῷ 330 προσέβαλε τὴν Μεγαλόπολιν. Οὐ δὲν Μακεδονίᾳ τοποτηρητῇς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀιτίπατρος μαθὼν τὰ κινήματα ταῦτα ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Ἡγίδος μετὰ διπλασίων δενάμεων, γενομένης δὲ φορικῆς μάχης παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν ἡιτήθησαν οἱ ούμαχοι φορευθέντων πεντακισχιλίων. Μεταξὺ τῶν φορευθέντων ἦτο καὶ δὲ γενναῖος Ἡγις, ἐπὶ τοῦ δποίου ἐστηρίζοντο αἱ ἔσχατοι ἐλπίδες τῆς Σπάρτης.

Καὶ ἐν Ἀθήναις ἔλαβον χώραν γεγονότα πολλοῦ λόγου ἄξια κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην οἱ ἔχθοι τοῦ Δημοσθένους κατηγόρησαν αὐτὸν εἰς τὸν δῆμον ὡς πρωταίτιον τοῦ μεγάλου ἐκείνου δυστυχήματος· δὲ δῆμος δύμως ἀναγνωρίζων τὰς μεγάλας τοῦ Δημοσθένους ὑπηρεσίας οὐ μόνον ἀπήλλαξεν αὐτὸν πάσης κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐπιτάφιον εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντας.

Οὐ Δημοσθένης ἐξηροιούθει μετ' ἀκριψινοῦς φιλοπατρίας ὑπηρετῶν τὴν πατρίδα του. Διορισθεὶς μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην ἐπιμειλητῆς τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἐπειδὴ τὸ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου χρηγηθὲν διὰ τὴν ἐπισκευὴν χρηματικὸν ποσὸν δέν ἐπήρκεσε, ἐδαπάνησεν ἐξ Ἰδίων του 100 μυᾶς, ἀς ἐδώρησεν εἰς τὴν πόλιν.

Διὰ τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς φιλοπατρίας δὲ φίλος αὐτοῦ Κτησιφῶν προέτεινε ψήφισμα νὰ στεφανωθῇ δὲ Δημοσθένης διὰ χρυσοῦ στεφάνου κατὰ τὴν ἕορτὴν τῶν μεγάλων Διονυσίων. Οὐ Αἰσχίνης, ἀσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Δημοσθένους, προσέβαλε τὸ ψήφισμα ὡς παράνομον.

Διάφοροι αἰτίαι ἀνέβαλον τὴν δίκην ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τέλος ἐγένετο ἡ πολυνθόλητος αὕτη δίκη καθ' ἣν ἄπειρον πλῆθος ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος συνέρρευσεν, ὡς παραστῆ εἰς τὴν ὁγητορικὴν πάλην τῶν δύο ἐκείνων μεγάλων ὁγητόρων. Ὁ Αἰσχίνης ἴσχυρίσθη ὅτι δὲ Δημοσθένης, μὴ δοὺς εἰδέτι δημοσίᾳ εὐθύνας, δὲν ἥδυνατο νὰ στεφανωθῇ, διπερ νομικῶς ἦτο καὶ ἀληθές· λχβών δὲ ἀφορμὴν ἐκ τῆς δίκης ταύτης κατηγόρησε μετὰ μεγάλης δριμύτητος τὸν τε πολιτικὸν καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Δημοσθένους. Ἀλλ' δὲ Δημοσθένης ἐξεφώνησε τότε τὸν ἄθανατον «περὶ τοῦ στεφάνου» λόγον, δοτις θεωρεῖται καὶ ἐνε ἀμίμητος καὶ ἀνυπέρβλητος κατὰ τε τὸ κάλλος καὶ τὴν ὁγητορικὴν δεινότητα. Διὰ τοῦ λόγου τούτου συνέτριψε τὸν Αἰσχίνην καὶ πολιτικῶς καὶ ἥδυνας. Ὁ Αἰσχίνης ἀπώλεσε τὴν δίκην καὶ μὴ ἀνεζόμενος πλέον νὰ ζῇ ἐν Ἀθήναις μετὰ τοιαύτην ἥτταν, μετέβη εἰς Ρόδον, ὃπου ἤγοιξε σχολεῖον ὁγητορικῆς, ἐν τῷ δποίῳ ἐδίδασκε μέχρι τέλος τοῦ βίου του.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲ Δημοσθένης δὲν ἀπέφυγε τὴν ἐξορίαν· ὅτε δὲ Ἀλεξανδρὸς ἐπανῆλθεν εἰς Σοῦσα καὶ ἐκάλεσε τοὺς καιαχραστὰς ὃπως δώσωσι λόγον τῶν πράξεών των, δὲ διαβόητος διοικητὴς τῆς Βαβυλωνίου² Αρπαλος, καταγαλάσσας εἰς ἐταίρας καὶ εἰς ἄλλας ἀσωτείας ἄπειρα χρήματα καὶ φοβούμενος τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ 5000 ταλάντων καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἐλθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας ἐζήτει νὰ εῦρῃ ἄσυλον καὶ προσφέρων τοὺς θησαυρούς του προσεπάθει νὰ διοργανώσῃ γενικὸν κίνημα κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πολλοὶ τῶν ὁγητόρων δεκασθέντες συνεβούλευον τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Ἀρπάλουν δὲ Δημοσθένης ἀντετάχθησαν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγ τῇ γενομένῃ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἐκκλησίᾳ προσκληθεὶς δὲ Δημοσθένης νὰ διμιλήσῃ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν δύναται πάσχων ἐκ συνάγκης, οἱ ἐχθροὶ του κατηγόρησαν αὐτὸν ὡς δεκασθέντα δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ἀρπάλουν. Καὶ οὐδεμία μὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ κατηγορία αὕτη ἦτο καθαρὰ συνοφαντία, ἐν τούτοις δημοσίοις δὲ Δημοσθένης κατεδικάσθη εἰς 50 ταλάντων πρόστιμον· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν νὰ πληρώσῃ τὸ μέγα τοῦτο πρόστιμον, ἐφυλακίσθη. Τοιαύτην ἀμοιβὴν ἔλαβεν δὲ ὁ ὁγητὸς ἐκεῖνος διὰ τὸν τοσούτους καὶ τηλικούτους ὑπὲρ πατρίδος μόχθους καὶ ἀγωνάς του. Ὁ Δημοσθένης δραπετεύσας ἐκ τῆς φυλακῆς ἥλθεν εἰς τὴν Αἴγιναν, διόπθεν μετὰ δακρύων ἔβλεπε τὴν ἀπέναντι αὐτῆς κειμένην³ Αιτιαήν.

§ 125. Διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

‘Ο Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων οὐδένα ὥσιε διάδοχον, ἐρωτηθεὶς δὲ εἰς τίνα καταλείπει τὴν βασιλείαν, «εἰς τὸν κράτους» ἀπεκρίθη. Ὁτε δημος κατὰ τὰς τελευταῖς ἡμέρας τῆς ἀσθενείας τον εἶδεν ὅτι ἡ κατάστασίς του ἐχειρότερενεν, ἐξήγαγε τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τὸν Περδίκκαν πρὸς σφράγισιν τῶν ἀραικαίων διὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας βασιλικῶν διαταγμάτων.

‘Ο θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέπληξε τὴν ἀχανῆ πόλιν, ἐντὸς τῆς δροσίας συνέβη, στρατὸς δὲ καὶ λαὸς θρησκοῦντες καὶ δύσφρομενοι εἰσώρμησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἵνα ἴδωσι τὸν νεκρὸν καὶ βεβαιωθῶσι περ τοῦ πράγματος. Ἀλλὰ τὴν βαθυτάτην θλῖψιν διεδέχθη ἀμέσως δ περὶ τοῦ μέλλοντος φόβος. Ἄφ’ ἣς ἐξέλιπεν ἡ στιβαρὰ χείρ, ἡτις συνεῖχε τὸ κολοσσιαῖον ἔκειτο καὶ πολυποίκιλον οἰκοδόμημα, οὐδεὶς ἐγνώριζε τί ἦδύνατο νὰ συμβῇ. Τὰ πάντα ἵσταντο εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἦδύναντο νὰ μεταβληθῶσιν εἰς ἐρείπια, εἰς χάος. Ἐνεκα τούτον οἱ «ἔπτα σωματοφύλακες» τοῦ βασιλέως ἦτοι οἱ ἔμπιστοι τῶν βουλευμάτων, τὰ δργανα τῆς θελήσεως αὐτοῦ (Περδίκκας, Λεοννᾶτος, Πτολεμαῖος, Πύθων κλπ.) συγκαλέσαντες καὶ τὸν ἄλλους ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων καὶ τὸν ἀνωτάτους λειτουργοὺς τοῦ κράτους συνῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐν γῇ ἔκειτο ὁ νεκρός, ἵνα συσκεφθῶσι καὶ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς διαδοχῆς.

‘Ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου οὐδεὶς ὑπῆρχε, τὸν δροῖον οἱ Μακεδόνες ἦδύναντο νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἀκαλύτως ὡς διάδοχον. Ὁ ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Λαρείου νίος του Ἡρακλῆς ἐθεωρεῖτο νόθος, ὡς γόνος δοριαλώτου· δέ ἐτεροθαλῆς ἀδελφός του Ἀρριδαῖος ἦτο βλάξ καὶ ἐπομένως ἀνίκανος νὰ βασιλεύσῃ· ἡ δὲ σύζυγός του Ῥωξάνη ἦτο ἔγκυος.

Μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους συζητήσεις κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ν’ ἀναγνωρίσωσιν ὡς βασιλέα τὸ ἐκ τῆς Ῥωξάνης μέλλον νὰ γεννηθῇ τέκνον, ἀν ἡτο ἀρρεν, νὰ ἐπιτροπεύωσι δὲ αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ μὲν δ Περκδίκκας καὶ δ Λεοννᾶτος, ἐν Εὐρώπῃ δὲ δ Ἀντίπατρος καὶ δ Κράτερος. Οἱ ἵππεῖς, τοὺς δροῖοὺς εἶχον προσαπειδούσῃ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν συνέλευσιν, ἐνέκριναν τὰ ἀποφασισθέντα· εἰς ταῦτα δημος ἀντειάχθη δ ἀρχηγὸς τῆς φάλαγγος Μελέαγρος, δστις κατώρθωσε

ν' ἀνακηρυχθῆ βασιλεὺς δὲ Ἀρριδαῖος ὑπὸ τὸ προσφιλές δόνομα Φίλιππος.

Οἱ φαλαγγῖται ὑπὸ τὸν Μελέαγρον μετὰ τοῦ Ἀρριδαίου εἰσώρμησαν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔνθα ἔκειτο δὲ νεκρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ συνεκρούσθησαν πρὸς τοὺς ἵππεῖς. Νεκρὸς καὶ τραυματίας ἔπεσον παρὰ τοῦτον τὸν θερόν. Διὰ τῆς μεσιτείας δύμως τοῦ Εὐμένους, ἀρχιγραμματέως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, προελήφθη δὲ περατέως αἵματοχυσία, ἐπῆλθε συνδιαλλαγὴ καὶ δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων συνεφώνησαν ἀμφότεραι αἱ μερίδες ν' ἀναγνωρισθῆ βασιλεὺς δὲ Ἀρριδαῖος, τὰ μετάσχη δὲ τῆς βασιλείας καὶ τὸ τέκνον τῆς Ῥωξάνης, ἀνὴρ ἐγεννᾶτο ἄρρεν· προσέτι δὲ δὲ Ἀντίπατρος ἀνεγνωρίζετο στρατηγὸς ἐν Εὐρώπῃ, δὲ Κράτερος προστάτης τῆς βασιλείας, δὲ Περδίκκας χιλιαρχος, οὗτος δὲ τοῦ Ἡφαιστίων (ἀξιωμα, δπερ ἥρχετο μετὰ τὸν βασιλέα) καὶ δὲ Μελέαγρος ὑπαρχος τοῦ Περδίκκου. Ὁλίγον μετὰ ταῦτα ἡ Ῥωξάνη ἔτεκεν ἄρρεν, δπερ ὀνομάσθη Ἀλέξανδρος.

Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν δὲ Περδίκκας πρώτην φροντίδα ἔσχε ν' ἀπαλλαγῆ τοῦ ἀντιξήλου τον Μελέαγρον καὶ κατώρθωσε τοῦτο, πείσας τὸν ἀσθενῆ τὸν τοῦν Ἀρριδαῖον τὰ φονεύση τὸν Μελέαγρον. Μετὰ ταῦτα δὲ Περδίκκας κατέστη «ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ» τοῦ βασιλικοῦ οἶκου· ὥρα δὲ προσοικειωθῆ τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν στρατηγῶν, ἀλλ' ἐν ταύτῳ ἀποκρύνη καὶ διασκορπίσῃ αὐτούς, προέβη εἰς νέαν διαγομήν τῶν σατραπεῖῶν, ἣν ἐπεθύμουν καὶ φιλοδοξήτατοι τῶν στρατηγῶν. Οὕτω τὴν σατραπείαν τῆς Αἰγύπτου ἔδωκεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Λάγον, τὴν τῆς Συρίας εἰς τὸν Λαομέδοντα τὸν Μιτυληναῖον, τὴν τῆς Κιλικίας εἰς τὸν ταξίαρχον Φιλώταν, τὴν τῆς Παμφυλίας, Λυκίας καὶ μεγάλης Φρυγίας εἰς τὸν Ἀντίγονον, τὴν τῆς Παφλαγονίας καὶ τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς παρὰ τὸν Πόντον πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος χώρας εἰς τὸν Εὐμένην, τὴν τῆς Καρδίας εἰς τὸν Ἀσσανδρον ἀδελφὸν τοῦ Παρμενίωνος, τὴν τῆς Λυδίας εἰς τὸν Μέρανδρον, εἰς δὲ τὸν Λεοντάτον ἔδωκε τὴν σατραπείαν τῆς παρὰ τὸν Ἐλλήσποντον (μικρᾶς) Φρυγίας, ἣντις ὑπὸ στρατιώτην ἔποψιν ἥτο μία τῶν σπουδαιοτάτων σατραπεῖῶν τοῦ κράτους, διότι διὰ ταύτης διῆκεν ἡ μεγάλη ὁδὸς ἡ ἐκ τῆς Ασίας εἰς τὴν Εὐρώπην ἄγουσα.

Οὕτω διενεμήθησαν αἱ σπουδαιότεραι ἐπαρχίαι τοῦ κράτους· αἱ δὲ ἀπώτεραι καὶ διλγωτέρους λόγου ἄξιαι ἀφένησαν εἰς τοὺς ἥγεμόνας,

οὓς εἶχε διωρίση ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ ἡ μὲν Θράκη ἐδόθη εἰς τὸν Αυσίμαχον, πιστὸν φίλον τοῦ Περδίκκου, ἡ δὲ Μακεδονία καὶ ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν Ἀντίπατρον καὶ τὸν Κράτερον· ἦτοι δὲ μὲν Ἀντίπατρος διωρίσθη στρατιωτικός, δὲ δὲ Κράτερος πολιτικὸς διοικητής τῶν χωρῶν τούτων. Αὐτὸς δὲ ὁ Περδίκκας παρέμεινεν «ἐπιμελητὴς ἀντοχάτωρ». Ως τοιοῦτος εἶχεν τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν ὅλων τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, δσα ἀνῆκον εἰς τὰς κατ' ίδίαν στραταπέιας, ἔφερε τὴν βασιλικὴν σφραγῖδα, ἀπασι δὲ αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους, πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαί, παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανον τὰς βασιλικὰς διαιταγάς· τὸ δὲ πρότερον ἀξιώματα τοῦ χιλιάρχου ἐδόθη εἰς τὸν Σέλευκον.

Τοιουτούρπως ἐφάνη ὅτι διετηρήθησαν μὲν τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ ἐπληρώθησαν οἱ πόδοι τῶν φιλοδόξων στρατηγῶν, ἀλλ ἡ ἐκ τῆς οἰκονομίας ταύτης ἐλπισθεῖσα εἰσήγη καὶ ἡσυχία ὀλίγον χρόνον διήρκεσε.

§ 126. Ἐξέγερσις ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.—Λαμιακὸς πόλεμος.—Θάνατος τοῦ Δημοσθένους.

Ἡ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀγγελία συνετάραξεν ἀπασαν τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Δημοσθένης, καίπερ ἐξόριστος, περιήρχετο τὰς δισφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, προέτρεψεν αὐτὰς εἰς τὸν κατὰ τῶν Μακεδόνων ἄγωνα καὶ συνίστα τὴν μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμμαχίαν.

Κατὰ τὴν ἀπονοίαν τοῦ Δημοσθένους προσταντο τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος ἐν Ἀθηναῖς δ ὅρτῳ Ὅπερείδης καὶ δ στρατηγὸς Λεωσθένης, οἵτινες ἐξήγειραν τὸν λαὸν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Μακεδόνων. Μάτην δ χρηστὸς καὶ ἐνάρετος Φωκίων προβλέπων μεγαλείτερα δυστυχήματα προσεπάθει τὰ ἐμποδίση τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ παντὸς πολεμικοῦ κινήματος. Οἱ πόλεμοι ἀπεφασίσθη. Ωσαύτως καὶ πολλαὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Μακεδόνων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των· στρατὸς δὲ συμμαχικὸς ἐκ 30 χιλ. ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀνδρείου καὶ ἐμπειροπλέμου Ἀθηναίου στρατηγοῦ Λεωσθένους κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας (Διόδ. ΙΗ', 11).

Ο Ἀντίπατρος μετὰ 13000 πεζῶν καὶ 600 ἵππων ἐπέρχεται κατ' αὐτὸν. Ιερομένης μάχης παρὰ τὴν Ἡράκλειαν ἐν Τραχῖνι, οἱ Ἐλληνες ἐνίκησαν νίκην λαμπρὰν (323 π. Χ.) καὶ ὁ Ἀντίπατρος ἡγαγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν δυνατὰν Λαμίαν, ἐξ ἣς καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη Λαμιακός.

Ο Λεωσθέντης ἐποιώρχησεν ἐν Λαμίᾳ στενώτατα τὸν Ἀντίπατρον, δοτις περιελθὼν εἰς ἀμηχανίαν ἔνεκεν ἐλλείψεως τροφῶν ἔκρινε καλὸν νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Λεωσθέντην. ἀλλ' αὐταὶ ἀπέτυχον, διότι ὁ Λεωσθέντης, μεθ' οὐδὲν ἡγάθησαν ἥδη καὶ οἱ Θεοσαλοί, ἀπῆγησε τὴν παράδοσιν πάντων τῶν πολιορκουμένων. Λυστικῶς ὅμως, διαρκούσης τῆς πολιορκίας, πληγεὶς καιδίως εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ λίθου ὁ Λεωσθέντης ἀπέθανε μετά τινας ἡμέρας (περὶ τὸ τέλος τοῦ 323 π. Χ.). Ἀλλὰ τῦν, ὅτε ἡ ἀπώλεια τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ ἐπύξε τὰς ψυχὰς τῶν Ἀθηναίων, ἐκρίθη καλὸν νὰ μὴ στερηθῶσιν ἐπὶ πλέον τῆς ἐμβριθείας τοῦ μεγάλου όγκος Δημοσθένους, διὸ δὲ καὶ ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ τῆς ἔξορίας.

Τὸν Λεωσθέντην διεδέχθη ἐν τῇ στρατηγίᾳ ὁ Ἀντίφιλος. Οὗτος μαθὼν ὃτι στρατὸς ἔξ 20,000 πεζῶν καὶ 2000 ἵππων ὑπὸ τὸν σατράπην τῆς μικρᾶς Φρυγίας Λεοντάτον ἥρχετο εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντίπατρον ἡγαγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας καὶ ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τοῦ νέου πολεμίου, ποὺν ἐνωθῶσιν οἱ δύο ἐχθροὶ σιρατοί. Ἡ συνάντησις ἐγένετο ἐν Θεσσαλίᾳ. Γενομένης κρατερᾶς ἱππομαχίας μεταξὺ τοῦ μακεδονικοῦ ἵππου καὶ τοῦ ἵππου τῶν Θεσσαλῶν, οἵτινες, ὡς προείπομεν, εἶχον ἐνωθῆ μετὰ τῶν Ἐλλήνων, ἡττήθησαν οἱ Μακεδόνες καὶ ὁ Λεοντάτος ἐφορεύθη. Ἡ νίκη ὅμως αὕτη δὲν ὠφέλησε τοὺς συμμάχους, διότι ὁ Ἀντίπατρος ἐξελθὼν ἐκ τῆς Λαμίας καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ σιρατοῦ τοῦ Λεοντάτου, λαβὼν δὲ καὶ ἱππουρίας ἐκ 10 χιλ. Μακεδόνων, τοὺς δούλους ἐφερεν εἰς αὐτὸν ἔξ Ἀσίας ὁ Κράτερος, ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἐλλήνων καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν ἐν Κρατῶν τῆς Θεσσαλίας (322 π.Χ.).

Οἱ ἀρχῆγοι τοῦ συμμαχικοῦ σιρατοῦ θεωροῦντες ἀδύνατον τὴν ἔξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἀφ' οὐ οἱ περισσότεροι τῶν Ἐλλήνων ἔμενον ἄπλοι θεαταὶ τοῦ ἀγῶνος, ἐπεμψαν εἰς τὸν Ἀντίπατρον πρόσβεις περὶ εἰρήνης· ὁ Ἀντίπατρος ὅμως θέλων νὰ διασπάσῃ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἐλλήνων εἰσέβαλε μετὰ τοῦ Κρατέρου εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ ὑπερχρέωσεν ἐκάστην πόλιν νὰ συνθηκολογήσῃ ἴδιαιτέρως μετ' αὐτοῦ. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους Ἐλλήνας ἐφάνη λίαν μετριοπαθῆς ὁ Ἀντίπατρος, πρὸς τὸν Ἀθηναίους, οὓς ἐθεώρει ὡς πρωτατίους τοῦ πολέμου, ἐδείχθη αὐστηρός· ἀπῆγησε παρ', αὐτῶν α) νὰ μεταβάλωσι τὸ πολίτευμα εἰς τιμοκρατίαν, τ. ἔ. μόνον οἱ ἔχοντες περιουσίαν ὑπὲρ τὰς 2000 δρ. νὰ θεωρῶνται πολῖται καὶ αὐτὸι μόνοι νὰ ψηφίζωσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, β') νὰ δεχθῶσι μακεδονικὴν φρουρὰν ἐν Μονυχίᾳ γ') νὰ πληρώσωσι τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου

δ') νὰ παρατήσωσι τὸν Ὡρωπὸν καὶ τὰς νίσους Λῆμυν, Ἰμβρον
καὶ Σκῦρον καὶ ε') νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὸν δῆτορας Λημο-
σθένην καὶ ὑπερείδην

Οἱ Ἀθηναῖοι ἡγαγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τὸν ὄρους τοῦ Ἀντιπά-
τρου, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Ὑπερείδης προλαβόντες ἔφυγον ἐξ
Ἀθηνῶν. Καὶ δὲ μὲν Ὑπερείδης συλληφθεὶς ἐν Αἰγίνῃ καὶ παραδο-
θεὶς εἰς τὸν Ἀντιπάτρου ἔβασανίσθη καὶ ἐθανατώθη ὁ δὲ Δημοσθέ-
νης, ἵνα μὴ παραδοθῇ ζῶν εἰς κεῖρας τῶν ἔχθρων, κατέφυγεν εἰς τὸν
ἐν Καλανζίᾳ (Πόρῳ) ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατεδίωξεν
αὐτὸν κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀντιπάτρου ὁ ὑποκριτὴς Ἀρχίας, ὁ ἐπωνο-
μασθεὶς φυγαδοθῆρας. Ὁ Δημοσθένης ἀπειλούμενος ν' ἀποσπασθῇ
διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ναοῦ ἔλαβε δηλητήριον, δπερ ἔφερεν, ἐν τῇ γρα-
φῇ, καὶ ἐξέπνευσε.

Τοιουτορρόπως ἀπέθανεν ὁ μέγιστος τῶν δῆτών τοῦ Ἀντιπάτρους πρόμαχος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ὁ Δημοσθένης εἴτε ὡς πο-
λιτικὸς εἴτε ὡς ἀπλοὺς πολίτης εἴτε ὡς δῆτωρ ὑπῆρξε τὸ κόσμημα
τῆς γενεθλίου πόλεως κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνους τῆς παρακμῆς καὶ
καταπτώσεως. ἐξ ὅλων τῶν πολιτικῶν χαρακτήρων, οὓς ἀναφέρει ἡ
ἱστορία, ὁ τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀγνότατος καὶ
τραγικώτατος. Ὁ Δημοσθένης ἡγανάσθη ὡς γενναιός παλαιστῆς
ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ παρεκκλίη, καὶ
ἐξέπνευσε μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

§ 127. Πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαδόχων. — Θάνατος τοῦ Περδίκκου. — Νέα διανομὴ τοῦ κράτους.

Ἄδυνατον ἦτο νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καθ' ὃσον ἀπαντεῖς ἡσαν φιλό-
δοξοί καὶ πλεονέκται. Ὅθεν μετ' ὀλίγον ἐξερράγησαν μεταξὺ αὐτῶν πόλεμοι, εἰς τὸν δρόμον ἔδωκεν ἀφορμὴν αὐτὸς ὁ τὰ μέγιστα ἰσχύων Περδίκκας, θέλων νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς ἀντιτίγλους του καὶ νὰ ἄρξῃ
μόρος δύον τοῦ κράτους.

Οἱ Ἀντίγονος διαταρθεὶς ὑπὸ τοῦ Περδίκκου νὰ βοηθήσῃ τὸν Εὐ-
μένην, ὅπως ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν παραχωρηθεῖσαν εἰς αὐτὸν σατραπείαν, ἦν κατέχειν ὁ γηραιός Καππαδόκης Ἀριαράθης, ἥονή-
θη νὰ ὑπακούσῃ, ἐπειδὴ δὲν ἔθελε νὰ φανῇ διτὶ ἐξαριτάται ἐκ τῶν δια-
ταγῶν τοῦ ἐπιμελητοῦ. Οἱ Περδίκκας ἐπελθὼν μετὰ τοῦ κεντρικοῦ στρατοῦ τῆς βασιλείας ἐνίκησε τὸν Ἀριαράθην καὶ παρέδωκε εἰς τὸν Εὐ-
μένην τὴν σατραπείαν, παρεχώρησε δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν σατραπείαν τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον μικρᾶς Φρυγίας, φονευθέντος τοῦ Λεοννάτου· ἐπειτα δὲ εἶρων πρόφασιν ἥθελησε νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀντίγονον. Οἱ
Ἀντίγονος μὴ δυνάμενος ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὸν Περδίκκαν, μεθ' οὐ-
συνεμάχει καὶ ὁ Εὐμένης, προλαβὼν κατέφυγεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ

ἔπεισε τὸν Ἀντίπατρον καὶ τὸν Κράτερον νὰ μεταφέρωσι τὰς δυνάμεις τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ νὸς ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ Περδίκκου τὴν ὑπερτάτην ἔξονταν. Μετὰ τοῦ Ἀντιπάτρου, Κράτερον καὶ Ἀρτιγόνου συνεμάχησε καὶ ὁ τῆς Αλγύπτου Πτολεμαῖος.

Ο Περδίκκας κατὰ μὲν τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ τοῦ Κράτερον ἔπειψε τὸν Εὐμένην, δοτις ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἀρχιγραμματεὺς αὐτοῦ, ἀλλ᾽ δοτις ὡς Ἐλλην ἐφθονεῖτο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων· αὐτὸς δὲ ὁ Περδίκκας ἔξεστράτευσε κατὰ τοῦ Πτολεμαίου εἰς Αἴγυπτον.

Ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ὁ μὲν Εὐμένης ἐνίκησε καὶ ἐφόρευσε τὸν Κράτερον, τὸν μεγαλοφρονέστατον καὶ ἐνδοξότατον τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου· ἐνίκησε δὲ προσέτι καὶ ἴδιᾳ χειρὶ ἐφόρευσε καὶ τὸν μετὰ τοῦ Κράτερον ἐνωθέντα Νεοπτόλεμον, σατράπην τῆς Ἀρμενίας. Ἀλλ᾽ ἡ κατὰ τῆς Αλγύπτου ἐκστρατεία τοῦ Περδίκκου ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, σφραγέντος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου ἐν τῇ σκηνῇ του ὑπὸ τῶν ἐκμανέντων στρατιωτῶν του.

Μετὰ τὸν θάρατον τοῦ Περδίκκου ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων μετεβλήθη· οἱ ἐπισημότεροι ἡγεμόνες συνελθόντες ἐν Τριπαραδείσῳ τῆς ἄνω Συρίας προέβησαν εἰς νέαν διανομὴν τοῦ κράτους. Ο Πτολεμαῖος διετήρησε τὴν Αἴγυπτον· ωσαύτως καὶ ὁ Ἀρτιγόνος διετήρησε τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὅποιας εἶχεν. Ο Σέλευκος ἔλαβε τὴν Βαβυλωνίαν καὶ ὁ Πύθων τὴν Μηδίαν. Ο δὲ Ἀντίπατρος ἀνεγνωρίσθη ἐπιμελητῆς αὐτοκράτωρ. Οὗτος παραλαβὼν τὸν βασιλέα Ἀρραδίου καὶ τὸν τριετῆ Ἀλέξανδρον, νίδον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μετὰ τῆς μητρός του Ρωξάνης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίκην, ἀφῆσας εἰς τὸν Ἀρτιγονον τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ βασιλικῶν στρατευμάτων μετὰ τῆς ἐτολῆς νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ὑπάρχοντας ἐτιδπαδοὺς τοῦ Περδίκκου καὶ πρὸ πάντων τὸν Εὐμένην.

§ 128. Τὰ ἐν ΕΩλάδι καὶ Μακεδονίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιπάτρου. — Πόλεμος Πολυυσπέρχοντος καὶ Καδσάνδρου. — Θάνατος τοῦ Φωκίωνος.
Δημήτριος ὁ Φαληρεύς.

Ο Ἀντίπατρος φθάσας εἰς βαθὺ γῆρας εἶχεν ἐπιτρέψῃ μέρος τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους εἰς τὸν νίον του Κάσσανδρον. Αποθανὼν δύμας τῷ 318 π.Χ. κατέλιπεν ἐπιμελητὴν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου οὐχὶ τὸν Κάσσανδρον, ἀλλὰ τὸν γηραιὸν Πολυυσπέρχοντα. Ο Κάσσανδρος δυσαρεστεθεὶς διὰ τὸν παραγκωνισμὸν τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ πᾶν μέσον, δῆπος ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ Πολυυσπέρχοντος τὸ ἀξιώμα τοῦ ἐπιμελητοῦ. Οὐδεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔπειψε τὸν πιστόν του Νικάνορα, ἵνα παραλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐν Μουνιχίᾳ μακεδονικῆς φρουρᾶς, αὐτὸς δὲ μετέβη εἰς τὴν Ἀσίαν, ἵνα ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἀρτιγόνου

καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Ἐξ ἄλλου μέρους δὲ Πολυσπέρχων, ὡς ἔξασθε-
νίσῃ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Κάσσανδρου, τὸν μὲν Ἑλληνας προσεπάθησε
νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν καταλύων τὰ διλιγαρχικὰ πολιτεύματα
αὐτῶν, ἅτινα εἶχεν ἴδρυσην δὲ Ἀντίπατρος, καὶ εἰσάγων δημοκρατίας,
τὴν δὲ μητέρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ὁλυμπιάδα, ἣτις διέκειτο ἐχθρι-
κῶς πρὸς τὸν Κάσσανδρον, ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς Ἡπείρου, ἐνθά διέ-
τριψεν, εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνατολικὴν
τοῦ μικροῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου τέλος δὲ συνεμάχησε καὶ μετὰ τοῦ
Εὐμένους, δὲν ἀνέδειξε στρατηγὸν αὐτοκράτορα δῆλης τῆς Ἀσίας.

Ἡ κατάλυσις τῶν διλιγαρχιῶν ὑπὸ τοῦ Πολυσπέρχοντος ἐπήνεγκεν
ἀραιοχίαν ἐν Ἑλλάδι καὶ προεκάλεσεν ἀντεκδικήσεις. Ἐν τῷ Αθήναις,
ἐν φόρῳ δημοσίῳ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας ἥθελε νὰ ἐκ-
διώξῃ ἐκ τῆς Μουνιχίας τὴν μακεδονικὴν φρουράν, δὲ τότε στρατη-
γὸς Φωκίων, ἀρχηγὸς τῆς διλιγαρχικῆς μερίδος, προνοῶν περὶ τῆς
τάξεως καὶ τῆς ἱσουχίας ἡδιαφόρησε καὶ τοιουτορόπως εὗρε καιρὸν
διάρκηγὸς τῆς μακεδονικῆς φρουρᾶς δῆλη μόνον τὴν Μουνιχίαν νὰ
διχρωσθῇ, ἀλλὰ καὶ τὸν Πειραιᾶν νὰ καταλάβῃ. Ὁ λαὸς ἔξεμάνη διὰ
τοῦτο καὶ συνελθὼν εἰς ἐκλησίαν καθήρεσε τὸν Φωκίωνα ἀπὸ τῆς
στρατηγίας, οἱ δὲ ἐχθροὶ αὐτοῦ τὸν κατηγόρησαν ἐπὶ προδοσίᾳ.

Οἱ Φωκίων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἔξοχωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλ-
λάδος, ἡ δὲ χρηστότης καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ ὑπῆρξαν παροιμιώδεις. Ἀνῆ-
κεν εἰς τὴν μακεδονικὴν μερίδαν οὐχὶ διότι δὲν ἤγάπα τὴν πατρίδα του,
ἀλλὰ διότι ἐκ πεποιθήσεως ἐφράνει διὰ οἱ οἱ Αθηναῖοι δὲν ἤσαν πλέον
εἰς κατάστασιν νὰ διεξαγάγωσι πόλεμον κατὰ τῶν Μακεδόνων. Πάν-
τοτε προσεπάθει νῦν ἀποτρέπη αὐτὸνς ἀπὸ παντὸς πολεμικοῦ κινή-
ματος εἴτε κατὰ τοῦ Φιλίππου εἴτε κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ μετὰ
τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, θέλων νὰ προλάβῃ μεγαλείτερα δυστυ-
χήματα, συνεβούλινε τοὺς Αθηναίους νὰ μὴ ἔξεγερθῶσι κατὰ τῶν
Μακεδόνων· καὶ διεῖ δόγματος Ὅρωτος Ὅρωτησεν αὐτὸν πότε τέλος
θὰ συμβουλεύσῃ τὸν πόλεμον· «ὅταν ἵδω — ἀπεκρίθη — τοὺς μὲν νέους
φυλάττοντας τὴν τάξιν, τοὺς δὲ πλουσίους συνεισφέροντας καὶ τοὺς
ὅγιτορας μὴ πλεποντας πλέον τὰ δημόσια».

Τεσσαρακοντάκις δὲ Φωκίων ἔξελέχθη στρατηγός, χωρίς ποτε νὰ
εἴνε παρὸν καὶ τὴν ἐπιλογήν του, πάντοτε δὲ ἐν πολέμῳ ἐτίμησε τὴν
πατρίδα του καὶ ἔλεγεν διὰ, αὐτοῦ στρατηγοῦντος, οὐδεὶς ἐπιτάφιος
λόγος ἔξεφωνήθη. Καὶ δημιούργησε τὸν Αθηναίων κατεδίκασεν
ῶς προδότην, ὡς πάγιον τὸ κώνυμον. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐπιτελεῖ τὸ κώνυμον,
ἐν ἥλικᾳ 80 ἑτῶν, ἐρωτήθεις τίνα παραγγελίαν ἀφίνει εἰς τὸν νιόν
του, ἀπεκρίθη «νὰ μὴ μητησικῆ κατὰ τῶν Αθηναίων».

Μετὸ διλίγον κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ δὲ Κάσσανδρος μεθ' ἵκανῆς
δυνάμεως, ἢν τὴν ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀντιγόνου. Ὁ Πολυσπέρχων κατά-
ληπτῶν τὴν Ἀττικὴν ἀπῆλθεν εἰς Πελοπόννησον, ὡς παραλάβῃ νέους

συμμάχους· ἀντέστη ὅμως εἰς αὐτὸν ἡ Μεγαλόπολις, ἥν καὶ ἐπολιόρκησεν, ἀλλὰ ματαίως. Αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἥσχισαν τὰ κλίνωσι πρὸς τὸν Κάσσαραδρον. Οἱ Ἀθηναῖοι συνωμολόγησαν μετὰ τοῦ Κασσάραδρου εἰρήνην, καθ' ἥν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα μετεβλήθη. εἰς τιμοκρατικόν, ὡστε μόνοι οἱ ἔχοντες περιουσίαν δέκα μισῶν ἥδύναντο νὰ μετέχασιν αὐτοῦ. Ὁ Κάσσαραδρος τότε διώρισεν ἐπιμελητὴν τῶν Ἀθηνῶν Δημήτριον τὸν Φαληρέα, ἄρδα ἐιάρετον, φιλόσοφον καὶ δῆτορα καλλιεπῆ, δστις ἐπὶ δεκαετίαν (318—308 π.Χ.) τόσον εἰρηνικῶς καὶ φιλανθρωπῶς ἥρξε τῶν Ἀθηνῶν καὶ τόσον συνετέλεσεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς πόλεως, ὡστε οἱ Ἀθηναῖοι τιμῶντες αὐτὸν τῷ ἀνήγειραν 300 ἀνδριάτας!

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πολυσπέρχων ἐπέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν. Ἡ ἀλαζῶν καὶ ἐκδικητικὴ Ὄλυμπιὰς διέταξε αἱ ἔσφαξαν τὸν Ἀρριδᾶον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Εὐρυδίκην, ἵνα μείνῃ ἀδιαφιλονικήτως ὁ θρόνος εἰς τὸν μικρὸν Ἀλέξαρδον· ἐπελθὼν ὅμως ὁ Κάσσαραδρος πολιορκεῖ ἐν Πύδνῃ τὴν Ὄλυμπιάδα μετὰ τῆς Ρωξάνης, τοῦ μικροῦ Ἀλεξάρδου καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀδελφῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάρδου. Ἡ Πύδνα παραδίδεται εἰς τὸν Κάσσαραδρον, δστις τὴν μὲν Ὄλυμπιάδα ἐθανάτωσε, τὴν δὲ Ρωξάνην μετὰ τοῦ ἑξαετοῦς Ἀλεξάρδου περιώρισεν εἰς φυλακὴν ἐν Ἀμφιπόλει, τὴν δὲ Θεσσαλονίκην ἐλαβε σύζυγον καὶ ἐκτοτε ἥρχεν ἀκωλύτως τῆς Μακεδονίας, τοῦ Πολυσπέρχοντος ζητήσαντος ἄσιλον παρὰ τοῖς Αἰτωλοῖς. Τότε ὁ Κάσσαραδρος ἔκτισε καὶ τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ Κασσάραδρειαν ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης.

§ 129. Νέοι ἀγῶνες μεταξὺ τῶν διαδόχων. Τελευταία διαίρεσίς τοῦ κράτους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάρδου

Οἱ Ἀρτίγορος διοικητεῖς, ὁσεϊδομεν, ὑπὸ τοῦ Ἀρτιπάτρου ἀνώτατος διοικητὴς τῶν ἐν Ἀσίᾳ βασιλικῶν στρατευμάτων ἀνέλαβε, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἐπιμελητοῦ, τὰ καταπολεμήσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Περδίκκου καὶ πρὸ πάγτων τὸν Εὐμένην. Ὅθεν μεταξὺ Ἀρτιγόνου καὶ Εὐμένους ἐξερράγη μακρὸς καὶ πεισματώδης πόλεμος, καθ' ὃν δι πρῶτος ὑπέστη πολλὰς ἥιτας, Ἀλλ' ὁ Εὐμένης, καθὸ Ἐλλην, ἐφθορεῖτο, ὡς εἴπομεν, ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ ἐπὶ τέλους ἐν τοι παρὰ τὰ Ἐκβάτανα μάχῃ προδοθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων τοῦ συτελήφθη καὶ ἐθαρατώθη ὑπὸ τοῦ Ἀρτιγόνου (316).

Ἀπαλλαγεὶς δὲ Ἀρτίγορος τοῦ ἴσχυροτέρου τῶν ἀντιπάλων τον ἀπέβη κατόπιν κύριος ὅλης τῆς Ασίας ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ διένειμε τὰς σατραπείας αὐτῆς κατὰ τὸ δοκῶν. Ἐφαίνετο ἥδη παντοδύναμος καὶ διενοεῖτο νὰ ἴπαγάγῃ ὑφ' ἑαυτὸν

δλον τὸ κράτος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἔχων ἀριστον βοηθὸν τὸν νίόν του, τὸν περιώνυμον Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν.

Κατὰ τῆς ἐπιφύλου δυνάμεως τοῦ Ἀντιγόνου ἡρώθησαν ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Σέλευκος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Κάσσανδρος· ἐντεῦθεν ἐξεργάγη νέος τετραετής πόλεμος, ὃστις συνετάραξε τὸν Ασίαν, Εὐρώπην καὶ τὴν Αφρικήν, ἐτελείωσε δὲ τῷ 311 π.Χ. μὲ τὸν προσωρινὸν συμβίβασμόν: ὁ Κάσσανδρος νὰ εἴνε σιρατηγὸς τῆς Εὐρώπης μέχρις οὗ ἐλθῃ εἰς ἡλικίαν δὲ ἐκ τῆς Ῥωξάνης Ἀλεξάνδρος· ὁ Λυσίμαχος νὰ εἴνε κύριος τῆς Θράκης· ὁ Πτολεμαῖος τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν συνοριζούσων ταύτη πόλεων κατά τε τὴν Διβύνην καὶ τὴν Ἀραβίαν· ὁ Ἀντίγονος νὰ ἥγηται πάσης τῆς Ασίας καὶ οἱ Ἑλληνες νὰ εἴνε αὐτόνομοι. Ἄλλος δὲ εἰρήνη αὕτη περιεῖχε τὰ σπέρματα νέων πολέμων. Μετ' δλίγον διάσπασμα τῆς Ρωξάνης καὶ τὸν δωδεκαετῆ υἱὸν αὐτῆς Ἀλεξάνδρον καὶ τοιουτορόπως ἐξέλιπε καὶ τὸ τελευταῖον λεπτὸν νῆμα, δι' οὐ συνεκρατεῖτο ἡ ἐνότης τοῦ κράτους· οὐδεμίαν δὲ ἐδείκνυε διάθεσιν ν' ἀπόσύρῃ ἐκ τῆς Ἑλλάδος τὰς φρονδάς του· ὡσαύτως δὲ καὶ δ ἔτερος υἱὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἡρακλῆς ἐφονεύθη τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Κασσάνδρου. Οἱ ἄγων ἥρξατο αὖθις καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ασίᾳ. Οἱ Δημήτριοι διατηροῦσαν τὴν θεμέλιαν τοῦ Πειραιᾶ (307 π. Χ.) ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Μουνιχίας τὴν φρονδὰν τοῦ Κασσάνδρου, ἀποκατέστησεν ἐν τῷ Αθηναϊκῷ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἤναγκασε τὸν Φαληρέα Δημήτριον νὰ φύγῃ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔξαλλοι ἐκ τῆς ζαρᾶς των εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐξεντελισμοῦ ἐφθασαν ὥστε ἐψήφισαν κρουσοῦς στεφάρους εἰς τὸν Δημήτριον καὶ εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀντίγονον ἀξίας 200 ταλάντων καὶ χρυσᾶς ἐφ' ἄριστος εἰκόνας· ἵδρυσαν βωμὸν πρὸς τιμὴν τῶν Σωτήρων (οὗτως ὡνόμαζον τὸν Δημήτριον καὶ τὸν Ἀντίγονον)· εἰς τὰς 10 φυλὰς προσέθηκαν ἐτέρας δύο, τὴν Δημητριάδα καὶ τὴν Ἀντιγονίδα· τὸν Μουνιχῶνα μῆνα μετωνόμασαν Δημητριῶνα καὶ τὰ Διονύσια Δημήτρια· καὶ πάντα ταῦτα ἐπραξαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Μαραθωνιάχων καὶ τῶν Σαλαμιούμαχων!

Ἄλλος δὲ ἐν φόρῳ ὁ Δημήτριος διέτριψεν ἐπὶ μῆνας ἐν τῷ Αθηναϊκῷ διαφορανόμενος εἰς τὰς ἐλεεινὰς ἐκείνας πολακείας, τὰ ἐν τῇ Ασίᾳ ἐλάμβανον δυσάρεστον τροπήν διὰ τὸν Ἀντίγονον. Οἱ Πτολεμαῖοι συναθροίσας μεγάλας δυνάμεις ἐν Κύπρῳ ἤτο ἐτοιμος· ν' ἀναλάβῃ μέγαν ἀγῶνα πρὸς τὸν Ἀντίγονον. Οἱ Ἀντιγόνος ἐσπευσεν νὰ καλέσῃ τὸν νίόν του ἐκ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Δημήτριοι ἐσπευσεν ἀμέσως καὶ ἐνισχύσας τὰς δυνάμεις του ἐν Καρίᾳ καὶ Κιλικίᾳ ἐπλευσεν μετὰ 15000 πεζῶν καὶ 400 ἵππων καὶ 110 τριήρων ἐπὶ τὴν Κύπρον· κατατροπώσας δὲ τὸν ἀδειλφὸν τοῦ Πτολεμαίου Μενέλαιον παρὰ τὸν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου, πολιορκεῖ ἐπειτα τὴν πόλιν. Τότε δὲ κατὰ πρῶτον ἐπέδειξεν ὁ Δημήτριος τὴν θαυμαστήν του εὐφρύναν περὶ τὴν ἐπινόσιν καὶ κατασκευὴν ποιιών καὶ καταπληκτικῶν μηχανῶν, ἐξ οὐ ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώρυμον «πολιορκητής». Οἱ Πτολεμαῖοι ἐρχετοι εἰς

βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἀλλὰ κατατροποῦται ὑπὸ τοῦ Δημήτριον καὶ φυγὰς σφύζεται εἰς Αἴγυπτον· διόπλιθος δὲ ἡ Κύπρος ὑπετάχθη εἰς τὸν Δημήτριον.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Ἀρτίγονος καὶ ὁ Δημήτριος ἀραγορεύουσιν ἑαυτοὺς βασιλεῖς· τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξαν δι' ἑαυτοὺς καὶ ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Λυσίμαχος. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Δημήτριος προσέβαλε τὴν Ῥόδον· οἱ κάτοικοι ὅμως αὐτῆς ἀντέστησαν γενναίως βοηθημέντες καὶ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, καὶ μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ὁ Δημήτριος ἥταν κάσθη ὥστε συμβιβασθῆ πρὸς τὸν Ῥόδιον· πλεύσας δὲ ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξεδίωξεν ἐκ τῶν πόλεων αὐτῆς τὰς φρονδὰς τοῦ Κασσάνδρου. Ἡδη συνεμάχησαν καὶ πάλιν κατὰ τοῦ Ἀρτιγόνου ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Σέλευκος, ὁ Κάσσανδρος καὶ ὁ Λυσίμαχος, μετά τινας δὲ μάχας ἐπέθη τέρμα εἰς τὸν ἐμφύλιον τοῦτον πόλεμον διὰ τῆς ἐν Ἰψῷ τῆς Φρογύιας μεγάλης μάχης (301 π. Χ.), κακὸν δὲ ἡ Ἀρτίγονος ἡττηθεὶς ἐφονεύθη, ὁ δὲ νίδος αὐτοῦ Δημήτριος μόλις ἐσώθη εἰς Ἐφέσον μετὰ 5000 πεζῶν καὶ 4000 ἵππων. Τὸ ἐν Ἀσίᾳ ἰσχυρὸν κράτος τοῦ Ἀρτιγόνου κατελύθη, οἱ δὲ οικηταὶ Σέλευκος, Λυσίμαχος καὶ Κάσσανδρος μετὰ τοῦ Πτολεμαίου, δστις ὅμως δὲν μετέσχε τῆς τελευταίας ἐν Ἰψῷ μάχης, προέβησαν εἰς νέαν διανομὴν τοῦ κράτους, διαιρέσαντες αὐτὸν εἰς τέσσαρα βασίλεια ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων α') τὸ τῆς Αἴγυπτου, δπερ ἔλαβεν ὁ Πτολεμαῖος· β') τὸ τῆς Συρίας, δπερ ἔλαβεν ὁ Σέλευκος· γ') τὸ τῆς Θράκης μετὰ τῶν δυτικῶν μερῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δπερ ἔλαβεν ὁ Λυσίμαχος καὶ δ') τὸ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἑλλαδος, δπερ ἔλαβεν ὁ Κάσσανδρος. Μετ' δλίγον ὅμως τὸ κράτος τοῦ Λυσίμαχον κατελύθη, ἐκ δὲ τῶν βασιλείων, εἰς τὰ δόποια δριστικῶς διηρέθη ἡ ἀπέραντος μοραρξία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διεκριθησαν κατ' ἐξοχὴν τὸ τῆς Αἴγυπτου ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους, τὸ τῆς Συρίας ὑπὸ τὸν Σελευκίδας καὶ τὸ τοῦ Περγάμου ὑπὸ τὸν Ἀτταλικούς.

§ 130. Τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ Μακεδονίᾳ μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην μέχρι τοῦ θανάτου Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ.—Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνός.

Ο Δημήτριος δὲ Πολιορκητὴς ἐκ τῆς Ἐφέσου διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐλπίζων ἐν τῇ παρούσῃ ἀτυχίᾳ του νὰ ενῷη ὑποστήριξιν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις· ἐν ᾧ ὅμως ενδίσκετο περὶ τὰς Κυκλαδας, προσῆλθον πρὸς αὐτὸν πρόσβεις ἐξ Ἀθηνῶν ἀγγέλλοντες διτὶ ὁ δῆμος ἐψήφισε νὰ μὴ δεχθῆ ὡδένεα ἐκ τῶν βασιλέων. Ο Δημήτριος κατ' ἀρχὰς ὠργίσθη διὰ τὴν ἀγγωμοσύνην τῶν Ἀθηναίων· ἐπειτα ὅμως ἡρκέσθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην τον μόνον. Ἀποβὰς δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐγένετο κύριος τῆς Μεσσήνης, τῆς ἀξιολόγου Κορίνθου καὶ όλων τινῶν πόλεων· ἐπειτα δὲ προσέβαλε καὶ τὰς Ἀθή-

νας, τὰς δποίας ἡθέλησε νὰ ὑπερασπίσῃ ὁ τυραννίσκος Λαχάρης. Ὁ ἄνθιος οὗτος Λαχάρης ἐπέβαλε τότε βέβηλον χεῖρα ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱερῶν κειμηλίων, καὶ τὸ δεινότερον, ἀφήρεσε ἀπὸ τοῦ ἀριστουργῆματος ἐκείνου τοῦ Φειδίου, τ. ἔ. τοῦ ἀγάλματος τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς, τὸν χρυσόν, δστις ἥτο περιαιρετός. Ὁ Δημήτριος ἐκπολιορκήσας τὰς Ἀθήνας προστηέχθη ἐπιεικῶς πρὸς τὸν ἀγρώμονα λαόν, ἀλλ ὅμως ἐγκατέστησε φρουρὰν ἐν Μονυχίᾳ καὶ ἐν Πειραιεῖ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Κάσσανδρος καὶ οἱ δύο αὐτοῦ γόνοι Ἀντίπατρος καὶ Ἀλέξανδρος ἥριζον περὶ τοῦ θρόνου. Ὁ Ἀντίπατρος δολοφονεῖ τὴν μητέρα του Θεσσαλονίκην ὡς εὐνοοῦσαν δῆθεν τὸν δευτερότοκον γόνον της. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε φοβηθεὶς ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τοῦ Πύρρου, βασιλέως τῆς Ἡπείρου. Ὁ μητραλοίας Ἀντίπατρος κατέφυγε πρὸς τὸν πενθερόν του Λυσίμαχον βασιλέα τῆς Θράκης, ἐπιβουλευθεὶς δὲ καὶ τούτου τὴν ζωήν ἐθανατώθη ὑπ’ αὐτοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντιπάτρου ἡθέλησε ν ἀπομαρτύνη τὸν ξένους ἐπικούρους· καὶ πρὸς μὲν τὸν Πύρρον συνεβιβάσθη παραχωρήσας τμῆμά τι τῆς Μακεδονίας· ὁ Δημήτριος δὲ τοὺς συνεντεύξει μετὰ τοῦ μοχθηροῦ τούτου νεανίου διέταξε καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν. Οἱ Μακεδόνες τότε μετέστησαν πρὸς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν καὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν βασιλέα (294 π. Χ.).

Τότε συνεμάχησαν κατὰ τοῦ Δημητρίου ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Λυσίμαχος καὶ παραλαβόντες καὶ τὸν νεαρὸν Πύρρον εἰσέβαλον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ὁ μακεδονικὸς στρατὸς ἐγκαταλείπει τὸν Δημήτριον ὡς ὑπεροπτικῶς φερόμενον· ὁ Δημήτριος σφέζεται διὰ τῆς τῆς φυγῆς, δὲ δὲ Λυσίμαχος μετὰ τοῦ Πύρρου διανέμονται τὴν Μακεδονίαν. Ὁ Δημήτριος, ἀφήσας τὰς ἐν Ἑλλάδι κτήσεις του εἰς τὸν γόνον του Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, αὐτὸς κατέφυγε εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ασίας· μετὰ πολλὰς δὲ συμφορὰς παρεδόθη εἰς τὸν Σέλευκον, δστις ἐδωκεν εἰς αὐτὸν πρὸς κατοικίαν ὀχυράν τυπα πόλιν. Ἐκεῖ ὁ Δημήτριος ἔζησε ἐπὶ τοία ἔτη βίον ἀσωτον καὶ ἀκόλουστον καὶ νοσήσας ἀπέθανε τῷ 283 π. Χ. Μετ’ ὅλιγον καὶ ὁ Λυσίμαχος περιελθὼν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Σέλευκον ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη (281 π. Χ.), αἱ δὲ χῶραι αὐτοῦ περιῆλθον εἰς τὸν Σέλευκον· ἀλλὰ καὶ ὁ Σέλευκος τὸ αὐτὸν ἔδολοφονήθη ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ (γόνον τοῦ βασιλέως τῆς Αιγύπτου Πτολεμαίου). Ὁ Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Θράκης, ἐπελθὼν δὲ μετὰ στρατοῦ κατὰ τῆς Μακεδονίας ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων βασιλεύς.

§ 131. Ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα (279—278 π. Χ.)

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. πολυάριθμα στίφη Γαλα-

τῶν ὑπὸ τὸν Βόλγιον δρμάμενα ἐκ τῶν δυτικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης διέβησαν ἵνα τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν καὶ κατεπλημμύρησαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν διαρράξοντα καὶ κατακαίοντα πάν τὸ προστυχόν. Ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς ἡττηθεὶς ἐφορεύθη ὑπὸ τῶν Γαλατῶν, οἱ δὲ διάδοχοι τούτου οὐδὲν ἡδύναντο νὰ πράξωσι. Τέλος εὐγενής τις Μακεδόν, ὁ Σωσθένης, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχήν, ἡδυτήθη ν' ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος πολὺ μεγαλείτερος στρατὸς Γαλατῶν ἦξεν 150 χιλ. πεζῶν καὶ 20 χιλ. ἵππων ὑπὸ τὴν ἀριστάτην ἀρχηγίαν τοῦ Βρέννου εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλὰς σύμπασα ἐταράχθη ἐκ τῆς προσεγγίσεως τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ἥρωσεν ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κάλλιππον καταλαβόντες τὸ στειρὸν τῶν Θερμοπυλῶν ἀπέκρουσαν δις τοὺς Γαλάτας, προξενήσαντες εἰς αὐτοὺς μεγάλην φθοράν. Ὁ Βρέννος ἐγνώριζεν ὅτι τὸ ἰσχυρότατον μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ συνίστατο ἐξ Αἰτωλῶν καὶ ὅτι, ἢν ἡδύνατο νὰ βιάσῃ αὐτοὺς νὰ παλιοστήσωσιν, ἡ ἄλωσις τῶν Θερμοπυλῶν θὰ ἦτο σχεδὸν βεβαία. Οδεν διέταξε 40 χιλ. Γαλατῶν μετὰ ἵππουν νὰ εἰσβάλωσι διὰ Θεσσαλίας εἰς τὴν Αἰτωλίαν, ὅπου διέπραξαν ἀνηκούστους κακούργιας. Τότε οἱ Αἰτωλοὶ ἐγκατέλιπον τὸ ἐλληνικὸν στρατόπεδον καὶ ἔσπενονταν νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πατρίδα των. Ἀλλὰ καὶ οὕτω ἐν ἡδύνατο διὰβῆ τὰς Θερμοπύλας, ἡ δὲ ἀμηχανία τοῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἥνξάνετο διὰ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν· ἡ προδοσία ὅμως ἔσωσεν αὐτόν, ὅπως ἄλλοτε τὸν Σέρεζην. Οἱ Ἡρακλεῶται καὶ οἱ Αἰνιᾶνες ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν βαρβάρων ἐπρόδοσαν εἰς τὸν Βρέννον τὴν διὰ τῆς Οὔτης ἀτραπόν. Οἱ Γαλάται τότε διὰ τῆς ἀτραποῦ ταύτης εἰσέβαλον εἰς τὴν Φωκίδα καὶ ὥρμησαν πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, ὅπου ἥλπιζον νὰ εὑρῶσι μεγάλους θησαυρούς. Ἐπειδὴ ἦτο γνωστὴ ἡ κτηρώδης ἀκολασία τῶν Γαλατῶν, τὸ μαντεῖον διέταξε τοὺς χωρικοὺς νὰ μὴ ἀπομακρύωσιν οὐδὲν ἐκ τῶν κατοικῶν των. Ὁ Βρέννος ἀνέβαλε τὴν κατὰ τοῦ μαντείου προσβολήν, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται του ἦσαν τεταλαιπωρημέροι. Οὗτοι ενδόντες τὰς οἰκίας τῶν πέριξ χωρίων κενάς ὥρμησαν εἰς αὐτὰς πρῶτον καὶ ἀφ' οὐ ἔφαγον καὶ ἔπιον ἐκ τοῦ ἐπίτηδες ὑπάρχοντος ἐν αὐταῖς οἴνου, ἐμεθύσθησαν· ἐν πλήρει δὲ μέθῃ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἥτιμασθησαν νὰ προσβάλωσι τὸ μαντεῖον· ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῶν Δελφῶν, ἐνισχυθέντες καὶ ὑπὸ τῶν Φωκέων καὶ τῶν Λοκρῶν, ἐμπιεόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐπέπεσον κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ κατετρόπωσαν αὐτούς. Ἀκολούθως ἐπῆλθον βρονταί, κεραυνοὶ συνεχεῖς, ψῦχος δριμὺν καὶ τιμετὸς πολὺς καὶ τέλος σεισμοὶ φοβεροί, δι' ὧν πέτραι μεγάλαι ἀποσπώμεναι ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ ἐφέροντο μενδ' ὅρμης πρὸς τὸν ἔχθρινον στρατὸν καὶ προύξενον μεγάλην καταστροφὴν εἰς αὐτόν. Ταῦτα

πάντα τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια δὲν ἤσαν σπάνια εἰς τὴν Φωκίδα, ἐνέβαλον εἰς τὸν βαρθάρους πατικὸν φοβερόν· ἀφ' οὗ δὲ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βρέττους ἔφονεύθη, ἔτοπησαν εἰς φυγήν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπιτέθεμενοι κατὰ τὰς δυσχωρίας κατέκοπτον αὐτοὺς φεύγοντας.

Τοιουτορόπως ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη ἐκ τοῦ κινδύνου τῶν βαρθαρικῶν ἐκείνων στιφῶν· οἱ δὲ Φωκεῖς διὰ τὴν μεγάλην τῶν προδύμιαν ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ συμπεριελήφθησαν καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, ἀπὸ τοῦ δποίου εἶχεν ἀποκλείση αὐτοὺς Φίλιππος ὁ Μακεδών.

§ 132. Δυναστεία τῶν Ἀντιγονιδῶν ἐν Μακεδονίᾳ.— Πύρρος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου.

Μετὰ τὸν θάρατον τοῦ Πιολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος ὁ Γορατᾶς, νιὸς Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Κατὰ τούτου τὸν χρόνον ὁ Πύρρος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, ὅστις, ὡς ἔλεγε, κατήγετο ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, προσηγορεύετο δὲ ἀετός, προσεκλήθη ὑπὸ τῶν ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Ταραντίνων εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν Ρωμαίων· Ὁ σύμβουλός του Κινέας προσεπάθησε ν' ἀποτρέψῃ τὸν Πύρρον ἀπὸ τῆς μακρινῆς ταύτης ἐκπορτείας· ἀλλ' ὁ φιλόδοξος καὶ φιλοπόλεμος Πύρρος, ἐπιθυμῶν νὰ διαδραματίσῃ ἐν τῇ Δύσει πρόσωπον Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀπέπλευσεν εἰς Ἰταλίαν· καὶ κατὰχας μὲν ἐνίκησε εἰς δύο μεγάλας μάχας τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐνέβαλεν αὐτοὺς εἰς ὅχι μικρὰν ἀνησυχίαν· τέλος δύμως ἐνικήθη ἐν Βενεβέντω 275 π.Χ. καὶ ἤναγκάσθη ἐπανέλθη εἰς τὴν Ἡπείρον. Ἀλλ' ἡ ἀμετρος αὐτοῦ φιλοδοξία δὲν ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ ἡσυχάσῃ. Περιεπλάκη εἰς νέους ἀγῶνας καὶ ὑπέταξε τὴν Μακεδονίαν ἐκδιώξας ἕξ αὐτῆς τὸν Ἀντίγονον τὸν Γορατᾶν· θελήσας δύμως νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ κατέστρεψεν ἐν "Ἀργει πολέμῳ τὸν βίον φονευθεὶς ὑπὸ γυναικὸς διὰ κεραμίδος (272).

Μετὰ τὸν θάρατον τοῦ Πύρρου ὁ Ἀντίγονος ὁ Γορατᾶς ἀνέκτησε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας· τούτου δὲ οἱ ἀπόγονοι ἐβασίλευσαν ἔκτοτε μέχρι του 168 π.Χ. ἐν συγκροῖς καὶ φονικοῖς πολέμοις πρὸς τοὺς Ἑλλήνας.

§ 133. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ Συμπολιτεία.

Κατὰ τὸν χρόνον τούτους ἡ κυρίως Ἑλλὰς ενδίσκετο ἐν πλήρει συγχύσει καὶ παρακμῇ. Γενικὴ παραλυσία ἐπεκράτει. Ληστρικὰ στίφη ὑπὸ τολμηροὺς ἀρχηγοὺς περιέτρεζον τὴν χώραν χλευαζόντα πᾶσαν τάξιν καὶ πάντα νόμον. Πολλαὶ πόλεις κατεπέζοντο ὑπὸ τυραννίσκων· προσέπι οὐδὲ οἱ πρὸς τὸν Μακεδόνας πόλεμοι ἐλυμαίνοντο τὴν Ἑλλάδα. Ἐρ τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἐσχηματίσθησαν δύο

συμπολιτεῖαι, ἡ Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαική, αἵτινες βάσιν εἶχον τὴν ἴσο-
πολιτείαν καὶ σκοπὸν τὴν διατήρησιν τῆς αὐτονομίας των. Δυστυχῶς
δύμως δ σκοπὸς αὐτῶν δὲν ἐπετεύχθη, καὶ διότι ἡ ἀρχὴ τῆς
ἴσοπολιτείας δὲν ἐτηρήθη καὶ ἔγειρα τῆς ἀντιζηλίας τῶν δύο συμ-
πολιτεῶν.

Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία.—Οἱ Αἰτωλοί, ὅντες ὁρειοὶ καὶ ὁμα-
λέοι καὶ διηγομένοι εἰς πολλὰς αὐτοτελεῖς κοινότητας, κατὰ τοὺς χρό-
νους τῆς ἀλμῆς τῆς Ἐλλάδος ὑπῆρξαν ἀφανεῖς, ἀνεφάρησαν δὲ ἐπὶ¹
τῶν μακεδονικῶν χρόνων καὶ ἐσχημάτισαν συμπολιτείαν. Ταῦτης
προϊστάται δ στρατηγός, δ ὑπαρχος καὶ δ γραμματεύς, ἐκλεγόμενοι
κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας. Ὑ-
πῆρχε προσέτι καὶ ἀνώτερον τι συμβούλιον, τοῦ δποίου τὰ μέλη ἐκα-
λοῦντο «ἀπόκλητοι». Κατὰ πᾶν ἔτος κοινὴ σύνοδος τῶν Αἰτω-
λῶν, τὸ καλούμενον «Παραιτώλιον», συνήρχετο πανηγυρικῶς ἐν Θέρμῳ
(τῆς Αἰτωλίας), ἐνίστε δὲ ἐν Ναυπάκτῳ ἢ ἐν Ὑπάτῃ καὶ
ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου, περὶ εἰρήνης, περὶ συμμαχῶν καὶ περὶ ἄλ-
λων δημοσίων πραγμάτων. Δυστυχῶς ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία ἐπο-
λιτεύθη πάντοτε κακῶς· γενομένη ὥργανον τῶν Μακεδόνων ἔβλαψε
πολὺ ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Ἐλλάδα.

Ἀχαικὴ Συμπολιτεία. — Πολὺ σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ Ἀχαικὴ
Συμπολιτεία. Ταῦτη ἀπετέλεσαν κατ' ἀρχὰς (280 π. X.) τέσσαρας
πόλεις. ἡ Δύμη, αἱ Πάτραι, ἡ Τρίταια καὶ αἱ Φαραί· βραδύτερον δὲ
προσετέθησαν καὶ ἄλλαι πολλαί. Οὐδέποτε ἄλλοτε αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις
εἶχον ουνδεθῆ τόσον σφιγκτῶς, δσον τοῦν αἱ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολι-
τείας· διέκειντο αὗται πρὸς ἀλλήλας φιλικώτατα· εἶχον τοὺς αὐτοὺς
νόμους, τὰ αὐτὰ μέτρα καὶ νομίσματα, καὶ τὴν αὐτὴν διοίκησιν.

Τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας προϊσταντο κατ' ἀρχὰς δύο στρατηγοὶ
καὶ εἰς γραμματεύς, ἀπὸ δὲ τοῦ 252 π. X. προϊστάται μόρον εἰς στρα-
τηγὸς καὶ δ γραμματεύς, ἐκλεγόμενοι κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώ-
πων τῆς συμπολιτείας. Παρὰ τῷ στρατηγῷ ὑπῆρχε καὶ δεκαμελές
συνέδριον, τὸ τῶν «δημιουργῶν» ἢ «προβούλων», οἵτινες μετὰ τοῦ
στρατηγοῦ προεξήταζον πάσας τὰς ὑποθέσεις, αἵτινες ἔμελλον νὰ ἐπο-
βληθῶσιν εἰς τὴν κοινὴν σύνοδον. Ἡ κοινὴ σύνοδος τῆς Ἀχαικῆς
Συμπολιτείας συνήρχετο δἰς τοῦ ἔτους ἐν Αἰγαίῳ, ἐκτάντιως δὲ καὶ
ἄλλαχοῦ, καὶ ἀπεφάσιζε περὶ τῶν ὑποθέσεων ἔκεινων, ἃς τὸ συμ-
βούλιον τῶν «προβούλων» ὑπέβαλλεν εἰς αὐτήν· ἐν γένει δὲ ἀπεφάσιζε
περὶ δσων καὶ τὸ Παραιτώλιον.

Ψυχὴ καὶ δεξιὸς βραχίων τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας ἦτο δ Ἀρα-
τος, δστις ἐλευθερώσας τὴν πατρίδα τον Συκιῶνα ἀπὸ τοῦ τυράννου
Νικοκλέους, προσέθηκεν αὐτὴν εἰς τὴν Συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν,
ἐκλεχθεὶς δὲ στρατηγὸς διετέλεσε τοιοῦτος ἐπὶ 30 ἔτη ἐκλεγόμενος παρ-
εἶναι τὸν. Ὁ Ἀρατος ἤγωσε μετὰ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας τὸ
Ἀργος, τὴν Κόρινθον, τὰ Μέγαρα, τὴν Ἐπίδαυρον, τὴν Τροιζῆνα,

τὴν Μεγαλόπολιν καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις. Ὁ μέγας σκοπὸς τοῦ Ἀράτου ἦτο νὰ ἐλευθερώσῃ δλόκηδον τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῶν τυράννων καὶ ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς ἐπιρροῆς καὶ νὰ ἐνώσῃ τοὺς Πελοποννησίους εἰς ἓν σταθερὸν καὶ συμπαγὲς πολιτικὸν σῶμα, ἔχον τὰ αὐτὰ νόμιμα, τὰ αὐτὰ ἥθη καὶ τὰ αὐτὰ συμφέροντα. Ἄλλος σκοπὸς οὗτος τοῦ Ἀράτου δὲν ἐπραγματοποιήθη ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐνεκα τῆς ἀντιζηλίας τῆς Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐνεκα τῶν πολέμων πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ταραχῶν.

**§ 134. Ἀπόπειρα μεταπολιτεύσεως ἐν Σπάρτῃ.—
Ἄγις ὁ Δ' καὶ Κλεομένης ὁ Ι'.**

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀγησιλάου τὰ πράγματα ἐν Σπάρτῃ ἐφέροντο ἐπὶ τὸ χεῖρον. Τὸ πολίτευμα τοῦ Λυκούργου μόνον τοὺς τύπους διετήρησε, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ παρεβιάσθη ἐντελῶς. Τὴν προτέραν πενίαν καὶ λιτότητα διεδέχθη ὁ πλοῦτος, ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ διαφθορά. Καὶ αὐτὴ ἡ διαίρεσις τῆς γῆς εἰς ακλήρους ἀνετράπη. Τοιουτοτρόπως ἀπασαι αἱ γαῖαι περιῆλθον εἰς κεῖρας δλίγων, οἱ δὲ περισσότεροι κατετρόχοντο ὑπὸ τῆς πενίας· ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἐλαττώθη ὑπερβολικῶς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μόνον 700 πολῖται Σπαρτιάται ἦσαν· καὶ ἐκ τούτων οἱ 100 κατεῖχον τὸ γαίας.

Ἐκ τῶν δύο τοῦ βασιλέων ὁ Ἀγις ὁ Δ', αἰσθανόμενος μεγάλην ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν διαφθορὰν τῶν ἥθων, διενοήθη ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἴσοτητα τῆς περιουσίας καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἀρχαῖα ἀπλᾶ καὶ αὐτηρὰ ἥθη. Ἄλλος εἰς τὴν προαίρεσιν ταύτην τοῦ εὐγενοῦς καὶ μεγαλοφύχον Ἀγιδος, δόστις πρῶτος ἔθηκεν εἰς τὸ μέσον τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνερχομένην εἰς 600 τάλαντα, ἀντεστησαν οἱ πλούσιοι, οἵτιες δὲν ἦθελον ν' ἀπολέσωσι τὸν πλοῦτόν των, καὶ αἱ ἐπιφανεῖς γυναικες, ἵνα μὴ στερηθῶσι τῶν κοινημάτων των, καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς Λεωνίδας. Ὁδεν συλλαμβάτεται δὲ Ἀγις, ἀπάγεται εἰς τὴν εἰρητὴν καὶ ἐκεῖ στραγγαλίζεται· μετ' αὐτοῦ δὲ στραγγαλίζεται καὶ ἡ μάμμη τοῦ Ἀρχιδάμεια καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Ἀγησιλάτη (241 π. Χ.).

Οἱ Λεωνίδας ἐβασίλευεν ἥδη μόνος. Ἐπειδὴ ἡ χήρα τοῦ Ἀγιδος Ἀγιάτις ἦτο τέα, ὡραία καὶ πολὺ πλούσια, ὁ Λεωνίδας ἦνάγκασε τὸν νιόν του Κλεομένην, καίπερ πολὺ νέον ὅντα, νὰ συζευχθῇ αὐτήριν. Οἱ Κλεομένης ἀκούων τὴν σύζυγόν του Ἀγιάτιδα, ἦρ ἥγάπα περιπαθῶς, δμιλοῦσαν συνεχῶς περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν εὐγενῶν σχεδίων τοῦ Ἀγιδος, τοσοῦτον ἐνεθουσιάσθη, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Λεωνίδου ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸς τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια τοῦ Ἀγιδος. Βλέπων δμας ὅντις δὲ βασιλεὺς ἐν Σπάρτῃ ἦτα ἀπλῆ σκιά, ὅλη δὲ ἡ δύναμις ἦτο εἰς κεῖρας τῶν ἐφόρων, εἰς ἐκτέ-

λεσιν· τῶν σχεδίων του κατενόησεν δι τὸ ἔπειρε πάντα μεταχειρισθῆ βίᾳν. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ κατέλαβε τὸ Ἀθήναιον, κείμενον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μεγαλοπόλεως. Ὁ Ἀρατος ἐπεχειρίσης πάντα κυριεύση αὐτό, ἀλλ᾽ ἀπεκρούσθη ἵππος τοῦ Κλεομένους· ἐντεῦθεν ἐξερράγη πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀχαικῆς Συμπολιτείας, πόλεμος δὲ θροιος δι τὸ ἀμότερα τὰ μέρη, διτις ἐπωνυμάσθη «Κλεομενικὸς πόλεμος».

Ἄφ' οὗ δὲ Κλεομένης ἐκνορίευσε καὶ ἄλλας τινὰς ἀρκαδικὰς πόλεις καὶ ἐγένετο οὕτω πολὺ δημοτικώτερος τῶν ἐφόρων, θεωρήσας κατάλληλον τὴν στιγμὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του, ἐπιστρέψει εἰς τὴν Σπάρτην καὶ συλλαμβάνει ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ φορεύει τὸν ἐφόρους, πλὴν ἐνδιαφυγόντος. Τὴν πρῶταν καλεῖ τὸν λαὸν εἰς συνέλευσιν, δικαιολογεῖ τὴν διαγωγὴν του καὶ ἐξηγεῖ τὸν σκοπούς του. Ἀμέσως τότε πρῶτος αὐτὸς καὶ ἐπειτα οἱ διμοφρονοῦντες φίλοι του παραχωροῦσιν εἰς τὸ κοινὸν τὰς γαίας των· ἡ χώρα διενεμήθη εἰς κλήρους· τὰ χρέη ἐθεωρήθησαν ὡς ἀποσθεσθέντα· οἱ πολῖται ἀνεπιηρώθησαν καταταχθέντων ἐν αὐτοῖς 4000 ἐκλεκτῶν περιοίκων, καὶ τὰ συσσίτια ἐπαρελήφθησαν· ἵνα δὲ ἔχῃ ἡ Σπάρτη δύο βασιλεῖς, προσέλαβεν δὲ Κλεομένης ὡς συμβασιλέα τὸν ἀδελφόν του Εὐκλείδαν.

Ἐνθὺς μετὰ ταῦτα δὲ Κλεομένης θέλων πάντα καταβάλη ἐντελῶς τὸν ἐχθρόν του "Ἀρατον", προοέτι δὲ νοτίῳ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Σπάρτην τὴν ἡγεμονίαν ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου, εἰσέβαλε καὶ αὐθις εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἐκνορίευσε τὴν Μαντίνειαν, ἐν τῇ δύοις ἀποκατέστησε τὸ παλαιὸν πολίτευμα. Κατόπιν ἦλθεν εἰς τὴν Τεγέαν, εἰς τὰς ἀχαικὰς Φερόδας καὶ τέλος συνάφας περὶ τὴν Δύμην μάχην ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν "Ἀρατον". Τότε δέ, ἐν ᾧ οἱ Ἀχαιοὶ ἔδειξαν διάθεσιν πάντα συνομολογήσωσιν εἰρήνην μετὰ τοῦ Κλεομένους, δὲ Ἀρατος ἐκ φιλοδοξίας κινούμενος καὶ ἐκ φύσιον πρὸς τὸν Κλεομένην, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀρτίγονον τὸν Δώσωνα, προτιμήσας πάντα καταστρέψη τὸν μάρτυρα στιγμῆς τὸν Ἀρατον, τὸν δέ τον δύοις ἐπὶ τριακονταετίαν εἰργάζετο, καὶ πάντα ὑποβάλλη πάλιν τὴν Πελοπόννησον ἵππο τὸν μακεδονικὸν ζυγόν.

Οἱ Ἀρτίγονος εἰσβάλλει ἐν ἔτει 223 μετὰ 20 χιλ. πεζῶν καὶ 1400 ἵππων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διευθύνεται πρὸς τὸν Ἰσθμόν. Οἱ Κλεομένης διμως κατέχων τὰ "Ορεια δοῃ τῆς Μεγαρίδος ματαίωνει πᾶσαν ἀπόπειραν τοῦ Ἀρτίγονον πρὸς διάβασιν. Αἴφρης ἀποστατεῖ τὸ Ἀργος. Οἱ Κλεομένης ἵνα μὴ ενθεύθη μεταξὺ δύο ἐχθρῶν, ἀναγκάζεται πάντα καὶ εὐρίσκει νεκράν τὴν θαυμασίαν σύνγρον του. Οἱ Ἀρτίγονος τότε διαβάς τὸν Ἰσθμὸν, εἰσβάλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον, κυριεύει τὴν Ἀκορούθινθον καὶ ἄλλας πόλεις· ἔρχεται εἰς Αἴγιον, διόπου ἐκλέγεται

νπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμῶν ἀπάντων τῶν συμμάχων· μετὰ ταῦτα δὲ ἐπιστρέφει εἰς Κόρινθον καὶ διαχειμάζει ἔκεῖ.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος δὲ πόλεμος ἐπανελήφθη. Μετά τινας ἐκατέρωθεν ἐνεργείας συνεκροτήθη κρίσιμος μάχη ἐν τοῖς στενοῖς τῆς Σελλασίας (222 π. Χ.). Κατὰ ταύτην δὲ Κλεομένης, καίτοι ἡγωνίσθη ἀνδρείστατα, ὅμως ἡττήθη ἐνεκα τῆς ἀνικανότητος τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐκλείδου, διευθύνοντος τὸ ἔτερον κέρας. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἔπεσον 400 Σπαριταῖται, διεκρίθη δὲ δὲ ὁ Μεγαλοπολίτης Φιλοποίμην, ἀπλοῦς ἵππεὺς ὄν τότε.

Οἱ Κλεομένης, μὴ βλέπων τί ἥδυνατο νὰ πράξῃ ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τὴν ἡτταν, κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Εὐεργέτην, ἐλπίζων παρ’ αὐτοῦ βοήθειαν. Ἐκεῖ ὅμως δὲ τὸν Πτολεμαῖον Γ' διαδεχθεὶς Πτολεμαῖος Δ' δὲ Φιλοπάτωρ ἐφερε τὸν Κλεομέρην εἰς τοιαύτην ἀπόγνωσιν, ὡστε ἡτοικότησεν. Οἱ δὲ Ἀντίγονος μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐβάδισε πρὸς τὴν Σπάρτην, τὴν δποίαν κατέλαβεν ἀμαχῆτι· ἐκ σεβασμοῦ ὅμως πρὸς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ἀξιώμα προσηρέχθη φιλανθρώπως πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους· καταργήσας τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Κλεομένους καὶ ἐγκαταστήσας φρουρὰν μακεδονικήν, ἐσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μακεδονίαν, ἵνα ἀποκρούσῃ ἐπιδρομὴν τῶν Ἰλλυριῶν.

§ 135. Συμμαχικὸς πόλεμος (220-217 π. Χ.). — Φιλοποίμην

Η περὶ τὴν Σελλασίαν νίκη τοῦ Ἀντιγόνου ἐξησφάλισε μὲν τὴν Ἀχαιὴν Συμπολιτείαν κατὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀλλ’ ἀπεφάσισεν ἐντελῶς καὶ τὴν ἐξάρτησιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς Μακεδονίας. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (221 π. Χ.) δὲ Ἀντίγονος ἀπέθανε, διεδέχθη δὲ αὐτὸν δὲ αἰεμφίος τοῦ Φίλιππος δὲ Ε', ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ στρατηγικός. Ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τούτου ἐξερράγη μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας καταστρεπτικάτος πόλεμος, δοτις ὀνομάσθη «συμμαχικός», διήρκεσε δὲ τρια ἔτη (220-217 π.Χ.). Οἱ Ἀχαιοὶ στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ πάντοτε ἀινοῦν ἐν πολέμῳ Ἀράτιον ὑπέστησαν τὰ πάντεινα ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, δι’ ὃ ἡ ἡραγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τοῦ Φίλιππου. Οἱ νεαρὸς Φίλιππος, φιλοπόλεμος καὶ φιλόδοξος ὢν, ἀγεμύχθη δυστηρίως εἰς τὸν πόλεμον, κατετρόπωσε τὸν Αἰτωλούς καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐκυρίευσε διαφόρους αὐτῆς πόλεις, τῶν δποίων τιὰς κατέσκαψε, ἐν αἷς καὶ τὴν ἔδραν τοῦ Αἰτωλικοῦ κοιτοῦ, τὸ Θέρμον. Ἀλλ’ ἀτὰ νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν δλοσχερῆ ὑποταγὴν τῶν Αἰτωλῶν, συνωμολόγησε πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην, δι’ οὓς λόγους θὰ ἰδωμεν κατω ἐρω. Εἰς τὴν εἰρήνην ταύτην ἡναντιώθη δὲ Ἀρατος· ἐνεκα τούτου δργισθεὶς δὲ Φίλιππος διέταξε καὶ ἐδηλητηρίασαν αὐτὸν (212 π. Χ.). Οἱ Σικυώνιοι

ἐπένθησαν τὸν ἄνδρα καὶ ἐψήφισαν εἰς αὐτὸν θυσίας καὶ ἡρωϊκὰς τιμάς.

Διάδοχος τοῦ Ἀράτου ἔξελέχθη τῷ 208 π. Χ. δὲ Μεγαλοπόλεως ἀνδρεῖος καὶ μεγαλόφρων Φιλοποίμην, δοτις ἀπλοῦς ὃν ἵππεὺς διέπρεψεν, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν ἐν Σελλασίᾳ μάχην καὶ εἰς αὐτὸν κυρίως ὀφείλετο ἡ μεγάλη ἐκείνη νίκη. Ὁτε δὲ Φιλοποίμην ἔξελέχθη στρατηγὸς τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας, ἡ Σπάρτη ἐτυραννεῖτο ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ τυράννου Μαχανίδου, δοτις διὰ τῶν πολλῶν τον πακονοργιῶν εἶχεν ἐμπινεύση τρόμον δχι μόνον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Οὐ Φιλοποίμην ἐστράτευσε κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου τυράννου καὶ συνάγας φονικὴν μάχην παρὰ τὴν Μαντίνειαν ἐνίκησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ (207 π. Χ.). Διάδοχος τοῦ Μαχανίδου ἐγένετο δὲ ἔξωλέστατος Νάβις, δοτις κατέστησε τὴν Σπάρτην φωλεὰν πακούργων. Ὁτε δὲ Νάβις κατέλαβεν αἰφνιδίως τὴν Μεσσήνην, δὲ Φιλοποίμην ἐσπευσεν εἰς βοήθειαν. Οὐ τύραννος μαθὼν διτὶ ἐπέρχεται κατ’ αὐτὸν δὲ Φιλοποίπην, ἐφυγε προφίως καὶ ἡ Μεσσήνη ἥλευθερῶθη. Μετ’ δλίγον δὲ Νάβις ἐσφάγη ὑπὸ τῶν ἰδίων τον συμμάχων Αἰτωλῶν, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται πεισθέντες ὑπὸ τοῦ Φιλοποίμενος προσῆλθον εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν. Οὐλίγον μετὰ ταῦτα προσῆλθον εἰς αὐτὴν καὶ οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Ἡλεῖοι καὶ τοιοντοτρόπως περὶ τὸ 190 π. Χ. ἤπασα ἡ Πελοπόννησος ὑπῆχθη ὑπὸ Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν.

Δὲν παρῆλθεν δῆμος πολὺς χρόνος καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἀπεστάτησαν ἀπὸ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Τὴν εἰδησιν ταύτην ἔμαθεν δὲ ἐβδομηκοντούτης ἥδη Φιλοποίμην εὑρισκόμενος ἐν Ἀργει πυρέσσων. Ἀμέσως σπένδει εἰς Μεγαλόπολιν καὶ στρατολογήσας δοτις ἥδύνατο ἵππεῖς ὥρμησε κατὰ τῶν ἀποστατῶν, οὓς ἐνίκησε καὶ ἐτρεψεν εἰς φυγήν. Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ καταφθάνει ἐπικονιώια εἰς τοὺς ἀποστάτας. Οὐ Φιλοποίμην, ὡρα μὴ περικυκλωθῆ, ἐποχωρεῖ. Ἐπειδὴ δῆμος ἡ ὑποχώρησις ἐγένετο διὰ τόπου δυσβάτου καὶ ἀποκρήμνου, σφαλέντος τοῦ ὑπὸ δὲ Φιλοποίμην κατέπεσε ἐπὶ πετρῶν ἀναίσθητος. Οἱ ἔχθροι δὲ μέσως σπεύσαντες συλλαμβάνουσιν αὐτὸν καὶ θριαμβευτικῶς ἀπάγουσι δέσμιον εἰς Μεσσήνην, δπον τὸν ἥναγκασαν νὰ πίῃ τὸ κάνειον. Ο διάδοχος τοῦ Φιλοποίμενος Λυκόροτας στρατεύσας ὑπῆγαγε καὶ αὖθις τὴν Μεσσηνίαν ὑπὸ τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν καὶ ἐτιμώρησε διὰ θανάτου τὸν φονεῖς τοῦ Φιλοποίμενος.

Ο Φιλοποίμην ὠρομάσθη ὑπὸ τῶν ἴστορικῶν δὲ «ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων»· καὶ ἀληθῶς ὑπῆρξεν δὲ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων, διότι μετ’ αὐτὸν οὐδένα μέγαν ἄνδρα ἀνέδειξεν ἡ ἀρχαία Ἑλλάς.

§ 136. Ἀνάμιξις τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰ πράγματα
τῆς Ἑλλάδος.— Πόλευσοι αὐτῶν πρὸς τοὺς
βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας Φίλιππον
τὸν Ε', καὶ Περσέα.— Τυποταγὴ τῆς
Μακεδονίας εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Καθ' οὓς χρόνους ἡ Ἑλλὰς ἐσπαράσσετο ὑπὸ ἀκαταπαύστων ἐμφυλίων πολέμων, ἀνεφάνη πρὸς δυσμᾶς μεγάλῃ καὶ ἰσχυρὰ Δύναμις, ἡ Ῥώμη, ἥτις, ἀφ' οὗ ὑπήγαγεν ὑφ' ἑαυτὴν ἄπασαν τὴν Μέσην Ἰταλίαν, ἐπετέθη ἐπειτα καὶ κατὰ τῆς κάτω Ἰταλίας ἥτοι τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Καὶ ἐπῆλθε μὲν τότε κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὁ τῆς Ἡπείρου βασιλεὺς Πύρρος προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Τοραντίων, ἀνευ δύμως ἀποτελέσματος. Οἱ Ῥωμαῖοι ὑπερισχύσαντες ὑπέταξαν καὶ τὴν κάτω Ἰταλίαν, ἐπειτα δὲ καὶ τὴν ἄγρα καὶ οὕτως ὑπήγαγον ὑπὸ τὸ κράτος των ἄπασαν τὴν Ἰταλίαν κυριεύσαντες δ' ἐπειτα καὶ τὴν Σικελίαν καὶ καταβαλόντες καὶ τοὺς ἀντιζήλους των Καρχηδονίους, ἔστρεψαν ἥδη τὰ κατακτητικά των βλέμματα καὶ πρὸς ἀνατολάς. Τῷ 223 π. Χ. κατέκτησαν μέγα μέρος τῆς Ιλλυρίας, βραδύτερον δὲ καὶ ἄπασαν τὴν Ιλλυρίαν.

Ἐν φ' δὲ τόσον μέγας καὶ φοβερὸς κίνδυνος ἐκ δυσμῶν ἥπειλει τὴν Ἑλλάδα, αὕτη ἐξητελεῖτο μὲν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ὄτε ἐξερράγη ὁ μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Αἰτωλῶν συμμαχικὸς καλούμενος πόλεμος, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολέμουν τὸν β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, ὃ δὲ μεγαλοφυέστατος τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς Ἀριβίας εἶχεν εἰσβάλλη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἥπειλει αὐτὴν τὴν Ῥώμην. Τότε ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος ὁ Ε', ἐν φ' προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐπολέμει πρὸς τὸν Αἰτωλούς καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν σκληρῶς ἐλεγχάτει αὐτὴν, συνεμάχησε πρὸς τὸν Ἀννίβαν ὑπὸ τὸν δρόνον αὐτὸς μὲν νὰ παράσχῃ εἰς τὸν Καρχηδόνιον στρατηλάτην στρατὸν καὶ στόλον πρὸς ὑποιαγὴν τῆς Ἰταλίας, ὃ δὲ Ἀριβίας μετὰ ταῦτα ἐλθὼν τὰ ἐξώση τὸν Ῥωμαίους ἐκ τῆς Απολλωνίας, τῆς Ἐπιδάμυου καὶ τῆς Κερκύρας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐσπεύσεν, ὡς προείπομεν, ὁ Φίλιππος νὰ εἰδηρεύσῃ πρὸς τὸν Αἰτωλούς.

Οἱ Ῥωμαῖοι, μαθόντες τὰ τῆς συμμαχίας τοῦ Φίλιππου πρὸς τὸν Ἀννίβαν, διήγειραν ἐπιτηδείως ταραχάς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐξήγειραν ἐκ νέου τοὺς Αἰτωλοὺς κατὰ τοῦ Φίλιππου εἰς τρόπον, ὥστε δὲν ἥδυνήθη οὗτος ν' ἀποστείλῃ βοήθειαν πρὸς τὸν Ἀννίβαν. Ὄτε δὲ μετὰ ταῦτα ἐληξεν ὁ β' Καρχηδονικὸς πόλεμος, ἥτιηθέντων τῶν Καρχηδονίων, οἱ Ῥωμαῖοι ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τοῦ Φίλιππου καὶ ἀπέστειλαν κατ' αὐτοῦ τὸν ὑπατον Φλαμινὸν. Ὁ Φλαμινὸς ἐλθὼν διεχείμασε ἐν τῇ κεντρικῇ Ἑλλάδι προσελκύσας δὲ διὰ τῶν καλῶν τρόπων τον τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν καὶ πολλὰς ἄλλας ἐλληνικὰς πόλεις, ἐπετέθη ἐπειτα κατὰ τοῦ Φίλιππου Ε' καὶ τικήσας αὐτὸν τῷ 197 π.Χ. παρὰ τὰς

«Κυνὸς κεφαλὰς» ὑπεχρέωσε νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην μὲ βαρυτάτους δρους.

Μετὰ ταῦτα ὁ Φλαμινῖος ἡλθεν εἰς Κόρινθον, ὃπου ἐτελοῦντο τὰ Ἰσθμία καὶ ἄπασα ἡ Ἑλλὰς εἶχε συρρεύση εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἔορτήν. Ἐκεῖ ὁ Φλαμινῖος ἐν ὀνόματι τοῦ ὁδωμαῖκοῦ λαοῦ ἐκήρυξεν ἐλευθέρους ἀπαντας τοὺς Ἑλληνας. Οἱ ἐν Κορίνθῳ συνηγμένοι Ἑλληνες ἔξαλλοι ἐκ τῆς χαρᾶς των ἐκάλυψαν τὸν Φλαμινῖον δι' ἀνθέων καὶ στεφάνων, μὴ ἐννοοῦντες τὴν πολιτικὴν πανονοργίαν τῆς Ῥώμης.

Τὸν Φίλιππον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ νίος τον Περσέως, ὃστις ἔτρεφε τὸ αὐτὸ δπερ καὶ παιήρ τον μῖσος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ Περσέως παρεσκευάσθη εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ’ ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Αἰμαλίου Παύλου ἐν Πύδηῃ τῷ 168 καὶ ἀπήκθη αἰχμάλωτος εἰς Ῥώμην, ὃπου ἀπέθανεν ἐξ ἀστίας ἐνὶ δὲς ὑγρᾶς φυλακῆς, ἡ δὲ Μακεδονία διηρέθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας ἀνεξαρτήτους ἀπ’ ἀλλήλων καὶ διοικούμενας ὑπὸ ἴδιων ἀρχόντων. Ἀλλὰ μετά τινα χρόνου παρουσιάσθη Ἀνδρίσκος τις ἐκ Μυσίας, τυχοδιώκτης, ὃστις ἐκάλει ἔαυιὸν Φίλιππον καὶ νίὸν τοῦ Περσέως· ὅθεν καὶ Ψευδοφίλιππος κοινῶς ἐλέγειο. Οὗτος ἐπεχείρησε δι’ ἐπαναστάσεως νὰ καταλάβῃ τὸν ψρόνον τῆς Μακεδονίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεμψαν κατ’ αὐτοῦ τὸν Καικίλιον Μέτελλον, ὃσις ἐνίκησε τὸν Ψευδοφίλιππον καὶ συλλαβὼν αἰχμάλωτον ἀπέστειλε δέσμον τις Ῥώμην. Ἡ ὁδωμαῖκὴ Σύγκλητος τότε κατέστησε τὴν Μακεδονίαν ὁδωμαῖκὴν ἐπαρχίαν (148), μεθ’ ἡς ἡττήθη καὶ ἡ Ἰλλυρία.

§ 137. Υποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους (146 π.Χ.)

Τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ὡς γνωρίζομεν, εἴρισκοντο ἐν ἀδικίᾳ καταστάσει. Αἱ δύο Συμπολιτεῖαι, ἡ Ἀχαικὴ καὶ ἡ Αἰτωλικὴ, ἐξηκολούθουν ἐξ ἀντιζηλίας ἀντενεργοῦσαι πρὸς ἀλλήλας· ἡ δὲ πρὸς τοὺς Ἑλληνας διαγωγὴ τῶν Ῥωμαίων ἦτο καθ’ δλα ἐπίβουλος. Διὰ τῆς προδοσίας καὶ τῆς συκοφαντίας οὗτοι κατώρθωσαν νὰ καταστήσωσιν ἐκποδὼν τοὺς διαπολεμεστέρους ἄνδρας, οὔτινες ἡδύνατο νὰ γείνωσι πρόσοκμα εἰς τὰ κατακτητικὰ αὐτῶν σχέδια. Ὁ ἄνθιος Καλλιράτης, ἡγούμενος τοῦ ἐν Ἑλλάδι ὁδωμαῖκοῦ κόρματος καὶ ὑποψήφιος στρατηγὸς τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας κατήριψε κατάλογον 1000 ἔγκριτων Ἑλλήνων ὡς διατελούντων δῆθεν εἰς μυστικὰ συνεννοήσεις πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα. Ἡ ὁδωμαῖκὴ Σύγκλητος ἐκάλεσεν αὐτοὺς πάραντα τὰ μεταβῶσιν εἰς Ῥώμην καὶ ἀπολογηθῶσι· μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ διάσημος ἴστορικὸς Πολύβιος, νίδιος τοῦ Λυκόροτα.

Οἱ ίδιοι οὗτοι πολῆται μεταβάτες εἰς Ῥώμην διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ ἐκρατήθησαν ὡς ὅμηροι ἐπὶ 17 ἔτη· μόλις

δὲ μετὰ ἐπανειλημμένας παρακλήσεις τῶν Ἀχαιῶν ἐπειράπη εἰς αὐτοὺς τῷ 151 νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλ᾽ ἐκ τῶν 1000 μόνον 300 ἐπανῆλθον· οἱ λοιποὶ ἀπέθανον ἐν τῇ ἔξορίᾳ ὑπὸ τῆς λύπης καὶ τῶν ταλαιπωριῶν. Οἱ ἐπανελθόντες 300 Ἐλληνες διηγοῦντο μετὰ ζοφερῶν χρωμάτων τὰς κακουγίας καὶ ταλαιπωρίας, ὃς ὑπέστησαν ἐν τῇ ἔξορίᾳ, ἔμπλεοι δὲ μίσους ἀδιαλλάκτου πρὸς τὸν Ῥωμαίους προσεπάθουν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ διεγείρωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ῥωμαίων.

Ἐν ἔτει 150 π. Χ. ἡ Σπάρτη ἔζητησε ν^ο ἀποσπασθῆ ἀπὸ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὑπεβλήθη εἰς τὴν ὁμαλήτην Σύγκλητον, αὕτη δὲ ἀπεφάνθη ὅτι θὰ πέμψῃ πρέσβεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἀποφασίσωσιν ἐπὶ τόπου. Ἡ ἀποστολὴ ὅμως τῶν πρέσβεων ἀνεβάλλετο σκοπίμως, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία ἐπετέθη κατὰ τῆς Σπάρτης καθ᾽ ἣν μάλισσα ἐποχὴν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι περιεπλάκησαν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Ψευδοφίλιππον τῆς Μακεδονίας. Τέλος τῷ 147 π. Χ. ἥλθεν ἡ ἀναμενομένη πρεσβεία τῶν Ῥωμαίων, ἣντις παρασταθῆσα ἐν τῇ ἐν Κορίνθῳ συνελθούσῃ συνόδῳ τῶν Ἀχαιῶν ἐδήλωσεν ὅτι ὅχι μόνον ἡ Σπάρτη, ἀλλὰ καὶ ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἀργος καὶ ὁ Οοζομενὸς δύνανται ν^ο ἀποχωρήσωσι τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι αἱ πόλεις αὗται δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν φυλὴν τῶν Ἀχαιῶν. Ἡ δήλωσις αὕτη, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἔξηρέθισε σφόδρα τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν, δὲ δὲ στρατηγὸς αὐτῆς Κριτόλαος, εἰς ἐκ τῶν ἐπιζησάντων 300 Ἐλλήνων, ἐπεισε τὴν ἐν Κορίνθῳ σύνοδον νὰ κηρύξῃ ἀμέσως τὸν πόλεμον λόγῳ μὲν κατὰ τῆς Σπάρτης, πράγματι ὅμως κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Χαλκιδεῖς συνεμάχησαν μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, δὲ δὲ Κριτόλαος ἔρχεται καὶ πολιορκεῖ τὴν παρὰ τὴν Οἰτην Ἡράκλειαν.

Τότε οἱ Ῥωμαῖοι διέταξαν τὸν ἐν Μακεδονίᾳ ενδισκόμενον Μέτελλον νὰ ἔλθῃ ἐγαρτίον τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Οἱ Μέτελλος συναντήσας τὸν Κριτόλαον παρὰ τὴν Σκάρφειαν τῆς Λοκρίδος ἐνίκησεν αὐτὸν δλοσχερῶς. Οἱ Κριτόλαος ἐγένετο ἄφαντος φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ ἢ πιὼν φάρμακον, εἰς δὲ τὴν στρατηγίαν διεδέχθη αὐτὸν ὁ Δίαιος.

Οἱ Μέτελλος προήλασε πρὸς τὰς Θήβας, ἀς εὐρέν ἐγκαταλειειμένας, διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκ φόρου διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ δρη. Ἐπειτα ἐγένετο κύριος τῶν Μεγάρων καὶ τέλος ἥλθεν εἰς τὸν Ἰσθμόν. Πρὸς τὸν προσελθόντας ἐκεὶ πρέσβεις τῶν Ἀχαιῶν ἐδείχθη ἐπιεικῆς· προσέτεινεν εἰδομήνην ὑπὸ τὸν δρον ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς κυρίως ἀχαικὰς πόλεις· αἱ προτάσεις του ὅμως ἀπεργίφθησαν ὑπὸ τῆς συνόδου τῶν Ἀχαιῶν καὶ οὕτω παρῆλθεν ἀνωφελής ἡ τελευταία αὕτη εὐκαιρία διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Μετ' ὀλίγον ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τραχὺς καὶ ἄξεστος Μόρμυμος εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ εὐγενοῦς Μετέλλου. Οἱ Μόρμυμοι κατα-

τροπώσας τὸν Δίαιον παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ Λευκόπετραν, ἐκνοίεντεν ἔπειτα ἀμαχητὶ τὴν Κόρινθον· καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐφόνευσε, τὰς δὲ γυναικας καὶ τὰ παιδία ἐξηγράφασθεν· ἐλαφυραγώγησε τὰ ὁραιότερα μηνεῖα τῆς τέχνης καὶ τέλος παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας τὴν λαμπρὸν ἐκείνην πόλιν, ἡτις ἐπῆρξε τὸ κόσμημα τῆς Ἑλλάδος. Τοσαντη δὲ ἦτο ἡ ἀγροικία τοῦ Μομμίου, ὥστε εἰς τοὺς μετακομίζοντας εἰς Ῥώμην τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἄλλα ἀριστονοργήματα τῆς τέχνης ἔλεγε νὰ προσέξωσιν ὅπως μὴ θραύσωσιν αὐτά, διότι θὰ ἴποχρεωθῶσιν ἰδίᾳ δαπάνῃ νὰ κατασκευάσωσιν ἐκ νέου ἄλλα τοιαῦτα.

Μετὰ ταῦτα δὲ Μόμμιος περιελθὼν τὴν Πελοπόννησον καθήγεσε τὰ τείχη τῶν πόλεων, δσαι μετέσχον τοῦ πολέμου. Μετ' δὲ λίγον ἥλθον ἐκ Ρώμης δέκα ἄνδρες, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Μομμίου διενθετήσωσι τὰ ἐλληνικὰ πράγματα. Πανταχοῦ κατελύθησαν τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα καὶ ἀντ' αὐτῶν εἰσήχθη ἡ τιμοκρατία τ. ἐ. πᾶσα ἡ ἔξονσία παρεδόθη εἰς χεῖρας τῶν πλουσίων καὶ τῶν δυνατῶν· τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς συνετελέσθη ἥδη διὰ τῆς ἀπαλείψεως καὶ αὐτοῦ τοῦ ὄντος δικαίου τῆς Ἑλλάδος. Αὕτη μετεβλήθη εἰς ὁρμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχαΐα, διατηρηθείσης μόνον κατ' ὄνομα τῆς ἐλευθερίας τῶν πόλεων ἐκάστων, καὶ ὑπερχρεώθη νὰ πληρώνῃ ἐτησίως φόρον εἰς τὴν Ῥώμην (146 π. Χ.). Ἡ δὲ διοίκησις αὐτῆς ἀνετέθη εἰς τὴν ἀνθύπατον τῆς Μακεδονίας.

§ 138. Ἀλεξανδρινὴ φιλολογία.

Διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ δὲ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἐλληνικὴ παιδεία διεδόθη εἰς τὰς ἀπεράγους κχώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς· οὕτω δὲ ἐγένετο ἡ ἀφομοίωσις Ἀρατολῆς καὶ Δύσεως, ἡτις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἐπιμείλας καὶ τῆς ἐμπορίας. Ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα κατέστη τὸ ὄργανον πάσης διανοητικῆς ἐνεργείας καὶ ἀγαπτύξεως καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ προσλαβοῦσα ξένους ἰδιωτισμοὺς ἀπέβαλε οὖν τῷ χρόνῳ τὸ ἀρχαῖον κάλλος αὐτῆς, «κοινὴ» καλούμενην.

Ἄλλα μετὰ τῆς πολιτικῆς ἀρεξαρτησίας οἱ Ἐλληνες συναπώλεσαν καὶ τὴν ἐλευθέραν ἀπάτην τοῦ πρεύματος. Τὰ ἐλληνικὰ γράμματα κατέπεσον ἐκ τοῦ ὕψους, εἰς τὸ δύσιον ἀνηφόρησαν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν περίοδον. Τὸ πνεῦμα τοιεοῦθεν τῆς προτέρας δημιουργικῆς δυνάμεως περιωρίσθη ἥδη εἰς ἀπλῆν μίμησιν καὶ ἐρωτητέαν τῶν ἐγνωσμάτων καὶ εἰς τὸ νὰ μανθάνῃ δσογ τὸ δυνατόν πλεῖστα, δι' ὃ ἡ πολυμάθεια ἐνομίσθη δὲ πρῶτος σκοπὸς τῶν γραμμάτων.

Ἐδραι τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν τὸ Πέργαμον καὶ μάλιστα ἡ Ἀλεξανδρεία, ἐξ ἣς καὶ ἀπασα ἡ φιλολογικὴ περίοδος ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς ἐποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὡρομάσθη «Ἀλεξανδρινὴ φιλολογία». Οἱ τρεῖς πρῶτοι βασιλεῖς τῆς Αἴγυπτου, Πτολεμαῖος ὁ Λάγον ἡ Σωτήρ, Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος καὶ Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης ἐπροστάτευσαν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας· δι' ὃ καὶ πάντες οἱ πεπαιδευμένοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἐν οἷς πρῶτος Δημήτριος δ Φαληρεὺς. Ο Πτολεμαῖος ὁ Λάγον παρὰ τὰ μεγαλοπρεπῆ βασιλεία του ἰδρυσε περικαλλὲς καὶ ἀπέραντον οἰκοδόμημα, καλούμενον Μουσεῖον, τὸ δόπιον περιεῖχε πολλὰς ενδυκχώρους αἰθούσας, μακρὰς στοάς, ἐξεδρας καὶ κήπους. Ἐν

αντῷ ὑπῆρχεν ἡ περιώνυμος τῆς Ἀλεξανδρείας βιβλιοθήκη, τὴν δόπιαν ὥδουσεν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ καὶ τὴν δόπιαν πολὺ ἐφύλαψεν ἡγεμόνης του γὰ πλούτισσοι περιελάμβαγε δὲ αὐτῇ 400 χιλ. κατέχοντας, περιεχόντων πᾶσαν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν⁽¹⁾. Ἐν τῷ Μονεύῳ κατέχοντας καὶ ἐσποῦντο φιλόλογοι ἄνδρες, ἔργον ἔχοντες ἢντα συζητῶσι περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ἅμα δὲ νὰ διερθώσιν, ἐρμηνεύσοις καὶ ὑπομηματίζοις τοὺς ἀρχαίους ποιῆτας καὶ συγγραφεῖς, ὃν τοὺς δοκιμωτάτους κατέταξαν εἰς καρόνας. Οἱ κύλινδροι τῆς βιβλιοθήκης ἦσαν χριστόγραφα, γεγραμμέναι ἐπὶ παπύρου (φλοιοῦ δέεδρου) καὶ τετυλιγμένα εἰς σχῆμα κυλίνδρου.

Καὶ τὸ Περγαμον (πρωτ. ταῦθι Περγαμητοῦ βασιλείου) λόγῳ παιδείας καὶ τέχνης ἀπέβη ἐφάμιλον πρὸς τὴν Ἀλεξανδρειαν. Οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ Ἐνύμενης ὁ Α', Ἀτταλος ὁ Α', Ἐνύμενης ὁ Β' καὶ Ἀτταλος ὁ Β', ἐπροστάτευσαν τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας καὶ ἵδρουσαν σχολὰς καὶ βιβλιοθήκην ἐν Περγάμῳ, ἣντις εἶχε τὰ δευτερεῖα μετὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, περιλαμβάνουσα 200 χιλ. τόμων. Οτε δὲ οἱ Πτολεμαῖοι ἐν φύσιον ἀπηρόρευσαν τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου ἐξ Αἴγυπτου, εἰ Περγαμητοὶ ἐπενήσονταν τὰς διγνέρας ἦτοι δέρματα κατειργασμένα, ἐπὶ τῶν δόπιων ἔγραφον ὡνμάσθησαν δὲ αἱ διφέρονται αἵτιναι ἀπὸ τῆς πόλεως Περγάμου περγαμηταὶ καὶ ὑπερεῖχον πολὺ τοῦ παπύρου κατὰ τὴν στερεότητα.

Ποιόποιοι.—Κατὰ τὴν περιόδον ταύτην παρήκμῃ ἐκ τῶν δημητρικῶν ἡμιάτων τέον εἰδος ποιήσεως, τὸ καλοίμβηνον «εἰδόντιον» ἢ «βουκολικὴ ποίησις». εἰνε δὲ ἡ βουκολικὴ ποίησις ποιητικὴ παράστασις βίντινον ποιειτικὸν καὶ ἀγορικοῦ προσεγγίζοντος πρὸς τὴν φύσιν καὶ πλήρους ἀθρότητος καὶ ἀπλότητος· ἐκλήθη δὲ καὶ εἰδόντιον ἐκ τοῦ εἰδός ἦτοι μικρὸν ποίημα, μικρὸν εἰκόνες τοῦ ποιητικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ βίου. Τὸ εἰδος τοῦτο τῆς ποιήσεως διεμόρφωσε τεχνικῶς ὁ Θεόκριτος ὁ Δινδακούσιος (270 π. Χ.), τοῦ δόπιου σφύζοντα 30 εἰδόντια.

Ἐκ τῶν ἀλλων γνωστῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως ἡ μὲν τραγωδία κλίνει πρὸς τὴν παρακμήν, τὸ δὲ ἀπώλεσε τὸ δημιούργιον καὶ ἰδεῶδες. Οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ἀπλοὶ μιμηταὶ τῶν ἀρχαίων· διασημότατος τούτων εἶνε ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος, ἐπιστάτης τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης, δοτις ἔργων τὰ «Ἄργοντακά», ἐπικὸν ποίημα κατὰ ἀπομίμησιν τοῦ Ὁμήρου· ἐπίσημος διασάντιας εἶνε καὶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀπολλώνιου Καλλίμαχος, δοτις ἐποίησε ὑμηνούς καὶ ἐλεγείας. Μόριη ἡ τεωτέρα κωμῳδία ἦκμαζε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην λαμβάνοντα τὸ θέμα αὐτῆς ἐκ τοῦ οἶκου καὶ εἰκονίζοντας χρωπατῆρας καὶ ἥδη προσώπων χυδαίων καὶ ποταπῶν. Ἐπιφανέστατος ποιητὴς τῆς νέας κωμῳδίας ὑπῆρχεν ὁ Ἀθηναῖος Μέναρδος, τοῦ δόπιου αἱ κωμῳδίαι διέπερεν κατὰ τὴν ἀκριβῆ παρατηρησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὴν γλαφυρὰν παράστασιν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν γνωμάνων.

Ρητορικά.—Αὕτη, ἀπολευθερίους τῆς ἐνευθείας, ἡσκετο εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ρόδῳ σχολὰς ὡς τέχνη μᾶλλον ἡ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ.

Ιστορία.—Ἡ ιστορία ἀπώλεσε τὰ γνωσίματα αὐτῆς, τὴν ἀλήθευταν καὶ τὴν ἐμβιβλείαν. Οἱ ιστοριοί τῆς περιόδου ταύτης ἀπὸ τὰ ἐρευνῶδοι, κατὰ τὸ παράδειγμα, τοῦ μεγάλου Θουκυδίδου, τὴν πλούσιον ὕλην, τὴν δόπιαν εἰχον ἐκ τῆς μεταδόσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς εἰρηνάτας ἐκτάσεις, εἰσήγαγον εἰς τὴν ιστορίαν μίθους, ἑτοιμάκατες καὶ ἑτοιμάκατες ὑπερβολάς. Ἐξοχώτατος τῆς περιόδου ταύτης ιστορικὸς εἴη ὁ Μεγαλοπολίτης Πολύβιος δοτις διέπλασε τὴν καλούμενήν την πραγματικὴν ιστορίαν, τ. ε. τὴν ιστορίαν, ἣντις ἐκθέτει καὶ κριτικῶς ἔξετάζει τὰ γεγονότα κατὰ τοιούτον τρόπον, ὡστε ὁ ἀναγνώσκων, πρὸ πάντων δὲ ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ στρατιωτικός, νὰ ἔξαγῃ ὡφέλιμα διδάγματα ἐξ αὐτῶν. Ο Πολύβιος ἔγραψε καθολικὴν συγχρονιστικὴν ιστορίαν ἐκ 40 βιβλίων, περιέ-

(1) Ἡ βιβλιοθήκη αὐτη ἐκάη τῷ 47 π. Χ. κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολιορκίαν τῆς Ἀλεξανδρείας.

χουσαν τὰ ἀπὸ τοῦ β' Καρχηδονιακοῦ πολέμου^ο μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων γεγονότα.

Φιλοδοξία.—Μετά τὸν Ἀριστοτέλην ἡ φιλοσοφία τρέπεται εἰς πρακτικώτερον σκοπόν, ἐξετάζοντα ποιὸν εἰνε τὸ ὑψιστον ἀγαθὸν καὶ πῶς νὰ διάγῃ τις ἐν ἡρεμά ψυχῆς. Πρὸς λίσιν τοῦ προβλήματος τούτου ἡ σχολὴ θησαν αἱ ἐξῆς ἐν Ἀθήναις φιλοσοφικαὶ σοζολαί.

α') Ἡ Σκεπτικὴ.—Ταύτης ἰδυντῆς ὑπῆρξεν δ. ἐξ Ἡλίδος Πύρων, ἐξ οὗ καὶ Πυρρωνισταὶ ἐκλήθησαν οἱ διαδοῖ αὐτοῦ. Θεμελιώδες δόγμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ηὔρωνος ἦτο ἡ ἀμφιβολία περὶ πάντων τῶν πραγμάτων, καθ' ὃν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν δύναται νὰ γνωσκῃ οὐδὲν ὁρισμένως· αἱ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις δὲν εἰνε ἀληθεῖς, διότι αὐταὶ παριστάνονται τὰ ὄντα οὐχὶ δοῦνε, ἀλλ' οὐταὶ φανοῦνται εἰς ἡμᾶς. Ἐδόξαξε λοιπὸν ὁ Πύρων ὅτι ἡ εὐδαιμονία κεῖται ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ καὶ ἐν τῷ ἀμφιβάλλειν περὶ πάντων.

β') Ἡ Ἐπικούρειος.—Ιδρυτὴς ταύτης ἐγένετο ὁ Ἐπίκουρος· Ἀθηναῖς τὴν εὐδαιμονίαν ἔθετεν ἐν τῇ ἡδονῇ, ἀλλ' ἐθέωρε τὴν πνευματικὴν ἡδονὴν ὑπερτέον τῆς σωματικῆς, τῆς δούσας συνεβούλευε μετρίαν καὶ ἥρεμον κρῆσιν. Πολὺ ἐπανεῖται ἡ φιλία τῶν Ἐπικούρεων, οἵτινες ἐφέροντο οἰκειότατα καὶ οὐδέποτε ἐδιχονόρσαν. Βραδύτερον ὅμως πολλοὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἐπικούρου παρεμφέρωσαν τὴν θεωρίαν αὐτοῦ καὶ παρεξετράπησαν εἰς ἀκόλαστον ὑλισμὸν καὶ ἀνέταν.

γ') Η Στωϊκὴ.—Ταύτης ἰδυντῆς ἐγένετο ὁ Ζήγων ὁ Κιτιεὺς ἐν Κύπρῳ· ὀνομάσθη δὲ Στωϊκὴ ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις Ποικίλης Στοᾶς, ἐν ἥ ἐδίδασκεν ὁ Ζήγων· ἐκ τοι τον δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐκλήθησαν Στωϊκοί. Ὁ Ζήγων ἐδίδασκεν ὅτι τὸ ἥθικὸν κακὸν προέρχεται ἐκ τῶν παθῶν· διὰ τοῦτο ἔργον τῶν Στωϊκῶν ἦτο γ' ἀιθίστατα κατ' αὐτῶν καὶ νὰ φθάρωσῃ εἰς τὴν ἀπάθειαν πάντα ὑπομένοντες ἀταράχως, οὐδὲν φοβούμενοι καὶ οὐδὲν ἐπιθυμοῦντες. Τὴν φιλοσοφίαν ὠρίζειν ὡς ἀσκησὶ τῆς ὁρετῆς καὶ γνῶσιν τῶν θείων τε καὶ ἀνθρωπίων.

Πραγματικὰ ἐπιστῆμα.—Ἐπὶ τῶν Ἀλεξανδριῶν χρόνων ἔλαβον μεγάλην ἐπίδοσιν αἱ καλούμεναι πραγματικαὶ ἐπιστῆματα. Νῦν τὸ πρῶτον διεμορφώθη ἡ γραμματικὴ τέχνη. Ἐπιφανεῖς δὲ γραμματικοὶ καὶ κριτικοὶ, οἵτινες ἐκαθάρισαν τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων ἀπὸ τῶν σφαλμάτων καὶ τῶν παραβολῶν καὶ ἡρμηνευσαν διὰ σχοῖλων τὰ σκοτεινά χωρία, ησαν οἱ ἐξῆς: α) Ζηγρόδοτος ὁ Ἐφέσιος β') Καλλίμαχος δ Βαττιάδης, γ') Ἀριστοφάνης δ Βυζάντιος, δοτις εἰνίγαγε τὰς στιγμὰς (τελείαν καὶ ἄγω στιγμὴν) καὶ διέκρινε τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόρους, δ') Ἀρίσταρχος ἐκ Σαμοθράκης δ κορυφαῖος τῶν γραμματικῶν, δοτις διέγρεσε τὸν Ὄμηρον εἰς 24 ὁμοφοδίας, ε') Ἐρατοσθένης ἐκ Κυρήνης, δοτις πρῶτος ἔλαβε τὸ ὄνομα φιλόλογο· ἢτο δὲ ὁ Ἐρατοσθένης ἀντὶ πολυμαθέστατος ἔχων παντοτας γνώσεις γραμματικάς, φιλολογικάς καὶ μαθηματικάς.

Αἱ μαθητικαὶ ἐπιστῆμαι προσήχθησαν διὰ τοῦ Εὐκλείου τοῦ Ἀλεξανδρέως καὶ τοῦ Ἀρχιμήδους τοῦ Συρακουσίου, δοτις ἐκλήθη «μηχανικός», καὶ δι' ἄλλων.

Καὶ ἡ ιατρικὴ προσήχθη εἰσαχθείσης τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς βιοτανικῆς.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'.

(1) Ἐλλάς.—Ἄρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἐλλάδος 6.—Καταγωγὴ τῶν Ἐλλήνων κατὰ τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης 8.—Ἐπίδρασις τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῆς Ἐλλάδος 10.—Ἐλληνικαὶ φυλαὶ 12.—Ἡρωῖκες αἰών 13.—Ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν 15.—Οἰδίπους τύραννος, πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θῆβας καὶ ὁ τῶν ἐπιγόνων 17.—Τρωΐκὸς πόλεμος 19.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.

Κάθιδος τῶν Δωριέων 22.—Οἱ Δωριεῖς ἐν Ἀττικῇ, θάνατος τοῦ Κόδρου 25.—Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι (α' περίοδος) 25.—Ἐλληνικὴ γλῶσσα, ποίησις¹⁾ "Οὐηρος, "Ησίοδος 28.—Πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις τῶν Ἐλλήνων κατὰ τοὺς προομηρικοὺς χρόνους 32.—Ἐνότης τοῦ Ἐλληνικοῦ ἔθνους θρησκεία τῶν Ἐλλήνων 34.—Μαντεία 38.—Ἀμφικτιονίαι 39.—Πανελλήνιοι ἄγωνες 40.—Οἱ Δωριεῖς ἐν Μεσσηνίᾳ 43.—Οἱ Δωριεῖς ἐν τῇ Λακωνικῇ Πολιτείᾳ τῆς Σπάρτης κλπ. 44-53.—Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι, πόλεμος τῆς Σπάρτης πόδες τοὺς Ἀρκάδας καὶ πόδες τοὺς Ἀργείους 53-58.—Οἱ Δωριεῖς ἐν Ἀργολίδι: βασιλεία τοῦ Φειδωνος 59.—Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης ἐν Πελοποννήσῳ.—Πολιτεία τῆς Κορήτης 61.—Πολιτειακαὶ μεταβολαὶ ἐν Ἐλλάδι: ὀλιγαρχία, τυραννίς 63.—Ἡ τυραννίς ἐν Σικυῶνι, Κορίνθῳ καὶ Μεγάροις 65.—Προστορικοὶ χρόνοι: τῆς Ἀττικῆς· Ὁ ἐπὶ Θησέως συνοικισμὸς· βασιλεία, ἀρχοντες 66.—Κύ

λων, Δράκων 68-69.—Σόλων καὶ νομοθεσία αὐτοῦ 71-76.—Παρόλιοι, παιδιακοί, Διάκριτοι 76.—Πειστρατος καὶ Πειστρατίδαι 77-79.—Μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους 81.—Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Κλεισθένους ἐπὶ τας Ἀθήνας 83.—Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι 84.—Λυρικὴ ποίησις 88.—Ἡ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφία 91.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'.

Ἴωνικὴ ἐπανάστασις 92.—Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἐλλάδος πόλεμος Ἀθηναίων καὶ Αιγινητῶν 96.—Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη 97.—Θάνατος Μιλτιάδου.—Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς 103.—Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρου κατὰ τῆς Ἐλλάδος 107.—Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη 111.—Ναυτικαὶ συγκούσεις παρὰ τῷ Ἀρτεμίσιον 115.—Πυρπόλητος Ἀθηνῶν πολεμικὰ συμβούλια ἐν Σαλαμῖνι 117.—Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία 122.—Φυγὴ τοῦ Ξέρου ἐκ τῆς Ἐλλάδος ἀπὸνομὴ τῶν ἀριστείων 124.—Ἡ παρὰ τὴν Ιμέραν μάχη.—Προτάτεις Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους 125.—Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη 127.—Ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη 132.—Ἀνοικοδόμησις τῶν Ἀθηνῶν, τειχίσματα αὐτῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς 133.—Πολιτικαὶ μεταρρύθμισεις τοῦ Ἀριστείδου 136.—Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἐλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πχουσανίου 137.—Ἡ γεμονία τῶν Ἀθηνῶν· Ὁ φόρος τῶν συμμάχων 139.—Ἐξοφλία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους θάνατος τοῦ Ἀριστείδου 140.—Μείσωσις τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου Πάγου 142.—Οἱ χρόνοι τοῦ Κίμωνος 143.—Τρίτος Μεσσηνιακὸς πό-

(1) Οἱ ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὰς σελίδας.

λεμος ἔξορια τοῦ Κίμωνος-ἀνάκλησις αὐτοῦ ἐκ τῆς ἔξοριας 147-148.—Περικλῆς καὶ κυβέρνησις αὐτοῦ 151.—Καλλιτεχνικὸς καὶ πνευματικὸς βίος ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους 154.—Τὸ ἀθηναϊκὸν χράτος ἐπὶ Περικλέους-προσόμια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου 157.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ'.

Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου 161.—Πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου 164.—Δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου-λοιμὸς ἐν Ἀθήναις-θάνατος τοῦ Περικλέους 165.—Πολιορκία τῶν Πλαταιῶν-Νίκαι Φορμίωνος κλπ. 167.—Κατάληψις τῆς Πύλου 168.—Νικίειος εἰρήνη 171.—Ἡ διὸ μέσου ὑποπτος ἀναχωρήτης 172.—Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία 174.—Ἡ ἐν Σικελίᾳ πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων 176.—Δεκελεικὸς πόλεμος-ἀποστασία συμμάχων 179.—Ἡ ὀλιγαρχία τῶν 400 ἐν Ἀθήναις-ἀνάκλησις Ἀλκιβιάδου 180.—Κάθοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ καραβίεσις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς στρατηγίας 182.—Ἡ παρὰ τὰς Ἀργινούσας ναυμαχία 185.—Ἡ ἐν Αἰγάλεω ποταμοῖς πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων 187.—Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν 188.—Ἡ ἐν Ἐλλάδι κυριαρχία τῆς Σπάρτης 190.—Οἱ τριάκοντα τύραννοι ἐν Ἀθήναις 190.—Δραματικὴ ποίησις 193.—Σοφισταὶ 194.—Σωκράτης 195.—Σωκρατικοὶ 197.—Πλάτων-Ἀριστοτέλης 198.—Ιστοριογραφία, Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Εενοφῶν 199.—Κύρου ἀνάδασις-κάθοδος τῶν μυρίων 201.—Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν κλπ. 204.—Βοιωτικὸς καὶ Κορινθιακὸς πόλεμος-Ἀνταλκίδειος εἰρήνη 208.—Γὰ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην.—Κατάληψις τῆς Καδμείας καὶ ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν 212.—Ἀνταγωνισμὸς Σπάρτης καὶ Θηβῶν-Δευτέρα ήγεμονία τῶν Ἀθηνῶν-Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ 215.—Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη 218.—Πρώτη εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον 219.—Οἱ Θηβαῖοι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ-β' καὶ γ'

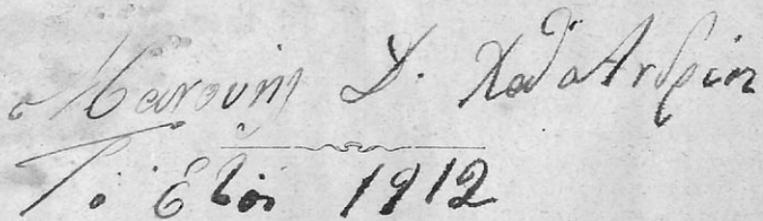
εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον - ἄδακρους μάχη-θάνατος Πελοπίδου 221.—Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη 224.—Ἡ Μακεδονία πρὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' 226.—Φιλίππος ὁ Β'. 228.—Συμμαχικὸς πόλεμος 230.—Ἀγάμιξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ τῆς Ἐλλάδος-Δημοσθένης 231.—Φωκικὸς πόλεμος 233.—Ο πρὸς τοὺς Ἀμφισσεῖς πόλεμος καὶ ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη 238.—Ρητορικὴ 241. —

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε',

Ἀλεξανδρὸς ὁ Μέγας 244.—Ἡ ἐπὶ Γρανικῷ μάχη 248.—Ὑποταγὴ Μ.' Ασίας 250.—Ἡ ἐν Ἰσσῷ μάχη 251.—Ὑποταγὴ Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Αιγύπτου 254.—Ἡ παρὰ τὰ Γαυγάμηλα μάχη-θάνατος Δαρείου· συμπλήρωσις τῆς κατακτήσεως τοῦ περσικοῦ χράτους 257.—Ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξανδροῦ κατὰ τῆς Ἰνδικῆς 262.—Ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξανδροῦ καὶ θάνατος αὐτοῦ 264.—Τὰ ἐν Ἐλλάδι συμβάντα κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἀλεξανδροῦ 268.—Διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξανδροῦ 270.—Λαμπιακὸς πόλεμος 272.—Πόλεμοι μεταξὺ τῶν διαδόχων-θάνατος τοῦ Περδίκκου-γέα διανομὴ τοῦ χράτους 274.—Τὰ ἐν Ἐλλάδι καὶ Μακεδονίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιπάτρου-θάνατος τοῦ Φωκίωνος-Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς 275.—Νέοι ἀγῶνες μεταξὺ τῶν διαδόχων-τελευταίζ διαιρέσις τοῦ χράτους τοῦ Μ. Ἀλεξανδροῦ 277.—Τὰ ἐν Ἐλλάδι καὶ Μακεδονίᾳ μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην μέχρι τοῦ θανάτου Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ 279.—Ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἐλλάδα 280.—Δυναστεία τῶν Ἀντιγονιδῶν ἐν Μακεδονίᾳ-Πύρρος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου-Αιτωλικὴ καὶ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία 282.—Ἀπόπειρα μεταπολιτεύσεως ἐν Σπάρτῃ-Ἄγις Δ' καὶ Κλεομένης Γ' 284.—Συμμαχικὸς πόλεμος - Φιλοποίημην 286.—Ὑποταγὴ τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Ρωμαίους 288.—Ὑποταγὴ τῆς Ἐλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους 289.—Ἀλεξανδρινὴ φιλολογία 291.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

Ἐν σελ.	15	στίχ.	7	ἀντὶ	μεραβολὰς	γράφε μεταβολὰς
»	30	»	6	»	σοφὴν ἔλεαν	» σοφὴν διὰ ἔλεαν
»	30	»	7	»	Χίος	» Χίος
»	31	»	14	»	ἀπειρῶς	» ἀπηρῶς
»	38	»	10	»	ἡ	» ἡ
»	48	»	28	»	ἡθον	» ἡθος
»	53	»	22	»	τῆς	» τᾶς
»	66	»	31	»	συνοικὸς	» συνοικισμὸς
»	74	»	22	»	ἐπίσκοπο	» ἐπίσκοπος
»	90	»	20	»	ἡδετο	» ἡδετο
»	10	»	7	»	ἀπελπίστω	» ἀ. εἰπίστω
»	116	»	33	»	ἔξερραγγη	» ἔξερραγή
»	125	»	5	»	πλεύσωσιν	» πλεύσωσιν
»	142	»	31	»	ἀπαγόρευσιν	» ἀπαγόρευσιν
»	162	»	17	»	καὶς	» καὶ
»	170	»	24	»	εκτῖν	» ἐκ τῶν
»	173	»	27	»	Νικίειαν	» Νικίειον
»	114	»	14	»	Δεκελεικὸς	» Δεκελεικὸς
»	195	»	14	»	ἡττω	» ἡττω
»	200	»	39	»	πελοπονησιακοῦ	» πελοπονησιακοῦ
»	205	»	33	»	ποταμεῖς	» ποταμοῖς
»	229	»	25	»	καὶ τὸ δ'	» καὶ δ') τὸ
»	233	»	8	»	ἐγήρει	» ἐπενήρει
»	238	»	33	»	πυλυγόρας	» πυλαγόρας

 To Ελλάς 1912

BIBLIA

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ "ΑΙΓΑΙΟΥΣΑΙ,, I. N. ΣΙΔΕΡΗ

15 ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ—ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ—ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 15

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Ιστορία τῶν Ρωμαίων μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μετὰ δύο γεωγραφικῶν χαρτῶν. ἔκδ. Β'.

Ιστορία Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντιακὴ ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ ἔτους 1453 μετὰ τῶν πυριωτέρων γεγονότων τῆς ιστορίας τῆς Δύσεως κατὰ τὸν Μεσαίωνα, διὰ τὴν Β' τάξιν. ἔκδ. Β'.

Ιστορία τῆς Νέας Εὐρώπης μέχρι τοῦ ἔτους 1815 καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τὴν Δ' τάξιν. ἔκδ. Β'.

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

Ιστορία τοῦ Ελληνικοῦ Εθνους ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῶν καθ^ρ ἡμᾶς χρόνων, διὰ τὴν Η' τάξιν.

Ιστορία τῶν νεωτέρων χρόνων κατὰ τὸ τελευταῖον πρόγραμμα διὰ τὴν Θ' τάξιν.

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ιστορία τῶν ἀρχαίων Ελλήνων μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης ἐγκεριμένη ἐπὶ πενταετίαν διὰ τὴν Α' τάξιν.

Ιστορία Ελληνικῆς, Ρωμαϊκῆς καὶ Βυζαντιακῆς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἐγκεριμένη ἐπὶ πενταετίαν διὰ τὴν Α' τάξιν.

Ιστορία τοῦ Ελληνικοῦ Εθνους μέχρι τῶν καθ^ρ ἡμᾶς χρόνων ἐγκεριμένη ἐπὶ πενταετίαν διὰ τὴν Γ' τάξιν.

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ελληνικὸν Αναγνωσματάργιον διὰ τὴν Δ' τάξιν ἐγκεριμένον ἐπὶ πενταετίαν.

Ιστορία τῆς Αρχαίας Ελλάδος διὰ τὴν Γ' τάξιν ἐγκεριμένη ἐπὶ πενταετίαν.

Ιστορία τῆς Νεωτέρας Ελλάδος διὰ τὴν Δ' τάξιν ἐγκεριμένη ἐπὶ πενταετίαν.

Τιμᾶται δραχ. 3.50

αντικείμενο

από την Ελλάδα στην Αγγλία

